

तैत्तिरीय संहिता

Colophon

This document was typeset using X_EL^AT_EX, and uses the Siddhanta font extensively. It also uses several L^AT_EX macros designed by H. L. Prasād. Practically all the encoding was done with the help of Ajit Krishnan's mudgala IME (<http://www.aupasana.com/>).

Acknowledgements

The initial ITRANS encodings of some of these texts were obtained from <http://sanskritdocuments.org/> and <https://sa.wikisource.org/>. Thanks are also due to Ulrich Stiehl (<http://sanskritweb.de/>) for hosting a wonderful resource for Yajur Veda, and also generously sharing the original Kathaka texts edited by Subramania Sarma. See also <http://stotrasamhita.github.io/about/>

FOR PERSONAL USE ONLY
NOT FOR COMMERCIAL
PRINTING/DISTRIBUTION

अनुक्रमणिका

काण्डम् १

प्रथमः प्रश्नः	1
द्वितीयः प्रश्नः	12
तृतीयः प्रश्नः	23
चतुर्थः प्रश्नः	34
पञ्चमः प्रश्नः	50
षष्ठः प्रश्नः	66
सप्तमः प्रश्नः	82
अष्टमः प्रश्नः	98

काण्डम् २

प्रथमः प्रश्नः	115
द्वितीयः प्रश्नः	135
तृतीयः प्रश्नः	158
चतुर्थः प्रश्नः	176
पञ्चमः प्रश्नः	191
षष्ठः प्रश्नः	213

काण्डम् ३

प्रथमः प्रश्नः	235
--------------------------	-----

द्वितीयः प्रश्नः	250
तृतीयः प्रश्नः	265
चतुर्थः प्रश्नः	277
पञ्चमः प्रश्नः	292

काण्डम् ४

प्रथमः प्रश्नः	305
द्वितीयः प्रश्नः	320
तृतीयः प्रश्नः	336
चतुर्थः प्रश्नः	349
पञ्चमः प्रश्नः	362
षष्ठः प्रश्नः	371
सप्तमः प्रश्नः	386

काण्डम् ५

प्रथमः प्रश्नः	399
द्वितीयः प्रश्नः	417
तृतीयः प्रश्नः	436
चतुर्थः प्रश्नः	451
पञ्चमः प्रश्नः	469
षष्ठः प्रश्नः	487
सप्तमः प्रश्नः	504

काण्डम् ६	522
प्रथमः प्रश्नः	522
द्वितीयः प्रश्नः	545
तृतीयः प्रश्नः	564
चतुर्थः प्रश्नः	583
पञ्चमः प्रश्नः	599
षष्ठः प्रश्नः	613
काण्डम् ७	627
प्रथमः प्रश्नः	627
द्वितीयः प्रश्नः	644
तृतीयः प्रश्नः	660
चतुर्थः प्रश्नः	675
पञ्चमः प्रश्नः	693

॥ काण्डम् १ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

इषे त्वोर्जे त्वा वायवः स्थोपायवः स्थ देवो वः सविता
प्राप्यतु श्रेष्ठतमायु कर्मण् आ प्यायध्वमन्त्रिया देवभागमूर्जस्वतीः
पयस्वतीः प्रजावतीरनमीवा अयक्ष्मा मा वः स्तेन ईशत् मा-
उघशः सो रुद्रस्य हेतिः परि वो वृणकु ध्रुवा अस्मिन्नोपतौ स्यात्
बुद्धीर्यजमानस्य पुशून्याहि॥ (१)

इषे त्रिचंत्वारि इशत् ॥ १ ॥ [१]

यज्ञस्य घोषदसि प्रत्युष्टु रक्षः प्रत्युष्टु अरातयः
प्रेयमंगाद्विषणा बुरुहिरच्छु मनुना कृता स्वधया वितष्टा त
आवहन्ति कुवयः पुरस्तादुवेभ्यो जुष्टमिह बुरुहिरासदै देवानां
परिषूतमंसि वरुषवृद्धमसि देवबरहिर्मा त्वाऽन्वङ्गा तिर्यक्पर्व
ते राध्यासमाच्छ्रुता ते मा रिषु देवबरहिः शतवलशं वि रोह
सुहस्रवलशा (२)

वि वयः रुहेम पृथिव्याः सम्पृचः पाहि सुसमृता त्वा
सम्भाराम्यदित्ये रास्ताऽसीन्द्राण्यै सुन्नहनं पूषा तेऽग्रन्थिं ग्रन्थातु
स ते माऽस्थादिन्द्रस्य त्वा बाहुभ्यामुद्यच्छे बृहस्पतेर्मूर्धा

हराम्युर्वन्तरिक्षमन्विहि देवज्ञममसि॥ (३)

सुहस्त्रवलशा अष्टात्रिशत्ता॥ २॥ [२]

शुन्धेष्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्यायै मातुरिश्वनो घर्मोऽसि
द्यौरसि पृथिव्यसि विश्वधाया असि परमेण धाम्ना दृहस्त्व मा
ह्वार्वसूनां पुवित्रमसि शतधारं वसूनां पुवित्रमसि सुहस्त्रधारः
हुतः स्तोको हुतो द्रुपस्तोऽग्नये बृहते नाकायु स्वाहा द्यावा-
पृथिवीभ्युः सा विश्वायुः सा विश्वव्यचाः सा विश्वकर्मा
सम्पृच्यध्वमृतावरीरुर्मिणीर्मधुमत्तमा मुन्द्रा धनस्य सातये सोमेन्
त्वाऽऽतनुच्छीन्द्रायु दधि विष्णो हुव्यः रक्षस्व॥ (४)

सोमेनादौ च॥ १॥ [३]

कर्मणे वां देवेभ्यः शकेयु वेषाय त्वा प्रत्युष्टः रक्षः प्रत्युष्ट
अरातयो धूरसि धूर्व धूर्वन्तु धूर्व तं योऽस्मान्धूर्वति तं धूर्व यं
वयं धूर्वमस्त्वं देवानामसि सम्नितमं पप्रितमं जुष्टतमं वहितमं
देवहूतमहुतमसि हविर्धन्तु दृहस्त्व मा ह्वार्मित्रस्य त्वा चक्षुषा
प्रेक्षे मा भेर्मा सं विकथा मा त्वा (५)

हि सिषमुरु वाताय देवस्य त्वा सवितुः प्रसुवैश्विनोर्बहुभ्यां
पृष्णो हस्ताभ्यामग्नये जुष्टं निर्वपाम्यग्नीषोमाभ्यामिदं देवानामिदमु-
नः सुह सफात्यै त्वा नारात्यै सुवर्गभि वि ख्येषं वैश्वानुरं

ज्योतिर्दृष्ट्वा न्तान्दुर्या द्यावां पृथिव्यो रुवं न्तरि क्षुमन्विहृदित्यास्त्वे-
पस्थे सादयाम्यग्ने हृव्यं रक्षस्व॥ (६)

मा त्वा पद्मत्वारिः शब्दः ॥ २ ॥

[४]

देवो वः सवितो त्पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य
रुश्मिभिरापो देवीरग्रेपुवो अग्रेगुवोऽग्रं इमं यज्ञं नयताग्रे
यज्ञपतिं धत्त युष्मानिन्द्रोऽवृणीत वृत्रतूर्ये यूयमिन्द्रमवृणीध्वं
वृत्रतूर्ये प्रोक्षिताः स्थाग्रये वो जुष्टं प्रोक्षाम्यग्रीषोमाम्या ३
शुन्धेध्वं दैव्यायु कर्मणे देवयज्याया अवधूतः रक्षोऽवधूता
अरातयोऽदित्यास्त्वगसि प्रति त्वा (७)

पृथिवी वैत्वधिष्ठवं मसि वानस्पत्यं प्रति त्वा-
अदित्यास्त्वग्वैत्वग्नेस्तु नरसि वाचो विसर्जनं देववीतये त्वा
गृह्णाम्यद्विरसि वानस्पत्यः स इदं देवेभ्यो हृव्यं सुशमि-
शमिष्वेषमा वदोर्जमा वद द्युमद्वदत वयं संज्ञातं जैष्म
वरुषवृद्धमसि प्रति त्वा वरुषवृद्धं वेतु परापूतः रक्षः परापूता
अरातयो रक्षसां भागोऽसि वायुवे विविनक्तु देवो वः सविता
हिरण्यपाणिः प्रति गृह्णातु॥ (८)

त्वा भाग एकादश च ॥ २ ॥

[५]

अवधूतः रक्षोऽवधूता अरातयोऽदित्यास्त्वगसि प्रति त्वा
पृथिवी वैतु दिवः स्कम्भनिरसि प्रति त्वाऽदित्यास्त्वग्वैतु धिषणा-

असि पर्वत्या प्रतिं त्वा दिवः स्कंभुनिर्वेत्तु धिषणाऽसि पार्वतेयी
प्रतिं त्वा पर्वतिर्वेत्तु देवस्य त्वा सवितुः प्रसुवैऽश्विनौ बुहुभ्यां पृष्ठो
हस्तां भ्यामधिवपामि धान्यमसि धिनुहि देवान्नाणाय त्वाऽपानाय
त्वा व्यानाय त्वा दीर्घामनु प्रसिंतिमायुषे धां देवो वः सविता
हिरण्यपाणि: प्रतिं गृह्णातु॥ (९)

प्राणाय त्वा पश्चदश च॥१॥ [६]

धृष्टिरसि ब्रह्म युच्छापा॑ऽग्ने॒ऽग्निमामादं जहि निष्कृव्याद॑
सेधा दैवयजं वहु निर्दग्धु॑ रक्षो निर्दग्धा अरातयो ध्रुवमसि
पृथिवीं दृ॑हाऽयुर्दृ॑ह प्रुजां दृ॑ह सजातानुस्मै यजमानाय
पर्यूह धृत्र्मस्यन्तरिक्षं दृ॑ह प्राणं दृ॑हापानं दृ॑ह सजातानुस्मै
यजमानाय पर्यूह धुरुणमसि दिवं दृ॑हु चक्षुर्- (१०)

दृ॑हु श्रोत्रं दृ॑ह सजातानुस्मै यजमानाय पर्यूह धर्माऽसि
दिशो दृ॑हु योनि॑ दृ॑ह प्रुजां दृ॑ह सजातानुस्मै यजमानाय पर्यूह
चितः स्थ प्रजामस्मै रयिमस्मै संजातानस्मै यजमानाय पर्यूह
भृगूणामङ्गिरसां तपसा तप्यध्वं यानि॑ घर्मे कुपालौ न्युपचिन्वन्ति॑
वेधसः। पृष्ठास्तान्यपि॑ ब्रुत इन्द्रवायू वि मुञ्चताम्॥ (११)

चक्षुराश्चत्वारि॑शब्दा॥२॥ [७]

सं वंपामि॑ समापो अद्विरंगमत्॑ समोषधयो॑ रसेन्॑ सं

रेवतीर्जगंतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वमन्द्यः परि प्रजाताः
स्थ समद्भिः पृच्यध्वं जनयत्यै त्वा सं यौम्यग्रयै त्वाऽग्नीषोमाभ्यां
मखस्य शिरोऽसि घर्मोऽसि विश्वायुरुरु प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः
प्रथतां त्वचं गृह्णीष्वाऽन्तरितः रक्षोऽन्तरिता अरातयो देवस्त्वा
सविता श्रपयतु वर्षिष्ठे अधि नाकेऽग्निस्ते तनुवं माऽति धागग्ने
हव्यः रक्षस्व सं ब्रह्मणा पृच्यस्वैकृतायु स्वाहा॑ द्वितायु स्वाहा॑
त्रितायु स्वाहा॑॥ (१२)

सविता द्वाविश्वतिश्च॥१॥

[८]

आदद्द इन्द्रस्य बाहुरसि दक्षिणः सहस्रभृष्टिः शततेजा
वायुरसि तिग्मतेजाः पृथिवि देवयजन्योषध्यास्ते मूलं मा
हिः सिषुमपंहतोऽररुः पृथिव्यै ब्रजं गच्छ गोस्थानं वर्षतु ते
द्यौर्बधान दैव सवितः परमस्यां परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि
यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा मौगपंहतोऽररुः पृथिव्यै दैवयजन्यै
ब्रजं (१३)

गच्छ गोस्थानं वर्षतु ते द्यौर्बधान दैव सवितः परमस्यां
परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा
मौगपंहतोऽररुः पृथिव्या अदैवयजनो ब्रजं गच्छ गोस्थानं वर्षतु
ते द्यौर्बधान दैव सवितः परमस्यां परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि
यं च वयं द्विष्मस्तमतो मा (१४)

मौ॒गुरु॑स्ते दिवं मा स्कान् वसंवस्त्वा परिंगृह्णन्तु गायुत्रेण
 छन्दसा रुद्रास्त्वा परिंगृह्णन्तु त्रैष्टुभेन् छन्दसाऽऽदित्यास्त्वा
 परिंगृह्णन्तु जागतेन् छन्दसा देवस्यं सवितुः सुवे कर्म कृणवन्ति
 वेधसं कृतमस्यृतसदनमस्यृतश्रीरसि धा असि स्वधा अस्युर्वा
 चासि वस्वीं चासि पुरा क्रूरस्यं विसृपो विरपिशन्नुदादायं
 पृथिवीं जीरदानुर्यामैरयं चन्द्रमसि स्वधाभिस्तान्धीरासो अनुदृश्यं
 यजन्ते॥ (१५)

देवयज्ञन्यै ब्रजन्तमतो मा विरपिशन्नेकादश च॥३॥ [१]

प्रत्युष्टुः रक्षः प्रत्युष्टा अरातयोऽग्नेर्वस्तेजिष्ठेन् तेजसा
 निष्ठपामि गोष्ठं मा निर्मृक्षं वाजिनं त्वा सपलसाहः सम्मार्जिम्
 वाचं प्राणं चक्षुः श्रोत्रं प्रजां योनिं मा निर्मृक्षं वाजिनीं त्वा
 सपलसाहीः सम्मार्ज्यशासाना सौमनसं प्रजाः सौभाग्यं
 तुनूम। अग्नेरनुव्रता भूत्वा सन्नह्ये सुकृतायु कम। सुप्रजसस्त्वा
 वयः सुपत्नीरूपं (१६)

सेदिम। अग्ने सपलदम्भनमद्व्यासो अदाभ्यम्। इमं विष्यामि
 वरुणस्य पाशं यमबधीत सविता सुशेवः। धातुश्च योनौ सुकृतस्य
 लोके स्योनं मैं सुह पत्यां करोमि। समायुषा सम्प्रजया समग्ने
 वर्चसा पुनः। सम्पत्नी पत्याऽहं गच्छु समात्मा तुनुवा मम। महीनां
 पयोऽस्योषधीनाः रसस्तस्य तेऽक्षीयमाणस्य निर्- (१७)

वंपामि महीनां पयोऽस्योषधीनां रसोऽदंब्रेन त्वा चक्षुषा-
ऽवैक्षे सुप्रजास्त्वाय तेजोऽसि तेजोऽनु प्रेह्यग्रिस्ते तेजो मा वि-
नैदग्नेर्जिह्वाऽसि सुभूदेवानां धाम्रेधाम्रे देवेभ्यो यजुषेयजुषे भव
शुक्रमसि ज्योतिरसि तेजोऽसि देवो वः सवितोत्पुनात्वच्छिद्रेण
पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिः शुक्रं त्वा शुक्रायां धाम्रेधाम्रे
देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामि ज्योतिस्त्वा ज्योतिष्युर्चिस्त्वाऽर्चिषि
धाम्रेधाम्रे देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामि॥ (१८)

उप नी रश्मिभिः शुक्रः पोडंश च॥३॥ [१०]

कृष्णोऽस्याखरेष्ठोऽग्नयै त्वा स्वाहा वेदिरसि बृहिषै त्वा
स्वाहा बृहिरसि सुग्म्यस्त्वा स्वाहा दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा
पृथिव्यै त्वा स्वधा पितृभ्य ऊर्भव बरहिषद्य ऊर्जा पृथिवीं
गच्छत् विष्णोः स्तूपोऽस्यूर्णम्रदसं त्वा स्तृणामि स्वासुस्थं देवेभ्यो
गन्धर्वोऽसि विश्वावसुरिष्वस्मादीषतो यजमानस्य परिधिरिड
ईडित इन्द्रस्य बाहुरसि (१९)

दक्षिणो यजमानस्य परिधिरिड ईडितो मित्रावरुणौ
त्वोत्तरः परिधत्तां ध्रुवेण धर्मणा यजमानस्य परिधिरिड ईडितः
सूर्यस्त्वा पुरस्तात्पातु कस्याश्चिदभिशस्त्या वीतिहौत्रं त्वा कवे
द्युमन्तः समिधीमह्यम्ने बृहन्तमध्वरे विशो युत्रे स्थो वसूनाः

रुद्राणां मादित्यानाऽ सदसि सीद जुहूरुभृद्धवाऽसि घृताची नाम्ना^०
प्रियेण नाम्ना^० प्रिये सदसि सीदैता असदन्ध्सुकृतस्य लोके ता
विष्णो पाहि पाहि युज्ञं पाहि युज्ञपतिं पाहि मां युज्ञनियम्॥ (२०)

ब्रह्मसि प्रिये सदसि पञ्चदश च॥२॥

[११]

भुवनमसि वि प्रथस्वाग्ने यष्टरिदं नमः। जुहेद्यग्निस्त्वा० ह्यति
देवयज्याया० उपभृदेहि० देवस्त्वा० सविता ह्यति देवयज्याया०
अग्नविष्णू० मा वामवं क्रमिषं वि जिहाथां० मा मा० सन्तासं० लोकं
मे० लोककृतौ कृणुतं० विष्णो० स्थानमसीत इन्द्रौ० अकृणोद्वीर्याणि०
समारभ्योर्धर्वो० अध्वरो० दिविस्पृशमहुतो० युज्ञो० युज्ञपतेरिन्द्रां०
वान्धस्वाहा० बृहद्भाः० पाहि० माऽग्ने० दुश्शरितादा० मा० सुचरिते० भज०
मुखस्य० शिरोऽसि० सं० ज्योतिषा० ज्योतिरङ्गाम्॥ (२१)

अहुत् एकविशतिश्च॥३॥

[१२]

वाजस्य मा प्रसवेनोद्भाभेणोदग्रभीत्। अथा० सपलाऽ० इन्द्रौ० मे०
निग्राभेणाधरा० अकः। उद्भाभं च॑ निग्राभं च॑ ब्रह्म॑ देवा॑ अवीवृधन्।
अथा० सुपलानिन्द्राग्नी॑ मे० विषुचीनान्व्यस्यताम्। वसुभ्यस्त्वा०
रुद्रेभ्यस्त्वाऽऽदित्येभ्यस्त्वाऽक्त०० रिहोणा॑ वियन्तु॑ वयः। प्रजां॑
योनि॑ मा निर्मृक्षमा॑ प्यायन्तामापु॑ ओषधयो॑ मुरुतां॑ पृष्ठतयः॑ स्थ॑
दिवं॑ (२२)

गच्छु॑ ततो॑ नो॑ वृष्टिमेरया॑। आयुष्पा॑ अग्नेऽस्यायुर्मे॑ पाहि॑ चक्षुष्पा॑

अंग्रेऽसि चक्षुर्मे पाहि ध्रुवाऽसि यं परिधिं पर्यधत्था अग्ने देव
पूणिभिर्वीयमाणः। तन्त एतमनु जोषं भरामि नेदेष त्वदपचेतयातै
यज्ञस्य पाथ उप समित श्वस्त्राकभागः स्थेषा बृहन्तः प्रस्तरेष्ठा
बर्गहिषदश्च (२३)

देवा इमां वाचमभि विश्वे गृणन्त आसद्यास्मिन्बरहिषि
मादयध्वमग्रेवामपन्नगृहस्य सदसि सादयामि सुम्नाय सुम्निनी सुम्ने
मां धत्त धुरि धुयौ पातुमग्रेऽदब्यायोऽशीततनो पाहि माऽद्य दिवः
पाहि प्रसित्यै पाहि दुरिष्टै पाहि दुरद्वन्यै पाहि दुर्शरितादविषत्रः
पितुं कृणु सुषदा योनिः स्वाहा देवा गातुविदो गातुं वित्वा
गातुमित मनस्स्पत इमं नो देव देवेषु यज्ञश्च स्वाहा वाचि स्वाहा
वाते धाः॥ (२४)

दिवश्च वित्वा गातुत्रयोदश च॥३॥——————[१३]

उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उभा राधसः सुह मादयध्यै॥ उभा
दाताराविषा श्वस्य रयीणामुभा वाजस्य सातयै हुवे वाम्। अश्रवः
हि भूरिदावत्तरा वां वि जामातुरुत वां घा स्यालात्। अथा
सोमस्य प्रयत्नी युवभ्यामिन्द्राग्नी स्तोमं जनयामि नव्यम्। इन्द्राग्नी
नवतिं पुरो दासपलीरधूनुतम्। साकमेकेन कर्मणा। शुचिं नु स्तोमं
नवंजातमद्येन्द्राग्नी वृत्रहणा जुषेथाम्॥ (२५)

उभा हि वाऽ सुहवा जोहवीमि ता वाजऽ सुद्य उश्ते

धेष्ठा० वृयमु॑ त्वा पथस्पते॒ रथं॑ न वाजं॑ सातये॑। धिये॑ पू॑षन्नयुज्महि॑।
पृथस्प॑थः॒ परिपतिं॑ वचस्या॑ कामैन॑ कृतो॑ अ॒भ्योनुकृक्म्। स नौ॑
रासच्छुरुद्ध॑श्चन्द्राग्रा॑ धियं॑ धियः॑ सीषधाति॑ प्र पूषा। क्षेत्रस्य॑ पतिना॑
वृयः॑ हितेनैव जयामसि। गामश्वं॑ पोषयित्वा॑ स नौ॑ (२६)

मृडाती॑दशै०। क्षेत्रस्य॑ पते॑ मधु॑मन्तमूर्मि॑ धेनुरिव॑ पयो॑
अ॒स्मासु॑ धुक्ष्वा। म॒धुश्वतं॑ घृतमिव॑ सुपू॑तमृतस्य॑ नु॑ पतयो॑
मृडयन्तु। अग्ने॑ नयं॑ सुपथा॑ राये॑ अ॒स्मान्॑ विश्वानि॑ देव वृयुनानि॑
विद्वान्। युयो॑ध्यस्मञ्जुहरणमेनो॑ भूयिष्ठान्ते॑ नमं॑ उक्ति॑ विधेमा॑
आ देवानामपि॑ पन्थामगन्म्॑ यच्छुक्रवाम्॑ तदनु॑ प्रवौद्म्।
अ॒ग्निर्विद्वान्स्य॑ यंजाथ् (२७)

सेदु॑ होता॑ सो अ॑ध्वरान्स्य॑ कृतून्कल्पयाति। यद्वाहिष्ठ॑ तदुग्रये॑
बृहदर्च॑ विभावसो। महिषीव॑ त्वद्रयिस्त्वद्वाजा॑ उदीरते। अग्ने॑ त्वं॑
पारया॑ नव्यो॑ अ॒स्मान्स्वस्तिभिरति॑ दुर्गाणि॑ विश्वा०। पू॒श्र॑ पृ॒थ्वी॑
बंहुला॑ नं॑ उर्वा॑ भवा॑ तोकायु॑ तनयायु॑ शं॑ योः। त्वमग्ने॑ व्रतपा॑
आसि॑ देव आ मर्त्येष्वा। त्वं॑ यज्ञोष्वीड्यः। यद्वौ॑ वयं॑ प्रमिनामं॑
व्रतानि॑ विदुषाँ॑ देवा॑ अविदुष्टरासः। अ॒ग्निष्ठद्विश्वमा॑ पृणाति॑ विद्वान्॑
यैर्भिर्देवा॑ कृतुभिः॑ कल्पयाति॥ (२८)

ज्ञुषेथुमा॑ स नौ॑ यज्ञादा॑ त्रयो॑विः॑ शतिश्च॥४॥———————[१४]

इषे॑ त्वा॑ यज्ञस्य॑ शुभ्येष्वं॑ कर्मणे॑ देवोऽवधूतन्यृष्टिः॑ सं॑ वंपाम्या॑ दंदे॑ प्रत्युष्ट॑ कृष्णोऽसि॑ भुवनमसि॑

वाजस्योभा वां चतुर्दश॥१४॥

इषे हृहु भुवनमृष्टाविश्वातिः॥२८॥

इषे त्वा कल्पयांति॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः
समाप्तः॥१-१॥

काण्डे दशिन्यः—२८ आदितः दशिन्यः—२८

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

आपं उन्दन्तु जीवसे दीर्घायुत्वाय वर्चस् ओषधे त्रायस्वैन्
स्वधिंते मैन् हि सीर्देवश्रूतानि प्रवृपे स्वस्त्युत्तराण्यशीया ८५-
पौ अस्मान्मातरः शुन्धन्तु घृतेन नो घृतपुवः पुनन्तु विश्वमस्मत्प्र
वंहन्तु रिप्रमुदाभ्यः शुचिरा पूत एमि सोमस्य तुनूरसि तुनुवं मे
पाहि महीनां पयोऽसि वर्चोधा अस्ति वर्चो (१)

मयि धेहि वृत्रस्य कुनीनिकाऽसि चक्षुष्पा असि चक्षुर्मे
पाहि चित्पतिस्त्वा पुनातु वाक्पतिस्त्वा पुनातु देवस्त्वा सविता
पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिस्तस्य ते पवित्रपते
पवित्रेण यस्मै कं पुने तच्छिकेयमा वो देवास ईमहे सत्यधर्माणो
अध्वरे यद्वौ देवास आगुरे यज्ञियासो हवामहु इन्द्राग्नी द्यावापृथिवी
आपं ओषधीस्त्वं दीक्षाणुमधिंपतिरसीह मा सन्तं पाहि॥ (२)

वर्च ओषधीराष्ट्रौ च ॥ २ ॥

[१]

आकूत्यै प्रयुजेऽग्रये स्वाहा॑ मेधायै मनसेऽग्रये स्वाहा॑
दीक्षायै तपसेऽग्रये स्वाहा॑ सरस्वत्यै पूष्णैऽग्रये स्वाहा ८५-१०
देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो द्यावापृथिवी उर्वन्तरिक्षं बृहस्पतिर्नो हुविषा॑
वृधातु स्वाहा॑ विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तोऽवृणीत सख्यं विश्वे गुया॑

इंषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहंर्ख्सामयोः शिल्पे^७ स्थस्ते वामा
रभे ते मा (३)

पातुमाऽस्य यज्ञस्योदचे इमां धियः^८ शिक्षमाणस्य देव क्रतुं
दक्षं वरुणं स शिंशाधि ययाऽति विश्वा दुरिता तरेम सुतर्माणिमधि
नावः^९ रुहेमोर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा ऊर्जं मे यच्छ पुहि मा मा
हि^{१०} सीर्विष्णोः शर्मसि शर्म यजमानस्य शर्म मे यच्छ नक्षत्राणां
माऽतीकाशात् पुहीन्द्रस्य योनिरसि (४)

मा मा हि^{११} सीः कृष्यै त्वा सुसुस्यायै सुपिप्लाभ्यस्त्वौष-
धीभ्यः सुपस्था देवो वनस्पतिरूर्ध्वे मा पाह्योदचः स्वाहा यज्ञं
मनसा स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याः स्वाहोरोरन्तरिक्षाथ्स्वाहा यज्ञं
वातादा रभे॥ (५)

मा योनिरसि त्रिशब्दं॥ ३॥ [२]

देवीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्ठये वर्चोधां यज्ञवाहसः
सुपारा नो असद्वशें। ये देवा मनोजाता मनोयुजः सुदक्षा
दक्षपितारस्ते नः पान्तु ते नोऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहाऽग्ने
त्वः सु जागृहि वयः सु मन्दिषीमहि गोपाय नः स्वस्तयै प्रबुधे
नः पुनर्ददः। त्वमग्ने ब्रतपा असि देव आ मर्त्येष्वा। त्वं (६)

यज्ञेष्वीडयः॥ विश्वे देवा अभि मा माऽवृत्रन् पूषा सन्या
सोमो राधसा देवः संविता वसौर्वसुदावा रास्वेयथ्सोमाऽभूयौ

भरु मा पृणन्पूर्त्या वि रांधि माऽहमायुषा चुन्द्रमसि मम् भोगाय
भवु वस्त्रमसि मम् भोगाय भवोस्त्राऽसि मम् भोगाय भवु हयोऽसि
मम् भोगाय भवु (७)

छागोऽसि मम् भोगाय भव मेषोऽसि मम् भोगाय भव वायवे
त्वा वरुणाय त्वा निर्क्रहत्यै त्वा रुद्राय त्वा देवीरापो अपां नपाद्य
ऊर्मिरहविष्य इन्द्रियावान्मदिन्तमस्तं वो माऽवंकमिषुमच्छिन्नं
तन्तुं पृथिव्या अनुं गेषं भुद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरएता
तै अस्त्वथेमवं स्यु वरु आ पृथिव्या आरे शत्रून् कृणुहि
सर्ववीर एदमंगन्म देवयजनं पृथिव्या विश्वे देवा यदजुषन्तुं पूर्व
ऋख्सामाभ्यां यजुषा सन्तरन्तो रायस्पोषेण समिषा मदेम॥ (८)

आ त्वं हयोऽसि मम् भोगाय भव स्यु पञ्चविंशतिश्च॥ ३॥ [३]

इयं तै शुक्र तुनूरिदं वर्चस्तया सं भंव भ्राजं गच्छ जूरंसि
धृता मनसा जुष्टा विष्णवे तस्यास्ते सत्यसंवसः प्रसुवे वाचो
यन्नमंशीय स्वाहा शुक्रमस्यमृतमसि वैश्वदेवः हृविः सूर्यस्य
चक्षुराऽरुहमग्रेरक्षणः कुनीनिकां यदेतशेभिरीयसे भ्राजमानो
विपश्चिता चिदसि मनाऽसि धीरसि दक्षिणा- (९)

असि यज्ञियाऽसि क्षत्रियाऽस्यदितिरस्युभयतःशीर्षी सा
नुः सुप्राची सुप्रतीची सं भंव मित्रस्त्वा पुदि बंध्रातु पूषाऽध्वनः
पात्विन्द्रायाध्यक्षायानुं त्वा माता मन्यतामनुं पिताऽनु भ्राता-

सग्भ्योऽनु सखा सयूथः सा देवि देवमच्छेहीन्द्रायं सोमः
रुद्रस्त्वाऽवर्तयतु मित्रस्य पृथा स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि सुह
रुद्या॥ (१०)

दक्षिणा सोमसखा पञ्च च॥२॥ [४]

वस्व्यसि रुद्राऽस्यदितिरस्यादित्याऽसि शुक्राऽसि चन्द्राऽसि
बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वतु रुद्रो वसुभिरा चिकेतु पृथिव्यास्त्वा
मूर्धन्ना जिंघर्मि देवयज्ञन् इडायाः पुदे घृतवंति स्वाहा
परिलिखितः रक्षः परिलिखिता अरातय इदमहः रक्षसो
ग्रीवा अपि कृन्तामि यौऽस्मान् द्वेष्टि यं च वृयं द्विष्म इदमस्य
ग्रीवा (११)

अपि कृन्ताम्यस्मे रायस्त्वे रायस्तोते रायः सं देवि देव्योर्वश्या
पश्यस्व त्वष्टैमती ते सपेय सुरेता रेतो दधोना वीरं विदेय तवं
सुन्दशि माऽहः रायस्पोषेण वि योषम्॥ (१२)

अस्य ग्रीवा एकान्नत्रिःशाच्च॥२॥ [५]

अशुना ते अशुः पृच्यतां परुषा परुर्गन्धस्ते काममवतु
मदाय रसो अच्युतोऽमात्योऽसि शुक्रस्ते ग्रहोऽभि त्यं देवः
सवितारमूण्योः कविक्रतुमर्चामि सत्यसंवसः रत्नधामभि प्रियं
मतिमूर्ध्वा यस्यामतिर्भा अदिद्युतश्वर्वामनि हिरण्यपाणिरमिर्मीत
सुक्रतुः कृपा सुवः। प्रजाभ्यस्त्वा प्राणाय त्वा व्यानाय त्वा

प्रजास्त्वमनु प्राणिहि प्रजास्त्वामनु प्राणन्तु॥ (१३)

अनुं सुम च॥१॥

[६]

सोमं ते क्रीणाम्यूर्जस्वन्तं पयस्वन्तं वीर्यावन्तमभिमाति-
षाहः शुक्रं तै शुक्रेण क्रीणामि चन्द्रं चन्द्रेणामृतममृतेन
सम्यक्ते गोरस्मे चन्द्राणि तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्णस्तस्यास्ते
सहस्रपोषं पुष्यन्त्याश्वरमेण पशुनां क्रीणाम्यस्मे ते बन्धुर्मयि
ते रायः श्रयन्तामस्मे ज्योतिः सोमविक्रयिणि तमो मित्रो न
एहि सुमित्रधा इन्द्रस्योरु मा विशु दक्षिणमुशानुशन्तः स्योनः
स्योनः स्वानु भ्राजाङ्गारे बम्भारे हस्तु सुहस्तु कृशानवेते वः
सोमक्रयणास्तात्रक्षध्वं मा वौ दभन्न॥ (१४)

ऊरु द्वाविशतिश्च॥१॥

[७]

उदायुषा स्वायुषोदोषधीनाः रसेनोत्पुर्जन्यस्य शुष्मेणोदस्था-
ममृताः अनु। उर्वन्तरिक्षमन्विह्यदित्यः सदोऽस्यदित्यः सद्
आसीदास्तभ्राद्यामृषभो अन्तरिक्षममिमीत वरिमाणं पृथिव्या
आसीदद्विश्वा भुवनानि सम्राद्विश्वेतानि वरुणस्य ब्रूतानि वरेषु
व्यन्तरिक्षं ततानु वाजुमर्वथ्सु पयो अग्नियासु हृथसु (१५)

ऋतुं वरुणो विक्ष्वग्निं दिवि सूर्यमदधाथ्सोममद्रावुदुत्यं
जातवैदसं देवं वंहन्ति केतवः। दृशो विश्वाय सूर्यम्॥ उस्मावेत
धूरषाहावनश्रू अर्वारहणौ ब्रह्मचोदनौ वरुणस्य स्कम्भनमसि

वरुणस्य स्कम्भसर्जनमसि प्रत्यस्ते वरुणस्य पाशः॥ (१६)

हृष्मु पञ्चत्रिंशत्त्वा २॥ [८]

प्रच्यवस्व भुवस्पते विश्वान्यभि धामानि मा त्वा परिपरी
विद्न्मा त्वा परिपन्थिनो विद्न्मा त्वा वृक्तो अघायवो मा गन्धर्वो
विश्वावसुरा दंघच्छ्येनो भूत्वा परा पत् यजमानस्य नो गृहे
देवैः सङ्कृतं यजमानस्य स्वस्त्ययन्यस्यपि पन्थामगस्महि
स्वस्तिगामनेहसु येनु विश्वाः परि द्विषो वृणक्ति विन्दते वसु नमो
मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे मुहो देवाय तदृत् ९ संपर्यत दूरेद्वशे देव-
जाताय केतवै दिवस्पुत्राय सूर्याय शः सत् वरुणस्य स्कम्भनमसि
वरुणस्य स्कम्भसर्जनमस्युन्मुक्तो वरुणस्य पाशः॥ (१७)

मित्रस्य त्रयोविंशतिश्च १॥ [९]

अग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा सोमस्याऽऽतिथ्यमसि विष्णवे
त्वाऽतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वाऽग्नयै त्वा रायस्पोषदान्ने विष्णवे
त्वा श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वा या ते धामानि हृविषा
यज्ञन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु युज्ञं गंयस्फानः प्रतरणः सुवीरो-
ऽवीरहा प्र चंरा सोम् दुर्यनदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद् आ (१८)

सीद वरुणोऽसि धृतब्रतो वारुणमसि शंयोर्देवानाऽसुख्यान्मा
देवानामपसंश्छिथ्स्मृह्यापतये त्वा गृह्णामि परिपतये त्वा गृह्णामि
तनूनत्रै त्वा गृह्णामि शाकुराय त्वा गृह्णामि शक्मन्नोजिष्ठाय त्वा

गृह्णाम्यनांधृष्टमस्यनाधृष्यं देवानामोजोऽभिशस्ति पा अंनभिशस्ते-
ज्ञ्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामनु तपस्तपस्पतिरञ्जसा
सुत्यमुपं गेष ९ सुविते मां धाः॥ (१९)

आ मैकं च॥२॥

[१०]

अ॒शुर॑शुस्ते देव सोमाऽप्यायतामिन्द्रायैकधनविद्
आ तुभ्युमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वाऽऽ प्योययु
सखी॑न्सन्या मेधया॑ स्वस्ति तै देव सोम सुत्यामशीयेष्टा रायः
प्रेषे भगायर्तमृतवादिभ्यो नमो दिवे नमः पृथिव्या अग्ने॑ ब्रतपते
त्वं ब्रुताना॑ ब्रुतपतिरसि॑ या मम तुनूरेषा सा त्वयि॑ (२०)

या तवं तुनूरिय॑ सा मयि॑ सहौ ब्रतपते ब्रुतिनोर्व्रतानि॑ या
तै अग्ने॑ रुद्रिया तुनूस्तया॑ नः पाहि॑ तस्यास्ते॑ स्वाहा॑ या तै अग्ने॑-
ज्याशया रंजाशया हंराशया तुनूर्वर्णपिष्ठा गह्वरेष्टोग्रं वचो॑ अपावधी॑
त्वेषं वचो॑ अपावधी॑ तु स्वाहा॑॥ (२१)

त्वयि॑ चत्वारि॑शब्दं॥२॥

[११]

वित्तायनी मेऽसि तिक्तायनी मेऽस्यवतान्मा नाथितमवतान्मा
व्यथितं विदेरग्निर्भो नामाग्ने॑ अङ्गिरो योऽस्यां पृथिव्यामस्याऽऽ-
युषा॑ नाम्नेहि॑ यत्तेऽनांधृष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वाऽददेष्टग्ने॑ अङ्गिरो॑
यो द्वितीयस्यां तृतीयस्यां पृथिव्यामस्याऽयुषा॑ नाम्नेहि॑ यत्तेऽनांधृष्टं॑
नाम (२२)

यज्ञियं तेन त्वाऽददेष्टे सि॑हीरसि॑ महिषीरस्युरु प्रथस्वोरु

ते यज्ञपतिः प्रथतां ध्रुवाऽसि देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः
 शुभ्मस्वेन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पातु मनोजवास्त्वा
 पितृभिर्दक्षिणतः पातु प्रचेतास्त्वा रुद्रैः पश्चात्पातु विश्वकर्मा त्वा-
 ८७दित्यैरुत्तरतः पातु सिंहीरसि सपत्नसाही स्वाहा सिंहीरसि
 सुप्रजावनिः स्वाहा सिंही- (२३)

रसि रायस्पोषवनिः स्वाहा सिंहीरस्यादित्यवनिः स्वाहा
 सिंहीरस्या वंह देवान्देवयते यज्ञमानाय स्वाहा भूतेभ्यस्त्वा
 विश्वायुरसि पृथिवीं दृश्य ध्रुवक्षिदस्युन्तरिक्षं दृश्याच्युतक्षिदसि
 दिवं दृश्याग्नेर्भस्मास्युग्रे: पुरीषमसि॥ (२४)

नाम सुप्रजावनिः स्वाहा सिंहीः पञ्चत्रिःशब्दः ३॥ [१२]

युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः।
 वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्मर्ही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः॥
 सुवागदेव दुर्योऽ आ वंद देवश्रुतौ देवेष्वा घोषेथामा नो वीरो
 जायतां कर्मण्यो य र्वैऽनुजीवाम् यो बहूनामसद्वशी। इदं
 विष्णुर्विं चक्रमे त्रेधा नि दधे पदम्। समृद्धमस्य (२५)

पाश्युर इरावती धेनुमती हि भूत शूयवसिनी मनवे यशस्यै।
 व्यस्कभाद्रोदसी विष्णुरेते दाधारं पृथिवीमभितो मयूखैः॥ प्राची
 प्रेतमध्वरं कल्पयन्ती ऊर्ध्वं यज्ञं नयत् मा जीह्वरतमत्र रमेथां
 वर्षमन्पृथिव्या दिवो वा विष्णवुत वा पृथिव्या मुहो वा विष्णवुत

वा॒न्तरि॑क्षाद्धस्तौ पृणस्व बुहूर्भिर्वस्त्वैरा प्र यंच्छ् (२६)

दक्षिणादोत् सुव्यात्। विष्णोर्नुकं वीर्याणि प्र वौचं यः
पार्थिवानि विममे रजाऽसि यो अस्कंभायदुत्तरः सधस्थं
विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णो रराटमसि विष्णोः पृष्ठमसि विष्णोः
इन्प्रै स्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्धुवमसि वैष्णवमसि विष्णवे
त्वा॥ (२७)

अस्य युच्छैकान्नचत्वारि॒शब्दः॥ ३॥ [१३]

कृणुष्व पाजुः प्रसिंति न पृथ्वीं याहि राजेवामवाऽ इभेन।
तृष्णीमनु प्रसिंति द्रूणानोऽस्तासि विध्यं रक्षसस्तपिष्ठैः॥ तवं
भ्रमासं आशुया पंतन्त्यनु स्पृश धृष्टा शोशुचानः। तपूङ्घ्यग्ने
जुह्वा पतञ्जानसन्दितो वि सृजु विष्वंगुल्काः॥ प्रति स्पशो वि
सृजु तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः। यो नो दूरे
अघशःसो (२८)

यो अन्त्यग्ने माकिष्टे व्यथिरा दंधर्षीत्। उदग्ने तिष्ठ
प्रत्याऽऽतनुष्व न्यैमित्राऽ ओषतात्तिगमहेतो। यो नो अराति॒
समिधान चक्रे नीचा तं धंक्ष्यतसं न शुष्कम्॥ ऊर्ध्वो भंवु प्रति॒
विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्ने। अवं स्थिरा तंनुहि यातुजूना॑
जामिमजामिं प्र मृणीहि शत्रून्॥ स तै (२९)

जानाति सुमतिं यंविष्ट् य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत्। विश्वान्यस्मै

सुदिनानि रायो द्युम्नान्यर्यो वि दुरो अभि द्यौत् ॥ सेदंगे अस्तु सुभगः
सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हृविषा य उक्थैः। पिर्णीषति स्व आयुषि दुरोणे
विश्वेदस्मै सुदिना साऽसदिष्टिः॥ अर्चामि ते सुमतिं घोष्यर्वाख्यं
तै वावाता जरता- (३०)

मियङ्गीः। स्वश्वास्त्वा सुरथा मर्जयेमास्मे क्षत्राणि धारयेरनु
द्यून्॥ इह त्वा भूर्या चरेदुप त्मन्दोषावस्तर्दीदिवाऽसमनु द्यून्।
कीडन्तस्त्वा सुमनसः सपेमाभि द्युम्ना तस्थिवाऽसो जनानाम्॥
यस्त्वा स्वध्वः सुहिरण्यो अग्ने उपयाति वसुमता रथेन। तस्य
त्राता भवसि तस्य सखा यस्त आतिथ्यमानुषगजुजोषत्॥ महो
रुजामि (३१)

बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतंमादन्वियाय॥ त्वं नौ अस्य
वचसश्चिकिछि होतर्यविष्ठ सुक्रतो दमूनाः॥ अस्वप्रजस्तरणीयः
सुशेवा अतन्द्रासोऽवृका अश्रमिष्ठाः। ते पायवः सुध्रियश्चो निषद्या-
ज्ञे तवं नः पान्त्वमूर॥ ये पायवौ मामतेयं तै अग्ने पश्यन्तो अन्धं
दुरितादरक्षन्। रुक्ष तान्धसुकृतो विश्ववेदा दिपसन्त इद्रिपवे ना
हं (३२)

देभुः॥ त्वया वयऽ संधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम् वाजान्।
उभा शऽसा सूदय सत्यतातेऽनुष्टुया कृणुह्यहयाण॥ अया तै अग्ने
सुमिधां विधेम् प्रति स्तोमऽ शस्यमानं गृभाय। दहाशसो रुक्षसः

पाद्यस्मान्दुहो निदोऽमित्रमहो अवद्यात्॥ रक्षोहणं वाजिनुमाऽऽ-
जिंघर्मि मित्रं प्रथिष्ठमुपं यामि शर्म। शिशानो अग्निः क्रतुभिः
समिद्धः स नो दिवा (३३)

स रिषः पातु नक्तम्॥ वि ज्योतिषा बृहता भात्यग्निराविर्वशानि
कृणुते महित्वा। प्रादैवीर्मायाः संहते दुरेवाः शिरीते शृङ्गे रक्षसे
विनिक्षेँ॥ उत स्वानासो दिविषन्त्वग्नेस्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तवा उ।
मदै चिदस्य प्ररुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः॥ (३४)

अधशःसुः स तै जरताः रुजामि हु दिवैकचत्वारिंशत्॥ ७॥ [१४]

आपं उन्दन्त्वाकूत्यै दैवीमियं ते वस्यस्यशुनां ते सोमन् उदायुषा प्र च्यवस्वाग्रेरातिथ्यमशुरः
शुर्वित्तायंनी मेसि युज्ञते कृणुष्व पाजुश्चतुर्दश॥ १४॥

आपो वस्यसि या तवेयझीश्चतुर्ज्ञशत्॥ ३४॥

आपं उन्दन्त्वदेवीः॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः
समाप्तः॥ १-२॥

काण्डे दशिन्यः—६२

आदितः दशिन्यः—६२

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसुवैऽश्विनोर्बहुभ्यां पृष्ठो
हस्ताभ्यामादुदेऽप्रिंरसि नारिरसि परिलिखितः रक्षः परिलिखिता
अरातय इदम् ह रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान् द्वेष्टि
यं च वयं द्विष्म इदम् स्य ग्रीवा अपि कृन्तामि दिवे त्वा-
ऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धतां लोकः पितृषदनो यवोऽसि
यवयास्मद्वेषो (१)

यवयारातीः पितृणा ए सदनमस्युद्दिवः स्तभानाऽन्तरिक्षं पृण
पृथिवीं दह द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोतु मित्रावरुणयोर्ध्रुवेण धर्मणा
ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि ए सुप्रजावनि ए रायस्पोषवनि पर्यूहामि ब्रह्म
दह क्षत्रं दह प्रजां दह रायस्पोषं दह घृतेन द्यावापृथिवी
आ पृणेथामिन्द्रस्य सदौऽसि विश्वजनस्य छाया परि त्वा गिर्वणो
गिर इमा भवन्तु विश्वतो वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टयु
इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमस्यैन्द्रमसीन्द्राय त्वा॥ (२)

द्वेषं इमा अष्टादश च ॥२॥

[१]

रक्षोहणो वलग्हनो वैष्णवान्खनामीदमहं तं वलगमुद्वपामि
यं नः समानो यमसमानो निचखानेदमैनमधरं करोमि यो नः
समानो योऽसमानोऽरातीयति गायत्रेण छन्दसाऽवबाढो वलगः

किमत्रं भुद्रं तन्नौ सुह् विराङ्गसि सपलहा सुम्राङ्गसि भ्रातृव्यहा
स्वराङ्गस्यभिमात्रिहा विश्वाराङ्गसि विश्वासां नाष्टाणाऽहन्ता (३)

रक्षोहणौ वलग्हनः प्रोक्षामि वैष्णवान् रक्षोहणौ वलग्हनोऽवं
नयामि वैष्णवान् यवोऽसि यवयास्मद्वेषो यवयाराती रक्षोहणौ
वलग्हनोऽवं स्तृणामि वैष्णवान् रक्षोहणौ वलग्हनोऽभि
जुहोमि वैष्णवान् रक्षोहणौ वलग्हनावुपं दधामि वैष्णवी
रक्षोहणौ वलग्हनौ पर्यूहामि वैष्णवी रक्षोहणौ वलग्हनौ परि
स्तृणामि वैष्णवी रक्षोहणौ वलग्हनौ वैष्णवी बृहन्नसि बृहद्वावा
बृहतीमिन्द्राय वाचं वद॥ (४)

हनेन्द्राय द्वे च॥२॥ [२]

विभूरंसि प्रवाहणो वहिरसि हव्यवाहनः श्वात्रो-
ऽसि प्रचेतास्तुर्थोऽसि विश्ववेदा उशिगसि कविरङ्गरिरसि
बम्भारिरवस्युरसि दुवस्वाञ्छुन्ध्यूरसि मार्जलीयः सुम्राङ्गसि
कृशानुः परिषद्योऽसि पवमानः प्रतकाऽसि नभस्वानसमृष्टोऽसि
हव्यसूदं कृतधामाऽसि सुवर्ज्योतिब्रह्मज्योतिरसि सुवर्धमाऽजो-
ऽस्येकपादहिरसि बुधियो रौद्रेणार्नौकेन पाहि माऽग्ने पिपृहि मा-
मा मा हिःसीः॥ (५)

अर्नौकेनाष्टौ च॥१॥ [३]

त्वः सोम तनूकृञ्चयो द्वेषोऽभ्योऽन्यकृतेभ्य उरु यन्तासि

वरुंथुं स्वाहा॑ जुषाणो असुराज्यस्य वेतु॒ स्वाहाऽयं नौ॑
अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः पुर एतु॒ प्रभिन्दन्न। अयः॒ शत्रूञ्जयतु॑
जरहृषाणोऽयं वाज॑ जयतु॒ वाजसातौ॥ उरु॒ विष्णो॒ वि क्रमस्वोरु॑
क्षयाय नः कृधि। घृतं घृतयोने पिबु॒ प्रप्र यज्ञपतिं तिर॥ सोमो॑
जिगाति गातुविद् (६)

देवानामेति निष्कृतमृतस्य योनिमासदमदित्याः सदो-
ऽस्यदित्याः सद् आ सौदैष वो॑ देव सवितः सोमस्तः॒ रक्षध्वं
मा वो॑ दमदेतत् त्वः॒ सो॑म देवो देवानुपांगा इदम्॒हं मनुष्यो॑
मनुष्यान्धसु॒ह प्रजयां॒ सुह रायस्पोषेण॒ नमो॑ देवेभ्यः॒ स्वधा॒ पितृभ्यं॒
इदम्॒हं निर्वरुणस्य पाशाथ्सुवरुभि (७)

वि ख्येषं वैश्वानरं ज्योतिरग्ने॑ ब्रतपते॒ त्वं ब्रृतानां॑ ब्रृतपतिरसि॒
या मम॑ तनूस्त्वय्यभूदियः॒ सा मयि या तवं॑ तनूर्मय्यभूदेषा सा॒
त्वयि॑ यथायुथं नौ॑ ब्रतपते॒ ब्रृतिनोर्ब्रृतानि॥ (८)

गातुविद्येकत्रि॒शत्ता॥ ३॥ [४]

अत्यन्यानगां॑ नान्यानुपांगामर्वाक्का॑ परैरविदं॑ परोऽवैरैस्तं॑
त्वा॑ जुषे॑ वैष्णवं॑ दैवयज्यायै॑ देवस्त्वा॑ सविता॑ मध्वाऽनुक्तोषधे॑
त्रायस्वैनुं॒ स्वधिते॑ मैनः॒ हि॒सीर्दिवमग्रेण॑ मा लेखीरन्तरिक्षं॑
मध्येन॑ मा हि॒सीः॑ पृथिव्या॑ सं भवु॒ वनस्पते॑ शुतवलशो॑ वि रोह॑
सुहस्रवलशा॑ वि वयः॒ रुहेम यं॑ त्वाऽयः॒ स्वधितिस्तेतिजानः॑
प्रणिनाय॑ महुते॑ सौभंगायाऽच्छिन्नो॑ राय॑ सुवीरः॥ (९)

यं दर्श च॥१॥ [५]

पृथिव्ये त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा शुन्धतां लोकः
पितृष्ठदनो यवोऽसि यवयास्मद् द्वेषो यवयारातीः पितृणा॒
सदनमसि स्वावेशोऽस्यग्रेगा नेतृणां वनस्पतिरधि त्वा स्थास्यति॑
तस्य वित्ताद्वेवस्त्वा सविता मध्वोऽनकु सुपिप्पलभ्यस्त्वौषधीभ्य
उद्दिवङ् स्तभानान्तरिक्षं पृण पृथिवीमुपरेण दृङ्ह ह ते ते॑
धामान्युश्मसी (१०)

गुमध्ये गावो यत्र भूरिशृङ्गा अयासः। अत्राहु तदुरुगायस्य
विष्णोः परमं पदमवं भाति भूरेः॥ विष्णोः कर्माणि पश्यतु यतो॑
ब्रुतानि पस्पशो। इन्द्रस्य युज्यः सखा॥ तद्विष्णोः परमं पदं सदा॑
पश्यन्ति सूरयः। दिवीव चक्षुराततम्॥ ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनि॑
सुप्रजावनि॑ रायस्पोषवनि॑ पर्यूहामि॑ ब्रह्म दृङ्ह क्षत्रं दृङ्ह प्रजां॑
दृङ्ह रायस्पोषं दृङ्ह परिवीरसि॑ परि॑ त्वा दैवीर्विशो॑ व्ययन्तां॑
परीमं रायस्पोषो यजमानं मनुष्यां अन्तरिक्षस्य त्वा सानाववं॑
गूहामि॥ (११)

उश्मसी पोपुमेकान्नविशुतिश्च॥२॥ [६]

इषे त्वौपवीरस्युपो देवान्दैवीर्विशः प्रागुर्वहीरुशिजो॑ बृहस्पते॑
धारया॑ वसूनि॑ हव्या॑ तै॑ स्वदन्तां॑ देवं त्वष्टर्वसुं॑ रणवं॑ रेवंती॑
रमंध्वमग्रेज्जनित्रमसि॑ वृष्णो॑ स्थं उर्वशयस्यायुरसि॑ पुरुरवा॑

घृतेनाक्ते वृष्टिं दधाथां गायुत्रं छन्दोऽनु प्र जायस्व त्रैष्टुभुं जागतुं
छन्दोऽनु प्रजायस्व भवतं (१२)

नः समनसौ समोक्सावरेपसौ॥ मा यज्ञः हिंसिष्टुं मा
यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः॥ अग्नावग्निश्चरति प्रविष्ट
ऋषीणां पुत्रो अधिराज एषः। स्वाहाकृत्य ब्रह्मणा ते जुहोमि मा
देवानां मिथुयाकर्मागुधेयम्॥ (१३)

भवतुमेकत्रिःशब्दः २॥ [७]

आ दद ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेनाऽऽर्भे धर्षा
मानुषानन्द्यस्त्वौषधीभ्यः प्रोक्षाम्यपां पेरुरसि स्वातं चिथ्मदेवः
हव्यमापौ देवीः स्वदैतेनः सं तैः प्राणो वायुनां गच्छताः
सं यज्ञत्रैरङ्गानि सं यज्ञपतिराशिषां घृतेनाक्तौ पशुं त्रायेथाः
रेवतीर्यज्ञपतिं प्रियधाऽविशुतोरो अन्तरिक्ष सुजूर्देवेन् (१४)

वातेनाऽस्य हविषस्त्मनां यज समस्य तनुवा भव वर्षीयो
वर्षीयसि यज्ञे यज्ञपतिं धाः पृथिव्याः सम्पृचः पाहि नमस्त
आतानाऽनुर्वा प्रेहि घृतस्य कुल्यामनुं सुह प्रजया सुह
रायस्पोषेणाऽपो देवीः शुद्धायुवः शुद्धा यूयं देवा ऊङ्कः शुद्धा
वृयं परिविष्टाः परिवेष्टारो वो भूयास्म॥ (१५)

देवेन् चतुश्चत्वारिःशब्दः २॥ [८]

वाक्त आ प्यायतां प्राणस्तु आ प्यायतां चक्षुस्तु आ प्यायतां

श्रोत्रं तु आ प्यायतां या तैः प्राणाञ्छुगज्जगाम् या चक्षुर्या श्रोत्रं यत्
तैः कूरं यदास्थितं तत् तु आ प्यायतां तत् ते एतेन शुन्धतां नाभिस्तु
आ प्यायतां पायुस्तु आ प्यायताः शुद्धाश्वरित्राः शमन्द्यः (१६)

शमोषधीभ्यः शं पृथिव्यै शमहोभ्यामोषधे त्रायस्वैनः
स्वधिते मैनः हि सी रक्षसां भागोऽसीदमहः रक्षोऽधमं तमो
नयामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वृयं द्विष्म इदमैनमधमं तमो
नयामीषे त्वा घृतेन द्यावापृथिवी प्रोणवाथामच्छिन्नो रायः सुवीरं
उर्वन्तरिक्षमन्विहि वायो वीहि स्तोकानाः स्वाहोर्ख्वनभसं मारुतं
गच्छतम्॥ (१७)

अन्यो वीहि पञ्च च॥२॥

[९]

सं ते मनसा मनः सं प्राणेन प्राणो जुष्टं देवेभ्यो हृव्यं
घृतवस्वाहैन्द्रः प्राणो अङ्गे अङ्गे नि दैर्घ्यदैन्द्रोऽपानो अङ्गे अङ्गे
वि बौमुवदेव त्वष्टुर्भूरि ते सः समेतु विषुरूपा यथसलक्ष्माणो
भवं थ देवत्रा यन्तु मवं स खायोऽनु त्वा माता पितरो मदन्तु
श्रीरंस्युग्निस्त्वा श्रीणात्वापुः समरिणन्वातस्य (१८)

त्वा ध्रज्यै पूष्णो रङ्ग्या अपामोषधीनाः रोहिष्यै घृतं
घृतपावानः पिबत वसां वसापावानः पिबतान्तरिक्षस्य हुविरसि
स्वाहा त्वाऽन्तरिक्षाय दिशः प्रदिश आदिशो विदिश उद्दिशः
स्वाहा दिग्भ्यो नमो दिग्भ्यः॥ (१९)

वातंस्याष्टाविंशतिश्च॥२॥

[१०]

सुमुद्रं गच्छ स्वाहा॑ञ्जरिक्षं गच्छ स्वाहा॑ देव ९ सवितारं गच्छ
 स्वाहा॑होरात्रे गच्छ स्वाहा॑ मित्रावरुणो गच्छ स्वाहा॑ सोमं गच्छ
 स्वाहा॑ यज्ञं गच्छ स्वाहा॑ छन्दा॑सि गच्छ स्वाहा॑ द्यावापृथिवी
 गच्छ स्वाहा॑ नभो॑ दिव्यं गच्छ स्वाहा॑ग्निं वैश्वानुरं गच्छ स्वाहा॑
 ज्यौष्ठवौषधीभ्यो॑ मनो॑ मे हार्दि॑ यच्छ तनू॑ त्वचं पुत्रं नसारमशीयु॑
 शुग्सि॑ तमभि॑ शोच यो॑स्मान् द्वेष्टि॑ यं चं वयं द्विष्मो॑ धाम्नोधाम्नो॑
 राजन्नितो॑ वरुण नो॑ मुश्च यदापो॑ अधिया॑ वरुणेति॑ शपामहे॑ ततो॑
 वरुण नो॑ मुश्च॥ (२०)

असि॑ पद्मिंशतिश्च॥१॥

[११]

हुविष्मतीरिमा॑ आपो॑ हुविष्मा॑न् देवो॑ अध्वरो॑ हुविष्मा॑ आ॑
 विवासति॑ हुविष्मा॑ अस्तु॑ सूर्यः॥ अग्नेर्वो॑पत्रगृहस्यु॑ सदंसि॑
 सादयामि॑ सुम्नायं॑ सुम्निनीः॑ सुम्ने॑ मा॑ धत्तेन्द्राग्नियोर्भाग्नेयैः॑ स्थ॑
 मित्रावरुणयोर्भाग्नेयैः॑ स्थ॑ विश्वेषां॑ देवानां॑ भाग्नेयैः॑ स्थ॑ यज्ञे॑
 जागृत॥ (२१)

हुविष्मतीश्चतुस्मि॑शत्॥१॥

[१२]

हुदे॑ त्वा॑ मनसे॑ त्वा॑ दिवे॑ त्वा॑ सूर्याय॑ त्वो॑धर्घमिममध्वरं कृधि॑
 दिवि॑ देवेषु॑ होत्रा॑ यच्छ॑ सोमं॑ राजन्नेह्यवं॑ रोहु॑ मा॑ भेर्मा॑ सं॑

विंकथा मा त्वा हि सिषं प्रुजास्त्वमुपावरोह प्रुजास्त्वामुपावरोहन्तु
शृणोत्वग्निः समिधा हवं मे शृणवन्त्वापो धिषणाश्च देवीः। शृणोत्व
ग्रावाणो विदुषो नु (२२)

यज्ञः शृणोत्वं देवः सविता हवं मे। देवीरापो अपां नपाद्य
उर्मिरहविष्य इन्द्रियावान्मदिन्तमस्तं देवेभ्यो देवत्रा धत्तं शुक्रः
शुक्रपेभ्यो येषां भागः स्थ स्वाहा कार्घिरस्यपापां मृधः समुद्रस्य
वोक्षित्या उन्नये। यमग्ने पृथमु मर्त्यमावो वाजेषु यं जुनाः। स यन्ता
शक्षतेरिषः॥ (२३)

नु समचत्वारि शब्दा॥ २॥ [१३]

त्वमग्ने रुद्रो असुरो महो दिवस्त्वः शर्धो मारुतं पृक्ष ईशिषे।
त्वं वातैररुणीर्यासि शङ्खयस्त्वं पूषा विधुतः पासि नु त्मना॥। आ वो
राजानमध्वरस्य रुद्रः होतारः सत्ययजः रोदस्योः। अग्निं पुरा
तनयिलोरचित्ताद्विरण्यरूपमवसे कृणुध्वम्॥ अग्निरहोता निषसादा
यज्ञीयानुपस्थे मातुः सुरभावु लोके। युवा कुविः पुरुनिष्ठ - (२४)

ऋतावा धर्ता कृष्टीनामुत मध्यं इद्धः॥ साध्वीमकर्देववर्तिं नो
अद्य यज्ञस्य जिह्वामविदाम् गुह्याम्। स आयुरागाथ्मुरभिर्वसानो
भद्रामकर्देवहूतिं नो अद्य॥ अक्रन्ददग्निः स्तनयन्त्रिव द्यौः क्षामा
रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जंजानो विहीमिद्धो अख्यदा रोदसी
भानुनां भात्यन्तः॥ त्वे वसूनि पुर्वणीक (२५)

होतर्दोषा वस्तोरेरिरे यज्ञियांसः। क्षामेव विश्वा भुवंनानि
यस्मिन्द्युः सौभंगानि दधिरे पांवके॥ तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम्
विश्वाः सुक्षितयः पृथक्। अग्ने कामाय येमिरे॥ अश्याम तं
काममग्ने तवोत्यश्यामं रुयि॑ रयिवः सुवीरम्। अश्याम् वाजंमुभि
वाजयन्तोऽश्यामं द्युम्रमजराजरं ते॥ श्रेष्ठं यविष्ठ भारताग्ने
द्युमन्तमाभरा। (२६)

वसो पुरुस्पृह॑ रुयिम्॥ स श्वितानस्तन्यतू रोचनस्था
अजरेभिर्नानिदद्विर्यविष्ठः। यः पांवकः पुरुतमः पुरुणि
पृथून्युग्निरनुयाति भर्वन्॥ आयुष्टे विश्वतो दधदयमुग्निवरीण्यः।
पुनस्ते प्राण आयति परा यक्षम्॑ सुवामि ते॥ आयुर्दा अग्ने
हुविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि। घृतं पीत्वा मधु चारु
गव्यं पितेवं पुत्रमुभि (२७)

रक्षतादिमम्॥ तस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचर्षणे। अग्ने
जनामि सुष्टुतिम्॥ दिवस्परिं प्रथमं जंजे अग्निरस्मद् द्वितीयं
परिं जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्यान एनं जरते
स्वाधीः॥ शुचिः पावक वन्द्योऽग्ने बृहद्वि रोचसे। त्वं घृतेभिराहुतः॥
दुशानो रुक्म उव्या व्यद्योद दुर्मरणमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो
अभवद्वयोभिर्- (२८)

यदैनं द्यौरजनयथ्मुरेताः॥ आ यदिषे नृपतिं तेज् आनद्वचि

रेतो निषिक्तं द्यौरभीकैः। अग्निः शर्धमनवद्यं युवानः स्वाधियं
जनयथ्सूदयेच्च॥ सं तेजीयसा मनसा त्वोत् उत शिक्ष स्वपत्यस्य
शिक्षोः। अग्ने रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम् ते सुषुतयश्च वस्वः॥
अग्ने सहन्तमा भर द्युम्नस्य प्रासहा रुयिम्। विश्वा यश्- (२९)

चर्षणीरभ्यांसा वाजेषु सासहंत्॥ तमग्ने पृतनासहं रयि॑
संहस्व आ भेर। त्वं हि सत्यो अद्भुतो दाता वाजस्य गोमंतः॥
उक्षान्त्राय वशान्त्राय सोमपृष्ठाय वेधसे॥ स्तोमैर्विधेमाग्नयै॥ वद्मा हि
सूनो अस्यद्वसद्वा चक्रे अग्निर्जनुषाज्मान्त्रम्॥ स त्वं नं ऊर्जसन्
ऊर्ज धा राजेव जेरवृके क्षेष्यन्तः॥ अग्न आयू॑षि (३०)

पवसु आ सुवोर्जमिष्ठं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥ अग्ने
पवस्व स्वपां अस्मे वर्चः सुवीर्यम्॥ दधत्पोषं रयिं मयिं॥ अग्ने
पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया॥ आ देवान् वक्षि यक्षि च॥
स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाः इहा वह। उपं यज्ञः हविश्च नः॥
अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः। शुची रोचत आहुतः॥
उदग्ने शुचयस्तवं शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव ज्योतीः ष्युर्चयः॥ (३१)

पूरुनिष्ठः पुर्वणीक भगुडभि वयोभिर्य आयू॑षि विप्रः शुचिश्चतुर्दश च॥८॥————[१४]

देवस्य रक्षोहणो विभूस्त्वः सोमात्यन्यानगा॑ पृथिव्या इषे त्वाऽददे वाक्ते सं ते समुद्रं
हविपर्तीरहृदे त्वमग्ने रुद्रश्चतुर्दश॥१४॥

देवस्य गुमध्ये हविपर्तीः पवसु एकत्रिशत॥३१॥

देवस्यार्चयः॥

हरिः ओँ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः
समाप्तः॥१-३॥

काण्डे दशिन्यः—१३ आदितः दशिन्यः—१३

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

आ ददे ग्रावा॑स्यध्वरकृद् देवेभ्यो॑ गम्भीरमिमध्वरं कृध्युत्तमेन
पविनेन्द्राय सोमङ् सुषुतं मधुमन्तं पर्यस्वन्तं वृष्टिवनिमिन्द्राय
त्वा वृत्रभ्य इन्द्राय त्वा वृत्रतुर इन्द्राय त्वाऽभिमातिभ्य इन्द्राय
त्वाऽऽदित्यवंत इन्द्राय त्वा विश्वदेव्यावते श्वात्राः स्थ वृत्रतुरो
राधो॑गूर्ता॑ अमृतंस्य पली॑स्ता दैर्वीर्देवत्रेमं युज्ञं धुत्तोपहूताः सोमस्य
पिबतोपहूतो युष्माकु॑ (१)

सोमः पिबतु यत्ते॑ सोम दिवि ज्योतिर्यत् पृथिव्यां
यदुरावन्तरिक्षे॑ तेनास्मै यजमानायोरु राया॑ कृध्यधि॑ दात्रे॑ वोचो॑
धिषणे॑ वीडू॑ सुती॑ वीडयेथामूर्ज॑ दधाथामूर्ज॑ मे॑ धत्तं॑ मा॑ वा॑
हि॑सिषु॑ मा॑ मा॑ हि॑सिष्टं॑ प्रागपागुदंगधरात्कास्त्वा॑ दिश्॑ आ॑
धावन्त्वम्ब॑ नि॑ ष्वरा॑ यत्ते॑ सो॑मादाभ्यु॑ नाम्॑ जागृति॑ तस्मै॑ ते॑ सोम्॑
सोमायु॑ स्वाहा॑॥ (२)

युष्माकु॑ स्वरु॑ यत्ते॑ नवं॑ च॥२॥ [१]

वाचस्पतये॑ पवस्व वाजिन् वृषा॑ वृष्णो॑ अ॒शुभ्यां॑ गम्भीस्तिपूतो॑
देवो॑ देवानाँ॑ पवित्रमसि॑ येषाँ॑ भागोऽसि॑ तेभ्यस्त्वा॑ स्वां॑ कृतोऽसि॑
मधुमतीर्न् इषस्कृषि॑ विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो॑ दिव्येभ्यः॑ पार्थिवेभ्यो॑
मनस्त्वाष्टूर्वन्तरिक्षमन्विहि॑ स्वाहा॑ त्वा॑ सुभवः॑ सूर्याय॑ देवेभ्यस्त्वा॑

मरीचिपेभ्यं एष ते योनिः प्राणायं त्वा॥ (३)

वाचः सुप्रचत्वारिंशत्॥१॥ [२]

उपयामगृहीतोऽस्यन्तर्यच्छ मघवन् पाहि सोममुरुष्य रायः
समिषो यजस्वान्तस्ते दधामि द्यावापृथिवी अन्तर्वन्तरिक्षं
सुजोषा देवैरवरैः परेश्वान्तर्यामे मघवन् मादयस्व स्वां कृतोऽसि
मधुमतीर्न इषस्कृषि विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो
मनस्त्वाष्टूर्वन्तरिक्षमन्विहि स्वाहा॑ त्वा सुभवः सूर्याय देवेभ्यस्त्वा
मरीचिपेभ्यं एष ते योनिरपानायं त्वा॥ (४)

देवेभ्यः सुप्रचत्वारिंशत्॥१॥ [३]

आ वायो भूष शुचिपा उपं नः सुहस्रं ते नियुतो विश्ववार।
उपो ते अन्यो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम्॥
उपयामगृहीतोऽसि वायवे त्वेन्द्रवायू इमे सुताः। उप प्रयोभिरा
गतमिन्दवो वामुशन्ति हि॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्रवायुभ्यां त्वैष ते
योनिः सुजोषाभ्यां त्वा॥ (५)

आ वायो त्रिचत्वारिंशत्॥१॥ [४]

अयं वां मित्रावरुणा सुतः सोमं कृतावृथा। ममेदिह श्रुतं
हवम्। उपयामगृहीतोऽसि मित्रावरुणाभ्यां त्वैष ते योनिरकृतायु-
भ्यां त्वा॥ (६)

अयं वां विश्वतिः॥१॥ [५]

या वां कशा मधुमत्यश्विना सूनृतावती। तया यज्ञं मिमिक्षतम्।
उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिर्माध्वीभ्यां त्वा॥ (७)

या वांमुषादश॥१॥ [६]

प्रातर्युजौ वि मुच्येथामश्विनावेह गच्छतम्। अस्य सोमस्य
पूतयै॥ उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिरश्विभ्यां त्वा॥ (८)

प्रातर्युजावेकान्नविश्वतिः॥१॥ [७]

अयं वेनश्वौदयुत् पृश्विंगर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमानै॥
इममुपां सङ्गमे सूर्यस्य शिशुं न विप्रा मतिर्भी रिहन्ति॥
उपयामगृहीतोऽसि शण्डाय त्वैष ते योनिर्वरतां पाहि॥ (९)

अयं वेनः पश्चविश्वतिः॥१॥ [८]

तं प्रलथा पूर्वथा विश्वथेमथा ज्येष्ठतातिं बरहिषद् सुवर्विदं
प्रतीचीनं वृजन् दोहसे गिराऽशुं जयन्तमनु यासु वर्धसे।
उपयामगृहीतोऽसि मर्काय त्वैष ते योनिः प्रजाः पाहि॥ (१०)

तः पद्मिश्वतिः॥१॥ [९]

ये दैवा दिव्येकादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थाऽप्सुषदो
महिनैकादश स्थ ते दैवा यज्ञमिमं जुषध्वमुपयामगृहीतो-
ऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्व यज्ञं जिन्व यज्ञपतिमभि

सवंना पाहि विष्णुस्त्वां पांतु विशं त्वं पांहीन्द्रियेणैष ते
योनिर्विश्वैभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (११)

ये देवास्त्रिचत्वारि॒शत्॥१॥ [१०]

त्रि॑शत् त्रयंश्च गुणिनो रुजन्तो दिवं रुद्राः पृथिवीं च
सचन्ते। एकादशासो अपसुषदः सुतं सोमं जुषन्ताऽ सवंनाय
विश्वै॥ उपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्वं यज्ञं जिन्वं
यज्ञपतिमभि सवंना पाहि विष्णुस्त्वां पांतु विशं त्वं पांहीन्द्रियेणैष
ते योनिर्विश्वैभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (१२)

त्रि॑शद् द्विचत्वारि॑शत्॥१॥ [११]

उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत उकथायुवे
यत् तं इन्द्र बृहद्वयस्तस्मै त्वा विष्णवे त्वैष ते योनिरिन्द्राय
त्वोकथायुवै॥ (१३)

उपयामगृहीतो द्वावि॑शतिः॥१॥ [१२]

मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृतायं जातमग्निम्।
कवि॑ सम्राजमतिंथि जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः॥
उपयामगृहीतोऽस्यग्रयै त्वा वैश्वानरायं ध्रुवोऽसि ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणां
ध्रुवतुमोऽच्युतानामच्युतक्षित्तम् एष ते योनिरग्रयै त्वा
वैश्वानरायै॥ (१४)

मूर्धानं पश्चत्रि॑शत्॥१॥ [१३]

मधुंश्च माधवश्च शुक्रश्च शुचिंश्च नभंश्च नभस्यश्चेषश्चोर्जश्च
सहंश्च सहस्यश्च तपंश्च तपस्यश्चोपयामगृहीतोऽसि सुऽसर्पा-
ऽस्यऽहस्यत्यायं त्वा॥ (१५)

मधुंश्च विश्वाशतः॥ १॥ [१४]

इन्द्रांश्ची आ गतः सुतं गीर्भिर्नभो वरेण्यम्। अस्य पातं
धियेषिता॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्रांश्चिभ्यां त्वेष ते योनिरिन्द्रांश्चि-
भ्यां त्वा॥ (१६)

इन्द्रांश्ची विश्वाशतिः॥ २॥ [१५]

ओमासश्चर्घणीधृतो विश्वे देवास आ गता। दाश्वाऽसौ
दाशुषः सुतम्॥ उपयामगृहीतोऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य एष ते
योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (१७)

इन्द्रांश्ची ओमासो विश्वाशतिर्विश्वाशतिः॥ ३॥ [१६]

मरुत्वन्तं वृषभं वावृथानमकंवारिं दिव्यऽ शासमिन्द्रम्।
विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रः संहोदामिह तः हुवेम॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वं एष ते योनिरिन्द्राय
त्वा मरुत्वंते॥ (१८)

मरुत्वन्तः पद्मिश्वाशतिः॥ ४॥ [१७]

इन्द्रं मरुत्वं इह पाहि सोमं यथा शायति अपिवः सुतस्यं।
तव प्रणीती तवं शूर शर्मन्ना विवासन्ति कवयः सुयज्ञाः॥

उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मुरुत्वंत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
मुरुत्वंते॥ (१९)

इन्द्रैकान्त्रिःशत्॥ [१८]

मुरुत्वाऽ इन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधं मदाय। आ
सिंश्वस्व जठरे मध्वं ऊर्मि त्वं राजाऽसि प्रदिवः सुतानाम्॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मुरुत्वंत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
मुरुत्वंते॥ (२०)

इन्द्रं मरुत्वो मुरुत्वानेकान्त्र त्रिःशदेकान्त्र त्रिःशत्॥ [१९]

महाऽ इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमाऽ इव।
स्तोमैर्वथसस्य वावृथे॥ उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते
योनिर्महेन्द्राय त्वा॥ (२१)

महानेकान्त्रिःशतिः॥ [२०]

महाऽ इन्द्रो नृवदा चर्षणिप्रा उत द्विबरहा अमिनः
सहौभिः। अस्मद्वियंगवावृथे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः कर्तृभिर्भूतः॥
उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा॥ (२२)

महान्त्रवत्पद्मिःशतिः॥ [२१]

कदा चन स्तरीरसि नेन्द्रं सशसि दाशुषें। उपोपेन्नु
मध्वन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥ उपयामगृहीतो-
ऽस्यादित्येभ्यस्त्वा॥ कदा चन प्र युच्छस्युभे नि पासि जन्मनी।

तुरीयादित्य सवंनं त इन्द्रियमा तस्थावुमृतं दिवि॥ यज्ञो
देवानां प्रत्येति सुम्रमादित्यासो भवता मृडयन्तः। आ वेऽर्वाची
सुमतिर्ववृत्यादःहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासत्॥ विवस्व आदित्यैष
ते सोमपीथस्तेन मन्दस्व तेन तृप्य तृप्यास्म ते वयं तर्पयितारो
या दिव्या वृष्टिस्तयां त्वा श्रीणामि॥ (२३)

वः सुसविश्चतिश्च॥ १॥ [२२]

वाममृद्य सवितर्वममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्य शावीः।
वामस्य हि क्षयस्य देव भूरेरुया पिया वामभाजः स्याम॥
उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥ (२४)

वामं चतुर्विश्चतिः॥ १॥ [२३]

अदब्धेभिः सवितः पायुभिष्ठ शिवेभिरुद्य परिं पाहि नो
गयम्। हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा माकिर्नो अघशंस
ईशता॥ उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥ (२५)

अदब्धेभिष्ठयोविश्चतिः॥ १॥ [२४]

हिरण्यपाणिमृतये सवितारमुप ह्ये। स चेत्ता देवता पदम्॥
उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥ (२६)

हिरण्यपाणिं चतुर्दशा॥ १॥ [२५]

सुशर्माऽसि सुप्रतिष्ठानो बृहदुक्षे नम एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा
देवेभ्यः॥ (२७)

सुशर्मा द्वादशा॥१॥ [२६]

बृहस्पतिसुतस्य त इन्दो इन्द्रियावतः पलीवन्तं ग्रहं
गृह्णाम्यग्ना(३)इ पलीवा(३)ः सुजूदेवेन् त्वष्टा सोमं पिबु
स्वाहा॥ (२८)

बृहस्पतिसुतस्य पञ्चदशा॥१॥ [२७]

हरिरसि हारियोजनो हर्योः स्थाता वज्रस्य भूर्ता पृश्वर्जः प्रेता
तस्य ते देव सोमेष्टयंजुषः स्तुतस्तोमस्य शुस्तोकथस्य हरिवन्तं
ग्रहं गृह्णामि हुरीः स्थु हर्योर्धुनाः सुहसोमा इन्द्रायु स्वाहा॥ (२९)

हरिः पद्मिःशतिः॥१॥ [२८]

अग्नु आयूर्षिपि पवसु आ सुवोर्जमिष्ठं च नः। अरे बाधस्व
दुच्छुनाम्॥ उपयामगृहीतोऽस्युग्रये त्वा तेजस्वत एष ते योनिरुग्रये
त्वा तेजस्वते॥ (३०)

अग्नु आयूर्षिपि त्रयोर्वि ४शतिः॥१॥ [२९]

उत्तिष्ठन्नोजसा सुह पीत्वा शिप्रे अवेपयः। सोममिन्द्र चमू
सुतम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्रायु त्वौजस्वत एष ते योनिरिन्द्रायु
त्वौजस्वते॥ (३१)

उत्तिष्ठन्नेकवि ४शतिः॥१॥ [३०]

तुरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कदसि सूर्या। विश्वमा भासि

रोचनम्॥ उपयामगृहीतोऽसि सूर्याय त्वा भ्राजस्वत एष ते योनि:
सूर्याय त्वा भ्राजस्वते॥ (३२)

तुरणिर्विश्वातिः॥१॥ [३१]

आ प्यायस्व मदिन्तम् सोम् विश्वाभिरुतिभिः। भवां नः
सुप्रथस्तमः॥ (३३)

आ प्यायस्व नवं॥१॥ [३२]

ईयुष्टे ये पूर्वतरामपश्यन् व्युच्छन्तीमुषसं मत्यासः।
अस्माभिरु नु प्रतिचक्ष्याऽभूदो ते यन्ति ये अपुरीषु पश्यान्॥ (३४)

ईयुरेकान्नविश्वातिः॥१॥ [३३]

ज्योतिष्मतीं त्वा सादयामि ज्योतिष्कृतं त्वा सादयामि
ज्योतिर्विदं त्वा सादयामि भास्वर्तीं त्वा सादयामि ज्वलन्तीं
त्वा सादयामि मल्मलाभवन्तीं त्वा सादयामि दीप्यमानां
त्वा सादयामि रोचमानां त्वा सादयाम्यजस्तां त्वा सादयामि
बृहज्योतिषं त्वा सादयामि बोधयन्तीं त्वा सादयामि जाग्रतीं त्वा
सादयामि॥ (३५)

ज्योतिष्मतीः पद्मिश्वातिः॥१॥ [३४]

प्रयासाय स्वाहाऽप्यासाय स्वाहा वियासाय स्वाहा
संयासाय स्वाहोद्यासाय स्वाहाऽवयासाय स्वाहा शुचे स्वाहा
शोकाय स्वाहा तप्यत्वै स्वाहा तपते स्वाहा ब्रह्महत्यायै स्वाहा

सर्वस्मै स्वाहा॥ (३६)

प्रयासाय चतुर्विंशतिः॥१॥ [३५]

चित्तं सन्तानेन भवं यक्षा रुद्रं तनिमा पशुपतिः
स्थूलहृदयेनाग्निः हृदयेन रुद्रं लोहितेन शर्वं मत्स्नाभ्यां
महादेवमन्तःपर्श्वेनौषिष्ठहनः शिङ्गीनिकोश्याभ्याम्॥ (३७)

चित्तमुदादश॥१॥ [३६]

आ तिष्ठ वृत्रहन् रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरीं। अर्वाचीनः सु ते
मनो ग्रावा कृणोतु वृग्नुना॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं
एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनें॥ (३८)

आ तिष्ठ पद्मिंशतिः॥१॥ [३७]

इन्द्रमिद्धरी वहुतोऽप्रतिधृष्टशवसुमृषीणां च स्तुतीरुपं यज्ञं
च मानुषाणाम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते
योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनें॥ (३९)

इन्द्रमित् त्रयोविंशतिः॥१॥ [३८]

असावि सोमं इन्द्रं ते शविष्ठ धृष्णवा गंहि। आ त्वा
पृणक्षिनिन्द्रियः रजः सूर्यं न रश्मिभिः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय
त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनें॥ (४०)

असावि सुसाविंशतिः॥१॥ [३९]

सर्वस्य प्रतिशीवरी भूमिस्त्वोपस्थ आऽधित। स्योनाऽस्मै

सुषदा॑ भव॑ यच्छा॒स्मै॑ शार्म॑ स॒प्रथाः॑॥ उ॒पया॒मगृ॒हीतो॒ऽसीन्द्राय॑ त्वा॑
षोडृशिनं॑ ए॒ष ते॑ योनि॒रिन्द्राय॑ त्वा॑ षोडृशिनै॑॥ (४१)

सर्वस्य पङ्किं॑शतिः॥१॥ [४०]

महा॑ इन्द्रो॑ वज्रबाहुः॑ षोडृशी॑ शार्म॑ यच्छतु॑। स्वस्ति॑ नौ॑ मघवा॑
करोतु॑ हन्तु॑ पाप्मानु॑ यो॒ऽस्मान् द्वेष्टि॑॥ उ॒पया॒मगृ॒हीतो॒ऽसीन्द्राय॑ त्वा॑
षोडृशिनं॑ ए॒ष ते॑ योनि॒रिन्द्राय॑ त्वा॑ षोडृशिनै॑॥ (४२)

सर्वस्य महान्यङ्किं॑शतिः॑ पङ्किं॑शतिः॑॥१॥ [४१]

सुजोषा॑ इन्द्र॑ सगणो॑ मरुद्धि॑ सोम॑ पिब॑ वृत्रहञ्चूर॑ विद्वान्॑।
जुहि॑ शत्रु॑ रप॑ मृधौ॑ नुद्स्वाऽथाभेयं॑ कृणुहि॑ विश्वतो॑ नः॑॥
उ॒पया॒मगृ॒हीतो॒ऽसीन्द्राय॑ त्वा॑ षोडृशिनं॑ ए॒ष ते॑ योनि॒रिन्द्राय॑ त्वा॑
षोडृशिनै॑॥ (४३)

सुजोषा॑म्भि॑शत॥१॥ [४२]

उदु॑ त्यं॑ जातवेदसं॑ देवं॑ वंहन्ति॑ केतवः॑। दुशे॑ विश्वाय॑ सूर्यम्॑॥
चित्रं॑ देवानामुदंगादनीकं॑ चक्षुर्मित्रस्य॑ वरुणस्याग्नेः॑। आऽप्रा॑ द्यावा॑-
पृथिवी॑ अन्तरिक्षं॑ सूर्य॑ आत्मा॑ जगतस्तस्थुषंश्च॥ अग्ने॑ नय॑ सुपथा॑
राये॑ अस्मान्॑ विश्वानि॑ देव॑ वयुनानि॑ विद्वान्॑। युयोध्यस्मञ्जुहराणमेनो॑
भूयिष्ठां॑ ते॑ नमं॑ उक्तिं॑ विधेम॥ दिवं॑ गच्छ॑ सुवः॑ पत॑ रूपेण॑ (४४)

वो॑ रूपम॒भ्यैमि॑ वयंसा॑ वयः॑। तुथो॑ वो॑ विश्ववेदा॑ वि॑ भंजतु॑

वर्गिष्ठे अधि नाके॥ एतत् ते अग्ने राघ ऐति सोमंच्युतं तन्मित्रस्य
पथा नयूर्तस्य पथा प्रेत चन्द्रदक्षिणा यज्ञस्य पथा सुविता
नयन्तीब्रह्मणमद्य राध्यासुमृषिमारप्येयं पितृमन्तं पैतृमृत्यः
सुधातुंदक्षिणं वि सुवः पश्य व्यन्तरिक्षं यतस्व सदस्यैरस्मद्ब्रात्रा
देवत्रा गच्छत मधुमतीः प्रदातारमा विशुतानवहायास्मान् देवयानेन
पथेत् सुकृतां लोके सीदत् तत्रः सङ्स्कृतम्॥ (४५)

रूपेण सदस्यैरुषादश च॥२॥ [४३]

धाता रातिः सवितेदं जुषन्तां प्रजापतिर्निधिपतिर्नो अग्निः।
त्वष्टा विष्णुः प्रजयां सङ्खरणो यजमानाय द्रविणं दधातु॥ समिन्द्र
णो मनसा नेषि गोभि: सः सूरिभिर्मधवन्धसः स्वस्त्या। सं ब्रह्मणा
देवकृतं यदस्ति सं देवानाः सुमृत्या यज्ञियानाम्॥ सं वर्चसा
पयसा सं तु नूभिरगत्महि मनसा सः शिवेन। त्वष्टा नो अत्र
वरिवः कृणो- (४६)

त्वनुं माष्ट तु नुवो यद्विलिष्टम्॥ यदद्य त्वा प्रयति यज्ञे
अस्मिन्नग्ने होतारमवृणीमहीह। ऋधंगयाइधंगुताशमिष्ठाः प्रजानन्
यज्ञमुपयाहि विद्वान्॥ स्वगा वो देवाः सदनमकर्म य आजगम
सवनेदं जुषाणाः। जक्षिवाऽसः पपिवाऽसंश्व विश्वेऽस्मे धत्त
वसवो वसूनि॥ यानाऽवहं उशुतो देव देवान्तान् (४७)

प्रेरय स्वे अग्ने सुधस्थैः। वहमाना भरमाणा हुवीःषि वसुं

घर्म दिवमा तिष्ठतानुं॥ यज्ञं यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ स्वां योनिं
गच्छ स्वाहैष ते यज्ञो यज्ञपते सुहसूक्तवाकः सुवीरः स्वाहा देवा
गातुविदो गातुं वित्वा गातुमित मनसस्पत इमं नो देव देवेषु
यज्ञः स्वाहा वाचि स्वाहा वार्ते धाः॥ (४८)

कृणोतु तानुष्टाचत्वारि॒श्चा॥ ३॥ [४४]

उरुः हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वैतवा उ। अपदे
पादा प्रतिधातवेऽकरुतापवक्ता हृदयाविधैश्चित्॥ शतं तै राजन्
भिषजः सुहस्रमुर्वी गम्भीरा सुमुतिष्ठे अस्तु। बाधस्व द्वेषो निरक्षितं
पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुग्धस्मत्॥ अभिष्ठितो वरुणस्य पाशो
ज्ञेरनीकमप आ विवेश। अपां नपात् प्रतिरक्षन्नसुर्य दमेदमे (४९)

समिधं यक्ष्यग्ने॥ प्रति ते जिह्वा घृतमुच्चरण्येऽसमुद्रे ते
हृदयमप्स्वन्तः। सं त्वा विशुन्त्वोषधीरुताऽपो यज्ञस्य त्वा
यज्ञपते हृविर्भिः॥ सूक्तवाके नमोवाके विधेमावभृथ निचङ्कुण
निचेरुरसि निचङ्कुणाव देवैर्देवकृतमेनोऽयाऽव मत्यैर्मर्त्यकृतमुरोरा
नो देव रिषस्पाहि सुमित्रा नु आपु ओषधयः (५०)

सन्तु दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुर्योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो
देवीराप एष वो गर्भस्तं वः सुप्रीतुः सुभृतमकर्म देवेषु नः सुकृतो
ब्रूतात् प्रतियुतो वरुणस्य पाशः प्रत्यस्तो वरुणस्य पाश् एधो-

अस्येधिषीमहि सुमिदसि तेजोऽसि तेजो मयि धेह्यपो अन्वचारिषः ९
रसेन समसृक्ष्महि। पयोस्वा ९ अग्न आऽग्नम् तं मा स ९ सृज्
वर्चसा॥ (५१)

दमेदम् ओषधय आ षट् च ३॥ [४५]

यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानोऽमर्त्य मर्त्यो जोहवीमि।
जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिरग्ने अमृतत्वमश्याम्॥ यस्मै
त्व ९ सुकृतै जातवेद् उलोकमग्ने कृणवः स्योनम्। अश्विनः स
पुत्रिण वीरवन्तं गोमन्त ९ रुयिं नशते स्वस्ति॥ त्वे सु पुत्र शवसो-
ऽवृत्रन् कामकातयः। न त्वामिन्द्राति रिच्यते॥ उक्थउक्थे सोम्
इन्द्र ममाद नीथेनाथे मघवान् ९ (५२)

सुतासः। यदी ९ सबाधः पितरं न पुत्राः समानदक्षा अवस्ते
हवन्ते॥ अग्ने रसेन तेजसा जातवेदो वि रोचसे। रक्षोहा-
ऽमीवचातनः॥ अपो अन्वचारिषः ९ रसेन समसृक्ष्महि। पयोस्वा ९
अग्न आऽग्नम् तं मा स ९ सृज् वर्चसा॥ वसुर्वसुपतिरहिकमस्यग्ने
विभावसुः। स्याम ते सुमतावपि॥ त्वामग्ने वसुपतिं वसूनामभि प्र
मन्दे (५३)

अध्वरेषु राजन्। त्वय वाज वाजयन्तो जयेमाभि ष्याम
पृथमुतीर्मर्त्यनाम्। त्वामग्ने वाजसातम् विप्रा वर्धन्ति सुष्टुतम्।
स नौ रास्व सुवीर्यम्॥ अयं नौ अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः

पुर एतु प्रभिन्दन्ना। अयं शत्रूञ्जयतु जरहृषाणोऽयं वाजं जयतु
वाजसातौ॥ अग्निनाऽग्निः समिध्यते कुविर्गृहपतिर्युवा॥ हृव्यवाइ
जुहूस्यः॥ त्वं ह्येऽग्निनाविप्रो विप्रेण सन्ध्मता। सखा
सख्यां समिध्यसे॥ उदग्ने शुचयस्तवं वि ज्योतिषा॥ (५४)

मध्यवानं मन्दे ह्येऽग्ने चतुर्दश च॥३॥ [४६]

वाचः प्राणाय त्वा। उपयाम गृहीतोस्यपानाय त्वा। आ वायो वायवे सजोपायां त्वा। अयमृतायुधां
त्वा। या वामश्चिभ्यां मार्घायां त्वा। प्रातर्युजामृश्चिभ्यां त्वा। अयं वेनः शण्डाय त्वैष ते योनिर्वारतां पाहि। तं
मर्काय त्वैष ते योनिः प्रजाः पाहि। ये दैवाञ्छशदाग्रयणोऽसि विश्वैर्यस्त्वा देवेभ्यः। उपयाम गृहीतोसीन्द्राय
त्वोक्थायुधैः। मूर्धनंमृश्यै त्वा वैशानाराय। मधुश्च सुः सर्पासि। इन्द्रांश्च इन्द्राग्निभ्यां त्वा। ओमासो
विश्वैर्यस्त्वा देवेभ्यः। मुरुत्वन्तं त्रीणीन्द्राय त्वा मुरुत्वते। मुहान द्वे महेन्द्राय त्वा। कुदाचनादित्येभ्यस्त्वा।
कुदाचनस्त्रीर्विवस्व अदित्य। इन्द्रः शुचिरपः। वामं त्रीन्देवाय त्वा सवित्रे। सुशर्मा विश्वैर्यस्त्वा देवेभ्यः।
बृहस्पतिस्त्वष्टा सोमं पिब स्वाहा। हरिरसि सुह सोमा इन्द्राय स्वाहा। अग्ने आयूरग्न्युग्रवै त्वा तेजस्वते।
उत्तिष्ठन्निन्द्राय त्वोजस्वते। तुरणिः सूर्याय त्वा भ्राजस्वते। आ तिष्ठाद्यः पषिन्द्राय त्वा पोडुशिनैः। उदु त्यं
चित्रम्। अग्नेनय दिवं गच्छ। उरुमायुष्टे यदेवा मुमुक्षु। अग्नाविष्णु मुमुक्षम्। परा वै पङ्क्षाः। देवा वै
ये देवाः पङ्क्षाः। परा वै सवाचम्। देवासुराः कार्यम्। भूमिव्यतृष्णन्। प्रजापतिव्यक्षयन्। भूमिरादित्या वै।
अग्ने होत्रमादित्यो वै। भूमिलेकः सलेकः सुलेकः। विष्णुरुदुन्तमम्। अन्नपते पुनस्त्वाऽदित्याः। उरुः सः
सृजु वर्चसा। यस्त्वा सुष्टुतम्। त्वमग्नेयुक्ष्वाहि सुष्टुतिम्। त्वमग्ने विचर्षणे। यस्त्वा विरोचसे॥
आ ददे वाचस्पतय उपयामगृहीतोस्या वायो अयं वां या वां प्रातर्युजावयं तं ये दैवाञ्छशदुपयाम
गृहीतोसि मूर्धनं मधुश्चेन्द्रांश्च ओमासो मुरुत्वन्तुमिन्द्रं मरुत्वो मुरुत्वान्मुहान्मुहान्वत्कदा वाममदव्येभिर्
हिरण्यपाणि॒ सुशर्मा बृहस्पतिसुतस्य हरिरस्यग्नं उत्तिष्ठन्तरणिरा प्यायस्वेयुष्टे ये ज्योतिष्मतीं प्रयासाय
चित्तमा तिष्ठेन्द्रमसांवि सर्वस्य मुहान्मुजोपा उदु त्यं धातोरुः हि यस्त्वा पद्मत्वारिष्ठशत्॥४६॥

आ ददे ये देवा मुहानुतिष्ठन्सर्वस्य सन् दुर्मित्राश्रतः पश्चाशत्॥५०॥
आ ददे तव वि ज्योतिषा॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः
समाप्तः॥१-४॥

काण्डे दशिन्यः—१४७

आदितः दशिन्यः—१४७

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

देवासुराः संयत्ता आसन् ते देवा विजयमुपयन्तोऽग्नौ
वामं वसु सं न्यदधतेदमु नो भविष्यति यदि नो जेष्यन्तीति
तदग्निर्न्यकामयत् तेनापौकामत् तदेवा विजित्यावरुरुध्समाना
अन्वायन् तदस्य सहसाऽर्दिथ्सन्त् सोऽरोरोद्यदरोदीत् तद्वदस्य
रुद्रत्वं यदश्वशीयत् तद् (१)

रजूत् हिरण्यमभवत् तस्माद्रजूत् हिरण्यमदक्षिण्यमश्रुज् ९
हि यो बुरुहिषि ददाति पुराऽस्य संवर्घ्मराद्गृहे रुदन्ति तस्माद्गुरुहिषि
न देय ९ सोऽग्निरब्रवीद्गुग्यसान्यथं व इदमिति पुनराधेयं ते
केवलमित्यब्रुवन्नप्रवत् खलु स इत्यब्रवीद्यो मद्देवत्यमग्निमादधाता
इति तं पूषाऽऽधर्त् तेन (२)

पूषाऽऽधर्मोत् तस्मात् पौष्णाः पशवं उच्यन्ते तं त्वष्टाऽऽधर्त्
तेन त्वष्टाऽऽधर्मोत् तस्मात् त्वाष्टाः पशवं उच्यन्ते तं मनुराऽधर्त्
तेन मनुराधर्मोत् तस्मान्मानव्यः प्रजा उच्यन्ते तं ध्रुताऽऽधर्त् तेन
ध्रुताऽऽधर्मोथसंवर्घसरो वै ध्रुता तस्माथसंवर्घसरं प्रजाः पशवोऽनु प्र
जायन्ते य एवं पुनराधेयस्यद्धिं वेद- (३)

ध्रोत्येव योऽस्यैवं बन्धुतां वेद बन्धुमान् भवति भागुधेयं वा
अग्निराहित इच्छमानः प्रजां पशून् यजमानस्योपं दोद्रावोद्वास्य

पुनरा दंधीत भागधेयैनैवैन् समर्धयत्यथो शान्तिरेवास्यैषा
 पुनर्वस्वोरा दंधीतैतद्वै पुनराधेयस्य नक्षत्रं यत्पुनर्वसु स्वायामेवैन
 देवतायामाधाय ब्रह्मवर्चसी भवति दर्भेरा दंधात्ययोतयामत्वाय
 दर्भेरा दंधात्यज्ञ एवैनुमोषधीभ्योऽवरुद्ध्याऽऽधत्ते पञ्चकपालः
 पुरोडाशो भवति पञ्च वा कृतव ऋतुभ्य एवैनमवरुद्ध्याऽऽ-
 धत्ते॥ (४)

अशीयत् तत् तेन वेदं दर्भः पञ्चविंशतिश्च॥४॥ [१]

परा वा एष यज्ञं पशून् वंपति योऽग्निमुद्वासयते पञ्चकपालः
 पुरोडाशो भवति पाङ्को यज्ञः पाङ्कः पशवो यज्ञमेव पशूनवं रुन्धे
 वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा
 क्रैत्यवः पुराऽन्नमक्षन् पुङ्ग्यो याज्यानुवाक्याभवन्ति पाङ्को यज्ञः
 पाङ्कः पुरुषो देवानेव वीरं निरवदायाग्निं पुनरा (५)

धत्ते शताक्षरा भवन्ति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये
 प्रति तिष्ठति यद्वा अग्निराहितो नर्थते ज्यायो भागधेयं
 निकामयमानो यदाग्नेयः सर्वं भवति सैवास्यर्धिः सं वा
 एतस्य गृहे वाक् सृज्यते योऽग्निमुद्वासयते स वाचः संसृष्टां
 यजमान ईश्वरोऽनु पराभवितोर्विभक्तयो भवन्ति वाचो विधृत्यै
 यजमानस्यापराभावाय (६)

विभक्तिं करोति ब्रह्मैव तदकरुपांशु यजति यथा वामं वसुं
 विविदानो गृहति तद्वगेव तदग्निं प्रति स्विष्टकृतं निराहु यथा

वामं वसुं विविदानः प्रकाशं जिग्मिषति तादगेव तद्विभक्तिमुक्ता
प्रयोजेन वषट्करोत्यायतनादेव नैति यजमानो वै पुरोडाशः पशवं
एते आहृती यदभितः पुरोडाशमेते आहृती (७)

जुहोति यजमानमेवोभयतः पशुभिः परि गृह्णाति कृतयज्ञः
सम्बृतसम्भार इत्याहुर्न सम्भृत्याः सम्भारा न यज्ञः कर्तव्यमित्यथो
खलु सम्भृत्यां एव सम्भाराः कर्तव्यं यजुर्यजस्य समृद्धै
पुनर्निष्कृतो रथो दक्षिणा पुनरुथस्यूतं वासः पुनरुथस्मृष्टोऽनुद्वान्
पुनराधेयस्य समृद्धै सुस ते अग्ने सुमिधः सुस जिह्वा इत्यग्निहोत्रं
जुहोति यत्रयत्रैवास्य न्यक्तं तते (८)

एवैनमवे रुच्ये वीरुहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते
तस्य वरुण एवर्णयादग्निवारुणमेकादशकपालुमनु निर्वपेद्यं
चैव हन्ति यश्चास्यर्णयात्तौ भागधेयैन प्रीणाति नाऽर्तिमाच्छ्रुति
यजमानः॥ (९)

आऽपराभावाय पुरोडाशमेते आहृती ततः षट्क्रृशच्च॥५॥————[२]

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणाऽन्तरिक्षं महित्वा। उपस्थेते देव्यदिते-
ऽग्निमन्त्रादमन्त्राद्यायाऽदधेः॥ आऽयं गौः पृश्निरक्रमीदसन्नमातरं
पुनः। पितरं च प्रयन्त्सुवः॥ त्रिशङ्खाम् वि राजति वाक्पतञ्जायं
शिश्रिये। प्रत्यस्य वहु द्युभिः॥ अस्य प्राणादपानत्यन्तश्चरति रोचना।
व्यर्ख्यन्महिषः सुवः॥ यत् त्वा (१०)

कुद्धः परोवपं मन्युना यदवत्या। सुकल्पमग्ने तत्
 तव पुनस्त्वोद्दीपयामसि॥ यत् ते मन्युपरोपस्य पृथिवीमनु
 दध्वसे। आदित्या विश्वे तद्वेवा वसंवश्च समाभरन्॥
 मनो ज्योर्तिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञः समिमं दंधातु।
 बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम्॥ सप्त ते
 अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्त (११)

ऋषयः सप्त धामं प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त
 योनीरा पृणस्वा घृतेन॥ पुनरुर्जा नि वर्तस्व पुनरग्न इषाऽऽयुषाः।
 पुनर्नः पाहि विश्वतः॥ सह रथ्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया।
 विश्वफिन्नया विश्वतस्परिः॥ लेकः सलेकः सुलेकस्ते न आदित्या
 आज्यं जुषाणा वियन्तु केतः सकेतः सुकेतस्ते न आदित्या आज्यं
 जुषाणा वियन्तु विवस्वाऽ अदितिर्देवं जूतिस्ते न आदित्या आज्यं
 जुषाणा वियन्तु॥ (१२)

त्वा जिह्वाः सप्त सुकेतस्ते नुखयोदश च॥३॥ [३]

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणेत्याहाऽशिषुवैनुमा धत्ते सुर्पा वै
 जीर्यन्तोऽमन्यन्त स एतं कसुर्णरः काद्रवेयो मन्त्रमपश्यत्
 ततो वै ते जीर्णास्तनूरपांग्रत सर्पराजियां ऋग्भिर्गरुहंपत्युमा
 दंधाति पुनर्नवमेवैनमजरं कृत्वाऽऽधत्तेऽथो पूतमेव पृथिवीमन्नाद्यं
 नोपानमुथसैतं (१३)

मत्रंमपश्यत् ततो वै तामन्नाद्यमुपानमद्यथसर्पराजिया
 क्रद्ग्भिर्गार्हहृपत्यमादधौत्यन्नाद्यस्यावरुच्या अथो अस्यामेवैन
 प्रतिष्ठितमा धर्ते यत्वा कुद्धः परोवपेत्याहापहृत एवास्मै तत्
 पुनस्त्वोद्दीपयामसीत्याह समिन्ध एवैन यत्ते मन्युपरोस्तस्येत्याह
 देवताभिरे - (१४)

वैन सं भरति वि वा एतस्य यज्ञशिष्ठंद्यते योऽग्निमुद्वासयते
 बृहस्पतिवत्यर्चोप तिष्ठते ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञ
 सं दधाति विच्छिन्नं यज्ञ समिमं दधात्वित्याह सन्तत्यै विश्वे देवा
 इह मादयन्तामित्याह सन्तत्यैव यज्ञ देवेभ्योऽनु दिशति सुप्त ते
 अग्ने सुमिधः सुप्त जिह्वा - (१५)

इत्याह सप्तसंप्त वै संसधाऽग्नेः प्रियास्तनुवस्ता एवावं
 रुन्धे पुनरुर्जा सह रुयेत्यभितः पुरोडाशमाहृती जुहोति
 यजमानमेवोर्जा च रुया चोभयतः परि गृह्णात्यादित्या वा
 अस्मालोकादमुं लोकमायन्तेऽग्निमिलोके व्यतृष्यन्त इमं लोकं
 पुनरभ्यवेत्याग्निमाधायैतान् होमानजुहवुस्त आर्धुवन् ते सुवर्गं
 लोकमायन् यः पराचीन पुनराधेयादग्निमादधीत् स एतान्
 होमाङ्गुहयाद्यामेवाऽदित्या क्रद्धिमार्घुवन् तामेवर्त्तति॥ (१६)

एतमेव जिह्वा एतान् पञ्चविंशतिश्च॥ ४॥ [४]

उपप्रयन्तो अख्वरं मत्रं वोचेमाग्रयै। अरे अस्मे च

शृणुते॥ अस्य प्रत्नामनु द्युतं शुक्रं दुदुहे अहंयः। पर्यः
सहस्रसामृषिम्॥ अग्निर्मूर्धा दिवः कुकुत् पतिः पृथिव्या अयम्।
अपां रेतांसि जिन्वति॥ अयमिह प्रथमो धायि धातुभिरुहोता
यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यः। यमप्रवानो भृगंवो विरुचुर्वनेषु चित्रं
विभुवं विशेषिशो॥ उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या (१७)

उभा राधेसः सह मादयध्यै॥ उभा दाताराविषां रयीणामुभा
वाजस्य सातये हुवे वाम्॥ अयं ते योनिरकृत्वियो यतो जातो
अरोचथाः। तं जानन्नग्न आ रोहाथा नो वर्धया रयिम्॥ अग्ने
आयूषिपवसु आ सुवोर्जमिष्ठं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥
अग्ने पवस्व स्वपां अस्मे वर्चः सुवीर्यम्॥ दधत्पोषं रयिं (१८)

मयिं॥ अग्ने पावक रोचिषां मन्द्रयां देव जिह्वयां॥ आ देवान्
वक्षि यक्षि च॥ स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवां इहाऽवंह। उपं
यज्ञं हविश्च नः॥ अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः।
शुची रोचत आहुतः॥ उदग्ने शुचयस्तवे शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव
ज्योतीष्युर्चयः॥ आयुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मे (१९)

देहि वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहि तनुपा अग्नेऽसि तुनुवं
मे पाह्यग्ने यन्मे तुनुवा ऊनं तन्म आ पृण चित्रावसो स्वस्ति तै
पारमशीयेन्धानास्त्वा शतं हिमा द्युमन्तः समिधीमहि वयस्वन्तो
वयस्कृतं यशस्वन्तो यशस्कृतं सुवीरासो अदाभ्यम्। अग्ने

सपलुदभ्नन् वर्षिष्ठे अधि नाकै॥ सं त्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसाऽगथा:
समृष्टीणां स्तुतेन् सं प्रियेण धाम्ना॥ त्वमग्ने सूर्यवर्चा असि सं
मामायुषा वर्चसा प्रजया सृज॥ (२०)

आहुवर्ये रथ्य मे वर्चसा सुसदेश च॥४॥ [५]

सं पश्यामि प्रजा अहमिङ्गप्रजसो मानवीः। सर्वा भवन्तु नो
गृहे॥ अभ्नः स्थाभ्नौ वो भक्षीयु महः स्थु महौ वो भक्षीयु सहः स्थु
सहौ वो भक्षीयोर्जः स्थोर्ज वो भक्षीय रेवती रमध्वमस्मिल्लोके-
ऽस्मिन् गोष्ठेऽस्मिन् क्षयेऽस्मिन् योनाविहैव स्तेतो माऽपं गात
बुद्धीर्मे भूयास्त (२१)

सँहितासि विश्वरूपीरा मोर्जा विशाऽगौपत्येनाऽऽ-
रायस्पोषेण सहस्रपोषं वः पुष्यासुं मयि वो रायः श्रयन्ताम्॥
उपं त्वाऽग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम्। नमो भरन्तु एमसि।
राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम्। वर्धमानुङ् स्वे दमै॥
स नः पितेवं सूनवेऽग्ने सूपायनो भंव। सचस्वा नः स्वस्तये॥
अग्ने (२२)

त्वं नो अन्तमः। उत त्राता शिवो भंव वरुथ्यः॥ तं त्वा
शोचिष्ठ दीदिवः। सुम्नाय नूनमीमहे संखिभ्यः॥ वसुरुग्निर्वसुश्रवाः।
अच्छां नक्षि द्युमत्तमो रथ्य दाः॥ ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मां पश्यत
रायस्पोषेण वः पश्यामि रायस्पोषेण मा पश्यतेऽः स्थ मधुकृतः॥

स्योना माऽऽविशुतेरा मदः। सुहुस्तपोषं वः पुष्यासुं (२३)

मयि वो रायः श्रयन्ताम्॥ तथस्वितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य
धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात्॥ सोमानुङ्गं स्वरंणं कृणुहि
ब्रह्मणस्पते। कक्षीवन्तु य औशिजम्॥ कुदा चन स्तरीरसि नेन्द्रं
सश्वसि दाशुषेण। उपोपेन्नु मंघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥
परि त्वाऽग्ने पुरं वयं विप्रः सहस्य धीमहि। धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेत्तारं
भङ्गुरावतः॥ अग्ने गृहपते सुगृहपतिरुहं त्वयां गृहपतिना भूयासः
सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतः हिमास्तामाशिषमा शास्ते
तन्तवे ज्योतिर्ष्मतीं तामाशिषमा शास्तेऽमुष्मै ज्योतिर्ष्मतीम्॥ (२४)

भूयास्त स्वस्तयेऽग्ने पुष्यासं धृषद्वर्णमेकात्रिःशब्दः॥४॥———————[६]

अयज्ञो वा एष योऽसामोपप्रयन्तो अध्वरमित्याहुं
स्तोममेवास्मै युनुक्त्युपेत्याह प्रजा वै पशव उपेमं लोकं
प्रजामेव पशूनिमं लोकमुपैत्यस्य प्रलामनुद्युतमित्याह सुवर्गो
वै लोकः प्रलः सुवर्गमेव लोकः समारोहत्यग्निर्मूर्धा दिवः
कुकुदित्याह मूर्धान्- (२५)

मेवैनश्च समानानां करोत्यथो देवलोकादेव मनुष्यलोके
प्रतितिष्ठत्यमिह प्रथमो धायि धातृभिरित्याह मुख्यमेवैन
करोत्युभा वामिन्द्राग्नी आहुवद्या इत्याहौजो बलमेवाव रुन्धेऽयं
ते योनिरकृत्विय इत्याह पशवो वै रुयिः पशूनेवाव रुन्धे षड्भिरुपं

तिष्ठते षड्बा (२६)

ऋतवं ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति पञ्चिरुत्तराभिरुपं तिष्ठते द्वादशं सं पद्यन्ते द्वादशं मासाः संवथ्सुरः संवथ्सुर एव प्रति तिष्ठति यथा वै पुरुषोऽश्वो गौर्जीर्यत्येवमुग्निराहितो जीर्यति संवथ्सुरस्य पुरस्तादाग्निपावमानीभिरुपं तिष्ठते पुनर्नवमेवैनंमजरं करोत्यथो पुनात्येवोपं तिष्ठते योगं एवास्यैष उपं तिष्ठते (२७)

दमं एवास्यैष उपं तिष्ठते याङ्गेवास्यैषोपं तिष्ठते यथा पापीयाञ्छ्रेयंस आहृत्यं नमस्यति ताहृगेव तदायुर्दा अंग्रेऽस्यायुर्मेदेहीत्याहाऽयुर्दा ह्यैष वर्चोदा अंग्रेऽसि वर्चो मे देहीत्याह वर्चोदा ह्यैष तनूपा अंग्रेऽसि तनुवं मे पाहीत्याह (२८)

तनूपा ह्यैषोऽग्ने यन्मे तनुवां ऊनं तन्म आ पृणेत्याह यन्मे प्रजायै पशूनामूनं तन्म आ पूरयेति वावैतदाहृ चित्रावसो स्वस्ति ते पारमशीयेत्याहृ रात्रिवै चित्रावसुरव्युष्ट्यै वा एतस्यै पुरा ब्राह्मणा अभैषुव्युष्टिमेवावं रुन्ध इन्धानास्त्वा शतः (२९)

हिमा इत्याह शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्वेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्येषा वै सूर्मी कर्णकावत्येतयो ह स्म वै देवा असुराणाः शततरुहाः स्तृहन्ति यदेतयो सुमिधंमादधाति वज्रमेवैतच्छत्त्रीयं यजमानो भ्रातृव्याय प्रहरति स्तृत्या अछम्बङ्कारः सं त्वमग्ने सूर्यस्य

वर्चसा गथा इत्याहैतत्त्वमसीदमुहं भूयासुमिति वावैतदाहु त्वमग्ने
सूर्यवर्चा असीत्याहुऽशिष्ठेमैवैतामा शास्ते॥ (३०)

मूर्धन् वै तिष्ठत आह शतमुह॒ पोडंश च॥६॥ [७]

सं पश्यामि प्रजा अहमित्याहु यावन्त एव ग्राम्याः
पशवस्तानेवाव रुच्येऽम्भः स्थाम्भौ वो भक्षीयेत्याहाम्भो ह्यैता
महः स्थ महो वो भक्षीयेत्याहु महो ह्यैताः सहः स्थ सहो वो
भक्षीयेत्याहु सहो ह्यैता ऊर्जस्थोर्ज वो भक्षीये- (३१)

त्याहोर्जो ह्यैता रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः
पशुनेवाऽत्मन् रमयत इहैव स्तेतो माऽपं गातेत्याह ध्रुवा एवैना
अनपगाः कुरुत इष्टकुचिद्वा अन्योऽग्निः पशुचिदन्यः सऽहितासि
विश्वरूपीरिति वथसमभि मृशत्युपैवैनं धत्ते पशुचितमेनं कुरुते
प्र (३२)

वा एषोऽस्मालोकाच्यवते य आहवनीयमुपतिष्ठते
गारहंपत्यमुपं तिष्ठतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यथो गारहंपत्यायैव
नि हुते गायत्रीभिरुपं तिष्ठते तेजो वै गायत्री तेजं एवाऽत्मन्
धत्तेऽथो यदेतं तृचमन्वाहु सन्तत्यै गारहंपत्यं वा अनु द्विपादो वीराः
प्रजायन्ते य एवं विद्वान् द्विपदाभिर्गारहंपत्यमुपतिष्ठत - (३३)

आऽस्य वीरो जायत ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मां पश्यतेत्याहु-
ऽशिष्ठेमैवैतामा शास्ते तथसवितुर्वरेण्यमित्याहु प्रसूत्यै सोमानुः

स्वरंणुमित्यांह सोमपीथमेवाव रुन्धे कृणुहि ब्रह्मणस्पतु इत्यांह
ब्रह्मवर्चसमेवाव रुन्धे कदा चन स्तुरीरुसीत्यांहु न स्तुरीः रात्रिं
वसति (३४)

य एवं विद्वानग्निमुपुतिष्ठते परि त्वाऽग्ने पुरं वुयमित्यांह
परिधिमेवैतं परि दधात्यस्कन्दायाग्ने गृहपत इत्यांह
यथायुजुरेवैतच्छुतः हिमा इत्यांह शतं त्वा हेमन्तानिन्धिषीयेति
वावैतदांह पुत्रस्य नामं गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामाशिषुमा
शांसे तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात्
तैजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषुमा शांसेऽमुष्मै
ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो जातः स्यात् तेजे एवास्मिन्
ब्रह्मवर्चसं दधाति॥ (३५)

ऊर्जं वो भक्षीयेति प्र गारहपत्यमुपुतिष्ठते वसति ज्योतिष्मतीमेकान्नत्रिःशच्च॥५॥——[८]

अग्निहोत्रं जुहोति यदेव किं च यजमानस्य स्वं तस्यैव तद्रेतः
सिञ्चति प्रजनने प्रजननः हि वा अग्निरथौषधीरन्तंगता दहति
तास्ततो भूयसीः प्रजायन्ते यथसायं जुहोति रेतं एव तथिंश्चति
प्रैव प्रातस्तनैन जनयति तद्रेतः सिञ्चनं न त्वष्टाऽविंकृतं प्रजायते
यावच्छो वै रेतसः सिञ्चस्य (३६)

त्वष्टा रूपाणि विकरोति तावच्छो वै तत्प्रजायत एष वै
दैव्यस्त्वष्टा यो यजते बुद्धीभिरुपं तिष्ठते रेतस एव सिञ्चस्य बहुशो

रूपाणि वि करोति स प्रैव जायते श्वःश्वो भूयाँन् भवति य एवं विद्वानुग्रिमुपतिष्ठते ऽहर्देवानामासीद्रात्रिरसुराणां तेऽसुरा यदेवानां वित्तं वेद्युमासीतेन सुह (३७)

रात्रिं प्राविशन् ते देवा हीना अमन्यन्त तेऽपश्यन्नाग्रेयी रात्रिराग्रेयाः पश्वर्व इममेवाग्रिः स्तवाम् स नः स्तुतः पशून् पुनर्दास्यतीति तेऽग्रिमस्तुवन्ध्स एँभ्यः स्तुतो रात्रिया अध्यहरभि पशून्निरार्जत् ते देवाः पशून् वित्वा कामाऽ अकुर्वत् य एवं विद्वानुग्रिमुपतिष्ठते पशुमान् भवत्या- (३८)

दित्यो वा अस्माल्लोकादमुं लोकमैथ्सोऽमुं लोकं गत्वा पुनरिमं लोकमन्यध्यायन्ध्स इमं लोकमागत्य मृत्योरविभेन्मृत्युसंयुत इव ह्यं लोकः सोऽमन्यतेममेवाग्रिः स्तवानि स मा स्तुतः सुवर्गं लोकं गमयिष्यतीति सोऽग्रिमस्तौन्ध्स एन ई स्तुतः सुवर्गं लोकमंगमयद्य - (३९)

एवं विद्वानुग्रिमुपतिष्ठते सुवर्गमेव लोकमैति सर्वमायुरेत्यभि वा एषोऽग्नी आ रोहति य एनावुपतिष्ठते यथा खलु वै श्रेयानुभ्यारूढः कामयते तथा करोति नक्तमुप तिष्ठते न प्रातः सः हि नक्तं ब्रतानि सूज्यन्ते सुह श्रेयांश्च पार्षीयाङ्गश्चासाते ज्योतिर्वा अग्रिस्तमो रात्रिर्यन्- (४०)

नक्तमुपतिष्ठते ज्योतिषैव तमस्तरत्युपस्थेयोऽग्नी(३)र्नोप-

स्थेया(३) इत्याहुर्मनुष्यायेन्नै योऽहंरहराहृत्याथैनं याचति स इन्नै
तमुपार्च्छुत्यथ को देवानहंरहर्याचिष्यतीति तस्मान्नोपस्थेयोऽथो
खल्वाहुराशिषे वै कं यजमानो यजत् इत्येषा खलु वा (४१)

आहिंताग्नेग्राशीर्यदग्निमुपतिष्ठते तस्मादुपस्थेयः प्रजा-
पतिः पशूनसृजत ते सृष्टा अंहोरात्रे प्राविशन् ताञ्छन्दो-
भिरन्विन्दद्यच्छन्दोभिरुपतिष्ठते स्वमेव तदन्विच्छति न तत्र
जाम्यस्तीत्याहुर्योऽहंरहरुपतिष्ठत् इति यो वा अग्निं प्रत्यङ्गुपतिष्ठते
प्रत्येनमोषति यः पराङ्मुखविष्वद्भुप्रजयां पशुभिरेति कवातिर्यद्विः वोप
तिष्ठेत् नैनं प्रत्योषंति न विष्वद्भुप्रजयां पशुभिरेति॥ (४२)

सिक्तस्य सह भवति यो यत्खलु वै पशुभिरुदयोदश च॥७॥ [१]

मम नाम प्रथमं जातवेदः पिता माता च दधतुर्यदग्नै। तत्त्वं
बिभृहि पुनरा मदैतोस्तवाहं नाम बिभराण्यग्ने॥ मम नाम तवं च
जातवेदो वासंसी इव विवसानौ ये चरावः। आयुषे त्वं जीवसे
वृयं यथायथं वि परि दधावहै पुनस्ते॥ नमोऽग्नेऽप्रतिविद्धायु
नमोऽनाधृष्टायु नमः सुम्राजे॥ अषाढो (४३)

अग्निर्बृहद्वया विश्वजिथसहन्त्यः श्रेष्ठो गन्धर्वः॥ त्वत्पितारो अग्ने
देवास्त्वामाहुतयस्त्वद्विवाचनाः। सं मामायुषा सं गौपत्येन सुहिते
मा धाः॥ अयमग्निः श्रेष्ठतमोऽयं भगवत्तमोऽयः संहस्रसातमः।
अस्मा अस्तु सुवीर्यम्॥ मनो ज्योतिर्जुषतमाज्यं विच्छिन्नं यज्ञः

समिमं दंधातु। या इष्टा उपसो निमुचंश्च ताः सं दंधामि हृविषां
घृतेन्॥ पयस्वतीरोषधयः (४४)

पयस्वद्वीरुधां पयः। अपां पयसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र सः
सृज॥ अग्ने ब्रतपते ब्रतं चरिष्यामि तच्छकेयं तन्मे राध्यताम्॥
अग्निः होतारमिह तः हुवे देवान् यज्ञियानिह यान् हवामहे॥ आ
यन्तु देवाः सुमनस्यमाना वियन्तु देवा हृविषो मे अस्य॥ कस्त्वा
युनक्ति स त्वा युनक्तु यानि घर्मे कुपालान्युपचिन्वन्ति (४५)

वेधसः। पूष्णास्तान्यपि ब्रत इन्द्रवायू विमुच्यताम्॥ अभिन्नो
घर्मो जीरदानुर्यतु आत्स्तदंगन् पुनः। इध्मो वेदिः परिधयंश्च सर्वे
यज्ञस्याऽयुरनु सं चरन्ति॥ त्रयस्त्रिः शुत्तन्तवो ये वित्तिरे य इमं
यज्ञः स्वधया ददन्ते तेषां छिन्नं प्रत्येतदंधामि स्वाहा घर्मो देवाऽ
अप्येतु॥ (४६)

अपां ओषधय उपचिन्वन्ति पञ्चत्वारिःशब्दः॥४॥——————[१०]

वैश्वानरो न ऊत्याऽप्र यातु परावतः। अग्निरुक्थेन वाहसा॥
ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम्। अजस्रं घर्ममीमहे॥
वैश्वानरस्य दसनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्यया कविः। उभा
पितरो महयन्नजायताग्निर्दीर्घावापृथिवी भूरिरेतसा॥ पृष्ठो दिवि पृष्ठो
अग्निः पृथिव्यां पृष्ठो विश्वा ओषधीरा विवेश। वैश्वानरः सहसा
पृष्ठो अग्निः स नो दिवा स (४७)

रिषः पातु नक्तम्॥ जातो यदग्ने भुवना व्यख्यः पशुं न गोपा

इर्युः परिज्मा। वैश्वानरं ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात स्वस्तिभिः सदानः॥ त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान् आ रोदसी अपृणा जायमानः। त्वं देवाऽ अभिशस्तेरमुश्चो वैश्वानरं जातवेदो महित्वा॥ अस्माकं मग्ने मध्वरथ्सु धारयानामि क्षत्रमजरः सुवीर्यम्॥ वयं जयेम शतिनः सहस्रिणं वैश्वानरं (४८)

वाजंमग्ने तवोतिभिः॥ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम् राजा हिकं भुवनानामभिश्रीः। इतो जातो विश्वमिदं वि चंष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण॥ अवं ते हेडो वरुणं नमोभिरवं यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः। क्षयन्नस्मभ्यं मसुरं प्रचेतो राजन्नेनाऽसि शिश्रथः कृतानि॥ उदुत्तमं वरुणं पाशामस्मदवाधुमं वि मध्यमः श्रथाय। अथावयमादित्य (४९)

ब्रुते तवानां गसो अदितये स्याम॥ दधिक्राव्यणो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनेः॥ सुरभि नो मुखो करुत् प्रण आयूः षि तारिषत्॥ आ दधिक्राः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिषाऽपस्ततान। सहस्रसाः शतसा वाज्यर्वा पृणकु मध्वा समिमा वचाऽसि॥ अग्निर्मूर्धा भुवः। मरुतो यद्वं वो दिवः सुमायन्तो हवामहे। आ तून् (५०)

उपं गन्तन॥ या वः शर्म शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि दाशुषे यच्छ्रुताधिः। अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रुयिं नो

धत्त वृषणः सुवीरम् ॥ अदितिर्न उरुष्यत्वदिति: शर्म यच्छतु।
 अदितिः पात्व ऽहसः ॥ महीमूषु मातरः सुव्रतानामृतस्य
 पलीमवसे हुवेम। तुविक्षत्रामजरन्तीमुरुचीः सुशर्माणमदिति ९
 सुप्रर्णातिम् ॥ सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसः सुशर्माणमदिति ९
 सुप्रर्णातिम् । दैवीं नावः स्वरित्रामनांगसमस्तवन्तीमा रुहेमा
 स्वस्तयै ॥ इमाः सु नावुमाऽरुहः शतारित्राः शतस्पद्याम् ।
 अच्छिद्रां पारयिष्णुम् ॥ (५१)

दिवा संहस्रिण् वैश्वानराऽदित्य तू नौजनेहसः सुशर्माणमेकान्नविशुतिश्च ॥५॥————[११]

देवासुराः परा भूमिभूमिरुपप्रयन्तः सं पश्याम्ययंजः सं पश्याम्यग्नि होत्रं मम नाम वैश्वानर
 एकादशा ॥११॥

देवासुराः कुद्धः सं पश्यामि सं पश्यामि नक्तमुपं गन्तनैकपश्चाशत् ॥५१॥

देवासुराः पारयिष्णुम् ॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः
 समाप्तः ॥ १-५ ॥

काण्डे दशिन्यः—१९८ आदितः दशिन्यः—१९८

॥ षष्ठः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठः प्रश्नः ॥

सं त्वा सिश्चामि यजुंषा प्रजामायुर्धनं च। बृहस्पतिप्रसूतो
 यज्ञमान इह मा रिषत्॥ आज्यमसि सूत्यमसि सूत्यस्याध्यक्षमसि
 हविरसि वैश्वानुरं वैश्वदेवमुत्पूतशुष्म॑ सूत्यौजाः सहोऽसि
 सहमानमसि सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतना:
 सहस्व पृतन्यतः। सहस्रवीर्यमसि तन्मा जिन्वाऽऽज्यस्याऽऽ-
 ज्यमसि सूत्यस्य सूत्यमसि सूत्यायु- (१)

रसि सूत्यशुष्ममसि सूत्येनं त्वाऽभि घारयामि तस्य ते भक्षीय
 पश्चानां त्वा वातानां यन्नायं धर्त्रायं गृह्णामि
 पश्चानां त्वर्तुनां यन्नायं धर्त्रायं गृह्णामि
 पश्चानां त्वा दिशां यन्नायं धर्त्रायं गृह्णामि
 पश्चानां त्वा पश्चजनानां यन्नायं धर्त्रायं गृह्णामि
 चरोस्त्वा पश्चबिलस्य यन्नायं धर्त्रायं गृह्णामि
 ब्रह्मणस्त्वा तेजसे यन्नायं धर्त्रायं गृह्णामि
 क्षत्रस्य त्वौजसे यन्नायं (२)

धर्त्रायं गृह्णामि
 विशे त्वा यन्नायं धर्त्रायं गृह्णामि
 सुवीर्यय त्वा गृह्णामि सुप्रजास्त्वायं त्वा गृह्णामि रायस्पोषाय त्वा
 गृह्णामि ब्रह्मवर्चसायं त्वा गृह्णामि भूरस्माकं हविर्देवानामाशिषो

यजंमानस्य देवानां^१ त्वा देवतांभ्यो गृह्णामि कामाय त्वा
गृह्णामि॥ (३)

सूत्यायुरोजंसे युत्रायु त्रयंस्त्रिः शत्र्च॥ ३॥

[१]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽह॒ संजातेषु भूयासु
धीरश्वेत्ता वसुविदुग्रोऽस्युग्रोऽह॒ संजातेषु भूयास-
मुग्रश्वेत्ता वसुविदभिभूरस्यभिभूरह॒ संजातेषु भूयास-
मभिभूश्वेत्ता वसुविद्युनजिमि त्वा ब्रह्मणा दैव्येन हव्यायास्मै वोढुवे
जातवेदः। इन्धानास्त्वा सुप्रजसः सुवीरा उयोगर्जावेम बलिहृतो
वृयं तैः॥ यन्मे अग्ने अस्य यज्ञस्य रिष्या- (४)

दद्वा स्कन्दादाज्यस्योत विष्णो। तेन हन्मि सप्तलं दुर्मरायुमैनं
दधामि निरकृत्या उपस्थैः। भूर्भुवः सुवृक्ष्युष्मो अग्ने यजंमानायैधि
निशुष्मो अभिदासतो। अग्ने देवैङ्ग्न मन्विङ्ग्न मन्द्रजिह्वामत्यस्य ते
होतर्मृद्घना जिंघर्मि रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय मनोऽसि
प्राजापत्यं मनसा मा भूतेनाऽविंश वागस्यैन्द्री सप्तलक्षयणी (५)

वाचा मैन्द्रियेणाऽविंश
वसन्तमृतूनां प्रीणामि स मा प्रीतः प्रीणातु
ग्रीष्ममृतूनां प्रीणामि स मा प्रीतः प्रीणातु
वरुषा क्रृतूनां प्रीणामि ता मा प्रीताः प्रीणन्तु
शरदमृतूनां प्रीणामि सा मा प्रीता प्रीणातु

हे मन्तशिशि रावृतुनां प्रीणामि तौ मा॑ प्रीतौ प्रीणीता-
मग्नीषो मयोरहं देवयज्यया॑ चक्षुष्मान् भूयासम्-
ग्रेगुहं देवयज्यया॑ न्नादो भूयासु॑ (६)

दब्धिरस्यदब्धो भूयास-
ममुं दभेयमग्नीषो मयोरहं देवयज्यया॑ वृत्रहा भूयास-
मिन्द्राग्नियोरहं देवयज्ययै॒ न्द्रियाव्यन्नादो भूयासु॑-
मिन्द्रस्याहं देवयज्ययै॒ न्द्रियावी भूयासु॑
महेन्द्रस्याहं देवयज्यया॑ जेमानं महिमानं गमेयमग्ने॑ स्विष्टकृतोऽहं
देवयज्यया॑ युष्मान् यज्ञेन॑ प्रतिष्ठां गमेयम्॥ (७)

रिष्या॑ अथपत्रक्षयं यन्नादो भूयासु॑ षट्ट्रिंशत्ता॑ ॥ ४ ॥ [२]

अग्निर्मा॑ दुरिष्टात् पातु सविता॑ घशं॑ साद्यो मेऽन्ति॑ दूरै-
ज्रातीयति॑ तमेतेन॑ जेषु॑ सुरूपवर्षवर्ण॑ एहीमान् भद्रान्
दुर्या॑ अभ्येहि॑ मामनुव्रता॑ न्यु॑ शीरुषाणि॑ मृद्धुमिडु॑ एह्यदिति॑
एहि॑ सरस्वत्येहि॑ रन्तिरसि॑ रमतिरसि॑ सूनर्यसि॑ जुष्टे॑ जुष्टि॑
तेऽशीयोपहृत उपहृवं (८)

तेऽशीय॑ सा मै॑ सत्याशीरस्य यज्ञस्य॑ भूयादरेडता॑ मनसा॑
तच्छ्वकेयं यज्ञो दिव॑ रोहतु यज्ञो दिव॑ गच्छतु यो देवयानः॑
पन्थास्तेन॑ यज्ञो देवा॑ अप्येत्वस्मास्विन्द्र॑ इन्द्रियं दंधात्वस्मान्नाय॑
उत यज्ञाः॑ सञ्चन्तामस्मासु॑ सन्त्वाशिषः॑ सा न॑ प्रिया सुप्रतौर्तिर्मधोनी॑

जुष्टिरसि जुपस्वं नो जुष्टा नो- (९)

इसि जुष्टि ते गमेयं मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं
यज्ञः समिमं देखातु। बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह
मांदयन्ताम्॥ ब्रह्म पिन्वस्व ददतो मे मा क्षायि कुर्वतो मे
मोपदसत् प्रजापतेर्भागोऽस्यूर्जस्वान् पर्यस्वान् प्राणापानौ मै
पाहि समानव्यानौ मै पाह्यदानव्यानौ मै पाह्यक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा
मा मै क्षेष्ठा अमुत्रामुष्मिल्लोके॥ (१०)

उपर्वं जुष्टा नस्त्वा पद चं॥३॥ [३]

बृहिषोऽहं दैवयज्ययोऽ प्रजावान् भूयासुं नराशः संस्याहं
दैवयज्ययो पशुमान् भूयासमग्रे: स्विष्टकृतोऽहं दैवयज्ययाऽऽ-
युष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमग्रेरहमुज्जितिमनूज्ञेषः सोमस्या-
हमुज्जितिमनूज्ञेषमग्रेरहमुज्जितिमनूज्ञेषमग्रीषोमयोरहमुज्जितिमनूज्ञेष-
मिन्द्राग्नियोरहमुज्जितिमनूज्ञेषमिन्द्रस्याहम्- (११)

ज्जितिमनूज्ञेषं महेन्द्रस्याहमुज्जितिमनूज्ञेषमग्रे: स्विष्टकृतो-
ऽहमुज्जितिमनूज्ञेषं वाजस्य मा प्रसवेनोद्भ्रामेणोदग्रभीत्। अथा
सपल्ला॒ इन्द्रो मै निग्रामेणाधरा॑ अकः॥ उद्भ्रामं च निग्रामं च ब्रह्म
देवा अंवीवृथन्। अथा सपल्लानिन्द्राग्नी मै विषूचीनान्व्यस्यताम्॥
एमा अंगमन्त्राशिषो दोहकामा इन्द्रवन्तो (१२)

वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम्॥ रोहितेन त्वाऽग्निर्देवताँ

गमयतु हरिभ्यां त्वेन्द्रौ देवतां गमयत्वेत्शेन त्वा सूर्यो देवतां
गमयतु वि तै मुश्चामि रशना वि रश्मीन् वि योक्रा यानि
परिचर्तनानि धृत्तादस्मासु द्रविणं यच्च भद्रं प्रणौ ब्रूताद्वाग्धान्
देवतांसु॥ विष्णोः शंयोरुहं देवयज्ययां यज्ञेन प्रतिष्ठां गंमेयः
सोमस्याहं देवयज्ययां (१३)

सुरेता रेतो धिषीय त्वष्टुरुहं देवयज्ययां पशुनां रूपं पुषेयं
देवानां पक्षीरुग्निर्गृहपतिर्यजस्य मिथुनं तयोरुहं देवयज्ययां मिथुनेन्
प्रभूयासं वेदोऽसि वित्तिरसि विदेय कर्मासि करुणमसि क्रियासं
सनिरसि सनिताऽसि सनेयं घृतवन्तं कुलायिनं रायस्पोषं
सहस्रिणं वेदो ददातु वज्जिनम्॥ (१४)

इन्द्रस्याहमिन्द्रवन्तः सोमस्याहं देवयज्यया चतुश्चत्वारिंशत्र्य। [४]

आ प्यायतां ध्रुवा घृतेन यज्ञं यज्ञं प्रति देवयज्ञः। सूर्याया
ऊधोऽदित्या उपस्थ उरुधारा पृथिवी यज्ञे अस्मिन्॥ प्रजा-
पतेर्किंभान्नाम् लोकस्तस्मिंस्त्वा दधामि सुह यजमानेन सदसि
सन्मे भूयाः सर्वमसि सर्व मे भूयाः पूर्णमसि पूर्ण मे भूयाः
अद्वितमसि मा मै क्षेष्ठाः प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजौ मार्जयन्तां
दक्षिणायां (१५)

दिशि मासाः पितरो मार्जयन्तां प्रतीच्यां दिशि गृहाः
पश्वां मार्जयन्तामुदीच्यां दिश्यापु ओषधयो वनस्पतयो

मार्जयन्तामूर्धवायाः दिशि युज्ञः संवथ्सरो युज्ञपतिर्मार्जयन्तां
विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायुत्रेण छन्दसा पृथिवीमनु वि
क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिशस्तिहा त्रैष्टुभेन
छन्दसाऽन्तरिक्षमनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः
क्रमोऽस्यरातीयुतो हुन्ता जागतेन छन्दसा दिवमनु वि क्रमे
निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽसि शत्रूयुतो हुन्ताऽनुष्टुभेन
छन्दसा दिशोऽनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मः॥ (१६)

दक्षिणायां द्विष्मो विष्णोरेकात्रिःशब्दः॥२॥ [५]

अगन्म सुवः सुवरगन्म सन्दशस्ते मा छिथिस यत्ते तपस्तस्मै
ते माऽवृक्षि सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मे धेहि वर्चोधा
असि वर्चो मयि धेहीदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्योऽस्यै दिवोऽस्मादन्तरिक्षादस्यै पृथिव्या अस्मादन्नाद्यान्निर्भजामि निर्भक्तः स
यं द्विष्मः। (१७)

सं ज्योतिषाऽभूवमैन्द्रीमावृतमन्वावर्ते समहं प्रजया सं मया
प्रजा समहः रायस्पोषेण सं मयो रायस्पोषः समिष्ठो अग्ने मे
दीदिहि समेद्धा तै अग्ने दीद्यासुं वसुमान् युज्ञो वसीयान् भूयासुमग्न
आयूर्षि पवसु आ सुवोर्जमिष्ठं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥
अग्ने पवस्व स्वप्तं अस्मे वर्चः सुवीर्यम्॥ (१८)

दधुत् पोषः॑ रथिं मयि। अग्ने गृहपते सुगृहपुतिरहं त्वया॑
गृहपुतिना भूयासः॑ सुगृहपुतिर्मया॑ त्वं गृहपुतिना भूयाः शतः॑
हिमास्तामाशिषमा शास्ते तन्तवे ज्योतिष्मतीं तामाशिषमाशास्ते-
ऽमुष्मै ज्योतिष्मतीं कस्त्वा॑ युनक्ति स त्वा॑ विमुश्चत्वग्ने॑ व्रतपते
व्रतमंचारिषु॑ तदेशकं तन्मेऽराधि यज्ञो बंभूवु॑ स आ (१९)

बंभूवु॑ स प्र जंज्ञे॑ स वावृधे। स देवानामधिंपतिर्बभूवु॑ सो
अस्मा॑ अधिंपतीन् करोतु वयः॑ स्याम पतयो॑ रथीणाम्॥ गोमा॑
अग्नेऽविमा॑ अश्वी यज्ञो नृवस्त्रखा॑ सदुमिदप्रमृष्यः। इडावा॑ एुषो
अंसुर प्रजावान् दीर्घो॑ रथिः पृथुबुधः सुभावान्॥ (२०)

द्विष्मः सुवीर्यु॑ स आ पञ्चत्रिःशत्ता॥४॥ [६]

यथा॑ वै समृतसोमा॑ एुवं वा एुते समृतयज्ञा॑ यद्वर्शपूर्णमासौ
कस्य वाहं देवा॑ यज्ञमा॑ गच्छन्ति॑ कस्य वा॑ न बंहूनां यज्ञमानानां
यो वै देवताः॑ पूर्वः॑ परिगृह्णाति॑ स एनाः॑ श्वो भूते यंजत
एुतद्वै देवानामायतन् यदाहवुनीयोऽन्तराग्नी॑ पश्चूनां गारहंपत्यो
मनुष्याणामन्वाहार्युपचनः॑ पितृणामुग्निं गृह्णाति॑ स्व एवाऽयतने॑
देवताः॑ परि॑ (२१)

गृह्णाति॑ ताः॑ श्वो भूते यंजते व्रतेन॑ वै मेध्योऽग्निर्वतपतिर्ब्रह्मणो
व्रतभृद् व्रतमुपैष्यन् ब्रूयादग्ने॑ व्रतपते व्रतं चरिष्यामीत्यग्निर्वै॑
देवानां॑ व्रतपतिस्तस्मा॑ एुव प्रतिप्रोच्य॑ व्रतमालंभते बुरहिषा॑
पूर्णमांसे व्रतमुपैति॑ वथ्सैरमावस्यायामेतद्येतयोरायतनमुपस्तीर्यः॑

पूर्वश्चाग्निरपरुशेत्याहुर्मनुष्यां (२२)

इन्वा उपस्तीर्णमिच्छन्ति किमुं देवा येषां नवावसानमुपास्मिष्व्वो युक्ष्यमाणे देवतां वसन्ति य एवं विद्वान् ग्निमुपस्तृणाति यजमानेन ग्राम्याश्च पश्वाऽवरुद्ध्यां आरुण्याश्चेत्याहुर्यद्वाम्यानुपवसंति तेन ग्राम्यानवं रुन्धे यदारुण्यस्याशजाति तेनारुण्यान् यदनांशानुपवसेत् पितृदेवत्यः स्यादारुण्यस्याशजातीन्द्रियं (२३)

वा आरुण्यमिन्द्रियमेवाऽत्मन् धर्त्ते यदनांशानुपवसेत् क्षोधुकः स्याद्यदेशजीयाद्वद्रौऽस्य पुशूनभिमन्येतापोऽशजाति तत्रेवांशितं नेवानशितं न क्षोधुको भवति नास्य रुद्रः पुशूनभि मन्यते वज्रो वै यज्ञः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यदनांशानुपवसंति वज्रेणैव साक्षात्क्षुधुं भ्रातृव्यः हन्ति॥ (२४)

परं मनुष्यां इन्द्रियः साक्षात् त्रीणि च॥४॥ [७]

यो वै श्रद्धामनारभ्य यज्ञेन यजते नास्येषाय श्रद्धधतेऽपः प्रणयति श्रद्धा वा आपः श्रद्धामेवाऽरभ्य यज्ञेन यजत उभयैऽस्य देवमनुष्या इष्टाय श्रद्धधते तदाहुरति वा एता वर्त्त्रेदन्त्यति वाचं मनो वावैता नाति नेदन्तीति मनसा प्रणयतीयं वै मनो- (२५)

अनयैवैनाः प्रणयत्यस्कन्नहविर्भवति य एवं वेद यज्ञायुधानि सम्भरति यज्ञो वै यज्ञायुधानि यज्ञमेव तथसम्भरति यदेकमेकं सम्भरेत् पितृदेवत्यानि स्युर्यस्तुह सर्वाणि मानुषाणि द्वेष्टे

सम्भरति याज्यानुवाक्यं योरेव रूपं करोत्यथो मिथुनमेव यो वै दशा यज्ञायुधानि वेदं मुख्तोऽस्य यज्ञः कल्पते स्फ्य- (२६)

श्च कपालानि चाग्निहोत्रहवंणी च शूर्पं च कृष्णाजिनं च शम्या चोलूखंलं च मुसंलं च दृष्टचोपला चैतानि वै दशा यज्ञायुधानि य एवं वेदं मुख्तोऽस्य यज्ञः कल्पते यो वै देवेभ्यः प्रतिप्रोच्य यज्ञेन यजते जुषन्ते ऽस्य देवा हृव्यः हुविर्निरुप्यमाणमभि मन्त्रयेताग्निः होतारमिह तः हुव इति (२७)

देवेभ्यं एव प्रतिप्रोच्य यज्ञेन यजते जुषन्ते ऽस्य देवा हृव्यमेष वै यज्ञस्य ग्रहो गृहीत्वैव यज्ञेन यजते तदुदित्वा वाचं यच्छ्रुति यज्ञस्य धृत्या अथो मनसा वै प्रजापतिर्यज्ञमतनुत मनसैव तद्यज्ञं तनुते रक्षसामनन्ववचाराय यो वै यज्ञं योग आगते युनक्ति युक्ते युञ्जनेषु कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तिर्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैन युनक्ति युक्ते युञ्जनेषु॥ (२८)

वै मनः स्फ्य इति युनक्तिर्याह [८]

प्रजापतिर्यज्ञानसृजताग्निहोत्रं चाग्निष्टोमं च पौर्णमासीं चोक्थ्यं चामावास्यां चातिरात्रं च तानुदमिमीत् यावदग्निहोत्रमासीत् तावानग्निष्टोमो यावती पौर्णमासी तावानुक्थ्यो यावत्यमावास्यां तावानतिरात्रो य एवं विद्वानग्निहोत्रं जुहोति यावदग्निष्टोमेनोपाप्रोति तावदुपाऽप्नोति य एवं विद्वान् पौर्णमासीं यजते यावदुक्थ्येनो-

पाप्रोति (२९)

तावुदुपा०॥७प्रोति य एवं विद्वान्मावास्यां यजते
 यावदतिरात्रेणोपाप्रोति तावुदुपा०॥७प्रोति परमेष्ठिनो वा एष
 यज्ञोऽग्रं आसीत् तेन स परमां काष्ठामगच्छत् तेन प्रजापतिं
 निरवासाययत् तेन प्रजापतिः परमां काष्ठामगच्छत् तेनेन्द्रं
 निरवासाययत् तेनेन्द्रः परमां काष्ठामगच्छत् तेनाश्रीषोमौ
 निरवासाययत् तेनाश्रीषोमौ परमां काष्ठामगच्छतां य (३०)

एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते परमामेव काष्ठां गच्छति
 यो वै प्रजातेन यज्ञेन यजते प्र प्रजया पुशुभिर्मिथुनैर्जायते
 द्वादश मासाः संवथ्सरो द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि
 सुम्पाद्यानीत्याहुर्वृथ्सं चोपावसृजत्युखां चाधि श्रयत्यवं च हन्ति
 दृषदौ च सुमाहृन्त्यधि च वपते कुपालानि चोपं दधाति पुरोडाशं
 चा- (३१)

धिश्रयत्याज्यं च स्तम्बयुजुश्च हरत्युभि च गृह्णाति वेदिं च
 परिगृह्णाति पर्वीं च सं नेहति प्रोक्षणीश्वाऽसादयत्याज्यं चैतानि
 वै द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि य एव ९ सुम्पाद्य यजते
 प्रजातेनेव यज्ञेन यजते प्र प्रजया पुशुभिर्मिथुनैर्जायते॥ (३२)

उक्थ्येनोपाप्रोत्यगच्छतां यः पुरोडाशं च चत्वारि॒शच्च ॥४॥ [१]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽह ९ संजातेषु भूयासुमित्याह ध्रुवानेवैनान्

कुरुत उग्रोऽस्युग्रोऽहं संजातेषु भूयासु मित्याहा प्रतिवादिन
 एवैनांकुरुते ऽभिभूरस्यभिभूरहं संजातेषु भूयासु मित्याहं य एवैनं
 प्रत्युत्पिर्पते तमुपास्यते युनजिमं त्वा ब्रह्मणा दैव्येनेत्याहैष वा
 अग्नेर्योगस्तेनै- (३३)

वैनं युनक्ति यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन्
 यज्ञस्य व्यृद्धेनासुरान् पराभावयन् यन्मे अग्ने अस्य यज्ञस्य
 रिष्यादित्याह यज्ञस्यैव तथमृद्धेन यजमानः सुवर्गं लोकमेति
 यज्ञस्य व्यृद्धेन भ्रातृव्यान् पराभावयत्यग्निहोत्रमेताभिर्व्याहृतीभि-
 रुपं सादयेद्यज्ञमुखं वा अग्निहोत्रं ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख एव
 ब्रह्मं (३४)

कुरुते संवथ्सरे पर्यागंत एताभिरेवोपसादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः
 संवथ्सरं परिगृह्णाति दर्शपूर्णमासौ चांतुर्मस्यान्यालभेमान
 एताभिर्व्याहृतीभिरहृवीङ्ग्यासादयेद्यज्ञमुखं वै दर्शपूर्णमासौ
 चांतुर्मस्यानि ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख एव ब्रह्मं कुरुते संवथ्सरे
 पर्यागंत एताभिरेवासादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः संवथ्सरं परिगृह्णाति
 यद्वै यज्ञस्य साम्रां क्रियते राष्ट्रं (३५)

यज्ञस्याऽशीर्गच्छति यद्वचा विशं यज्ञस्याऽशीर्गच्छत्यथं
 ब्राह्मणोऽनाशीर्केण यज्ञेन यजते सामिधेनीरनुवक्ष्यन्नेता व्याहृतीः
 पुरस्तादध्याद् ब्रह्मैव प्रतिपदं कुरुते तथा ब्राह्मणः सार्णीर्केण यज्ञेन

यजते यं कामयेत् यजमानं भ्रातृव्यमस्य यज्ञस्याऽशीर्गच्छेदिति
तस्यैता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्यायां दध्याद् भ्रातृव्यदेवत्या॑ वै पुरो-
अनुवाक्या॑ भ्रातृव्यमेवास्य यज्ञस्या॑- (३६)

अशीर्गच्छेदिति॒ यान् कामयेत्॒ यजमानान्धस्मावत्येनान्
यज्ञस्याऽशीर्गच्छेदिति॒ तेषांमेता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्यायां
अर्धच्च एकाँ॑ दध्याद्याज्यायै पुरस्तादेकाँ॑ याज्याया॑ अर्धच्च एकाँ॑
तथैनान्धस्मावती यज्ञस्याऽशीर्गच्छेदिति॒ यथा॑ वै पर्जन्यः सुवृष्टं॑
वर्षत्येवं यज्ञो यजमानाय वर्षति॒ स्थलयोदकं परिगृह्णन्त्याशिषा॑
यज्ञं यजमानः परिगृह्णाति॒ मनोऽसि प्राजापत्यं (३७)

मनसा॑ मा भूतेनाऽविशेषत्याहु॑ मनो॑ वै प्राजापत्यं प्राजापत्यो॑
यज्ञो॑ मनं॑ एव यज्ञमात्मन्॑ धत्ते॑ वागस्यैन्द्री॑ संपत्रक्षयंणी॑ वाचा॑
मैन्द्रियेणाऽविशेषत्याहैन्द्री॑ वै वाग्वाचमेवैन्द्रीमात्मन्॑ धत्ते॥१८॥ (३८)

तैव ब्रह्मं गृष्टमेवास्य यज्ञस्य प्राजापत्यः पद्मिंशब्दः॥६॥ [१०]

यो॑ वै संसदशं प्रजापतिं॑ यज्ञमन्वायत्तं॑ वेद॑ प्रति॑ यज्ञेन॑ तिष्ठति॑
न यज्ञाद् भ्रशत् आ॑ श्रावयेति॑ चतुरक्षरमस्तु॑ श्रौषुडिति॑ चतुरक्षरं॑
यजेति॑ द्व्यक्षरं॑ ये॑ यजामहु॑ इति॑ पञ्चाक्षरं द्व्यक्षरो॑ वंषद्वार एष॑ वै॑
संसदशः॑ प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो॑ य एवं॑ वेद॑ प्रति॑ यज्ञेन॑ तिष्ठति॑ न
यज्ञाद् भ्रशते॑ यो॑ वै॑ यज्ञस्य प्रायंणं प्रतिष्ठा- (३९)

मुदयनुं॑ वेद॑ प्रतिष्ठेनारिष्टेन॑ यज्ञेन॑ सुङ्गस्थां॑ गच्छत्या॑

श्रावयास्तु श्रौषङ्ग्यज् ये यजामहे वषद्वार एतद्वै यज्ञस्य
प्रायंणमेषा प्रतिष्ठैतदुदयन् य एवं वेद प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन
सञ्चयां गच्छति यो वै सूनृतायै दोहु वेदं दुह एवैनां यज्ञो वै
सूनृताऽश्रावयेत्यैवैनामहृदस्तु (४०)

श्रौषुडित्युपावास्त्राग्यजेत्युद्नैषीद्ये यजामहु इत्युपास-
दद्वषद्वारेण दोग्ध्येष वै सूनृतायै दोहो य एवं वेदं दुह एवैनां
देवा वै सत्रमासत तेषां दिशोऽदस्यन्त एतामाद्र्मा पङ्किमपश्यन्ना
श्रावयेति पुरोवातमेजनयन्नस्तु श्रौषुडित्युब्रं समप्लावयन् यजेति
विद्युतं- (४१)

मजनयन् ये यजामहु इति प्रावर्षयन्नभ्यस्तनयन् वषद्वारेण
ततो वै तेभ्यो दिशः प्राप्यायन्त य एवं वेद प्रास्मै दिशः प्यायन्ते
प्रजापतिं त्वोवेदं प्रजापतिस्त्वं वेद यं प्रजापतिर्वेदं स पुण्यो
भवत्येष वै छन्दस्यः प्रजापतिरा श्रावयास्तु श्रौषङ्ग्यज् ये यजामहे
वषद्वारो य एवं वेद पुण्यो भवति वसन्त- (४२)

मृत्वानां प्रीणामीत्याहृतवो वै प्रेयाजा कृतूनेव प्रीणाति तैऽस्मै
प्रीता यथापूर्वं कल्पन्ते कल्पन्तेऽस्मा कृतवो य एवं वेदाग्नी-
षोमयोरुहं देवयज्यया चक्षुष्मान् भूयासुमित्याहृग्नीषोमाभ्यां वै
यज्ञश्चक्षुष्मान् ताभ्यामेव चक्षुरात्मन् धन्त्तेऽग्नेरुहं देवयज्ययान्नादो
भूयासुमित्याहृग्नीर्वै देवानामन्नादस्तेनैवा- (४३)

इन्नाद्यं मात्मन् धंते दद्विरस्यदेव्यो भूयासमुमुं दभेयमित्याहैतया वै दद्व्यां देवा असुरानदभ्रुवन् तयैव भ्रातृव्यं दभ्रोत्यग्नीषोमयोरुहं दैवयज्ययां वृत्रहा भूयासमित्याहाग्नीषोमाभ्यां वा इन्द्रो वृत्रमंहन् ताभ्यामेव भ्रातृव्यः स्तृणुत इन्द्राग्नियोरुहं दैवयज्ययेन्द्रियाव्यन्नादो भूयासमित्याहेन्द्रियाव्येवान्नादो भवतीन्द्रस्या- (४४)

इहं दैवयज्ययेन्द्रियावी भूयासमित्याहेन्द्रियाव्येव भवति महेन्द्रस्याहं दैवयज्ययां जेमानं महिमानं गमेयमित्याहं जेमानमेव महिमानं गच्छत्यग्नेः स्विष्टकृतोऽहं दैवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहाऽऽयुरेवाऽत्मन् धंते प्रतियज्ञेन तिष्ठति॥ (४५)

प्रतिष्ठामहृदस्तु विद्युतं वसन्तमेवेन्द्रस्याऽष्टात्रिःशब्दः॥७॥————[११]

इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनैभ्यः। अस्माकं मस्तु केवलः॥
इन्द्रं नरो नेमधिता हवन्ते यत्पार्या युनजते धियस्ताः। शूरो नृषाता
शवसश्वकान आ गोमति ब्रजे भजा त्वं नः॥ इन्द्रियाणि शतक्रतो
या ते जनैषु पञ्चसु। इन्द्रं तानि त आ वृणे॥ अनुं ते दायि मह
इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनुं वृत्रहत्यै। अनुं (४६)

क्षुत्रमनु सहो यजत्रेन्द्रं देवेभिरनुं ते नृषह्ये॥ आ यस्मिन्न्यस्त
वासवास्तिष्ठन्ति स्वारुहो यथा। क्रषिर्ह दीर्घश्रुत्तम् इन्द्रस्य घर्मो
अतीथिः॥ आमासु पक्षमैरय आ सूर्यः रोहयो दिवि। घर्म

न सामन्तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं गिर्वणसे गिरः॥ इन्द्रमिद्वाथिनो
बृहदिन्द्रमर्केभिर्किंणः। इन्द्रं वाणीरनूषत॥ गायन्ति त्वा
गायुत्रिणो- (४७)

अर्चन्त्युक्तमर्किणः। ब्रह्माणस्त्वा शतकतुवुद्व॑शमिव येमिरे॥
अ॒होमुचे प्र भरेमा मनीषामौषिष्ठदाक्षे सुमृतिं गृणानाः। इदमिन्द्र
प्रति॑ हृव्यं गृभाय सत्याः संन्तु यज्ञमानस्य कामाः॥ विवेष यन्मा॑
षिषणां जुजानु स्तवै पुरा पार्यादिन्द्रमहः। अ॒हसो यत्र पीपरद्यथा॑
नो नुवेव यान्तमुभयै हवन्ते॥ प्र सुम्राजं प्रथमध्वराणा- (४८)

म॒होमुच॑ वृष्मं यज्ञियानाम्। अपां नपातमश्विना॑
हयन्तमस्मिन्नर इन्द्रियं धन्तुमोजः॥ वि नं इन्द्र मृधौ जहि नीचा॑
यच्छ पृतन्युतः। अधुस्पुदं तर्मी॑ कृधि यो अ॒स्मा॑ अभिदासंति॥
इन्द्रं क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा वृषभ चरूषणीनाम्। अपानुदो॑
जनंममित्रयन्तमुरुं देवेभ्यौ अकृणोरु लोकम्॥ मृगो न भीमः॑
कुचरो गिरिष्ठाः परावत् - (४९)

आ जंगामा॑ परस्याः। सूक॒९ स॒९शाय॑ पुविमिन्द्र तिग्मं
वि शत्रून् ताढि॑ वि मृधौ नुदस्व॥ वि शत्रून् वि मृधौ नुद
वि वृत्रस्य॑ हनूरुजा। वि म॒न्युमिन्द्र भामि॒तोऽमित्रस्याभिदासंतः॥
त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्र॑९ हवैहवे सुहव॑९ शूरमिन्द्रम॑। हुवे नु शुकं॑
पुरुहृतमिन्द्र॑९ स्वस्ति नौ म॒घवा॑ ध॒त्विन्द्रः॥ मा तै॑ अ॒स्या॑ (५०)

संहसावन् परिष्टावधायं भूम हरिवः परादै। त्रायस्व नो-
ज्वृकेभिर्वर्त्तयैस्तवं प्रियासः सूरिषु स्याम॥ अनवस्ते रथमश्वाय
तक्षन् त्वष्टा वज्रं पुरुहूत द्युमन्तम्। ब्रह्माण इन्द्रं महयन्तो
अर्कैरवर्धयन्नहये हन्तवा उ॥ वृष्णे यत् ते वृषणो अर्कमर्चानिन्द्र
ग्रावाणो अदितिः सजोषाः। अनश्वासो ये पवयोऽरथा इन्द्रेषिता
अभ्यवर्तन्त दस्यून्॥ (५१)

बृत्रहत्येऽनु गायुत्रिणोऽध्वराणा० परावतोऽस्यामुष्टाचत्वारिंशत्ता० ६॥ [१२]

सं त्वा सिश्चामि ध्रुवोस्यग्निर्मा॑ बुर्हिषोऽहमाप्यायतामगम्न्म् यथा॒ वै यो॒ वै श्रद्धां प्रजापतिर्यज्ञान-
ध्रुवोसीत्याह॑ यो॒ वै संसदशमिन्द्र॑ वो॒ द्वादश॥१२॥

सं त्वा॑ बुर्हिषोऽहं॒ यथा॒ वा॒ एवं॒ विद्वाङ्गौपैऽद्व सहसावन्नेकंपञ्चाशत्॥५१॥

सं त्वा॑ सिश्चामि॑ दस्यून्॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठः प्रश्नः
समाप्तः॥ १-६॥

काण्डे दशिन्यः—२४९

आदितः दशिन्यः—२४९

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः ॥

पाकयज्ञं वा अन्वाहिताग्नेः पशवु उपं तिष्ठन्त इडा खलु वै
पाकयज्ञः सैषाऽन्तरा प्रयाजानूयाजान् यज्मानस्य लोकेऽवंहिता
तामाहियमाणामभि मन्त्रयेत् सुरूपवर्षवर्णं एहीति पशवो वा इडा
पशूनेवोपं ह्वयते यज्ञं वै देवा अदुहन् यज्ञोऽसुराः अदुहत् तेऽसुरा
यज्ञदुग्धाः पराऽभवन् यो वै यज्ञस्य दोहं विद्वान् (१)

यज्ञतेऽप्यन्यं यज्मानं दुहे सा मैं सुत्याऽशीरस्य यज्ञस्य
भूयादित्याहृष वै यज्ञस्य दोहुस्तेनैवैन दुहे प्रत्ता वै गौर्दुहे प्रत्तेडा
यज्मानाय दुह एते वा इडायै स्तना इडोपहृतेति वायुर्वृथ्सो यर्हि
होतेडामुपहृयेत् तर्हि यज्मानो होतारमीक्षमाणो वायुं मनसा
ध्यायेन् (२)

मात्रे वृथ्समुपावसृजति सर्वेण वै यज्ञेन देवाः सुवर्गं
लोकमायन् पाकयज्ञेन मनुरश्राम्यथेडा मनुमुपावर्तत तान्देवासुरा
व्यह्वयन्त प्रतीर्चीं देवाः पराचीमसुराः सा देवानुपावर्तत पशवो वै
तद्वानवृणत पशवोऽसुरानजहृयं कामयेतापशुः स्यादिति पराचीं
तस्येडामुपहृयेतापशुरेव भवति यं (३)

कामयेत पशुमान्थस्यादिति प्रतीर्चीं तस्येडामुपहृयेत

पशुमानेव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा इडामुपर्हयेत्
य इडामुपर्हयाऽऽत्मानमिडायामुपर्हयेतेति सा नः प्रिया
सुप्रतूर्तिर्मधोनीत्याहेडामेवोपर्हयाऽऽत्मानमिडायामुपर्हयेते
व्यस्तमिव वा एतद्वज्ञस्य यदिडासामि प्राशजन्ति (४)

सामि मार्जयन्त एतत् प्रति वा असुराणां यज्ञो व्यच्छिद्यत
ब्रह्मणा देवाः समदधुर्बृहस्पतिस्तनुतामिमं न इत्याहु ब्रह्म वै
देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञः सन्दधाति विच्छिन्नं यज्ञः समिमं
दधात्वित्याहु सन्तत्यै विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह सन्तत्यैव
यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति यां वै (५)

यज्ञे दक्षिणां ददाति तामस्य पश्वोऽनु सङ्कामन्ति स एष
ईजानोऽपशुर्भवुको यजमानेन खलु वै तत्कार्यमित्याहुर्यथा देवत्रा
दत्तं कुर्वताऽऽत्मन् पशून् रमयेतेति ब्रह्म पिन्वस्वेत्याह यज्ञो वै
ब्रह्मो यज्ञमेव तन्महयत्यथो देवत्रैव दत्तं कुरुत आत्मन् पशून्
रमयते ददतो मे मा क्षायीत्याहाक्षितिमेवोपैति कुर्वतो मे मोप
दसुदित्याह भूमानमेवोपैति॥ (६)

विद्वान्याये च यां प्राशजन्ति यां वै म् एकान्नविश्वातिश्वां॥६॥ [१]

सङ्श्रवा ह सौवर्चनसस्तुमिञ्चमौपौदितिमुवाच यथस्त्रिणा॑
होताऽभूः कामिडामुपर्हथा इति तामुपाहु इति होवाच या प्राणेन
देवान् दाधारं व्यानेन मनुष्यानपानेन पितृनिति छिनन्ति सा न
छिनन्ती (३) इति छिनन्तीति होवाच शरीरं वा अस्यै तदुपर्हथा

इति होवाच् गौर्वा (७)

अंस्यै शरीरं गां वाव तौ तत्पर्यवदतां या यज्ञे दीयते सा
 प्राणेन देवान् दांधार् यया मनुष्या जीवन्ति सा व्यानेन मनुष्यान्
 यां पितृभ्यो घन्ति साऽपानेन पितृन् य एवं वेदं पशुमान् भवत्यथ
 वै तामुपाहृ इति होवाच् या प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्याभवतीत्यन्तं वा
 अंस्यै त- (८)

दुपाहृथा इति होवाचौषधयो वा अंस्या अन्नमोषधयो वै प्रजाः
 प्रभवन्तीः प्रत्या भवन्ति य एवं वेदान्नादो भवत्यथ वै तामुपाहृ
 इति होवाच् या प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णातीति
 प्रतिष्ठां वा अंस्यै तदुपाहृथा इति होवाचेयं वा अंस्यै प्रतिष्ठे- (९)

यं वै प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णाति य एवं
 वेदं प्रत्येव तिष्ठत्यथ वै तामुपाहृ इति होवाच् यस्यै निक्रमणे
 घृतं प्रजाः सञ्जीवन्तीः पिबन्तीति छिनत्ति सा न छिनत्ती (३)
 इति न छिनत्तीति होवाच् प्रतु जनयतीत्येष वा इडामुपाहृथा
 इति होवाच् वृष्टिर्वा इडा वृष्ट्यै वै निक्रमणे घृतं प्रजाः सञ्जीवन्तीः
 पिबन्ति य एवं वेदं प्रैव जायतेऽन्नादो भवति॥ (१०)

गौर्वा अंस्यै तत् प्रतिष्ठाऽहृथा इति विश्वतिश्च॥ ४॥ [२]

परोक्षं वा अन्ये देवा इज्यन्ते प्रत्यक्षेमन्ये यद्यजते य एव
 देवाः परोक्षमिज्यन्ते तानेव तद्यजति यदन्वाहार्यमाहरत्येते वै
 देवाः प्रत्यक्षं यद् ब्राह्मणास्तानेव तेन प्रीणात्यथो दक्षिणैवास्यैषा-

इथो युज्ञस्यैव छिद्रमपि दधाति यद्वै युज्ञस्य कुरं यद्विलिंष्टं
तदन्वाहार्येणा- (११)

न्वाहरति तदन्वाहार्यस्यान्वाहार्यत्वं दैवदूता वा एते यद्विजो
यदन्वाहार्यमाहरति देवदूतानेव प्रीणाति प्रजापतिर्देवेभ्यो युज्ञान्
व्यादिशस्थिरिचानोऽमन्यत् स एतमन्वाहार्यमभक्तमपश्यत्
तमात्मन्नधत् स वा एष प्राजापत्यो यदन्वाहार्यो यस्यैवं
विदुषोऽन्वाहार्य आहियते साक्षादेव प्रजापतिमध्रोत्यपरिमितो
निरुप्योऽपरिमितः प्रजापतिः प्रजापते- (१२)

रास्यै देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत् तदसुरा अकुर्वत् ते देवा एतं
प्राजापत्यमन्वाहार्यमपश्यन् तमन्वाहरन्त् ततो देवा अभवन्
परासुरा यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आहियते भवत्यात्मना परास्य
भ्रातृव्यो भवति युज्ञेन् वा इष्टी पक्नेन पूर्ती यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य
आहियते स त्वेषांपूर्ती प्रजापतेभागोऽसी- (१३)

त्याह प्रजापतिमेव भाग्येन् समर्धयुत्यूर्जस्वान्
पयस्वानित्याहोर्जमेवास्मिन् पयो दधाति प्राणापानौ मै
पाहि समानव्यानौ मै पाहीत्याहाऽशिष्मेवैतामा शास्ते-
ऽक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा मा मै क्षेषा अमुत्रामुष्मिल्लोक इत्याह

क्षीयते वा अमुष्मिलोकेऽन्नमितः प्रदानः ह्यमुष्मिलोके प्रजा
उपजीवन्ति यदेवमभिमृशत्यक्षितिमेवैनद्वमयति नास्यामुष्मिलोके-
अन्नं क्षीयते॥ (१४)

अन्वाहार्येण प्रजापतेरसि ह्यमुष्मिलोके पञ्चदश च॥४॥ [३]

बरुहिषोऽहं देवयज्यया॑ प्रजावान् भूयासुमित्याह बरुहिषा॒ वै
प्रजापतिः प्रजा असृजत तेनैव प्रजाः सृजते नराशः संस्याहं
देवयज्यया॑ पशुमान् भूयासुमित्याहु॑ नराशः सैन् वै प्रजापतिः
पशूनसृजत तेनैव पशून्सृजतेऽग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽ-
युष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहाऽयुरेवाऽत्मन् धर्ते प्रति-
यज्ञेन तिष्ठति दर्शपूर्णमासयोर्- (१५)

वै देवा उज्जितिमनूदजयन् दर्शपूर्णमासाभ्यामसुरानपा-
नुदन्ताग्नेरुहमुज्जितिमनूज्ञेषमित्याह दर्शपूर्णमासयोरेव देवतानां
यजमान उज्जितिमनूज्ञयति दर्शपूर्णमासाभ्यां भ्रातृव्यानपे नुदते
वाजवतीभ्यां व्यूहत्यन्नं वै वाजोऽन्नमेवावरुन्धे द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै
यो वै यज्ञस्य द्वौ दोहौ विद्वान् यजत उभयत - (१६)

एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्टाच्छैष वा अन्यो यज्ञस्य दोहु
इडायामन्यो यरहि होता यजमानस्य नाम गृह्णीयात् तरहि
ब्रूयादेमा अग्मन्नाशिषो दोहकामा इति सङ्स्तुता एव देवता
दुहेऽथो उभयत एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्टाच्च रोहितेन

त्वाऽग्निर्देवतां गमयत्वित्याहैते वै देवाश्चा - (१७)

यजंमानः प्रस्तरो यदेतैः प्रस्तरं प्रहरति देवाश्चैरेव यजंमानः सुवर्गं लोकं गंमयति वित्तै मुश्चामि रशना वि रुशमीनित्याहैष वा अग्नेर्विमोक्स्तेनैवैनु वि मुश्चति विष्णोः शंयोरुहं देवयज्ययां यज्ञेन प्रतिष्ठां गंमेयमित्याहं यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञ एवान्तुतः प्रति तिष्ठति सोमस्याहं देवयज्ययां सुरेता - (१८)

रेतो धिषीयेत्याहुं सोमो वै रेतोधास्तेनैव रेतं आत्मन् धत्ते त्वष्टुरुहं देवयज्ययां पशुनाः रूपं पुषेयुमित्याहुं त्वष्टा वै पशुनां मिथुनानाः रूपकृत्तेनैव पशुनाः रूपमात्मन् धत्ते देवानां पलीरुग्निर्गृहपतिर्यजस्य मिथुनं तयोरुहं देवयज्ययां मिथुनेन प्रभूयासुमित्याहैतस्माद्वै मिथुनात्प्रजापतिर्मिथुनेन (१९)

प्राजायत तस्मादेव यजंमानो मिथुनेन प्र जायते वेदोऽसि वित्तिरसि विदेयेत्याहुं वेदेन वै देवा असुराणां वित्तं वेद्यमविन्दन्त तद्वेदस्य वेदत्वं यद्युद्भातृव्यस्याभिध्यायेत् तस्य नामं गृह्णीयात् तदेवास्य सर्वं वृक्षं घृतवन्तं कुलायिनः रायस्पोषः सहस्रिणं वेदो ददातु वजिनमित्याहुं प्र सुहस्रं पशुनांप्रोत्यास्य प्रजायां वाजी जायते य एवं वेदं॥ (२०)

दुरुशपूर्णमासयोरुभ्यतो देवाश्चाः सुरेताः प्रजापतिर्मिथुनेनाऽप्रोत्यष्टौ च॥६॥

[४]

ध्रुवां वै रिच्यमानां यज्ञोऽनु रिच्यते यज्ञं यजंमानो यजंमानं

प्रजा ध्रुवामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यजमानो
 यजमानं प्रजा आ प्यायतां ध्रुवा घृतेनेत्याह ध्रुवामेवाऽप्याययति
 तामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यजमानो यजमानं
 प्रजाः प्रजापतेर्विभान्नाम् लोकस्तस्मिंशु स्त्वा दधामि सुह
 यजमानेन- (२१)

त्याहायं वै प्रजापतेर्विभान्नाम् लोकस्तस्मिंश्चैवैनं दधाति
 सुह यजमानेन रिच्यते इव वा एतद्यजते यद्यजमानभागं
 प्राशनात्यात्मानमेव प्रीणात्येतावान् वै यज्ञो यावान् यजमानभागो
 यज्ञो यजमानो यद्यजमानभागं प्राशनाति यज्ञ एव यज्ञं
 प्रतिष्ठापयत्येतद्वै सूयवंसु ऽसोदकं यद्बुरुहिश्चाऽपेष्टैतद् (२२)

यजमानस्याऽयतनं यद्वेदिर्यत् पूर्णपात्रमन्तर्वेदि निनयति
 स्व एवाऽयतने सूयवंसु ऽसोदकं कुरुते सदसि सन्मेभूया
 इत्याहाऽपो वै यज्ञ आपोऽमृतं यज्ञमेवामृतमात्मन्यते सर्वाणि
 वै भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपं यन्ति प्राच्यां दिशि देवा क्रृत्विजो
 मार्जयन्तामित्याहैष वै दर्शपूर्णमासयोरवभूथो (२३)

यान्येवैनं भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपयन्ति तैरेव सुहावंभृथमवैति
 विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननपज्ञयमभ्यंजयन्
 यद्विष्णुक्रमान् क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभि-
 रिमाँल्लोकाननपज्ञयमभि जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह

गायत्री वै पूर्थिवी त्रैष्टुभमुन्तरिक्षं जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दो-
भिरेवेमाल्लोकान् यथापूर्वमभि जयति॥ (२४)

इत्येतदवभूथो दिशः सुत च॥४॥ [५]

अगन्म् सुवः सुवरगन्मेत्याह सुवर्गमेव लोकमेति सन्दशस्ते
मा छिथिस् यत्ते तपस्तस्मै ते मा वृक्षीत्याह यथायजुरेवेतथसुभूरसि
श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मे धेहीत्याहाऽशिष्मेवैतामा शास्ते
प्र वा एषोऽस्माल्लोकाच्यवते यो (२५)

विष्णुक्रमान् क्रमते सुवर्गाय हि लोकाय विष्णुक्रमाः
क्रम्यन्ते ब्रह्मवादिनौ वदन्ति स त्वै विष्णुक्रमान् क्रमेत् य
इमाल्लोकान् भ्रातृव्यस्य संविद्यु पुनरिमं लोकं प्रत्यवरोहेदित्येष
वा अस्य लोकस्य प्रत्यवरोहो यदाहेदमुहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो
दिग्भ्योऽस्यै दिव इतीमानेव लोकान्नातृव्यस्य संविद्यु पुनरिमं
लोकं प्रत्यवरोहति सं (२६)

ज्योतिषाऽभूवमित्याहास्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्येन्द्रीमा-
वृत्मन्वावर्त इत्याहासौ वा आदित्य इन्द्रस्तस्यैवाऽवृत्मनुं
पुर्यावर्तते दक्षिणा पुर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनुं पुर्यावर्तते
तस्माद्दक्षिणोऽर्ध आत्मनौ वीर्यावत्तरोऽथौ आदित्यस्यैवाऽवृत्मनुं
पुर्यावर्तते समुहं प्रजया सं मया प्रजेत्याहाऽशिष- (२७)

मेवैतामा शास्ते समिद्धो अग्ने मे दीदिहि समेष्ठा ते

अग्ने दीद्यासमित्याह यथायुजुरेवैतद्वसुमान् यज्ञो वर्सीयान्
 भूयासमित्याहाऽशिष्मेवैतामा शास्ते बुहु वै गारहंपत्यस्यान्ते
 मिश्रमिव चर्यत आग्निपावमानीभ्यां गारहंपत्यमुपं तिष्ठते
 पुनात्येवाग्निं पुनीत आत्मानं द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या अग्ने गृहपतु
 इत्याह (२८)

यथायुजुरेवैतच्छ्रुतः हिमा इत्याह श्रुतं त्वा हेमन्तानिन्धिष्येति
 वावैतदाहं पुत्रस्य नामं गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामाशिष्मा
 शास्ते तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्यं पुत्रोऽजातः स्यात्
 तैजस्व्येवास्यं ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिष्मा शास्तेऽमुष्मै
 ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्यं पुत्रो (२९)

जातः स्यात् तेजं एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं देधाति यो वै यज्ञं
 प्रयुज्य न विमुश्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवति कस्त्वा युनक्ति स
 त्वा वि मुश्चत्वित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैनं युनक्ति प्रजा-
 पतिना वि मुश्चति प्रतिष्ठित्या ईश्वरं वै ब्रूतमविसृष्टं प्रदहोऽग्ने
 ब्रतपते ब्रूतमंचारिषुमित्याह ब्रूतमेव (३०)

वि सृजते शान्त्या अप्रदाहाय पराङ् वाव यज्ञ एति न नि
 वर्तते पुनर्यो वै यज्ञस्यं पुनरालम्भं विद्वान् यजते तमभि नि वर्तते
 यज्ञो बभूव स आ बभूवेत्याहैष वै यज्ञस्यं पुनरालम्भस्तेनैवैनं
 पुनरालम्भतेऽनवरुद्धा वा एतस्यं विराङ्ग्य आहिताग्निः सन्नसंभः
 पशवः खलु वै ब्राह्मणस्यं सभेष्वा प्राङ्गुत्क्रम्य ब्रूयाद्गोमा अग्ने-

उविंमाऽ अश्वी युज्ञ इत्यवं सुभाऽ रुन्धे प्र सुहस्रं पुशूना प्रोत्यास्य
प्रजायाँ वाजी जायते॥ (३१)

यः स माशिषं गृहपतु इत्याहु यस्य पुत्रो ब्रतमेव खलु वै चर्तुर्विंशतिश्च॥७॥ — [६]

देवं सवितुः प्रसुंव युज्ञं प्रसुंव युज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः।
केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमूद्य स्वदाति नः॥ इन्द्रस्य
वज्रोऽसि वात्रमूस्त्वयाऽयं वृत्रं वध्यात्॥ वाजस्य नु प्रसुवे मातरं
मुहीमदितिं नाम् वचसा करामहे। यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश
तस्याँ नो देवः सविता धर्मं साविषत्॥ अ- (३२)

फस्वन्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रशस्तिष्वश्वा भवथ
वाजिनः॥ वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा गन्धर्वाः सप्तविंशतिः। ते
अग्रे अश्वमायुञ्जन्ते अस्मिञ्जवमादधुः॥ अपाँ नपादाशुहेमन् य
ऊर्मिः कुकुञ्जान् प्रतीर्तिर्वाजसातमस्तेनायं वाजः सेत्॥ विष्णोः
क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमस्यङ्कौ न्यङ्कावभितो
रथं यौ ध्वान्तं वाताग्रमनु सञ्चरन्तौ दूरेहेतिरिन्द्रियावान्पतुत्री ते
नोऽग्रयः परंयः पारयन्तु॥ (३३)

अप्सु न्यङ्कौ पश्चदश च॥२॥ — [७]

देवस्याहः सवितुः प्रसुवे बृहस्पतिं ना वाजजिता वाजं जेषं
देवस्याहः सवितुः प्रसुवे बृहस्पतिं ना वाजजिता वर्षिष्ठं नाकं
रुहेयमिन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं जापयतेन्द्रो वाजमजयित्।

अश्वांजनि वाजिनि वाजेषु वाजिनीवत्यश्वान्श्समथसुं वाजय॥
अर्वाऽसि सप्तिरसि वाज्यसि वाजिनो वाजं धावत मरुतां प्रसुवे
जंयत् वि योजना मिमीध्वमध्वनः स्कभ्रीत् (३४)

काष्ठां गच्छत् वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता
ऋतज्ञाः॥ अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यांत पृथिभिर्देव्यानैः॥
ते नो अर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वै शृण्वन्तु वाजिनः॥ मित्रद्रवः
सहस्रसा मेधसांता सनिष्ववतः। महो ये रत्नं समिथेषु जप्त्रिरेशं नो
भवन्तु वाजिनो हवेषु॥ देवतांता मित्रद्रवः स्वर्काः। जम्भयन्तोऽहिं
वृक्तं रक्षाऽसि सनैम्यस्मद्युवन्न- (३५)

र्मीवाः॥ एष स्य वाजी क्षिपणि तुरण्यति ग्रीवायां
बद्धो अपिकृक्ष आसनि। क्रतुं दधिक्रा अनुं सुन्तर्वैत्वत्
पृथामङ्गाऽस्यन्वापनीफणत्॥ उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्युतः पर्ण न
वेरनुं वाति प्रगर्धिनः। श्येनस्यैव ध्रजतो अङ्गसं परिं दधिक्रावणः
सुहोर्जा तरित्रतः॥ आ मा वाजस्य प्रसुवो जंगम्यादा द्यावांपृथिवी
विश्वशम्भू। आ मा गन्तां पितरां (३६)

मातरा चाऽमा सोमो अमृतत्वाय गम्यात्॥ वाजिनो
वाजजितो वाजं सरिष्यन्तो वाजं जेष्यन्तो बृहस्पतैर्भागमवं
जिघ्रत् वाजिनो वाजजितो वाजं ससृवाऽसो वाजं जिग्निवाऽसो
बृहस्पतैर्भागे नि मृद्वमियं वः सा सत्या सन्धाऽभूद्यामिन्द्रेण

समर्थं विमुच्य अथ वाजं विमुच्य अथ म्॥ (३७)

स्कृतीत् युयुवन्नितरा द्विचत्वारि॒शत्ता॥ ४॥ [८]

क्षत्रस्योल्बं मसि क्षत्रस्य योनिरसि जाय एहि सुवो
रोहांव् रोहांव् हि सुवर्हं नावुभयोः सुवो रोक्ष्यामि वाजं श्व
प्रसवश्वापि जश्व क्रतुश्व सुवश्व मूर्धा च व्यश्वियश्वा॒३३-
न्त्यायुनश्वान्त्यश्व भौवुनश्व भुवंनश्वाधिपतिश्व। आयुर्यज्ञेन कल्पतां
प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानो - (३८)

यज्ञेन कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पतां॒३५
श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा
यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पतां॒३६ सुवर्द्दवा॒॑३७ अंगन्मामृता॑
अभूम प्रजापतेः प्रजा अभूम समुहं प्रजया॑ सं मया॑ प्रजा समह॒॑३८
रायस्पोषेण सं मया॑ रायस्पोषोऽन्नाय त्वाऽन्नाद्याय त्वा वाजाय
त्वा वाजजित्यायै त्वाऽमृतं मसि पुष्टिरसि प्रजननं मसि॥ (३९)

अपानो वाजाय नवं च॥ २॥ [९]

वाजस्येमं प्रसवः सुषुवे अग्रे सोम॒॑३९ राजानुमोषधीष्वफसु।
ता अस्मभ्यं मधुमतीर्भवन्तु वृय॒॑४ रुष्टे जाग्रियाम पुरोहिताः॥
वाजस्येदं प्रसव आ बंभुवेमा च विश्वा भुवंनानि सर्वतः। स
विराजं पर्येति प्रजानन् प्रजां पुष्टि॑ वर्धयंमानो अस्मे॥ वाजस्येमां
प्रसवः शिंश्रिये दिवंमिमा च विश्वा भुवंनानि सम्राट्। अदिष्मन्तं
दापयतु प्रजानन् रुयिं (४०)

चं नः सर्ववीरां नि यच्छतु॥ अग्ने अच्छां वदेह नः प्रति नः
सुमना॑ भव। प्रणो॑ यच्छ भुवस्पते धनु॑दा असि नु॑स्त्वम्॥ प्रणो॑
यच्छत्वर्यु॑मा प्रभगः प्रबृहु॑स्पतिः। प्रदेवाः प्रोत सूनृता॑ प्रवाग्देवी
ददातु नः॥ अर्यु॑मणं बृहु॑स्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय। वाचु॑ विष्णु॑
सरस्वती॑ सवितारं (४१)

च वाजिनम्॥ सोमु॑ राजानु॑ वरुणमु॑ग्निमन्वारभामहे।
आदित्यान् विष्णु॑ सूर्यं ब्रह्माणं च बृहु॑स्पतिम्॥ देवस्य त्वा
सवितुः प्रसुवेऽश्विनोर्बृहम्या॑ पूष्णो हस्ताम्या॑ सरस्वत्यै वाचो
यन्तुर्यत्रेणाग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिश्वामीन्द्रस्य बृहु॑स्पतेस्त्वा॑
साम्राज्येनाभिषिश्वामि॥ (४२)

रुयिः सवितारु॑ षट्ट्रिंशत्ता॑ ॥ [१०]

अग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजयदश्विनौ द्वाक्षरेण प्राणापानावुद-
जयतां विष्णुरूप्यक्षरेण त्रौलोकानुदजयध्मोमश्वतुरक्षरेण चतुष्पदः
पशूनुदजयत् पूषा पश्चाक्षरेण पङ्किमुदजयद्वाता षडक्षरेण
षहृतूनुदजयन्मरुतः सप्ताक्षरेण सप्तपदां शक्तरीमुदजय-
बृहु॑स्पतिरैष्टाक्षरेण गायत्रीमुदजयन्मित्रो नवाक्षरेण त्रिवृत्तु॑
स्तोममुदजय- (४३)

द्वरुणो दशाक्षरेण विराजमुदजयदिन्द्र एकादशाक्षरेण
त्रिष्टुमुदजयद् विश्वे देवा द्वादशाक्षरेण जगतीमुदजयन्

वसंवस्त्रयोदशाक्षरेण त्रयोदशः स्तोमुद्जयन् रुद्राश्चतुर्दशाक्षरेण
चतुर्दशः स्तोमुद्जयन्नादित्याः पञ्चदशाक्षरेण पञ्चदशः
स्तोमुद्जयन्नादित्याः पञ्चदशाक्षरेण पञ्चदशः स्तोमुद्जयत्
प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण सप्तदशः स्तोमुद्जयत्॥ (४४)

अ॒ज्॒यत् पद्म॑त्वारि॒शच्च॥ २॥ [११]

उपयामगृहीतोऽसि नृषदं त्वा द्रुषदं भुवनुसदुमिन्द्रायु जुष्टं
गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतोऽस्यफसुषदं त्वा घृतुसदं
व्योमुसदुमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतो-
ऽसि पृथिविषदं त्वाऽन्तरिक्षसदं नाकुसदुमिन्द्रायु जुष्टं गृह्णाम्येष
ते योनिरिन्द्राय त्वा॥ ये ग्रहाः पञ्चजनीना येषां तिस्रः परमुजाः।
दैव्यः कोशः॥ (४५)

समुज्जितः। तेषां विशिंप्रियाणामिष्मूर्जः समग्रभीमेष ते
योनिरिन्द्राय त्वा॥ अपां रसमुद्वयसः सूर्यरश्मिः समाभृतम्।
अपां रसस्य यो रसस्तं वौ गृह्णाम्युत्तममेष ते योनिरिन्द्राय
त्वा॥ अया विष्ठा जनयन्कर्वराणि स हि घृणिरुर्वराय गातुः।
स प्रत्युदैद्धुरुणो मध्वो अग्रः स्वायां यत्तनुवां तनूमैरयत।
उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः
प्रजापतये त्वा॥ (४६)

कोशस्तनुवां त्रयोदश च॥ २॥ [१२]

अन्वहु मासा अन्विद्वन् न्यन्वोषधीरनु पर्वतासः। अन्विन्द्रः
रोदंसी वावशाने अन्वापो अजिहतु जायंमानम्॥ अनु ते दायि मह
इन्द्रियाय सुत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्यै। अनु क्षत्रमनु सहौ यजुत्रेन्द्र
देवेभिरनु ते नृष्ट्यै॥ इन्द्राणीमासु नारिषु सुपत्नीमुहमंश्रवम्। न
ह्यस्या अपरं चन जुरसा (४७)

मरते पतिः॥ नाहमिन्द्राणि रारण सख्युर्वृषाकपेरक्रृते।
यस्येदमप्य हुविः प्रियं देवेषु गच्छति॥ यो जात एव प्रथमो
मनस्वान् देवो देवान् क्रतुना पर्यभूषत्। यस्य शुष्माद्रोदंसी
अन्यसेतां नृमणस्य महा स जनासु इन्द्रः॥ आ ते मह इन्द्रोत्युग्र
समन्यवो यथस्मरन्त सेनाः। पताति दिद्युत्र्यस्य बाहुवोर्मा
ते (४८)

मनो विष्वदियुग्विचारीत्॥ मा नो मर्धीरा भरा दद्धि तन्नः प्र
दाशुषे दातवे भूरि यत् तैः। नव्ये देष्णे शस्ते अस्मिन् तं उक्थे
प्र ब्रवाम वयमिन्द्र स्तुवन्तः॥ आ तू भर माकिरेतत् परिष्ठाद्विज्ञा
हि त्वा वसुपतिं वसूनाम्। इन्द्र यत् ते माहिनं दत्रमस्त्यस्मभ्यं
तद्वर्यश्च (४९)

प्र यन्धि॥ प्रदातारं हवामह इन्द्रमा हविषा वयम्। उभा
हि हस्ता वसुना पृणस्वाऽप्र यच्छु दक्षिणादोत सव्यात्॥ प्रदाता
वज्री वृषभस्तुरापाद्वृष्मी राजा वृत्रहा सोमपावौ। अस्मिन् यज्ञे
बुरहिष्या निषद्याथा भव यजमानाय शं योः॥ इन्द्रः सुत्रामा स्ववा-

अवोभिः सुमृडीको भंवतु विश्ववेदाः। बाधतां द्वेषो अभयं कृणोतु
सुवीर्यस्य (५०)

पतयः स्याम॥ तस्य वयः सुमृतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे
स्याम। स सुत्रामा स्ववाऽ इन्द्रौ अस्मे आराच्छिद्वेषः सनुतर्युयोतु॥
रेवतीर्नः सधमाद् इन्द्रै सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम॥
प्रो ष्वस्मै पुरोरथमिन्द्राय शूषमर्चत। अभीके चिदु लोककृथसङ्गे
समथ्सु वृत्रहा। अस्माकं बोधि चोदिता नभन्तामन्यकेषांम्। ज्याका
अधि धन्वसु॥ (५१)

जुरसा मा ते हर्यश सुवीर्यस्याध्येकं च॥५॥——————[१३]

पाकयुजः सग् श्रवाः पुरोक्ष बहिषोहं ध्रुवामग्नेत्याहुं देवं सवितर्देवस्याहं क्षत्रस्योल्बं
वाजस्येममग्निरेकाक्षरेणोऽपयाम गृहीतोऽस्यन्वहु मासाभ्योदशा॥३॥
पाकयुजं पुरोक्षं ध्रुवां वि सृजते च नः सर्वबीरां पतयः स्यामैकपश्चाशत॥५१॥
पाकयुजं धन्वसु॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः
समाप्तः॥ १-७॥

काण्डे दशिन्यः—३००

आदितः दशिन्यः—३००

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः ॥

अनुमत्ये पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपति धेनुर्दक्षिणा ये प्रत्यञ्चः
शम्यांया अवशीयन्ते तन्नैरकृतमेकंकपालं कृष्णं वासः कृष्णतूषं
दक्षिणा वीहि स्वाहाऽऽहुतिं जुषाण एष ते निरकृते भागो भूते
हुविष्मत्यसि मुश्चेममऽहसुः स्वाहा नमो य इदं चुकाराऽऽदित्यं
चरुं निर्वपति वरो दक्षिणाऽऽग्रावैष्णवमेकादशकपालं वामुनो वृही
दक्षिणाऽग्रीषोमीय- (१)

मेकादशकपालऽ हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो वही
दक्षिणाऽग्नेयमृष्टाकंपालमैन्द्रं दध्यृषभो वही दक्षिणैन्द्राग्रं द्वादश-
कपालं वैश्वदेवं चरुं प्रथमजो वथ्सो दक्षिणा सौम्यऽ श्यामाकं
चरुं वासो दक्षिणा सरस्वत्यै चरुऽ सरस्वते चरुं मिथुनौ गावौ
दक्षिणा ॥ (२)

अग्रीषोमीयं चतुर्स्थिःशब्दः ॥ २ ॥ [१]

आग्नेयमृष्टाकंपालं निर्वपति सौम्यं चरुऽ सावित्रं द्वादश-
कपालऽ सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुं मारुतऽ सुप्तकंपालं
वैश्वदेवीमामिक्षां द्यावापृथिव्यमेकंकपालम् ॥ (३)

आग्नेयमृष्टादशः ॥ १ ॥ [२]

ऐन्द्राग्रमेकादशकपालं मारुतीमामिक्षां वारुणीमामिक्षां

कायमेकंकपालं प्रधास्यान् हवामहे मुरुतो यज्ञवाहसः करम्भेण
संजोषंसः॥ मो पूर्णं इन्द्रं पृथ्सु देवास्तु स्म ते शुभिन्नव्या।
मुही ह्यस्य मीढुषो यव्या। हुविष्मितो मुरुतो वन्दते गीः॥ यद्
ग्रामे यदरण्ये यथस्मायां यदिन्द्रिये। यच्छूद्रे यदर्य एनश्वकृमा
वयम्। यदेकस्याधि धर्मणि तस्यावयजनमसि स्वाहा॥ अक्रन्
कर्म कर्मकृतः सुह वाचा मयोभुवा॥ देवेभ्यः कर्म कृत्वाऽस्तु प्रेतं
सुदानवः॥ (४)

वृथं यद् विश्वतिश्च॥ ३॥ [३]

अग्नयेऽर्नीकवते पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपति साकं
सूर्योद्युता मुरुद्यः सान्तपनेभ्यौ मध्यन्दिने चरुं मुरुद्यौ
गृहमेधिभ्यः सर्वासां दुग्धे सायं चरुं पूर्णा दर्वि परा पत् सुपूर्णा
पुनरापता। वस्त्रेव वि क्रीणावहा इष्मूर्जश्च शतक्रतो॥ देहि मे
ददामि ते नि मे धेहि नि ते दधे। निहारमित्रि मैं हरा निहार् (५)

नि हरामि ते॥ मुरुद्यः क्रीडिभ्यः पुरोडाशं सुपकंपालं
निर्वपति साकं सूर्योद्युताग्रेयमृष्टाकंपालं निर्वपति सौम्यं चरुं
सावित्रं द्वादशकपालं सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुमैन्द्राग्रमेकादश-
कपालमैन्द्रं चरुं वैश्वकर्मणमेकंकपालम्॥ (६)

हुरा निहार् त्रिशत्त्वं॥ ४॥ [४]

सोमाय पितृमते पुरोडाशः षट्पालं निर्वपति पितृभ्यो
बरहिषद्यो धानाः पितृभ्योऽग्निष्वात्तेभ्योऽभिवान्यायै दुग्धे
मन्थमेतत् ते तत् ये च त्वामन्वेतत् ते पितामह प्रपितामह ये च
त्वामन्वत्र पितरो यथाभागं मन्दध्वः सुसन्दृशं त्वा वयं मधवन्
मन्दिषीमहि॥ प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो यासि वशः अनु॥ योजा
न्विन्द्र ते हरी॥ (७)

अक्षत्रमीमदन्त ह्यवं प्रिया अंधूषत॥ अस्तोषत स्वभानवो
विप्रा नविष्टया मती॥ योजा न्विन्द्र ते हरी॥ अक्षन् पितरो-
ऽमीमदन्त पितरोऽतीतृपन्त पितरोऽमीमृजन्त पितरः॥ परेत
पितरः सोम्या गम्भीरैः पथिभिः पूर्व्यैः॥ अथा पितृन्थसुविदत्राः
अर्पीत युमेन् ये संधुमादं मदन्ति॥ मनो न्वा हुवामहे नाराशः सेन्
स्तोमेन पितृणां च मन्मभिः॥ आ (८)

न एतु मनः पुनः क्रत्वे दक्षाय जीवसे॥ ज्योक च सूर्य दृशे॥
पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः॥ जीवं ब्रातः सचेमहि॥
यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा जिहिः सिम॥
अग्निर्मा तस्मादेनसो गारहपत्यः प्र मुश्चतु दुरिता यानि चकृम
करोतु मामनेनसम्॥ (९)

हरी मन्मभिरा चतुश्चत्वारिःशब्दः॥ ३॥

[५]

प्रतिपूरुषमेककपालन्निर्वपत्येकमतिरिक्तं यावन्तो गृह्याः

स्मस्तेभ्यः कमंकरं पशुना॑ शर्मसि॑ शर्म यजमानस्य शर्म मे
यच्छैकं एव रुद्रो न द्वितीयांय तस्थ आखुस्ते रुद्र पशुस्तं
जुषस्वैष तै रुद्र भागः सह स्वस्त्राऽम्बिकया॑ तं जुषस्व भेषजं
गवेऽश्वायु॑ पुरुषाय भेषजमथो अस्मभ्य भेषज॒ सुभेषजं (१०)

यथाऽसति॥ सुगं मेषायं मेष्यां अवांम्ब रुद्रमदिमह्यवं देवं
त्र्यम्बकम्॥ यथा॑ नः श्रेयसः करद्यथा॑ नो वस्यसः करद्यथा॑ नः
पशुमतुः करद्यथा॑ नो व्यवसाययोत्॥ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं
पुष्टिवर्धनम्॥ उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात्॥ एष
तै रुद्र भागस्तं जुषस्व तेनावुसेनं परो मूजवतोऽतीह्यवत्तधन्वा॑
पिनाकहस्तः कृत्तिवासाः॥ (११)

सुभेषजमिहि त्रीणि च॥२॥ [६]

ऐन्द्राग्नं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुमिन्द्रायु॑ शुनासीराय
पुरोडाशं द्वादशकपालं वायुव्यं पर्यः सौर्यमेककपालं द्वादशग्रवं॑
सीरं दक्षिणाऽग्नेयमुष्टाकपालं निर्वपति रौद्रं गावीधुकं चरुमैन्द्रं
दधि॑ वारुणं यवमयं चरुं वहिनी॑ धेनुर्दक्षिणा॑ ये देवाः पुरःसदो॑
ऽग्निनैत्रा॑ दक्षिणसदो॑ यमनैत्राः पश्चाथ्सदः॑ सवितृनैत्रा॑ उत्तरसदो॑
वरुणनेत्रा॑ उपरिषदो॑ बृहस्पतिनेत्रा॑ रक्षोहणस्ते नः॑ पान्तु॑ ते
नौऽवन्तु॑ तेभ्यो॑ (१२)

नमस्तेभ्यः॑ स्वाहा॑ समूढु॑ रक्षः॑ सन्दग्धु॑ रक्ष इदमह॑

रक्षोऽभि सं दंहाम्यग्नये रक्षोऽग्ने स्वाहा॑ यमायं सवित्रे वरुणाय
बृहस्पतये दुवस्वते रक्षोऽग्ने स्वाहा॑ प्रष्ठिवाही॒ रथो॒ दक्षिणा॒ देवस्य॑
त्वा॒ सवितुः प्रसुवेऽश्विनो॑ बृहम्यां॑ पूष्णो॑ हस्ताभ्यां॑ रक्षसो॑ वधं॑
जुहोमि॑ हुतः॑ रक्षोऽवधिष्म॑ रक्षो॑ यद्वस्ते॑ तदक्षिणा॥ (१३)

तेभ्यः पञ्चत्वारि॑ शब्दा॑ ॥२॥

[७]

धात्रे॑ पुरोडाशं॑ द्वादशकपालं॑ निर्वपत्यनुमत्यै॑ चरुः॑ राकायै॑
चरुः॑ सिनीवाल्यै॑ चरुं॑ कुहै॑ चरुं॑ मिथुनौ॑ गावौ॑ दक्षिणा॑-१५
ग्रावैष्णवमेकादशकपालं॑ निर्वपत्यैन्द्रावैष्णवमेकादशकपालं॑
वैष्णवं॑ त्रिकपालं॑ वामनो॑ वृही॑ दक्षिणाऽग्नीषोमीयुमेकादशकपालं॑
निर्वपतीन्द्रासोमीयुमेकादशकपालः॑ सौम्यं॑ चरुं॑ बुभुर्दक्षिणा॑
सोमापौष्णं॑ चरुं॑ निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं॑ चरुं॑ पौष्णं॑ चरुः॑ श्यामो॑
दक्षिणा॑ वैश्वानरं॑ द्वादशकपालं॑ निर्वपति॑ हिरण्यं॑ दक्षिणा॑ वारुणं॑
यवमयं॑ चरुमश्वो॑ दक्षिणा॥ (१४)

निरौष्टौ॑ च॥१॥

[८]

बारहस्पत्यं॑ चरुं॑ निर्वपति॑ ब्रह्मणो॑ गृहे॑ शिंतिपृष्ठो॑
दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालः॑ राजन्यस्य॑ गृहै॑ क्रेष्मो॑ दक्षिणा॑-१५
दित्यं॑ चरुं॑ महिष्यै॑ गृहे॑ धेनुर्दक्षिणा॑ नैरकृतं॑ चरुं॑ परिवृत्तै॑
गृहे॑ कृष्णानां॑ ब्रीहीणां॑ नुखनिर्भिन्नं॑ कृष्णा॑ कूटा॑ दक्षिणा॑-१५

ग्रेयमुष्टाकंपालः सेनान्यो गृहे हिरण्यं दक्षिणा वारुणं दशकपालः
सूतस्य गृहे महानिरस्तो दक्षिणा मारुतः सुसकंपालं ग्रामण्यो
गृहे पृश्चिर्दक्षिणा सावित्रिं द्वादशकपालं (१५)

क्षुत्तुर्गृहं उपध्वस्तो दक्षिणाऽश्विनं द्विकपालः सङ्ग्रहीतुर्गृहे
संवात्यौ दक्षिणा पौष्णं चरुं भाँगदुघस्य गृहे श्यामो दक्षिणा रोद्रं
गाँवीधुकं चरुमंक्षावापस्य गृहे शबल उद्वारो दक्षिणेन्द्राय सुत्राम्णे
पुरोडाशमेकादशकपालं प्रति निर्वपतीन्द्रायाऽहोमुचेऽयं नो राजा
वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वैध्यान्मैत्राबारहस्पत्यं भवति श्वेतायै
श्वेतवंथसायै दुग्धे स्वयं मूर्ते स्वयं मथित आज्यु आश्वत्थे (१६)

पात्रे चतुःस्रक्तौ स्वयमवपन्नाये शाखायै कृणाङ्गश्वाकर्णाङ्गश्व
तण्डुलान् वि चिनुयाद्ये कृणः स पर्यसि बारहस्पत्यो येऽकर्णः
स आज्यै मैत्रः स्वयं कृता वेदिर्भवति स्वयं दिनं बुरुहिः स्वयं
कृत इध्मः सैव श्वेता श्वेतवंथसा दक्षिणा॥ (१७)

सावित्रिं द्वादशकपालमाश्वत्थे त्रयंस्त्रिःशत्र्य॥ ३॥ [१]

अग्नये गृहपतये पुरोडाशमुष्टाकंपालं निर्वपति कृष्णानां
ब्रीहीणाऽ सोमाय वनस्पतये श्यामाकं चरुः सवित्रे सुत्यप्रसवाय
पुरोडाशं द्वादशकपालमाशूनां ब्रीहीणाऽ रुद्राय पशुपतये
गाँवीधुकं चरुं बृहस्पतये वाचस्पतये नैवारं चरुमिन्द्राय ज्येष्ठाय
पुरोडाशमेकादशकपालं मुहाब्रीहीणां मित्राय सुत्यायाऽम्बानां

चरुं वरुणाय धर्मपतये यवमयं चरुः सविता त्वा प्रसवानाऽ
सुवतामुग्निर्गृहपतीनाऽ सोमो वनस्पतीनाऽ रुद्रः पशूनां (१८)

बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रौ ज्येष्ठानां मित्रः सत्यानां वरुणो
धर्मपतीनां ये देवा देवसुवः स्थ त इममामुव्यायुणमन्मित्राय
सुवध्वं महृते क्षत्रायं महृत आधिपत्याय महृते जानराज्यायैष
वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानाऽ राजा प्रति त्यन्नाम
राज्यमधायि स्वां तनुवं वरुणो अशिश्रेच्छुर्विमित्रस्य व्रत्या
अभूमामन्महि महृत क्रृतस्य नाम सर्वे ब्राता वरुणस्याभूवन्वि
मित्र एवैररातिमतारीदसूपुदन्त यज्ञिया क्रृतेन व्यु त्रितो
जरिमाणं न आनुइ विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि
विष्णोर्विक्रान्तमसि॥ (१९)

पशूनां ब्राताः पश्चविश्वतिश्च॥ २॥ [१०]

अर्थतः स्थाऽपां पतिरसि वृषास्यूर्मिर्वृषसेनोऽसि ब्रजक्षितः
स्थ मरुतामोजः स्थ सूर्यवर्चसः स्थ सूर्यत्वचसः स्थ
मान्दा॒ः स्थ वाशा॑ः स्थ शक्तरी॑ः स्थ विश्वभृतः स्थ
जनभृतः स्थाऽग्नेस्तेजस्या॑ः स्थाऽपामोषधीनाऽ रसः स्था-
ऽपो देवीर्मधुमतीरगृह्णन्तर्जस्वती राजसूयाय चितानाः।
याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिंश्चन् याभिरिन्द्रमनयन्त्रत्यरातीः॥ राष्ट्रदा-
स्थ राष्ट्रं दत्त स्वाहा॑ राष्ट्रदाः स्थ राष्ट्रमुमुष्मै दत्त॥ (२०)

अत्येकांदश च॥१॥

[११]

देवीरापुः सं मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वं महि वर्चः
 क्षत्रियाय वन्वाना अनाधृष्टाः सीदतोर्जस्वतीर्महि वर्चः क्षत्रियाय
 दधंतीरनिभृष्टमसि वाचो बन्धुस्तपोजाः सोमस्य दात्रमसि शुक्रा
 वः शुक्रेणोत्पुनामि चन्द्राश्वन्द्रेणामृतां अमृतेन् स्वाहा राजुसूयाय
 चितानाः॥ सधमादौ द्युमिनीरूर्ज एता अनिभृष्टा अपस्युवो
 वसानः। पस्त्यासु चक्रे वरुणः सधस्थमपाऽशिशुर्- (२१)

मातृतमास्वन्तः॥ क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरस्याविन्नो
 अग्निर्गृहपतिराविन्न इन्द्रो वृद्धश्रवा आविन्नः पूषा विश्ववेदा
 आविन्नौ मित्रावरुणावृतावृधावाविन्ने द्यावापृथिवी धृतव्रते आविन्ना
 देव्यदितिर्विश्वरूप्याविन्नोऽयमसावामुष्यायुणोऽस्यां विश्यस्मिन्
 राष्ट्रे मंहुते क्षत्राय महुत आधिपत्याय महुते जानराज्यायैष वौ
 भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानाऽराजेन्द्रस्य (२२)

वज्रोऽसि वात्रभृस्त्वयाऽयं वृत्रं वंच्याच्छत्रुबाधनाः स्थ पात मा
 प्रत्यश्च पात मा तिर्यश्चमन्वश्च मा पात दिग्भ्यो मा पात विश्वाभ्यो मा
 नाष्ट्राभ्यः पात हिरण्यवर्णावुपसां विरोकेऽयः स्थूणावुदितौ सूर्यस्या-
 ऽरोहतं वरुण मित्र गर्तु ततंशक्षाथामदितिं दितिं च॥ (२३)

शिशुरिन्द्रस्यैकचत्वारि शब्दः ॥ ३ ॥

[१२]

सुमिधमा तिष्ठ गायत्री त्वा छन्दसामवतु त्रिवृथ्स्तोमो
रथन्तरं सामाग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणमुग्रामा तिष्ठ त्रिष्टुप् त्वा
छन्दसामवतु पञ्चदशः स्तोमो बृहथ्सामेन्द्रो देवता क्षत्रं द्रविणं
विराजमा तिष्ठ जगती त्वा छन्दसामवतु सप्तदशः स्तोमो वैरुपं
सामं मुरुतो देवता विङ्गविणमुदीचीमा तिष्ठानुष्टुप् त्वा (२४)

छन्दसामवत्वेकविंशः स्तोमो वैराजं सामं मित्रावरुणौ
देवता बलं द्रविणमूर्ध्वामा तिष्ठ पङ्किस्त्वा छन्दसामवतु
त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ स्तोमो शाक्वररैवते सामनी बृहस्पतिर्देवता
वर्चो द्रविणमीदृढः चान्यादृढः चैतादृढः च प्रतिदृढः च मितश्च
सम्मितश्च सभराः। शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सूत्यज्योतिश्च
ज्योतिष्मांश्च सूत्यश्चर्तुपाश्चा- (२५)

त्यंहाः। अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा
सरस्वत्ये स्वाहा पूष्णे स्वाहा बृहस्पतये स्वाहेन्द्रायु स्वाहा
घोषाय स्वाहा क्षोकाय स्वाहाऽशाय स्वाहा भगाय स्वाहा
क्षेत्रस्य पतये स्वाहा पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहा दिवे
स्वाहा सूर्याय स्वाहा चन्द्रमसे स्वाहा नक्षत्रेभ्यः स्वाहाऽन्ध्यः
स्वाहौषधीभ्यः स्वाहा वनस्पतिभ्यः स्वाहा चराचरेभ्यः स्वाहा
परिपुवेभ्यः स्वाहा सरीसृपेभ्यः स्वाहा॥ (२६)

सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयादमृतमसि मृत्योर्मा
पाहि दिद्योन्मां पाह्यवेष्टा दन्दशूका निरस्तं नमुचेः शिरः॥ सोमो
राजा वरुणो देवा धर्मसुवश्च ये। ते ते वाचेऽ सुवन्तां ते तैः प्राणऽ
सुवन्तां ते ते चक्षुः सुवन्तां ते ते श्रोत्रेऽ सुवन्ताऽ सोमस्य त्वा
द्युम्नेनाभिषिश्चाम्यग्ने- (२७)

स्तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण मित्रावरुणयोर्वीर्येण
मरुतामोजसा क्षत्राणां क्षत्रपतिरस्यति दिवस्पाहि सुमावृत्रन्नधरा-
गुर्दीचीरहि बुधियमनु सुश्वरन्तीस्ताः पर्वतस्य वृषभस्य पृष्ठे
नावश्चरन्ति स्वसिच इयानाः॥ रुद्र यत्ते क्रयी परं नाम तस्मै
हुतमसि यमेष्टमसि। प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि
परि ता बभूव। यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयः स्याम्
पतयो रथीणाम्॥ (२८)

अग्नेस्तैकादश च॥२॥

[१४]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वात्रभूस्त्वयाऽयं वृत्रं वध्यान्मित्रावरुण-
योस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषायुनज्ञिमयज्ञस्य योगेन विष्णोः क्रमोऽसि
विष्णौः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसि मरुतां प्रसवे जेषमासं मनः
समहर्मिन्द्रियेण वीर्येण पशुनां मन्युरसि तवेव मे मन्युर्भूयान्नमो
मात्रे पृथिव्यै माऽहं मातरं पृथिवीः हिंसिषुं मा (२९)

मां माता पृथिवी हि॑सीदियंदुस्यायुरुस्यायुर्मे धेहूर्गस्यूर्जं
मे धेहि॒ युहुऽसि॒ वर्चोऽसि॒ वर्चो॑ मयि॑ धेहुग्रये॑ गृहपतये॑ स्वाहा॑
सोमाय॑ वनुस्पतये॑ स्वाहेन्द्रस्य॑ बलाय॑ स्वाहा॑ मरुतामोजसे॑
स्वाहा॑ हु॒सः॑ शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्घोतो॑ वेदिषदतिथिरुरोणुसत्।
नृषद्वरुसद्वतुसद्योमुसद्भा॑ गोजा॑ ऋतुजा॑ अंद्रिजा॑ ऋतुं
बृहत्॥ (३०)

हि॑सि॑ं मर्तुजार्खीणि॑ च॥२॥

[१५]

मित्रोऽसि॑ वरुणोऽसि॑ समुहं विश्वैर्देवैः क्षुत्रस्य॑ नाभिरसि॑
क्षुत्रस्य॑ योनिरसि॑ स्योनामा॑ सीद॑ सुषदामा॑ सीद॑ मा॑ त्वा॑
हि॑सीन्मा॑ मा॑ हि॑सीन्निषंसाद॑ धृतव्रतो॑ वरुणः॑ पस्त्यास्वा॑
साम्राज्याय॑ सुक्रतुर्ब्रह्मा॑(३)न् त्व॑ राजन् ब्रह्माऽसि॑ सविता॑
ऽसि॑ सुत्यसंवो॑ ब्रह्मा॑(३)न् त्व॑ राजन् ब्रह्माऽसीन्द्रोऽसि॑
सुत्यौजा॑ (३१)

ब्रह्मा॑(३)न् त्व॑ राजन् ब्रह्माऽसि॑ मित्रोऽसि॑ सुशेवो॑
ब्रह्मा॑(३)न् त्व॑ राजन् ब्रह्माऽसि॑ वरुणोऽसि॑ सुत्यधुर्मेन्द्रस्य॑
वज्रोऽसि॑ वात्रभृस्तेन॑ मे रध्य॑ दिशोऽभ्यय॑ राजा॑भूथ्मुक्षोकाँ॑(४)
सुमङ्गलाँ॑(४) सत्यराजा॑(३)ना॑ अपां॑ नत्रे॑ स्वाहोर्जो॑ नत्रे॑
स्वाहाऽग्रये॑ गृहपतये॑ स्वाहा॑॥ (३२)

सुत्यौजाश्वत्वारि॑शच्च॑॥२॥

[१६]

आग्नेयमष्टाकंपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा सारस्वतं चरुं
वैथसतरी दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तो दक्षिणा पौष्णं
चरुङ्गं श्यामो दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुः शिंतिपृष्ठो दक्षिणैन्द्रमेका-
दशकपालमृषभो दक्षिणा वारुणं दशकपालं महानिरष्टो दक्षिणा
सौम्यं चरुं बभ्रुदक्षिणा त्वाष्ट्रमष्टाकंपालः शुण्ठो दक्षिणा वैष्णवं
त्रिकपालं वामुनो दक्षिणा॥ (३३)

आग्नेयं द्विचत्वारि॒शत्॥१॥

[१७]

सूद्यो दीक्षयन्ति सूद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिसूजां प्र
यच्छति दशभिर्वैथसतरैः सोमं क्रीणाति दशपेयो भवति शतं
ब्राह्मणाः पिबन्ति सप्तदशङ्कं स्तोत्रं भवति प्राकाशावध्वर्यवे
ददाति सजंमुद्गात्रे रुक्मः होत्रेऽश्वं प्रस्तोतृप्रतिहृतृभ्यां द्वादश
पष्ठोहीब्रह्मणे वृशां मैत्रावरुणायर्षभं ब्राह्मणाच्छुःसिने वासंसी
नेष्टापोतृभ्याङ्गुः स्थूरि यवाचितमच्छावाकायांनुङ्घाहमग्नीधे भार्गवो
होता भवति श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति वारवन्तीयमग्निष्टोमसामः
सारस्वतीरपो गृह्णाति॥ (३४)

वारवन्तीयं चत्वारि च॥१॥

[१८]

आग्नेयमष्टाकंपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादश-
कपालमृषभो दक्षिणा वैश्वदेवं चरुं पिशङ्गी पष्ठोही दक्षिणा
मैत्रावरुणीमामिक्षां वृशा दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुः शिंतिपृष्ठो

दक्षिणाऽऽदित्यां मुलुहां गर्भिणीमा लंभते मारुतीं पृश्चिँ
पष्ठौहीमुश्चिभ्यां पूष्णे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति सरस्वते
सत्यवाचे चरुः सवित्रे सत्यप्रेसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालं
तिसृधन्वः शुष्कद्विर्दक्षिणा॥ (३५)

आग्रेयः सुप्रचत्वारिःशत्॥१॥ [१९]

आग्रेयमुष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुः सवित्रं द्वादश-
कपालं बारहस्पत्यं चरुं त्वाष्ट्रमुष्टाकपालं वैश्वानरं द्वादशकपालं
दक्षिणो रथवाहनवाहो दक्षिणा सारस्वतं चरुं निर्वपति पौष्णं चरुं
मैत्रं चरुं वारुणं चरुं क्षेत्रपत्यं चरुमादित्यं चरुमुत्तरो रथवाहनवाहो
दक्षिणा॥ (३६)

आग्रेयं चतुर्ञिःशत्॥१॥ [२०]

स्वाद्वीं त्वा॑ स्वादुना॑ तीव्रां तीव्रेणामृतामुमृतेन सृजामि
सःसोमेन॒ सोमोऽस्युश्चिभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय
सुत्राम्णै पच्यस्व पुनातुं ते परिस्तुतः॑ सोमः॑ सूर्यस्य दुहिता।
वारेण॑ शश्वता॑ तना॑॥ वायुः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्गसोमो अतिद्रुतः।
इन्द्रस्य युज्यः सखा॑॥ कुविदङ्ग यवंमन्तो यवं चिद्यथा॑ दान्त्यनुपूर्व
वियूया॑। इहेहैषां कृणुत् भोजनानि॑ ये बुरुहिषो॑ नमोवृक्तिं॑ न जग्मुः॥
आश्चिनं धूम्रमा लंभते सारस्वतं मेषमैन्द्रमृषभमैन्द्रमेकादशकपालं

निर्वपति सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं दशकपालः सोमप्रतीकाः
पितरस्तृप्णुत् वडबा दक्षिणा॥ (३७)

भोजनानि पद्मशतिश्च॥१॥ [२१]

अग्नाविष्णू महि तद्वां महित्वं वीतं घृतस्य गुह्यानि नामं।
दमेदमे सुप्त रक्ता दधाना प्रति वां जिह्वा घृतमा चरण्येत्॥
अग्नाविष्णू महि धामं प्रियं वां वीथो घृतस्य गुह्या जुषाणा।
दमेदमे सुषुर्तीर्ववृथाना प्रति वां जिह्वा घृतमुच्चरण्येत्॥ प्रणो देवी
सरस्वती वाजेभिर्वाजिर्नीवती। धीनामवित्र्यंवतु। आ नो दिवो
बृहतः (३८)

पर्वतादा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम्। हवं देवी जुजुषाणा
घृताची शांगमां नो वाचमुशती शृणोतु॥ बृहस्पते जुषस्वं नो हव्यानि
विश्वदेव्य। रास्व रक्तानि दाशुषें॥ एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे
यज्ञैर्विधेम नमस्ता हविर्भिः। बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयः
स्याम् पतेयो रथीणाम्॥ बृहस्पते अति यद्यर्थो अरहाद्युमद्विभाति
क्रतुमञ्जनेषु। यद्विदयच्छवंस- (३९)

तप्रजात् तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्। आ नो मित्रावरुणा
घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम्। मध्वा रजाऽसि सुक्रतू॥ प्र बाहवा सिसृतं
जीवसे न आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन। आ नो जनै श्रवयतं
युवाना श्रुतं मै मित्रावरुणा हवेमा॥ अग्निं वः पूर्वं गिरा देवर्मांडे

वसुनाम्। सुपर्यन्तः पुरुप्रियं मित्रं न क्षेत्रसाधसम्॥ मुक्षु देववत्ते
रथः (४०)

शूरै वा पृथ्सु कासु चित्। देवानां य इन्मनो यजमान्
इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत्॥ न यजमान रिष्यसि न सुन्वान् न
देवयो॥ असुदत्र सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्चियम्॥ नकिष्टं कर्मणा नशन्न
प्र योषन्न योषति॥ उपं क्षरन्ति सिन्धवो मयोभुवं ईजानं च
युक्ष्यमाणं च धेनवः। पृणन्तं च पर्पुरिं च (४१)

श्रवस्यवो घृतस्य धारा उपं यन्ति विश्वतः॥ सोमारुद्रा वि वृहत्
विषूचीमर्मीवा या नो गयमाविवेश। आरे बाधेथां निरक्षतिं पराचैः
कृतं चिदेनः प्रमुमुक्तमस्मत्॥ सोमारुद्रा युवमेतान्यस्मे विश्वा
तनूषु भेषजानि धत्तम्। अवं स्यतं मुश्वतं यन्नो अस्ति तनूषु बद्धं
कृतमेनो अस्मत्॥ सोमापूषणा जनना रथीणां जनना दिवो जनना
पृथिव्याः। जातौ विश्वस्य भुवनस्य गोपौ देवा अकृष्णवन्मृतस्य
नाभिमै॥ इमौ देवौ जायमानौ जुषन्तेमौ तमांसि गृहतामजुष्टा।
आभ्यामिन्द्रः पक्षमामास्वन्तः सोमापूषभ्यां जनदुस्त्रियांसु॥ (४२)

वृहतः शर्वसा रथः पर्पुरि च दिवो जनना पश्चविश्वतिश्च॥५॥ [२२]

अनुमत्या आग्नेयमैन्द्राग्नमग्ने सोमाय प्रति पूरुपमैन्द्राग्नं धात्रे वाहस्यत्यमुग्रये गृहपतयेऽर्थतो देवाँः
सुमिधुः सोमस्येन्द्रस्य मित्र आग्नेयः सूद्य आग्नेयमाग्नेयः स्वाद्वां त्वाऽग्नाविष्णू द्वाविश्वतिः॥२२॥
अनुमत्यै यथासंति देवाँरापो मित्रोस्मि शूरै वा द्विचत्वारिशत्॥४२॥
अनुमत्या उस्त्रियांसु॥

हरिः ओँ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः
समाप्तः॥१-८॥

काण्डे दशिन्यः—३४२

आदितः दशिन्यः—३४२

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डः समाप्तः॥१॥

॥ काण्डम् २ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

वायुव्यङ् श्वेतमालभेत् भूतिंकामो वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवता
 वायुमेव स्वेन भागधेयेनोप॑ धावति स एवैन् भूति गमयति
 भवत्येवातिक्षिप्रा देवतेत्याहुः सैनंमीश्वरा प्रदहु इत्येतमेव
 सन्त वायवै नियुत्वंत आलभेत नियुद्धा अस्य धृतिर्धृत एव
 भूतिमुपैत्यप्रदाहायु भवत्येव (१)

वायवै नियुत्वंत आलभेत ग्रामकामो वायुर्वा इमाः प्रजा
 नस्योता नैनीयते वायुमेव नियुत्वंन्तङ्गु स्वेन भागधेयेनोप॑ धावति
 स एवास्मै प्रजा नस्योता नियच्छति ग्राम्येव भवति नियुत्वंते
 भवति ध्रुवा एवास्मा अनंपगः करोति वायवै नियुत्वंत आलभेत
 प्रजाकामः प्राणो वै वायुरपानो नियुत्प्राणापानौ खलु वा एतस्य
 प्रजाया (२)

अपक्रामतो योऽलं प्रजायै सन्प्रजां न विन्दते वायुमेव
 नियुत्वंन्तङ्गु स्वेन भागधेयेनोप॑ धावति स एवास्मै प्राणापानाभ्यां
 प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजां वायवै नियुत्वंत आलभेत
 ज्योगामयावी प्राणो वै वायुरपानो नियुत् प्राणापानौ खलु वा
 एतस्मादपक्रामतो यस्य ज्योगामयति वायुमेव नियुत्वंन्तङ्गु स्वेन

भागुधेयेनोप॑ (३)

धावति स एवास्मिन्नाणापानौ दंधात्युत यदीतासुर्भवति
जीवत्येव प्रजापतिर्वा इदमेकं आसीथ्मोऽकामयत प्रजाः
पशून्थ्मृजेयेति स आत्मनो वृपामुद्किखदत्तामग्नौ प्रागृह्णात्ततो-
ऽजस्तूपरः समभवत्तु ख्यायै देवतायां आऽलंभत ततो वै स
प्रजाः पशूनसृजत यः प्रजाकामः (४)

पशुकामः स्याथ्स एतं प्राजापत्यमजं तूपरमालभेत प्रजा-
पतिमेव स्वेन भागुधेयेनोप॑ धावति स एवास्मै प्रजां पशून्नर्जनयति
यच्छश्चुणस्तत्पुरुषाणां रूपं यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्वां
यदव्यां इव शफास्तदर्वीनां यदजस्तदजानामेतावन्तो वै ग्राम्याः
पशवस्तान् (५)

रूपेणवावरुन्धे सोमापौष्णं त्रैतमालभेत पशुकामो
द्वौ वा अजायै स्तनौ नानैव द्वावभिजायेते ऊर्ज पुष्टि
तृतीयः सोमापूषणावेव स्वेन भागुधेयेनोप॑ धावति तावेवास्मै
पशून्नर्जनयतः सोमो वै रेतोधाः पूषा पशुनां प्रजनयिता सोमं
एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्नर्जनयत्यौदुम्बरो यूपो भवत्यूर्गर्वा
उदुम्बर ऊर्क्षशवं ऊर्जवास्मा ऊर्ज पशूनवरुन्धे॥ (६)

भवत्येव प्रजायां आमर्यति वायुमेव नियुत्वन्तु इव स्वेन भागुधेयेनोप॑ प्रजाकामस्तान् यूपस्थयोदश-
च॥ ६॥ [१]

प्रजापतिः प्रजा अंसूजत् ता अंस्माथ्मृष्टाः परांचीरायन्ता
वरुणमगच्छुन्ता अन्वैत्ताः पुनरयाचत् ता अंस्मै न पुनरददाथ्सोऽ-
ज्ञब्रवीद्वरं वृणीष्वाथ्य मे पुनर्देहीति तासां वरुमाऽलभत् स
कृष्ण एकंशितिपादभवद्यो वरुणगृहीतः स्याथ्स एतं वारुणं
कृष्णमेकंशितिपादमालभेतु वरुण- (७)

मेव स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति
कृष्ण एकंशितिपाद्बवति वारुणो ह्यैष देवतया समृच्छ्यै
सुवर्भानुरासुरः सूर्य तमसाऽविच्छुत्तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्य
यत्प्रथमं तमोऽपाग्न्यन्था कृष्णाऽविरभवद्यद्वितीयः सा फल्पुनी
यत्तृतीयः सा बलक्ष्मी यदच्छुस्थादपाकृन्तन्थाऽविर्वशा (८)

समभवते देवा अंब्रुवन्देवपुशुर्वा अयः समभूत्कस्मा
इममालफस्यामह् इत्यथ वै तर्ह्यल्पां पृथिव्यासीदजाता
ओषधयस्तामविं वशामादित्येभ्यः कामायाऽलभन्त ततो वा
अप्रथत पृथिव्यजायन्तौषधयो यः कामयेत् प्रथैय पुशुभिः प्र
प्रजयां जायेयेति स एतामविं वशामादित्येभ्यः कामा- (९)

याऽऽलभेताऽदित्यानेव कामः स्वेनं भागधेयेनोप धावति
त एवैनं प्रथयन्ति पुशुभिः प्र प्रजयां जनयन्त्यसावादित्यो न
व्यरोचत् तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्मां एता मुलुहा आल-
भन्ताऽग्नेर्यो कृष्णग्रीवीः संहितामैन्द्रीः श्वेतां बारहस्पत्यां
ताभिरेवास्मिन्नुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मां एता मुलुहा

आलंभे- (१०)

ताऽऽग्नेयों कृष्णग्रीवी॑ सऽहितामैन्द्री॒ श्वेतां बारहस्पत्या-
मेता एुव देवताः स्वेन भागधेयेनोप॑ धावति ता एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं
दंधति ब्रह्मवर्चस्येव भंवति वसन्ता॑ प्रातराग्नेयों कृष्णग्रीवीमालंभेत
ग्रीष्मे मध्यन्दिने सऽहितामैन्द्री॒ शरद्योपराह्ले श्वेतां बारहस्पत्यां
त्रीणि वा आदित्यस्य तेजाऽसि वसन्ता॑ प्रातर्ग्रीष्मे मध्यन्दिने
शरद्योपराह्ले यावन्त्येव तेजाऽसि तान्ये- (११)

वावं रुन्धे संवथ्सुरं पुर्यालंभ्यन्ते संवथ्सुरो वै ब्रह्मवर्चसस्य
प्रदाता संवथ्सुर एवास्मै॑ ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्येव भंवति
गुर्भिण्यो भवन्तीन्द्रियं वै गर्भं इन्द्रियमेवास्मिन्दधति सारस्वतीं
मेषीमालंभेत य ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचं न वदेद्वाग्वै सरस्वतीं
सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोप॑ धावति सैवास्मिन् (१२)

वाचं दधाति प्रवदिता वाचो भंवत्यपन्नदती भवति
तस्मान्मनुष्याः सर्वा॑ वाचं वदन्त्याग्नेयं कृष्णग्रीवमा लंभेत सौम्यं
बुभुं ज्योगामयाव्यग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमऽ रसो
यस्य ज्योगामयत्यग्नेरेवास्य शरीरं निष्क्रीणाति सोमाद्रसंमुत्त
यदीतासुर्भवति जीवत्येव सौम्यं बुभुमालंभेताऽग्नेयं कृष्णग्रीवं
प्रजाकामः सोमो (१३)

वै रेतोधा अग्निः प्रजानां॑ प्रजनयिता सोमं एवास्मै॑ रेतो॑

दधात्यग्निः प्रुजां प्रजनयति विन्दते प्रजामाग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेत
सौम्यं बुभ्रुं यो ब्रह्मणो विद्यामनूच्य न विरोचेत् यदग्नेयो भवति
तेजं एवास्मिन्नेन दधाति यथसौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेन कृष्णग्रीव
आग्नेयो भवति तम् एवास्मादपहन्ति श्वेतो भवति (१४)

रुचमेवास्मिन्दधाति बुभ्रुः सौम्यो भवति ब्रह्मवर्चस-
मेवास्मिन्त्विष्ठि दधात्याग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेत सौम्यं बुभ्रुमाग्नेयं
कृष्णग्रीवं पुरोधायाऽङ्गं स्पर्धमान आग्नेयो वै ब्रह्मणः सौम्यो
राजन्योऽभितः सौम्यमाग्नेयौ भवतस्तेजसैव ब्रह्मणोभयतो राष्ट्रं
परिंगृह्णात्येकधा सुमावृङ्गेऽपुर एनं दधते॥ (१५)

लभेत् वरुणं वृशतामवि वृशामादित्येभ्यः कामाय मूलुहा आलभेत् तान्येव सेवास्मिन्द्योमः श्वेतो
भवति त्रिवत्वारिंशत्ता॥ १॥ [२]

देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्त् स एतं विष्णुर्वामुनमपश्युत्तङ्गं
स्वायै देवतांया आऽलभत् ततो वै स इमाँलोकानुभ्यंजयद्वैष्णवं
वामुनमालभेत् स्पर्धमानो विष्णुरेव भूत्वेमाँलोकानुभिजयति विषम्
आलभेत् विषमा इव हीमे लोकाः समृद्ध्या इन्द्राय मन्युमते
मनस्वते ललाम प्राशृङ्गमालभेत् सङ्ग्रामे (१६)

सं यत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्ग्रामं जयतीन्द्रमेव
मन्युमन्तं मनस्वन्तुङ्गं स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्निन्द्रियं
मन्युं मनो दधाति जयति त य सङ्ग्राममिन्द्राय मुरुत्वते

पृश्निसक्थमालंभेत् ग्रामंकाम् इन्द्रंमेव मुरुत्वंतङ् स्वेन
भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै सजातान्प्रयच्छति ग्राम्येव भंवति
यद्वृष्टभस्ते- (१७)

नैन्द्रो यत्पृश्निस्तेन मारुतः समृद्धौ पश्चात्पृश्निसक्थो भंवति
पश्चादन्ववसायिनीमेवास्मै विशं करोति सौम्यं बुभ्रुमालंभेतान्नकामः
सौम्यं वा अन्नं सोमंमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मा
अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भंवति बुभ्रुर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपं समृद्धौ
सौम्यं बुभ्रुमालंभेत् यमलं (१८)

राज्याय सन्तं राज्यं नोपनमेथ्सौम्यं वै राज्यं सोमंमेव
स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै राज्यं प्रयच्छत्युपैनं राज्यं
नमति बुभ्रुर्भवत्येतद्वै सोमस्य रूपं समृद्ध्या इन्द्राय वृत्रतुरे ललामः
प्राशृङ्गमालंभेत गृतश्रीः प्रतिष्ठाकामः पाप्मानंमेव वृत्रं तीर्त्वा प्रतिष्ठां
गच्छतीन्द्रायाभिमातिद्वे लुलामः प्राशृङ्गमा- (१९)

लंभेत् यः पाप्मना गृहीतः स्यात्पाप्मा वा अभिमातिरिन्द्रंमेवाभिमातिहनुङ् स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मात्पाप्मानंमभिमातिं प्रणुदत् इन्द्राय वृत्रिणे ललामः प्राशृङ्गमालंभेत यमलं राज्याय सन्तं राज्यं नोपनमेदिन्द्रंमेव वृत्रिणुङ् स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै वज्रं प्रयच्छति स एनं वज्रो भूत्या इन्धु उपैनं राज्यं नमति लुलामः प्राशृङ्गो भंवत्येतद्वै वज्रस्य रूपं समृद्धौ॥ (२०)

सुद्गुमे तेनालंभिमातिप्ने लुलाम् प्राशृङ्गमैनं पश्चदश च।।५॥ [३]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्ति-
मैच्छुन्तस्मा एतान्दशर्षभामाऽलंभन्त तयैवास्मिन्नुचमदधुर्यो
ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतान्दशर्षभामाऽलंभेतामुमेवादित्यः
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दंधाति
ब्रह्मवर्चस्येव भेवति वसन्ता प्रातस्मीलुलामानालंभेत ग्रीष्मे
मध्यन्दिने (२१)

त्रीज्ज्ञतिपृष्ठाऽच्छुरद्युपराह्ने त्रीज्ज्ञतिवारात्रीणि वा
आदित्यस्य तेजांसि वसन्ता प्रातग्रीष्मे मध्यन्दिने शरद्युपराह्ने
यावन्त्येव तेजांसि तान्येवावरुन्ये त्रयंस्त्रय आलंभ्यन्ते-
जभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति संवथ्सरं पर्यालंभ्यन्ते संवथ्सरो
वै ब्रह्मवर्चसस्य प्रदाता संवथ्सर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति
ब्रह्मवर्चस्येव भेवति संवथ्सरस्य पुरस्तात्प्राजापत्यं कदु- (२२)

मालंभेत प्रजापतिः सर्वा देवतां देवतांस्वेव प्रतिंतिष्ठति यदि
बिभीयादुश्वर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णः श्याममालंभेत सौम्यो
वै देवतंया पुरुषः पौष्णाः पुशवः स्वयैवास्मै देवतंया पुशुभिस्त्वच
करोति न दुश्वर्मा भवति देवाश्व वै यमश्वास्मिल्लोकेऽस्पर्धन्तु स
यमो देवानामिन्द्रियं वीर्यमयुवत् तद्यमस्य (२३)

यमत्वं ते देवा अमन्यन्त यमो वा इदम्भूद्यद्युयः स्म इति ते

प्रजापतिमुपांधावन्धस एतौ प्रजापतिरात्मनं उक्षवृशौ निरमिमीतु
ते देवा वैष्णावरुणीं वशामालभेतैन्द्रमुक्षाणन्तं वरुणेनैव
ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन प्राणुदन्तैन्द्रेणैवास्यैन्द्रियमवृञ्जत् यो
भ्रातृव्यवान्धस्याथ्स स्पर्धमानो वैष्णावरुणीं (२४)

वशामालभेतैन्द्रमुक्षाणं वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा विष्णुना
यज्ञेन प्रणुदत ऐन्द्रेणैवास्यैन्द्रियं वृङ्कं भवत्यात्मना परास्य
भ्रातृव्यो भवतीन्द्रो वृत्रमहन्तं वृत्रो हृतः षोडशभिर्भौर्गैरसिनात्तस्य
वृत्रस्य शीर्षुतो गावु उदायन्ता वैदेह्योऽभवन्तासामृष्मो
जघनेऽनूदैत्तमिन्द्रो- (२५)

ज्चायन्थसोऽमन्यत् यो वा इममालभेतु मुच्येतास्मात्पाप्मन
इति स आश्रेयं कृष्णग्रीवमालभेतैन्द्रमृष्मभं तस्याग्निरेव स्वेन
भागधेयेनोपसृतः षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदहदैन्द्रेणैन्द्रिय-
मात्मन्नधत्त यः पाप्मनो गृहीतः स्याथ्स आश्रेयं कृष्णग्रीवमा-
लभेतैन्द्रमृष्मभमग्निरेवास्य स्वेन भागधेयेनोपसृतः (२६)

पाप्मानुमपि दहत्यैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्यत्ते मुच्यते पाप्मनो
भवत्येव द्यावापृथिव्या धेनुमालभेतु ज्योगपरुद्धोऽनयोरुहि
वा एषोऽप्रतिष्ठितोऽथैष ज्योगपरुद्धो द्यावापृथिवी एव स्वेन
भागधेयेनोप धावति ते एवैनं प्रतिष्ठां गमयतः प्रत्येव तिष्ठति
पर्यारिणीं भवति पर्यारीव ह्येतस्य राष्ट्रं यो ज्योगपरुद्धः समृद्धै

वायुव्यं (२७)

वृथस्मा लभेत वायुर्वा अनयोर्वथ्स इमे वा एतस्मै
लोका अपशुष्का विडपशुष्काऽथेष ज्योगपरुद्धो वायुमेव स्वेन
भागधेयेनोप धावति स एवास्मा इमाँलोकान् विशं प्रदापयति
प्रास्मा इमे लोकाः सुवन्ति भुजुत्यैन् विदुपतिष्ठते॥ (२८)

मध्यनिदेने कद्म यमस्य स्पर्धमानो वैष्णवरुणीन्तमिद्द्वाऽस्य स्वेन भागधेयेनोपसूतो वायुव्यं
द्विचत्वारि शता॥ ८॥ [४]

इन्द्रो वलस्य बिलुमपौर्णोथ्स य उत्तमः पुशुरासीत्तं पृष्ठं
प्रति सङ्घृह्योदक्षिखदत्तः सुहस्रं पशवोऽनूदायन्थ्स उत्त्रतोऽभवद्यः
पशुकामः स्याथ्स एतमैन्द्रमुत्तमालभेतेन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति स एवास्मै पशून्मरयच्छति पशुमानेव भवत्सुन्ततो (२९)

भवति साहस्री वा एषा लक्ष्मी यदुन्ततो लक्ष्मियैव
पशूनवरुन्ये यदा सुहस्रं पशून्मपुयादर्थं वैष्णवं वामनमा
लभेतैतस्मिन्वै तथसुहस्रमध्यतिष्ठत्तस्मादेष वामनः सर्वाधितः
पशुभ्यं एव प्रजातेभ्यः प्रतिष्ठां दंधाति कोऽरहति सुहस्रं
पशून्मासुमित्याहुरहोरात्राण्येव सुहस्रं सम्पाद्यालभेत पशवो (३०)

वा अहोरात्राणि पशूनेव प्रजातान्प्रतिष्ठां गंमयत्योपधीभ्यो
वेहतमालभेत प्रजाकाम ओषधयो वा एतं प्रजायै परिबाधन्ते
योऽलं प्रजायै सन्मुजां न विन्दतु ओषधयः खलु वा एतस्यै

सूतुमपि ग्रन्ति या वेहद्वृत्योषधीरेव स्वेनं भागुधेयेनोप धावति
ता एवास्मै स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयन्ति विन्दते (३१)

प्रजामापो वा ओषधयोऽसुत्पुरुषु आपे एवास्मा असंतुः
सद्ददति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद् यश्च नापस्त्वावासंतः सद्ददतीत्यन्द्रीः
सूतवंशमालभेतु भूतिकामोऽजातो वा एष योऽलं भूत्ये सन्भूतिं
न प्राप्नोतीन्द्रं खलु वा एषा सूत्वा वृशाऽभव-

दिन्द्रमेव स्वेनं भागुधेयेनोप धावति स एवैनुं भूतिं गमयति
भवत्येव य एव सूत्वा वृशा स्यात्तमैन्द्रमेवालभेतैतद्वाव तदिन्द्रियः
साक्षादेवेन्द्रियमवरुन्ध ऐन्द्राग्नं पुनरुथ्सृष्टमालभेत य आ
तृतीयात्पुरुषाथ्सोमं न पिबेद्विच्छिन्नो वा एतस्य सोमपीथो यो
ब्राह्मणः सन्ना (३३)

तृतीयात्पुरुषाथ्सोमं न पिबतीन्द्राग्नी एव स्वेनं भागुधेयेनोप
धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत उपैनः सोमपीथो नमति
यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमवरुन्धे
यदाग्नेयो भवत्याग्नेयो वै ब्राह्मणः स्वामेव देवतामनु सन्तनोति
पुनरुथ्सृष्टो भवति पुनरुथ्सृष्ट इव ह्येतस्य (३४)

सोमपीथः समृद्धै ब्राह्मणस्पत्यं तूपरमालभेताभि-
चरन्ब्रह्मणस्पतिमेव स्वेनं भागुधेयेनोप धावति तस्मां एवैनुमा-
वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छति तूपरो भवति क्षुरपविर्वा एषा

लक्ष्मी यत्तुपरः समृद्धै स्फ्यो यूपो भवति वज्रे वै स्फ्यो
वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बुरुहिः शृणात्येवैनुं वैर्मादक इधमो
भिनत्येवैनम्॥ (३५)

भवत्युन्नतः पुशवौ जनयन्ति विन्दतेऽभवत्स्येष्वासीणि च॥७॥ [५]

बारहस्पत्यः शितिपृष्ठमालभेत् ग्रामकामो यः कामयेत पृष्ठः
संमानानां स्यामिति बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवैन पृष्ठः संमानानां करोति ग्राम्येव भवति शितिपृष्ठो भवति
बारहस्पत्यो ह्येष देवतया समृद्धै पौष्णः श्याममालभेतान्नकामो-
ऽन्नं वै पूषा पूषणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा (३६)

अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति श्यामो भवत्येतद्वा अन्नस्य
रूपः समृद्धै मारुतं पृश्निमालभेतान्नकामोऽन्नं वै मुरुतो
मुरुतं एव स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं
प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति पृश्निर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपः
समृद्धा ऐन्द्रमरुणमालभेतेन्द्रियकाम इन्द्रमेव (३७)

स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्द्रियं दधातीन्द्रिया-
व्येव भवत्यरुणो भ्रूमान्भवत्येतद्वा इन्द्रस्य रूपः समृद्धै सावित्र-
मुपद्धस्तमालभेत सुनिकामः सविता वै प्रसवानामीशो सवितारमेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सनिं प्रसुवति दानंकामा
अस्मै प्रजा भवन्त्युपद्धस्तो भवति सावित्रो ह्येष (३८)

देवतया समृद्धै वैश्वदेवं बहुरूपमालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा

अन्नं विश्वानेव देवान्ध्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति बहुरूपे भवति बहुरूपः ह्यन्नः समृद्धै वैश्वदेवं बहुरूपमालभेत ग्रामकामो वैश्वदेवा वै संजाता विश्वानेव देवान्ध्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै (३९)

संजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति बहुरूपो भवति बहुदेवत्यो (१) ह्येष समृद्धै प्राजापत्यं तूपरमालभेत यस्यानांज्ञातमिव ज्योगामयेत्प्राजापत्यो वै पुरुषः प्रजापतिः खलु वै तस्य वेद यस्यानांज्ञातमिव ज्योगामयति प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं तस्मान्ध्सामान्मुश्चति तूपरो भवति प्राजापत्यो ह्येष देवतंया समृद्धै॥ (४०)

अस्मा इन्द्रमेवै संजाता विश्वानेव देवान्ध्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै प्राजापत्यो हि त्रीणि च॥५॥ [६]

वृषद्वारो वै गायत्रियै शिरोऽच्छिनत्तस्यै रसः पराऽपत्तं बृहस्पतिरुपांगृह्णाथ्सा शिंतिपृष्ठा वृशाऽभवद्यो द्वितीयः परापत्तं मित्रावरुणावुपांगृहीताः सा द्विरूपा वृशाऽभवद्यस्तृतीयः परापत्तं विश्वे देवा उपांगृहन्ध्सा बहुरूपा वृशाऽभवद्यश्चतुर्थः परापत्तं ध्स पृथिवीं प्राविशुत्तं बृहस्पतिरभ्य- (४१)

गृह्णादस्त्वेवायं भोगायेति स उक्षवशः समभवद्यलोहितं परापत्तद्वद्व उपांगृहन्ध्सा रौद्री रोहिणी वृशाऽभवद्वारहस्पत्याः शिंतिपृष्ठामालभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप

धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चुसं दंधाति ब्रह्मवर्चुस्येव भंवति छन्दसां
वा एष रसो यद्वशा रसं इव खलु (४२)

वै ब्रह्मवर्चसं छन्दसामेव रसेन रसं ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे
मैत्रावरुणीं द्विरूपामालभेत् वृष्टिकामो मैत्रं वा अहर्वारुणी
रात्रिरहोरात्राभ्यां खलु वै पुर्जन्यो वर्षति मित्रावरुणावेव
स्वेनं भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मां अहोरात्राभ्यां पुर्जन्यं
वर्षयतश्छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रसं इव खलु वै
वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन (४३)

रसं वृष्टिमवरुन्धे मैत्रावरुणीं द्विरूपामालभेत् प्रजाकामो
मैत्रं वा अहर्वारुणी रात्रिरहोरात्राभ्यां खलु वै प्रजाः प्रजायन्ते
मित्रावरुणावेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मां अहोरात्राभ्यां
प्रजां प्रजनयतश्छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रसं इव खलु वै
प्रजा छन्दसामेव रसेन रसं प्रजामवं (४४)

रुन्धे वैश्वदेवीं बहुरूपामालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा अन्नं
विश्वानेव देवान्ध्येनं भागधेयेनोपं धावति त एवास्मा अन्नं
प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भंवति छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रसं
इव खलु वा अन्नं छन्दसामेव रसेन रसमन्नमवरुन्धे वैश्वदेवीं
बहुरूपामालभेत् ग्रामकामो वैश्वदेवा वै (४५)

संजाता विश्वानेव देवान्ध्येनं भागधेयेनोपं धावति त एवास्मै

सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति छन्दसां वा एष रसो यदुशा
रसं इव खलु वै सजाताश्छन्दसामेव रसेन रसं सजातानवरुन्धे
बारहस्पत्यमुक्षवशमालभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन
भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं (४६)

दंधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवति वशं वा एष चरति यदुक्षा
वशं इव खलु वै ब्रह्मवर्चसं वशेनैव वशं ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे
रौद्रीः रोहिणीमालभेताभिचरन्त्रुद्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
तस्मा एवैनमावृश्वति तजगार्तिमाच्छ्रुति रोहिणी भवति रौद्री
ह्यैषा देवतया समृद्ध्ये स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो
वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमय बुरुहिः शृणात्येवैन वैरीदक इध्मो
भिनत्येवैनम्॥ (४७)

अभि खलु वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन प्रजामवैश्वदेवा वै ब्रह्मवर्चसं यूप एकान्नविश्शतिश्च।॥७॥ [७]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रार्थश्चित्तिमैच्छुन्तस्मा
एताः सौरीः श्वेतां वशमालभन्त तयेवास्मिन्त्रुचमदधुर्यो
ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एताः सौरीः श्वेतां वशमालभेतामुमे-
वाऽऽदित्यः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं
दंधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवति बैल्वो यूपो भवत्यसौ (४८)

वा आदित्यो यतोऽजायत ततो बिल्वं उदत्तिष्ठसयोन्येव
ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे ब्राह्मणस्पत्यां बंश्रुकर्णीमा लभेताभिचरन्वारुणं

दशंकपालं पुरस्तान्निर्वपेद्वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा ब्रह्मणा
स्तृणुते बभ्रुकुर्णी भंवत्येतद्वै ब्रह्मणो रूपः समृद्ध्ये स्फ्यो यूपो
भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बुरुहिः
शृणा- (४९)

त्यैवैनं वैभीदक इध्मो मिनत्यैवैनं वैष्णवं वामनमालंभेत् यं
यज्ञो नोपनमेद्विष्णुर्वै यज्ञो विष्णुमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति
स एवास्मै यज्ञं प्रयच्छत्युपैनं यज्ञो नमति वामनो भंवति वैष्णवो
ह्यैष देवतया समृद्ध्ये त्वाष्ट्रं वंडुबमालंभेत पुशुकामस्त्वष्टा वै पशुनां
मिथुनानां (५०)

प्रजनयिता त्वष्टारमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै
पुशून्मिथुनान्प्रजनयति प्रजा हि वा एतस्मिन्पशवः प्रविष्टा अथैष
पुमान्सन्वंडबः साक्षादेव प्रजां पशूनवंरुन्ये मैत्रः श्वेतमालंभेत
सङ्ग्रामे सं यत्ते समयकामो मित्रमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति
स एवैनं मित्रेण सन्नयति (५१)

विशालो भंवति व्यवसाययत्यैवैनं प्राजापत्यं कृष्णमालंभेत्
वृष्टिकामः प्रजापतिर्वै वृष्ट्या ईशे प्रजापतिमेव स्वेनं भागधेयेनोपं
धावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयति कृष्णो भंवत्येतद्वै वृष्ट्यै रूपः
रूपेणैव वृष्टिमवंरुन्ये शबलो भवति विद्युतमेवास्मै जनयित्वा
वर्षयत्यवाशृङ्गो भंवति वृष्टिमेवास्मै नियच्छति॥ (५२)

शृणति मिथुनानांत्रयति यच्छ्रुतिः ॥५॥ [८]

वरुणः सुषुवाणमन्नाद्यन्नोपानमथस एतां वारुणीं
कृष्णां वशामपश्यत्ताऽ स्वायै देवताया आज्जलभत् ततो वै
तमन्नाद्यमुपानमद्यमलमन्नाद्याय सन्तमन्नाद्यन्नोपनमेथस एतां
वारुणीं कृष्णां वशामालभेत् वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद (५३)

एव भवति कृष्णा भवति वारुणी ह्यैषा देवतया समृद्धै
मैत्रः श्वेतमालभेत् वारुणं कृष्णमपां चौषधीनां च सन्धावन्नकामो
मैत्रीर्वा ओषधयो वारुणीरापेऽपां च खलु वा ओषधीनां
च रसमुपजीवामो मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
तावेवास्मा अन्नं प्रयच्छतोऽन्नाद एव भव- (५४)

त्यपां चौषधीनां च सन्धावालभत् उभयस्यावरुद्धै विशाखो
यूपो भवति द्वे ह्यैते देवते समृद्धै मैत्रः श्वेतमा लभेत् वारुणं
कृष्णं ज्योगामयावी यन्मैत्रो भवति मित्रेणैवास्मै वरुणः शमयति
यद्वारुणः साक्षादेवैन वरुणपाशान्मुशत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव
देवा वै पुष्टिं नाविन्द- (५५)

न्तां मिथुनेऽपश्यन्तस्यां न समराधयन्तावश्विना-
वब्रूतामावयोर्वा एषा मैतस्यां वदद्धुमिति साऽश्विनोरेवभवद्यः
पुष्टिकामः स्याथस एतामाश्विनों यमीं वशामालभेताश्विनावेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्पुष्टिं धत्तः पुष्टिं प्रजया-

पूर्शुभिः॥ (५६)

अन्नादौजत्राद एव भवत्यविन्दन्पश्चचत्वारि॑शब्दा॥४॥

[९]

आश्विनं धूम्रलंलामुमालभेत् यो दुर्ब्राह्मणः सोमं पिपासेदश्विनौ
वै देवानामसोमपावास्तां तौ पश्चा सोमपीथं प्राप्नुतामश्विनावेतस्य
देवता यो दुर्ब्राह्मणः सोमं पिपासत्यश्विनावेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत उपैन॒॑ सोमपीथो नमति
यद्धूम्रो भवति धूम्रिमाणमेवास्मादपहन्ति ललामो (५७)

भवति मुखुत एवास्मिन्तेजो दधाति वायुव्यं गोमृगमा-
लभेत् यमजंग्निवा॒॑ समभिश॒॑ सेयुरपूता॒ वा एतं वागृच्छति
यमजंग्निवा॒॑ समभिश॒॑ सन्ति॒॑ नैष ग्राम्यः पशुर्नाऽरण्यो यद्गोमृगो
नेवैष ग्रामे नारण्ये यमजंग्निवा॒॑ समभिश॒॑ सन्ति॒॑ वायुर्वै देवानां
पुवित्रं वायुमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति॒॑ स एवै- (५८)

नै॑ पवयति॑ परांची॑ वा एतस्मै॑ व्युच्छन्ती॑ व्युच्छति॑ तमः॑
पाप्मानं प्रविंशति॑ यस्याश्विने॑ शस्यमाने॑ सूर्यो॑ नाविर्भवति॑ सौर्य-
बंहुरूपमालभेतामुमेवाऽदित्यङ्॑ स्वेन भागधेयेनोप धावति॑ स
एवास्मात्तमः॑ पाप्मानमपहन्ति॑ प्रतीच्यस्मै॑ व्युच्छन्ती॑ व्युच्छत्यप-
तमः॑ पाप्मान॑ हते॥ (५९)

ललामः स एव पद्मत्वारि॑शब्दा॥३॥

[१०]

इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरो मरुतो यद्धं वो दिवो या वः शर्म।
 भरेष्विन्द्रं सुहवं हवामहे १२ होमुचं सुकृतं दैव्यं जनम्। अग्निं
 मित्रं वरुणं सातये भगं द्यावापृथिवी मरुतः स्वस्तयैः। ममत्तु नः
 परिज्ञा वसुरुहा ममत्तु वातो अपां वृष्णवान्। शिशीतमिन्द्रापर्वता
 युवन्नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः। प्रिया वो नामं (६०)

हुवे तुराणाम्। आयत्तुपन्मरुतो वावशानाः। श्रियसे कं
 भानुभिः सम्मिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः सुखादयः। ते
 वाशीमन्त इष्मिणो अर्भीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धामः।
 अग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अव्याध्सोमो रुद्रेभिरभिरक्षतु त्सना॥
 इन्द्रो मरुद्धिरकृतुधा कृणोत्वादित्यैर्नो वरुणः स १ शिशातु। सन्नो
 देवो वसुभिरग्निः स २ (६१)

सोमस्तनूर्भीं रुद्रियाभिः। समिन्द्रो मरुद्धिर्यज्ञिये: समादित्यैर्नो
 वरुणो अजिज्ञिपत्। यथा १३ दित्या वसुभिः सम्भूवुर्मरुद्धो
 रुद्राः समजानताभि। एवा त्रिणामन्नहर्णीयमाना विश्वे देवाः
 समनसो भवन्तु। कुत्राचिद्यस्य समृतौ रुणवा नरो नृषदेने।
 अरहन्तश्चिद्यमिन्यते सञ्जनयन्ति जन्तवः। सं यदिषो वनामहे
 स १ हुव्या मानुषाणाम्। उत द्युम्नस्य शवस (६२)

ऋतस्य रश्मिमाददे। यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्रमादित्यासो
 भवता मृडयन्तः। आवोऽर्वाचीं सुमतिर्वृत्याद१२ होश्चिद्या
 वरिवोवित्तराऽसंत्। शुचिरपः सूयवसा अदब्धु उपक्षेति वृद्धवर्याः

सुवीरः। न किष्टं ग्रन्त्यन्तिंतो न दूराद्य आदित्यानां भवति प्रणीतौ।
धारयन्त आदित्यासो जगुश्था देवा विश्वस्य भुवनस्य गोपाः।
दीर्घाधियो रक्षमाणा (६३)

असुर्यमृतावानश्चयमाना कृष्णानि। तिस्रो भूर्मीर्धारयुत्रीः रुत
द्यूत्रीणि व्रता विदथे अन्तरेषाम्। कृतेनाऽऽदित्या महिं वो महित्वं
तदर्यमन्वरुण मित्र चारु। त्यां नु क्षत्रियाः अव आदित्यान्
याचिषामहे। सुमृडीकाः अभिष्टये। न दक्षिणा विचिकित्ते न सुव्या
न प्राचीनमादित्या नोत पश्चा। पाक्याचिद्वसवो धीर्याचि- (६४)

द्युष्मानीतो अभयं ज्योतिरश्याम्। आदित्यानामवस्तु नूतनेन
सक्षीमहि शर्मणा शन्तमेन। अनागास्त्वे अदितित्वे तुरास इमं
यज्ञं दधतु श्रोषमाणाः। इमं मै वरुण श्रुधी हवमुद्या च मृडय।
त्वामवस्युराचके। तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाऽशास्ते
यजमानो हविर्भिः। अहैडमानो वरुणेह बोद्धुरुशः स मा न आयुः
प्रमोषीः॥ (६५)

नामाग्निः स शवसो रक्षमाणा धीर्याचिदेकान्नपञ्चशत्र्य। ६॥ [११]

वायव्यं प्रजापतिस्ता वरुण देवासुरा एवंसावादित्यो दशरथमिन्द्रो वलस्य बाहस्पत्यं वषट्कारोऽसौ
सौरीं वरुणमाश्विनमिन्द्रं वो नर एकांश॥ ११॥

वायव्यमाश्रयीं कृष्णाग्रीवीमसावादित्यो वा अहोगुत्राणि वषट्कारः प्रजनयिता हुवे तुराणां पञ्चषष्ठिः॥ ६५॥

वायव्यं प्रमोषीः॥

हरिः ॐ ॥

॥ कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः
समाप्तः ॥ २-१ ॥

काण्डे दशिन्यः—६५

आदितः दशिन्यः—४०७

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

प्रजापतिः प्रजा असृजत ताः सृष्टा इन्द्राग्नी अपांगूहताऽ
सोऽचायत्प्रजापतिरिन्द्राग्नी वै मैं प्रजा अपांघुक्षतामिति
स एतमैन्द्राग्नमेकादशकपालमपश्यत्तन्निरवपुत्तावस्मै प्रजाः
प्रासाधयतामिन्द्राग्नी वा एतस्य प्रजामपगूहतो योऽलं प्रजायै
सन्प्रजां न विन्दते ऐन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेत्प्रजाकाम
इन्द्राग्नी (१)

एव स्वेनं भागुधेयेनोप धावति तावेवास्मै प्रजां प्रसाधयतो
विन्दते प्रजामैन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेथ्यपर्यमानः क्षेत्रे वा
संजातेषु वेन्द्राग्नी एव स्वेनं भागुधेयेनोप धावति ताभ्यामेवेन्द्रियं
वीर्यं भ्रातृव्यस्य वृक्षे वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽपु वा
एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं क्रामति यः सङ्ग्राममुपप्रयात्यैन्द्राग्नमेकादश-
कपालं निरः (२)

वपेथ्यसङ्ग्राममुपप्रयास्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेनं भागुधेयेनोप
धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं धत्तः सुहेन्द्रियेण वीर्येणोपप्रयाति
जयति तः सङ्ग्रामं वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्घते यः सङ्ग्रामं
जयत्यैन्द्राग्नमेकादशकपालं निर्वपेथसङ्ग्रामं जित्वेन्द्राग्नी एव स्वेनं

भागुधेयेनोपं धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं (३)

धत्तो नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृद्ध्यतेऽप्य वा एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं क्रामति य एति जनतामैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेञ्जनतामेष्यन्निन्द्राग्री एव स्वेन भागुधेयेनोपं धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं धत्तः सुहेन्द्रियेण वीर्येण जनतामेति पौष्णं चुरुमनुनिर्वपेत्पूषा वा इन्द्रियस्य वीर्यस्यानुप्रदाता पूषणमेव (४)

स्वेन भागुधेयेनोपं धावति स एवास्मादिन्द्रियं वीर्यमनु प्रयच्छति क्षेत्रपत्यं चरुं निर्वपेञ्जनतामागत्येयं वै क्षेत्रस्य पतिरस्यामेव प्रतितिष्ठत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालमुपरिष्टान्निर्वपेदस्यामेव प्रतिष्ठायैन्द्रियं वीर्यमुपरिष्टादात्मन्यत्ते॥ (५)

प्रजाकांम इन्द्राग्री उपप्रयात्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वीर्यं पूषणमेवैकात्रचत्वारिंशत्ता॥५॥—[१]

अग्रये पथिकृते पुरोडाशमुष्टाकपालं निर्वपेद्यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्त्रमावास्यां वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयेत्यथो वा एषोऽज्ञपथेनैति यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्त्रमावास्यां वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयेत्यग्निमेव पथिकृतुङ्ग स्वेन भागुधेयेनोपं धावति स एवैनमपर्थात्पन्थामपि नयत्यनुद्वान्दक्षिणा वही ह्येष समृद्धा अग्रये ब्रतपतये (६)

पुरोडाशमुष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निः सन्त्रब्रत्यमिव

चरेद्ग्रिमेव ब्रतपतिः स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवैनं
ब्रतमालम्भयति ब्रत्यो भवत्यग्नये रक्षोघ्ने पुरोडाशमृष्टाकंपालं
निर्वपेद्यः रक्षांसि सचेरन्नग्रिमेव रक्षोहणः स्वेनं भागधेयेनोपं
धावति स एवास्माद्रक्षाः स्यपंहन्ति निशिंतायां निर्वपे- (७)

निशिंतायाः हि रक्षांसि प्रेरते सम्प्रेर्णन्यैवैनानि हन्ति
परिश्रिते याजयेद्रक्षसामनंवचाराय रक्षोघ्नी यज्यानुवाक्ये
भवतो रक्षसाः स्तृत्यो अग्नये रुद्रवते पुरोडाशमृष्टाकंपालं
निर्वपेदभिचरन्नेषा वा अस्य घोरा तनूर्यद्रुद्रस्तस्मा एवैनमावृश्ति
ताजगार्तिमाच्छत्यग्नये सुरभिमते पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेद्यस्य
गावो वा पुरुषा - (८)

वा प्रमीयेरन् यो वा बिभीयादेषा वा अस्य भेषज्या
तनूर्यथसुरभिमती तयैवास्मै भेषजं करोति सुरभिमते भवति
पूतीगन्यस्यापंहत्या अग्नये क्षामवते पुरोडाशमृष्टाकंपालं
निर्वपेथसङ्गामे सं यत्ते भागधेयैनैवैनः शमयित्वा परानभि
निर्दिशति यमवरेषां विद्यन्ति जीवति स यं परेषां प्र स मीयते
जयति त ऽसङ्गाम- (९)

मुभि वा एष एतानुच्यति येषां पूर्वापुरा अन्वशः प्रमीयन्ते
पुरुषाहुतिर्द्यस्य प्रियतमाऽग्नये क्षामवते पुरोडाशमृष्टाकंपालं

निर्वपेद्वाग्धेयैनैवैनं शमयति नैषां पुराऽयुषोऽपरः प्रमायते ऽभि
वा एष एतस्य गृहानुच्यति यस्य गृहान्दहत्यग्नये क्षामवते
पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेद्वाग्धेयैनैवैनं शमयति नास्यापरं
गृहान्दहति॥ (१०)

ब्रतपतये निशिंतायान्निवृपेत्पुरुषाः सङ्गामन्त्र चृत्वारि च॥५॥ [२]

अग्नये कामाय पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेद्यं कामो
नोपनमेदग्निमेव कामङ्गु स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवैनं
कामेन समर्थयत्युपैनं कामो नमत्यग्नये यविष्टाय पुरोडाशमृष्टा-
कंपालं निर्वपेथ्यर्थमानः क्षेत्रे वा सजातेषु वाऽग्निमेव यविष्टुङ्गु
स्वेनं भागधेयेनोप धावति तेनैवेन्द्रियं वीर्यं भ्रातृव्यस्य (११)

युवते वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयते ऽग्नये यविष्टाय
पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेदभिचर्यमाणोऽग्निमेव यविष्टुङ्गु
स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवास्माद्रक्षाऽसि यवयति
नैनंमभिचरन्थ्यत्पृणुते ऽग्नय आयुष्मते पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेद्यः
कामयैत सर्वमायुरियामित्यग्निमेवाऽयुष्मन्तुङ्गु स्वेनं भागधेयेनोप
धावति स एवास्मि- (१२)

न्नायुर्दधाति सर्वमायुरेत्यग्नये जातवेदसे पुरोडाशमृष्टाकंपालं
निर्वपेद्वृतिकामोऽग्निमेव जातवेदसुङ्गु स्वेनं भागधेयेनोप धावति
स एवैनं भूति गमयति भवत्येवाग्नये रुक्षते पुरोडाशमृष्टाकंपालं

निर्वपेद्गुक्कामोऽग्निमेव रुक्मिन्तुङ् स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स
एवास्मिन्त्रुचं दधाति रोचत एवाग्नये तेजस्वते पुरोडाशं- (१३)

मष्टाकंपालं निर्वपेत्तेजस्कामोऽग्निमेव तेजस्वन्तुङ् स्वेनं
भागधेयेनोपं धावति स एवास्मिन्तेजों दधाति तेजस्व्येव
भंवत्यग्नये साहुन्त्यायं पुरोडाशमष्टाकंपालं निर्वपेष्ठीक्षमाणो-
ऽग्निमेव साहुन्त्यङ् स्वेनं भागधेयेनोपं धावति तेनैव संहते यः
सीक्षते॥ (१४)

आत्रूव्यस्यास्मिन्तेजस्वते पुरोडाशमष्टात्रिंशत्ता॥ ४॥ [३]

अग्नयेऽन्नवते पुरोडाशमष्टाकंपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्न-
वान्त्यस्यामित्यग्निमेवान्नवन्तुङ् स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स
एवैनमन्नवन्तं करोत्यन्नवानेव भंवत्यग्नयेऽन्नादायं पुरोडाश-
मष्टाकंपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नादः स्यामित्यग्निमेवान्नादङ् स्वेनं
भागधेयेनोपं धावति स एवैनमन्नादं करोत्यन्नाद - (१५)

एव भंवत्यग्नयेऽन्नपतये पुरोडाशमष्टाकंपालं निर्वपेद्यः
कामयेतान्नपतिः स्यामित्यग्निमेवान्नपतिः उङ् स्वेनं भागधेयेनोपं
धावति स एवैनमन्नपतिं करोत्यन्नपतिरेव भंवत्यग्नये पवमानाय
पुरोडाशमष्टाकंपालं निर्वपेदग्नये पावकायाग्नये शुचये ज्योगामयावी
यदग्नये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये (१६)

पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये शुचये

आयुरेवास्मिन्नेन दधात्युत यदीतासुर्भवति जीवंत्यैवेतामेव
निर्वपेचक्षुष्कामो यदुग्रये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्नेन
दधाति यदुग्रये पावकाय वाचमेवास्मिन्नेन दधाति यदुग्रये शुचये
चक्षुरेवास्मिन्नेन दधा- (१७)

त्युत यद्यन्धो भवति प्रैव पंश्यत्युग्रये पुत्रवते पुरोडाशमृष्टा-
कंपालं निर्वपेदिन्द्राय पुत्रिणे पुरोडाशमेकांदशकपालं प्रजाकामो-
ऽग्निरेवास्मै प्रजां प्रजनयति वृद्धामिन्द्रः प्रयच्छत्युग्रये रसवते-
जक्षीरे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत रसवान्ध्यामित्यग्निमेव रसवन्तुङ्गु-
स्वेनं भागधेयेनोपधावति स एवैनुः रसवन्तं करोति (१८)

रसवानेव भंवत्यजक्षीरे भंवत्याग्नेयी वा एषा यदजा साक्षादेव
रसमवरुन्धेऽग्रये वसुमते पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेद्यः कामयेत
वसुमान्ध्यामित्यग्निमेव वसुमन्तुङ्गु स्वेनं भागधेयेनोपधावति स
एवैनुं वसुमन्तं करोति वसुमानेव भंवत्युग्रये वाजुसृते पुरोडाश-
मृष्टाकंपालं निर्वपेथसङ्गामे सं यत्ते वाजं (१९)

वा एष सिंसीर्षति यः सङ्गामं जिर्णिषत्युग्निः खलु
वै देवानां वाजुसृदग्निमेव वाजुसृतुङ्गु स्वेनं भागधेयेनोपधावति
धावति धावति वाजुः हन्ति वृत्रं जयति तः सङ्गाममथौ
अग्निरिव न प्रतिधृष्टे भवत्यग्रयैऽग्निवते पुरोडाशमृष्टाकंपालं
निर्वपेद्यस्याग्रावग्निमभ्युद्धरेयुर्निर्दिष्टभागो वा एतयोरन्यो-

अनिर्दिष्टभागोऽन्यस्तौ सम्भवन्तौ यजमान- (२०)

मुभिसम्भवतः स ईश्वर आर्तिमार्तोर्यदग्नयेऽग्निवते निर्वपति
भागुधेयैनैवैनौ शमयति नार्तिमार्छति यजमानोऽग्नये ज्योतिष्मते
पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धूतोऽहुते अग्निहोत्र उद्घायेदपर
आदीप्यानुद्धृत्य इत्याहुस्तत्था न कार्यं यद्भागुधेयमुभि पूर्व
उद्धियते किमपरोऽभ्यु- (२१)

द्वियेतेति तान्येवावक्षाणानि सन्निधाय मन्थेदितः प्रथमं
जंजे अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः। स गायत्रिया त्रिष्टुभा
जगत्या देवेभ्यो हुव्यं वंहतु प्रजानन्ति छन्दोभिरेवैनुङ्ग स्वाद्योने
प्रजनयत्येष वाव सौऽग्निरित्याहुज्योतिस्त्वा अस्य परापतितमिति
यदग्नये ज्योतिष्मते निर्वपति यदेवास्य ज्योतिः परापतितं
तदेवावरुन्धे॥ (२२)

कुरोत्यन्नादो दंधाति यदग्नये शुचये चक्षुरेवास्मिन्नेन दधाति करोति वाजं यजमानमुद्वास्य
षट्॥ [४]

वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्वारुणं चरुं दधिक्राव्यणे
चरुमभिशस्यमानो यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति संवध्सरो
वा अग्निवैश्वानरः संवध्सरेणैवैनुङ्ग स्वदयुत्यपं पापं वर्णं हते
वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्राव्यणं पुनाति हिरण्यं
दक्षिणा पवित्रं वै हिरण्यं पुनात्यैवैनमाद्यमस्यान्नं भवत्येतामेव

निर्वपेत्प्रजाकामः संवथ्सुरो (२३)

वा एतस्याशान्तो योनि प्रजायै पशूनां निर्दहति यो-
ऽल प्रजायै सन्प्रजां न विन्दते यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो
भवति संवथ्सुरो वा अग्निवैश्वानरः संवथ्सुरमेव भागधेयेन
शमयति सोऽस्मै शान्तः स्वाद्योनैः प्रजां प्रजनयति वारुणेनैवैन
वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्राव्यणा पुनाति हिरण्यं दक्षिणा पवित्रं वै
हिरण्यं पुनात्यैवैन् (२४)

विन्दते प्रजां वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे
जाते यदृष्टाकपालो भवति गायत्रियैवैन ब्रह्मवर्चसेन
पुनाति यन्नवक्तपालस्त्रिवृतैवास्मिन्तेजो दधाति यद्वशकपालो
विराजैवास्मिन्नन्नाद्य दधाति यदेकादशकपालस्त्रिष्टभैवास्मिन्निन्द्रियं
दधाति यद्वादशकपालो जगत्यैवास्मिन्पशून्दधाति यस्मिञ्जात
एतामिष्ठि निर्वपति पूत - (२५)

एव तैजस्व्यन्नाद इन्द्रियावी पशुमान्वत्यव वा एष
सुवर्गाल्लोकाच्छिद्यते यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्या
वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयति सुवर्गायि हि लोकाय दर्श-
पूर्णमासाविज्येते वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदमावास्या वा
पौर्णमासीं वाऽतिपाद्यं संवथ्सुरो वा अग्निवैश्वानरः संवथ्सुरमेव

प्रीणात्यथो संवर्थसुरमेवास्मा उपर्दधाति सुवर्गस्य लोकस्य
समष्ट्या (२६)

अथो देवता एवान्वारभ्यं सुवर्गं लोकमेति वीरहा
वा एष देवानां योऽग्निमुद्भासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा
ऋतायवः पुराऽन्नमक्षन्नाग्नेयमृष्टाकंपालं निर्वपेद्वैश्वानरं द्वादश-
कंपालमग्निमुद्भासयिष्यन् यदृष्टाकंपालो भवत्यृष्टाक्षरा गायत्री
गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मां आतिथ्यं करोत्यथो यथा जन-
यतेऽवसं करोति ताद्- (२७)

गेव तद्वादशकंपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवर्थसुरः
संवर्थसुरः खलु वा अग्नेर्योनि: स्वामेवैन् योनि गमयत्याद्यमुस्यान्न
भवति वैश्वानरं द्वादशकंपालं निर्वपेन्मारुतः सूसकंपालं ग्रामकाम
आहवनीये वैश्वानरमधिश्रयति गारहपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य
विधृत्ये द्वादशकंपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवर्थसुरः
संवर्थसुरेणैवास्मै सजाताऽश्यावयति मारुतो भवति (२८)

मरुतो वै देवानां विशो देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमव-
रुन्धे सूसकंपालो भवति सूसगणा वै मरुतो गणश एवास्मै
सजातानवरुन्धेऽनूच्यमान् आसादयति विशमेवास्मा अनुवर्त्मनं
करोति॥ (२९)

आदित्यं चरुं निर्वपेष्ठस्त्राममुपप्रयास्यन्नियं वा अदितिरस्या-
मेव पूर्वे प्रतितिष्ठन्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदायतनं
गत्वा संवथ्सुरो वा अग्निवैश्वानरः संवथ्सुरः खलु वै
देवानांमायतनमेतस्माद्वा आयतनादेवा असुरानजयन् यद्वैश्वानरं
द्वादशकपालं निर्वपति देवानांमेवाऽयतने यतते जयति तत्
सञ्ज्ञाममेतस्मिन्वा एतौ मृजाते (३०)

यो विंद्विषाणयोरन्नमत्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्विद्विषा-
णयोरन्नं जग्ध्वा संवथ्सुरो वा अग्निवैश्वानरः संवथ्सुरस्वदितमेवात्ति
नास्मिन्मृजाते संवथ्सुराय वा एतौ सम्माते यौ सम्माते तयोर्यः
पूर्वोऽभिद्रुह्यति तं वरुणो गृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं
निर्वपेष्ठसममानयोः पूर्वोऽभिद्रुह्यं संवथ्सुरो वा अग्निवैश्वानरः
संवथ्सुरमेवाऽस्वा निर्वरुणं (३१)

परस्तादभिद्रुह्यति नैनं वरुणो गृह्णात्याव्यं वा एष प्रतिगृह्णाति
योऽविं प्रतिगृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदविं प्रतिगृह्यं
संवथ्सुरो वा अग्निवैश्वानरः संवथ्सुरस्वदितामेव प्रतिगृह्णाति नाव्यं
प्रतिगृह्णात्यात्मनो वा एष मात्रांमाप्नोति य उभयादत्प्रतिगृह्णात्यश्वं
वा पुरुषं वा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदुभयादत् (३२)

प्रतिगृह्यं संवथ्सुरो वा अग्निवैश्वानरः संवथ्सुरस्वदितमेव

प्रतिगृह्णाति नाऽऽत्मनो मात्रांमाप्नोति वैश्वानुरं द्वादशकपालं
निर्वपेथसुनिमेष्यन्धसंवधसुरो वा अग्निवैश्वानुरो यदा खलु वै
संवधसरं जनतायां चरत्यथ स धनार्थो भवति यद्वैश्वानरं
द्वादशकपालं निर्वपति संवधसरसातामेव सुनिमभि प्रच्यवते
दानंकामा अस्मै प्रजा भवन्ति यो वै संवधसुरं (३३)

प्रयुज्य न विमुश्वत्यप्रतिष्ठानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानुरं
पुनरागत्य निर्वपेद्यमेव प्रयुक्ते तं भागधेयेन विमुश्वति प्रतिष्ठित्यै
यया रञ्जोत्तमां गामाजेत्तां ब्रातृव्याय प्रहिणुयन्निरकृतिमेवास्मै
प्रहिणोति॥ (३४)

निर्वरुणं विपेदुभ्यादुद्यो वै संवधसुरः पद्मिःशच॥ ५॥ [६]

ऐन्द्रं चरुं निर्वपेत्पशुकाम ऐन्द्रा वै पशव इन्द्रमेव स्वेनं
भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पशून्नयंच्छति पशुमानेव
भवति चरुर्भवति स्वादेवास्मै योनैः पशून्नजनयतीन्द्रायेन्द्रियावते
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्पशुकाम इन्द्रियं वै पशव
इन्द्रमेवेन्द्रियावन्तुङ्ग स्वेनं भागधेयेनोप धावति स - (३५)

एवास्मां इन्द्रियं पशून्नयंच्छति पशुमानेव भवतीन्द्राय घर्मवते
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्वृह्मवर्चसकामो ब्रह्मवर्चसं वै घर्म
इन्द्रमेव घर्मवन्तुङ्ग स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं
दधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवतीन्द्रायार्कवते पुरोडाशमेकादशकपालं

निर्वपेदन्नं कामोऽर्को वै देवान् मन्त्रमिन्द्रमेवार्कवन्तुः स्वेन भागुधेये-
(३६)

नोपधावति स एवास्मा अन्तं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवतीन्द्राय
घर्मवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्राय-
र्कवते भूतिं कामो यदिन्द्राय घर्मवते निर्वपति शिरं एवास्य
तेन करोति यदिन्द्रायेन्द्रियावत आत्मानमेवास्य तेन करोति
यदिन्द्रायर्कवते भूत एवान्नाद्ये प्रतिंतिष्ठति भवत्युवेन्द्राया- (३७)

ऽहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदः पाप्मनो गृहीतः
स्यात्पाप्मा वा अऽहु इन्द्रमेवा ॐुचुः स्वेन भागुधेयेनोप धावति
स एवैनं पाप्मनोऽहंसो मुश्वतीन्द्राय वैमृधायं पुरोडाशमेकादश-
कपालं निर्वपेदं मृधोऽभि प्रवेपैरत्राष्ट्रणि वाऽभिसमियुरिन्द्रमेव
वैमृधः स्वेन भागुधेयेनोप धावति स एवास्मान्मृधो (३८)

अपहन्तीन्द्राय त्रात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्वद्वद्वो
वा परियत्तो वेन्द्रमेव त्रातारुः स्वेन भागुधेयेनोप धावति
स एवैनं त्रायत इन्द्रायर्काश्मेधवते पुरोडाशमेकादश-
कपालं निर्वपेदं महायज्ञो नोपनमेदते वै महायज्ञस्यान्त्ये
तन् यदर्काश्मेधाविन्द्रमेवार्कश्मेधवन्तुः स्वेन भागुधेयेनोप
धावति स एवास्मा अन्ततो महायज्ञं च्यावयत्युपैनं महायज्ञो
नमतिः॥ (३९)

इन्द्रियावंतुः स्वेन भागधेयेनोप धावति सौऽर्कवंतुः स्वेन भागधेयेनेवेन्द्रायास्मान्मृष्टैऽस्मै सुम

चं॥५॥

[७]

इन्द्रायान्वृजवे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्वामंकाम
इन्द्रमेवान्वृजुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै
सजाताननुकान्करोति ग्राम्येव भवतीन्द्राण्यै चरुं निर्वपेद्वस्य
सेनाऽसँशितेव स्यादिन्द्राणी वै सेनायै देवतेन्द्राणीमेव स्वेन
भागधेयेनोप धावति सैवास्य सेनां सङ्शर्यति बल्बंजानपी- (४०)

ज्ञो सन्त्रहेद्वैर्यत्राधिष्कन्ना न्यमेहृततो बल्बंजा उदत्तिष्ठन्गवा-
मेवैन न्यायमपिनीय गा वैदयतीन्द्राय मन्युमते मनस्वते
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेथसङ्गामे सं यत्त इन्द्रियेण वै
मन्युना मनसा सङ्गामं जयतीन्द्रमेव मन्युमन्तं मनस्वन्तुः स्वेन
भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं मन्युं मनो दधाति जयति
तः (४१)

सङ्गाममेतामेव निर्वपेद्वो हृतमनाः स्वयं पाप इव
स्यादेतानि हि वा एतस्मादपक्रान्तान्यथैष हृतमनाः स्वयं पाप
इन्द्रमेव मन्युमन्तं मनस्वन्तुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मिन्निन्द्रियं मन्युं मनो दधाति न हृतमनाः स्वयं पापो
भवतीन्द्राय दात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्वः कामयेत्
दानकामा मे प्रजाः स्यु- (४२)

रितीन्द्रमेव दातारङ्गु स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै
दानंकामाः प्रजाः करोति दानंकामा अस्मै प्रजा भवन्तीन्द्राय प्रदात्रे
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सत्र प्रदीयेतेन्द्रमेव
प्रदातारङ्गु स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै प्रदापयतीन्द्राय
सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदपरुद्धो वा- (४३)

अपरुद्धमांनो वेन्द्रमेव सुत्रामाणङ्गु स्वेनं भागधेयेनोपं धावति
स एवैनं त्रायतेऽनपरुद्धो भवतीन्द्रो वै सदृढं देवताभिरासीथ्स न
व्यावृतमगच्छुथ्स प्रजापतिमुपाधावत्समा एतमैन्द्रमेकादशकपालं
निरंवपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रियमदधाच्छक्षरी याज्यानुवाक्ये अकरोद्भज्ञो
वै शक्षरी स एनं वज्रो भूत्या ऐन्ध्य (४४)

सोऽभवथ्सोऽबिभेद्धूतः प्रमा धक्ष्यतीति स प्रजापतिं
पुनरुपाधावथ्स प्रजापतिः शक्षर्या अधि रेवतीं निरंमिमीत
शान्त्या अप्रदाहाय योऽलङ्घ श्रियै सन्धसदृख्समानैः स्यात्समा
एतमैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति
स एवास्मिन्निन्द्रियं दधाति रेवतीं पुरोनुवाक्या भवति शान्त्या
अप्रदाहाय शक्षरी याज्या वज्रो वै शक्षरी स एनं वज्रो भूत्या
इन्धे भवत्येव॥ (४५)

अपि तद्द स्युवैन्ध भवति चतुर्दश च॥६॥

[८]

आग्रावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदभिचरन्थसरस्वत्याज्य-

भागा स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यदांग्रावैष्णव एकांदशकपालो
 भवत्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवतांभिश्चैवैनं यज्ञेन
 चाभिचरति सरस्वत्याज्यभागा भवति वाग्वै सरस्वती
 वाचैवैनंमभिचरति बारहस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानां
 बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनंमभिचरति (४६)

प्रति वै परस्तांदभिचरन्तमभिचरन्ति द्वेष्टे पुरोनुवाक्ये
 कुर्यादतिप्रयुक्तया एतयैव यजेताभिचर्यमाणो देवतांभिरेव देवताः
 प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्म स देवतांश्चैव
 यज्ञं च मञ्च्युतो व्यवसर्पति तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति
 नैनंमभिचरन्त्यतृपुत आग्रावैष्णवमेकांदशकपालं निर्वपेद्यं यज्ञो
 नो- (४७)

पनमेदग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञोऽग्निं चैव विष्णुं च स्वेन
 भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै यज्ञं प्रयच्छत् उपैनं यज्ञो
 नंमत्याग्रावैष्णवं घृते चरुं निर्वपेचक्षुष्कामोऽग्नेवै चक्षुषा मनुष्या
 वि पश्यन्ति यज्ञस्य देवा अग्निं चैव विष्णुं च स्वेन भागधेयेनोप
 धावति तावेवा- (४८)

स्मिश्चक्षुर्धत्तश्चक्षुष्मानेव भवति धेन्वै वा एतद्रेतो
 यदाज्यमनुद्गुहस्तण्डुला मिथुनादेवास्मै चक्षुः प्रजनयति
 घृते भवति तेजो वै घृतं तेजश्चक्षुस्तेजस्सैवास्मै तेजश्चक्षुरवरुन्ध

इन्द्रियं वै वीर्यं वृक्षे भ्रातृव्यो यजमानोऽयं जमानस्याद्वुरकल्पां
प्रति निर्वपेद्वातृव्ये यजमाने नास्येन्द्रियं (४९)

वीर्यं वृक्षे पुरा वाचः प्रवदितोर्निर्वपेद्यावत्येव वाक्तामप्रोदितां
भ्रातृव्यस्य वृक्षे तामस्य वाचं प्रवदन्तीमन्या वाचोऽनु
प्रवदन्ति ता इन्द्रियं वीर्यं यजमाने दधत्याग्रावैष्णव-
मष्टाकपालं निर्वपेत्प्रातः सवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा
स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यदष्टाकपालो भवत्युष्टाक्षरा गायुत्री गायुत्रं
प्रातः सवनं प्रातः सवनमेव तेनाऽप्नो- (५०)

त्याग्रावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेन्माद्यन्दिनस्य सवनस्या-
काले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यदेकादशकपालो
भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टैष्टुभु माद्यन्दिनः सवनं माद्यन्दिनमेव
सवनं तेनाऽप्नोत्याग्रावैष्णवं द्वादशकपालं निर्वपेत्रृतीयसवनस्या-
काले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यद्वादशकपालो
भवति द्वादशाक्षरा जगती जागतं तृतीयसवनं तृतीयसवनमेव
तेनाऽप्नोति देवताभिरेव देवताः (५१)

प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाच वाचं ब्रह्मणं ब्रह्म कपालैरेव
छन्दांस्याप्रोति पुरोडाशैः सवनानि मैत्रावरुणमेककपालं
निर्वपेद्वशायै काले यैवासौ भ्रातृव्यस्य वशाऽनुबन्ध्या सो
एवैषेतस्यैककपालो भवति नहि कपालैः पशुमरहत्यासुम्॥ (५२)

ब्रह्मणैवैनंभिचरति यज्ञो न तावेवास्यैन्द्रियमाप्नोति देवताः सप्तत्रिंशत्ता ॥७॥ [१]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्मा
एत ऽ सौमारौद्रं च चुरुं निर्वपुन्तेनैवास्मिन्नुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः
स्यात्तस्मा एत ऽ सौमारौद्रं च चुरुं निर्वपेथ्सोमि चैव रुद्रं च स्वेन
भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसन्ध्यत्तो ब्रह्मवर्चस्येव
भवति तिष्यापूर्णमासे निर्वपेद्रुद्रो- (५३)

वै तिष्यः सोमः पूर्णमासः साक्षादेव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे
परिश्रिते याजयति ब्रह्मवर्चसस्य परिंगृहीत्यै श्वेतायै श्वेतवंथसायै
दुग्धं मथितमाज्यं भवत्याज्यं प्रोक्षणमाज्येन मार्जयन्ते यावदेव
ब्रह्मवर्चसं तथसर्वं करोत्यति ब्रह्मवर्चसं क्रियत् इत्याहुरीश्वरो
दुश्शर्मा भवितोरिति मानुवी क्रचौ धायये कुर्याद्यद्वै किं च
मनुरवदत्तद्वेष्टजं (५४)

भैषजमेवास्मै करोति यदि बिभीयादुश्शर्मा भविष्यामीति
सोमापौष्णं च चुरुं निर्वपेथ्सौम्यो वै देवतया पुरुषः पौष्णाः पशवः
स्वयैवास्मै देवतया पशुभिस्त्वचं करोति न दुश्शर्मा भवति
सोमारौद्रं च चुरुं निर्वपेत्प्रजाकामः सोमो वै रेतोधा अग्निः प्रजाना
प्रजनयिता सोमं एवास्मै रेतो दधात्युग्निः प्रजां प्रजनयति
विन्दते (५५)

प्रजा॑ सौमारौद्रं चरुं निर्वपेदभिचरन्थसौम्यो वै देवताया॒ पुरुष
एष रुद्रो यदुग्निः स्वाया॑ एवैनं देवतायै निष्क्रीयं रुद्रायापि दधाति
ताजगार्तिमार्च्छति सोमारौद्रं चरुं निर्वपेञ्चोगामयावी सोमं वा
एतस्य रसो गच्छत्युग्नि॑ शरीरं यस्य ज्योगामयति॑ सोमादेवास्य
रसं निष्क्रीणात्युग्नेः शरीरमुत यदी- (५६)

तासुर्भवति॑ जीवत्युव सौमारुद्रयोर्वा पुतं ग्रस्ति॑ होता॒
निष्खिवदति॑ स ईश्वर आर्तिमार्तोरनुद्वान् होत्रा॒ देयो॒ वहिर्वा॒
अनुद्वान् वहिरुहोता॒ वहिनैव वहिमात्मानं॑ स्पृणोति॑ सोमारौद्रं
चरुं निर्वपेद्यः कामयेत् स्वै॒ऽस्मा आयतने॑ भ्रातृव्यं जनयेयुमिति॑
वेदिं परिगृह्यार्द्धमुद्धन्यादर्द्धं नार्द्धं बरुहिषः॑ स्तृणीयादर्द्धं
नार्द्धमिद्धस्याभ्यादुद्ध्यादर्द्धं न स्व एवास्मा॑ आयतने॑ भ्रातृव्यं
जनयति॥ (५७)

रुद्रो भेषुजं विन्दते॑ यदिं स्तृणीयादर्द्धं द्वादश च॥५॥ [१०]

ऐन्द्रमेकांदशकपालं निर्वपेन्मारुतं॑ सुसकंपालं॑ ग्रामकाम॑
इन्द्रं॑ चैव मुरुतश्च॑ स्वेनं॑ भागधेयेनोप॑ धावति॑ त एवास्मै॑
सजातान्प्रयच्छन्ति॑ ग्राम्येव भवत्याहवनीयं॑ ऐन्द्रमधिश्रयति॑
गारह॑पत्ये मारुतं पापवस्यस्य विधृत्यै॑ सुसकंपालो मारुतो॑
भवति॑ सुसगणा॑ वै मुरुतो॑ गणश एवास्मै॑ सजातानवरुन्येऽनृच्यमान॑
आसादयति॑ विशेषेवा- (५८)

स्मा अनुवर्त्मानं करोत्येतामेव निर्वपेदः कामयैत क्षत्राय च
विशे च समदं दद्यामि त्यन्द्रस्यावद्यन्बूयादिन्द्रायानु ब्रूहीत्याश्राव्य
ब्रूयान्मरुतो यजेति मारुतस्यावद्यन्बूयान्मरुद्योऽनुब्रूहीत्याश्राव्य
ब्रूयादिन्द्रं यजेति स्व एवैभ्यो भागधेये सुमदं दधाति
वितृः हाणास्ति४न्त्येतामेव (५९)

निर्वपेदः कामयैत कल्पेरन्निति यथादेवतमवदाय यथादेवतं
यजेद्वागधेयेनैवैनान् यथायुथं कल्पयति कल्पन्त एवैन्द्रमेकादश-
कपालं निर्वपेद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं ग्रामकाम इन्द्रं चैव विश्वाः श्व
देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति
ग्राम्येव भवत्येन्द्रस्यावदाय वैश्वदेवस्यावद्येदथेन्द्रः स्यो- (६०)

परिष्ठादिन्द्रियैवास्मां उभयतः सजातान्परिंगृह्णात्युपाधाय्य-
पूर्वयं वासो दक्षिणा सजातानामुपहित्यै पृश्नियै दुर्घे प्रैयेङ्गवं
चरु निर्वपेन्मरुद्यो ग्रामकामः पृश्नियै वै पर्यसो मरुतो जाताः
पृश्नियै प्रियङ्गवो मारुताः खलु वै देवताया सजाता मरुतं एव
स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव
भवति प्रियवर्ती याज्यानुवाक्ये (६१)

भवतः प्रियमेवैन भवति द्विपदा पुरोनुवाक्या
भवति द्विपदं एवावरुन्धे चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव पशूनव-
रुन्धे देवासुराः सं यत्ता आसन्ते देवा मिथो विप्रिया आसन्ते

इऽन्योन्यस्मै ज्येष्ठायातिष्ठमानाश्चतुर्धा व्यंक्रामन्नग्निर्वसुभिः सोमो
रुद्रैरिन्द्रौ मरुद्भूर्वरुण आदित्यैः स इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावृत्तमे-
(६२)

तया संज्ञान्याऽयाजयदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकंपालं
निर्वपथ्सोमाय रुद्रवते चरुमिन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादश-
कपालं वरुणायाऽऽदित्यवते चरुं ततो वा इन्द्रं देवा ज्येष्ठायाभि
समंजानत् यः संमानैर्मिथो विप्रियः स्यात्तमेतया संज्ञान्या
याजयेदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकंपालं निर्वपेथ्सोमाय रुद्रवते
चरुमिन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं वरुणायाऽऽदित्यवते
चरुमिन्द्रमेवैनं भूतं ज्येष्ठाय समाना अभिसञ्चानते वसिष्ठः
समानानां भवति॥ (६३)

विशेषेव तिष्ठन्त्येतामेवाथैन्द्रस्य याज्यानुवाक्ये तं वरुणाय चतुर्दश च॥६॥ [११]

हिरण्यगर्भ आपो हु यत्प्रजापते। स वैद पुत्रः पितरः
स मातरः स सूनुर्भुवथ्स भुवत्पुनर्मघः। स द्यामौर्णोदन्तरिक्षः
स सुवः स विश्वा भुवो अभवथ्स आऽभवत्। उदुत्यं चित्रम्।
सप्रलवन्नर्वीयसाऽग्ने द्युम्नेन सं यतां। बृहत्ततन्थ भानुनां। निकाव्या
वेधसः शश्वतस्करुहस्ते दधानो - (६४)

नर्या पुरुणिं। अग्निर्भुवद्रयिपर्ती रथीणाः सुत्रा चक्राणो
अमृतानि विश्वां। हिरण्यपाणिमृतये सवितारमुपं हृये। स चेत्ता-

देवतां पदम्। वामम् द्य संवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्यः
सावीः। वामस्य हि क्षयस्य देव भूरेत्या धिया वामभाजः स्याम।
बडित्था पर्वतानां खिद्रं बिभर्षि पृथिवि। प्र या भूमि प्रवत्वति
मुहा जिनोषि (६५)

महिनि। स्तोमांसस्त्वा विचारिणि प्रतिष्ठेभन्त्यकुर्भिः। प्र या
वाजं न हेषन्तं पेरुमस्यस्यर्जुनि। क्रद्दूदरेण सख्यां सचेय यो
मा न रिष्येद्वर्यश्च पीतः। अयं यः सोमो न्यधांय्यस्मे तस्मा इन्द्रं
प्रतिरमेम्यच्छु। आपान्तमन्युस्तुपलंप्रभर्म धुनिः शिर्मीवाञ्छरुमा॒
ऋजीषी। सोमो विश्वान्यतसा वनानि नार्वागिन्द्रं प्रतिमानानि देभुः।
प्र (६६)

सुवानः सोमं क्रतुयुक्षिकेतेन्द्राय ब्रह्मं जुमदग्निरचन्न। वृषा
यन्तासि शवंसस्तुरस्यान्तर्यच्छ गृणते धर्त्रं दृहं। सुबाधस्ते मदं
च शुष्मयं च ब्रह्मं नरो ब्रह्मकृतः सपर्यन्न। अर्को वा यत्तुरते
सोमचक्षास्तत्रेदिन्द्रो दधते पृथम् तुर्याम्। वषद्वे विष्णवास आ
कृणोमि तन्मे जुषस्व शिपिविष्ट हृव्यम्। (६७)

वर्धन्तु त्वा सुषुतयो गिरो मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः।
प्र तत्ते अद्य शिपिविष्ट नामार्यः शस्त्रामि वयुनानि विद्वान्। तं त्वा
गृणामि तवसुमतवीयान्क्षयन्तमस्य रजसः पराके। किमित्ते विष्णो
परिचक्ष्य भूत्प्रयद्वक्षे शिपिविष्टो अस्मि। मा वर्णे अस्मदपगृह

एतद्यदन्यरूपः समिथे बभूथं। (६८)

अग्ने दा दाशुषे रयिं वीरवन्तं परीणसम्। शिशीहि नः सूनुमतः।
दा नो अग्ने शतिनो दा: संहस्रिणो दुरो न वाजङ्गु श्रुत्या अपावृधि।
प्राची द्यावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि सुवर्णं शुक्रमुषसो विदिद्युतुः।
अग्निर्दा द्रविणं वीरपेशा अग्निरक्षिणिः यः सुहस्रां सुनोति। अग्निर्दिवि
हव्यमाततानाग्नेर्धमानि विभृता पुरुत्रा। मा (६९)

नो मर्द्दीरा तू भरा घृतं न पूतं तनूररेपाः शुचि हिरण्यम्।
तत्ते रुक्मो न रोचत स्वधावः। उभे सुशन्द्र सुर्पिषो दर्वी श्रीणीष
आसनि। उतो न उत्पूर्या उक्थेषु शवसस्पतः इषङ्गं स्तोतृभ्य आ
भरा वायो शतः हरीणां युवस्वं पोष्याणाम्। उत वा ते सहस्रिणो
रथु आ यातु पाजसा। प्र याभिर्- (७०)

यासि दाश्वा सुमच्छां नियुद्धिर्वायविष्टये दुरोणे। नि नो रयि
सुभोजसं युवेह नि वीरवद्व्यमश्वियं च राधः। रेवतीर्नः सधुमाद्
इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम। रेवा इद्रेवतः स्तोता
स्यात्त्वावतो मुघोनः। प्रेदु हरिवः श्रुतस्य॥ (७१)

जिनोपि देभुः प्र हव्यं बभूथ मा याभिश्वत्वारिःशब्दः॥ ८॥ [१२]

प्रजापतिस्ता: सृष्टा अग्नये पथिकृतेऽग्न्ये कामायाग्न्येऽन्नवते वैश्वानरमादित्यं चुरुमैन्द्रं चुरुमिन्द्रायान्वृजव
आग्नावैष्णवमुसौ सोमारौद्रमैन्द्रमेकादशकपालः हिरण्यगुर्भौ द्वादशः॥ १२॥

प्रजापतिरुग्ये कामायाभि सम्भवते यो विद्विषाणयोरिष्ये सत्रहेदाभ्रावैष्णवमुपरिष्ठुद्यासि

दा॒श्वा॑ सु॒मेकं॑ सप्ततिः॥७१॥

प्र॒जाप॑ति॒ः प्रे॒दु॑ हरि॒वः श्रु॒तस्यां॥

हरि॑ः ॐ॑॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः
समाप्तः॥२-२॥

काण्डे दशिन्यः—१३६

आदितः दशिन्यः—४७८

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

आदित्येभ्यो भुवंद्वन्द्वश्चरुं निर्वपेद्वृतिकाम आदित्या वा एतं भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलं भूत्यै सन्मूतिं न प्राप्नोत्यादित्यानेव भुवंद्वतः स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनुं भूतिं गमयन्ति भवत्येवाऽऽदित्येभ्यो धारयद्वन्द्वश्चरुं निर्वपेदपरुद्धो वाऽपरुद्धमानो वाऽऽदित्या वा अपरोद्धारं आदित्या अवगमयितारं आदित्यानेव धारयद्वतः (१)

स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैन विशि दाध्रत्यनपरुद्ध्यो भवत्यदितेऽनु मन्यस्वेत्यपरुद्धमानोऽस्य पृदमा ददीतेयं वा अदितिरियमेवास्मै राज्यमनु मन्यते सुत्याशीरित्याह सुत्यामेवाऽऽशिषं कुरुत इह मन इत्याह प्रजा एवास्मै समनसः करोत्युप प्रेतं मरुत - (२)

सुदानव एना विशपतिनाभ्यंमु॑ राजानुमित्याह मारुती वै विङ्गेष्ठो विशपतिर्विशैवैन राष्ट्रेण समर्धयति यः पुरस्ताद्वाम्यवादी स्यात्तस्य गृहाद्वीहीना हरेच्छुक्लांश्च कृष्णांश्च वि चिनुयादे शुक्लाः स्युस्तमादित्यं चरुं निर्वपेदादित्या वै देवतया विद्विशमेवावं गच्छु- (३)

त्यवंगतास्य विडनवगत राष्ट्रमित्याहुर्ये कृष्णाः स्युस्तं वारुणं चरुं निर्वपेद्वारुणं वै राष्ट्रमुभे एव विशं च राष्ट्रं चावं गच्छति यदि

नावुगच्छेदिममुहमादित्येभ्यो भागं निर्वपाम्यामुष्मादुमुष्यै विशो-
जवंगन्तोरिति निर्वपेदादित्या एवैनं भागुधेयं प्रेपसन्तो विशुमवं (४)

गमयन्ति यदि नावगच्छेदाश्वत्थान्मयूखान्सस मध्यमेषायामुपं
हन्यादिदमुहमादित्यान्ब्राम्यामुष्मादुमुष्यै विशोजवंगन्तोरित्या-
दित्या एवैनं बद्धवीरा विशुमवं गमयन्ति यदि नावुगच्छेदेतमेवा-
ऽऽदित्यं चरुं निर्वपेदिष्मेऽपि मयूखान्सं नह्येदनपरुद्यमेवावं
गच्छत्याश्वत्था भवन्ति मरुतां वा एतदोजो यदश्वत्थं ओजस्सैव
विशुमवं गच्छति सुस भेवन्ति सुसगणा वै मरुतो गणश एव
विशुमवं गच्छति॥ (५)

धारयद्वतो मरुतो गच्छति विशुमवैतदुष्टादंश च॥५॥ [१]

देवा वै मृत्योरबिभयुस्ते प्रजापतिमुपाधावन्तेभ्यं एतां
प्राजापत्याऽ शृतकृष्णलां निरवपत्तयैवैष्वमृतमदधाद्यो
मृत्योर्बिभीयात्तस्मा एतां प्राजापत्याऽ शृतकृष्णलां निर्वपेत्प्रजा-
पतिमेव स्वेनं भागुधेयेनोपं धावति स एवास्मिन्नायुर्दधाति
सर्वमायुरेति शृतकृष्णला भवति शृतायुः पुरुषः शृतेन्द्रिय-
आयुष्येवेन्द्रिये (६)

प्रति तिष्ठति घृते भवत्यायुर्वै घृतममृताऽ हिरण्यमायुश्चैवा-
स्मा अमृतं च सुमीचौ दधाति चत्वारिंचत्वारि कृष्णलान्यवं
द्यति चतुरवत्तस्याऽस्यां एकधा ब्रह्मण् उपं हरत्येकधैव

यजंमानु आयुर्दधात्यसावांदित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः
प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्मा एतः सौर्य चरुं निरवपन्तेनैवास्मि- (७)

त्रुचंमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतः सौर्य
चरुं निर्वपेदमुमेवाऽदित्यः स्वेन भागुधेयेनोप धावति स
एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दंधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भंवत्युभ्यतौ रुक्मो भंवत
उभ्यते एवास्मिन्त्रुचं दधाति प्रयाजेप्रयाजे कृष्णलं जुहोति दिग्भ्य
एवास्मै ब्रह्मवर्चसमवे रुन्थ आग्नेयमुष्टाकपालं निर्वपेष्ठसावित्रं
द्वादशकपालं भूम्यै (८)

चरुं यः कामयैत हिरण्यं विन्देय हिरण्यं मोप
नमेदिति यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं
तेनैवैनंद्विन्दते सावित्रो भंवति सवितृप्रसूत एवैनंद्विन्दते भूम्यै
चरुर्भवत्यस्यामेवैनंद्विन्दत उपैनुः हिरण्यं नमति वि वा एष
इन्द्रियेण वीर्येणर्थ्यते यो हिरण्यं विन्दते एता- (९)

मेव निर्वपेद्विरण्यं वित्त्वा नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृद्ध्यत एतामेव
निर्वपेद्यस्य हिरण्यं नश्येद्यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव
हिरण्यं तेनैवैनंद्विन्दति सावित्रो भंवति सवितृप्रसूत एवैनंद्विन्दति
भूम्यै चरुर्भवत्यस्यां वा एतन्नश्यति यन्नश्यत्यस्यामेवैनंद्विन्दतीन्द्र-
(१०)

स्त्वष्टुः सोममभीषहापिबृथ्म विष्वद्व्याच्छुथ्म इन्द्रियेण

सोमपीथेन व्याध्यत् स यदूर्ध्वमुदवं मीत्ते श्यामाका॑ अभवन्थ्स
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा॑ ए॒त॑ सौमेन्द्रङ् श्यामाकं चरुं
निरंवपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रिय॑ सोमपीथमंदधाद्वि वा एष इन्द्रियेण
सोमपीथेनं धर्यते यः सोमं वर्मिति यः सोमवामी स्यात्तस्मा॑- (११)

ए॒त॑ सौमेन्द्रङ् श्यामाकं चरुं निर्वपेऽसोमं चैवेन्द्रं च स्वेनं
भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रिय॑ सोमपीथं धत्तो नेन्द्रियेण
सोमपीथेन व्यृध्यते यथसौम्यो भवति सोमपीथमेवावं रुन्धे यदैन्द्रो
भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमवं रुन्धे श्यामाको
भवत्येष वाव स सोमः: (१२)

साक्षादेव सोमपीथमवं रुन्धेऽग्नये दात्रे पुरोडाशमुष्टाकपालं
निर्वपेदिन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं पशुकामोऽग्निरेवास्मै
पशून्म्रजनयति वृद्धानिन्द्रः प्र यच्छति दधि मधुं घृतमापो धाना
भवन्त्येतद्वै पशुना॑ रूप॑ रूपेणैव पशुनवं रुन्धे पश्चगृहीतं भवति
पाङ्गो हि पशवो बहुरूपं भवति बहुरूपा हि पशवः: (१३)

समृद्धौ प्राजापत्यं भवति प्राजापत्या वै पशवः प्रजा-
पतिरेवास्मै पशून्म्रजनयत्यात्मा वै पुरुषस्य मधुं यन्मध्वग्नौ
जुहोत्यात्मानमेव तद्यजमानोऽग्नौ प्र दधाति पङ्गौ याज्यानुवाक्यै
भवतुः पाङ्गः पुरुषः पाङ्गः पशवं आत्मानमेव मृत्योर्निष्क्रीयं
पशुनवं रुन्धे॥ (१४)

देवा वै सुत्रमासृतद्विपरिमितं यशस्कामास्तेषां सोमः
राजानं यश आच्छुथ्स गिरिमुदैत्तमग्निरनूदैत्तावग्नीषोमौ समभवतां
ताविन्द्रो यज्ञविभ्रष्टोऽनु परैत्तावेव्रवीद्याजयत् मेति तस्मा
एतामिष्टि निरवपतामग्नेयमष्टाकंपालमैन्द्रमेकादशकपालः सौम्यं
चरुं तयैवास्मिन्तेज - (१५)

इन्द्रियं ब्रह्मवर्चसमधत्तां यो यज्ञविभ्रष्टः स्यात्तस्मा एतामिष्टि
निर्वपेदाग्नेयमष्टाकंपालमैन्द्रमेकादशकपालः सौम्यं चरुं यदाग्नेयो
भवति तेजं एवास्मिन्तेन धाति यदैन्द्रो भवतीन्द्रियमेवास्मिन्तेन
दधाति यथ्सौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेनाऽऽग्नेयस्य च सौम्यस्य चैन्द्रे
समाश्लेषयेत्तेजश्वेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं च समीर्ची (१६)

दधात्यग्नीषोमीयमेकादशकपालं निर्वपेद्यं कामो नोपनमेदा-
ग्नेयो वै ब्राह्मणः स सोमं पिबति स्वामेव देवताऽँ स्वेन भागधेयेनोप-
धावति सैवैनं कामेनुं समर्धयत्युपैनुं कामो नमत्यग्नीषोमीयमष्टा-
कंपालं निर्वपेद्वह्मवर्चसकामोऽग्नीषोमावेव स्वेन भागधेयेनोप-
धावति तावेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं धत्तो ब्रह्मवर्चस्येव (१७)

भवति यदष्टाकंपालस्तेनाऽऽग्नेयो यच्छ्वामाकस्तेन सौम्यः
समृद्धै सोमाय वाजिनैश्यामाकं चरुं निर्वपेद्यः क्लैब्याद्विभीयाद्रेतो
हि वा एतस्माद्वाजिनमपक्रामत्यथैष क्लैब्याद्विभाय सोममेव
वाजिनँ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्त्रेतो
वाजिनं दधाति न क्लीबो भवति ब्राह्मणस्पृत्यमेकादशकपालं

निर्वपेद्वामंकामो - (१८)

ब्रह्मणस्पतिंमेव स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवास्मै
सजातान्य यच्छ्रुति ग्राम्येव भवति गणवंती याज्यानुवाक्ये भवतः
सजातैरेवैनं गणवंतं करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत् ब्रह्मन्विशं
वि नांशयेयुमिति मारुती याज्यानुवाक्ये कुर्याद्ब्रह्मन्वेव विशं वि
नांशयति॥ (१९)

तेजः सुमीचा॒ ब्रह्मवर्चस्यैव ग्राम्कामुच्चिचत्वारि॑ शब्दः॥५॥ [३]

अर्यम्णे चरुं निर्वपेथसुवर्गकामोऽसौ वा आदित्योऽर्यमा-
र्यमण्मेव स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवैनं सुवर्ग-
लोकं गंमयत्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत् दानंकामा मे
प्रजाः स्युरित्यसौ वा आदित्योऽर्यमा यः खलु वै ददाति
सोऽर्यमाऽर्यमण्मेव स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवा- (२०)

स्मै दानंकामाः प्रजाः करोति दानंकामा अस्मै प्रजा-
भवन्त्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत् स्वस्ति जनतामियामित्यसौ
वा आदित्योऽर्यमाऽर्यमण्मेव स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवैनं
तद्भवति यत्र जिग्मिषतीन्द्रो वै देवानामानुजावर आसीथस
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमेन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं नि- (२१)

रवपत्तेनैवैनमग्रं देवतानां पर्यणयद्ब्रह्मवंती अग्रवती
याज्यानुवाक्ये अकरोद्बृद्धादेवैनमग्रं पर्यणयद्यो राजन्यं आनुजावरः

स्यात्स्मा एतमैन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेनं
भागधेयेनोप धावति स एवैनुमग्रं समानानां परिं णयति बुध्रवंती
अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो बुध्रादेवैनुमग्रं- (२२)

परिं णयत्यानुषूको भवत्येषा ह्यैतस्य देवता य आनुजावरः
समृद्धै यो ब्राह्मण आनुजावरः स्यात्स्मा एतं बारहस्पत्यमानुषूकं
चरुं निर्वपेद्वृहुस्पतिमेव स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवैनुमग्रं
समानानां परिं णयति बुध्रवंती अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो
बुध्रादेवैनुमग्रं परिं णयत्यानुषूको भवत्येषा ह्यैतस्य देवता य
आनुजावरः समृद्धै॥ (२३)

एव निरग्रमेतस्य चत्वारिं च॥४॥ [४]

प्रजापतेस्त्रयस्त्रिःशदुहितरं आसन्ताः सोमायु राज्ञे-
उददात्तासाः रोहिणीमुपैत्ता ईर्ष्यन्तीः पुनरगच्छुन्ता अन्वैत्ताः
पुनरयाचतु ता अस्मै न पुनरददाथ्सोऽब्रवीदृतममीष्व यथा
समावच्छ उपैष्याम्यथं ते पुनर्दास्यामीति स कृतमामीत्ता अस्मै
पुनरददात्तासाः रोहिणीमेवोपै- (२४)

तं यक्षमं आर्च्छद्राजानं यक्षमं आरुदिति तद्राजयक्षमस्य जन्म-
यत्पापीयानभवत् तत्पापयक्षमस्य यज्ञायाभ्योऽविन्दतज्ञायेन्यस्य य
एवमेतेषां यक्षमाणां जन्म वेद नैनंमेते यक्षमां विन्दन्ति स एता
एव नमस्यनुपाधावत्ता अब्रुवन्वरं वृणामहै समावच्छ एव न उपायु

इति तस्मा एत- (२५)

मादित्यं चरुं निरवपुन्तेनैवैनं पापाथ्स्नामादमुश्वन् यः
पापयक्ष्मगृहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं चरुं निर्वपेदादित्यानेव
स्वेनं भागधेयेनोप धावति त एवैनं पापाथ्स्नामान्मुश्वन्त्यमावास्यायां
निर्वपेदमुमेवैनंमाप्यायमानमन्वा प्याययति नवौनवो भवति जाय-
मान इति पुरोनुवाक्या भवत्यायुरेवास्मिन्तयां दधाति यमादित्या
अ॒शुमाप्याययन्तीति यज्ज्यैवैनंमेतयां प्याययति॥ (२६)

एवोपैतमस्मिन्नायोदश च॥३॥

[५]

प्रजापतिर्देवभ्योऽन्नाद्यं व्यादिशस्त्वा॒ऽब्रवीद्यदिमाल्लोका-
नभ्यतिरिच्यातै तन्ममाऽसदिति तदिमाल्लोकानभ्यत्यरिच्यतेन्द्रः
राजान्मिन्द्रमधिराजमिन्द्रः स्वराजान्नं ततो वै स इमाल्लोकाङ्गेधा-
दुहृत्तत्र त्रिधातो॒स्त्रिधातुत्वं यं कामयेताऽन्नादः स्यादिति तस्मा एतं
त्रिधातुं निर्वपेदिन्द्राय राज्ञे पुरोडाश्- (२७)

मेकादशकपालमिन्द्रायाऽधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञेऽयं वा इन्द्रो
राजाऽयमिन्द्रोऽधिराजोऽसाविन्द्रः स्वराडिमानेव लोकान्स्वेनं
भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति
यथा वथ्सेन प्रत्तां गां दुह एवमेवेमाल्लोकान्प्रत्तान्काममन्नाद्यं
दुह उत्तानेषु कृपालेष्वधि॑ श्रयत्ययातयामत्वायु त्रयः पुरोडाशा॑
भवन्ति॑ त्रय इमे लोका एषां लोकानामास्या॑ उत्तरउत्तरो॑

ज्यायाऽन्भवत्येवमिव हीमे लोकाः समृद्धै सर्वेषामभिगुमयुन्नवं
द्युत्युद्धम्बद्धारं व्युत्यासुमन्वाहाऽनिर्दहाय॥ (२८)

पुरोडाशात्रयः पद्मिंशतिश्च ॥ २ ॥

[६]

देवासुराः संयत्ता आसुन्तां देवानसुरा अजयन्ते देवाः
पराजिग्याना असुराणां वैश्यमुपायन्तेभ्यं इन्द्रियं वीर्यमपां-
क्रामत्तदिन्द्रोऽचायुत्तदन्वपांक्रामत्तदवरुद्धं नाशक्रोत्तदस्मा-
दभ्युर्धोऽचरथ्स प्रजापतिमुपाधावुत्तमेतया सर्वपृष्ठयाऽयाजयुत्त-
यैवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यमदधाद्य इन्द्रियकामो - (२९)

वीर्यकामः स्यात्तमेतया सर्वपृष्ठया याजयेदेता एव देवताः
स्वेन भागधेयेनोप धावति ता एवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं दधति
यदिन्द्राय राथन्तराय निर्वपति यदेवाग्नेस्तेजुस्तदेवावं रुन्धे
यदिन्द्राय बारहताय यदेवेन्द्रस्य तेजुस्तदेवावं रुन्धे यदिन्द्राय
वैरूपाय यदेव सवितुस्तेजुस्त- (३०)

देवावं रुन्धे यदिन्द्राय वैराजाय यदेव धातुस्तेजुस्तदेवावं रुन्धे
यदिन्द्राय शाकुराय यदेव मरुतां तेजुस्तदेवावं रुन्धे यदिन्द्राय
रैवताय यदेव बृहस्पतेस्तेजुस्तदेवावं रुन्ध एतावन्ति वै तेजाऽसि-
तान्येवावं रुन्ध उत्तानेषु कृपालेष्वधि श्रयुत्ययातयामत्वाय द्वादश-
कपालः पुरोडाशो - (३१)

भवति वैश्वदेवत्वाय समन्तं पुर्यवद्यति समन्तमेवेन्द्रियं वीर्यं

यजंमाने दधाति व्युत्यासुमन्वाहानिर्दाहायाश्वं क्रष्णभो वृष्णिर्बस्तः
सा दक्षिणा वृषत्वायैतयैव यजेताभिशस्यमानं एताश्वेष्वा अस्य
देवता अन्नमुदन्त्युदन्त्युवेवास्य मनुष्याः॥ (३२)

इन्द्रियकामः सवितुस्तेजस्तपुरोडाशोऽष्टात्रिंशत्त्वा॥ ४॥ [७]

रजनो वै कौणेयः क्रतुजितं जानकिं चक्षुर्वन्यमयात्तस्मा
एतामिष्टिं निर्वपदग्रये भ्राजस्वते पुरोडाशमृष्टाकंपालः सौर्य
चरुमग्रये भ्राजस्वते पुरोडाशमृष्टाकंपालं तयैवास्मिश्वक्षुर-
दधाद्यशक्षुष्कामः स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदग्रये भ्राजस्वते
पुरोडाशमृष्टाकंपालः सौर्य चरुमग्रये भ्राजस्वते पुरोडाश-
मृष्टाकंपालमग्रेवं चक्षुषा मनुष्या वि (३३)

पश्यन्ति सूर्यस्य देवा अग्निं चैव सूर्यं च स्वेन भागधेयेनोप-
धावति तावेवास्मिश्वक्षुर्धत्तशक्षुष्मानेव भवति यदाग्रेयौ भवतश्वक्षुषी
एवास्मिन्नत्प्रतिं दधाति यथसौर्यो नासिंकां तेनाभितः सौर्यमाग्रेयौ
भवतस्तस्मादभितो नासिंकां चक्षुषी तस्मान्नासिंकया चक्षुषी विधृते
समानी यज्यानुवाक्ये भवतः समानः हि चक्षुः समृद्ध्या उदूत्यं
जातवैदसः सप्त त्वा हरितो रथे चित्रं देवानामुदंगादर्नीकमिति
पिण्डान्ग्र यच्छ्रुति चक्षुरेवास्मै प्र यच्छ्रुति यदेव तस्य तत्॥ (३४)

वि ह्यष्टाविंशतिश्च॥ २॥ [८]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासु धीरश्वेतां वसुविद्धुवो-

असि धुवोऽहं संजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता वसुविद्वुवोऽसि धुवो-
अहं संजातेषु भूयासमभिभूश्चेत्ता वसुविदामनमस्यामनस्य देवा-
ये संजाताः कुमाराः समनसस्तानुहं कामये हृदा ते मां कामयन्ताः
हृदा तान्म आमनसः कृधि स्वाहा॥मनम्- (३५)

स्यामनस्य देवा याः स्त्रियः समनसस्ता अहं कामये
हृदा ता मां कामयन्ताः हृदा ता मु आमनसः कृधि स्वाहा
वैश्वदेवीः साङ्ग्रहणीं निर्वपेद्वामंकामो वैश्वदेवा वै संजाता
विश्वानेव देवान्थ्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्म
यच्छन्ति ग्राम्येव भवति साङ्ग्रहणी भवति मनोग्रहणं वै सुङ्ग्रहणं
मने एव संजातानां (३६)

गृह्णाति धुवोऽसि धुवोऽहं संजातेषु भूयासुमिति परिधीन्परि-
दधात्याशिषमेवैतामा शास्तेऽथौ एतदेव सर्वं संजातेष्वधि भवति
यस्यैवं विदुषं एते परिधयः परिधीयन्त आमनमस्यामनस्य देवा-
इति तिस्र आहुतीर्जुहोत्येतावन्तो वै संजाता ये महान्तो ये क्षुलका-
याः स्त्रियस्तानेवावं रुन्धे त एनमवरुद्धा उपं तिष्ठन्ते॥ (३७)

स्वाहामनमसि संजातानां रुन्धे पञ्चं च॥३॥ [९]

यन्नवमैतत्त्रवनीतमभवद्यदसर्पत्तथ्सर्पिरभवद्यदध्रियत तद्-
घृतमभवदश्चिनोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि
स्वाहेन्द्रस्य प्राणोऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणोऽसि स्वाहा-

मित्रावरुणयोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि स्वाहा॑
विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि (३८)

तस्य ते ददतु येषां प्राणोऽसि स्वाहा॑ घृतस्य धारामुमृतस्य
पन्थामिन्द्रेण दत्तां प्रयतां मुरुद्धिः। तत्त्वा॒ विष्णुः पर्यपश्यत्त्वेऽला॑
गव्येरयत्। पावमानेन त्वा॒ स्तोमैन गायत्रस्य वर्तन्योपाऽशोर्वार्येण
देवस्त्वा॑ सवितोथसृजतु जीवातवे जीवनस्यायै बृहद्रथन्तरयोस्त्वा॑
स्तोमैन त्रिष्टुभौ वर्तन्या॑ शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा॑ सवितो- (३९)

थसृजतु जीवातवे जीवनस्याया॑ अग्नेस्त्वा॑ मात्रंया॑ जगत्यै
वर्तन्याग्रयुणस्य वीर्येण देवस्त्वा॑ सवितोथसृजतु जीवातवे
जीवनस्याया॑ इममग्ने आयुषे॒ वर्चसे कृधि प्रियः॒ रेतो॒ वरुण सोम
राजन्। मातेवास्मा अदिते॒ शर्म यच्छु॒ विश्वे॒ देवा॒ जरंदष्टिर्यथाऽ-
संत्। अग्निरायुष्मान्स वनस्पतिभिरायुष्मान्तेन॒ त्वायुषाऽयुष्मन्तं
करोमि॒ सोम आयुष्मान्स ओषधीभिर्यज्ञ आयुष्मान्स
दक्षिणाभिर्ब्रह्माऽयुष्मतद्वाह्मणैरायुष्मदेवा॑ आयुष्मन्तस्तेऽमृतेन
पितर आयुष्मन्तस्ते॒ स्वधयाऽयुष्मन्तस्तेन॒ त्वायुषाऽयुष्मन्तं
करोमि॥ (४०)

विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि त्रिष्टुभौ वर्तन्या॑ शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा॑ सवितोथसोम
आयुष्मान्याविश्वाशतिश्वा॥ ३॥ [१०]

अग्निं वा पुतस्य शरीरं गच्छति॒ सोमः॑ रसो॒ वरुण

एनं वरुणपाशेनं गृह्णाति सरस्वतीं वागग्राविष्णूं आत्मा
यस्य ज्योगामयंति यो ज्योगामयावी स्याद्यो वा कामयेत्
सर्वमायुरियामिति तस्मा एतामिष्टि निर्वपेदाग्रेयमष्टाकपालः
सौम्यं चरुं वारुणं दशकपालः सारस्वतं चरुमाग्राविष्णुवमेका-
दशकपालमग्रेरेवास्य शरीरं निष्क्रिणाति सोमाद्रसः (४१)

वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुश्चति सारस्वतेन वाचं दधात्यग्निः
सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताभिश्चैवैनं यज्ञेनं च भिषज्यत्युत
यदीतासुर्भवति जीवत्येव यन्नवैमैत्तन्नवनीतमभवदित्याज्यमवैक्षते
रूपमेवास्यैतन्महिमानुं व्याचंष्टेऽश्चिनोः प्राणोऽसीत्याहाश्चिनौ वै
देवानां (४२)

भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोतीन्द्रस्य प्राणो-
ऽसीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नेतेन दधाति मित्रावरुणयोः प्राणोऽसीत्याह
प्राणपानावेवास्मिन्नेतेन दधाति विश्वेषां देवानां प्राणोऽसीत्याह
वीर्यमेवास्मिन्नेतेन दधाति घृतस्य धाराममृतस्य पन्थामित्याह
यथायजुरेवैतत्यावमानेन त्वा स्तोमेनेत्या- (४३)

ह प्राणमेवास्मिन्नेतेन दधाति बृहद्रथन्तरयोऽस्त्वा
स्तोमेनेत्याहौजं एवास्मिन्नेतेन दधात्यग्रेस्त्वा मात्रयेत्याहाऽ-
ऽत्मानमेवास्मिन्नेतेन दधात्यत्विजः पर्याहुर्यावन्त एवत्विजुस्त
एनं भिषज्यन्ति ब्रह्मणो हस्तमन्वारभ्यु पर्याहुरेकुधैव यजमान्

आयुर्दधति यदेव तस्य तद्विरण्याद्- (४४)

घृतं निष्पिंबत्यायुर्वै घृतम् मृतः हिरण्यम् मृतादेवायुर्निष्पिंबति
शतमानं भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिये आयुष्येवेन्द्रिये
प्रति तिष्ठत्यथो खलु यावतीः समा एष्यन्मन्येत् तावन्मानः
स्याथ्समृद्धा इममग्ने आयुषे वर्चसे कृधीत्याहाऽयुरेवास्मिन्वर्चो
दधाति विश्वे देवा जरदृष्टिरथासदित्याहु जरदृष्टिमेवैनं
करोत्यग्निरायुष्मानिति हस्तं गृह्णात्येते वै देवा आयुष्मन्तस्त
एवास्मिन्नायुर्दधति सर्वमायुरेति॥ (४५)

रसं देवानां स्तोमेनेति हिरण्यादसदिति द्वाविशतिश्च॥५॥——————[११]

प्रजापतिर्वरुणायाश्वमनयथ्स स्वां देवतामार्च्छुथ्स पर्यदीर्यत्
स एतं वारुणं चतुष्कपालमपश्यत्तं निरवपत्ततो वै स
वरुणपाशादमुच्यते वरुणो वा एतं गृह्णाति योऽश्वं प्रतिगृह्णाति
यावतोऽश्वान्प्रतिगृह्णीयात्तावतो वारुणाश्वतुष्कपालान्निर्वपेद्वरुणमेव
स्वेनं भागुधेयेनोपधावति स एवैनं वरुणपाशान्मुश्वति (४६)

चतुष्कपाला भवन्ति चतुष्पाद्यश्वः समृद्धा एकमतिरिक्तं
निर्वपेद्वमेव प्रतिग्राही भवति यं वा नाध्येति तस्मादेव
वरुणपाशान्मुच्यते यद्यपरं प्रतिग्राही स्याथ्सौर्यमेककपालमनु
निर्वपेद्मुमेवाऽदित्यमुच्चारं कुरुतेऽपोऽवभृथमवैत्युपसु वै

वरुणः साक्षादेव वरुणमवं यजतेऽपोनन्त्रीयं चरुं पुनरेत्य
निर्वपेदप्सुयौनिर्वा अश्वः स्वामेवैनं योनिं गमयति स एनं
शान्त उपं तिष्ठते॥ (४७)

मुञ्चति चरुं सुसदंश च॥२॥ [१२]

या वामिन्द्रावरुणा यत्व्या तनूस्तयेममङ्गहसो मुञ्चतुं या
वामिन्द्रावरुणा सहस्या रक्षस्या तेजस्या तनूस्तयेममङ्गहसो मुञ्चतुं
यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ स्नामस्तं वामेतेनावं यजे यो वामिन्द्रावरुणा
द्विपाथ्मुं पुशुषु चतुष्पाथ्मुं गोष्टे गृहेष्वपस्वोषधीषु वनस्पतिंषु
स्नामस्तं वामेतेनावं यजु इन्द्रो वा एतस्यै- (४८)

न्द्रियेणापं क्रामति वरुण एनं वरुणपाशेन गृह्णाति
यः पाप्मनां गृहीतो भवति यः पाप्मनां गृहीतः स्यात्तस्मां
एतामैन्द्रावरुणों पंयस्यां निर्वपेदिन्द्रं एवास्मिन्निन्द्रियं दंधाति
वरुण एनं वरुणपाशान्मुञ्चति पयस्या भवति पयो हि वा
एतस्मादपक्रामत्यथैष पाप्मनां गृहीतो यत्पंयस्यां भवति पयं
एवास्मिन्तयां दंधाति पयस्यायां (४९)

पुरोडाशमवं दधात्यात्मन्वन्तमेवैनं करोत्यथो आयतनवन्तमेव
चतुर्धा व्यूहति दिक्षवेव प्रतिं तिष्ठति पुनः समूहति दिग्भ्य एवास्मै
भेषजं करोति समूह्यावं द्यति यथाविद्धं निष्कृन्तति ताद्वगेव तद्यो
वामिन्द्रावरुणावग्नौ स्नामस्तं वामेतेनावं यजु इत्याहु दुरिष्या एवैनं

पाति यो वामिन्द्रावरुणा द्विपाथ्सुं पुशुषु स्नामस्तं वामेतेनावं
यज् इत्याहैतावंतीर्वा आपु ओषधयो वनस्पतयः प्रजाः पशवं
उपजीवनीयास्ता एवास्मै वरुणपाशान्मुच्चति॥ (५०)

पुतस्यं पशुस्यां पाति पद्मिरशतिश्च॥ ३॥ [१३]

स प्रलवन्नि काव्येन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरः। त्वं नः सोम
विश्वतो रक्षो राजन्नधायतः। न रिष्येत्त्वावंतः सखौ। या ते धामानि
दिवि या पृथिव्यां या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु। तेभिर्नैः विश्वैः सुमना
अहेऽन्नार्जन्सोम् प्रति हव्या गृभाय। अग्नीषोमा सवेदसा सहृती
वनतुं गिरः। सं दैवत्रा बभूवथुः। युव- (५१)

मेतानि दिवि रोचनान्यग्निश्चं सोम सक्रंतू अधत्तम्।
युवः सिन्धूः रभिश्चस्तेरवद्यादग्नीषोमावमुच्चतं गृभीतान्।
अग्नीषोमाविमः सु मै शृणुतं वृषणा हवम्। प्रति सूक्तानि हर्यतं
भवतं दाशुषे मयः। आन्यं दिवो मातृरिश्चां जभारामश्चादन्यं परि
श्येनो अद्रेः। अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृधानोरुं यज्ञाय चक्रथुरु
लोकम्। अग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्य वीतः (५२)

हर्यतं वृषणा जुषेथाम्। सुशर्मणा स्ववंसा हि भूतमथा
धत्तं यजमानाय शं योः। आ प्यायस्व सं तौ। गणानां त्वा
गुणपतिः हवामहे कुविं कंवीनामुपमश्रवस्तमम्। ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां
ब्रह्मणस्पत् आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीदु सादनम्। स इज्जनेन् स

विशा स जन्मना स पुत्रैर्वाजं भरते धना नृभिः। देवानां यः
पितरं माविवासति (५३)

श्रद्धामना हृविषा ब्रह्मणस्पतिम्। स सुष्टुभा स ऋक्ता
गुणेन वलः रुरोज फलिगः रवेण। बृहस्पतिरुम्निया हव्यसूदः
कनिकदद्वावशतीरुदाजत्। मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्मा
अर्यमा याति वृषभस्तुविष्मान्दाता वसूनां पुरुहूतो अरहन्त्।
सहस्राक्षो गोत्रभिद्वज्रबाहुरस्मासु देवो द्रविणं दधातु। ये
तैर्यमन्वहवो देवयानाः पन्थानो (५४)

राजन्दिव आचरन्ति। तेभिर्नो देव महि शर्म यच्छु शं नं
एधि द्विपदे शं चतुष्पदे। बुधादग्रमङ्गिरोभिर्गृणानो वि पर्वतस्य
दृहितान्यैरत्। रुजद्रोधाः सि कृत्रिमाण्येषाः सोमस्य ता मद्
इन्द्रशकारा। बुधादग्रेण वि मिमाय मानैर्वज्रेण खान्यतृणन्दीनाम्।
वृथासृजत्पथिर्भिर्दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद् इन्द्रशकारा। (५५)

प्र यो जज्ञे विद्वाः अस्य बन्धुं विश्वानि देवो जनिमा
विवक्ति। ब्रह्म ब्रह्मण उज्जभार मध्यान्नीचादुच्चा स्वधयाऽभि प्र
तस्थौ। महान्मही अस्तभायद्वि जातो द्याः सद्य पार्थिवं च रजः।
स बुधादौष जनुषाभ्यग्रं बृहस्पतिर्देवता यस्य सुम्राटा बुधाद्यो
अग्रमभ्यत्योजिसा बृहस्पतिमा विवासन्ति देवाः। भिनद्वलं वि पुरो
दर्दरीति कनिकदसुवर्पो जिंगाय॥ (५६)

युवं वीतमा॒ विवासति॑ पन्थानो॑ दीर्घयाथैः॒ सोमस्य॑ ता॒ मद॑ इन्द्रश्चकार॑ देवा॒ नवं॑ च॥६॥ [१४]

आ॒दित्येभ्यो॑ देवा॒ वै॒ मृत्यो॒देवा॒ वै॒ स॒त्रमर्युम्मो॑ प्र॒जापते॒म्भयंस्त्रि॑शत्‌जापति॒देवेभ्यो॑ऽत्राद्यन्देवासुरास्तात्रजंनो॑
द्वूवो॑ऽस्मि॑ यत्रवंमुग्निं॑ वै॒ प्र॒जापति॒रुरुणायु॑ या॑ वामिन्द्रावरुणा॑ सप्रबृवच्चतुर्दशा॥१५॥

आ॒दित्येभ्यु॒स्त्वष्टुरम्भै॑ दानंकामा॑ ए॒वावरुन्धेऽग्निं॑ वै॒ सप्रबृवथ्यदंश्चाशत्॥५६॥

आ॒दित्येभ्यु॑ सुवर्षपो॑ जिंगाय॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः
समाप्तः॥२-३॥

काण्डे दशिन्यः—१९२

आदितः दशिन्यः—५३४

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

देवा मनुष्याः पितरस्तेऽन्यत आसन्नसुरा रक्षाऽसि
पिशाचास्तेऽन्यतस्तेषां देवानामुत यदल्पुं लोहितमकुर्वन्तद्रक्षाऽसि
रात्रीभिरसुभ्रन्तान्ध्मुव्यान्मृतानभि व्यैच्छुते देवा अविदुर्यो वै
नोऽयं म्रियते रक्षाऽसि वा इमं ग्रन्तीति ते रक्षाऽङ्गुस्युपामन्त्रयन्तु
तान्यंब्रुवन्वरं वृणामहे य- (१)

दसुराञ्जयाम तत्रः सहासदिति ततो वै देवा असुरानजयन्ते-
ऽसुराञ्जित्वा रक्षाऽङ्गुस्यपानुदन्त तानि रक्षाऽङ्गुस्यनृतमकुर्तेति समन्तं
देवान्पर्यविशन्ते देवा अग्रावनाथन्त तेऽग्रये प्रवते पुरोडाशमृष्टा-
कंपालं निरवपन्नग्रये विबाधवतेऽग्रये प्रतीकवते यदग्रये प्रवते
निरवंपन् यान्येव पुरस्ताद्रक्षाऽङ्गुस्या- (२)

सन्तानि तेन प्राणुदन्त यदग्रये विबाधवते यान्येवाभितो
रक्षाऽङ्गुस्यासन्तानि तेन व्याधन्त यदग्रये प्रतीकवते यान्येव
पश्चाद्रक्षाऽङ्गुस्यासन्तानि तेनापानुदन्त ततो देवा अभवन्परासुरा
यो भ्रातृव्यवान्ध्याञ्च स्पर्धमान एतयेष्या यजेताग्रये प्रवते
पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेऽग्रये विबाधवते- (३)

अग्रये प्रतीकवते यदग्रये प्रवते निर्वपति य एवास्मा-
च्छेयान्नातृव्यस्तं तेन प्रणुदते यदग्रये विबाधवते य एवैर्वेन

सुदृढं तेन वि बांधते यदुग्रये प्रतीकवते य एवास्मात्पार्षीयान्तं
तेनापं नुदते प्र श्रेयाऽसं भ्रातृव्यं नुदतेऽति सुदृशं क्रामति नैनं
पार्षीयानाप्रोति य एवं विद्वानेतयेष्या यजते॥ (४)

वृणामहे यत्पुरस्ताद्रक्षाऽसि वपेदुग्रये विवाधवते एवं चत्वारिं च॥४॥ [१]

देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा अब्रुवन् यो नौ
वीर्यावत्तमस्तमनुं सुमारभामहा इति त इन्द्रमब्रुवन्त्वं वै
नौ वीर्यावत्तमोऽसि त्वामनुं सुमारभामहा इति सौऽब्रवीत्तिस्तो मं
इमास्तनुवो वीर्यावतीस्ताः प्रौणीताथासुरानुभि भविष्यथेति ता वै
ब्रूहीत्यब्रुवन्त्रियमऽहोमुग्रियं विमृधेयमिन्द्रियावती- (५)

त्यंब्रवीत्त इन्द्रायाऽहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं
निरंवपन्निन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते यदिन्द्रायाऽहोमुचे
निरवंपन्नऽहस एव तेनामुच्यन्त यदिन्द्राय वैमृधाय मृधं एव
तेनापांघ्रत यदिन्द्रायेन्द्रियावते इन्द्रियमेव तेनाऽल्पन्नदधत
त्रयस्त्रिःशत्कपालं पुरोडाशं निरंवपन्नयस्त्रिःशद्वै देवतास्ता इन्द्रं
आत्मन्नुं सुमारभयत भूत्यै (६)

तां वाव देवा विजितिमुत्तमामसुरैर्व्यजयन्त यो
भ्रातृव्यवान्ध्याथस स्पर्धमान एतयेष्या यज्ञेतेन्द्रायाऽहोमुचे
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते-
ऽहसां वा एष गृहीतो यस्माच्छ्रेयान्नातृव्यो यदिन्द्रायाऽहोमुचे

निर्वपत्यः हंस एव तेन मुच्यते मृधा वा एषोऽभिषंण्णो
यस्मां असमानेष्वन्यः श्रेयानुता - (७)

अत्रात्व्यो यदिन्द्राय वैमृधाय मृधं एव तेनापं हते
यदिन्द्रायेन्द्रियावंत इन्द्रियमेव तेनाऽऽत्मन्यत्ते त्रयस्त्रिः शत्कपालं
पुरोडाशं निर्वपति त्रयस्त्रिः शङ्खे देवतास्ता एव यजमान आत्मन्ननु
समारम्भयते भूत्यै सा वा एषा विजितिर्नामेष्टिर्य एवं विद्वानेतयेष्या
यजंत उत्तमामेव विजिति भ्रातृव्येण वि जंयते॥ (८)

इन्द्रियावंती भूत्यां उतैकान्तपञ्चशब्दां ॥ [२]

देवासुराः संयत्ता आसन्तेषां गायुत्र्योजो बलमिन्द्रियं वीर्यं
प्रजां पशून्मुङ्गुह्यादायापक्रम्यातिष्ठृत तेऽमन्यन्त यतरान् वा
इयमुपावुर्ध्यति त इदं भविष्यन्तीति तां व्यहृयन्त विश्वकर्मन्त्रिति
देवा दाभीत्यसुराः सा नान्यतराङ्क्ष नोपावर्तत ते देवा
एतद्यजुरपश्युन्नोजोऽसि सहोऽसि बलमसि (९)

भ्राजोऽसि देवानां धाम नामासि विश्वमसि विश्वायुः सर्वमसि
सर्वायुरभिभूरिति वाव देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं प्रजां
पशूनवृजत यद्वयुत्र्यपक्रम्यातिष्ठृत तस्मादेतां गायुत्रीतीष्टिमाहः
संवथसुरो वै गायुत्री संवथसुरो वै तदपक्रम्यातिष्ठद्यदेतया देवा
असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं (१०)

प्रजां पशूनवृजत तस्मादेतां सर्वर्ग इतीष्टिमाहर्यो

भ्रातृव्यवान्ध्याथ्स स्पर्धमान एतयेष्या यजेताग्नये संवर्गये
पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेत्तः शृतमासंन्नमेतेन यजुषाऽभि
मृशेदोजं एव बलमिन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्नातृव्यस्य वृक्षं
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति॥ (११)

बलमस्येतया देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं पञ्चचत्वारिःशत्ता॥ ३॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अस्माध्मृष्टाः परांचीरायन्ता
यत्रावसुन्ततो गुर्मुदुदतिष्ठत् ता बृहस्पतिश्चान्वैताः सौ-
ऽब्रवीद्बृहस्पतिरनयां त्वा प्रतिष्ठान्यथं त्वा प्रजा उपावर्थ्यन्तीति
तं प्रातिष्ठत् ततो वै प्रजापतिं प्रजा उपावर्तन्त् यः प्रजाकामः
स्यात् तस्मां एतं प्राजापत्यं गार्मुतं चरुं निर्वपेत्प्रजापति- (१२)

मेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजां प्रजनयति
प्रजापतिः पशूनसृजत तेऽस्माध्मृष्टाः परांश्च आयन्ते यत्रावसुन्ततो
गुर्मुदुदतिष्ठत् तान्पूषा चान्वैताः सौऽब्रवीत्पूषाऽनयां मा प्र
तिष्ठाथं त्वा पशवं उपावर्थ्यन्तीति मां प्रतिष्ठेति सोमाऽब्रवीन्मम
वा - (१३)

अकृष्टपच्यमित्युभौ वां प्रतिष्ठानीत्यब्रवीत्तौ प्रातिष्ठत् ततो
वै प्रजापतिं पशवं उपावर्तन्त् यः पशुकामः स्यात् तस्मां एतः
सोमापौष्णं गार्मुतं चरुं निर्वपेथ्सोमापूषणांवेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति तावेवास्मै पशून्न जनयतः सोमो वै रैतोधाः पूषा पशूनां

प्रंजनयिता सोमं एवास्मै रेते दधाति पूषा पशून्प्र जनयति॥ (१४)

बुपेत्प्रजापतिं वै दधाति पूषा त्रीणि च॥३॥ [४]

अग्ने गोभिर्न आ गृहीन्दौ पुष्या जुषस्व नः। इन्द्रौ धूर्ता गृहेषु
नः॥ सविता यः संहस्रियः स नौ गृहेषु रारणत्। आ पूषा एत्वा
वसु॥ धूता ददातु नो रथिमीशानो जगत्स्पतिः। स नैः पूर्णेन
वावनत्॥ त्वष्टा यो वृषभो वृषा स नौ गृहेषु रारणत्। सहस्रैणायुतेन
च॥ येन देवा अमृतं (१५)

दीर्घङ्ग श्रवो दिव्यैरयन्त। रायस्पोष त्वमस्मभ्युं गवां कुलिमं
जीवस आ युवस्व। अग्निर्गृहपतिः सोमो विश्ववनिः सविता सुमेधाः
स्वाहा॥। अग्ने गृहपते यस्ते घृत्यो भागस्तेन सह ओजं आक्रमं-
माणाय धेहि श्रैष्यात्पथो मा योषं मूर्धा भूयासङ्गु स्वाहा॥॥ (१६)

अमृतमुष्टात्रि॑ शच॥२॥ [५]

चित्रयां यजेत पशुकाम इयं वै चित्रा यद्वा अस्यां विश्वं
भूतमधिं प्रजायते तेनेयं चित्रा य एवं विद्वाङ्श्वित्रयां पशुकामो
यजते प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते प्रैवाऽग्नेयेन वापयति रेतः
सौम्येन दधाति रेत एव हितं त्वष्टा रूपाणि वि करोति सारस्वतौ
भवत एतद्वै दैव्यं मिथुनं दैव्यमेवास्मै (१७)

मिथुनं मध्यतो दधाति पुष्यै प्रजननाय सिनीवल्लै चरुर्भवति

वाग्वै सिंनीवाली पुष्टिः खलु वै वाक्पुष्टिमेव वाचमुपैत्येन्द्र उत्तमो
भवति तेनैव तन्मिथुनः सप्तैतानि हृषीःषि भवन्ति सप्त
ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त छन्दाःस्युभयस्यावरुद्धा अथैता
आहुतीर्जुहोत्येते वै देवाः पुष्टिपतयस्त एवास्मिन्पुष्टिं दधति
पुष्टिं प्रजयां पशुभिरथो यदेता आहुतीर्जुहोति प्रतिष्ठित्यै॥ (१८)

अस्मै त एव द्वादश च॥२॥ [६]

मारुतमसि मरुतामोजोऽपां धारां भिन्दि रमयत मरुतः श्येन-
मायिनं मनोजवसं वृषणः सुवृक्तिम्। येन शर्ध उग्रमवसृष्टमेति
तदश्विना परिं धत्तः स्वस्ति। पुरोवातो वर्षजिन्वरावृथस्वाहा
वातावद्वर्षन्नुग्रावृथस्वाहा^१ स्तुनयन्वर्षन्नभीमरावृथस्वाहा^२ इन-
शन्यवस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्त्वेषरावृथस्वाहा^३ इतिरात्रं वर्षन्पूर्तिरावृथ-
(१९)

स्वाहा बुहु हायमवृषादिति श्रुतरावृथस्वाहा^४ इतपतिं
वर्षन्विराङ्गवृथस्वाहावस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्नभूतरावृथस्वाहा मान्दा
वाशाः शुन्ध्यूरजिराः। ज्योतिष्मतीस्तमस्वरीरुन्दतीः सुफेनाः।
मित्रभूतः क्षत्रभूतः सुरांश्च इह माऽवत। वृष्णो अश्वस्य
सुन्दानमसि वृष्ट्यै त्वोपं नह्यामि॥ (२०)

पूर्तिरावृद्विचत्वारिंशत्ता॥२॥ [७]

देवां वसव्या अग्ने सोम सूर्या। देवाः शर्मण्या मित्रावरुणार्यमन्त्र।

देवाः सपीतयोऽपां नपादाशुहेमन्। उद्ग्रो दत्तोऽदधिं भिन्त दिवः
पुर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्याऽवता दिवां चित्तमः
कृष्णन्ति पुर्जन्येनोदवाहेन। पृथिवीं यद्युन्दन्ति। आ यं नरः
सुदानंवो ददाशुषे दिवः कोशमचुच्यवुः। वि पुर्जन्याः सृजन्ति
रोदसी अनु धन्वना यन्ति (२१)

वृष्ट्याः। उदीरयथा मरुतः समुद्रतो यूयं वृष्टिं वर्घयथा
पुरीषिणः। न वो दस्त्रा उपं दस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथा
अवृथसता। सृजा वृष्टिं दिव आद्विः संमुद्रं पृण। अञ्जा असि
प्रथमजा बलमसि समुद्रियम्। उन्नम्य पृथिवीं भिन्दीदं दिव्यं
नभः। उद्ग्रो दिव्यस्य नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्। ये देवा
दिविभागा यैऽन्तरिक्षभागा ये पृथिविभागाः। त इमं यज्ञमवन्तु
त इदं क्षेत्रमा विशन्तु त इदं क्षेत्रमनु वि विशन्तु॥ (२२)

यन्ति देवा विश्वशतिश्च॥ २॥ [८]

मारुतमसि मरुतामोज इति कृष्णं वासः कृष्णतूषं परि धत्त
एतद्वै वृष्ट्यै रूपः सरूप एव भूत्वा पुर्जन्यं वर्घयति रमयत मरुतः
श्येनमायिनमिति पश्चाद्वातं प्रति मीवति पुरोवातमेव जनयति
वर्घस्यावरुच्छ्यै वातनामानि जुहोति वायुर्वृष्ट्यां ईशे वायुमेव
स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै पुर्जन्यं वर्घयत्यष्टौ (२३)

जुहोति चतस्रो वै दिशश्वतस्रोऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव

वृष्टिं सम्प्र च्यावयति कृष्णाजिने सं यौति हुविरेवाकरन्तर्वेदि
सं योत्यवरुद्धै यर्तीनामृद्यमानानां शीरूषाणि परापत्तन्ते खर्जूरा
अभवन्तेषां रसं ऊर्ध्वोपतत् तानि करीराण्यभवन्सौम्यानि
वै करीराणि सौम्या खलु वा आहृतिर्दिवो वृष्टिं च्यावयति
यत्करीराणि भवन्ति (२४)

सौम्ययैवाऽहुत्या दिवो वृष्टिमवं रुन्धे मधुषा सं यौत्यपां
वा एष ओषधीनां रसो यन्मध्वन्द्य एवौषधीभ्यो वर्षत्यथो
अन्न्या एवौषधीभ्यो वृष्टिं निनयति मान्दा वाशा इति सं
यौति नामधेयैरवैनां अच्छुत्यथो यथा ब्रूयादसावेहीत्येवमेवैनां
नामधेयैरा (२५)

च्यावयति वृष्णो अश्वस्य सन्दानमसि वृष्ट्यै त्वोपं नह्यामीत्याहु
वृषा वा अश्वो वृषा पर्जन्यः कृष्ण इव खलु वै भूत्वा वर्षति
रूपेणैवैनुं समर्धयति वर्षस्यावरुद्धै॥ (२६)

अष्टौ भवन्ति नामधेयैरकान्त्रिःशब्दः ॥ [१]

देवां वसव्या देवाः शर्मण्या देवाः सपीतय इत्या बंधाति
देवताभिरेवान्वुं वृष्टिमिच्छति यदि वर्षेत् तावत्येव हौतुव्यं यदि
न वर्षेच्छो भूते हुविर्निर्वपेदहोरात्रे वै मित्रावरुणावहोरात्राभ्यां खलु
वै पर्जन्यो वर्षति नक्तं वा हि दिवां वा वर्षति मित्रावरुणावेव
स्वेनो भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मा - (२७)

अहोरात्राभ्यां पूर्जन्यं वर्षयतोऽग्रये धामच्छदै पुरोडाशमष्टाकं पालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं सौर्यमेकं कपालमग्निर्वा इतो वृष्टिमुदीरयति मरुतः सृष्टां नयन्ति यदा खलु वा असावादित्यो न्यङ्ग्निमिभिः पर्यावर्तते ऽथं वर्षति धामच्छदिव खलु वै भूत्वा वर्षत्येता वै देवता वृष्ट्यां ईशते ता एव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति ता - (२८)

एवास्मै पूर्जन्यं वर्षयन्त्युतावर्षपिष्यन्वर्षत्येव सृजा वृष्टिं दिव आद्विः समुद्रं पृष्ठेत्याहुमाश्वैवामूश्वापः समर्धयत्यथौ आभिरेवामूरच्छत्यजा असि प्रथमजा बलमसि समुद्रियमित्याह यथायजुरेवैतदुन्नभय पृथिवीमिति वर्षाह्वां जुहोत्येषा वा ओषधीनां वृष्टिवनिस्तयैव वृष्टिमा च्यावयति ये देवा दिविभागा इति कृष्णाजिनमवं धूनोतीम एवास्मै लोकाः प्रीता अभीष्टा भवन्ति॥ (२९)

अस्मै धावति ता वा एकविशतिश्च॥ ३॥ [१०]

सर्वाणि छन्दाऽस्येतस्यामिष्यामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टभो वा एतद्वीर्यं यत्कुदुष्णिहा जगत्यै यदुष्णिहकुकुभावन्वाहु तेनैव सर्वाणि छन्दाऽस्यवं रुन्धे गायत्री वा एषा यदुष्णिहा यानि चत्वार्यध्यक्षराणि चतुष्पाद एव ते पुशवो यथा पुरोडाशे पुरोडाशोऽध्येवमेव तद्यद्यच्यध्यक्षराणि यज्ञगत्या (३०)

परिदृध्यादन्तं यज्ञं गमयेत् त्रिष्टुभा परि दधातीन्द्रियं वै वीर्यं
त्रिष्टुगिन्द्रियं एव वीर्यं यज्ञं प्रतिष्ठापयति नान्तं गमयत्यग्ने त्री ते
वाजिना त्रीषुधस्थेति त्रिवत्या परि दधाति सरूपत्वाय सर्वो वा एष
यज्ञो यत् त्रैधातवीयं कामायकामाय प्रयुज्यते सर्वेभ्यो हि कामेभ्यो
यज्ञः प्रयुज्यते त्रैधातवीयैन यजेताभिचरन्थसर्वो वा - (३१)

एष यज्ञो यत् त्रैधातवीयः सर्वेणैवैन यज्ञेनाभि चरति स्तृणुत
एवैनमेतयैव यजेताभिचर्यमाणः सर्वो वा एष यज्ञो यत् त्रैधातवीयः
सर्वेणैव यज्ञेन यजते नैनमभिचरन्थस्तृणुत एतयैव यजेत सहस्रेण
यक्ष्यमाणः प्रजातमेवैनददात्येतयैव यजेत सहस्रेणजानोऽन्तं वा
एष पंशूनां गच्छति (३२)

यः सहस्रेण यजते प्रजापतिः खलु वै पशूनसृजत ताङ्ग
स्नैधातवीयैनैवासृजत य एवं विद्वाङ्ग्स्नैधातवीयैन पशुकामो यजते
यस्मादेव योनेः प्रजापतिः पशूनसृजत तस्मादेवैनान्थसृजत
उपैनमुत्तरः सहस्रं नमति देवताभ्यो वा एष आवृश्यते यो यक्ष्य
इत्युक्ता न यजते त्रैधातवीयैन यजेत सर्वो वा एष यज्ञो - (३३)

यत् त्रैधातवीयः सर्वेणैव यज्ञेन यजते न देवताभ्यु आवृश्यते
द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयश्चतुष्कपालाण्डिः पमृद्धत्वाय
त्रयः पुरोडाशो भवन्ति त्रयं इमे लोका एषां लोकानामास्या
उत्तरउत्तरो ज्यायान्भवत्येवमिव हीमे लोका येवमयो मध्यं एतद्वा

अन्तरिक्षस्य रूपं समृद्धै सर्वेषामभिगुमयन्नव द्युत्यछम्बद्धारः
हिरण्यं ददाति तेजे एवा- (३४)

व रूप्ये तार्प्यं ददाति पशुनेवाव रूप्ये धेनुं ददात्याशिषं एवाव
रूप्ये साम्नो वा एष वर्णो यद्धिरण्यं यजुषां तार्प्यमुक्थामदानां
धेनुरेतानेव सर्वान् वर्णानव रूप्ये॥ (३५)

जगत्याऽभिचरन्वर्णे वै गंच्छति यज्ञस्तेजं एव त्रिशब्दं॥६॥ [११]

त्वष्टा हुतपुत्रो वीन्द्रः सोममाहरत् तस्मिन्निन्द्रं उपहवमैच्छत्
तं नोपाहयत पुत्रं मैऽवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा
सोममपिबत् तस्य यदत्यशिष्यत तत्त्वष्टाहवनीयमुप प्रावर्तयथ-
स्वाहेन्द्रशत्रुवर्धस्वेति स यावदूर्ध्वः पराविष्यति तावति स्वयमेव
व्यरमत् यदि वा तावत्प्रवृण- (३६)

मासीद्यदि वा तावदध्यग्रेरासीथस सम्भवन्नग्नीषोमावभि
समंभवथ्म इपुमात्रमिषुमात्रं विष्वंडुवर्धत् स इमाँलोकानवृणोद्य-
दिमाँलोकानवृणोत् तद्वृत्रस्य वृत्रत्वं तस्मादिन्द्रोऽविभेदपि त्वष्टा
तस्मै त्वष्टा वज्रमसिश्वत् तपो वै स वज्रं आसीत् तमुद्यन्तु
नाशक्रोदथ वै तर्हि विष्णु- (३७)

रन्या देवतांसीथसोऽब्रवीद्विष्णवेहीदमा हरिष्यावो
येनायमिदमिति स विष्णुस्त्रेधाऽऽत्मानं वि न्यंधत्त पृथिव्यां
तृतीयमन्तरिक्षे तृतीयं दिवि तृतीयमभिपर्यावर्ताङ्गविभेद्यत्पृथिव्यां

तृतीयमासीत् तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छुद्विष्पवंनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदं (३८)

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छुत् तत् प्रत्यंगृह्णादधा मेति तद्विष्णवेति प्रायच्छुत् तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं दंधात्विति यदन्तरिक्षे तृतीयमासीत् तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छुद्विष्पवंनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदं (३९)

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छुत् तत्प्रत्यंगृह्णाद द्विर्मधा इति तद्विष्णवेति प्रायच्छुत् तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं दंधात्विति यद्विवि तृतीयमासीत् तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छुद्विष्पवंनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र हार्येनाह- (४०)

मिदमस्मि तत्ते प्र दास्यामीति त्वी (३) इत्यब्रवीथसन्धान्तु सं दंधावहै त्वामेव प्र विशानीति यन्मां प्रविशेः किं मां भुञ्या इत्यब्रवीत् त्वामेवेन्द्रीयं तव भोगाय त्वां प्र विशेयमित्यब्रवीत्तं वृत्रः प्राविशदुदरं वै वृत्रः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो य - (४१)

एवं वेद हन्ति क्षुधं भ्रातृव्यं तदस्मै प्रायच्छुत् तत्प्रत्यंगृह्णात् त्रिर्मधा इति तद्विष्णवेति प्रायच्छुत् तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं दंधात्विति यत् त्रिः प्रायच्छुत् त्रिः प्रत्यंगृह्णात् तत् त्रिधातोऽस्त्रिधातुत्वं यद्विष्णुरन्वतिष्ठत् विष्णवेति प्रायच्छुत्

तस्मा॑दैन्द्रावैष्णवः हुविर्भवति यद्वा इुदं किं च तदस्मै
तत्प्रायच्छुद्दचः सामानि॒ यजू॑षि सुहसुं वा अस्मै॒ तत्प्रायच्छुत्
तस्मा॑थसुहस्रदक्षिणम्॥ (४२)

प्रवृणं विष्णुर्वा इुदमिदमुं यो भवत्येकविशतिश्च॥७॥ [१२]

देवा॑ वै राजुन्या॑ज्ञायंमानादविभयुस्तमन्तरेव सन्तं दाम्ना॑
उपौभन्स्स वा एुषोऽपोब्धो जायते यद्राजुन्यो॑ यद्वा एुषोऽपंपोब्धो॑
जायेत वृत्रान्धश्श्रेरेद्यं कामयेत राजुन्यमनंपोब्धो जायेत
वृत्रान्धश्श्रेरेदिति॑ तस्मा॑ एुतमैन्द्राबारहस्पत्यं चरुं निर्वपेदैन्द्रो॑ वै
राजुन्यो॑ ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनुं दाम्नोऽपोभनान्मुञ्चति हिरण्मयं
दामुं दक्षिणा साक्षादेवैनुं दाम्नोऽपोभनान्मुञ्चति॥ (४३)

एनुं द्वादश च॥१॥ [१३]

नवौनवो भवति जायमानोऽहाँ॑ केतुरुषसामेत्यग्रे॑। भागं
देवेभ्यो॑ वि दधात्यायन्न चन्द्रमा॑स्तिरति दीर्घमायुः॑। यमादित्या॑
अ॒शुमा॑प्याययन्ति॑ यमक्षितमक्षितयुः॑ पिबन्ति। तेन नो॑
राजा॑ वरुणो॑ बृहस्पतिरा॑ प्याययन्तु भुवनस्य गोपाः। प्राच्या॑
दिशि त्वमिन्द्रासि॑ राजोतोदी॑च्यां वृत्रहन्वृत्रहाऽसि॑। यत्र॑ यन्ति॑
स्रोत्यास्त- (४४)

ज्ञितं तै॑ दक्षिणतो॑ वृषभं एधि॑ हव्यः। इन्द्रो॑ जयाति॑ न परा॑
जयाता॑ अधिराजो॑ राजसु॑ राजयाति। विश्वा॑ हि भूयाः॑ पृतना॑

अभिष्ठीरुपसद्यो नमस्यो यथाऽसंत्। अस्येदेव प्र रिंरिचे महित्वं
दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात्। स्वराडिन्द्रो दम आ विश्वगूर्तः
स्वरिरमत्रो ववक्षे रणाय। अभि त्वा शूर नोनुमोऽदुर्घा इव धेनवः।
ईशान- (४५)

मस्य जगतः सुवर्द्धशमीशानमिन्द्र तस्थुषः। त्वामिद्धि
हवामहे साता वाजस्य कारवः। त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां
काष्ठास्वर्वतः। यद्यावं इन्द्र ते शत शतं भूमीरुत स्युः। न त्वा
वज्रिन्थसहस्रं सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी। पिबा सोममिन्द्र
मन्दतु त्वा यं तै सुषावं हर्यश्वाद्रिः। (४६)

सोतुर्बहुभ्यां सुयतो नार्वा। रेवतीर्नः सधमाद् इन्द्रै सन्तु
तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदैम। उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषोदु
त्यं जातवेदसं सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य। शोचिष्केशं
विचक्षण। चित्रं देवानामुदंगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्ने:। आ-
प्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुष- (४७)

श्रा विश्वे देवा ऋतावृधं ऋतुभिरहवनश्रुतः। जुषन्तां युज्यं
पयः। विश्वे देवाः शृणुतेम् हवं मे ये अन्तरिक्षे य उप द्यवि ष। ये
अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा आसद्यास्मिन्बुरुहिषि मादयध्वम्॥ (४८)

वसव्या अग्ने मारुतमिति देवां वसव्या देवाः शर्मण्यास्त्वष्टा हृतपुत्रो देवा वै राजन्यान्नवोनवश्चतुर्दशा॥१४॥
 देवा मनुष्याः प्रजां पशून्देवां वसव्याः परिदुध्यादिदमस्युष्टाचत्वारिंशत्॥४८॥
 देवा मनुष्यां मादयध्वम्॥

हरिः ॐ ॥

॥ कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः
 समाप्तः ॥ २-४ ॥

काण्डे दशिन्यः—२४०

आदितः दशिन्यः—५८२

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

वि॒श्वरूपो वै त्वा॒ष्टः पुरोहितो देवानां मासी॑ अस्वस्त्रीयोऽसुराणां
तस्य त्रीणि शीरूषाण्यां सन्ध्योमुपान्॑ सुरापानं॑ मन्त्रादन्॑ स
प्रत्यक्षं॑ देवेभ्यो भागमंवदत्परोक्षमसुरेभ्यः सर्वस्मै वै प्रत्यक्षं॑ भागं
वदन्ति यस्मा॑ एव परोक्षं॑ वदन्ति तस्य भाग उदितस्तस्मादिन्द्रो-
ऽविभेदोद्दृढ़ वै राष्ट्रं वि पूर्यावर्तयुतीति तस्य वज्रमादाय
शीरूषाण्यच्छिन्द्यासोमुपान्॑- (१)

मासी॑ अथ कपिञ्जलोऽभवद्यथ्सुरापान्॑ स कंलविङ्को
यदन्त्रादन्॑ स तित्तिरिस्तस्याञ्जलिना॑ ब्रह्महृत्यामुपांगृह्णात्ता॑
संवध्सरमंविभृतं भूतान्यभ्यक्रोशन्त्रहृत्यन्ति स पृथिवीमुपांसीद-
दस्यै ब्रह्महृत्यायै तृतीयं प्रति॑ गृह्णाणेति॑ साऽब्रवीद्वरं वृणै
खातात्पराभविष्यन्ती॑ मन्ये॑ ततो॑ मा परा॑ भूवमिति॑ पुरा॑ तै॑ (२)

संवध्सुरादपि॑ रोहादित्यब्रवीत्तस्मात्पुरा॑ संवध्सुरात्पृथिव्यै
खातमपि॑ रोहति॑ वारेवृत्तं॑ ह्यस्यै तृतीयं ब्रह्महृत्यायै प्रत्यंगृह्णात्
तथ्स्वकृतमिरिणमभवत् तस्मादाहिताग्निः श्रद्धादेवः स्वकृत
इरिणे॑ नावं स्येद्वहृत्यायै ह्येषं वर्णः स वनस्पतीनुपांसीददस्यै
ब्रह्महृत्यायै तृतीयं प्रति॑ गृह्णीतेति॑ तै॑ ब्रुवन्वरं वृणामहै वृक्णात् (३)

पराभविष्यन्तो मन्यामहे ततो मा परा भूमेत्याब्रश्ननाद्वो
 भूयाऽसु उत्तिष्ठानित्यब्रवीत् तस्मादाब्रश्ननाद्वृक्षाणां भूयाऽसु
 उत्तिष्ठन्ति वारेवृतुङ् ह्यैषां तृतीयं ब्रह्महृत्यायै प्रत्यंगृह्णन्थस
 निर्यासोऽभवत् तस्मान्निर्यासस्य नाशयं ब्रह्महृत्यायै ह्यैष वर्णोऽथो
 खलु य एव लोहितो यो वाऽब्रश्ननान्निर्येषंति तस्य नाऽशयं (४)

काममन्यस्य स ऋषः सादमुपासीदद्यै ब्रह्महृत्यायै तृतीयं
 प्रति गृह्णीतेति ता अब्रुवन्वरं वृणामहा ऋत्वियात्प्रजां विन्दामहै
 काममा विजनितोः सम्भवामेति तस्मादत्वियाध्वियः प्रजां
 विन्दन्ते काममा विजनितोः सम्भवन्ति वारेवृतुङ् ह्यासां तृतीयं
 ब्रह्महृत्यायै प्रत्यंगृह्णन्थसा मलवद्वासा अभवत् तस्मान्मलवद्वाससा
 न सं वदेत् (५)

न सुहाऽसीत् नास्या अन्नमद्याद्वह्महृत्यायै ह्यैषा वर्णं
 प्रतिमुच्याऽस्तेऽथो खल्वाहुरभ्यञ्जनं वाव लिया अन्नमभ्यञ्जनमेव
 न प्रतिगृह्यं काममन्यदिति यां मलवद्वाससः सम्भवन्ति यस्ततो
 जायते सौऽभिशस्तो यामरण्ये तस्यै स्तेनो यां परार्चीं तस्यै
 हीतमुख्यपगुल्भो या स्नाति तस्यां अपसु मारुको या- (६)

अभ्यङ्के तस्यै दुश्चर्मा या प्रलिखते तस्यै खलुतिरपमारी या-
 ऽभ्यङ्के तस्यै काणो या दुतो धावते तस्यै श्यावदन् या नुखानि
 निकृन्तते तस्यै कुनुखी या कृणति तस्यै क्लीबो या रञ्जुः सृजति

तस्यां उद्भव्युको या पर्णन् पिबति तस्यां उन्मादुको या खर्वेण
पिबति तस्यै खर्वस्तिस्रो रात्रींव्रतं चरेदञ्जलिनां वा पिबेदखर्वेण
वा पात्रैण प्रजायै गोपीथायै॥ (७)

यथोमुपानन्ते वृक्णात् तस्य नाश्य वदेत् मारुको याऽखर्वेण वा त्रीणि च॥७॥——[१]

त्वष्टा हृतपुत्रो वीन्द्रः सोममाहरत् तस्मिन्निन्द्रं उपहृवमैच्छत्
तं नोपाह्यत पुत्रं मैऽवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा
सोममपिबत् तस्य यदत्यशिष्यत तत् त्वष्टाहवनीयमुप्
प्रावर्तयुथ्स्वाहेन्द्रशत्रुवर्धस्वेति यदवर्तयत् तद्वृत्रस्य वृत्वं
यदब्रवीथ्स्वाहेन्द्रशत्रुवर्धस्वेति तस्मादस्ये- (८)

न्द्रः शत्रुरभवथ्म सम्भवन्नग्नीषोमावभि सम्भवथ्म
इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्कुवर्धत् स इमाँलोकानवृणोद यदिमाँलोका-
नवृणोत् तद्वृत्रस्य वृत्वं तस्मादिन्द्रोऽविभेथ्म प्रजापतिमुपां-
धावच्छत्रुर्मेऽजनीति तस्मै वज्रः सिक्का प्रायच्छदेतेन जुहीति
तेनाभ्यायत् तावब्रूतामग्नीषोमौ मा (९)

प्र हारावमन्तः स्व इति मम वै युवः स्थ इत्यब्रवीन्मामभ्ये-
तमिति तौ भागधेयमैच्छेतां ताभ्यामेतमग्नीषोमीयमेकादशकपालं
पूर्णमासे प्रायच्छत् तावब्रूतामभि सन्दष्टौ वै स्वो न शकुव ऐतुमिति
स इन्द्र आत्मनः शीतरुरावजनयत् तच्छीतरुरयोर्जन्म् य एव शीतरुरयोर्जन्म् वेद् (१०)

नैन शीतरुरौ हतुस्ताभ्यामेनमभ्यनयत् तस्माञ्जञ्जभ्यमा-

नादग्नीषोमौ निरक्तामतां प्राणापानौ वा एनं तदेजहितां प्राणो
वै दक्षोऽपानः क्रतुस्तस्माञ्ज्ञभ्यमानो ब्रूयन्मयि दक्षक्रतू इति
प्राणापानावेवाऽत्मन्धते सर्वमायुरेति स देवता वृत्रान्निरहूय
वार्त्रघः हुविः पूर्णमासे निरवपुद घन्ति वा एनं पूर्णमासे
आ- (११)

अमावास्यायां प्याययन्ति तस्माद्वार्तग्नी पूर्णमासे-
जनूच्येते वृधन्वती अमावास्यायां तथसङ्स्थाप्य वार्त्रघः
हुविर्वज्रमादाय पुनरभ्यायते अब्रूतां द्यावापृथिवी मा प्र
हारावयोर्वै श्रित इति ते अब्रूतां वरं वृणावहै नक्षत्रविहिता-
ऽहमसानीत्यसावंब्रवीचित्रविहिताऽहमितीयं तस्मान्नक्षत्रविहिता-
ऽसौ चित्रविहितेयं य एवं द्यावापृथिव्योर्- (१२)

वरं वेदैनं वरो गच्छति स आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रो
वृत्रमंहुन्ते देवा वृत्रः हुत्वाऽग्नीषोमावब्रुवन् हुव्यं नो वहतमिति
तावंब्रूतामपतेजसौ वै त्यौ वृत्रे वै त्ययोस्तेज् इति तै-
ऽब्रुवन्क इदमच्छ्रुतीति गौरित्यब्रुवन्नौर्वाव सर्वस्य मित्रमिति
साऽब्रवीद् (१३)

वरं वृणै मय्येव सुतोभयेन भुनजाध्वा इति तद्वैराहरत्
तस्माद्विं सुतोभयेन भुञ्जत एतद्वा अग्नेस्तेजो यद् घृतमेतथसोमस्य
यत्पयो य एवमग्नीषोमयोस्तेजो वेदं तेजस्व्येव भवति ब्रह्मवादिनों

वदन्ति किं देवत्य॑ पौर्णमासमितिं प्राजापृत्यमितिं ब्रूयात्
तेनेन्द्रं ज्येष्ठं पुत्रं निरवासाययुदिति तस्मा॒ज्येष्ठं पुत्रं धनेन
निरवंसाययन्ति॥ (१४)

अस्य मा वेदा द्यावांपृथिव्योर्ब्रवीदिति तस्माच्चत्वारि च॥७॥ [२]

इन्द्रं वृत्रं जग्निवाऽसम्मृधोऽभि प्रावैपन्त स एतं वैमृधं
पूर्णमासे नुनिर्वाप्यमपश्यत्तं निरवपृत् तेन वै स मृधोऽपाहत्
यद्वैमृधः पूर्णमासे नुनिर्वाप्यो भवति मृधं एव तेन यजमानोऽपं
हत् इन्द्रो वृत्रः हृत्वा देवताभिश्चेन्द्रियेण च व्याध्यत् स
एतमाग्नेयमुष्टाकंपालममावास्यायामपश्यदेन्द्रं दधि (१५)

तन्निरवपृत्तेन वै स देवताश्चेन्द्रियं चावारुन्य यदाग्नेयोऽ
ष्टाकंपालोऽमावास्यायां भर्वत्यैन्द्रं दधि देवताश्चैव तेनैन्द्रियं च
यजमानोऽवं रुन्य इन्द्रस्य वृत्रं जग्नुषं इन्द्रियं वीर्यं पृथिवीमनु
व्याच्छ्रुत् तदोषधयो वीरुधोऽभवन्थस प्रजापतिमुपाधावद्वृत्रं मै
जग्नुषं इन्द्रियं वीर्यं (१६)

पृथिवीमनु व्यारुत् तदोषधयो वीरुधोऽभूवन्निति स
प्रजापतिः पशूनंब्रवीदेतदस्मै सं नयतेति तत्पशव ओषधीभ्यो
ऽध्यात्मन्थसमनयन्तत्पत्यदुहन् यथ्मनयन्तथ्सान्नाय्यस्य
सान्नाय्यत्वं यत्पत्यदुहन्तप्रतिधुषः प्रतिधुक्तः समनैषः प्रत्यधुक्तन्
तु मयिं श्रयत् इत्यंब्रवीदेतदस्मै (१७)

शृतं कुरुतेत्यब्रवीत् तदस्मै शृतमंकुर्वन्निद्वियं वावास्मिन्वीर्यं
तदश्रयन्तच्छृतस्य शृतत्वं समनैषुः प्रत्येषुक्षञ्चृतमंकुन्न
तु मा धिनोतीत्यब्रवीदेतदस्मै दधि कुरुतेत्यब्रवीत् तदस्मै
दध्यंकुर्वन्तदेनमधिनोत् तद्भ्रो दधित्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति द्भ्रः
पूर्वस्यावदेयं (१८)

दधि हि पूर्वं क्रियत इत्यनादत्य तच्छृतस्यैव पूर्वस्याऽवं
द्येदिन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यं श्रित्वा द्भ्रोपरिष्ठाद्विनोति यथापूर्वमुपैति
यत्पूरीकैर्वा पर्णवल्कैर्वातश्याअसौम्यं तद्यत्कलै राक्षसं तद्यत्
तण्डुलैर्वश्वदेवं तद्यदातश्चनेन मानुषं तद्यद्भ्रा तथेन्द्रं द्भ्रा
तनक्ति (१९)

सेन्द्रत्वायाऽग्निहोत्रोच्छेषुणमभ्यातनक्ति यज्ञस्य सन्तत्या इन्द्रो
वृत्रं हृत्वा परां परावतमगच्छुदपाराधमिति मन्यमानस्तं देवता:
प्रैषमैच्छुन्थसौऽब्रवीत्प्रजापतिर्यः प्रथमोऽनुविन्दति तस्य प्रथमं
भागधेयमिति तं पितरोऽन्विन्दन्तस्मात्प्रितृभ्यः पूर्वद्युः क्रियते
सोऽमावास्यां प्रत्यागच्छुत् तं देवा अभि समगच्छन्ताऽमा वै
नो - (२०)

अद्य वसुं वसुतीतीन्द्रो हि देवानां वसुं तदमावास्याया
अमावास्यत्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं देवत्यं सान्नाय्यमिति
वैश्वदेवमिति ब्रूयाद्विश्वे हि तदेवा भागधेयमभि सुमगच्छन्तेत्यथो

खल्वैन्द्रमित्येव ब्रूयादिन्द्रं वाव ते तद्विषुज्यन्तोऽभि
समंगच्छुन्तेति॥ (२१)

दधि मे जुघुषे इन्द्रियं वृथमित्यब्रवीदेतदस्मा अवदेयन्तनक्ति नो द्विचत्वारिष्ठश्च॥७॥—[३]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासौ यजेत् य
एन्नो सेन्द्रौ यजेतेति वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति तेन
पूर्णमासः सेन्द्रं ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां तेनामावास्यां सेन्द्रा य
एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते सेन्द्रावैवैनौ यजते श्वःश्वोऽस्मा
ईजानाय वसीयो भवति देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत् तदसुरा अकुर्वत्
ते देवा पुता- (२२)

मिष्टिमपश्यन्नाग्रावैष्णवमेकादशकपालः सरस्वत्यै चरुः
सरस्वते चरुं तां पौर्णमासः सुङ्गस्थाप्यानु निरवपन्ततो
देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्नस्याथ्स पौर्णमासः
सुङ्गस्थाप्यतामिष्टिमनु निर्वपेत्पौर्णमासेनैव वज्रं भ्रातृव्याय
प्रहृत्याऽग्रावैष्णवेन देवताश्च यज्ञं च भ्रातृव्यस्य वृङ्गे
मिथुनान्पशून्थसारस्वताभ्यां यावदेवास्यास्ति तथ् (२३)

सर्वं वृङ्गे पौर्णमासीमेव यजेत् भ्रातृव्यवान्नामावास्याः हृत्वा
भ्रातृव्यं ना प्याययति साकं प्रस्थायीयैन यजेत् पशुकामो यस्मै
वा अल्पेनाऽहरन्ति नाऽत्मना तृप्यति नान्यस्मै ददाति यस्मै
महुता तृप्यत्यात्मना ददौत्यन्यस्मै महुता पूर्णः हौत्यं तृत

एवैनमिन्द्रः प्रजया पशुभिस्तर्पयति दारुपात्रेण जुहोति न हि
मृन्मयुमाहुतिमानुश औदुम्बरं (२४)

भवत्यूर्ग्वा उदुम्बर ऊर्कपश्वा ऊर्जवास्मा ऊर्ज पशूनव
रुन्धे नागंतश्रीर्महेन्द्रं यजेत् त्रयो वै गतश्रियः शुश्रुवान्नामुणी
राजन्यस्तेषां महेन्द्रो देवता यो वै स्वां देवतांमतियजते प्र स्वायै
देवतायै च्यवते न परां प्राप्नोति पापीयान्भवति संवथ्सुरमिन्द्रं
यजेत् संवथ्सुरः हि ब्रुतं नाति स्वै- (२५)

वैनं देवतेज्यमानां भूत्या इन्द्रे वर्सीयान्भवति संवथ्सुरस्य
पुरस्तादुग्रये ब्रुतपतये पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेथसंवथ्सुरमेवैनं
वृत्रं जप्त्रिवा समुग्निर्वतपतिर्वतमा लभ्यति ततोऽधि कामं
यजेत्॥ (२६)

पुतान्तदौदुम्बरः स्वा त्रिःशब्दं॥५॥ [४]

नासौमयाजी सं नयेदनांगतं वा एतस्य पयो योऽसौमयाजी
यदसौमयाजी सन्नयेत्परिमोष एव सोऽनृतं करोत्यथो परैव सिंच्यते
सोमयाज्येव सं नयेत्पयो वै सोमः पयः सान्नाय्यं पयसैव पय
आत्मन्धत्ते वि वा एतं प्रजया पशुभिरर्धयति वर्धयत्यस्य भ्रातृव्य
यस्य हुविर्निरुसं पुरस्ताच्छन्दमा - (२७)

अभ्युदेति त्रेधा तण्डुलान् वि भजेद्ये मध्यमाः स्युस्तानुग्रये
दात्रे पुरोडाशमृष्टाकंपालं कुर्याद्ये स्थविष्ठास्तानिन्द्राय प्रदात्रे

दुधङ्गश्चरुं येऽणिष्टास्तान् विष्णवे शिपिविष्टाय शृते चरुमग्निरेवास्मै
प्रजां प्रेजनयति वृद्धामिन्द्रः प्रयच्छति यज्ञो वै विष्णुः पशवः
शिपिर्यज्ञ एव पशुषु प्रति तिष्ठति न द्वे (२८)

यजेत् यत्पूर्वया सम्प्रति यजेतोत्तरया छम्बद्धर्याद्यदुत्तरया
सम्प्रति यजेत् पूर्वया छम्बद्धर्यन्त्रेष्टिर्भवति न यज्ञस्तदनु
हीतमुख्यपगल्भो जायत् एकामेव यजेत् प्रगल्भोऽस्य जायते-
जनादत्य तद्वे एव यजेत् यज्ञमुखमेव पूर्वयाऽलभते यजत् उत्तरया
देवतां एव पूर्वयाऽवरुन्ध इन्द्रियमुत्तरया देवलोकमेव (२९)

पूर्वयाऽभिजयति मनुष्यलोकमुत्तरया भूयसो यजऋतूनपैत्येषा
वै सुमना नामेष्टिर्यमद्येजानं पश्चाचन्द्रमा अभ्युदेत्यस्मिन्नेवास्मै
लोकेऽर्थुकं भवति दाक्षायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत् पूर्णमासे
सं नयेन्मैत्रावरुण्याऽमिक्षयाऽमावास्यायां यजेत् पूर्णमासे
वै देवानां सुतस्तेषामेतमर्धमासं प्रसुतस्तेषां मैत्रावरुणी
वशाऽमावास्यायामनूबन्ध्या यत् (३०)

पूर्वद्युर्यजते वेदिमेव तत्करोति यद्वृथ्सानपाकरोति
सदोहविर्धाने एव सम्मिनोति यद्यजते देवैरेव सुत्यां सम्पादयति
स एतमर्धमासं संधुमादं देवैः सोमं पिबति यन्मैत्रावरुण्याऽ-
मिक्षयाऽमावास्यायां यजते यैवासौ देवानां वशाऽनूबन्ध्या सो

एवैषैतस्य सुक्षाद्वा एष देवानुभ्यारोहति य एषां यज्ञः- (३१)

मन्म्यारोहति यथा खलु वै श्रेयानुभ्यारूढः कामयते तथा करोति यद्यविध्यति पापीयान्वति यदि नाविध्यति सदृश्यावृत्काम एतेन यज्ञेन यजेत क्षुरपंचिरह्येष यज्ञस्ताजक्षुण्यो वा भवति प्र वा मीयते तस्यैतद्वृतं नानृतं वदेन्न माऽसमंशजीयान्नस्त्रियमुपेयान्नास्य पल्पूलनेन वासः पल्पूलयेयुरेतद्विदेवाः सर्वं न कुर्वन्ति॥ (३२)

चन्द्रमा द्वे दैवलोकमेव यद्यज्ञं पल्पूलयेयुः पद्मः॥६॥ [५]

एष वै दैवरथो यद्वर्शपूर्णमासौ यो दर्शपूर्णमासाविष्टा सोमेन यजते रथस्पष्ट एवावसाने वरे देवानामव स्यत्येतानि वा अङ्गापरुषिं संवथ्सुरस्य यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासो यजतेऽङ्गापरुषिष्येव संवथ्सुरस्य प्रति दधात्येते वै संवथ्सुरस्य चक्षुषी यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते ताभ्यामेव सुवर्गं लोकमनु पश्य- (३३)

त्येषा वै देवानां विक्रान्तिर्यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते देवानामेव विक्रान्तिमनु वि क्रमत एष वै दैवयानः पन्था यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते य एव दैवयानः पन्थास्त ऽ समारोहत्येतौ वै देवानाऽहरी यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते यावेव देवानाऽहरी ताभ्याः- (३४)

मे॒वैभ्यो॑ हुव्यं वंहत्येतद्वै दे॒वानांमा॒स्य॑ यद्वंशपूर्णमा॒सौ
य ए॒वं वि॒द्वान्द्रशपूर्णमा॒सौ यजंते सा॒क्षादेव दे॒वानांमा॒स्य॑
जुहोत्येष वै हंविर्धनी यो दंशपूर्णमा॒सयाजी सायं प्रातरग्निहोत्रं
जुहोति॑ यजंते दर्शपूर्णमा॒सावहंरहर्हविर्धनिनाऽ॑ सुतो य ए॒वं
वि॒द्वान्द्रशपूर्णमा॒सौ यजंते हविर्धन्यस्मीति॑ सर्वमे॒वास्य॑ बरहि॒ष्यं
दृत्तं भवति॑ दे॒वा वा अहंर- (३५)

यज्ञियं नाविन्दन्ते दंशपूर्णमा॒सावंपुन्नतौ वा ए॒तौ पू॒तौ
मेध्यौ यद्वंशपूर्णमा॒सौ य ए॒वं वि॒द्वान्द्रशपूर्णमा॒सौ यजंते
पूतावै॒वैनौ मेध्यौ यजंते नामावास्यायां च पौर्णमा॒स्यां च
स्त्रियुपैयाद्यदुपैयान्त्रिरिन्द्रियः स्याथ्सोमस्य॑ वै राज्ञोऽर्धमा॒सस्य॑
रात्रयः पलंय आसुन्तासाममावास्यां च पौर्णमा॒सीं च नोपैत् (३६)

ते एनमभि॑ समन्व्येतां तं यक्षमं आच्छद्राजानुं यक्षमं
आरुदिति॑ तद्रोजयक्षमस्य॑ जन्म यत्पार्पयानभवत् तत्पापयक्षमस्य॑
यज्ञायाभ्यामविन्दत् तज्ञायेन्यस्य॑ य ए॒वमेतेषां यक्षमाणां जन्म वेद
नैनंमेते यक्षमां विन्दन्ति॑ स ए॒ते ए॒व नंमस्यनुपाधावते अंब्रूतां वरं
वृणावहा आ॒वं दे॒वानां भागुधे अंसावा- (३७)

इवदधि॑ दे॒वा इंज्यान्ता इति॑ तस्मां॒स्मदशीनाऽ॑
रात्रीणाममावास्यायां च पौर्णमा॒स्यां च दे॒वा इंज्यन्ते ए॒ते
हि दे॒वानां भागुधे भागुधा अंस्मै मनुष्यां भवन्ति॑ य ए॒वं वेदं
भूतानि॑ क्षुधंमघ्नन्सुद्यो मनुष्यां अर्धमा॒से दे॒वा मा॒सि पि॒तरः

संवध्मरे वनुस्पतयुस्तस्मादहरहर्मनुष्या अशेनमिच्छन्तेऽर्धमासे
देवा इज्यन्ते मासि पितृभ्यः क्रियते संवध्मरे वनुस्पतयः फलं
गृह्णन्ति य एवं वेद हन्ति क्षुधं भ्रातृव्यम्॥ (३८)

पृथ्युति ताम्यामहैदसावु फलं सुस चं॥६॥ [६]

देवा वै नर्चि न यजुष्यश्रयन्तु ते सामन्त्रेवाश्रयन्तु हिं करोति
सामैवाकुरुहि करोति यत्रैव देवा अश्रयन्तु तते एवैनाम्न युड्हे हिं
करोति वाच एवैष योगो हिं करोति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते
त्रिः प्रथमामन्वाहु त्रिरुत्तमां यज्ञस्यैव तद्वरुसं (३९)

नह्यत्यप्रसङ्गसाय सन्ततमन्वाह प्राणानामन्नाद्यस्य सन्तत्या
अथो रक्षसामपहत्ये राथन्तरीं प्रथमामन्वाह राथन्तरो वा अयं
लोक इममेव लोकमभि जयति त्रिविं गृह्णाति त्रयं इमे लोका
इमानेव लोकानुभि जयति बारहतीमुत्तमामन्वाहु बारहतो वा असौ
लोकोऽमुमेव लोकमभि जयति प्र वो - (४०)

वाजा इत्यनिरुक्तां प्राजापत्यामन्वाह यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञमेव
प्रजापतिमा रम्भते प्र वो वाजा इत्यन्वाहान्नं वै वाजोऽन्नमेवावे रुन्धे
प्र वो वाजा इत्यन्वाहु तस्मात्प्राचीनः रेतो धीयतेऽग्ने आ याहि
वीतय इत्याहु तस्मात्प्रतीचीः प्रजा जायन्ते प्र वो वाजा - (४१)

इत्यन्वाहु मासा वै वाजा अर्धमासा अभिद्यवो देवा हुविष्मन्तो
गौर्धृताची यज्ञो देवाञ्जिगाति यजमानः सुम्युरिदमसीदमसीत्येव
यज्ञस्य प्रियं धामावे रुन्धे यं कामयेत् सर्वमायुरियादिति प्र वो

वाजा इति तस्यानूच्याग्न आ याहि वीतयु इति सन्तंतुमुत्तरमर्धर्चमा
लभेत (४२)

प्राणेनैवास्यापानं दोधार सर्वमायुरेति यो वा अरुलिः
सामिधेनीनां वेदारुत्तावेव भ्रातृव्यं कुरुतेर्घर्चौ सं दधात्येष
वा अरुलिः सामिधेनीनां य एवं वेदारुत्तावेव भ्रातृव्यं कुरुत
ऋषेरूऋषेर्वा एता निर्मिता यथसामिधेन्यस्ता यदसंयुक्ताः स्युः
प्रजयां पुशुभिर्यजंमानस्य वि तिष्ठेरन्नर्घर्चौ सन्दधाति सं
युनत्तयेवैनास्ता अस्मै संयुक्ता अवरुद्धाः सर्वमाशिषं दुह्णे॥ (४३)

ब्रुसं वौ जायन्ते प्र वो वाजा लभेत दधाति सन्दशं च॥५॥ [७]

अयज्ञो वा एष योऽसामाज्ञ आ याहि वीतयु इत्याह
रथन्तरस्यैष वर्णस्तं त्वा सुमिद्धिरङ्गिर इत्याह वामदेव्यस्यैष वर्णो
बृहदेशे सुवीर्यमित्याह बृहत एष वर्णो यदेतं तृचमन्वाह यज्ञमेव
तथामन्वन्तं करोत्यग्निरुमुष्मिलोक आसीदादित्योऽस्मिन्ताविमौ
लोकावशान्ता- (४४)

वास्तां ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहमेत्यग्न आ याहि वीतयु
इत्यस्मिलोकैऽग्निमन्दधुर्बृहदेशे सुवीर्यमित्युमुष्मिलोक आदित्यं
ततो वा इमौ लोकावशाम्यतां यदेवमन्वाहानयौर्लोकयोः शान्त्यै
शाम्यतोऽस्मा इमौ लोकौ य एवं वेद पञ्चदश सामिधेनीरन्वाह
पञ्चदश (४५)

वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवथ्सर आप्यते
 तासां त्रीणि च शतानि पष्टिश्वाक्षराणि तावतीः संवथ्सरस्य
 रात्रयोऽक्षरश एव संवथ्सरमाप्नोति नृमेधश्च परुच्छेपश्च
 ब्रह्मवाद्यमवदेतामस्मिन्दारावाद्रेऽग्निं जनयाव यतरो नौ
 ब्रह्मीयानिति नृमेधोऽभ्यवद्धस धूममंजनयुत्परुच्छेपोऽभ्यवद्धसा-
 ऽग्निमंजनयुद्धप इत्यब्रवीद् (४६)

यथसुमावद्विद्व कथा त्वमग्निमर्जीजनो नाहमिति
 सामिधेनीनामेवाहं वर्ण वेदेत्यब्रवीद्वद् घृतवत्पुदमनूच्यते स
 आसां वर्णस्तं त्वा समिद्विरङ्गिर इत्याह सामिधेनीष्वेव
 तज्जोतिर्जनयति स्त्रियस्तेन यद्वचः स्त्रियस्तेन यद्वायुत्रियः
 स्त्रियस्तेन यथसामिधेन्यो वृषष्वतीमन्वाहु (४७)

तेनु पुङ्स्वतीस्तेनु सेन्द्रास्तेन मिथुना अग्निर्देवानां दूत
 आसीदुशनां काव्योऽसुराणां तौ प्रजापतिं प्रश्नमैताऽ स प्रजा-
 पतिरग्निं दूतं वृणीमहु इत्यभि पर्यावर्तत ततो देवा अभवन्परासुरा-
 यस्यैवं विदुषोऽग्निं दूतं वृणीमहु इत्यन्वाहु भवत्यात्मना परास्य
 भ्रातृव्यो भवत्यध्वरवतीमन्वाहु भ्रातृव्यमेवैतया (४८)

धरति शोचिष्केशस्तर्मामहु इत्याह पवित्रमेवैतद्यजंमानमेवै-
 तयां पवयति समिद्धो अग्न आहुतेत्याह परिधिमेवैतं परि दधात्य-
 स्कन्दाय यदतं ऊर्ध्वमन्यादध्याद्यथां बहिःपरिधि स्कन्दति तादृगेव

तत् त्रये वा अग्रयो हव्युवाहनो देवानां कव्युवाहनः पितृणा ९
सुहरक्षा असुराणां त एतरह्याशसन्ते मां वरिष्यते मा- (४९)

मिति वृणीध्वं हव्युवाहनमित्याहु य एव देवानां तं वृणीत
आर्षेयं वृणीते बन्धोरेव नैत्यथो सन्तत्ये परस्तादर्वाचो वृणीते
तस्मात्परस्तादर्वाचो मनुष्यान्यितरोऽनु प्र पिंपते॥ (५०)

अशान्तावाहु पञ्चदशाब्रवीदन्वाहृतयां वरिष्यते मामेकात्रिःशब्दः॥७॥ [८]

अग्रे महा ९ असीत्याह महान् हौष यदुग्निर्ब्रह्मणेत्याह
ब्राह्मणो हौष भारतेत्याहैष हि देवेभ्यो हव्यं भरति देवेष्ठ इत्याह
देवा हौतमैन्यत् मन्विष्ठ इत्याहु मनुर्हौतमुत्तरो देवेभ्य ऐन्द्ररूषिष्ठृतु
इत्याहरूषयो हौतमस्तुवन्विप्रानुमदित् इत्याहु (५१)

विप्रा हौते यच्छुश्रुवा ९ सः कविशस्त इत्याह कुवयो हौते
यच्छुश्रुवा ९ सो ब्रह्मस ९ शित् इत्याहु ब्रह्मस ९ शितो हौष घृताहवन्
इत्याह घृताहुतिरह्यस्य प्रियतमा प्रणीर्यज्ञानामित्याह प्रणीरहौष
यज्ञाना ९ रथीरध्वराणामित्याहैष हि दैवरथोऽतूर्तो होतेत्याहु न
हौतं कश्चन (५२)

तरंति तूर्णिरहव्युवाडित्याह सर्वुङ् हौष तरत्यास्पात्रं जुहुर्देवा-
नामित्याह जुहुरहौष देवानां चमसो दैवपान् इत्याह चमसो हौष
दैवपानोऽरा ९ इवाग्ने नेमिदेवा ९ स्त्वं परिभूरसीत्याह देवान् हौष

परिभूर्यद्वयादा वंह देवान्देवयते यजमानायेति भ्रातृव्यमस्मै (५३)

जनयेदा वंह देवान् यजमानायेत्याह यजमानमेवैतेन वर्धयत्यग्निमंग्ल आ वंह सोममा वुहेत्याह देवता एव तद्यथापूर्वमुप ह्यतु आ चाग्ने देवान् वंह सुयजा च यज जातवेद् इत्याहाग्निमेव तथसङ्शयति सोऽस्य सङ्शिंतो देवेभ्यौ हुव्यं वंहत्यग्निरहोते- (५४)

त्याहाग्निर्वै देवानां होता य एव देवानां होता तं वृणीते स्मो वयमित्याहाऽऽत्मानमेव सुत्वं गमयति साधु ते यजमान देवतेत्याहाऽशिष्मेवैतामा शास्ते यद्वयाद्योऽग्निः होतारुमवृथा इत्यग्निनोभयतो यजमानं परि गृहीयात् प्रमायुकः स्याद्यजमानदेवत्यां वै जुहूर्त्रात्व्यदेवत्योपभृद्- (५५)

यद्वे इव ब्रूयाद्रातृव्यमस्मै जनयेद् घृतवतीमध्यर्यो स्तुचमास्यस्वेत्याह यजमानमेवैतेन वर्धयति देवायुवमित्याह देवान् ह्यैषावति विश्ववारामित्याह विश्वङ्ग्ने ह्यैषावतीडामहै देवाऽऽडेन्यान्नमस्यामनमस्यान् यजाम यज्ञियानित्याह मनुष्यां वा ईडेन्याः पितरोनमस्यां देवा यज्ञियां देवतां एव तद्यथाभागं यंजति॥ (५६)

विप्रानुमदित् इत्याह चुनास्मै होतौपभृदेवतां एव त्रीणि च॥६॥ [१]

त्रीङ्ग स्तुचाननु ब्रूयाद्राजन्यस्य त्रयो वा अन्ये राजन्यात्पुरुषा ब्राह्मणो वैश्यः शूद्रस्तानेवास्मा अनुकान्करोति पञ्चदशानु ब्रूयाद् राजन्यस्य पञ्चदशो वै राजन्यः स्व एवैनुङ्ग स्तोमे प्रतिष्ठापयति

त्रिष्टुभा॑ परि॒ दध्यादिन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियकामः खलु॑ वै रांजन्यो॑
यजते त्रिष्टुभैवास्मा॑ इन्द्रियं परि॒ गृह्णाति॑ यदि॑ कामयेत् (५७)

ब्रह्मवर्चसमस्त्वति॑ गायत्रिया परि॒ दध्याद्ब्रह्मवर्चसं वै गायत्री॑
ब्रह्मवर्चसमेव॑ भवति॑ सप्तदशानु॑ ब्रूयाद्वैश्यस्य सप्तदशो॑ वै वैश्यः॑
स्व एवैनुङ्गु॑ स्तोमे॑ प्रतिष्ठापयति॑ जगत्या॑ परि॒ दध्याञ्जागता॑ वै
पशवः॑ पशुकामः॑ खलु॑ वै वैश्यो॑ यजते॑ जगत्यैवास्मै॑ पशून्परि॑
गृह्णात्येकविशतिमनु॑ ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्यैकविशः॑ स्तोमानां॑
प्रतिष्ठा॑ प्रतिष्ठित्य॑ (५८)

चतुर्विशतिमनु॑ ब्रूयाद्ब्रह्मवर्चसकामस्य॑ चतुर्विशत्यक्षरा॑
गायत्री॑ गायत्री॑ ब्रह्मवर्चसं॑ गायत्रियैवास्मै॑ ब्रह्मवर्चसमवं॑ रुन्धे॑
त्रिशतमनु॑ ब्रूयादन्नकामस्य॑ त्रिशतदक्षरा॑ विराङ्गन्नं॑ विराङ्गिरा॑-
जैवास्मा॑ अन्नाद्यमवं॑ रुन्धे॑ द्वात्रिशतमनु॑ ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्य॑
द्वात्रिशतदक्षरानुष्टुग्नुष्टुप्छन्दसां॑ प्रतिष्ठा॑ प्रतिष्ठित्य॑ षट्ट्रिशतमनु॑
ब्रूयात्पशुकामस्य॑ षट्ट्रिशतदक्षरा॑ बृहती॑ बारहताः॑ पशवो॑
बृहत्यैवास्मै॑ पशू॑ (५९)

नवं॑ रुन्धे॑ चतुश्चत्वारिशतमनु॑ ब्रूयादिन्द्रियकामस्य॑
चतुश्चत्वारिशतदक्षरा॑ त्रिष्टुगिन्द्रियं॑ त्रिष्टुत्रिष्टुभैवास्मा॑ इन्द्रियमवं॑
रुन्धेऽष्टाचत्वारिशतमनु॑ ब्रूयात्पशुकामस्याष्टाचत्वारिशतद-
क्षरा॑ जगती॑ जागताः॑ पशवो॑ जगत्यैवास्मै॑ पशूनवं॑ रुन्धे॑
सर्वाणि॑ छन्दाङ्गस्यनु॑ ब्रूयाद्बहुयाजिनः॑ सर्वाणि॑ वा॑ एतस्य॑

छन्दांशु स्यवंरुद्धानि यो बहुयाज्यपरिमितमनुब्रूयादपरिमितस्यावंरुद्धे

कामयेत् प्रतिष्ठित्यै पशून्मुमचत्वारि॒शत्ता॥४॥

[१०]

निर्वीतं मनुष्याणां प्राचीनावीतं पितृणामुपवीतं देवानामुपव्ययते देवलक्ष्ममेव तत्कुरुते तिष्ठन्नन्वाहु तिष्ठन् ह्याश्रुततरं वदति तिष्ठन्नन्वाहु सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या आसीनो यजत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति यत्क्रौश्मन्वाहोऽसुरं तद्यन्मन्द्रं मानुषं तद्यदन्तुरा तथ्सदेवमन्तुरानुच्यं सदेवत्वाय विद्वाऽसो वै (६१)

पुरा होतारोऽभूवन्तस्माद्विधृता अध्वानोऽभूवन्न पन्थानः समरुक्षन्नतर्वेद्यन्यः पादो भवति बहिर्वेद्यन्योऽथान्वाहाध्वनां विधृत्यै पथामसंरोहायाथो भूतं चैव भविष्यच्चाव रुन्धेऽथो परिमितं चैवापरिमितं चाव रुन्धेऽथो ग्राम्याङ्श्वैव पशूनारुण्याङ्श्वाव रुन्धेऽथो (६२)

देवलोकं चैव मनुष्यलोकं चाभि जयति देवा वै सामिधेनीरुनुच्यं यज्ञं नान्वपश्यन्थस प्रजापतिस्तूष्णीमाघारमाघारयुत् ततो वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत् तूष्णीमाघारमाघारयति यज्ञस्यानुख्यात्या अथो सामिधेनीरेवाभ्यन्तत्यलूक्षो भवति य एवं वेदाथो तर्पयत्येवैनास्तृप्यति प्रजयो पशुभिर्- (६३)

य एवं वेद यदेकयाघारयेदेकां प्रीणीयाद्वाभ्यां द्वे प्रीणीयाद्यत् तिसृभिरति तद्रेचयेन्मनुसा घारयति मनसा

ह्यनांसमाप्यते तिर्यश्चमा घारयत्यछम्बद्धारं वाक् मनश्चार्तीयेतामहं
देवेभ्यो हृव्यं वंहामीति वागंब्रवीदहं देवेभ्यु इति मनस्तौ प्रजापतिं
प्रश्नमैताऽ सोऽब्रवीत् (६४)

प्रजापतिर्दूतीरेव त्वं मनसोऽसि यद्धि मनसा ध्यायति
तद्वाचा वदतीति तत्खलु तुभ्यं न वाचा जुहवन्नित्यब्रवीत्
तस्मान्मनसा प्रजापतये जुहति मन इव हि प्रजापतिः प्रजा-
पतेरास्यै परिधीन्थसम्मार्ष्टि पुनात्येवैनान्निर्मध्यमं त्रयो वै प्राणाः
प्राणानेवाभि जयति त्रिदक्षिणार्ध्यं त्रयं - (६५)

इमे लोका इमानेव लोकानभि जयति त्रिरुत्तरार्ध्यं त्रयो
वै दैवयानाः पन्थानस्तानेवाभि जयति त्रिरूपं वाजयति त्रयो वै
दैवलोका दैवलोकानेवाभि जयति द्वादशं सं पंद्रन्ते द्वादशं मासाः
संवथ्सरः संवथ्सरमेव प्रीणात्यथो संवथ्सरमेवास्मा उपं दधाति
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या आघारमा घारयति तिर इव (६६)

वै सुवर्गो लोकः सुवर्गमेवास्मै लोकं प्र रोचयत्यृजुमा
घारयत्यृजुरिव हि प्राणः सन्ततमा घारयति प्राणानामन्नाद्यस्य
सन्तत्या अथो रक्षसामपंहत्यै यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति
जिह्मं तस्या घारयेत्प्राणमेवास्माञ्जिह्मं नयति ताजकप्र मीयते
शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाघार आत्मा ध्रुवा- (६७)

अघारमाघार्यं ध्रुवाऽ समन्तत्यात्मनेव यज्ञस्य शिरः प्रति

दधात्यग्निर्देवाना॑ दूत आसीद्वयोऽसुराणां तौ प्रजापतिं प्रश्नमैताऽ
स प्रजापतिर्ब्रह्मणमंब्रवीदेतद्वि ब्रूहीत्या श्रावयेतीदं देवाः शृणुतेति
वाव तद्ब्रवीदग्निर्देवो होतेति य एव देवानां तमंवृणीत् ततो
देवा- (६८)

अभंवन्परासुरा॒ यस्यैवं विदुषः प्रवरं प्रवृण्टे भवत्यात्मना॒
परास्यु॒ भ्रातृव्यो भवति यद्वा॒ह्मणश्चाब्रा॒ह्मणश्च प्रश्नमेयाताँ॒
ब्राह्मणायाधि॑ ब्रूयाद्वा॒ह्मणायाध्याहा॒ऽत्मनेऽध्याहु॑ यद्वा॒ह्मणं॒
पुराहा॒ऽत्मानं॒ पराहु॑ तस्मा॒द्वाह्मणो न पुरोच्यः॥ (६९)

वा आरुण्याङ्कावं रुप्तेऽथो पुशुभिः सौऽब्रवीदक्षिणार्थ्यत्रयं इव ध्रुवा देवाश्वत्वारिष्ठशब्दं॥१॥ [११]

आयुष्ट आयुर्दा॒ अंगु॒ आ प्यायस्व सं तेऽवं ते हेऽु॒ उदुत्तमं
प्रणो॑ देव्या नो॑ दिवोऽग्नाविष्णू॑ अग्नाविष्णू॑ इमं मै॒ वरुण् तत्वा॑
याम्युदु॒ त्यं चित्रम्। अ॒पां नपादा॒ ह्यस्थादुपस्थ॑ जिह्वानांमूर्ध्वो॒
विद्युतं॒ वसानः। तस्यु॑ ज्येष्ठं॑ महिमानं॒ वहन्तीरुहिरण्यवर्णः॑ परि॒
यन्ति युह्वीः। स- (७०)

मन्या॑ यन्त्युपं॑ यन्त्यन्याः॑ संमानमूर्वं॑ नद्यः॑ पृणन्ति। तमू॑
शुचि॒ शुचयो॑ दीदिवा॒ संमपां॑ नपातं॑ परि॑ तस्थुरापः। तमस्मैरा॑
युवतयो॑ युवानं॑ मर्मज्यमानाः॑ परि॑ यन्त्यापः। स शुक्रेण॑
शिक्ष्ना॑ रेवदग्निर्देवायानिध्मो॑ घृतनिर्णिगप्सु। इन्द्रावरुणयोरह॒
सुम्राजोरवु॑ आ वृणे। ता नो॑ मृडात ईदृशैः। इन्द्रावरुणा॑

युवमंधुरायं नो (७१)

विशे जनाय महि शर्म यच्छतम्। दीर्घप्रयज्युमति यो वनुष्पति
वयं जयेम् पृत्तनासु दूद्यं। आ नो मित्रावरुणा प्र बाहवा। त्वं
नो अग्ने वरुणस्य विद्वान् देवस्य हेडोऽव यासिसीषाः। यजिष्ठो
वहिंतमः शोशुचानो विश्वा द्वेषाऽसि प्र मुमुग्धस्मत्। स त्वं नो
अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उपसो व्युष्टौ। अव यक्षव नो
वरुणः (७२)

रराणो वीहि मृडीकः सुहवो न एधि। प्रप्रायमग्निरतस्य
शृण्वे वि यथ्सूर्यो न रोचते बृहद्वाः। अभि यः पूरु पृत्तनासु तस्थौ
दीदाय दैव्यो अतिंधिः शिवो नः। प्र तै यक्षि प्र तं इयर्मि मन्म
भुवो यथा वन्द्यो नो हवेषु। धन्वन्त्रिव प्रपा असि त्वमग्न इयुक्षवै
पूरवै प्रल राजन्। (७३)

वि पाजंसा वि ज्योतिषा। स त्वमग्ने प्रतीकेन् प्रत्योष
यातुधान्यः। उरुक्षयेषु दीद्यत्। तः सुप्रतीकः सुदृशाऽु
स्वश्वमविद्वाऽसो विदुष्टरः सपेम। स यक्षुद्विश्वा वयुनानि विद्वान्म
हव्यमग्निरमृतेषु वोचत्। अः होमुचे विवेषु यन्मा वि न इन्द्रेन्द्र
क्षुत्रमिन्द्रियाणि शतक्रतोऽनु ते दायि॥ (७४)

यहीः समंधुरायं नो वरुणः राजुः शतुश्वत्वारिः शब्दः॥५॥

[१२]

विश्वरूपस्त्वेन्द्र वृत्रम्भवादिनः स त्वै नासोमयाज्येप वै दैवरथो देवा वै नर्चि नायज्ञोऽग्ने

महात्रीनिर्वातमायुष्टे द्वादशा॥१२॥

विश्वरूपो नैनः शीतरूपावद्य वसुं पूर्वद्युर्वाजा इत्यग्ने महात्रीनिर्वातमन्या यन्ति चतुःसप्ततिः॥७४॥

विश्वरूपोऽनुं ते दायि॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः
समाप्तः॥२-५॥

काण्डे दशिन्यः—३१४

आदितः दशिन्यः—६५६

॥ षष्ठः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठः प्रश्नः ॥

सुमिधो यजति वसन्तमेवर्तूनामवं रुन्धे तनूनपांतं यजति
 ग्रीष्ममेवावं रुन्धे इडो यंजति वरुषा एवावं रुन्धे बुरुहिर्यजति
 शरदमेवावं रुन्धे स्वाहाकारं यंजति हेमन्तमेवावं रुन्धे तस्माथ्-
 स्वाहाकृता हेमन्पश्चवोऽवं सीदन्ति सुमिधो यजत्युषसं एव
 देवतानामवं रुन्धे तनूनपांतं यजति यज्ञमेवावं रुन्ध - (१)

इडो यंजति पशुनेवावं रुन्धे बुरुहिर्यजति प्रजामेवावं रुन्धे
 समानंयत उपभृतस्तेजो वा आज्यं प्रजा बुरुहिः प्रजास्वेव तेजों
 दधाति स्वाहाकारं यंजति वाचमेवावं रुन्धे दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा
 विराङ्गुराजैवान्नाद्यमवं रुन्धे सुमिधो यजत्युस्मिन्नेव लोके प्रति
 तिष्ठति तनूनपांतं यजति (२)

यज्ञ एवान्तरिक्षे प्रति तिष्ठतीडो यंजति पशुष्वेव प्रति
 तिष्ठति बुरुहिर्यजति य एव देवयानाः पन्थानस्तेष्वेव प्रति तिष्ठति
 स्वाहाकारं यंजति सुवर्ग एव लोके प्रति तिष्ठत्येतावन्तो वै देव-
 लोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रति तिष्ठति देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्त्
 ते देवाः प्रयाजैरेभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्माणुदन्त तत्रयाजानां (३)

प्रयाजत्वं यस्यैवं विदुषः प्रयाजा इज्यन्ते प्रैभ्यो लोकेभ्यो

भ्रातृव्यानुदतेऽभिक्रामं जुहोत्युभिजित्यै यो वै प्रयाजानां मिथुनं वेद प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते समिधौ बृहीरिव यजति तनूनपातुमेकमिव मिथुनं तदिङ्गो बृहीरिव यजति बृहिरेकमिव मिथुनं तदेतद्वै प्रयाजानां मिथुनं य एवं वेद प्र (४)

प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते देवानां वा अनिष्टा देवता आसन्नथासुरा यज्ञमजिधाः सन्ते देवा गायत्रीं व्यौहन् पश्चाक्षराणि प्राचीनानि त्रीणि प्रतीचीनानि ततो वर्म यज्ञायाभवद्वर्म यजमानाय यत्प्रयाजानूयाजा इज्यन्ते वर्मेव तद्यज्ञाय क्रियते वर्म यजमानाय भ्रातृव्याभिभूत्यै तस्माद्वर्णं पुरस्ताद्वर्णीयः पश्चाद्वर्णीयो देवा वै पुरा रक्षोभ्यु - (५)

इति स्वाहाकारेण प्रयाजेषु यज्ञः सङ्गस्थाप्यमपश्यन्तः स्वाहाकारेण प्रयाजेषु समस्थापयन्वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यथस्वाहाकारेण प्रयाजेषु सङ्गस्थापयन्ति प्रयाजानिष्ठा हृवीः प्रभिघारयति यज्ञस्य सन्तत्या अथो हविरेवाकरथो यथापूर्वमुपैति पिता वै प्रयाजाः प्रजाऽनूयाजा यत्प्रयाजानिष्ठा हृवीः प्रभिघारयति पितैव तत्पुत्रेण साधारणं (६)

कुरुते तस्मादाहृयश्वेवं वेद यश्च न कथा पुत्रस्य केवलं कथा साधारणं पितुरित्यस्कन्नमेव तद्यत्प्रयाजेष्विष्टेषु स्कन्दति गायत्र्येव तेन गर्भं धत्ते सा प्रजां पशून् यजमानाय प्रजनयति॥ (७)

यज्ञति यज्ञमेवावरुन्धे तनूनपांतं यज्ञति प्रयाजानामेवं वेद प्र रक्षोऽन्यः साधारणं पञ्चत्रिशत्त्वा॥७॥[१]

चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदाज्यभागौ यदाज्यभागौ यज्ञति
चक्षुषी एव तद्यज्ञस्य प्रतिं दधाति पूर्वार्थं जुहोति तस्मात्पूर्वार्थं
चक्षुषी प्रबाहुं जुहोति तस्मात्प्रबाहुक्षक्षुषी देवलोकं वा अग्निना
यज्ञमानोऽनु पश्यति पितृलोके सोमेनोत्तरार्थेऽग्नये जुहोति
दक्षिणार्थं सोमायैवमिव हीमौ लोकावनयोर्लोकयोरनुख्यात्यै
राजानां वा एतौ देवतानां (८)

यदग्नीषोमावन्तरा देवता इज्येते देवतानां विधृत्यै तस्माद्राजा
मनुष्यां विधृता ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे यज्ञमानः कुरुते
येनान्यतोदतश्च पशून्दाधारोभयतोदतश्चेत्युच्मनूच्याज्यभागस्य
जुषाणेन यज्ञति तेनान्यतोदतो दाधारर्चमनूच्यं हविषं कृचा
यं ज्ञति तेनोभयतोदतो दाधार मूर्धन्वर्तीं पुरोनुवाक्यां भवति
मूर्धानमेवैन समानानां करोति (९)

नियुत्वंत्या यज्ञति भ्रातृव्यस्यैव पशूनि युवते केशिनः
ह दाभर्य केशी सात्यकामिरुवाच सुसंपदां ते शक्तरीयुः शो
यज्ञे प्रयोक्तासे यस्यै वीर्येण प्र जातान्नातृव्यानुदते प्रति
जनिष्यमाणान् यस्यै वीर्येणोभयोर्लोकयोज्योतिर्धत्ते यस्यै वीर्येण
पूर्वार्थेनानुङ्गानुनक्ति जघनार्थेन धेनुरितिं पुरस्तालक्ष्मा पुरोनुवाक्यां
भवति जातानेव भ्रातृव्यान्म्र णुदत उपरिष्टालक्ष्मा (१०)

याज्या जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते पुरस्तालक्ष्मा
 पुरोनुवाक्या भवत्यस्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्त उपरिष्टालक्ष्मा
 याज्यामुष्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तावस्मा इमौ
 लोकौ भवतो य एवं वेदं पुरस्तालक्ष्मा पुरोनुवाक्या भवति
 तस्मात्पूर्वधर्मनान्द्वान्मनक्त्युपरिष्टालक्ष्मा याज्या तस्माञ्छनन्धर्मनं
 धेनुर्य एवं वेदं भुङ्ग एनमेतौ वज्रं आज्यं वज्रं आज्यभागौ (११)

वज्रो वषद्वारस्त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र
 हरत्यछम्बद्वारमपगूर्य वषद्वरोति सृत्यै गायत्री पुरोनुवाक्या
 भवति त्रिष्टुग्याज्या ब्रह्मन्नेव क्षत्रमन्वारम्भयति तस्माद्वाह्यणो
 मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेदं प्रैवैनं पुरोनुवाक्ययाऽऽहु प्र
 णयति याज्यया गुमयति वषद्वारेणैवैनं पुरोनुवाक्यया दत्ते प्र
 यच्छति याज्यया प्रति (१२)

वषद्वारेण स्थापयति त्रिपदा पुरोनुवाक्या भवति त्रयं इमे
 लोका एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठति चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव
 पुश्ननवं रुन्धे द्व्यक्षरो वषद्वारो द्विपाद्यजमानः पुशुष्वेवोपरिष्टात्प्रति
 तिष्ठति गायत्री पुरोनुवाक्या भवति त्रिष्टुग्याज्यैषा वै सप्तपदा
 शक्तरी यद्वा एतया देवा अशिक्षन्तदशक्तुवन् य एवं वेदं शक्रोत्येव
 यच्छिक्षति॥ (१३)

प्रजाप॑तिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशस्म आत्मनाज्यंमधत्त तं
देवा अब्रुवन्नेष वाव यज्ञो यदाज्यमप्येव नोऽत्रास्त्विति
सोऽब्रवीद्यजान् व आज्यंभागावुपं स्तृणानभि घारयनिति
तस्माद्यजन्त्याज्यभागावुपं स्तृणन्त्यभि घारयन्ति ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्माथस्त्याद्यातयामान्यन्यानि हुवीङ्ग्ययातयामुमाज्य-
मिति प्राजापत्य- (१४)

मिति ब्रूयादयातयामा हि देवानां प्रजाप॑तिरिति छन्दाऽसि
देवेभ्योऽपांक्रामन्न वौऽभागानि हृव्यं वक्ष्याम इति तेभ्य एतच्चतुरवत्
तमंधारयन्पुरोनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै वषट्काराय यच्चतुरवत्तं
जुहोति छन्दाऽस्येव तत्प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो
हृव्यं वहन्त्यज्ञिरसो वा इत उत्तमाः सुवर्गं लोकमायन्तदृषयो
यज्ञवास्त्वभ्युवायन्ते- (१५)

अपश्यन्पुरोडाशं कूर्म भूतः सर्पन्तं तमब्रुवन्निन्द्राय
ध्रियस्व बृहस्पतये ध्रियस्व विश्वेभ्यो देवेभ्यो ध्रियस्वेति स
नाधिन्यत तमब्रुवन्नग्रये ध्रियस्वेति सोऽग्रयेऽध्रियत यदाग्रेयो-
ऽष्टाकंपालोऽमावास्यायां च पौर्णमास्यां चाच्युतो भवति
सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै तमब्रुवन्कथाहास्था इत्यनुपाक्तो-
भूवमित्यब्रवीद्यथाक्षोऽनुपाक्तो - (१६)

उवाच्छत्येवमवारमित्युपरिष्टादभ्यज्याधस्तादुपानक्ति

सुवर्गस्य लोकस्य समष्टै सर्वाणि कुपालान्यभि प्रथयति
 तावतः पुरोडाशान्मुष्मिल्लोकेऽभि जंयति यो विदंग्धः स नैरकृतो
 योऽश्रृतः स रौद्रो यः शृतः स सदेवस्तस्मादविदहता शृतङ्कृत्यः
 सदेवत्वाय भस्मनाऽभि वासयति तस्मान्माऽसेनास्थि छुन्न
 वेदेनाऽभि वासयति तस्मात् (१७)

केशैः शिरश्छन्नं प्रच्युतं वा एतदस्मालोकादगतं देवलोकं
 यच्छ्रृतः हुविरन्भिघारितमभिघार्योद्वासयति देवत्रैवैनद्रमयति
 यद्येकं कुपालं नश्येदेको मासः संवथसरस्यानवेतः स्यादथ
 यजमानः प्र मीयेत् यद्वे नश्येतां द्वौ मासौ संवथसरस्यानवेत्
 स्यातामथ यजमानः प्र मीयेत् सङ्घायोद्वासयति यजमानस्य (१८)

गोपीथाय यदि नश्येदाश्विनं द्विकपालं निर्वपेद् द्यावा-
 पृथिव्यमेकंकपालमश्विनौ वै देवानां भिषजौ ताभ्यांमेवास्मै
 भेषजं करोति द्यावापृथिव्यं एकंकपालो भवत्युनयोर्वा एतन्नश्यति
 यन्नश्यत्युनयोरैवैनद्विन्दति प्रतिष्ठित्यै॥ (१९)

प्राजापत्यन्तेऽक्षोऽनुपाको वेदेनाऽभि वासयति तस्माद्यजमानस्य द्वात्रिंशत्र्च॥६॥————[३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसुव इति स्फ्यमा दत्ते प्रसूत्या
 अश्विनोर्बहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानांमध्यर्य आस्तां पूष्णो
 हस्तांभ्यामित्याहु यत्यै शतमृष्टिरसि वानस्पत्यो द्विषुतो वृथ इत्याहु
 वज्रमेव तथसः श्यति भ्रातृव्याय प्रहरिष्यन्धस्तम्बयुजुरहरत्येतावती

वै पृथिवी यावंती वेदिस्तस्या एुतावंत एुव भ्रातृव्यं निर्भजति (२०)

तस्मान्नाभागं निर्भजन्ति त्रये इमे लोका एुभ्य
एवैनं लोकेभ्यो निर्भजति तृष्णां चतुर्थं हरत्यपरिमितादेवैनं
निर्भजत्युद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदपे हन्त्युद्धन्ति तस्मादोषधयः
परा भवन्ति मूलं छिनत्ति भ्रातृव्यस्यैव मूलं छिनत्ति
पितृदेवत्यातिखातेयतीं खनति प्रजापतिना (२१)

यज्ञमुखेनु सम्मितामा प्रतिष्ठायै खनति यजमानमेव प्रतिष्ठां
गंमयति दक्षिणतो वर्षीयसीं करोति देवयज्ञस्यैव रूपमंकः
पुरीषवर्तीं करोति प्रजा वै पशवः पुरीषं प्रजयैवैनं पशुभिः
पुरीषवन्तं करोत्युत्तरं परिग्राहं परिं गृह्णात्येतावंती वै पृथिवी
यावंती वेदिस्तस्या एुतावंत एुव भ्रातृव्यं निर्भज्याऽऽत्मनु उत्तरं
परिग्राहं परिं गृह्णाति कूरमिव वा - (२२)

एतत्करोति यद्वेदिं करोति धा असि स्वधा असीति योयुप्यते
शान्त्यै प्रोक्षणीरा सांदयत्यापो वै रक्षोघ्नी रक्षसामपंहत्यै
स्फ्यस्य वर्त्मन्थसादयति यज्ञस्य सन्तत्यै यं द्विष्यात्तं
ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥ (२३)

भजति प्रजापतिनेव वै त्रयंस्तिशब्दः॥ ४॥ [४]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्युद्धिरहुवीःषि प्रौक्षीः केनाऽप इति
ब्रह्मणेति ब्रूयादुद्धिरह्यैव हुवीःषि प्रौक्षति ब्रह्मणाऽप इध्मावरुहिः

प्रोक्षंति मेध्यमेवैनत्करोति वेदिं प्रोक्षत्युक्षा वा एषाऽलोमकाऽमेध्या
यद्वेदिर्मेध्यामेवैना करोति दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेति
बुरुहिरासाद्य प्रो- (२४)

क्षत्येभ्य एवैनल्लोकेभ्यः प्रोक्षंति कूरमिव वा एतत्करोति
यत्खनत्युपो नि नयति शान्त्यै पुरस्तात्प्रस्तुरं गृह्णाति मुख्यमेवैन
करोतीयन्तं गृह्णाति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितं बुरुहि:
स्तृणाति प्रजा वै बुरुहि: पृथिवी वेदिः प्रजा एव पृथिव्यां
प्रतिष्ठापयत्यन्तिदशजङ्ग स्तृणाति प्रजयैवैन पुशुभिरन्तिदशं
करो- (२५)

त्युत्तरं बुरुहिषः प्रस्तुरः सादयति प्रजा वै बुरुहिर्यजमानः
प्रस्तुरो यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानो-
यजमानादुत्तरोऽन्तर्दधाति व्यावृत्या अनक्ति हृविष्कृतमेवैन
सुवर्गं लोकं गमयति त्रेधानक्ति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैन
लोकेभ्योऽनक्ति न प्रति॒ शृणाति॒ यत्प्रतिशृणीयादनूर्ध्वं भावुकं
यजमानस्य स्यादुपरीवु प्र हर- (२६)

त्युपरीवु हि सुवर्गो लोको नि यच्छति वृष्टिमेवास्मै नि
यच्छति नात्यग्रं प्र हरेदत्यग्रं प्रहरेदत्यासारिण्यध्वर्योर्नाशुका
स्यान्न पुरस्तात्प्रत्यस्येदत्पुरस्तात्प्रत्यस्यैश्चुवर्गलोकाद्यजमानं
प्रति॒ नुदेत्प्राश्चं प्र हरति॒ यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति॒ न

विष्वंश्च वि युयाद्विष्वंश्च वियुयाथ् (२७)

स्त्र्यस्य जायेतोर्ध्वमुद्घौत्युर्ध्वमिव हि पुःसः पुमानेवास्य जायते यथ्स्फेन वोपवेषेण वा योयुप्येत् स्तृतिरेवास्य सा हस्तेन योयुप्यते यजमानस्य गोपीथाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं यज्ञस्य यजमानु इति प्रस्तर इति तस्य कं सुवर्गो लोक इत्याहवनीय इति ब्रूयाद्यत्रस्तरमाहवनीये प्रहरति यजमानमेव (२८)

सुवर्गं लोकं गमयति वि वा एतद्यजमानो लिशते यत्प्रस्तरं योयुप्यन्ते बुरुहिरनु प्रहरति शान्त्या अनारम्भण इव वा एतरह्यधर्युः स ईश्वरो वैपुनो भवितोर्धुवाऽसीतीमामुभि मृशतीयं वै ध्रुवाऽस्यामेव प्रति तिष्ठति न वैपुनो भवत्यगा(३)नग्नीदित्याहृयद्वृयादगन्नग्निरित्यग्नावग्निं गमयेन्निर्यजमानः सुवर्गलोकाद्वजेदग्नित्येव ब्रूयाद्यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति॥ (२९)

आसाद् प्रान्तिदशजं करोति हरति वियुयाद्यजमानमेवाग्निरिति सुप्रदेश च॥६॥ [५]

अग्नेष्वयो ज्यायाऽसो भ्रातर आसन्ते देवेभ्यो हृव्यं वहन्तुः प्रार्मीयन्त सोऽग्निर्बिभेदित्यं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति स निलायत सोऽपः प्राविशत्तं देवताः प्रैषमैच्छन्तं मथ्यः प्राब्रवीत्तमशपद्वियाधिया त्वा वध्यासुर्यो मा प्रावौच् इति तस्मान्मथ्यं धियाधिया ग्रन्ति शस्तो - (३०)

हि तमन्विन्दन्तमब्रुवनुपं न आ वर्तस्व हृव्यं नौ वहेति

सौऽब्रवीद्वरं वृणै यदेव गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दात्तन्मे
भ्रातृणां भागुधेयमसदिति तस्माद्यद् गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि
स्कन्दति तेषां तद्वागुधेयं तानेव तेन प्रीणाति परिधीन्परि दधाति
रक्षसामपंहत्यै सङ् स्पर्शयति (३१)

रक्षसामनन्वचाराय न पुरस्तात्परि दधात्यादित्यो
ह्यैवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षाऽस्यपहन्त्यूर्ध्वे समिधावा दधात्युपरिष्टादेव
रक्षाऽस्यपं हन्ति यजुषाऽन्यां तृष्णीमन्यां मिथुनत्वाय द्वे आ
दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यंजेत
यो यज्ञस्याऽत्यर्य वसीयान्स्यादिति भूपतये स्वाहा भुवनपतये
स्वाहा भूतानां (३२)

पतये स्वाहेति स्कन्नमनु मन्त्रयेत यज्ञस्यैव तदात्या
यजमानो वसीयान्भवति भूयसीरुहि देवताः प्रीणाति जामि
वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यदन्वश्चौ पुरोडाशावुपा शुयाजमन्तरा
यंजत्यजामित्वायाथौ मिथुनत्वायाग्निरमुष्मिल्लोक आर्सीद्यमो-
ऽस्मिन्ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यहुमेत्यन्नादेन देवा अग्नि- (३३)

मुपामन्त्रयन्त राज्येन पितरो यमं तस्मादग्निर्देवानामन्नादो
यमः पितृणां राजा य एवं वेद प्र राज्यमन्नाद्यमाप्नोति
तस्मां एतद्वागुधेयं प्रायच्छ्वन् यदग्नये स्विष्टकृतेऽवद्यन्ति यदग्नये
स्विष्टकृतेऽवद्यति भागुधेयैनैव तद्रुद्रः समर्धयति सुकृथस्कृदव-

द्यति सुकृदिव् हि रुद्र उत्तरार्धादवं द्यत्येषा वै रुद्रस्य (३४)

दिख्स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवंदयते द्विरभि घारयति
चतुरवत्तस्याऽस्यै पश्वो वै पूर्वा आहुतय एष रुद्रो यदुग्निर्यत्पूर्वा
आहुतीरभि जुहुयाद्रुद्राय पशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः स्यादतिहाय
पूर्वा आहुतीर्जुहोति पशूनां गोपीथाय। (३५)

शासः स्पर्शयति भूतानामुग्निः रुद्रस्य सुसत्रिः शब्दः॥६॥ [६]

मनुः पृथिव्या यज्ञियमैच्छुथस घृतं निषिक्तमविन्दुथसोऽ-
ज्ञवीत्कोऽस्येश्वरो यज्ञेऽपि कर्तौरिति तावंब्रूतां मित्रावरुणौ
गोरेवावर्मीश्वरौ कर्तौः स्व इति तौ ततो गाः समैरयताः सा
यत्रयत्र न्यक्रामुत्ततौ घृतमंपीड्यत तस्माद् घृतपंद्युच्यते तदस्यै
जन्मोपहूतः रथन्तरः सुह पृथिव्येत्याहु- (३६)

यं वै रथन्तरमिमामेव सहान्नाद्येनोपं ह्यत उपहूतं वामदेव्यः
सुहान्तरिक्षेणेत्याह पश्वो वै वामदेव्यं पशूनेव सुहान्तरिक्षेणोपं
ह्यत उपहूतं बृहथसुह दिवेत्याहैरं वै बृहदिरामेव सुह दिवोपं
ह्यत उपहूताः सुप्त होत्रा इत्याहु होत्रा एुवोपं ह्यत उपहूता
धेनुः (३७)

सुहरूभेत्याह मिथुनमेवोपं ह्यत उपहूतो भक्षः सखेत्याह
सोमपीथमेवोपं ह्यत उपहूताँ (४) हो इत्याहाऽत्मानमेवोपं ह्यत
आत्मा ह्युपहूतानां वसिष्ठ इडामुपं ह्यते पश्वो वा इडां पशूनेवोपं

ह्यते चुतुरुपं ह्यते चतुष्पादो हि पशवो मानवीत्याहु मनुरुद्येता-
(३८)

मग्रेऽपश्यद् घृतपदीत्याहु यदेवास्यै पदाद् घृतमर्पीङ्गयत्
तस्मादेवमांह मैत्रावरुणीत्याह मित्रावरुणौ ह्येनाऽ समैरयतां ब्रह्म
देवकृतमुपहूतमित्याहु ब्रह्मैवोपं ह्यते दैव्यां अध्वर्यव उपहूता
उपहूता मनुष्यां इत्याहु देवमनुष्यानेवोपं ह्यते य इमं यज्ञमवान्
ये यज्ञपतिं वर्धनित्याह (३९)

यज्ञाय चैव यजमानाय चाऽशिषमा शास्त्रं उपहूते
द्यावांपृथिवी इत्याहु द्यावांपृथिवी पुर्वोपं ह्यते पूर्वजे कृतावरी
इत्याहु पूर्वजे ह्येते कृतावरी देवी देवपुत्रे इत्याहु देवी ह्येते
देवपुत्रे उपहूतोऽयं यजमान इत्याहु यजमानमेवोपं ह्यते
उत्तरस्यां देवयज्यायामुपहूतो भूयसि हविष्करणं उपहूतो दिव्ये
धामनुपहूत - (४०)

इत्याहु प्रजा वा उत्तरा देवयज्या पशवो भूयो हविष्करणऽ
सुवर्गो लोको दिव्यं धामेदमसीदमसीत्येव यज्ञस्यं प्रियं धामोपं
ह्यते विश्वमस्य प्रियमुपहूतमित्याहाछम्बद्धारमेवोपं ह्यते॥ (४१)

आहु धेनुरेतां वर्धनित्याहु धामनुपहूतश्चतुर्चिंशत् ॥ ६ ॥ [७]

पशवो वा इडा स्वयमा दत्ते काममेवाऽत्मना पशूनामा दत्ते
न ह्यन्यः कामं पशूनां प्रयच्छति वाचस्पतये त्वा हुतं प्राशजामीत्याहु
वाचमेव भागधेयेन प्रीणाति सदसुस्पतये त्वा हुतं प्राशजामीत्याह

स्वुगाकृत्यै चतुरवृत्तं भवति हुविर्वै चतुरवृत्तं पशवंशतुरवृत्तं यद्धोता^०
प्राशजीयाद्धोता- (४२)

इति मार्चुद्देवद्वयो जुहुयाद्रुद्रायै पूशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः
स्याद्वाच स्पतये त्वा हुतं प्राशजामीत्याह पुरोक्षमेवैनंज्ञहोति
सदं सुस्पतये त्वा हुतं प्राशजामीत्याह स्वुगाकृत्यै प्राशजन्ति तीर्थ
एव प्राशजन्ति दक्षिणां ददाति तीर्थ एव दक्षिणां ददाति वि वा
एतद्यज्ञं (४३)

छिन्दन्ति यन्मध्यतः प्राशजन्त्यद्विर्मार्जयन्तु आपो वै सर्वा
देवतां देवताभिरेव यज्ञः सं तन्वन्ति देवा वै यज्ञाद्रुद्रमन्तरायन्त्स
यज्ञमविघ्यत्तं देवा अभि समगच्छन्तु कल्पतां न इदमिति तै-
ऽब्रुवन्त्स्वेषु वै न इदं भविष्यति यदिमः राघयिष्यामः इति
तथिस्वेषु कृत्वं तस्याऽतिविष्टु नि- (४४)

रकृन्तन् यवेन् समितं तस्माद्यवमात्रमवै द्येद्यज्ञायो-
ऽवद्येद्रोपयेत्तद्यज्ञस्य यदुपै च स्तृणीयादभि च घारयेदुभयतः
सङ्क्षायि कुर्यादवदायाभि घारयति द्विः सं पंद्रते द्विपाद्यजमानः
प्रतिष्ठित्यै यत्तिरश्वीनं मतिहरेदनभिविष्टु यज्ञस्याभि विष्येदग्रेण
परि हरति तीर्थेनैव परि हरति तत्पूष्णे पर्यहरन्तत् (४५)

पूषा प्राशय दुतोऽरुणत्तस्मात्पूषा प्रपिष्ठभांगोऽन्तको हि
तं देवा अब्रुवन्वि वा अयमार्घ्यप्राशित्रियो वा अयमभूदिति

तद्वृहुस्पतये पर्यहरन्थ्सोऽविभेद्वृहुस्पतिरित्थं वाव स्य आर्ति-
मारिष्यतीति स एतं मत्रमपश्यथ्सूर्यस्य त्वा चक्षुषा प्रति-
पश्यामीत्यब्रवीन्न हि सूर्यस्य चक्षुः (४६)

किं चुन हिनस्ति सौऽविभेत्रिगृह्णन्त मा हिंसिष्यतीति
देवस्य त्वा सवितुः प्रसुवैऽश्विनोर्बाहुभ्यां पृष्णो हस्ताभ्यां
प्रति गृह्णामीत्यब्रवीथ्सवितृप्रसूत एवैनद्वृह्णणा देवतांभिः प्रत्य-
गृह्णाथ्सोऽविभेत्राशजन्त मा हिंसिष्यतीत्यग्नेस्त्वाऽऽस्येन
प्राशजामीत्यब्रवीन्न ह्यग्नेरास्य किं चुन हिनस्ति सौऽविभेत् (४७)

प्राशितं मा हिंसिष्यतीति ब्राह्मणस्योदरेणत्यब्रवीन्न हि
ब्राह्मणस्योदरं किं चुन हिनस्ति बृहुस्पतेर्ब्रह्मणेति स हि ब्रह्मिष्ठोऽपु-
वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति यः प्राशजात्यद्विर्मार्जयित्वा
प्राणान्थसमृशतेर्मृतं वै प्राणा अमृतमापः प्राणानेव यथास्थानमुप-
ह्यते॥ (४८)

प्राशजीयाद्वोतां युजं निरंहरन्तचक्षुरास्यक्षिं चुन हिनस्ति सौऽविभेद्वृत्तुशत्वारि॒शत्त्वा॑॥७॥ — [C]

अग्नीध आ दधात्यग्निमुखानेवर्तन्नीणाति समिधमा
दधात्युत्तरासामाहुतीनां प्रतिष्ठित्या अथो समिद्वत्येव जुहोति
परिधीन्थसमार्द्धे पुनात्येवैनान्थस्कृथस्कृथसमार्द्धे परांडिव्
ह्येतरहि यज्ञश्चतुः सं पद्यते चतुष्पादः पशवः पशुनेवावरुन्धे
ब्रह्मन्त्र स्थास्याम् इत्याहात्र वा एतरहि यज्ञः श्रितो - (४९)

यत्रं ब्रूह्मा यत्रैव यज्ञः श्रितस्ततं एवैनुमा रंभते यद्धस्तेन
प्रमीवैद्वैपुनः स्याद्यच्छीर्णा शीर्षक्तिमान्स्याद्यत्तृष्णीमासीतासं
प्रत्तो यज्ञः स्यात्प्र तिषेत्येव ब्रूयाद्वाचि वै यज्ञः श्रितो यत्रैव यज्ञः
श्रितस्ततं एवैनुऽ सम्प्र येच्छति देवं सवितरेतत्ते प्रा- (५०)

॥हेत्याहु प्रसूत्यै बृहस्पतिर्ब्रह्मेत्याहु स हि ब्रह्मिष्ठः स यज्ञं
पाहि स यज्ञपतिं पाहि स मां पाहीत्याह यज्ञाय यज्ञमानाया-
॥त्मने तेभ्य एवाऽशिषमा शास्तेऽनार्त्या आश्राव्याऽह देवान्
यज्ञेति ब्रह्मवादिनो वदन्तीष्ठा देवता अथं कतुम एते देवा इति
छन्दाऽसीति ब्रूयाद्वायुत्रीं त्रिष्टुभ्यं (५१)

जगतीमित्यथो खल्वाहुब्राह्मणा वै छन्दाऽसीति तानेव
तद्यजति देवानां वा इष्ठा देवता आसुन्नथाग्निर्नोदज्वलत्तं
देवा आहुतीभिरनूयाजेष्वन्विन्दन् यदनूयाजान् यज्ञत्यग्निमेव
तथस्मिन्द्व एतदुर्वै नामासुर आसीथ्स एतर्हि यज्ञस्याऽशि-
षमवृक्षं यद्युयादेत- (५२)

दु द्यावापृथिवी भुद्रमभूदित्येतदुमेवासुरं यज्ञस्याऽशिष्ठं
गमयेदिदं द्यावापृथिवी भुद्रमभूदित्येव ब्रूयाद्यज्ञमानमेव यज्ञस्या-
॥शिष्ठं गमयत्यार्थं सूक्तवाकमुत नमोवाकमित्याहुदमराथ्स्मेति
वावैतदाहोपश्रितो दिवः पृथिव्योरित्याहु द्यावापृथिव्योरहि यज्ञ
उपश्रितु ओमन्वती तेऽस्मिन् यज्ञे यज्ञमान् द्यावापृथिवी (५३)

स्तामित्याहाऽशिष्मेवैतामा शास्ते यद्बुयाथ्सूपावसाना
 च स्वध्यवसाना चेति प्रमायुको यजमानः स्याद्युदा हि
 प्रमीयतेऽथेमामुपावस्यति सूपचरणा च स्वधिचरणा चेत्येव
 ब्रौयाद्वरीयसीमेवास्मै गव्यूतिमा शास्ते न प्रमायुको भवति
 तयोराविद्युग्निरिदः हुविरंजुषुतेत्याहृ या अयोक्ष्म (५४)

देवतास्ता अरीरधामेति वावैतदाहृ यन्न निर्दिशेत्प्रतिवेशं
 यज्ञस्याऽशीर्गच्छेदा शास्तेऽयं यजमानोऽसावित्याह
 निर्दिश्यैवैन ए सुवर्गं लोकं गंमयत्यायुरा शास्ते सुप्रजास्त्वमा
 शास्ते इत्याहाऽशिष्मेवैतामा शास्ते सजातवनस्यामा शास्ते
 इत्याह प्राणा वै संजाताः प्राणानेव (५५)

नान्तरेति तदग्निर्देवो देवेभ्यो वन्ते वयमग्रेमानुष्टु
 इत्याहाग्निर्देवेभ्यो वनुते वयं मनुष्येभ्य इति वावैतदाहृहै
 गतिर्वामस्येदं च नमो देवेभ्य इत्याहृ याश्वैव देवता यजति याश्व
 न ताभ्य एवोभयीभ्यो नमस्करोत्यात्मनोऽनात्म्यै॥ (५६)

श्रितस्ते प्र त्रिष्टुभ्येतद्यावांपृथिवी या अयोक्ष्म प्राणानेव पद्मत्वारिःशब्दा॥८॥————[९]

देवा वै यज्ञस्य स्वगाकृतारं नाविन्दन्ते शंयुं बारहस्पत्य-
 मंब्रुवन्निमं नो यज्ञः स्वगा कुर्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणै यदेवा-
 ब्राह्मणोक्तोऽश्रद्धानो यजातै सा मै यज्ञस्याऽशीरसुदिति
 तस्माद्यदब्राह्मणोक्तोऽश्रद्धानो यजते शंयुमेव तस्य बारहस्पत्यं

युज्ञस्याऽर्जुशीर्गच्छत्येतन्ममेत्यब्रवीत्किं मै प्रजाया - (५७)

इति योऽपगुरातै शतेन यातयाद्यो निहनस्त्वंहस्तेन
यातयाद्यो लोहितं करवद्यावतः प्रस्कद्य पांसून्धसंज्ञात तावतः
संवध्सरान्वितृलोकं न प्रजानादिति तस्माद्वाह्याणाय नापं गुरेतु
न नि हन्यान्न लोहितं कुर्यादितावता हैनंसा भवति तच्छुं योरा
वृणीमहु इत्याह युज्ञमेव तथ्स्वगा करोति त- (५८)

च्छुं योरा वृणीमहु इत्याह शुयुमेव बारहस्पत्यं भागधेयेन्
समर्धयति गातुं युज्ञाय गातुं युज्ञपतयु इत्याहाऽर्जशिष्मेवैतामा
शास्ते सोमं यजति रेतं एव तद्धाति त्वष्टारं यजति रेतं एव
हितं त्वष्टा रूपाणि वि करोति देवानां पक्वीर्यजति मिथुनत्वायाग्निं
गृहपतिं यजति प्रतिष्ठित्यै जामि वा एतद्युज्ञस्य क्रियते (५९)

यदाज्येन प्रयाजा इज्यन्त आज्येन पक्वीसंयाजा ऋचमनूच्यं
पक्वीसंयाजानामृचा यजत्यजामित्वायाथो मिथुनत्वायं पङ्किप्रायणे
वै युज्ञः पङ्किप्रदयनः पञ्च प्रयाजा इज्यन्ते चत्वारः पक्वीसंयाजाः
समिष्टयुजुः पञ्चमं पङ्किमेवानुं प्रयन्ति पङ्किमनूद्यन्ति॥ (६०)

प्रजायाः करोति तत्क्रियते त्रयम्भिःशब्दः॥४॥ [१०]

युक्ष्वा हि देवहूतमां अश्वां अग्ने रथीरिव। नि होतां पूर्व्यः
संदः। उत नो देव देवां अच्छां वोचो विदुष्टरः। श्रद्धिश्वा वार्या
कृष्ण। त्वं हु यद्यविष्य सहसः सूनवाहुत। ऋतावां यज्ञियो भुवः।

अयमग्निः संहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः। मूर्धा कवी रथीणाम्।
तं नेमिमृभवो युथा नमस्व सहृतिभिः। नेदीयो युज्ञ- (६१)

मङ्गिरः। तस्मै नूनमभिद्यवे वाचा विरूप नित्यंया। वृष्णे
चोदस्व सुष्टुतिम्। कमु ष्विदस्य सेनयाऽग्नेरपाकचक्षसः। पुणिं
गोषु स्तरामहे। मा नौ देवानां विशः प्रस्तातीरिवोम्नाः। कुशं न
हासुरग्नियाः। मा नः समस्य दृढ्यः परिद्वेषसो अङ्गुहतिः। ऊर्मिन्
नावमा वंधीत्। नमस्ते अग्न ओजसे गृणन्ति देव कृष्टयः। अमै-
(६२)

रमित्रमदय। कुविष्मु नो गविष्टयेऽग्ने संवेषिषो रथिम्।
उरुकृदुरु णस्कृधि। मा नौ अस्मिन्महाधुने परा वर्गमारभृद्यथा।
संवर्गः सः रथिं जय। अन्यमस्मद्विया इयमग्ने सिषकु दुच्छुना॥
वर्धा नो अमवच्छवः। यस्याजुषन्नमस्विनः शमीमदुर्मखस्य वा।
तं घेदग्निर्वृधावति। परस्या अधि (६३)

संवतोऽवरा अभ्या तर। यत्राहमस्मि ताः अव। विद्वा हि
ते पुरा वयमग्ने पितुर्यथाऽवसः। अधा ते सुम्रमीमहे। य उग्र इव
शर्यहा तिग्मशृङ्गे न वःसंगः। अग्ने पुरो रुरोजिथ। सखायः सं
वः सम्यश्वमिषुङ् स्तोमं चाग्रयै। वर्णिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नत्रे सह-
स्वते। सः सुमिद्युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ। इडस्पदे समिध्यसे
स नो वसून्या भर। प्रजापते स वैद सोमापूषणेमौ देवौ॥ (६४)

यज्ञमैरधिं वृपत्रेकान्नविशुतिश्च॥४॥ [११]

उशन्तस्त्वा हवामह उशन्तः समिधीमहि। उशनुशुत आ वंह
पितृन् हुविषे अत्तवे। त्वं सोम् प्रचिकितो मनोषा त्वं रजिष्मन्
नेषि पन्थाम्। तवु प्रणीती पितरो न इन्दो देवेषु रलमभजन्त्
धीराः। त्वया हि नः पितरः सोम् पूर्वे कर्माणि चक्रुः पंवमान्
धीराः। वन्वन्नवातः परिधीः रपोर्णु वीरेभिरश्वर्मघवा भवा - (६५)

नः। त्वं सोम पितृभिः संविदानोऽनु द्यावापृथिवी आ तत्तन्थ।
तस्मै त इन्दो हुविषां विधेम वयः स्याम् पतयो रयीणाम्।
अग्निष्वात्ताः पितर् एह गच्छत् सदःसदः सदत सुप्रणीतयः। अत्ता
हुवीःषि प्रयत्नानि बरुहिष्यथां रयिः सर्ववीरं दधातन। बरुहिषदः
पितर ऊत्यर्वाणिमा वो हुव्या चक्रमा जुषधम्। त आ गुतावसु
शन्तमेनाथास्मभ्यः (६६)

शं योररुपो दधात। आहं पितृन्सुविदत्राः अविथ्मि नपातं
च विक्रमणं च विष्णोः। बरुहिषदो ये स्वधयां सुतस्य भजन्त
पित्वस्त इहाग्निष्ठाः। उपहूताः पितरः सोम्यासो बरुहिष्येषु निधिषु
प्रियेषु। त आगमन्तु त इह श्रुवन्त्वधि ब्रुवन्तु ते अवन्त्वस्मान्।
उदीरतामवर उत्परासु उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः। असुं (६७)

य ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु। इदं पितृभ्यो
नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो य उपरास ईयुः। ये पार्थिवे रजस्या

निषंत्ता ये वां नूनः सुवृजनांसु विक्षु। अधा यथा नः पितरः
परांसः प्रलासो अग्ने क्रृतमांशुषाणाः। शुचीदयन्दीधिंतिमुक्थशासुः
क्षामां भिन्दन्तो अरुणीरपे व्रन्न। यदग्ने (६८)

कव्यवाहन पितृन् यक्ष्यृतावृधेः। प्र च हृव्यानि वक्ष्यसि
देवेभ्यंश्च पितृभ्य आ। त्वमंग्र ईडितो जातवेदोऽवाँडुव्यानि
सुरभीणि कृत्वा। प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अंक्षन्नद्धि त्वं देव प्रयत्ना
हृवीः षिं। मातली कव्यैर्यमो अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिरुऋक्भिर्विवृधानः।
याङ्क्षं देवा वांवृधुर्ये च देवान्त्स्वाहा॒ऽन्ये स्वधया॒ऽन्ये
मंदन्ति। (६९)

इमं यमं प्रस्तरमा हि सीदाङ्गिरोभिः पितृभिः संविदानः।
आ त्वा मत्राः कविशस्ता वंहन्त्वेना राजन् हृविषा मादयस्व।
अङ्गिरोभिरा गंहि यज्ञियैभिर्यमं वैरूपैरिह मादयस्व। विवंस्वन्तः
हुवे यः पिता ते॒ऽस्मिन् यज्ञे बृहिष्या निषद्य। अङ्गिरसो नः
पितरो नवंगवा अथर्वाणो भृगवः सोम्यासः। तेषां वृयः सुमूतौ
यज्ञियानामपि भुद्रे सौमनुसे स्याम॥ (७०)

भ्रवास्मभ्युमसुं यदग्ने मदन्ति सौमनुस एकंश॥६॥

[१२]

सुमिधुश्वक्षुपी प्रजापतिराज्ये देवस्य स्फ्यम्ब्रह्यवादिनोऽद्विरुद्ग्रेस्यो मनुः पृथिव्याः पुशवोऽश्रीधे देवा
वै युज्ञस्य युक्ष्वोशन्तस्त्वा द्वादश॥१२॥

सुमिधो युज्यां तस्मान्नाभुग्ये हि तमन्वित्यांह प्रजा वा आहेत्यांह युक्ष्वा हि संस्तिः॥७०॥

सुमिधः सौमनुसे स्याम॥

हरिः ॐ ॥

॥ कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठः प्रश्नः
समाप्तः ॥ २-६ ॥

काण्डे दशिन्यः—३८४

आदितः दशिन्यः—७२६

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डः समाप्तः॥२॥

॥ काण्डम् ३ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति स तपोऽतप्यत् स सुर्पानं सृजत् सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स द्वितीयं मतप्यत् स वयाऽस्य सृजत् सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स तृतीयं मतप्यत् स एतं दीक्षितवादमं पश्यत्तमं वदत्ततो वै स प्रजा अं सृजत् यत्तपस्तुत्वा दीक्षितवादं वदति प्रजा एव तद्यजमानः (१)

सृजते यद्वै दीक्षितोऽमेध्यं पश्यत्यपास्मादीक्षा क्रामति नीलं मस्य हरो व्येत्यबद्धं मनो दुरिद्रुं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषाऽश्च श्रेष्ठो दीक्षु मा मा हासीरित्याहु नास्मादीक्षाऽपि क्रामति नास्य नीलं न हरो व्येति यद्वै दीक्षितमंभिवर्षति दिव्या आपोऽशान्ता ओजो बलं दीक्षां (२)

तपोऽस्य निर्द्वन्द्वतीर्बलं धृत्तौजो धृत् बलं धृत् मा मै दीक्षां मा तपो निर्वधिष्टेत्याहैतदेव सर्वमात्मन्धत्ते नास्यौजो बलं न दीक्षां न तपो निर्द्वन्द्वग्निर्वै दीक्षितस्य देवता सोऽस्मादेतरहि तिर इव यरहि याति तर्मीश्वरः रक्षाऽसि हन्तोर्- (३)

भुद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरएता तै अस्त्वित्याहु ब्रह्म

वै देवानां बृहुस्पतिस्तमेवान्वारभते स एन् ९ सं पारयत्येदमंगन्म
देवयजंनं पृथिव्या इत्याह देवयजंनः ह्येष पृथिव्या आगच्छति यो
यजंते विश्वे देवा यदजुषन्त् पूर्व इत्याहु विश्वे ह्येतदेवा जोषयन्ते
यद्वाह्युणा क्रंख्सामाभ्यां यजुषा सुन्तरन्त इत्याहख्सामाभ्याः ह्येष
यजुषा सुन्तरति यो यजंते रायस्पोषेण समिषा मंदेमेत्याहु १५-
शिष्मेवैतामा शास्ते॥ (४)

यजंमानो दीक्षा ९ हन्तोर्ब्रह्मणश्चतुर्विंशतिश्च॥ ४ ॥ [१]

एष तै गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो
जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोमाना ९ साम्राज्यं गच्छेति
मे सोमाय ब्रूताद्यो वै सोम ९ राजान् ९ साम्राज्यं लोकं गंभयित्वा
क्रीणाति गच्छति स्वाना ९ साम्राज्यं छन्दा १६सि खलु वै सोमस्य
राजः साम्राज्यो लोकः पुरस्ताथसोमस्य क्रयादेवमभि मंत्रयेत्
साम्राज्यमेवै- (५)

न लोकं गंभयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वाना ९ साम्राज्यं यो
वै तानूनप्रस्यं प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
न प्राशनन्ति न जुहूत्यथ कं तानूनप्रं प्रति तिष्ठतीति प्रजापतौ
मनसीति ब्रूयात् त्रिरवं जिग्नेत्रजापतौ त्वा मनसि जुहोमीत्येषा
वै तानूनप्रस्यं प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति यो (६)

वा अध्यर्योः प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति यतो मन्येतानंभिक्रम्य
होष्यामीति तत्तिष्ठना श्रावयेदेषा वा अध्यर्योः प्रतिष्ठा य एवं वेद

प्रत्येव तिष्ठति यदभिक्रम्य जुहुयात्रितिष्ठायां इयात्तस्मां असमानत्र तिष्ठता होतव्यं प्रतिष्ठित्यै यो वा अध्वर्योः स्वं वेद स्ववानेव भवति सुग्वा अस्य स्वं वायुव्यमस्य (७)

स्वं चमसोऽस्य स्वं यद्वायुव्यं वा चमसं वाऽनन्वारभ्याऽऽश्रावयेऽस्वादियात् तस्मादन्वारभ्याऽऽश्राव्यङ् स्वादेव नैति यो वै सोममप्रतिष्ठाप्य स्तोत्रमुपाकुरोत्यप्रतिष्ठितः सोमो भवत्यप्रतिष्ठितः स्तोमोऽप्रतिष्ठितान्युक्थान्यप्रतिष्ठितो यजमानोऽप्रतिष्ठितोऽध्वर्युर्वायुव्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा चमसोऽस्य प्रतिष्ठा सोमः स्तोमस्य स्तोम उक्थानां ग्रहं वा गृहीत्वा चमसं वोन्नीयं स्तोत्रमुपाकुर्यात्प्रत्येव सोमङ्ग स्थापयति प्रति स्तोम प्रत्युक्थानि प्रति यजमानस्तिष्ठति प्रत्यध्वर्युः॥ (८)

एव तिष्ठति यो वायुव्यमस्य ग्रहं वैकान्नविश्शतिश्च। ४॥ [२]

यज्ञं वा एतम्भरन्ति यस्मोमक्रयण्यै पदं यज्ञमुखः हविर्धने यरहिं हविर्धने प्राचीं प्रवर्तयेयुस्तरहि तेनाक्षमुपांश्चाद्यज्ञमुख एव यज्ञमनु सं तनोति प्राश्वर्मणिं प्र हरन्त्युत्पलीमा नयन्त्यन्वनाऽसि प्र वर्तयन्त्यथ वा अस्यैष धिष्णियो हीयते सोऽनु ध्यायति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा (९)

प्रजां पशून् यजमानस्य शमयितोर्यरहि पशुमाप्रौतमुदश्च नयन्ति तरहि तस्यं पशुश्रपणः हरेत्तेनैवैनं भागिनं करोति

यजंमानो वा आंहवनीयो यजंमानं वा एतद्वि कर्षन्ते
 यदाहवनीया॒त्पशुश्रपण्॑ हरन्ति स वैव स्यान्त्रिमन्थ्यं वा
 कुर्याद्यजंमानस्य सात्मत्वाय यदि पशोरंवदानं नश्येदाज्यस्य
 प्रत्याख्यायुमवं द्युथ्सैव ततः प्रायश्चित्तिर्ये पशुं विमधीरन्
 यस्तान्कामयेतार्तिमाच्छेयुरिति कुविदङ्गति नमोवृक्तिवत्युर्चाऽऽ-
 ग्रीघ्ने जुहुयान्नमोवृक्तिमेवैषां वृङ्गे ताजगार्तिमाच्छेन्ति॥ (१०)

भूत्वा ततः पद्मिश्वशतिश्व॥२॥

[३]

प्रजापतेर्जायिमानाः प्रजा जाताश्च या इमाः। तस्मै प्रति-
 प्र वेदय चिकित्वा॑ अनु॑ मन्यताम्। इमं पशुं पशुपते ते अद्य
 बुधाम्यग्ने सुकृतस्य मध्ये। अनु॑ मन्यस्व सुयजा॑ यजाम् जुष्ट-
 देवानांमिदमस्तु हृव्यम्। प्रजानन्तः प्रति॑ गृह्णन्ति पूर्व॑ प्राणमङ्गेभ्यः
 पर्याचरन्तम्। सुवर्गं याहि पथिभिर्देवयानैरोषधीषु प्रति॑ तिष्ठा॑
 शरीरैः। येषामीशौ (११)

पशुपतिः पशूनां चतुष्पदामुत च द्विपदाम्। निष्क्रीतोऽयं
 यज्ञियं भागमेतु रायस्पोषा यजंमानस्य सन्तु। ये बध्यमानमनु॑
 बध्यमाना अभ्यक्षन्त मनसा चक्षुषा च। अग्निस्ता॑ अग्ने प्र मुमोक्तु
 देवः प्रजापतिः प्रजया॑ संविदानः। य आरण्याः पशवो॑ विश्वरूपा॑
 विरूपाः सन्तो॑ बहुधैकरूपाः। वायुस्ता॑ अग्ने प्र मुमोक्तु देवः
 प्रजापतिः प्रजया॑ संविदानः। प्रमुश्वमान् (१२)

भुवंनस्य रेतो गातुं धंत् यज्मानाय देवाः। उपाकृत शशमानं
यदस्थौ जीवं देवानामप्येतु पाथः। नाना प्राणो यज्मानस्य पशुनां
यज्ञो देवेभिः सुह देवयानः। जीवं देवानामप्येतु पाथः सत्याः सन्तु
यज्मानस्य कामाः। यत्पशुर्मायुमकृतोरो वा पद्मिराहुते। अग्निर्मा-
तस्मादेनसो विश्वान्मुश्चत्व इहसः। शमितार उपेतन यज्ञं (१३)

देवेभिरिन्वितम्। पाशात्पशुं प्र मुश्चत बन्धाद्यज्ञपति परि।
अदिंतिः पाशं प्र मुमोक्षेत नमः पशुभ्यः पशुपतये करोमि।
अरातीयन्तमधरं कृणोमि यं द्विष्मस्तस्मिन्प्रति मुश्चामि पाशम्।
त्वामु ते दधिरे हव्यवाह शृतं कर्तारमुत यज्ञिय च। अग्ने सदक्षः
सतनुरुहि भूत्वाऽथ हव्या जातवेदो जुषस्व। जातवेदो वृपयो
गच्छ देवान्त्व इहि होता प्रथमो बभूथ। घृतेन त्वं तुनुवो वर्धयस्व
स्वाहाकृत इहुविरदन्तु देवाः। स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा॥ (१४)

इशोः प्रमुश्चामाना यज्ञन्त्व ऐडश च॥४॥

[४]

प्राजापत्या वै पशवस्तेषां रुद्रोऽधिपतिर्यदेताभ्यां मुपाकरोति
ताभ्यां मेवैन प्रतिप्रोच्या लभत आत्मनोऽनाव्रस्काय द्वाभ्यां मुपा-
करोति द्विपाद्यज्मानः प्रतिष्ठित्या उपाकृत्य पञ्च जुहोति
पाङ्गाः पशवः पशुनेवाव रुन्धे मृत्यवे वा एष नैयते यत्पशुस्तं
यदन्वारभेत प्रमायुको यज्मानः स्यान्नाना प्राणो यज्मानस्य
पशुनेत्याह व्यावृत्यै (१५)

यत्पशुर्मायुमकृतेति जुहोति शान्त्यै शमितार उपेतनेत्याह

यथायजुरेवैतद्वपायां वा अहित्यमाणायामग्रेष्मधोऽपं क्रामति त्वामु
ते दंधिरे हव्यवाहुमिति वपामभि जुहोत्यग्रेव मेधमवं रुन्धे-
ऽथो शृतत्वायं पुरस्ताऽस्वाहाकृतयो वा अन्ये देवा उपरिष्टाथ-
स्वाहाकृतयोऽन्ये स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहेत्युभितो वपां जुहोति
तानेवोभयाऽन्नीणाति॥ (१६)

व्यावृत्त्या अभितो वपां पञ्च च॥२॥ [५]

यो वा अयथादेवतं यज्ञमुपचरत्या देवताभ्यो वृश्यते
पापीयान्भवति यो यथादेवतं न देवताभ्यु आ वृश्यते
वसीयान्भवत्याग्नेय्यर्चग्नीध्रमभि मृशेद्वैष्णव्या हविर्धनमाग्नेय्या
मुचो वायव्ययो वायव्यान्यैन्द्रिया सदो यथादेवतमेव यज्ञमुप-
चरति न देवताभ्यु आ वृश्यते वसीयान्भवति युनजिमि ते पृथिवीं
ज्योतिषा सुह युनजिमि वायुमन्तरिक्षेण (१७)

ते सुह युनजिमि वाचः सुह सूर्येण ते युनजिमि तिस्रो विपृचः
सूर्यस्य ते। अग्निर्देवता गायत्री छन्द उपाश्शोः पात्रमसि सोमो
देवता त्रिष्टुप्छन्दोऽन्तर्यामस्य पात्रमसीन्द्रो देवता जगती छन्द
इन्द्रवायुवोः पात्रमसि बृहस्पतिर्देवता नुष्टुप्छन्दो मित्रावरुणयोः
पात्रमस्यश्विनो देवता पुङ्किश्छन्दोऽश्विनोः पात्रमसि सूर्यो देवता
बृहती (१८)

छन्दः शुक्रस्य पात्रमसि चन्द्रमा देवता सुतोबृहती छन्दो

मन्थिनः पात्रमसि विश्वे देवा देवतोष्णिहा छन्दं आग्रयुणस्य
पात्रमसीन्द्रो देवता कुच्छन्दं उकथानां पात्रमसि पृथिवी देवता
विराद्गुन्दो ध्रुवस्य पात्रमसि॥ (१९)

अन्तरिक्षेण बहुती त्रयस्मि ४ शब्द॥ ३॥ [६]

इष्टगो वा अध्वर्युर्यजमानस्येष्टर्गः खलु वै पूर्वोऽर्षः
क्षीयत आसन्यान्मा मन्त्रात्पाहि कस्याश्चिदभिशस्त्या इति पुरा
प्रातरनुवाकाञ्जुहुयादात्मनं एव तदध्वर्युः पुरस्ताच्छर्मं नह्यतेऽनात्मै
संवेशाय त्वोपवेशाय त्वा गायत्रियास्त्रिष्टभो जगत्या अभिभूत्ये
स्वाहा प्राणापानौ मृत्योर्मा पातुं प्राणापानौ मा मा हासिषं
देवतांसु वा एते प्राणापानयोर्- (२०)

व्यायच्छन्ते येषां सोमः समुच्छते संवेशाय त्वोपवेशाय
त्वेत्याह छन्दांसि वै संवेश उपवेशश्छन्दोभिरेवास्य
छन्दांसि वृङ्गे प्रेतिवन्त्याज्यानि भवन्त्यभिजित्यै मरुत्वतीः
प्रतिपदो विजित्या उभे बृहद्रथन्तरे भवत इयं वाव
रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेवैनमन्तरेत्यद्य वाव रथन्तरं श्वो
बृहदंद्याश्वादेवैनमन्तरेति भूतं (२१)

वाव रथन्तरं भविष्यद्वृहद्वृत्ताच्चैवैनं भविष्यतश्चान्तरेति
परिमितं वाव रथन्तरमपरिमितं बृहत्परिमिताच्चैवैनमपरि-
मिताच्चान्तरेति विश्वामित्रजमद्ग्री वसिष्ठेनास्पर्धतां स

एतज्जुमदग्निर्विहृव्यमपश्युत्तेन वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृक्षं
यद्विहृव्य शस्यत इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृक्षं
यस्य भूयांसो यज्ञक्रतव इत्याहुः स देवता वृक्षं इति यद्यग्निष्ठेमः
सोमः परस्ताथ्यादुकथं कुर्वीत यद्युकथ्यः स्यादतिरात्रं कुर्वीत
यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृक्षं वर्सीयान्भवति॥ (२२)

प्राणप्रानयोर्भूतं वृक्षेष्टविशतिश्च॥ ३॥

[७]

निग्राभ्याः स्थ देवश्रुत आयुर्मे तर्पयत प्राणं मे तर्पयतापानं
मे तर्पयत व्यानं मे तर्पयत चक्षुर्मे तर्पयत श्रोत्रं मे तर्पयत मनो
मे तर्पयत वाचं मे तर्पयताऽऽत्मानं मे तर्पयताङ्गानि मे तर्पयत
प्रजां मे तर्पयत पशून्मे तर्पयत गृहान्मे तर्पयत गुणान्मे तर्पयत
सर्वगंणं मा तर्पयत तुर्पयत मा (२३)

गुणं मे मा वि तृष्णोषधयो वै सोमस्य विशो विशः खलु
वै राजः प्रदातोरीश्वरा ऐन्द्रः सोमोऽर्वांवृथं वो मनसा सुजाता
ऋतप्रजाता भग्न इद्वैः स्याम। इन्द्रैण देवीर्वांरुधः संविदाना अनु
मन्यन्ता एवनाय सोममित्याहौषधीभ्य एवैनदुः स्वायै विशः स्वायै
देवतायै निर्याच्याभि षुणोति यो वै सोमस्याभिषूयमाणस्य (२४)

प्रथमोऽशुः स्कन्दति स ईश्वर इन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्
यजमानस्य निरहन्तोस्तमभि मन्त्रयेताऽऽ माऽस्कान्धसुह प्रजया
सुह रायस्पोषेणेन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वधीरित्याशिषमेवैतामा

शा॑स्त इन्द्रियस्य वीर्यस्य प्रुजायै पशूनामनिर्घाताय द्रुफसश्वस्कन्द
पृथिवीमनु द्यामि॒मं च योनि॒मनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनि॒मनु
सञ्चरन्तं द्रुफसं जुहो॒म्यनु सु॒स होत्रा॑ः॥ (२५)

तुर्पयंत माऽभिषूयमाणस्य यश्च दशं च॥३॥ [८]

यो वै देवान्देवयशसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययशसेनं देव-
यशस्येव देवेषु भवति मनुष्ययशसी मनुष्येषु यान्नाचीनंमाग्रयणाद्
ग्रहान्यृल्लीयात् तानुपांशु गृल्लीयाद्यानुर्ध्वाङ्स्तानुपब्दिमतो देवानेव
तद्देवयशसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययशसेनं देवयशस्येव देवेषु
भवति मनुष्ययशसी मनुष्येष्वग्निः प्रातःसवने पात्वस्मान् वैश्वानरो
महिना विश्वशम्भूः। स नः पावुको द्रविणं दधा- (२६)

त्वायुष्मन्तः सुहंक्षाः स्याम। विश्वे देवा मरुत इन्द्रौ
अस्मानस्मिन्द्वितीये सवने न जह्युः। आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो
वयं देवानां सुमृतौ स्याम। इदं तृतीयं सवनं कवीनामृतेन
ये चंमसमैरयन्ता। ते सौधन्वनाः सुवरानशानाः स्विष्टि नो अभि
वर्सीयो नयन्तु। आयतनवतीर्वा अन्या आहुतयो हृयन्तेऽनायतना
अन्या या आधारवतीस्ता आयतनवतीर्याः (२७)

सौम्यास्ता अनायतना ऐन्द्रवायवमादायाऽऽधारमा
घारयेदध्वरो यज्ञोऽयमस्तु देवा ओषधीभ्यः पश्वे नो जनाय
विश्वस्मै भूतायाऽध्वरोऽसि स पिंचस्व घृतवद्वेव सोमेति सौम्या

एव तदाहुतीरायतनवतीः करोत्यायतनवाभवति य एवं वेदाथे द्यावांपृथिवी एव घृतेन व्युत्ति ते व्युत्ते उपजीवनीये भवत उपजीवनीयो भवति (२८)

य एवं वेदैष ते रुद्र भागो यं निरयाचथास्तं जुषस्व विदेगैपृत्यः रायस्पोषः सुवीर्यः संवथ्सरीणाः स्वस्तिम्। मनुः पुत्रेभ्यौ दायं व्यभजन्थस नाभानेदिष्ठं ब्रह्मचर्यं वसन्तं निरभजन्थस आगच्छुथ्सौऽब्रवीत्कथा मा निरभागिति न त्वा निरभाक्षमित्यब्रवीदङ्गरस इमे सुत्तमासते ते (२९)

सुवर्गं लोकं न प्र जानन्ति तेभ्यं इदं ब्राह्मणं ब्रूहि ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषां पशवस्ताःस्ते दास्यन्तीति तदेभ्योऽब्रवीत्ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषां पशव आसन्तानस्मा अददुस्तं पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र आगच्छुथ्सौऽब्रवीन्मम् वा इमे पशव इत्यदुर्वै (३०)

मह्यमिमानित्यब्रवीन्न वै तस्य त ईशत इत्यब्रवीद्यज्ञवास्तौ हीयते मम् वै तदिति तस्माद्यज्ञवास्तु नाभ्यवेत्यः सोऽब्रवीद्यज्ञे मा भजाथ ते पशूनाभि मःस्य इति तस्मां एतं मन्थिनः सःस्मावमजुहोत्ततो वै तस्य रुद्रः पशूनाभ्यमन्यत यत्रैतमेवं विद्वान्मन्थिनः सःस्मावं जुहोति न तत्र रुद्रः पशूनाभि मन्यते॥ (३१)

दधुत्वायतनवतीर्या उपजीवनीयो भवति तेऽद्युर्वै यत्रैतमेकादश च॥६॥ [१]

जुष्टौ वाचो भूयासुं जुष्टौ वाचस्पतये देविं वाक्। यद्वाचो
मधुमत्तस्मिन्मा धाः स्वाहा सरस्वत्यै। क्रृचा स्तोमः समर्धय
गायत्रेण रथन्तरम्। बृहद्गायत्रवर्तनि। यस्ते द्रुपसः स्कन्दति
यस्ते अ॒शुर्बाहुच्युतो धिषण्योरुपस्थात्। अ॒ध्वर्योर्वा परि यस्ते
पवित्राथ्स्वाहांकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। यो द्रुपसो अ॒शुः पंतितः
पृथिव्यां पंरिवापात् (३२)

पुरोडाशात्करम्भात्। धानासोमान्मन्थिनं इन्द्र शुक्राथ्-
स्वाहांकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। यस्ते द्रुपसो मधुमाः
इन्द्रियावान्थस्वाहांकृतः पुनरप्येति देवान्। दिवः पृथिव्याः
पर्यन्तरिक्षाथ्स्वाहांकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। अ॒ध्वर्युर्वा कृत्विजा
प्रथमो युज्यते तेन स्तोमो योक्तुव्य इत्याहुर्वागग्रेगा अग्रं एत्वजुगा
देवेभ्यो यशो मयि दधती प्राणान्पशुषु प्रजां मयि (३३)

च यजमाने चेत्याहु वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्ति वास्तु वा
एतद्वज्ञस्य क्रियते यद्वहौन्गृहीत्वा बहिष्पवमानः सर्पन्ति परांश्च
हि यन्ति परांचीभिः स्तुवते वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योपं तिष्ठते यज्ञो
वै विष्णुर्यज्ञमेवाकर्विष्णो त्वं नो अन्तमः शर्म यच्छ सहन्त्य।
प्रते धारा मधुश्वुत उथस दुहते अक्षितमित्याहु यदेवास्य
शयानस्योपशुष्यति तदेवास्यैतेना प्याययति॥ (३४)

पुरिवापात्प्रजां मर्ये दहते चतुर्दशं च॥३॥ [१०]

अग्निना॑ रुयिम॑श्वव॑त्पोषमेव दिवेदिवे। यशसं वीरवत्तमम्॥
गोमा॒ अग्नेऽविमा॒ अश्वी यज्ञो नृवथ्संखा॑ सदुमिदप्रमृष्यः।
इडावा॒ एषो अंसुर प्रजावान्दीर्घो रुयिः पृथुबुधः सभावान्॥ आ
प्यायस्वं संतैः॥ इह त्वष्टारमग्नियं विश्वरूपमुपं ह्येऽ। अस्माकंमस्तु
केवलः॥ तन्नस्तुरीपमधं पोषयिलु देवं त्वष्टुर्विरराणः स्यस्व। यतो
वीरः (३५)

कर्मण्यः सुदक्षो युक्तग्रावा॑ जायते देवकामः। शिवस्त्वष्टुरिहा॑
गंहि विभुः पोषं उत त्मना॑। यज्ञेयज्ञे न उदव। पिशङ्गरूपः
सुभरौ वयोधाः श्रुटी वीरो जायते देवकामः। प्रजां त्वष्टा॑ वि
ष्यतु नाभिमस्मे अथां देवानामप्येतु पाथः। प्रणो देव्या नो
दिवः। पीपिवाससु॒ सरस्वतः स्तनं यो विश्वदर्शतः। धुक्षीमहि॑
प्रजामिषम्॥ (३६)

ये तै सरस्व ऊर्मयो मधुमन्तो घृतश्चुतः। तेषाँ ते सुम्रमीमहे।
यस्य व्रतं पशवो यन्ति सर्वे यस्य व्रतमुपतिष्ठन्त आपः। यस्य व्रते
पुष्टिपतिर्निविष्टस्तः सरस्वन्तमवंसे हुवेम। दिव्यं सुपर्णं वयसं
बृहन्तमपां गर्भं वृषभमोषधीनाम्। अभीपतो वृष्णा॑ तर्पयन्तं तः॑
सरस्वन्तमवंसे हुवेम। सिर्नीवालि॑ पृथुष्टुके॑ या देवानामसि॑ स्वसा॑।
जुषस्वं हुव्य- (३७)

माहुंतं प्रजां दैवि दिदिङ्गु नः। या सुपुणिः स्वङ्गुरिः
सुषूमा॑ बहुसूवरी। तस्यै विशप्तिर्यै हुविः सिनीवाल्यै जुहोतन।
इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरः। असितवर्णा॑ हरयः सुपुर्णा॑ मिहो
वसानान् दिवमुत्पत्तन्ति। त आऽवृत्रन्धसदनानि कृत्वाऽऽ-
दित्पृथिवी घृतैर्व्युद्यते। हिरण्यकेशो॒ रजसो॒ विसारेऽहिर्धुनिर्वात॑
इव ध्रजीमान्। शुचिभ्राजा उपसो॒ (३८)

नवेदा॑ यशस्वतीरपस्युवो॒ न सत्याः। आ तै॑ सुपुर्णा॑ अमिनन्त्
एवैः॑ कृष्णो॑ नौनाव॑ वृषभो॑ यदीदम्। शिवाभिर्न॑ स्मयमाना-
भिरागात्पत्तन्ति॑ मिहः॑ स्तुनयन्त्यभ्रा। वाश्रेव॑ विद्युन्मिमाति॑ वृथसं
न माता॑ सिषक्ति। यदेषां॑ वृष्टिरसर्जि। पर्वतश्चिन्मीहि॑ वृद्धो॑ बिभाय
दिवश्चिथ्सानु॑ रेजत॑ स्वने॑ वै। यत्क्रीड॑थ मरुत - (३९)

ऋषिमन्त् आप॑ इव सधियश्चो॑ धवध्वे। अभि॑ क्रन्द स्तनय-
गर्भमा॑ धो॑ उदन्वता॑ परि॑ दीया॑ रथेन। दृतिः॑ सु॑ कर्ष विषितं॑
न्यश्च॑ सु॑मा॑ भवन्तूद्वता॑ निपादाः। त्वं॑ त्या॑ चिदच्युताम्भे॑ पुशुर्न॑
यवसो॑ धामा॑ हृ॑ यत्ते॑ अजर॑ वना॑ वृश्नन्ति॑ शिक्कसः। अग्ने॑ भूरीणि॑
तव॑ जातवेदो॑ दैव॑ स्वधावो॑ मृतस्य॑ धामा॑ याश्च॑ (४०)

माया॑ मायिना॑ विश्वमिन्व॑ त्वे॑ पूर्वो॑ सन्दधुः॑ पृष्ठबन्धो॑। दिवो॑
नौ॑ वृष्टिं॑ मरुतो॑ ररीध्वं॑ प्र पिन्वत॑ वृष्णो॑ अश्वस्य॑ धारा॑ः। अवडितेन॑
स्तनयिलुनेह्युपो॑ निषिश्वन्नसुरः॑ पिता॑ नः। पिन्वन्त्युपो॑ मरुतः॑

सुदानंवः पयो घृतवंद्विदर्थेष्वाभुवः। अत्यन्तं न मिहे वि नंयन्ति
वाजिनमुथसं दुहन्ति स्तुनयन्तुमक्षितम्। उद्प्रुतो मरुतस्ताऽ
इयर्तं वृष्टिं (४१)

ये विश्वे मरुतो जुनन्ति। क्रोशांति गर्दा कन्यैव तुन्ना पेरु
तुञ्जाना पत्येव जाया। घृतेन द्यावापृथिवी मधुना समुक्षतु पयस्वतीः
कृणुताऽप्य ओषधीः। ऊर्जचत्रं सुमतिं च पिन्वथ यत्रा नरो
मरुतः सिंश्वथा मधुं। उदुत्यं चित्रम्। और्वभृगुवच्छुचिमप्रवानवदा
हुवे। अग्निः समुद्रवाससम्। आ सुवः सवितुर्यथा भगस्येव
भुजिः हुवे। अग्निः समुद्रवाससम्। हुवे वातस्वनं कविं
पर्जन्यकन्द्यः सहः। अग्निः समुद्रवाससम्॥ (४२)

वीर इषः हृव्यमुखो मरुतश्च वृष्टिं भगस्य द्वादश च॥८॥——————[११]

प्रजापतिरकामयतैष तै यज्ञं वै प्रजापतेर्जायमानाः प्राजापत्या यो वा अयंथादेवतमिष्ठर्गो निग्राभ्याः
स्थ यो वै देवां जुषोऽग्निनां रुयिमेकादश॥११॥

प्रजापतिरकामयत प्रजापतेर्जायमाना व्यायच्छन्ते मह्यमिमान्माया मायिनां द्विचंत्वारिंशत्॥४२॥

प्रजापतिरकामयताग्निः समुद्रवाससम्॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः
समाप्तः॥ ३-१॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

यो वै पर्वमानानामन्वारोहान् विद्वान् यजुतेऽनु पर्वमानाना
रोहति न पर्वमानेभ्योऽवच्छिद्यते श्येनोऽसि गायुत्रछन्दा अनु त्वा
रमे स्वस्ति मा सं पारय सुपर्णोऽसि त्रिष्टुप्छन्दा अनु त्वा रमे
स्वस्ति मा सं पारय सघाऽसि जगतीछन्दा अनु त्वा रमे स्वस्ति
मा सं पारयेत्याहृते (१)

वै पर्वमानानामन्वारोहास्तान् य एवं विद्वान् यजुतेऽनु
पर्वमानाना रोहति न पर्वमानेभ्योऽवच्छिद्यते यो वै पर्वमानस्य
सन्ततिं वेद् सर्वमायुरेति न पुराऽऽयुषः प्र मीयते पशुमान्बवति
विन्दते प्रजां पर्वमानस्य ग्रहां गृह्यन्तेऽथ वा अस्यैतेऽगृहीता
द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्तान् यदगृहीत्वोपाकुर्यात्पर्वमान्
वि (२)

च्छन्द्यात् तं विच्छिद्यमानमध्यर्योः प्राणोऽनु विच्छिद्येतोप-
यामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमुभि मृशेदिन्द्राय-
त्वेत्याधवनीयं विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृतं पर्वमानमेव
तथसं तनोति सर्वमायुरेति न पुराऽऽयुषः प्र मीयते पशुमान्बवति
विन्दते प्रजाम्॥ (३)

त्रीणि वाव सवंनान्यथं तृतीयः सवंनमवं लुम्पन्त्यन् शु
कुर्वन्ते उपांशुः हुत्वोपांशुपात्रेऽशुमवास्य तं तृतीयसवन्ते-
जपिसृज्याभि षुण्याद्यदा॑प्याययति तेनांशुमद्यदभिषुणोति
तेनर्जीषि सर्वाण्येव तथ्सवंनान्य शुमन्ति शुक्रवन्ति सुमावंद्वीर्याणि
करोति द्वौ संमुद्रौ वितंतावजूर्यौ पुर्यावर्तते जठरेव पादाः। तयोः
पश्यन्तो अति यन्त्यन्यमपश्यन्तः (४)

सेतुनाऽति यन्त्यन्यम्। द्वे द्रधंसी सुतर्ती वस्तु एकः केशी
विश्वा भुवनानि विद्वान्। तिरोधायैत्यसिंतं वसानः शुक्रमा दत्ते
अनुहायं जार्यै। देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत् तदसुरा अकुर्वत् ते देवा
एतं मंहायज्ञमंपश्यन्तमंतन्वताऽग्निहोत्रं ब्रूतमंकुर्वत् तस्माद् द्विव्रतः
स्याद् द्विर्घ्यग्निहोत्रं जुहूति पौर्णमासं यज्ञमंग्रीषोमीयं (५)

पशुमंकुर्वत दाशर्यं यज्ञमाग्नेयं पशुमंकुर्वत वैश्वदेवं
प्रातःसवनमंकुर्वत वरुणप्रधासान्माध्यन्दिनः सवंनः साक-
मेधान्पितृयज्ञं त्र्यम्बकाऽस्तृतीयसवनमंकुर्वत् तमेषामसुरा
यज्ञमन्ववाजिगाः सन्तं नान्ववायन्तेऽब्रुवन्नर्घर्वत्व्या वा इमे देवा
अभूवन्निति तदध्वरस्याध्वरत्वं ततो देवा अभूवन्परासुरा य एवं
विद्वान्यसोमेन् यज्ञते भवत्यात्मना परास्य भ्रातुव्यो भवति॥ (६)

अपश्यन्तोऽग्निषोमीयमात्मना परा त्रीणि च॥३॥ [२]

परिभूग्निं परिभूरिन्द्रं परिभूर्विश्वान् देवान्परिभूर्मा॒॒॑ सुह

ब्रह्मवर्चुसेन् स नः पवस्वं शं गवे शं जनायं शमर्वते शः
राजुन्नोषधीभ्योऽच्छिन्नस्य ते रयिपते सुवीर्यस्य रायस्पोषस्य
ददितारः स्याम। तस्य मे रास्वं तस्य ते भक्षीय तस्य त
इदमुन्मृजे। प्राणायं मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वापानायं व्यानायं
वाचे (७)

दक्षक्रतुभ्यां चक्षुभ्यां मे वर्चोदौ वर्चसे पवेथाऽङ् श्रोत्रायाः
ऽऽत्मनेऽङ्गेभ्यु आयुषे वीर्यायु विष्णोरिन्द्रस्य विश्वेषां देवानां
जठरंमसि वर्चोदा मे वर्चसे पवस्व कौऽसि को नामु कस्मै त्वा
कायं त्वा यं त्वा सोमेनार्तीतृपं यं त्वा सोमेनार्मीमदः सुप्रजाः
प्रजयां भूयासः सुवीरो वीरैः सुवर्चु वर्चसा सुपोषः पोषैर्विश्वेभ्यो
मे रूपेभ्यो वर्चोदा - (८)

वर्चसे पवस्वं तस्य मे रास्वं तस्य ते भक्षीय तस्य
त इदमुन्मृजे। बुभूषनवैक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः
प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृसो भूत्याऽभि पर्वते
ब्रह्मवर्चसकामोऽवैक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव
तर्पयति स एनं तृसो ब्रह्मवर्चसेनाभि पर्वत आमयाव्य- (९)

वैक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति
स एनं तृस आयुषाऽभि पर्वतेऽभिचरन्नवैक्षेतैष वै पात्रियः प्रजा-
पतिर्यज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृसः प्राणापानाभ्यां वाचो

दंक्षक्रुतुभ्यां चक्षुभ्यां श्रोत्राभ्यामात्मनोऽङ्गेभ्य आयुषोऽन्तरेति
ताजकप्रधन्वति॥ (१०)

वाचे रूपेभ्यो वर्चोदा ओमयावी पञ्चत्वारिंशत्ता॥४॥ [३]

स्प्यः स्वस्तिर्विघ्नः स्वस्तिः परशुर्वेदिः परशुर्नः स्वस्तिः।
यज्ञियां यज्ञकृतः स्थ ते माऽस्मिन् यज्ञ उपं ह्वयध्वमुपं मा द्यावा-
पृथिवी ह्वयेतामुपास्तावः कलशः सोमो अग्निरूपं देवा उपं यज्ञ
उपं मा होत्रा उपहृवे ह्वयन्तां नमोऽग्नये मखुघे मुखस्यं मा यशो-
ऽर्यादित्याहवनीयुमुपं तिष्ठते यज्ञो वै मुखो (११)

यज्ञं वाव स तदहन्तस्मा एव नमस्कृत्यु सदः प्र सर्पत्यात्मनो-
ऽनात्यै नमो रुद्रायं मखुघे नमस्कृत्या मा पाहीत्याग्नीध्रं तस्मा एव
नमस्कृत्यु सदः प्र सर्पत्यात्मनोऽनात्यै नम इन्द्राय मखुघे इन्द्रियं
मे वीर्यं मा निर्वधीरिति होत्रीयमाशिषमेवैतामा शास्त इन्द्रियस्य
वीर्यस्यानिर्धाताय या वै (१२)

देवताः सदस्यार्तिमार्पयन्ति यस्ता विद्वान्प्रसर्पति न
सदस्यार्तिमार्च्छति नमोऽग्नये मखुघे इत्याहृता वै देवताः
सदस्यार्तिमार्पयन्ति ता य एवं विद्वान्प्रसर्पति न सदस्यार्तिमार्च्छति
दृढे स्थः शिथिरे समीची माहसस्पातुः सूर्यो मा देवो
दिव्यादहसस्पातु वायुरन्तरिक्षा- (१३)

दग्निः पृथिव्या युमः पितृभ्यः सरस्वती मनुष्येभ्यो देवीं द्वारौ मा

मा सन्तासं नमः सदसे नमः सदसस्पतये नमः सखीनां पुरोगाणां
चक्षुषे नमो दिवे नमः पृथिव्या अहै दैधिषव्योदत्स्तिष्ठान्यस्य सदने
सीद् यौऽस्मत्पाकंतर् उत्त्रिवत् उदुद्धतश्च गेषं पातं मा द्यावापृथिवी
अद्याहुः सदो वै प्रसर्पन्तं (१४)

पितरोऽनु प्र सर्पन्ति त एनमीश्वरा हि सिंतोः सदः प्रसृप्य
दक्षिणार्धं परेक्षेतागन्त पितरः पितृमानुहं युष्माभिर्भूयासः
सुप्रजसो मया यूयं भूयास्तेति तेभ्य एव नमस्कृत्य सदः प्र
सर्पत्यात्मनोऽनार्त्ये॥ (१५)

मुखो वा अन्तरिक्षात्प्रसर्पन्त्रयंज्ञिःशच॥ ५॥ [४]

भक्षेहि मा विश दीर्घायुत्वाय शन्तनुत्वाय रायस्पोषाय वर्चसे
सुप्रजास्त्वायेहि वसो पुरोवसो प्रियो मै हृदौऽस्यश्विनोस्त्वा
बाहुभ्याः सध्यासं नृचक्षसं त्वा देव सोम सुचक्षा अव ख्येषं
मन्द्राभिभूतिः केतुर्यज्ञानां वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यतु मन्द्रा
स्वर्वाच्यदितिरनाहतशीर्षी वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यत्वेहि
विश्वचरणे (१६)

शम्भूर्मयोभूः स्वस्ति मा हरिवर्ण प्र चर कत्वे दक्षाय
रायस्पोषाय सुवीरतायै मा मा राजन्वि बौभिषो मा मे हार्दि
त्विषा वंधीः। वृषणे शुष्मायाऽयुषे वर्चसे॥ वसुमद्वणस्य सोम
देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायुत्रछन्दस् इन्द्रपीतस्य

नराशः संपीतस्य पि॒तृपीतस्य मधु॑मत् उप॑हूतस्योप॑हूतो भक्षयामि
रुद्रवंद्रणस्य सोम देव ते मति॒विदो माध्यन्दिनस्य सवंनस्य
त्रिष्टुप्छन्दस् इन्द्रपीतस्य नराशः संपीतस्य (१७)

पि॒तृपीतस्य मधु॑मत् उप॑हूतस्योप॑हूतो भक्षयाम्यादि॒त्यवंद्रणस्य
सोम देव ते मति॒विदस्तृतीयस्य सवंनस्य जगतीछन्दस्
इन्द्रपीतस्य नराशः संपीतस्य पि॒तृपीतस्य मधु॑मत् उप॑हूतस्योप॑हूतो
भक्षयामि। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्णियम्। भवा
वाजस्य सङ्गथे। हिन्वं मे गात्रा हरिवो गुणान्मे मा वि तीतृषः।
शिवो मे सप्तरूषीनुपं तिष्ठस्व मा मेऽवाङ्गाभिमतिं (१८)

गाः। अपांम् सोमम् मृता अभूमादश्म ज्योतिरविदाम
देवान्। किमस्मान्कृणवदराति॒ः किमुं धूर्तिरमृत् मर्त्यस्य।
यन्म आत्मनो मिन्दाभूदग्निस्तत्पुनराहा॑र्जातवेदा॑ विचर्षणिः।
पुनरग्निश्वक्षुरदात्पुनरिन्द्रो बृहस्पतिः। पुनर्म अश्विना युवं चक्षुरा
धत्तमुक्ष्योः। इष्टयजुषस्ते देव सोम स्तुतस्तोमस्य (१९)

शस्तोकथस्य हरिवत् इन्द्रपीतस्य मधु॑मत् उप॑हूतस्योप॑हूतो
भक्षयामि। आपूर्याः स्था मा॑ पूरयत प्रजया॑ च धनैन च। एतत्ते
तत् ये च त्वामन्वेतत्ते पितामह प्रपितामह ये च त्वामन्वत्र पितरो
यथाभागं मन्दध्वं नमो॑ वः पितरो रसायु॑ नमो॑ वः पितरः॑ शुष्मायु॑
नमो॑ वः पितरो जीवायु॑ नमो॑ वः पितरः॑

स्वधायै नमो वः पितरो मन्यवे नमो वः पितरो घोराय पितरो
नमो वो य एतस्मिंलोके स्थ युष्माऽस्तेऽनु यैऽस्मिंलोके मां तेऽनु
य एतस्मिंलोके स्थ यूयं तेषां वसिष्ठा भूयास्त यैऽस्मिंलोकैऽहं
तेषां वसिष्ठो भूयासु प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि परि
ता बभूवा। (२१)

यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयः स्याम पतयो
रयीणाम्। देवकृतस्यैनंसोऽवयजनमसि मनुष्यकृतस्यैनंसोऽ-
वयजनमसि पितृकृतस्यैनंसोऽवयजनमस्युपसु धौतस्य सोम देव
ते नृभिः सुतस्येष्यर्जुपः स्तुतस्तोमस्य शस्तोकथस्य यो भक्षो
अश्वसनिर्यो गोसनिस्तस्य ते पितृभिर्भक्षं कृतस्योपहूतस्योपहूतो
भक्षयामि॥ (२२)

विश्वचरणे त्रिष्टुप्छन्दसु इन्द्रपीतस्य नराशः संपीतस्याति स्तुतस्तोमस्य जीवाय नमो वः पितरो
बभूव चतुश्चत्वारिंशत्ता॥ ७॥ [५]

मुहीनां पयोऽसि विश्वेषां देवानां तनूरकृध्यासमद्य पृष्ठतीनां
ग्रहं पृष्ठतीनां ग्रहोऽसि विष्णोरुहृदयमस्येकमिष विष्णुस्त्वाऽनु वि
चक्रमे भूतिर्दध्ना घृतेन वर्धतां तस्य मेषस्य वीतस्य द्रविणमा
गम्याञ्योतिरसि वैश्वानरं पृश्नियै दुग्धं यावती द्यावापृथिवी
महित्वा यावच सुस सिन्ध्यंवो वितस्थुः। तावन्तमिन्द्र ते (२३)

ग्रहः सुहोर्जा गृहाम्यस्तृतम्। यत्कृष्णशकुनः पृष्ठदाज्यमव-

मृशेच्छुद्रा अंस्य प्रमायुकाः स्युर्यच्छाऽवैमृशेच्छतुष्पादोऽस्य पशवः
प्रमायुकाः स्युर्यथ्स्कन्देद्यज्ञमानः प्रमायुकः स्यात्पशवो वै
पृष्ठदाज्यं पशवो वा एतस्य स्कन्दन्ति यस्य पृष्ठदाज्यः स्कन्दति
यत्पृष्ठदाज्यं पुनर्गृह्णाति पशूनेवास्मै पुनर्गृह्णाति प्राणो वै पृष्ठदाज्यं
प्राणो वा (२४)

एतस्य स्कन्दति यस्य पृष्ठदाज्यः स्कन्दति यत्पृष्ठदाज्यं
पुनर्गृह्णाति प्राणमेवास्मै पुनर्गृह्णाति हिरण्यमवधाय गृह्णात्यमृतं
वै हिरण्यं प्राणः पृष्ठदाज्यममृतमेवास्य प्राणे दंधाति शतमानं
भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्यश्वमव
घ्रापयति प्राजापत्यो वा अश्वः प्राजापत्यः प्राणः स्वादेवास्मै योनैः
प्राणं निर्मिमीते वि वा एतस्य यज्ञशिष्ठिद्यते यस्य पृष्ठदाज्यः
स्कन्दति वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णाति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञः सं
तनोति॥ (२५)

ते पृष्ठदाज्यं प्राणो वै योनैः प्राणं द्वाविश्वतिश्च॥ ३॥ [६]

देवं सवितरेतत्ते प्राऽऽहु तत्प्र चं सुव प्र चं यज् बृहस्पतिर्ब्रह्मा-
ऽयुष्मत्या क्रृचो मा गांत तनूपाथ्साम्नः सत्या चं आशिषेः सन्तु
सत्या आकूतय क्रृतं चं सत्यं चं वदत स्तुत देवस्य सवितुः
प्रसुवे स्तुतस्य स्तुतमस्यूर्जु मह्यः स्तुतं दुहामा मा स्तुतस्य
स्तुतं गम्याच्छुस्त्रस्य शुस्त्र- (२६)

मुस्यूर्जु मह्यः शुस्त्रं दुहामा मा शुस्त्रस्य शुस्त्रं

गंम्यादिन्द्रियावन्तो वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम् । सा मे सत्याशीर्देवेषु भूयाद् ब्रह्मवर्चसं मा गंम्यात् । यज्ञो बंभूव स आ बंभूव स प्र जंजे स वावृथे । स देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्माऽ अधिपतीन्करोतु वृयङ्ग स्याम् पतयो रयीणाम् । यज्ञो वा वै (२७)

यज्ञपतिं दुहे यज्ञपतिर्वा यज्ञं दुहे स यः स्तुतशस्त्रयोर्दोहुम-
विद्वान् यज्ञते तं यज्ञो दुहे स इष्टा पापीयान्भवति य एनयोर्दोहु-
विद्वान् यज्ञते स यज्ञं दुहे स इष्टा वसीयान्भवति स्तुतस्य
स्तुतमस्यूर्जं मह्यङ्ग स्तुतं दुहामा मा स्तुतस्य स्तुतं गंम्याच्छस्त्रस्य
शस्त्रमस्यूर्जं मह्यङ्ग शस्त्रं दुहामा मा शस्त्रस्य शस्त्रं गंम्यादित्याहृष
वै स्तुतशस्त्रयोर्दोहुस्तं य एवं विद्वान् यज्ञते दुह एव यज्ञमिष्टा
वसीयान्भवति॥ (२८)

शस्त्रं वै शस्त्रन्दुहन्द्रविशतिश्च॥ ३॥

[७]

श्येनाय पत्वने स्वाहा वटथ्स्वयम्भिगूर्तयु
नमो विष्टम्भाय धर्मणे स्वाहा वटथ्स्वयम्भिगूर्तयु
नमः परिधये जनप्रथनाय स्वाहा वटथ्स्वयम्भिगूर्तयु
नमः ऊर्जे होत्राणाङ्ग स्वाहा वटथ्स्वयम्भिगूर्तयु
नमः पयसे होत्राणाङ्ग स्वाहा वटथ्स्वयम्भिगूर्तयु
नमः प्रजापतये मनवे स्वाहा वटथ्स्वयम्भिगूर्तयु
नमः क्रतमृतपाः सुवर्वटथ्स्वाहा वटथ्स्वयम्भिगूर्तयु

न मंस्तृम्पन्ता॑ होत्रा॒ मधो॑र्धृतस्यं युज्ञपति॑मृष्यं एनंसा- (२९)

इहः। प्रजा निर्भक्ता अनुत्प्यमाना मधुव्यौ स्तोकावप्तौ रराधा। सं नस्ताभ्यां सृजतु विश्वकर्मा घोरा ऋषयो नमो अस्त्वेभ्यः। चक्षुषं एषां मनंसश्च सुन्धौ बृहस्पतये महि॑ पद्मुमन्नमः। नमो विश्वकर्मणे स उं पात्वस्मान्नन्यान्सोमुपान्मन्यमानः। प्राणस्यं विद्वान्स्मैरे न धीरं एनंश्वकृवान्महि॑ बुद्धं एषाम्। तं विश्वकर्मन् (३०)

प्र मुश्चा स्वस्तये ये भक्षयन्तो न वसून्यानृहः। यानग्रयोऽन्वतप्यन्तं धिष्ठिंया इयं तेषांमवया दुरिष्टै स्विष्टिं नस्तां कृणोतु विश्वकर्मा। नमः पितृभ्यो अभि ये नो अख्यन् यज्ञकृतो यज्ञकामाः सुदेवा अंकामा वो दक्षिणां न नीनिम् मा नुस्तस्मादेनंसः पापयिष्ट। यावन्तो वै संदस्यास्ते सर्वे दक्षिण्यास्तेभ्यो यो दक्षिणां न (३१)

नयेदैभ्यो वृश्येत् यद्वैश्वकर्मणानि॑ जुहोति॑ सदस्यानेव तत्प्रीणात्यस्मे देवासो वपुषे चिकिथ्सत् यमाशिरा॑ दम्पती वाममंशजुतः। पुमान्मुत्रो जायते विन्दते॑ वस्वथ विश्वे अरुपा एधते गृहः। आशीर्दया दम्पती वाममंशजुतामरिष्टो रायः सचता॑ समोकसा। य आसिंचुर्भसन्दुर्गं कुम्या सुहेष्टेन् यामन्नमति॑ जहातु सः। सुर्पिर्गीवी (३२)

पीवर्यस्य जाया पीवानः पुत्रा अकृशासो अस्य। सुहजानिर्यः

सुमखस्यमान् इन्द्रायाशिरः सुह कुम्भाऽदात्। आशीर्मुर्जमुत्
 सुप्रजास्त्वमिष्ठं दधातु द्रविणः सर्वर्चसम्। सञ्जयन्केत्राणि सहसा-
 इहमिन्द्र कृष्णानो अन्याः अधरान्धसुपत्नान्। भूतमसि भूते मा-
 धा मुखमसि मुखं भूयासं द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परि गृह्णामि विश्वे-
 त्वा देवा वैश्वानुराः (३३)

प्र च्यावयन्तु दिवि देवां दृहन्तरिक्षे वयांसि पृथिव्यां
 पार्थिवान्धुवं ध्रुवेण हविषाऽव सोमं नयामसि। यथा नः
 सर्वमिञ्जगदयक्षमः सुमना असत्। यथा न इन्द्र इद्विशः
 केवलीः सर्वाः समनसः करत्। यथा नः सर्वा इद्विशोऽस्माकं
 केवलीरसन्न॥ (३४)

एनसा विश्वकर्मन् यो दक्षिणां न सर्पिर्ग्रीवी वैश्वानराश्वत्वारिःशब्दः॥६॥ [८]

यद्वै होताऽध्यर्युमभ्याहृयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयत्युक्थशा-
 इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यक्षराणि त्रिपदो गायत्री
 गायत्रं प्रातःसवनं गायत्रियैव प्रातःसवने वज्रमन्तर्धत्त उक्थं
 वाचीत्याह माध्यन्दिनः सवनं प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यक्षराणि
 चतुष्पदा त्रिष्टुप्रैष्टुभं माध्यन्दिनः सवनं त्रिष्टुभैव माध्यन्दिने सवने-
 वज्रमन्तर्धत्त - (३५)

उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्य सृसैतान्यक्षराणि
 सृसपदा शक्तरी शाक्तरो वज्रो वज्रैव तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्ते

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अंधुर्युः स्याद्यो यथासवनं प्रतिगरे छन्दोऽसि सम्पादयेत्तेजः प्रातःसवन आत्मन्दर्धीतेन्द्रियं माध्यन्दिने सवने पशूङ्स्तृतीयसवन इत्युक्थंशा इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यक्षराणि (३६)

त्रिपदा गायत्री गायत्रं प्रातःसवनं प्रातःसवन एव प्रतिगरे छन्दोऽसि सम्पादयत्यथो तेजो वै गायत्री तेजः प्रातःसवनं तेजः एव प्रातःसवन आत्मन्धत्त उक्थं वाचीत्याह माध्यन्दिनः सवनं प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यक्षराणि चतुष्पदा त्रिष्टुतैष्टुभुं माध्यन्दिनः सवनं माध्यन्दिन एव सवने प्रतिगरे छन्दोऽसि सम्पादयत्यथो इन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियं माध्यन्दिनः सवन- (३७)

मिन्द्रियमेव माध्यन्दिने सवनं आत्मन्धत्त उक्थं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्य सतैतान्यक्षराणि सप्तपदा शक्तरी शाक्तराः पशवो जागतं तृतीयसवनं तृतीयसवन एव प्रतिगरे छन्दोऽसि सम्पादयत्यथो पशवो वै जगती पशवस्तृतीयसवनं पशुनेव तृतीयसवन आत्मन्धत्ते यद्वै होतोऽधुर्युमभ्याहृयत आव्यमस्मिन्दधाति तद्यन्ना (३८)

उपहनीत पुरास्य संवथ्सराद्गृह आ वैवीरञ्छोऽसा मोदं इवेति प्रत्याहृयते तेनैव तदपं हते यथा वा आयतां प्रतीक्षत एवमधुर्युः प्रतिगुरं प्रतीक्षते यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायतया समृच्छते तादृगेव तद्यदर्घुर्चालुप्येत् यथा धावन्द्यो हीयते तादृगेव

तत्प्रबाहुग्वा कृत्विजामुद्दीथा उद्दीथ एवोद्भातृणा- (३९)

मृचः प्रेणव उक्थशः सिना॑ प्रतिगरोऽध्वर्यूणां य एवं
विद्वान्प्रतिगृणात्यन्नाद एव भवत्यास्य प्रजायां वाजी जायत इयं
वै होतासावध्वर्युर्यदासीनः शः सत्यस्या एव तद्वोता नैत्यास्त इव
हीयमथो इमामेव तेन यजमानो दुहे यत्तिष्ठन्प्रतिगृणात्यमुष्या॑
एव तदध्वर्युर्युनेति (४०)

तिष्ठतीव ह्यसावथो अमूमेव तेन यजमानो दुहे यदासीनः
शः सति तस्मादितःप्रदानं देवा उपं जीवन्ति यत्तिष्ठन्प्रतिगृणाति
तस्मादमुतःप्रदानं मनुष्या॑ उपं जीवन्ति यत्प्राङ्मासीनः शः सति
प्रत्यज्ञिष्ठन्प्रतिगृणाति तस्मात्प्राचीन रेतो धीयते प्रतीर्चीः प्रजा॑
जायन्ते यद्वै होताध्वर्युर्युमभ्याहृयते वज्रमेनमभि प्रवर्तयति पराङ्मा॑
वर्तते वज्रमेव तत्रि करोति॥ (४१)

सर्वने वज्रमन्तर्थते त्रीण्येतान्यक्षराणीन्द्रियं मार्यन्दिनः सर्वनन्नोद्भातृणामध्वर्युनेति वर्तयत्यष्टौ

च॥७॥

[१]

उपयामगृहीतोऽसि वाक्षुसदसि वाक्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य
यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽस्यृत्सदसि
चक्षुप्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां
गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽसि श्रुत्सदसि श्रोत्रपाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य
यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णामि देवेभ्यस्त्वा विश्वदेवेभ्यस्त्वा

विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो विष्णांवुरुक्रमैष ते सोमस्तः रक्षस्व (४२)

तं तै दुश्क्षां मावं ख्यन्मयि वसुः पुरोवसुर्वक्ष्या वाचं मे पाहि मयि वसुर्विद्वसुशक्षुप्पाशक्षुर्मे पाहि मयि वसुः संयद्वसुः श्रोत्रपाः श्रोत्रं मे पाहि भूरसि श्रेष्ठो रश्मीनां प्राणपाः प्राणं मै पाहि धूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामपानपा अपानं मै पाहि यो न इन्द्रवायू मित्रावरुणावश्विनावभिदासंति भ्रातृव्य उत्पिपीते शुभस्पती इदमहं तमधरं पादयामि यथैन्द्राहमुत्तमश्वेतयानि॥ (४३)

रक्षस्व भ्रातृव्यमयौदश च॥२॥ [१०]

प्र सो अग्ने तवेतिभिः सुवीराभिस्तरति वाजकर्मभिः। यस्य त्वः सख्यमाविथ। प्र होत्रै पूर्व्य वचोऽग्नये भरता बृहत्। विपां ज्योतीःषि बिप्रते न वेधसैः। अग्ने त्री ते वाजिनां त्री पृथस्थां तिस्रस्ते जिह्वा क्रतजात पूर्वीः। तिस्र उ ते तुनुवौ देववातास्ताभिर्नः पाहि गिरे अप्रयुच्छन्न। सं वां कर्मणा समिषा (४४)

हिनोमीन्द्राविष्णू अपसस्पारे अस्या जुषेथां यज्ञं द्रविणं च धत्तमरिष्टैर्नः पथिभिः पारयन्ता। उभा जिंग्यथुर्न परा जयेथे न परा जिग्ये कतुरश्नैनोः। इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथाम्। त्रीण्यायूःषि तवं जातवेदस्तिस्र आजानीरुषसंस्ते अग्ने। ताभिर्देवानामवौ यक्षि विद्वानथा (४५)

भव यजमानाय शं योः। अग्निस्त्रीणि त्रिधातून्या क्षेति विदथा

कविः। स त्रीऽरेकादशा॒ इह। यक्षंच पिप्रयंच नो विप्रो दूतः
परिष्कृतः। नभन्तामन्युके समे। इन्द्राविष्णू दृ॒हिताः शम्बरस्य
नव पुरो नवतिं च शब्दिष्टम्। शतं वर्चिनः सहस्रं च साक॑ हथो
अंप्रत्यसुरस्य वीरान्। उत माता महिषमन्वेनदमी त्वा जहति
पुत्र देवाः। अथोब्रवीद्वृत्रमिन्द्रो हनिष्यन्धसखे विष्णो वितुरं वि
क्रमस्व॥ (४६)

इषाऽथ त्वा त्रयोदश च॥३॥

[११]

यो वै परमानानांत्रीणि परिभूः स्फः स्वस्तिर्भक्षेहि महीनां पर्योऽसि देवं सवितरेतत्ते॑ श्येनायु यद्वै
होतोंपयाम् गृहीतोऽसि वाक्षसत्प्र सो अंग्र एकादश॥११॥

यो वै स्फः स्वस्ति॑ स्वधायै नमः प्र मुञ्च तिष्ठतीव षड्त्वारिष्ठशत॥४६॥

यो वै परमानानां वि क्रमस्व॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां तृतीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः
समाप्तः॥३-२॥

काण्डे दशिन्यः—८८

आदितः दशिन्यः—८१४

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

अग्ने तेजस्विन्तेजस्वी त्वं देवेषु भूयास्तेजस्वन्तं मामायुष्मन्तं
 वर्चस्वन्तं मनुष्येषु कुरु दीक्षायै च त्वा तपसश्च तेजसे जुहोमि
 तेजोविदंसि तेजो मा मा हांसीन्माऽहं तेजो हासिषं मा मां तेजो
 हासीदिन्द्रौजस्विन्नोजस्वी त्वं देवेषु भूया ओजस्वन्तं मामायुष्मन्तं
 वर्चस्वन्तं मनुष्येषु कुरु ब्रह्मणश्च त्वा क्षुत्रस्य चौ- (१)

जसे जुहोम्योजोविदस्योजो मा मा हांसीन्माऽहमोजो
 हासिषं मा मामोजो हासीथ्मूर्य भ्राजस्विन्नाजस्वी त्वं देवेषु
 भूया भ्राजस्वन्तं मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तं मनुष्येषु कुरु वायोश्च
 त्वाऽपां च भ्राजसे जुहोमि सुवर्विदंसि सुवर्मा मा हांसीन्मा-
 ऽहः सुवर्हासिषं मा माः सुवर्हासीन्मयि मेधां मयि प्रजां
 मय्यग्निस्तेजो दधातु मयि मेधां मयि प्रजां मयीन्द्रौ इन्द्रियं दधातु
 मयि मेधां मयि प्रजां मयि सूर्यो भ्राजो दधातु॥ (२)

क्षुत्रस्य च मयि त्रयोविश्वतिश्च॥ २॥ [१]

वायुरहिङ्कर्ताऽग्निः प्रस्तोता प्रजापतिः साम बृहस्पतिरुद्गाता
 विश्वे देवा उपगातारो मुरुतः प्रतिहृत्तर् इन्द्रौ निधनं ते देवाः
 प्राणभृतः प्राणं मयि दधत्वेतद्वै सर्वमध्वर्युरुपाकुर्वन्नुद्गातृभ्यं

उपाकरोति ते देवाः प्राणभृतः प्राणं मयि दधुत्वित्याहैतदेव
सर्वमात्मन्धत्त इडा देवहूर्मनुर्यज्ञनीर्बृहस्पतिरुक्थामदानि
शः सिषुद् विश्वे देवाः (३)

सूक्तवाचः पृथिवि मातुर्मा मां हि सीर्मधुं मनिष्ये मधुं
जनिष्ये मधुं वक्ष्यामि मधुं वदिष्यामि मधुमर्तीं देवेभ्यो
वाचमुद्यासः शुश्रूषेण्यां मनुष्येभ्यस्तं मां देवा अवन्तु शोभायै
पितरोऽनुं मदन्तु॥ (४)

शः सिषुद्विश्वे देवा अष्टाविंशतिश्च॥ २॥

[२]

वस्त्वा प्र वृहन्तु गायत्रेण छन्दसाऽग्नेः प्रियं पाथ
उपैहि रुद्रास्त्वा प्र वृहन्तु त्रैष्टुभेनु छन्दसेन्द्रस्य प्रियं पाथ
उपैद्यादित्यास्त्वा प्र वृहन्तु जागतेनु छन्दसा विश्वेषां देवानां प्रियं
पाथ उपैहि मान्दासु ते शुक्र शुक्रमा धूनोमि भन्दनासु कोतनासु
नूतनासु रेशीषु मेषीषु वाशीषु विश्वमृथ्यु माधवीषु ककुहासु
शक्तरीषु (५)

शुक्रासु ते शुक्र शुक्रमा धूनोमि शुक्रं ते शुक्रेण गृह्णाम्यहो
रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिः। आऽस्मिन्नुग्रा अचुच्यवुर्दिवो धारा
असश्रता। ककुहः रूपं वृषभस्य रोचते बृहस्मोः सोमस्य
पुरोगाः शुक्रः शुक्रस्य पुरोगाः। यत्ते सोमादाभ्युं नाम जागृति तस्मै
ते सोम सोमाय स्वाहोशिक्खं दैव सोम गायत्रेण छन्दसाऽग्नेः (६)

प्रियं पाथो अर्पीहि वशी त्वं देव सोम त्रैष्टुभेन छन्दसेन्द्रस्य
 प्रियं पाथो अर्पीह्यस्मथ्संखा त्वं देव सोम जागतेन छन्दसा
 विश्वेषां देवानां प्रियं पाथो अर्पीह्या नः प्राण एतु परावत्
 आन्तरिक्षाद्विवस्परि। आयुः पृथिव्या अध्यमृतमसि प्राणाय त्वा।
 इन्द्राश्च मे वर्चः कृणुतां वर्चः सोमो बृहस्पतिः। वर्चो मे विश्वे
 देवा वर्चो मे धत्तमश्चिना। दधन्वे वा यदीमनु वोचद्वह्याणि वेरु
 तत्। परि विश्वानि काव्या नेमिश्वकर्मिवाभवत्॥ (७)

शक्तरीज्यवृहस्पतिः पञ्चविंशतिश्च॥ ३॥

[३]

एतद्वा अपां नामधेयं गुह्यं यदाधावा मान्दासु ते शुक्र शुक्रमा
 धूनोमीत्याहापामेव नामधेयेन गुह्येन दिवो वृष्टिमवं रुन्धे शुक्रं
 ते शुक्रेण गृह्णामीत्याहैतद्वा अहो रूपं यद्रात्रिः सूर्यस्य रश्मयो
 वृष्ट्यां ईशतेऽहं एव रूपेण सूर्यस्य रश्मिर्दिवो वृष्टिं च्यावयत्या-
 ऽस्मिन्नुग्रा - (८)

अंचुच्यवुरित्याह यथायजुरेवैतत्कुह॑ रूपं वृष्टमस्य रोचते
 बृहदित्याहैतद्वा अस्य ककुह॑ रूपं यद्वृष्टीं रूपेणैव वृष्टिमवं रुन्धे
 यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवीत्याहैष ह॑ वै हृविषां हृविर्यजति
 योऽदाभ्यं गृहीत्वा सोमाय जुहोति परा वा एतस्याऽयुः प्राण
 एति (९)

योऽशुं गृह्णात्या नः प्राण एतु परावत् इत्याहाऽयुरेव

प्राणमात्मन्धत्तेऽमृतमसि प्राणाय त्वेति हिरण्यमभि व्यनित्यमृतं वै हिरण्यमायुः प्राणोऽमृतैनैवाऽयुरात्मन्धत्ते शतमानं भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिये आयुष्येन्द्रिये प्रति तिष्ठत्युप उप स्पृशति भेषजं वा आपो भेषजमेव कुरुते॥ (१०)

उग्रा पुत्यापुश्चाणि च॥३॥

[४]

वायुरसि प्राणो नाम सवितुराधिपत्येऽपानं मै दाशक्षुरसि श्रोत्रं नाम धातुराधिपत्ये आयुर्मे दा रूपमसि वर्णो नाम बृहस्पतेराधिपत्ये प्रजां मै दा ऋतमसि सत्यं नामेन्द्रस्याऽधिपत्ये क्षत्रं मै दा भूतमसि भव्यं नाम पितृणामाधिपत्येऽपामोषधीनां गर्भं धा ऋतस्य त्वा व्योमन ऋतस्य (११)

त्वा विभूमन ऋतस्य त्वा विधर्मण ऋतस्य त्वा सत्यायुर्तस्य त्वा ज्योतिषे प्रजापतिर्विराजमपश्यत्तयो भूतं च भव्यं चासृजत तामृषिभ्यस्तिरोऽदधात्तां जमदग्निस्तपसाऽपश्यत्तया वै स पृश्जीन्कामानसृजत तत्पृश्जीनां पृश्जित्वं यत्पृश्जयो गृह्यन्ते पृश्जीनेव तैः कामान् यजमानोऽवं रुन्धे वायुरसि प्राणो (१२)

नामेत्याह प्राणापानावेवावं रुन्धे चक्षुरसि श्रोत्रं नामेत्याहाऽयुरेवावं रुन्धे रूपमसि वर्णो नामेत्याह प्रजामेवावं रुन्धे ऋतमसि सत्यं नामेत्याह क्षत्रमेवावं रुन्धे भूतमसि भव्यं नामेत्याह पशवो वा अपामोषधीनां गर्भः पशूनेवा- (१३)

इवं रुन्ध एतावद्वै पुरुषं पुरितस्तदेवावं रुन्ध क्रृतस्यं
त्वा व्योमन् इत्याहेयं वा क्रृतस्य व्योमेमामेवाभि जंयत्यृतस्यं
त्वा विभूमन् इत्याहान्तरिक्षं वा क्रृतस्य विभूमान्तरिक्षमेवाभि
जंयत्यृतस्यं त्वा विधर्मण् इत्याहु द्यौर्वा क्रृतस्य विधर्म दिवमेवाभि
जंयत्यृतस्यं (१४)

त्वा सत्यायेत्याहु दिशो वा क्रृतस्यं सत्यं दिशं पुवाभि
जंयत्यृतस्यं त्वा ज्योतिष इत्याह सुवर्गो वै लोक क्रृतस्य ज्योतिः
सुवर्गमेव लोकमभि जंयत्येतावन्तो वै देवलोकास्तानेवाभि जंयति
दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा विराङ्गन्त्रं विराङ्गिराज्येवान्नाद्ये प्रति
तिष्ठति॥ (१५)

व्योमन् क्रृतस्यं प्राणः पश्चनेव विधर्म दिवमेवाभि जंयत्यृतस्यं पद्मत्वारिष्शच॥५॥——[५]

देवा वै यद्यज्ञेन नावारुन्धत तत्परैरवारुन्धत तत्पराणां
परत्वं यत्परे गृह्यन्ते यदेव यज्ञेन नावरुन्धे तस्यावरुच्छ्वै यं
प्रथमं गृह्णातीममेव तेन लोकमभि जंयति यं द्वितीयमन्तरिक्षं
तेन यं तृतीयममुमेव तेन लोकमभि जंयति यदेते गृह्यन्ते पुषां
लोकानामभिजित्या - (१६)

उत्तरेष्वहःस्वमुतोऽर्वाश्चौ गृह्यन्तेऽभिजित्यैवेमाँलोकान्पुनरिमं
लोकं प्रत्यवरोहन्ति यत्पूर्वेष्वहःस्वितः परांश्चौ गृह्यन्ते तस्मादितः
परांश्च इमे लोका यदुत्तरेष्वहःस्वमुतोऽर्वाश्चौ गृह्यन्ते तस्माद्मुतो-
ऽर्वाश्च इमे लोकास्तस्माददयांतयाम्नो लोकान्मनुष्यां उप-

जीवन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्माऽस्त्यादुच्च ओषधयः
सम्भवन्त्योषधयो (१७)

मनुष्याणामन्त्रे प्रजापतिं प्रजा अनु प्र जायन्त इति
परानन्विति ब्रूयाद्गृह्णात्युच्चस्त्वौषधीभ्यो गृह्णामीति तस्मादुच्च
ओषधयः सम्भवन्ति यद्गृह्णात्योषधीभ्यस्त्वा प्रजाभ्यो गृह्णामीति
तस्मादोषधयो मनुष्याणामन्त्रं यद्गृह्णाति प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये
गृह्णामीति तस्मात्प्रजापतिं प्रजा अनु प्र जायन्ते॥ (१८)

अभिजित्या ओषधयोऽष्टाचत्वारि०शब्दः॥ ३॥

[६]

प्रजापतिर्देवासुरानसृजत तदनु यज्ञोऽसृज्यत यज्ञं छन्दाऽसि
ते विष्वश्चो व्यक्तामन्थसोऽसुराननु यज्ञोऽपाक्रामद्यज्ञं छन्दाऽसि
ते देवा अमन्यन्तामी वा इदमभूवन् यद्वयः स्म इति ते
प्रजापतिमुपाधावन्थसोऽब्रवीत्प्रजापतिशछन्दसां वीर्यमादाय तद्वः
प्रदास्यामीति स छन्दसां वीर्य- (१९)

मादाय तदैभ्यः प्रायच्छुतदनु छन्दाऽस्यपाक्रामञ्चन्दाऽसि
यज्ञस्ततो देवा अभवन्परासुरा य एवं छन्दसां वीर्य वेदाऽऽ-
श्रावयास्तु श्रौषुङ्ग्यज् ये यजामहे वषट्कारो भवत्यात्मना परा॒स्य
भ्रातृव्यो भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मै कमध्वर्युरा श्रावयतीति
छन्दसां वीर्यायेति ब्रूयादेतद्वै (२०)

छन्दसां वीर्यमा श्राव्यास्तु श्रौषुङ्ग्यज् ये यजामहे वषद्धारो
 य एवं वेद सर्वीर्यैरेव छन्दोभिरर्चति यत्किं चार्चति यदिन्द्रो
 वृत्रमहंत्रमेध्यं तद्यद्यतीनपावपदमेध्यं तदथ कस्मादैन्द्रो यज्ञ आ
 सङ्स्थातोरित्याहुरिन्द्रस्य वा एषा यज्ञियां तनूर्यद्यज्ञस्तामेव
 तद्यंजन्ति य एवं वेदोपैनं यज्ञो नमति॥ (२१)

स छन्दसां वीर्यं वा एव तदृष्टौ च ॥ ३ ॥ [७]

आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि। घृतं
 पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रमभि रक्षतादिमम्। आ वृश्यते वा
 एतद्यज्मानोऽग्निभ्यां यदेनयोः शृतङ्गत्याथान्यत्रावभृथमवैत्यायुर्दा
 अग्ने हविषो जुषाण इत्यवभृथमवैष्यञ्जुहुयादाहत्यैवैनौ शमयति
 नार्तिमाच्छ्रुति यज्मानो यत्कुर्सीद- (२२)

मप्रतीत्तं मयि येन यमस्य बलिना चरामि। इहैव सन्निरखदये
 तदेतत्तदग्ने अनृणो भवामि। विश्वलोप विश्वदावस्य त्वाऽऽ-
 सञ्जुहोम्युग्धादेकोऽहुतादेकः समसनादेकः। ते नः कृणवन्तु
 भेषजः सदः सहो वरेण्यम्। अयं नो नभंसा पुरः सुङ्गस्फानो
 अभि रक्षतु। गृहाणामसमत्यै बुहवो नो गृहा असन्न। स त्वं
 नो (२३)

नभसस्पत् ऊर्जं नो धेहि भद्रया। पुनर्नो नष्टमा कृधि
 पुनर्नो रुयिमा कृधि। देवं सङ्स्फान सहस्रपोषस्येशिषे स नो

रास्वाज्यानि॑ रायस्पोष॑ सुवीर्य॑ संवथ्सरीणा॒ स्वस्तिम्।
अग्निर्वाव यम इयं यमी कुसीदं वा एतद्युमस्य यज्मान आ दत्ते
यदोषधीभिर्वेदि॒ स्तृणाति॒ यदनुपौष्य प्रयायाद्वैवबुद्धमैन- (२४)

मुमुष्मिल्लोके नैनीयेरन् यत्कुसीदमप्रतीत्तं मयीत्युपौषतीहैव
सन् युमं कुसीदं निरवदायानृणः सुवर्गं लोकमैति॒ यदि॒ मिश्रमिव
चरेदञ्जलिना॒ सकून्प्रदाव्ये जुहुयादेष वा अग्निर्वैश्वानुरो यत्प्रदाव्यः
स एवैन॒ स्वदयुत्यहा॑ विधान्यामेकाष्टकायांमपूपं चतुःशरावं पृक्का
प्रातरेतेन॒ कक्षमुपौषेद्यदि॒ (२५)

दहृति॒ पुण्यसम॑ भवति॒ यदि॒ न दहृति॒ पापसम॑मेतेन॑
ह स्म् वा ऋषयः पुरा विज्ञानेन॑ दीर्घसृत्रमुप॑ यन्ति॒ यो वा
उपद्रष्टारमुपश्रोतारमनुख्यातारं विद्वान् यजते॒ सममुष्मिल्लोक
इष्टापूर्तेन॑ गच्छतेऽग्निर्वा॑ उपद्रष्टा वायुरुपश्रोताऽऽदित्योऽनुख्याता॑
तान् य एवं विद्वान् यजते॒ सममुष्मिल्लोक इष्टापूर्तेन॑ गच्छतेऽयं
नो नभंसा पुरा॑ (२६)

इत्याहाऽग्निर्वै नभंसा पुरोऽग्निमेव तदाहृतमै॒ गोपायेति॒ स
त्वं नो नभसस्पतु॑ इत्याह वायुर्वै नभंसस्पतिर्वयुमेव तदाहृतमै॒
गोपायेति॒ देवं सङ्स्फानेत्याहासौ वा आदित्यो देवः सुङ्स्फानं
आदित्यमेव तदाहृतमै॒ गोपायेति॑॥ (२७)

कुर्सीदन्त्वं एनमोषेद्यदिं पुर आंदित्यमेव तदाहृतन्मे गोपायेति॥६॥ [८]

एतं युवानं परि वो ददामि तेन क्रीड़न्तीश्वरत प्रियेण। मा नः
शास जनुषां सुभागा रायस्पोर्षेण समिषा मंदेम। नमो महिम्न उत
चक्षुषे ते मरुतां पितुस्तदुहं गृणामि। अनु मन्यस्व सुयजां यजाम
जुष्टं देवानांमिदमस्तु हव्यम्। देवानांमेष उपनाह आसीदुपां गर्भ
ओषधीषु न्यक्तः। सोमस्य द्रुपसमवृणीत पूषा (२८)

बृहन्नद्रिरभवत्तदेषाम्। पिता वृथ्सानां पतिरघ्नियानामथो पिता
महृतां गर्गराणाम्। वृथ्सो जुरायु प्रतिधुक्पीयूष आमिक्षा मस्तु
घृतमस्य रेतः। त्वां गावोऽवृणत राज्यायु त्वां हवन्त मरुतः
स्वर्काः। वर्षन्दक्षत्रस्य कुकुभिं शिश्रियाणस्ततो न उग्रो वि भंजा
वसूनि। व्यद्धेन वा एष पशुनां यजते यस्यैतानि न क्रियन्ते एष
हु त्वै समद्धेन यजते यस्यैतानि क्रियन्ते॥ (२९)

पूषा क्रियन्ते एषोऽष्टौ चं॥२॥ [९]

सूर्यो देवो दिविषद्यो धाता क्षत्राय वायुः प्रजाभ्यः।
बृहस्पतिस्त्वा प्रजापतये ज्योतिष्मतीं जुहोतु। यस्यास्ते
हरितो गर्भोऽथो योनिरहिरण्यर्थो। अङ्गान्यहुता यस्यै तां देवैः
समंजीगमम्। आ वर्तन वर्तय नि निवर्तन वर्तयेन्द्रं नर्दबुदा
भूम्याश्वतसः प्रदिशस्ताभिरा वर्तया पुनः। वि तै भिनद्वि तकरीं
वि योनिं वि गेवीन्यौ। वि (३०)

मातरं च पुत्रं च वि गर्भं च जुरायुं च। ब्रह्मस्ते अस्तु बालिति।
 उरुद्रफ्सो विश्वरूपं इन्दुः पवमानो धीरं आनञ्जं गर्भम्। एकंपदी
 द्विपदीं त्रिपदीं चतुष्पदीं पञ्चपदीं षट्पदीं सप्तपद्मापदीं भुवनानुं
 प्रथतां त्रिपदीं स्वाहा०। मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षताम्।
 पिपृतां नो भरीमभिः॥ (३१)

गुवान्यौ वि चतुश्चत्वारि ९शत्ता॥२॥ [१०]

इदं वामास्ये हुविः प्रियमिन्द्राबृहस्पती। उक्थं मदश्च
 शस्यते। अयं वां परिं पिच्यते सोमं इन्द्राबृहस्पती। चारुर्मदाय
 पीतयै। अस्मे इन्द्राबृहस्पतीं रुयिं धंत्तं ९ शतग्विनम्। अश्वावन्तं ९
 सहस्रिणम्। बृहस्पतिर्नः परिं पातु पश्चादुत्तरस्मादधरादघायोः।
 इन्द्रः पुरस्तादुत मध्युतो नः सखा सखिभ्यो वरिंवः कृणोतु। वि
 ते विष्वग्वातंजूतासो अग्ने भामासः (३२)

शुचे शुचयश्चरन्ति। तुविम्रक्षासो दिव्या नवंगवा वना वनन्ति
 धृषुता रुजन्तः। त्वामग्ने मानुषीरीडते विशो होत्राविदं विविचि ९
 रत्नधातमम्। गुहा सन्तं ९ सुभग विश्वदर्शतं तुविष्मणसं ९ सुयजं
 घृतश्रियम्। धाता ददातु नो रुयिमीशानो जगत्स्पतिः। स नः
 पूर्णं वावनत्। धाता प्रजाया उत राय ईशे धातेदं विश्वं भुवनं
 जजान। धाता पुत्रं यजमानाय दाता (३३)

तस्मा उ हुव्यं घृतवद्विधेम। धाता ददातु नो रुयिं प्राचीं

जीवातुमक्षिताम्। वयं देवस्यै धीमहि सुमतिः सत्यराधसः। धाता
ददातु दाशुषे वसूनि प्रजाकामाय मीढुषे दुरोणे। तस्मै देवा
अमृताः सं व्ययन्तां विश्वे देवासो अदितिः सजोषाः। अनु नो-
ऽद्यानुमतिर्यज्ञं देवेषु मन्यताम्। अग्निश्च हव्यवाहनो भवतां दाशुषे
मयः। अन्विदनुमते त्वं (३४)

मन्यासै शं चं नः कृधि। क्रत्वे दक्षाय नो हिनु प्रण आयूषि
तारिषः। अनु मन्यतामनुमन्यमाना प्रजावन्तः रयिमक्षीयमाणम्।
तस्यै वयः हेडंसि माऽपि भूम् सा नौ देवी सुहवा शर्म यच्छतु।
यस्यामिदं प्रदिशि यद्विरोचतेऽनुमतिं प्रति भूषन्त्यायवः। यस्या
उपस्थ उर्वन्तरिक्षं सा नौ देवी सुहवा शर्म यच्छतु। (३५)

रुकामुहः सुहवाः सुषुती हुवे शृणोतु नः सुभगा
बोधतु त्मना॥ सीव्यत्वपः सूच्याऽच्छिद्यमानया ददातु वीरः
शतदायमुक्थ्यम्। यास्ते राके सुमतयः सुपेशसो याभिर्ददासि
दाशुषे वसूनि। ताभिर्नो अद्य सुमना उपाग्निः सहस्रपोषः
सुभगे रराणा। सिनीवालि या सुपाणिः। कुहूमुहः सुभगा
विद्युनापसमस्मिन् यज्ञे सुहवां जोहवीमि। सा नौ ददातु श्रवणं
पितृणां तस्यास्ते देवि हविषां विघेम। कुहूर्देवानाममृतस्य पली
हव्या नो अस्य हविषश्चिकेतु। सं दाशुषे किरतु भूरि वामः
रायस्पोषं चिकितुषे दधातु॥ (३६)

भामांसो दाता त्वमन्तरिक्षे रु सा नौ देवी सुहवा शर्म यच्छतु श्रवणं चतुर्विशतिश्च॥५॥ [११]

अग्ने तेजस्विन्वायुर्वस्त्वैतद्वा अपां वायुरसि प्राणो नाम देवा वै यद्यज्ञेन न प्रजापतिर्देवासुरानायुर्दा
एतं युवान् सूर्यो देव इदं वामेकांदशा॥११॥

अग्ने तेजस्विन्वायुरसि छन्दसां वीर्यं मातरं च पद्मिशत्॥३६॥

अग्ने तेजस्विश्चिकितुर्वै दधातु॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां तृतीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः
समाप्तः॥३-३॥

काण्डे दशिन्यः—१२४

आदितः दशिन्यः—८५०

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

वि वा एतस्य यज्ञं क्रेष्यते यस्य हविरंतिरिच्यते सूर्यो देवो
दिविषभ्य इत्याहू बृहस्पतिना चैवास्य प्रजापतिना च यज्ञस्य
व्यृद्धमपि वपति रक्षांसि वा एतत्पुशुं संचन्ते यदेकदेवत्य
आलंब्यो भूयान्भवति यस्यास्ते हरितो गर्भ इत्याहू देवत्रैवैनां
गमयति रक्षांसामपहत्या आ वर्तन वर्तयेत्याहू (१)

ब्रह्मणैवैनमा वर्तयति वि तै भिन्निं तकरीमित्याह
यथायुजुरेवैतदुरुद्रुप्सो विश्वरूप इन्दुरित्याह प्रजा वै पशव
इन्दुः प्रजयैवैनं पशुभिः समर्थयति दिवं वै यज्ञस्य व्यृद्धं गच्छति
पृथिवीमतिरिक्तं तद्यन्त शमयेदार्तिमाच्छ्रद्यजंमानो मुही द्यौः
पृथिवी च नु इत्या- (२)

हृ द्यावांपृथिवीभ्यांमेव यज्ञस्य व्यृद्धं चार्तिरिक्तं च
शमयति नार्तिमाच्छ्रुति यजंमानो भस्मनाऽभि समूहति
स्वगाकृत्या अथो अनयोर्वा एष गर्भोऽनयोरैवै दधाति
यदेवद्येदति तद्रैचयेद्यन्नावद्येत्पुशोरालंब्यस्य नावं द्येत्पुरस्तान्नाभ्यां
अन्यदेवद्येदुपरिष्टादन्यत्पुरस्ताद्वै नाभ्यै (३)

प्राण उपरिष्टादपानो यावानेव पशुस्तस्यावं द्यति विष्णवे
शिपिविष्टाय जुहोति यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते यः पशोर्भूमा या

पुष्टिस्तद्विष्णुः शिपिविष्टोऽतिरिक्तं एवातिरिक्तं दधात्यतिरिक्तस्य
शान्त्या अष्टाप्रूढिरण्यं दक्षिणाऽष्टापांदी हैषाऽऽत्मा नवमः
पशोरास्या अन्तरकोश उष्णीषेणाऽऽविष्टितं भवत्येवमिव हि
पशुरुल्बमिव चर्मेव मांसमिवास्थीव यावानेव पशुस्तमास्वाऽवं
रुन्धे यस्यैषा यज्ञे प्रायश्चित्तः क्रियत इष्ट्वा वसीयान्भवति॥ (४)

वर्तयेत्याह न इति वै नाभ्या उल्बमिवैकविष्टशतिश्च॥ [१]

आ वायो भूष शुचिपाउपनः सुहस्रं ते नियुतो विश्ववारा
उपो ते अन्धो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम्। आकूत्यै
त्वा कामाय त्वा सुमृद्धे त्वा किकिटा ते मनः प्रजापतये स्वाहा
किकिटा तैः प्राणं वायवे स्वाहा किकिटा ते चक्षुः सूर्याय स्वाहा
किकिटा ते श्रोत्रं द्यावापृथिवीभ्यां स्वाहा किकिटा ते वाचः
सरस्वत्यै स्वाहा (५)

त्वं तुरीयावशिनीं वशासि सुकृद्यत्वा मनसा गर्भ आशयत्।
वशा त्वं वशिनीं गच्छ देवान्धसत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः।
अजासि रयिष्ठा पृथिव्याऽ सीदोर्ध्वन्तरिक्षमुपं तिष्ठस्व दिवि तै
बृहद्भाः। तन्तु तन्वन्त्रजंसो भानुमन्विहि ज्योतिष्मतः पथो रक्ष धिया
कृतान्। अनुल्बणं वयत् जोगुवामपो मनुर्भव जनयादैव्यं जनम्।
मनसो हविरसि प्रजापतेर्वर्णं गात्राणां ते गात्रभाजो भूयास्म॥ (६)

सरस्वत्यै स्वाहा मनुस्योदश च॥२॥ [२]

इमे वै सहाऽस्तां ते वायुव्यवात्ते गर्भमदधातां तः सोमः प्राजनयदग्निरग्नसत् स एतं प्रजापतिराग्नेयमृष्टाकंपालमपश्यत्तं निरवपुत्तेनैवैनामृग्नेरधि निरक्रीणात्तस्मादप्यन्यदेवत्यामालभमान आग्नेयमृष्टाकंपालं पुरस्तान्निर्वपेदग्नेरैवैनामधि निष्क्रीया लभते यद्- (७)

वायुव्यवात्तस्माद्वायुव्यां यदिमे गर्भमदधातां तस्माद्वायावापृथिव्यां यथ्सोमः प्राजनयदग्निरग्नसत् तस्मादग्नीषोमीया यदनयोर्वियुत्योर्वार्गवदत्तस्माद्सारस्वती यत्प्रजापतिराग्नेरधि निरक्रीणात् तस्मात्प्राजापत्या सा वा एषा सर्वदेवत्यां यदजावशा वायुव्यांमा लभेत् भूतिकामो वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवतां वायुमेव स्वेनं (८)

भागुधेयेनोप धावति स एवैनं भूतिं गमयति व्यावापृथिव्यांमा लभेत कृष्माणः प्रतिष्ठाकामो दिव एवास्मै पुर्जन्यो वर्षति व्यस्यामोषधयो रोहन्ति समर्धुकमस्य सस्य भवत्यग्नीषोमीयामा लभेत यः कामयेतान्नवानन्नादः स्यामित्यग्निनैवान्नमवे रुन्धे सोमेनान्नाद्यमन्नवानेवान्नादो भवति सारस्वतीमा लभेत् य - (९)

ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचं न वदेद्वाग्वै सरस्वती सरस्वतीमेव स्वेनं भागुधेयेनोप धावति सैवास्मिन्वाचं दधाति प्राजापत्यामा लभेत् यः कामयेतान्भिजितमभिं जयेयमिति प्रजापतिः सर्वा देवतां देवतांभिरेवान्भिजितमभिं जयति

वायव्यं योपाकरोति वायोरेवैनामवरुद्ध्या लभते आकूत्यै त्वा
कामाय त्वे- (१०)

त्याह यथायुजुरेवैतत्किंकिटाकारं जुहोति किंकिटाकारेण वै
ग्राम्याः पश्वावौ रमन्ते प्रारण्याः पंतन्ति यत्किंकिटाकारं जुहोति
ग्राम्याणां पशूनां धृत्यै पर्यग्नौ क्रियमाणे जुहोति जीवन्तीमेवैनाऽ
सुवर्गं लोकं गमयति त्वं तुरीयां वशिनीं वशासीत्याह देवत्रैवैनां
गमयति सत्याः सन्तु यजमानस्य कामा इत्याहैष वै कामो (११)

यजमानस्य यदनार्ते उद्वचं गच्छति तस्मादेवमाहाजासि
रयिष्ठेत्याहैष्वैवैनां लोकेषु प्रतिष्ठापयति दिवि ते बृहद्भा
इत्याह सुवर्ग एवास्मै लोके ज्योतिर्दधाति तन्तुं तन्वत्रजसो
भानुमन्विहीत्याहैमानेवास्मै लोकां ज्योतिष्मतः करोत्यनुल्बुण्ठं
वयतु जोगुवामपु इत्या- (१२)

ह यदेव यज्ञ उल्बणं क्रियते तस्यैवैषा शान्तिर्मनुर्भव जनया
दैव्यं जनमित्याह मानव्यो वै प्रजास्ता एवाद्याः कुरुते मनसो
हविरसीत्याह स्वगाकृत्यै गात्राणां ते गात्रभाजो भूयास्मेत्याहा-
ऽशिषेवैतामा शास्ते तस्यै वा एतस्या एकमेवादेवयजनं
यदालब्धायामुभ्रो (१३)

भवति यदालब्धायामुभ्रः स्यादप्सु वा प्रवेशयेथ्सर्वा वा

प्राशर्जीयाद्यदप्सु प्रवेशयेद्यज्ञवेशसं कुर्याथ्सर्वमेव प्राशर्जीया-
दिन्द्रियमेवाऽऽत्मन्यते सा वा एषा त्रियाणामेवावरुद्धा संवथ्सरसदः
सहस्रयाजिनो गृहमेघिनुस्त एवैतयां यजेरन्तेषामेवैषाऽऽप्ताः॥ (१४)

यथस्वेनं सारस्वतीमा लभेत् यः कामाय त्वा कामोऽप् इत्युप्रो द्विचत्वारिःशत्त्वा॥८॥—[३]

चित्तं चु चित्तिश्वाकृतं चाकृतिश्व विज्ञातं च विज्ञानं च मनंश्व
शक्तिश्व दर्शश्व पूर्णमासश्व बृहच्च रथन्तरं च प्रजापतिर्जयानिन्द्रायु
वृष्णे प्रायच्छदुग्रः पृतनाज्येषु तस्मै विशः समन्मन्त सर्वाः
स उग्रः स हि हव्यो बुभूव देवासुराः संयत्ता आसन्थस इन्द्रः
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एताङ्गयान्प्रायच्छुत्तानंजुहोत्ततो वै देवा
असुरानजयन् यदजयन्तञ्जयानां जयत्वः स्पर्धमानेनैते होत्तव्या
जयत्येव तां पृतनाम्॥ (१५)

उप पञ्चविःशतिश्व॥१॥—[४]

अग्निर्मृतानामधिपतिः स माऽवत्विन्द्रो ज्येष्ठानां युमः पृथिव्या
वायुरन्तरिक्षस्य सूर्यो दिवश्चन्द्रमा नक्षत्राणां बृहस्पतिर्ब्रह्मणो मित्रः
सूत्यानां वरुणोऽपा॒॑ संमुद्रः स्रोत्यानामन्त्र॒॑ साम्राज्यानामधिपति
तन्माऽवतु सोमु ओषधीना॒॑ सविता प्रसुवाना॒॑ रुद्रः पशुनां
त्वष्टा रूपाणां विष्णुः पर्वतानां मुरुतो गुणानामधिपतयस्ते माऽवन्तु
पितरः पितामहाः परेऽवरे ततोस्ततामहा इह माऽवता।
अस्मिन्ब्रह्मन्त्रस्मिन्क्षत्रैऽस्यामाशिष्यस्यां पुरोधायामस्मिन्कर्मन्त्रस्यां

देवहूत्याम्॥ (१६)

अवरे सप्तदश च॥१॥

[५]

देवा वै यद्यज्ञोऽकुर्वत् तदसुरा अकुर्वत् ते देवा
 एतानभ्यातानानपश्यन्तानभ्यातन्वत् यद्देवानां कर्मासीदार्थ्यत्
 तद्यदसुराणां न तदार्थ्यत् येन कर्मणेर्थसुत्तत्र होतुव्यां क्रुध्नोत्येव
 तेन कर्मणा यद्विश्वे देवाः सम्भरन्तस्मादभ्याताना वैश्वदेवा
 यत्प्रजापतिर्जयान्प्रायच्छ्रुतस्माङ्गयाः प्राजापत्या - (१७)

यद्राष्ट्रभृद्दीं राष्ट्रमादेत् तद्राष्ट्रभृतां राष्ट्रभृत्वं ते देवा
 अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत् जयैरजयत्राष्ट्रभृद्दीं राष्ट्रमादेत्
 यद्देवा अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत् तदभ्यातानानामभ्यातानत्वं
 यज्ञयैरजयन्तज्ञयोनां जयत्वं यद्राष्ट्रभृद्दीं राष्ट्रमादेत् तद्राष्ट्रभृतां
 राष्ट्रभृत्वं ततो देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्ध्याथस
 एताङ्गुहयादभ्यातानैरेव भ्रातृव्यानभ्यातनुते जयैर्जयति राष्ट्रभृद्दीं
 राष्ट्रमा दत्ते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति॥ (१८)

प्राजापत्या: सौऽष्टादश च॥२॥

[६]

ऋताषाङ्गुतधामाऽग्निर्गन्धर्वस्तस्योषधयोऽप्सरसं ऊर्जो नाम
 स इदं ब्रह्मं क्षत्रं पांतु ता इदं ब्रह्मं क्षत्रं पान्तु तस्मै स्वाहा ताभ्यः
 स्वाहा सःहितो विश्वसामा सूर्यो गन्धर्वस्तस्य मरीचयोऽप्सरसं
 आयुवः सुपुम्नः सूर्यरश्मिश्वन्द्रमा गन्धर्वस्तस्य नक्षत्राण्यप्सरसो

बैकुरयो भुज्युः सुपुर्णो यज्ञो गन्धर्वस्तस्य दक्षिणा अप्सरसः
स्तवाः प्रजापतिर्विश्वकर्मा मनौ (१९)

गन्धर्वस्तस्यर्खामान्यप्सरसो वहय इषिरो विश्वव्यचा
वातो गन्धर्वस्तस्याऽप्सरसो मुदा भुवनस्य पते यस्य
त उपरि गृहा इह च। स नौ रास्वाज्यानि॑ रायस्पोष॑
सुवीर्य॑ संवध्मरीणाऽस्त्रिम्। परमेष्ठिपतिर्मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य
विश्वमप्सरसो भुवः सुक्षितिः सुभूतिर्भद्रकृथ्सुवर्वान्पुर्जन्यो
गन्धर्वस्तस्य विद्युतोऽप्सरसो रुचो दूरेहेतिरमृडयो - (२०)

मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य प्रजा अप्सरसो भीरुवश्चारुः कृपणकाशी
कामो गन्धर्वस्तस्याऽप्ययोऽप्सरसः शोचयन्तीर्नाम् स इदं ब्रह्म
क्षत्रं पातु ता इदं ब्रह्म क्षत्रं पान्तु तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहा स
नौ भुवनस्य पते यस्य त उपरि गृहा इह च। उरु ब्रह्मणेऽस्मै
क्षत्राय महि शर्म यच्छ॥ (२१)

मनौऽमृडयः पद्मत्वारिशश्च॥ ३॥ [७]

राष्ट्रकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभूतो राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रमवं
रुन्धे राष्ट्रमेव भवत्यात्मने होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभूतो राष्ट्रं प्रजा
राष्ट्रं पश्वो राष्ट्रं यच्छेष्टो भवति राष्ट्रेणैव राष्ट्रमवं रुन्धे वसिष्ठः
समानानां भवति ग्रामकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभूतो राष्ट्रं
संजाता राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रं संजातानवं रुन्धे ग्रा- (२२)

म्येव भंवत्यधिदेवंने जुहोत्यधिदेवंन एवास्मै सजातानवं रुन्धेत एनमवरुद्धा उपर्तिष्ठन्ते रथमुख ओजस्कामस्य होतुव्या ओजोवै राष्ट्रभूत ओजो रथ ओजस्वेवास्मा ओजोऽवं रुन्ध ओजुस्व्येव भंवति यो राष्ट्रादपभूतः स्यात्स्मै होतुव्या यावन्तोऽस्य रथाः स्युस्तान्नृयाद्युद्धविति राष्ट्रमेवास्मै युनुक्त्या- (२३)

हुतयो वा एतस्याकृता यस्य राष्ट्रं न कल्पते स्वरथस्य दक्षिणं चक्रं प्रवृत्त्य नाडीमभि जुहुयादाहुतीरेवास्य कल्पयति ता अस्य कल्पमाना राष्ट्रमनु कल्पते सङ्ग्रामे संयते होतुव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभूतो राष्ट्रे खलु वा एते व्यायच्छन्ते ये सङ्ग्रामः संयन्ति यस्य पूर्वस्य जुहूति स एव भंवति जयति त य सङ्ग्रामं मान्युक इधमो (२४)

भंवत्यज्ञांरा एव प्रतिवेष्टमाना अमित्राणामस्य सेनां प्रति वेष्टयन्ति य उन्माद्येत्तस्मै होतुव्या गन्धर्वाप्सुरसो वा एतमुन्मादयन्ति य उन्माद्येते खलु वै गन्धर्वाप्सुरसो यद्राष्ट्रभूतस्तस्मै स्वाहा ताभ्यः स्वाहेति जुहोति तेनैवैनांच्छमयति नैयंग्रोध औदुम्बर आश्वर्थः प्राक्ष इतीधमो भंवत्येते वै गन्धर्वाप्सुरसां गृहाः स्व एवैनां- (२५)

नायतने शमयत्यभिचरता प्रतिलोमः होतुव्याः प्राणानेवास्य प्रतीचः प्रति यौति तं ततो येन केन च स्तृणुते स्वकृत इरिणे जुहोति प्रदरे वैतद्वा अस्यै निरक्षतिगृहीतं निरक्षतिगृहीत एवैनं

निरक्त्रेत्या ग्राहयति यद्वाचः कूरं तेन वषट्करोति वाच एवैनं कूरेण
प्र वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छति यस्य कामयेतान्नाद्य- (२६)

मा दंदीयेति तस्य सभायामुक्तानो निपद्य भुवनस्य पत्
इति तृणानि सं गृह्णीयात्प्रजापतिर्वै भुवनस्य पतिः प्रजा-
पतिनैवास्यान्नाद्यमा दंत इदमहममुष्यामुष्यायणस्यान्नाद्यं
हरामीत्याहान्नाद्यमेवास्यं हरति पञ्चिरहरति षड्वा क्रृतवः
प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमादायुर्तवोऽस्माऽनु प्रयच्छन्ति (२७)

यो ज्येष्ठबन्धुरपभूतः स्यात्तु स्थलेऽवसाय्य ब्रह्मौदुनं
चतुःशरावं पक्षा तस्मै होतुव्या वर्ष्म वै राष्ट्रभूतो वर्ष्म स्थलं
वर्ष्मैवैनं वर्ष्म समानानां गमयति चतुःशरावो भवति दिक्षवैव
प्रति तिष्ठति क्षीरे भवति रुचमेवास्मिन्दधात्युद्धरति शृतत्वाय
सर्पिष्वान्भवति मेघत्वाय चत्वारं आरपेयाः प्राशञ्जन्ति दिशामेव
ज्योतिंषि जुहोति॥ (२८)

ग्रामी युनक्तीमः स्व एवैनानन्नाद्य यच्छुन्त्येकान्नपञ्चाशत्रा॥७॥ [८]

देविंका निर्वपेत्प्रजाकामश्छन्दाऽसि वै देविंकाश्छन्दाऽसीव
खलु वै प्रजाश्छन्दोभिरेवास्मै प्रजाः प्र जनयति प्रथमं धातारं
करोति मिथुनी एव तेन करोत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते राते
राका प्र सिनीवाली जनयति प्रजास्वेव प्रजातासु कुह्वा वाचं
दधात्येता एव निर्वपेत्पशुकामश्छन्दाऽसि वै देविंकाश्छन्दाऽसी-

(२९)

व खलु वै पशवश्छन्दोभिरेवास्मै पशून्प्र जनयति प्रथमं
धातारं करोति प्रैव तेन वापयत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते राते
राका प्र सिनीवाली जनयति पशूनेव प्रजातान्कुहौ प्रतिष्ठापयत्येता
एव निर्वपेद्वामंकामुश्छन्दाऽसि वै देविकाश्छन्दाऽसीव खलु वै
ग्रामुश्छन्दोभिरेवास्मै ग्राम्- (३०)

मवं रुन्धे मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं ग्रामस्य
दधात्येता एव निर्वपेज्योगामयावी छन्दाऽसि वै देविकाश्छन्दाऽसि
खलु वा एतमभि मन्यन्ते यस्य ज्योगामयति छन्दोभिरेवैनमगदं
करोति मध्यतो धातारं करोति मध्यतो वा एतस्याक्षस्तु यस्य
ज्योगामयति मध्यत एवास्य तेन कल्पयत्येता एव निर्- (३१)

वपेद्यं यज्ञो नोपनमेच्छन्दाऽसि वै देविकाश्छन्दाऽसि
खलु वा एतं नोपं नमन्ति यं यज्ञो नोपनमति प्रथमं धातारं
करोति मुखुत एवास्मै छन्दाऽसि दधात्युपैनं यज्ञो नमत्येता
एव निर्वपेदीजानश्छन्दाऽसि वै देविका यातयामानीव खलु वा
एतस्य छन्दाऽसि य ईजान उत्तमं धातारं करो- (३२)

त्युपरिष्ठादेवास्मै छन्दाऽस्ययातयामान्यवं रुन्ध उपैनमुत्तरो
यज्ञो नमत्येता एव निर्वपेद्यं मेधा नोपनमेच्छन्दाऽसि वै

देविकाश्छन्दा॑सि खलु वा एतं नोपं नमन्ति यं मेधा नोपुनमति
प्रथमं धातारं करोति मुखुत एवास्मै छन्दा॑सि दधात्युपैनं मेधा
नमत्येता एव निर्वपे- (३३)

द्रुक्षांमश्छन्दा॑सि वै देविकाश्छन्दा॑सीव खलु वै
रुक्षन्दोभिरेवास्मिन्नुचं दधाति क्षीरे भवन्ति रुचमेवास्मिन्दधति
मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैनं रुचो दधाति गायत्री
वा अनुमतिस्त्रिष्टुग्राका जगती सिनीवाल्यनुष्टुप्कुहूर्धाता वंषद्वारः
पूर्वपक्षो राकाऽपरपक्षः कुहूरमावस्या॒ सिनीवाली॒ पौर्णमास्यनु-
मतिश्वन्द्रमां धाताऽष्टौ (३४)

वसवोऽष्टाक्षरा गायत्र्येकादश रुद्रा एकादशाक्षरा
त्रिष्टुब्द्वादशादित्या द्वादशाक्षरा जगती प्रजापतिरनुष्टुब्द्वाता
वंषद्वार एतद्वै देविकाः सर्वाणि च छन्दा॑सि सर्वाश्च देवता॑
वषद्वारस्ता यथस्ह सर्वा॑ निर्वपेदीश्वरा एनं प्रदहो द्वे प्रथमे निरुप्यं
धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो॑ एवोत्तरे॑ निर्वपेत्तथैनं न प्रदहन्त्यथो॑ यस्मै॒
कामाय निरुप्यन्ते॑ तमेवाऽभिरुपाऽप्रोति॥ (३५)

पुशुकांमश्छन्दा॑सि वै देविकाश्छन्दा॑सि ग्रामङ्गल्पयत्येता एव निरुतमन्धातारं करोति मेधा नमत्येता
एव निर्वपेदौ दंहन्ति नवं च॥ देविकाः प्रजाकामो मिथुनी पशुकाम॥७॥—————[९]

वास्तो॑प्यते प्रति॑ जानीह्यस्मान्स्वावेशो अनमीवो भवा नः।
यत्त्वेमहे॑ प्रति॑ तत्रो॑ जुषस्वं शं नै॒ एधि द्विपदे॑ शं चतु॑प्यदे। वास्तो॑प्यते

शृग्मया॑ स॒॒सदा॑ ते सक्षी॒महि॑ रुण्यया॑ गातु॒मत्या॑॥ आवुः क्षेमं॑ उत्
योगे॑ वरं॑ नो यूयं॑ पांत्॑ स्व॒स्तिभिः॑ सदा॑ नः। यथसायं॑ प्रांतरग्निहोत्रं॑
जुहोत्याहुतीष्टुका॑ एुव ता॑ उपं॑ धत्ते॑ (३६)

यजंमानोऽहोरात्राणि॑ वा॑ एुतस्येष्टका॑ य आहिताग्निर्यथसायं॑
प्रांतर्जुहोत्यहोरात्राण्येवाऽऽस्वेष्टकाः॑ कृत्वोपं॑ धत्ते॑ दशं॑ समानत्रं॑
जुहोति॑ दशाक्षरा॑ विराङ्गुराजंमेवाऽऽस्वेष्टकां॑ कृत्वोपं॑ धत्ते॑ इथो॑
विराज्येव यज्ञमाप्नोति॑ चित्यश्चित्योऽस्य भवति॑ तस्माद्यत्र
दशोषित्वा॑ प्रयाति॑ तद्यज्ञवास्त्ववा॑स्त्वेव तद्यत्ततोऽर्वचीनं॑ (३७)

रुद्रः॑ खलु॑ वै वा॑स्तोष्पृतिर्यदहुत्वा॑ वास्तोष्पृतीयं॑ प्रयायाद्वुद्रु
एनं॑ भूत्वाऽग्निर्नूत्यायं॑ हन्याद्वास्तोष्पृतीयं॑ जुहोति॑ भागुधेयैनैवैनं॑
शमयति॑ नार्तिमार्च्छति॑ यजंमानो॑ यद्युक्ते॑ जुहुयाद्यथा॑ प्रयाते॑
वास्तावाहुतिं॑ जुहोति॑ तादगेव तद्यदयुक्ते॑ जुहुयाद्यथा॑ क्षेमं॑ आहुतिं॑
जुहोति॑ तादगेव तदहुतमस्य वास्तोष्पृतीयं॑ स्याद् (३८)

दक्षिणो॑ युक्तो॑ भवति॑ स॒व्योऽयुक्तोऽथ॑ वास्तोष्पृतीयं॑
जुहोत्युभयंमेवाकरपरिवर्गमेवैनं॑ शमयति॑ यदेकंया॑ जुहुयाद्विर्विहोमं॑
कुर्यात्पुरोनुवाक्यामनूच्यं॑ युज्यया॑ जुहोति॑ सदेवत्वाय॑ यद्युत
आदध्याद्वुद्रुं॑ गृहानन्वारोहयेद्यदवक्षाणान्यसं॑ प्रक्षाप्य प्रयायाद्यथा॑
यज्ञवेशसं॑ वा॑ तादहुतं॑ वा॑ तादगेव तदयं॑ ते॑ योनिरकृत्वियु॑
इत्युरण्योः॑ सुमारोहय- (३९)

त्येष वा अग्नेर्योनि: स्व एवैनं योनौ समारोहयत्यथो
खल्वाहुर्यदरण्योः समारूढो नश्येदुदस्याग्निः सीदेत्पुनराधेयः
स्यादिति या ते अग्ने यज्ञिया तनूस्तयेह्या रोहेत्यात्मन्समारोहयते
यज्ञमानो वा अग्नेर्योनि: स्वायामैवैनं योन्याऽसमारोहयते॥ (४०)

धृतेऽर्वाचीनैः स्याऽस्मारोहयति पञ्चत्वारिःशत्र॥५॥ [१०]

त्वमग्ने बृहद्वयो दधासि देव दाशुषैः कविर्गृहपतिर्युवा॥
हृव्यवाङ्ग्निरजरः पिता नो विभुर्विभावा सुदृशीको अस्मे।
सुग्राहुपत्याः समिषो दिदीह्यस्मद्वियुख्समिमीहि श्रवाःसि। त्वं
च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे। प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः।
ब्रह्मा देवानां पदवीः कवीनामृषिर्विप्राणां महिषो मृगाणाम्। श्येनो
गृग्राणाऽङ्ग स्वधिर्तिर्वनानाऽसोमः (४१)

पवित्रमत्येति रेभन्नं। आ विश्वदेवऽसत्यतिः सूक्तैरुद्या
वृणीमहे। सत्यसंवः सवितारम्॥ आ सत्येन रजसा वर्तमानो
निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च। हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति
भुवना विपश्यन्न। यथा नो अदितिः करत्पश्च नृभ्यो यथा गवैः
यथा तोकायं रुद्रियम्। मा नस्तोके तनये मा नु आयुषि मा नो
गोषु मा (४२)

नो अश्वेषु गीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितो वंधीरुविष्मन्तो
नमस्सा विघेम ते। उदप्रुतो न वयो रक्षमाणा वावदतो अभ्रियस्येव-

घोषाः। गिरिभ्रजो नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिमध्यंका अनावन्ना। हृसैरिंव सखिभिर्वावदद्विरश्मन्मयानि नहना व्यस्यन्न। बृहस्पतिरभि कनिकदद्वा उत प्रास्तौदुच्च विद्वाऽ अगायत्। एन्द्र सानुसिः रयिः (४३)

सुजित्वानः सदासहम्। वर्षिष्ठमृतये भरा प्र संसाहिषे पुरुहूत शत्रूञ्येष्टस्ते शुष्म इह रातिरस्तु। इन्द्रा भर दक्षिणेनावसूनि पतिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम्। त्वः सुतस्य पीतये सद्यो वृद्धो अजायथाः। इन्द्र ज्यैष्ठाय सुक्रतो। भुवस्त्वमिन्द्र ब्रह्मण मुहान्भुवो विश्वेषु सर्वनेषु यज्ञियः। भुवो नृश्च्यौलो विश्वस्मिन्भरे ज्येष्ठश्च मत्रो (४४)

विश्वचरणे। मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानुसिम्। सत्यं चित्रश्रवस्तमम्। मित्रो जनान् यातयति प्रजानमित्रो दोधार पृथिवीमुत द्याम्। मित्रः कृष्णरनिमिषाभि चंष्टे सत्याय हृव्यं घृतवद्विधेम। प्र स मित्र मर्तो अस्तु प्रयस्वान् यस्त आदित्य शिक्षिति व्रतेन। न हन्यते न जीयते त्वोतो नैनमः हौं अशजोत्यन्तितो न दूरात्। य- (४५)

चिद्धि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम्। मिनीमसि द्यविद्यवि। यत्किं चेदं वरुण दैव्ये जनेऽभिद्रोहं मनुष्याश्चरामसि। अचिंत्ती यत्तव धर्म युयोपिम मा नस्तस्मादेनसो देव रीरिषः। कितवासो यद्रिरिपुर्न दीवि यद्वां घा सत्यमुत यन्न विद्वा। सर्वा ता वि ष्य

शिथि॒रेवं दे॒वाथा॑ ते स्याम वरुण प्रि॒यासः॥ (४६)

सोमो गोपु मा रुयि मत्रो यच्छिथिरा सुस चं॥६॥ [११]

वि वा एुतस्याऽस वायो हुमे वै चित्तश्चाप्निर्भूतानाँ देवा वा अभ्यातानानृतापाङ्गाष्टकामायु देविका वास्तो॑प्ते त्वमंग्रे बृहदेकांदशा॥११॥

वि वा एुतस्येत्याह मृत्युर्गन्धर्वोऽवं रुन्धे मध्यतस्त्वमंग्रे बृहथ्यद्वत्वारिष्ठशत्॥४६॥

वि वा एुतस्य प्रियासः॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः
समाप्तः॥३-४॥

काण्डे दशिन्यः—१७०

आदितः दशिन्यः—८९६

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

पूर्णा पूर्शादुत् पूर्णा पुरस्तादुन्मध्युतः पौर्णमासी जिंगाय।
तस्यां देवा अधि संवसन्त उत्तमे नाकं इह मांदयन्ताम्। यत्ते देवा
अदंधुर्भाग्यधेयमावास्ये संवसन्तो महित्वा। सा नो यज्ञं पिपृहि
विश्ववारे रथ्यिं नो धेहि सुभगे सुवीरम्। निवेशनी सङ्गमनी वसूनां
विश्वां रूपाणि वसून्यावेशयन्ती। सुहस्रपोषः सुभगा रराणा सा
नु आ गुन्वर्चसा (१)

संविदाना। अग्नीषोमौ प्रथमौ वीर्येण वसून्त्रद्रानादित्यानिह
जिन्वतम्। माध्यः हि पौर्णमासं जुषेथां ब्रह्मणा वृद्धौ
सुकृतेन सातावथास्मभ्यः सुहर्वीराः रथ्यिं नि यच्छतम्।
आदित्याश्वाङ्गिरसश्वाग्नीनादधत् ते दर्शपूर्णमासौ प्रैफसुन्तेषाः-
माङ्गिरसां निरुत्सः हविरासीदथाऽऽदित्या एतौ होमावपश्यन्ता-
वं जुहवुस्ततो वै ते दर्शपूर्णमासौ (२)

पूर्व आऽलभन्त दर्शपूर्णमासावालभमान एतौ होमौ
पुरस्ताङ्गुह्याभ्याक्षादेव दर्शपूर्णमासावा लभते ब्रह्मवादिनो
वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासावालभेत् य एनयोरनुलोमं च
प्रतिलोमं च विद्यादित्यमावास्याया ऊर्ध्वं तदनुलोमं पौर्णमास्यै
प्रतीचीनं तत्प्रतिलोमं यत्पौर्णमासीं पूर्वामालभेत् प्रतिलोममेनावा

लंभेत् उमुमं पूक्षीयं माणं मन्वपं (३)

क्षीयेत् सरस्वतौ होमौ पुरस्ता ज्ञुहुयादमावास्या वै सरस्वत्यनुलोममेवैनावा लंभते उमुमाप्यायं मानुमन्वा प्यायत आग्रावैष्णवमेकादशकपालं पुरस्तान्निर्वपेथ्सरस्वत्यै चरुः सरस्वते द्वादशकपालं यदाग्नेयो भवत्यग्निर्वै यज्ञमुखं यज्ञमुखमेवद्धिं पुरस्तां द्वित्ते यद्वैष्णवो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेवारभ्यु प्रतनुते सरस्वत्यै चरुर्भवति सरस्वते द्वादशकपालोऽमावास्या वै सरस्वती पूर्णमासः सरस्वान्तावेव साक्षादा रभत क्रद्धोत्याभ्यां द्वादशकपालः सरस्वते भवति मिथुनत्वायु प्रजात्यै मिथुनौ गावौ दक्षिणा समृद्धौ॥ (४)

वर्चसा वै ते दरशपूर्णमासावपं तनुते सरस्वत्यै पञ्चविंशतिश्च॥४॥ [१]

ऋषयो वा इन्द्रं प्रत्यक्षं नापंश्यन्तं वसिष्ठः प्रत्यक्षं मपश्यथ्सोऽब्रवीद्वाह्यं ते वक्ष्यामि यथा त्वत्पुरोहिताः प्रजाः प्रजनिष्यन्ते ऽथ मेतरेभ्यु ऋषिभ्यो मा प्र वौच इति तस्माएतान्ध्स्तोमभागानब्रवीत्ततो वसिष्ठपुरोहिताः प्रजाः प्राजायन्त तस्माद्वासिष्ठो ब्रह्मा कार्यः प्रैव जायते रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं जिन्वे- (५)

त्याह देवा वै क्षयौ देवेभ्यु एव यज्ञं प्राऽऽहु प्रेतिरसि धर्माय त्वा धर्मं जिन्वेत्याह मनुष्यां वै धर्मो मनुष्येभ्यु एव यज्ञं प्रा-

॥५॥ हन्तिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्वेत्याहैभ्य एव लोकेभ्यो यज्ञं प्राऽहं विष्टुभ्योऽसि वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्वेत्याहृ वृष्टिमेवावं (६)

रुन्धे प्रवास्यनुवासीत्याह मिथुनत्वायोशिगसि वसुभ्यस्त्वा वसूजिन्वेत्याहाष्टौ वसंव एकादश रुद्रा द्वादशाऽऽदित्या एतावन्तो वै देवास्तेभ्यं एव यज्ञं प्राऽहौजोऽसि पितृभ्यस्त्वा पितृजिन्वेत्याह देवानेव पितृननु सं तनोति तन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजा जिन्वे- (७)

त्याह पितृनेव प्रजा अनु सं तनोति पृतनाषाढ़सि पशुभ्यस्त्वा पशूजिन्वेत्याह प्रजा एव पशूननु सं तनोति रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वेत्याहौषधीष्वेव पशून्नतिष्ठापयत्यभिजिदसि युक्तग्रावेन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्याहृभिजित्या अधिपतिरसि प्राणायं त्वा प्राणं (८)

जिन्वेत्याह प्रजास्वेव प्राणान्दधाति त्रिवृदसि प्रवृद्सीत्याह मिथुनत्वाय सरोहोऽसि नीरोहोऽसीत्याहृ प्रजात्यै वसुकोऽसि वेषंश्चिरसि वस्याष्टिरसीत्याहृ प्रतिष्ठित्यै॥ (९)

जिन्वेत्यवं प्रजा जिन्व प्राणत्रिशब्दं॥ ५॥ [२]

अग्निनां देवेन पृतना जयामि गायत्रेण छन्दसा त्रिवृता स्तोमेन रथन्तरेण साम्ना वषद्वारेण वज्रेण पूर्वजान्नातृव्यानधरान्पादयाम्यवै-नान्बाधे प्रत्येनान्नुदेऽस्मिन्क्षयेऽस्मिन्भूमिलोके योऽस्मान्द्वेष्टि यं

च वयं द्विष्मो विष्णोः क्रमेणात्येनान्क्रामामीन्द्रेण देवेन पृतंना
जयामि त्रैष्टुभेन छन्दसा पञ्चदशेन स्तोमेन बृहता साम्रां वषद्वारेण
वज्रेण (१०)

सहजान् विश्वेभिर्देवभिः पृतंना जयामि जागतेन छन्दसा
सप्तदशेन स्तोमेन वामदेव्येन साम्रां वषद्वारेण वज्रेणापरजानिन्द्रेण
सुयुजो वयः सास्ह्याम पृतन्यतः। घन्तो वृत्राण्यप्रति। यत्ते अग्ने
तेजस्तेनाहं तेजस्वी भूयासु यत्ते अग्ने वर्चस्तेनाहं वर्चस्वी भूयासु
यत्ते अग्ने हरस्तेनाहः हरस्वी भूयासम्॥ (११)

बृहता साम्रां वषद्वारेण वज्रेण पद्मत्वारिःशब्दः॥२॥

[३]

ये देवा यज्ञहनो यज्ञमुषः पृथिव्यामध्यासंते। अग्निर्मा तेभ्यो
रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयम्। आगन्म मित्रावरुणा वरेण्या रात्रीणां
भागो युवयोर्यो अस्ति। नाकं गृह्णानाः सुकृतस्य लोके तृतीये पृष्ठे
अधिं रोचने दिवः। ये देवा यज्ञहनो यज्ञमुषोऽन्तरिक्षेऽध्यासंते।
वायुर्मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयम्। यास्ते रात्रीः
सवितरः- (१२)

देवयानीरन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। गृहैश्च सर्वैः प्रजया
न्वग्ने सुवो रुहाणास्तरता रजांसि। ये देवा यज्ञहनो यज्ञमुषो
दिव्यध्यासंते। सूर्यो मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयम्।
येनेन्द्राय समभरः पयाऽस्युत्तमेन हृविषां जातवेदः। तेनाग्ने त्वमुत

वर्धयेमः संजातानाऽु श्रैष्य आ धैह्येनम्। यज्ञहनो वै देवा
यज्ञमुषः (१३)

सन्ति त एषु लोकेष्वासत आददाना विमन्नाना यो ददाति यो
यज्ञते तस्य। ये देवा यज्ञहनः पृथिव्यामध्यासते ये अन्तरिक्षे ये
दिवीत्याहेमानेव लोकाऽस्तीत्वा सगृहः सपंशः सुवर्ग लोकमेत्यपु
वै सोमेनेजानादेवतांश्च यज्ञश्च क्रामन्त्याग्नेयं पञ्चकपालमुदवसानीयं
निर्वपेदग्निः सर्वा देवताः (१४)

पाङ्को यज्ञो देवताश्वैव यज्ञं चाव रुन्धे गायत्रो
वा अग्निर्गायत्रछन्दास्तं छन्दसा व्यर्घयति यत्पञ्चकपालं
करोत्यष्टाकपालः कार्योऽष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्गायत्रछन्दाः
स्वेनैवैनं छन्दसा समर्धयति पङ्को याज्यानुवाक्ये भवतः पाङ्को
यज्ञस्तेनैव यज्ञान्नैति॥ (१५)

सवितर्देवा यज्ञमुषः सर्वा देवतास्त्रिचत्वारिंशत्त्वा॥ ४॥ [४]

सूर्यो मा देवो देवेभ्यः पातु वायुरुन्तरिक्षाद्यजंमानोऽग्निर्मा पातु
चक्षुषः। सक्षु शूष सवितर्विश्वचरण एतेभिः सोम नामभिर्विधेम ते
तेभिः सोम नामभिर्विधेम ते। अहं परस्तादहमुवस्तादहं ज्योतिषा
वि तमो ववारा। यदन्तरिक्षं तदु मे पिताभूदहः सूर्यमुभुयतो
ददरशाहं भूयासमुत्तमः संमानाना- (१६)

मा संमुद्रादाऽन्तरिक्षात् जापतिरुदधिं च्यावयातीन्द्रः प्र स्नौतु

मरुतो वर्षयन्तून्नभय पृथिवीं भिन्द्वीदं दिव्यं नभः। उद्ग्रो दिव्यस्य
नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्। पशवो वा एते यदादित्य एष रुद्रो
यदग्निरोषधीः प्रास्याग्नावादित्यं जुहोति रुद्रादेव पशूनन्तर्दधात्यथो
ओषधीष्वेव पशून् (१७)

प्रतिष्ठापयति कविर्यजस्य वि तनोति पन्थां नाकस्य पृष्ठे अधि
रोचने दिवः। येन हृव्यं वहसि यासि दूत इतः प्रचेता अमुतः
सर्नायान्। यास्ते विश्वाः समिधुः सन्त्यग्ने याः पृथिव्यां बुरुहिषि
सूर्ये याः। तास्ते गच्छन्त्वाहुतिं घृतस्य देवायुते यजमानाय शर्मः।
आशासानः सुवीर्यः रायस्पोषुङ्गु स्वश्वियम्। बृहस्पतिना राया
स्वगाकृतो मह्यं यजमानाय तिष्ठ॥ (१८)

सुमानानामोषधीष्वेव पशून्मह्यं यजमानायैकश्च॥ ३॥ [५]

सं त्वा नह्यामि पयसा घृतेन सं त्वा नह्याम्युप ओषधीभिः।
सं त्वा नह्यामि प्रजयाऽहमद्य सा दीक्षिता संनवो वाजमस्मे।
प्रैतु ब्रह्मण्स्पत्नी वेदिं वर्णेन सीदतु। अथाहमनुकामिनी स्वे लोके
विशा इह। सुप्रजसस्त्वा वयः सुपत्नीरुपं सेदिम। अग्ने सपत्नुदं
भनुमदब्यासो अदाभ्यम्। इमं वि ष्यामि वरुणस्य पाशं (१९)

यमबंधीत सविता सुकेतः। ध्रुतश्च योनौ सुकृतस्य लोके
स्येन मै सुह पत्यां करोमि। प्रेह्युदेह्युतस्य वामीरन्वग्निस्तेऽग्नं
नयत्वदितिर्मध्यं ददताः रुद्रावसृष्टाऽसि युवा नाम् मा मा

हि॒ँ सीर्वसु॒भ्यो रुद्रेभ्य॑ आदित्येभ्यो विश्वै॒भ्यो वो देवेभ्य॑ः पून्ने॑
जंनीर्गृह्णामि य॒ज्ञाय॑ वः पून्ने॑जंनीः सादयामि॑ विश्वस्य॑ ते॑ विश्वावतो॑
वृष्णियावतु॑स्- (२०)

तव॑ग्ने॑ वामीरनु॑ स॒न्दृशि॑ विश्वा॑ रेता॑सि॑ धिषीयाग॑ देवान्
य॒ज्ञो॑ नि॑ देवी॑देवेभ्य॑ य॒ज्ञम॑शिष्टन्नस्मि॑न्सुन्वति॑ यज्मान आ॑शिषः॑
स्वाहा॑कृताः॑ समुद्रेष्ठा॑ ग॑न्धुर्वर्मा॑ तिष्ठताऽनु॑। वातस्य॑ पत्मन्त्रिङ्॑
ईडिताः॑॥ (२१)

पाशं॑ वृष्णियावतस्मि॑शब्द॑॥ ३॥ [६]

वृषद्धारो॑ वै॑ गायत्रियै॑ शिरो॑ऽच्छिन्नतस्य॑ रसः॑ परापत्तस्थ
पृथिवी॑ं प्राविश्यस्स खंदिरो॑ऽभवद्यस्य॑ खादिरः॑ सुवो॑ भवति॑
छन्दसामेव॑ रसेनावं॑ द्यति॑ सरंसा॑ अस्याऽऽहुतयो॑ भवन्ति॑
तृतीयस्यामितो॑ दिवि॑ सोमं॑ आसीत्तं॑ गायुत्र्याहरुतस्य॑ पर्णमच्छिद्यतु॑
तत्पर्णो॑ऽभवत्तत्पर्णस्य॑ पर्णत्वं॑ यस्य॑ पर्णमर्यो॑ जुहूर्- (२२)

भवति॑ सौम्या॑ अस्याऽऽहुतयो॑ भवन्ति॑ जुषन्ते॑स्य॑ देवा॑
आहुतीर्देवा॑ वै॑ ब्रह्मन्नवदन्तु॑ तत्पर्ण॑ उपाशृणोथ्युश्रवा॑ वै॑ नाम॑
यस्य॑ पर्णमर्यो॑ जुहूर्भवति॑ न पापङ्॑ क्षोकङ्॑ शृणोति॑ ब्रह्म॑
वै॑ पर्णो॑ विष्मरुतो॑न्नं॑ विष्मरुतो॑श्वथो॑ यस्य॑ पर्णमर्यो॑
जुहूर्भवत्याश्वत्थ्युपभृह्यणैवान्नमवं॑ रुन्धेऽथो॑ ब्रह्म॑- (२३)

व॑ विश्यध्यूहति॑ राष्ट्रं॑ वै॑ पर्णो॑ विदश्वथो॑ यत्पर्णमर्यो॑

जुहूर्भवत्याश्वंत्थ्युपभृद्राष्ट्रमेव विश्यध्यूहति प्रजापतिर्वा अंजुहोथ्सा
यत्राऽहुतिः प्रत्यतिष्ठत्ततो विकंडःत् उद्दतिष्ठत्ततः प्रजा अंसृजत्
यस्य वैकंडती ध्रुवा भवति प्रत्येवास्याऽहुतयस्तिष्ठन्त्यथो प्रैव
जायत एतद्वै सुचाऽ रूपं यस्यैव रूपाः सुचो भवन्ति सर्वाण्यैवैन रूपाणि
पशूनामुपं तिष्ठन्ते नास्यापरूपमात्मजायते॥ (२४)

जुहूरथो ब्रह्म सुचाऽ सुसदेश च॥३॥ [७]

उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं
गृह्णामि दक्षाय दक्षवृद्धे रातं देवेभ्यौऽग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तायुभ्य
इन्द्रज्येष्ठेभ्यो वरुणराजभ्यो वातापिभ्यः पूर्जन्यात्मभ्यो दिवे
त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्ये त्वाऽपैन्द्र द्विष्पतो मनोऽप जिज्यासतो
जुह्यपु यो नोऽरातीयति तं जहि प्राणाय त्वाऽपानाय त्वा व्यानाय
त्वा सुते त्वाऽसुते त्वाऽन्नस्त्वौषधीभ्यो विश्वेभ्यस्त्वा भूतेभ्यो
यतः प्रजा अकिंखंद्रा अजायन्त तस्मै त्वा प्रजापतये विभूदान्वे
ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमि॥ (२५)

ओपंधीभ्युश्चतुर्दश च॥१॥ [८]

यां वा अध्वर्युश्च यजमानश्च देवतामन्तरितस्तस्या आ वृश्चेते
प्राजापत्यं दधिग्रहं गृह्णीयात्प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभ्य एव
नि ह्रुवाते ज्येष्ठो वा एष ग्रहाणां यस्यैष गृह्यते ज्यैष्ठ्यमेव
गच्छति सर्वासां वा एतदेवतानाऽ रूपं यदेष ग्रहो यस्यैष गृह्यते

सर्वाण्येवैन॑ रूपाणि पशूनामुपं तिष्ठन्त उपयामगृहीतो- (२६)

असि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं गृह्णामीत्याहु
ज्योतिरेवैन॑ समानानां करोत्यग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्तुयुभ्यु
इत्याहैतावंतीर्वे देवतास्ताभ्य एवैन॑ सर्वाभ्यो गृह्णात्यपेन्द्र
द्विष्टो मन् इत्याहु भ्रातृव्यापनुत्यै प्राणायं त्वाऽपानाय त्वेत्याह
प्राणानेव यजमाने दधाति तस्मै त्वा प्रजापतये विभूदाङ्गे
ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमी- (२७)

त्याह प्रजापतिः सर्वा देवताः सर्वाभ्य एवैन॑ देवताभ्यो
जुहोत्याज्यग्रहं गृह्णीयात्तेजस्कामस्य तेजो वा आज्यं तेजस्व्येव
भंवति सोमग्रहं गृह्णीयाद्विष्वर्चसकामस्य ब्रह्मवर्चसं वै सोमो
ब्रह्मवर्चस्येव भंवति दधिग्रहं गृह्णीयात्पुशुकामस्योग्वे दध्यूकर्पुशवं
ऊर्जेवास्मा ऊर्जं पशूनवं रुन्धे॥ (२८)

उपयामगृहीतो जुहोमि त्रिचत्वारि४शत्ता॥ ३॥ [९]

त्वे क्रतुमपि वृञ्जन्ति विश्वे द्विर्यदेते त्रिर्भवन्त्यूमाः। स्वादोः
स्वादौयः स्वादुनां सृजा समतं ऊषु मधु मधुनाऽभि योधि।
उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः
प्रजापतये त्वा। प्राणग्रहान्गृहात्येतावद्वा अस्ति यावदेते ग्रहाः
स्तोमाश्छन्दाऽसि पृष्ठानि दिशो यावदेवास्ति त- (२९)

दवं रुन्धे ज्येष्ठा वा एतान्ब्राह्मणाः पुरा विदामक्रन्तस्मात्तेषाः

सर्वा दिशोऽभिजिंता अभूवन् यस्यैते गृह्यन्ते ज्यैष्यं मेव गंच्छत्यभि
दिशो जयति पश्च गृह्यन्ते पश्च दिशः सर्वास्वेव दिक्ष्वृधुवन्ति नवं नव
गृह्यन्ते नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव यजंमानेषु दधति प्रायुणीये
चोदयनीये च गृह्यन्ते प्राणा वै प्राणग्रुहाः (३०)

प्राणेरैव प्रयन्ति प्राणेरुद्धन्ति दशमेऽहंन्तर्गृह्यन्ते प्राणा वै
प्राणग्रुहाः प्राणेभ्यः खलु वा एतत्प्रजा यन्ति यद्वामदेव्यं योनेश्यवते
दशमेऽहंन्वामदेव्यं योनेश्यवते यद्वशमेऽहंन्तर्गृह्यन्ते प्राणेभ्यं एव
तत्प्रजा न यन्ति॥ (३१)

तत्प्राणग्रुहाः सुसत्रिः शब्दः ॥ ३ ॥ [१०]

प्र देवं देव्या धिया भरता जातवैदसम्। हुव्या नौ वक्षदा-
नुषक्। अयमुष्य प्र देवयुरहोता यज्ञाय नीयते। रथो न योरभी-
वृतो घृणीवाश्वेतति त्मनौ। अयमग्निरुष्यत्यमृतादिव जन्मनः।
सहस्रश्चिथसहीयां देवो जीवातवे कृतः। इडायास्त्वा पुदे वृयं नाभा-
पृथिव्या अधिः। जातवेदो नि धीमुह्यग्ने हुव्याय वोढवे। (३२)

अग्ने विश्वेभिः स्वनीक देवैरूर्णावन्तं प्रथमः सीदं योनिम्।
कुलायिन घृतवन्तः सवित्रे यज्ञं नय यजंमानाय साधु।
सीदं होतः स्व उ लोके चिकित्वान्धसादया यज्ञः सुकृतस्य
योनौ। देवावीर्देवान् हुविषां यजास्यग्ने बृहद्यजंमाने वयो धाः।
नि होतो होतृष्ठदने विदानस्त्वेषो दीदिवा असदथसुदक्षः।

अदंव्यवतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रं भुरः शुचिजिह्वो अग्निः। त्वं
दूतस्त्व- (३३)

मु नः परस्पास्त्वं वस्य आ वृषभं प्रणेता। अग्ने तोकस्य
नुस्तनै तनूनामप्रयुच्छुन्दीद्यद्वोधि गोपाः। अभि त्वा देव
सवितरीशानुं वार्याणाम्। सदावन्भागर्मीमहे। मही द्यौः पृथिवी
च न इमं यज्ञं मिमिक्षताम्। पिपृतां नो भरीमभिः। त्वामग्ने
पुष्करादध्यर्थवा निरमन्थत। मूर्खो विश्वस्य वाघतः। तमुं (३४)

त्वा दध्यङ्गिः पुत्र ईघे अर्थर्वणः। वृत्रहणं पुरन्दरम्। तमुं
त्वा पाथ्यो वृषा सर्मधे दस्युहन्तमम्। धनञ्जयः रणेरणे। उत
ब्रुवन्तु जन्तव उदग्निर्वृत्रहाजनि। धनञ्जयो रणेरणे। आ यः हस्ते
न खादिनः शिशुं जातं न बिर्भति। विशामग्निः स्वध्वरम्। प्रदेवं
देवर्वीतये भरता वसुवित्तमम्। आ स्वे योनौ नि र्षादतु। आ (३५)

जातं जातवेदसि प्रियः शिशीतातिंथिम्। स्योन आ
गृहपतिम्। अग्निनाऽग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा। हृव्यवाङ-
जुह्वास्यः। त्वः ह्यग्ने अग्निना विप्रो विप्रेण सन्ध्यता। सखा
सख्या समिध्यसे। तं मर्जयन्त सुक्रतुं पुरोयावानमाजिषु।
स्वेषु क्षयेषु वजिनम्। यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवास्तानि धर्माणि
प्रथमान्यासन्। ते हु नाकं महिमानः सचन्ते यत्र पूर्वं साध्याः
सन्ति देवाः॥ (३६)

वोढंवे दूतस्त्वन्तमुं सीदत्वा यत्रं चत्वारिं च॥५॥ [११]

पूर्णर्घयोऽग्निना ये देवाः सूर्यो मा सन्त्वा नह्यामि वपद्धारः स खंदिर उपयामगृहीतोऽसि यां वै त्वे क्रतुं प्र देवमेकांदशा॥११॥

पूर्णा संहुजान्तवाँग्रे प्राणैरेव पद्मिःशत्॥३६॥

पूर्णा सन्ति देवाः॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः
समाप्तः॥३-५॥

काण्डे दशिन्यः—२०६

आदितः दशिन्यः—९३२

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां तृतीयकाण्डः समाप्तः॥ ३ ॥

॥ काण्डम् ४ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

युज्ञानः प्रथमं मनस्तत्त्वाय सविता धियः। अग्निं
ज्योतिर्निर्चाय वृथिव्या अध्याभरत्। युक्ताय मनसा देवान्सुवर्युतो
धिया दिवम्। बृहश्योति: करिष्यतः सविता प्र सुवाति तान्।
युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सवे। सुवर्गेयाय शत्त्वैः। युज्ञते
मन उत युज्ञते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः। वि होत्रा
दधे वयुनविदेक इन्- (१)

मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः। युजे वां ब्रह्म पूर्वं नमोभिर्वि
श्लोकां यन्ति पथ्येव सूरा॑ः। शृण्वन्ति विश्वे अमृतस्य पुत्रा आ ये
धामानि दिव्यानि तस्थुः। यस्य प्रयाणमन्वन्य इद्युयुर्देवा देवस्य
महिमानमर्चतः। यः पार्थिवानि विमुमे स एतशो रजाऽसि देवः
सविता महित्वना। देवं सवितुः प्र सुव युज्ञं प्र सुव (२)

यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः। केतपूः केतं नः पुनातु
वाचस्पतिर्वचमद्य स्वदाति नः। इमं नौ देव सवितर्यज्ञं प्र सुव
देवायुवं सखिविदं सत्राजितं धनजितं सुवर्जितम्। ऋचा
स्तोमः समर्घय गायत्रेण रथन्तरम्। बृहद्गायत्रवर्तनि। देवस्य त्वा

सवितुः प्रसुवैऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां गायत्रेण छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वदभिरसि नारि- (३)

रसि पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदा भर त्रैष्टुभेन त्वा छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वद्भिरसि नारिरसि त्वयो वयः सधस्थ आग्निः शकेम् खनितुं पुरीष्यं जागतेन त्वा छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वद्भस्तं आधाय सविता बिभ्रदभिः हिरण्यर्यीम्। तया ज्योतिरजस्मिदग्निं खात्वी नु आ भुरानुष्टुभेन त्वा छन्दसाऽऽददेऽङ्गिरस्वत्॥ (४)

इद्यज्ञं प्र सुव नारिगानुष्टुभेन त्वा छन्दसा त्रीणि च॥४॥————[१]

इमामगृभ्यन्त्रशनामृतस्य पूर्वं आयुषि विदथेषु कव्या। तया देवाः सुतमा बभूवुरकृतस्य सामन्धसुरमारपन्ती। प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रव वरिष्ठामनुं संवतम्। दिवि ते जन्मं परममन्तरिक्षे नाभिः पृथिव्यामधि योनिः। युज्ञाथाऽ रासेभं युवमस्मिन् यामै वृषण्वसू। अग्निं भरन्तमस्मयुम्। योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे। सखायु इन्द्रमृतयै। प्रतूर्व- (५)

त्रेह्यवक्रामन्त्रशस्ती रुद्रस्य गाणपत्यान्मयोभूरेहि। उर्वन्तरिक्षमन्विहि स्वस्तिगच्छूतिरभयानि कृणवन्। पूष्णा सयुजा सह। पृथिव्याः सधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेह्यग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेमोऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरिष्यामोऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्भरामः। अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः।

अनु सूर्यस्य (६)

पुरुत्रा च रुश्मीननु द्यावांपृथिवी आ ततान। आगत्यं
वाज्यध्वनः सर्वा मृधो वि धूनुते। अग्निः सधस्थे महति चक्षुषा
नि चिकीषते। आक्रम्य वाजिन्पृथिवीम् ग्रिमिच्छ रुचा त्वम्।
भूम्यां वृत्वाय नो ब्रूहि यतः खनाम तं वयम्। द्यौस्ते पृष्ठं
पृथिवी सधस्थमात्माऽन्तरिक्षं समुद्रस्ते योनिः। विरुद्धाय चक्षुषा
त्वम् भि तिष्ठ (७)

पृतन्युतः। उत्क्राम महते सौभर्गायास्मादास्थानाद्विणोदा
वाजिन्न। वृयः स्याम सुमतौ पृथिव्या अग्निं खनिष्यन्त उपस्थे
अस्याः। उदक्रमीद्विणोदा वाज्यर्वाकः स लोकः सुकृतं
पृथिव्याः। ततः खनेम सुप्रतीकम् ग्रिः सुवो रुहाणा अधि नाकं
उत्तमे। अपो देवीरूपं सृज मधुमतीरयक्षमाय प्रजाभ्यः। तासाऽ
स्थानादुज्ञिहतामोषधयः सुपिष्ठलाः। जिघर्म्य- (८)

ग्रिं मनसा घृतेन प्रतिक्ष्यन्तं भुवनानि विश्वा। पृथुं
तिरश्चा वयसा बृहन्तं व्यचिष्टमन्नः रभसं विदानम्। आ
त्वा जिघर्मि वचसा घृतेनारक्षसा मनसा तञ्जुषस्व। मर्यश्रीः
स्फृहयद्वर्णो अग्निर्नभिमृशे तनुवा जरहृषणः। परि वाजपतिः
कविरग्निरहृव्या न्यक्रमीत्। दधुद्रक्षानि दाशुषें। परि त्वाऽग्ने
पुरं वयं विप्रः सहस्य धीमहि। धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेत्तारं
भङ्गरावतः। त्वम् द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्यस्त्वमशमनस्परि।

त्वं वनेभ्युस्त्वमोषधीभ्युस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः॥ (९)

प्रतुर्बन्धूर्यस्य तिष्ठ जिघर्मि भेत्तारं विशुतिश्च॥ ५॥ [२]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवैऽश्विनोर्बहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां पृथिव्याः सुधस्थेऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खंनामि। ज्योतिष्मन्तं त्वाऽग्ने सुप्रतीकमजस्त्रेण भानुना दीद्यानम्। शिवं प्रजाभ्योऽहिं सन्तं पृथिव्याः सुधस्थेऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वत्खंनामि। अपां पृष्ठमसि सुप्रथां उर्वग्निं भरिष्यदपरावपिष्ठम्। वर्धमानं मह आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। शर्म च स्थो (१०)

वर्म च स्थो अच्छिद्रे बहुले उभे। व्यचस्वती सं वंसाथां भूर्तमग्निं पुरीष्यम्। सं वंसाथाऽ सुवर्विदा सुमीची उरसा त्वनां। अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्त्रमित। पुरीष्योऽसि विश्वभराः। अर्थर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने। त्वामग्ने पुष्करादध्यर्थर्वा निरमन्थत। मूर्धो विश्वस्य वाघतः। तमुं त्वा दध्यङ्गुषिः पुत्र ईघे (११)

अर्थर्वणः। वृत्रहणं पुरन्दरम्। तमुं त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम्। धनञ्जयः रणैरणे। सीदं होतः स्व उं लोके चिंकित्वान्सादयां यज्ञः सुकृतस्य योनौ। देवावीर्देवान् हुविषायजास्यग्ने बृहद्यजमाने वयो धाः। नि होतां होतृषदने विदानस्त्वेषो

दैदिवाऽ असदथ्मुदक्षः। अदव्यतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः
शुचिजिह्वे अग्निः। सऽस्त्रीदस्व महाऽ असि शोचस्व (१२)

देववीतमः। वि धूमंगे अरुषं मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम्।
जनिष्वा हि जेन्यो अग्रे अहाऽहितो हितेष्वरुषो वनेषु। दमेदमे
सप्त रक्ता दधानोऽग्निरुहोता नि पंसादा यज्ञीयान्॥ (१३)

स्थ इधे शोचस्व सुसविशतिश्च॥४॥

-[ω]

सं तेवायुर्मातृरिश्वा दधातूत्तानायै हृदयं यद्विलिष्टम्। देवानां
यश्चरंति प्राणथेन तस्मै च देवि वषडस्तु तुभ्यम्। सुजातो ज्योतिषा
सुह शर्म वर्स्तथमासदः सुवेः। वासो अग्ने विश्वरूपः सं व्ययस्व
विभावसो। उदु तिष्ठ स्वध्वरावा नो देव्या कृपा। दुशे च भासा
बृहता सुशुक्ष्मनिराग्ने याहि सुशस्तिभिः। (१४)

ऊर्ध्वं ऊर्ध्वं सुषुणं ऊतये तिष्ठां देवो न संविता। ऊर्ध्वो
वाजस्य सनिता यदञ्जिभिर्वाघद्विर्विह्यामहे। स जातो गर्भो असि
रोदस्योरग्ने चारुर्विभृत् ओषधीषु। चित्रः शिशुः परि तमाङ्गस्यक्तः प्र
मातृभ्यो अधि कनिकदद्वाः। स्थिरो भव वीड्वङ्ग आशुर्भव वाज्यर्वन्।
पृथुर्भव सुषदस्त्वमग्ने: पुरीषवाहनः। शिवो भव (१५)

प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः। मा द्यावांपृथिवी अभि शूशुचो
माऽन्तरिक्षं मा वनस्पतीन्। प्रैतुं वाजी कनिंकदन्त्रानंदद्रासंभः
पत्वा॥। भरन्त्रग्निं पुरीष्यं मा पाद्यायुषः पुरा। रासंभो वां

कनिंक्रदध्युयुक्तो वृषणा रथैः। स वामग्निं पुरीष्यमाशुर्दूतो
वंहादितः। वृषाऽग्निं वृषणं भरन्त्रपां गर्भं समुद्रियम्। अग्नु आ
याहि (१६)

वीतयं क्रृतं सुत्यम्। ओषधयः प्रति गृह्णीताग्निमेतं
शिवमायन्तमभ्यत्र युज्मान्। व्यस्यन्विश्वा अमतीररातीर्षीदंत्रो
अपे दुर्मतिं हनत्। ओषधयः प्रति मोदध्वमेनं पुष्पावतीः
सुपिष्पलाः। अयं वो गर्भं क्रृत्वियः प्रलः सुधस्थमासदत्॥ (१७)

सुशस्तिभिः शिवो भव याहि षट्टिःशच॥ ४॥ [४]

वि पाजसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो अर्मीवाः।
सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्नेरहं सुहवस्य प्रणीतौ। आपो
हि ष्ठ मयोभुवस्ता नं ऊर्जे दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो
वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा
अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः।
मित्रः (१८)

संसृज्य पृथिवीं भूमिं च ज्योतिषा सुह। सुजातं
जातवेदसमग्निं वैश्वानरं विभुम्। अयक्षमायं त्वा सं सृजामि
प्रजाभ्यः। विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः सं सृजन्त्वानुष्टुभेन
छन्दसाऽङ्गिरस्वत्। रुद्राः समृत्यं पृथिवीं बृहज्योतिः सर्मीधिरे।
तेषां भानुरजस्त्र इच्छुक्रो देवेषु रोचते। संसृष्टां वसुभी रुद्रैर्धीरैः।

कर्मणां मृदम् । हस्ताभ्यां मृद्धीं कृत्वा सिनीवाली करोतु (१९)

ताम् । सिनीवाली सुकपुर्दा सुकुरीरा स्वौपशा । सा तुभ्यं मदिते मह ओखां दंधातु हस्तयोः । उखां करोतु शत्त्या बाहुभ्यामदितिर्धिया । माता पुत्रं यथोपस्थे साग्रिं बिर्भर्तु गर्भ आ । मखस्य शिरोऽसि यज्ञस्य पदे स्थः । वसंवस्त्वा कृष्णन्तु गायत्रेण छन्दसाऽङ्गिरस्वत्पृथिव्यसि रुद्रास्त्वा कृष्णन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वदन्तरिक्षमस्या- (२०)

दित्यास्त्वा कृष्णन्तु जागतेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्वौरसि विश्वे त्वा देवा वैश्वानुराः कृष्णन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्विशोऽसि ध्रुवाऽसि धारया मयि प्रजाः रायस्पोष गौपत्यः सुवीर्यः सजातान् यजमानायादित्ये रास्त्रास्यदितिस्ते बिलं गृह्णातु पाङ्केन छन्दसाऽङ्गिरस्वत् । कृत्वाय सा महीमुखां मृन्मयीं योनिमुग्रयै तां पुत्रेभ्यः सम्प्रायच्छुददितिः श्रूपयानिति ॥ (२१)

मित्रः करोत्वन्तरिक्षमसि प्र चृत्वारि च ॥४॥ [५]

वसंवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण छन्दसाऽङ्गिरस्वदुद्रास्त्वा धूपयन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वदादित्यास्त्वा धूपयन्तु जागतेन छन्दसाऽङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानुरा धूपयन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाऽङ्गिरस्वदिन्दस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्विष्णुस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्वरुणस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वददितिस्त्वा देवी विश्वदेव्यावती

पृथिव्याः सुधस्थैऽज्ञिरस्वत्खनत्ववट देवानां त्वा पर्नीर्- (२२)

देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सुधस्थैऽज्ञिरस्वद्धतूखे
धिषणोस्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सुधस्थैऽज्ञिरस्व-
दभीन्यतामुखे ग्रास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सुधस्थैऽ-
ज्ञिरस्वच्छंपयन्तूखे वर्णत्रयो जनयस्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः
पृथिव्याः सुधस्थैऽज्ञिरस्वत्पञ्चन्तूखे। मित्रैतामुखां पंचेषा मा भेदि।
एतां ते परि ददाम्यभिन्त्यै। अभीमां (२३)

महिना दिवं मित्रो बभूव सप्रथाः। उत श्रवसा पृथिवीम्।
मित्रस्य चरपणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम्। द्युम्नं चित्रश्रवस्तमम्।
देवस्त्वा सवितोद्वपतु सुपाणिः स्वज्ञुरिः। सुबाहुरुत शक्तयाः।
अपद्यमाना पृथिव्याशा दिश् आ पृण। उत्तिष्ठ बृहती
भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वम्। वसवस्त्वाऽऽ च्छृन्दन्तु गायत्रेण
छन्दसाऽज्ञिरस्वद्वास्त्वाऽऽ च्छृन्दन्तु त्रैष्टुभेन् छन्दसा-
अज्ञिरस्वदादित्यास्त्वाऽऽ च्छृन्दन्तु जागतेन् छन्दसाऽज्ञिरस्वद्विश्वे
त्वा देवा वैश्वानुरा आच्छृन्दन्त्वानुष्टुभेन् छन्दसाऽज्ञिरस्वत्॥ (२४)

पर्नीरिमा॒ रुद्रास्त्वाऽऽ च्छृन्दन्वेकान्नविश्वतिश्वं॥३॥ [६]

समास्त्वाग्न ऋतवो वर्धयन्तु संवथ्सुरा ऋषयो यानि सत्या।
सं दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा आ भांहि प्रदिशः पृथिव्याः।
सं चेष्यस्वग्ने प्र च बोधयैनुमुच्च तिष्ठ महते सौभंगाय। मा चं

रिषदुपसुत्ता ते अग्ने ब्रह्माणस्ते युशसः सन्तु मान्ये। त्वामेग्ने वृणते
ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने (२५)

संवरणे भवा नः। सुपल्लहा नौ अभिमातिजिच्च स्वे गये
जागृह्यप्रयुच्छन्न। इहैवाग्ने अधिधारया रुयिं मा त्वा नि क्रन्यूर्वचितो
निकारिणः। क्षत्रमेग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसुत्ता वर्धतां ते अनिष्टतः।
क्षत्रेणाग्ने स्वायुः सः रमस्व मित्रेणाग्ने मित्रधेये यतस्व। सुजातानां
मध्यमस्था एधि राजामग्ने विहृव्यो दीदिहीह। अति (२६)

निहो अति स्त्रियोऽत्यचिन्तिमत्यरातिमग्ने। विश्वा ह्यंगे
दुरिता सहस्वाथास्मभ्यः सुहर्वीरा रुयिं दाः। अनाधृष्यो
जातवेदा अनिष्टतो विराङ्गेष्वे क्षत्रभृदीदिहीह। विश्वा आशाः
प्रमुञ्चन्मानुषीर्भियः शिवाभिरुद्य परिं पाहि नो वृधे। बृहस्पते
सवितर्बोधयैनः सःशिंतं चिथसन्तुरा रुप्ते शिंशाधि। वर्धयैनं
महुते सौभंगायु (२७)

विश्वं एनमनु मदन्तु देवाः। अमुत्रभूयादध्य यद्यमस्य बृहस्पते
अभिशस्तेरमुञ्चः। प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्मादेवानामग्ने भिषजा
शर्चीभिः। उद्युयं तमसुस्परि पश्यन्तो ज्योतिरुत्तरम्। देवं देवत्रा
सूर्यमग्नम् ज्योतिरुत्तमम्॥ (२८)

इमे शिवो अग्नेऽति सौभंगायु चतुर्लिङ्गशब्दः॥ ४॥ [७]

ऊर्ध्वा अस्य सुमिधौ भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचीङ्ग्यग्नेः।

द्युमत्तं मा सुप्रतीकस्य सूनोः। तनूनपादसुरो विश्ववेदा देवो देवेषु
देवः। पथ आनक्ति मध्वा घृतेनां। मध्वा यज्ञं नक्षसे प्रीणानो
नराशः सो अग्ने। सुकृदेवः सविता विश्ववारः। अच्छायमेति
शवसा घृतेनेडानो वहिर्नमसा। अग्निः सुचो अध्वरेषु प्रयथ्सु।
स यंक्षदस्य महिमानमग्ने: स - (२९)

ई मन्द्रासु प्रयसः। वसुश्वेतिष्ठो वसुधातमश्च। द्वारो देवीरन्वस्य
विश्वे व्रता ददन्ते अग्ने:। उरुव्यचसो धाम्ना पत्यमानाः। ते अस्य
योषणे दिव्ये न योनावृषासानक्ताः। इमं यज्ञमवतामध्वरं नः। दैव्या
होतारावृथ्वमध्वरं नोऽग्नेर्जिह्वामभि गृणीतम्। कृणुतं नः स्विष्टिम्।
तिसो देवीर्बहिरेदः सदन्त्विडा सरस्वती (३०)

भारती। मही गृणाना। तन्त्रस्तुरीपुमद्भुतं पुरुक्षु त्वष्टा
सुवीरम्। रायस्पोषं वि ष्यतु नाभिमस्मे। वनस्पतेऽव सृजा
रराणस्त्वनां देवेषु। अग्निरह्व्यः शमिता सूदयाति। अग्ने स्वाहा
कृणुहि जातवेद इन्द्राय हव्यम्। विश्वे देवा हविरिदं जुषन्ताम्।
हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेकं आसीत्। स
दाधार पृथिवीं द्या- (३१)

मुतेमां कस्मै देवाय हविषां विधेम। यः प्राणतो निमिषतो
महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव। य ईशे अस्य द्विपदश्वतुष्पदः
कस्मै देवाय हविषां विधेम। य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं

उपासंते प्रशिषं यस्य देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै
देवाय हुविषां विधेम। यस्येमे हिमवन्तो महित्वा यस्य समुद्रं
रसयो सुहा- (३२)

इहुः। यस्येमाः प्रदिशो यस्य बाहू कस्मै देवाय हुविषां
विधेम। यं क्रन्दसी अवंसा तस्तभाने अभ्यैक्षेतां मनंसा रेजमाने।
यत्राधि सूर उदितौ व्येति कस्मै देवाय हुविषां विधेम। येन द्यौरुग्रा
पृथिवी च दृढे येन् सुवः स्तभितं येन् नाकः। यो अन्तरिक्षे रजसो
विमानः कस्मै देवाय हुविषां विधेम। आपो हु यन्महुतीर्विश्व- (३३)

मायन्दक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम्। ततो देवानां
निरवर्ततासुरेकः कस्मै देवाय हुविषां विधेम। यश्चिदापौ
महिना पर्यपश्यदक्षं दधाना जनयन्तीरग्निम्। यो देवेष्वधि देव
एक आसीत्कस्मै देवाय हुविषां विधेम॥ (३४)

अग्नेः स सरस्वती द्या॒ सुह विश्वश्वरुच्छशश्च॥६॥ [८]

आकृतिमग्निं प्रयुजुङ्ग स्वाहा मनौ मेधामग्निं प्रयुजुङ्ग स्वाहा
चित्तं विज्ञातमग्निं प्रयुजुङ्ग स्वाहा वाचो विधृतिमग्निं प्रयुजुङ्ग स्वाहा
प्रजापतये मनवे स्वाहाऽग्नये वैश्वानुराय स्वाहा विश्वे देवस्य
नेतुर्मर्तो वृणीत सख्यं विश्वे राय इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे
स्वाहा मा सु भित्था मा सु रिषो दृहस्व वीडयस्व सु। अम्ब
धृष्णु वीरयस्वा- (३५)

उग्निश्वेदं करिष्यथः। दृहस्त्व देवि पृथिवि स्वस्तय आसुरी
माया स्वधयां कृताऽसि। जुष्टं देवानां मिदमस्तु हव्यमरिष्टा
त्वमुदीहि यज्ञे अस्मिन्। मित्रैतामुखां तपैषा मा भैदि। एतान्ते
परि ददाम्यभिन्त्यै। द्वन्नः सर्पिरांसुतिः प्रलो होता वरैण्यः।
सहस्रस्पुत्रो अद्भुतः। परस्या अधि संवतोऽवराऽ अभ्या (३६)

तरा यत्राहमस्मि ताऽ अवा। परमस्याः परावतो रोहिदश्व
इहाऽग्निः गंहि। पुरीष्यः पुरुप्रियोऽग्ने त्वं तरा मृधः। सीदु त्वं
मातुरस्या उपस्थे विश्वान्यग्ने वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा मा
तपसाऽभि शूशुचोऽन्तरस्याऽ शुक्रज्योतिर्विभाहि। अन्तरग्ने रुचा
त्वमुखायै सदने स्वे। तस्यास्त्वऽ हरसा तपात्वेदः शिवो भव
शिवो भूत्वा मह्यमग्नेऽथो सीद शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः
सर्वाः स्वां योनिमिहासदः॥ (३७)

वीरयस्वा तपत्विश्शुतिश्च॥ ३॥ [१]

यदग्ने यानि कानि चाऽते दारूणि दुधमसि। तदस्तु तुभ्यमिद्
घृतं तज्जुषस्व यविष्य। यदत्युपजिह्विका यद्वमो अतिसर्पति। सर्व
तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्य। रात्रिं रात्रिमप्रयावभन्तोऽश्वायेव
तिष्ठते घासमस्मै। रायस्पोषेण समिषा मदन्तोऽग्ने मा ते प्रतिवेशा
रिषामा नाभा॑ (३८)

पृथिव्याः समिधानमुग्नि॑ रायस्पोषाय बृहते हवामहे। इरु-

मुदं बृहदुक्थं यजत्रं जेतारमग्निं पृतनासु सासहिम्। याः सेना॑
अभीत्वरीराव्याधिनीरुग्णा॒ उत। ये स्तेना॑ ये च तस्करास्ताऽस्ते॑
अग्रेऽपि दधाम्यास्यै॑। दङ्घैः॒भ्यां मुलिमूङ्ग्यैस्तस्करा॑ उत।
हनूम्याऽस्तेनान्भगवस्ताऽस्त्वं खादु सुखादितान्। ये जनेषु॑
मुलिमूङ्वः स्तेनासुस्तस्करा॑ वने॑। ये (३९)

कक्षेष्वघायवस्ताऽस्ते॑ दधामि जम्भयोः। यो अस्मभ्यमरा-
तीयाद्यश्च नो द्वेष्टे जनेः। निन्दाद्यो अस्मान् दिफसौच्च॑ सर्वं तं
मस्मसा कुरु। सङ्शितं मे ब्रह्म सङ्शितं वीर्यं बलम्। सङ्शितं
क्षत्रं जिष्णु यस्याहमस्मि पुरोहितः। उदैषां बाहू अतिरमुद्वर्चु उदू
बलम्। क्षिणोमि ब्रह्मण्मित्रानुन्नयामि॑ (४०)

स्वाऽ अहम्। दृशानो रुक्म उव्वा॑ व्यद्यौदुर्मर्षमायुः॑
श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो अभवद्वयोभिर्यदेन द्यौरजनयथ्मुरेताः।
विश्वा॑ रूपाणि प्रति॑ मुश्वते कविः प्रासादीद्वदं द्विपदे चतुष्पदे।
वि नाकंमख्यथ्मविता वरेण्योऽनु॑ प्रयाणमुषसो वि राजति।
नक्तोषासा॑ समनसा॑ विरूपे धापयेते॑ शिशुमेकं॑ समीची। द्यावा॑
क्षामा॑ रुक्मो (४१)

अन्तर्विं भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। सुपूर्णोऽसि॑
गुरुत्मा॑त्रिवृत्ते॑ शिरो॑ गायत्रं चक्षुः॑ स्तोमं आत्मा सामं॑ ते॑
तुनूर्वामदेव्यं बृहद्रथन्तरे॑ पुक्षौ यज्ञायज्ञियं पुच्छु॑ छन्दाऽस्यङ्गानि॑

धिष्णीयाः शुफा यजूँषि नाम। सुपुर्णोऽसि गुरुत्मान्दिवं गच्छु
सुवं पत॥ (४२)

नाभा वने येन यामि क्षामा रुक्मीऽष्टात्रिःश्च॥५॥ [१०]

अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि। स इद्वेषु गच्छति।
सोम यास्ते मयोभुवं ऊतयः सन्ति दाशुषै। ताभिर्नोऽविता भंव।
अग्निर्मूर्धा भुवः। त्वं नः सोम् या ते धामानि। तथसवितुवर्णेण्यं
भर्गो देवस्य धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात्। अचित्ती यच्चकृमा
दैव्ये जने दीनैर्दक्षैः प्रभूती पूरुषत्वतां॥ (४३)

देवेषु च सवितुर्मानुषेषु च त्वं नो अत्रं सुवतादनांगसः।
चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम्। यज्ञं दधे सरस्वती।
पार्वीरवी कन्या चित्रायुः सरस्वती वीरपंक्ती धियं धात।
ग्राभिरच्छिद्रः शरणः सजोषा दुराधरः गृणते शर्म यस्त।
पूषा गा अन्वेतु नः पूषा रक्षत्वर्तः। पूषा वाजः सनोतु नः।
शुक्रं ते अन्यद्यज्ञतं ते अन्यद्॥ (४४)

विषुरूपे अहनी द्यौरिवासि। विश्वा हि माया अवसि स्वधावो
भुद्रा ते पूषन्निह रातिरस्तु। तेऽवर्धन्त स्वतंवसो महित्वना नाकं
तस्थुरुरु चक्रिरेसदेः। विष्णुर्यद्धावद्वृष्णं मदुच्युतं वयो न सीदन्नधिं
बुरुहिषि प्रिये। प्रचित्रमर्कं गृणते तुराय मारुताय स्वतंवसे
भरध्वम्। ये सहास्ये सहस्रा सहन्ते॥ (४५)

रेजते अग्ने पृथिवी मुखेभ्यः। विश्वे देवा विश्वे देवाः। द्यावानः पृथिवी इमङ् सिध्रमद्य दिंविस्पृशम्। यज्ञं देवेषु यच्छताम्। प्र पूर्वजे पितरा नव्यसीभिर्गर्भिः कृणुध्वङ् सदने क्रृतस्य। आनौ द्यावापृथिवी दैव्येन जनेन यात् महिं वां वर्णथम्। अग्निः स्तोमेन बोधय समिधानो अमर्त्यम्। हुव्या देवेषु नो दधत्। सहव्युवाडमर्त्य उशिगदूतश्वनोहितः। अग्निर्धिया समृण्वति। शं नौ भवन्तु वाजेवाजे॥ (४६)

पूरुषत्वां यज्ञतन्ते अन्यथसहन्ते चनोहितोऽस्तौ च॥४॥ [११]

युज्ञान इमामर्गम्यां देवस्य सन्ते वि पाजसा वसंवस्त्वा समास्त्वोर्धर्वा अस्याकृतिं यदग्ने यान्यग्ने यं यज्ञमेकादशा॥१॥

युज्ञानो वर्म च स्थ आदित्यास्त्वा भारती स्वाः अहङ् पद्मत्वारिःशत्॥४६॥

युज्ञानो वाजेवाजे॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः
समाप्तः॥४-१॥

काण्डे दशिन्यः—४६

आदितः दशिन्यः—९७८

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायुत्रं छन्दु आ रोहं पृथिवीमनु
वि क्रमस्वं निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिशस्तिहा
त्रैष्टुभुं छन्दु आ रोहान्तरिक्षमनु वि क्रमस्वं निर्भक्तः स यं द्विष्मो
विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयुतो हुन्ता जागतुं छन्दु आ रोहु दिवमनु
वि क्रमस्वं निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः (१)

क्रमोऽसि शत्रूयुतो हुन्ताऽनुष्टुभुं छन्दु आ रोहु दिशोऽनु वि
क्रमस्वं निर्भक्तः स यं द्विष्मः। अक्रन्ददग्निः स्तुनर्यन्त्रिवृद्धौः क्षामा
रेरिहद्वीरुधः समुञ्जन्न। सुद्यो जंजानो वि हीमिद्धो अख्यदा रोदसी
भानुनां भात्यन्तः। अग्नेऽभ्यावर्तिन्नभि न आ वर्तस्वाऽयुषां वर्चसा
सन्या मेधयां प्रजया धनेन। अग्ने (२)

अङ्गिरः शतं तै सन्त्वावृतः सहस्रं त उपावृतः। तासां पोषस्य
पोषेण पुनर्नो नष्टमा कृधि पुनर्नो रुयिमा कृधि। पुनर्लूर्जा नि
वर्तस्व पुनरग्न इषाऽयुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः। सह रथ्या
नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्वं धारया। विश्वफिन्नया विश्वतुस्परि। उदुत्तमं
वरुणं पाशमुस्मदवाधमं (३)

वि मध्यमङ्ग श्रथाया। अथां वयमादित्य ब्रुते तवानांगसो

अदितये स्याम। आ त्वांहारप्रभुन्तरंभूर्धुवस्ति॒ष्ठाविचाचलिः।
विशंस्त्वा॑ सर्वा॑ वाञ्छन्त्व॑स्मित्राष्ट्रमधि॑ श्रय। अग्रे॑ बृहन्तुषसांमृधर्वो॑
अस्थान्त्रिर्जग्मिवान्तमंसो॑ ज्योतिषाऽऽज्ञात्। अग्निर्भानुना॑ रुशता॑
स्वङ्गु॑ आ जातो॑ विश्वा॑ सद्व्यान्यप्राः। सीदु॑ त्वं मातुरस्या - (४)

उपस्थे॑ विश्वान्यग्रे॑ वयुनानि॑ विद्वान्। मैनांमर्चिषा॑ मा॑
तपसाऽभि॑ शूशुचोऽन्तरस्या॑ शुक्रज्योतिर्विं भाहि। अन्तरग्रे॑ रुचा॑
त्वमुखायै॑ सदने॑ स्वे। तस्यास्त्व॑ हरसा॑ तपञ्चातवेदः॑ शिवो॑ भव।
शिवो॑ भूत्वा॑ मह्यमग्रेऽथो॑ सीद॑ शिवस्त्वम्। शिवाः॑ कृत्वा॑ दिशः॑
सर्वाः॑ स्वं योनिमिहासंदः। हुःसः॑ शुचिपद्मसुरन्तरिक्षसद्घोता॑
वेदिषदतिर्थिर्दुरोणसत्। नृषद्वरसदत्सद्योमुसदजा॑ गोजा॑ क्रेतजा॑
अंद्रिजा॑ क्रृतं बृहत्॥ (५)

दिवमनु॑ वि॑ क्रमस्व॑ निर्भक्तः॑ स यं॑ द्विष्मो॑ विष्णोर्धनेनाग्नेऽधममस्या॑ शुचिपथ्योऽशं च॥५॥ [१]

दिवस्परि॑ प्रथमं जंजे॑ अग्निरस्मद्वितीयं॑ परि॑ जातवेदाः।
तृतीयमप्सु॑ नृमणा॑ अजस्रमिन्धान॑ एनं॑ जरते॑ स्वाधीः। विद्वा॑ ते॑
अग्रे॑ त्रेधा॑ त्रयाणि॑ विद्वा॑ ते॑ सद्वि॑ विभृतं॑ पुरुत्रा॑। विद्वा॑ ते॑ नाम॑
परमं॑ गुहा॑ यद्विद्वा॑ तमुथसं॑ यत्॑ आजगन्थं। सुमुद्रे॑ त्वा॑ नृमणा॑
अफस्वन्तर्नृचक्षा॑ ईधे॑ दिवो॑ अग्न॑ ऊधन्नं। तृतीये॑ त्वा॑ (६)

रजसि॑ तस्थिवा॑ समृतस्य॑ योनौ॑ महिषा॑ अहिन्वन्न।
अक्रन्ददग्निः॑ स्तनयन्त्रिव॑ द्यौः॑ क्षामा॑ रेरिहद्वीरुधः॑ समञ्जन्न।
सद्यो॑ जंजानो॑ वि॑ हीमिद्धो॑ अख्यदा॑ रोदसी॑ भानुना॑ भात्यन्तः।

उशिक्पांवको अरतिः सुमेधा मर्त्यग्निरमृतो निधायि। इयर्ति
धूममरुषं भरिभ्रुदुच्छुक्रेण शोचिषा द्यामिनक्षत्। विश्वस्य
केतुर्भुवनस्य गर्भ आ (७)

रोदसी अपृणाञ्चायमानः। वीडुं चिदद्रिमभिनत्परायञ्जना
यदग्निमयजन्तु पश्च। श्रीणामुदारो धरुणो रथीणां मनीषाणां
प्राप्णः सोमंगोपाः। वसोः सूनुः सहसो अपसु राजा वि भात्यग्रं
उषसांमिधानः। यस्ते अद्य कृणवद्वदशोचेऽपूपं देव घृतवन्तमग्ने।
प्रतं नय प्रतुरां वस्यो अच्छाभि द्युम्नं देवभक्तं यविष्ट। आ (८)

तम्भंज सौश्रवसेष्वग्नं उक्थउक्थ आ भंज शस्यमाने।
प्रियः सूर्ये प्रियो अग्ना भंवात्युञ्जातेनं भिनदुञ्जनित्वै। त्वामग्ने
यजमानाऽनु द्यून् विश्वा वसूनि दधिरे वार्याणि। त्वया
सह द्रविणमिच्छमाना ब्रजं गोमन्तमुशिजो वि वंव्रुः। दृशानो
रुक्म उर्वा व्यद्वौद्वर्मरूपमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो
अभवद्वयोभिर्यदेनुं द्यौरजनयथसुरेताः॥ (९)

तृतीये त्वा गर्भ आ यंविष्टा यच्चत्वारि च॥४॥ [२]

अन्नपुतेऽन्नस्य नो देह्यनमीवस्य शुष्मिणः। प्रप्रदातारं तारिष्
ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। उदु त्वा विश्वे देवा अग्ने भरन्तु
चित्तिभिः। स नौ भव शिवतमः सुप्रतीको विभावसुः। प्रेदग्ने
ज्योतिष्मान् याहि शिवेभिर्चिभिस्त्वम्। बृहद्विर्भानुभिर्भासन्मा

हि॒ सीस्तुनुवा॑ प्रुजाः। सु॒मिधा॒ग्नि॑ दु॒वस्यत् घृ॒तैर्ब॑धयु॒तातिंथिम्।
आ (१०)

इस्मिन् हृव्या जुहोतन। प्रप्रायमग्निर्भृतस्य॑ शृण्वे वि यथ्सूर्यो॑
न रोचते बृहद्भाः। अभि॑ यः पूरुं पृतंनासु तस्थौ दीदाय॑ दैव्यो॑
अतिंथिः शिवो नः। आपौ देवीः प्रति॑ गृह्णीतु॑ भस्मैतथ्योने कृणुध्वं॑
सुरभावु॑ लोके। तस्मै॑ नमन्तां जनयः सुपर्णी॑मर्तिवं॑ पुत्रं बिभृता॑
स्वेनम्। अ॒फस्वंग्ने॑ सधिष्ठत्व (११)

सौषधीरनु॑ रुध्यसे। गर्भे॑ सज्ञायसे॑ पुनः। गर्भे॑ अ॒स्योषधीनां॑
गर्भे॑ वन॒स्पतीनाम्। गर्भे॑ विश्वस्य॑ भूतस्याग्ने॑ गर्भे॑ अ॒पामसि।
प्रसद्य॑ भस्मना॑ योनिमपश्च॑ पृथिवीमग्ने॑। स॒सृज्य॑ मातृभिस्त्वं॑
ज्योतिंष्टान्पुनरासदः। पुनरासद्य॑ सदनमपश्च॑ पृथिवीमग्ने॑। शेषे॑
मातुर्यथोपस्थेऽन्तरस्यां॑ शिवतमः। पुनरुज्जर्जा (१२)

नि॑ वर्तस्व॑ पुनरग्ने॑ इषाऽयुषा। पुनर्नः॑ पाहि॑ विश्वतः। सह॑
रुद्ध्या॑ नि॑ वर्तस्वाग्ने॑ पिन्वस्व॑ धारया। विश्वफिस्त्वा॑ विश्वतस्परि॑।
पुनस्त्वादित्या॑ रुद्रा॑ वसंवः॑ समिन्धतां॑ पुनर्ब्रह्माणो॑ वसुनीथ॑ यज्ञः।
घृतेन॑ त्वं॑ तनुवो॑ वर्धयस्व॑ सत्याः॑ सन्तु॑ यज्ञमानस्य॑ कामाः। बोधा॑
नो॑ अ॒स्य॑ वच्सो॑ यविष्ठ॑ मः॒हिष्ठस्य॑ प्रभृतस्य॑ स्वधावः। पीयति॑ त्वो॑
अनु॑ त्वो॑ गृणाति॑ वन्दारुस्ते॑ तनुवं॑ वन्दे॑ अग्ने। स बोधि॑ सूरिमधवा॑
वसुदावा॑ वसुपतिः। युयोध्यस्मद्वेषांसि॥ (१३)

आ तवोर्जाऽनु पौडंश च॥४॥ [३]

अपेत् वीत् वि च सर्पतातो येऽत्र स्थ पुराणा ये च नूतनाः।
अदादिदं यमोऽवसानं पृथिव्या अक्रन्निमं पितरो लोकमस्मै।
अग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि संज्ञानंमसि कामधरणं मयिं ते
कामधरणं भूयात्। सं या वः प्रियास्तनुवः सम्प्रिया हृदयानि वः।
आत्मा वौ अस्तु (१४)

सम्प्रियः सम्प्रियास्तनुवो मम। अयः सो अग्निर्यस्मिन्थसोम-
मिन्दः सुतं दधे जठरे वावशानः। सहस्रियं वाजुमत्यं न
सप्तिः ससवान्थसन्थस्तूयसे जातवेदः। अग्ने दिवो अर्णमच्छां
जिगास्यच्छां देवाः ऊचिषे धिष्ठिया ये। याः परस्तांद्रोचने
सूर्यस्य याश्वावस्तांदुपतिष्ठन्त आपः। अग्ने यत्ते दिवि वर्चः
पृथिव्यां यदोषधी- (१५)

ष्वफ्सु वां यजत्र। येनान्तरिक्षमुर्वाततन्थं त्वेषः स भानुरर्णवो
नृचक्षाः। पुरीष्यासो अग्नयः प्रावृणेभिः सजोषसः। जुषन्ताः
हृव्यमाहुतमनमीवा इषो मुहीः। इडामग्ने पुरुदःसः सुनिं गोः
शश्वत्तमः हव्यमानाय साध। स्यान्तः सुनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते
सुमतिर्भूत्वस्मे। अयं ते योनिरक्तत्वियो यतो जातो अरोचथाः।
तं जान- (१६)

त्रंग्रु आ रोहाथां नो वर्धया रुयिम्। चिदसि तयां देवतयाऽ-

ज्ञिरस्वद्भुवा सीद परिचिदसि तया देवतयाऽज्ञिरस्वद्भुवा सीद लोकं पृण छिद्रं पृणाथो सीद शिवा त्वम्। इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन् योनांवसीषदन्न। ता अस्य सूददोहसुः सोमङ्ग श्रीणन्ति पृश्जयः। जन्मं देवानां विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः॥ (१७)

अस्त्वोपधीषु जानन्नाईत्वारिष्ठाच॥ ४॥

[४]

समितः सं कल्पेथा उ सम्प्रियौ रोचिष्णू सुमनुस्यमानौ। इष्मूर्जमभि संवसानौ सं वां मनासि सं ब्रता समुचितान्याकरम्। अग्ने पुरीष्याधिपा भवा त्वं नः। इष्मूर्जयजमानाय धेहि। पुरीष्यस्त्वमग्ने रयिमान्पुष्टिमा उ असि। शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वां योनिमिहासंदः। भवतं नः समनसौ समोकसा- (१८)

वरेपसौ। मा यज्ञः हि सिष्टं मा यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः। मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीष्यमग्निः स्वे योनांवभारुखा। तां विश्वैर्देवैरकृतुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा वि मुञ्चतु। यदस्य पारे रजसः शुक्रं ज्योतिरजायत। तत्रः परदति द्विषोऽग्ने वैश्वानरस्वाहा॑॥ नमः सु ते निरकृते विश्वरूपे- (१९)

यस्मयं वि चृता बन्धमेतम्। यमेन त्वं यम्यां संविदानोत्तमं नाकुमधि रोहयेमम्। यत्ते देवी निरकृतिरा बुबन्धु दामं ग्रीवास्वविचर्त्यम्। इदं ते तद्वि ष्याम्यायुषो न मध्यादथा जीवः पितुमाद्धि प्रमुक्तः। यस्यास्ते अस्याः कूर आसञ्जुहोम्येषां

बृन्धानां मवु सर्जनाया। भूमि रिति त्वा जना विदुर्निरकृति- (२०)

रिति त्वाहं परि वेद विश्वतः। असुन्वन्तु मयं जमानमिच्छ
स्तेनस्येत्यां तस्करस्यान्वैषि। अन्यमस्मदिच्छ सा ते इत्या नमो
देवि निरकृते तुभ्यं मस्तु। देवीमहं निरकृति वन्दमानः पितेवं पुत्रं
दंसये वचोभिः। विश्वस्य या जायमानस्य वेद शिरःशिरः प्रति
सूरी वि चष्टे। निवेशनः सुङ्गमनो वसूनां विश्वा रूपाभि चष्टे (२१)

शर्चाभिः। देव इव सविता सत्यधर्मेन्द्रो न तस्थौ समरे
पथीनाम्। सं वरुत्रा दधातन् निराहावान्कृणोतन। सिंशामहा
अवटमुद्रिण वयं विश्वाहादस्तु मक्षितम्। निष्कृताहावमवटः
सुवरत्रः सुपेचनम्। उद्रिणः सिञ्चे अक्षितम्। सीरा युञ्जन्ति
कवयो युगा वि तन्वते पृथक्। धीरा देवेषु सुम्नया। युनक्त् सीरा
वि युगा तनोत कृते योनौ वपत्तेह (२२)

बीजम्। गिरा च श्रुष्टिः सभरा असन्नो नेदीय इध्यूण्या
पुक्षमायत्। लाङ्गलं पर्वीरवः सुशेवः सुमतिथ्सरु। उदित्कृष्टिः
गामविं प्रफर्व्य च पीवरीम्। प्रस्थावद्रथवाहनम्। शुनं नः फाला
वि तुदन्तु भूमिः शुनं कीनाशा अभि यन्तु वाहान्। शुनं पुर्जन्यो
मधुना पयोभिः शुनासीरा शुनमस्मासु धत्तम्। कामं कामदुघे धुक्षव
मित्राय वरुणाय च। इन्द्रायाग्रये पूष्ण ओषधीभ्यः प्रजाभ्यः। घृतेन
सीता मधुना समक्ता विश्वैर्द्वैरनुमता मुरुद्धिः। ऊर्जस्वती पयसा

पिन्वं माना॒ऽस्मा॑न्ध्सी॒ते पयं सा॒ऽभ्याव॑वृथ्स्व॥ (२३)

समोक्तौ विश्वरूपे विदुर्निर्क्षतिरुभि चंष्ट इह मित्रायु द्वाविरूपतिश्च॥६॥ [५]

या जाता ओषंधयो देवेभ्यं स्त्रियुगं पुरा। मन्दामि ब्रूपॄम् महः
शृतं धामानि सुस च। शृतं वो अम्बु धामानि सुहस्तमुत वो रुहः।
अथा शतक्त्वो यूयमिम् मै अग्रं कृत। पुष्पावतीः प्रसूवतीः
फलिनीरफला उत। अश्वा इव सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्णावः।
ओषंधीरिति मातरस्तद्वौ देवीरूपं ब्रुवे। रपांसि विघ्नीरिति रप-
(२४)

श्रातयमानाः। अश्वथे वो निषदनं पर्ण वो वसतिः कृता।
गोभाज इत्किलासथ यथसनवथ पूरुषम्। यदहं वाजयन्निमा
ओषंधीरहस्त आदधे। आत्मा यक्षमस्य नश्यति पुरा जीवुग्रभौ
यथा। यदोषंधयः सङ्ख्यन्ते राजानः समिताविव। विप्रः स
उच्यते भिषग्रक्षोहार्मीवचातनः। निष्कृतिर्नामि वो माताथा॑ यूयः
स्थृ सङ्कृतीः। सुराः पंतुत्रिणः। (२५)

स्थन् यदामयति निष्कृत। अन्या वो अन्यामवत्वन्यान्यस्या
उपावत। ताः सर्वा॑ ओषंधयः संविदाना इदं मै प्रावता
वचः। उच्छुष्मा॑ ओषंधीनां गावो गोषादिवरते। धनः
सनिष्यन्तीनामात्मानं तवं पूरुष। अति॑ विश्वाः परिष्ठाः
स्तेन इव व्रजमंक्रमुः। ओषंधयः प्राचुच्यवुर्यत किं च तनुवाऽ॑
रपः। या- (२६)

स्तं आत्स्थुरात्मानं या आविविशुः परुःपरुः। तास्ते यक्षम्
वि बाधन्तामुग्रो मध्यमशीरिंव। साकं यक्षम् प्र पतं श्येनेन
किकिदीविना॑। साकं वातस्य ध्राज्या॑ साकं नश्य निहाकंया।
अश्वावती॒ सोमवतीमूर्जयन्तीमुदोजसम्। आ विष्टि॑ सर्वा॑
ओषधीरस्मा अरिष्टतातये। या॑ फलिनीर्या॑ अफला अपुष्पा याश्च
पुष्पिणी॑। बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो॑ मुश्चन्त्वऽहंसः। या - (२७)

ओषधयः सोमराज्ञी॑ प्रविष्टा॑ पृथिवीमनु॑। तासां॑ त्वमस्युत्तमा॑
प्र णो॑ जीवात्वे॑ सुवा॑ अवपतन्तीरवदन्ति॑ ओषधयः परि॑। यं
जीवमश्ववामहै॑ न स रिष्याति॑ पूरुषः। याश्चेदमुपशृणवन्ति॑ याश्च
दूरं परागताः। इह सञ्जन्त्य॑ ताः॑ सर्वा॑ अस्मै॑ सं दत्त भेषजम्।
मा वौ॑ रिषत्खनिता॑ यस्मै॑ चाहं॑ खनामि॑ वः। द्विपच्चतुष्पदस्माक॒॑
सर्वमस्त्वनांतुरम्। ओषधयः॑ सं वदन्ते॑ सोमेन॑ सुह राज्ञा॑। यस्मै॑
करोति॑ ब्राह्मणस्तः॒ राजन्पारयामसि॥ (२८)

रपः पत्रिणीर्या॑ अऽहंसो॑ या॑ खनामि॑ वोऽष्टादश च॥५॥ [६]

मा नो॑ हिसीञ्जनिता॑ यः॑ पृथिव्या॑ यो॑ वा॑ दिव॑ सत्यधर्मा॑
ज्ञानान्। यश्चापश्चन्द्रा॑ बृहतीर्जजानु॑ कस्मै॑ देवाय॑ हविषां॑ विधेम।
अभ्यावर्तस्व॑ पृथिवि॑ यज्ञेन॑ पयंसा॑ सुह। वपां॑ तै॑ अग्निरिषितो-
ऽवं॑ सर्पतु। अग्ने॑ यत्ते॑ शुक्रं॑ यच्चन्द्रं॑ यत्पूतं॑ यद्यज्ञियम्। तद्वेभ्यो॑
भरामसि। इष्मूर्जमहमित आ (२९)

दं द ऋतस्य धाम्नो अमृतस्य योनेः। आ नो गोषु
 विशुत्वौषधीषु जहांमि सेदिमनिराममौवाम्। अग्ने तव श्रवो वयो
 महि भ्राजन्त्यर्चयो विभावसो। बृहद्ब्रानो शवसा वाजमुक्थ्यं
 दधासि दाशुषे कवे। इरज्यन्नग्ने प्रथयस्व जन्तुभिरस्मे रायो
 अमर्त्य। स दंशुतस्य वपुषो वि राजसि पृणक्षि सानुसि॒॑
 रुयिम्। ऊर्जो नपाञ्चातवेदः सुशुस्तिभिर्मन्दस्व (३०)

धीतिभिर्हितः। त्वे इषः सं दंधुभूरिरेतसश्चित्रोत्यो
 वामजाताः। पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदियर्षि भानुनाः।
 पुत्रः पितरा विचरन्नुपावस्युभे पृणक्षि रोदसी। ऋतावानं महिषं
 विश्वचर्घणिमग्नि॒॑ सुम्नाय दधिरे पुरो जनाः। श्रुत्कर्ण॒॑ सुप्रथस्तमं
 त्वा गिरा दैव्यं मानुषा युगा। निष्कर्तरंमधुरस्य प्रचेतसं क्षयन्तु॒॑
 राध्यसे मुहे। रातिं भृगूणामुशिजं कुविक्रतुं पृणक्षि सानुसि॒॑ (३१)

रुयिम्। चितः स्थ परिचितं ऊर्ध्वचितः श्रयध्वं तयां देवतया-
 ऽङ्गिरस्वद् ध्रुवाः सीदता। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम
 वृष्णियम्। भवा वाजस्य सङ्घथे। सं ते पयाऽसि समु यन्तु
 वाजाः सं वृष्णियान्यभिमातिषाहः। आप्यायमानो अमृताय सोम
 दिवि श्रवाऽस्युत्तमानि धिष्व॥ (३२)

आ मन्दस्व सानुसिमेकान्त्रचत्वारि॒॑ शब्दः॥ ४॥

[७]

अभ्यस्थाद्विश्वाः पृतना अरातीस्तदग्निराहु तदु सोम आहा।

बृहस्पतिः सविता तन्म आह पूषा माऽधाश्मुकृतस्य लोके।
यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्समुद्रादुत वा पुरीषात्। श्येनस्य
पृक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुतं जनिम् तते अर्वन्। अपां पृष्ठमसि
योनिरग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमानम्। वर्धमानं मह (३३)

आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। ब्रह्मं जज्ञानं
प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेन आवः। स बुधियां उपमा
अस्य विष्टा: सुतश्च योनिमसंतश्च विवः। हिरण्यगर्भः समर्वतताग्रे
भूतस्य जातः पतिरेकं आसीत्। स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै
देवाय हविषां विधेम। द्रफ्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु (३४)

द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनुं सञ्चरन्तं द्रफ्सं
जुहोम्यनुं सप्त होत्राः। नमो अस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनुं।
ये अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः। येऽदो रौचने दिवो ये
वा सूर्यस्य रश्मिषु। येषामुप्सु सदः कृतं तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः।
या इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पतीः रनुं। ये वावटेषु शेरते
तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः॥ (३५)

मुहोऽनु यातुधानामेकादश च॥३॥ [८]

ध्रुवाऽसि धरुणास्तृता विश्वकर्मणा सुकृता। मा त्वा समुद्र
उद्धीन्मा सुपर्णोऽव्यथमाना पृथिवीं दृह्। प्रजापतिस्त्वा सादयतु
पृथिव्याः पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं प्रथोऽसि पृथिव्यसि भूरसि

भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धर्त्री पृथिवीं
यच्छ पृथिवीं दृहं पृथिवीं मा हि सीर्विश्वस्मै प्राणायापानाय
व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै (३६)

चरित्रायाग्निस्त्वाभि पांतु मुह्या स्वस्त्या छुर्दिषा शन्तमेन तया
देवतयाऽङ्गिरस्वद्गुवा सीदा। काण्डात्काण्डात् प्ररोहन्ती परुषःपरुषः
परि। एवा नौ दूर्वे प्रतंनु सुहस्रेण शतेन च। या शतेन प्रतनोषि
सुहस्रेण विरोहसि। तस्यास्ते देवीष्टके विधेम हविषां वयम्।
अषांढाऽसि सहमाना सहस्वारातीः सहस्वारातीयुतः सहस्व
पृतनाः सहस्व पृतन्युतः। सुहस्रवीर्या- (३७)

असि सा मा जिन्व। मधु वातो ऋतायुते मधु क्षरन्ति
सिन्धवः। माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः। मधु नक्तमुतोषसि मधुमत्पार्थिवः
रजः। मधु द्यौरस्तु नः पिता। मधुमात्रो वनस्पतिर्मधुमा अस्तु
सूर्यः। माध्वीर्गावो भवन्तु नः। मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं
मिमिक्षताम्। पिपृतां नो भरीमभिः। तद्विष्णोः परमं (३८)

पदः सदा पश्यन्ति सूरयः। दिवीवु चक्षुराततम्। धुवाऽसि
पृथिवि सहस्व पृतन्युतः। स्यूता देवेभिरमृतेनागाः। यास्ते अग्ने
सूर्ये रुचं उद्यतो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः सर्वाभी रुचे
जनाय नस्कृधि। या वौ देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः।
इन्द्रांग्री ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते। विराङ् (३९)

ज्योतिरधारयथस्माङ्गोतिरधारयथस्वराङ्गोतिरधारयत्। अग्ने
युक्ष्वा हि ये तवाऽश्वांसो देव साधवः। अरं वहन्त्याशवः। युक्ष्वा
हि देवहूतमाऽ अश्वाऽ अग्ने रथीरिव। नि होता पूर्वः सदः।
द्रुपस्श्वस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं
योनिमनु सञ्चरन्तं द्रुपसं जुहोम्यनु सुप्त (४०)

होत्राः। अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्नेवैश्वानरस्य च।
अग्निज्योतिषा ज्योतिष्मान्त्रुक्मो वर्चसा वर्चस्वान्। क्रृचे त्वा रुचे
त्वा समिथ्सवन्ति सुरितो न धेनाः। अन्तरहृदा मनसा पूयमानाः।
घृतस्य धारा अभि चाकशीमि। हिरण्ययो वेतसो मध्य आसाम्।
तस्मैन्थसुपुणो मंधुकृत्कुलायी भजन्नास्ते मधु देवताभ्यः। तस्यांसते
हरयः सुप्त तीरे स्वधां दुहाना अमृतस्य धाराम्॥ (४१)

प्रतिष्ठायै सुहस्त्रवीर्या परमं विग्रादस्तु तीरे चृत्वारि च॥६॥ [९]

आदित्यं गर्भं पयसा समञ्चसुहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपम्।
परि वृद्धि हरसा माऽभि मृक्षः शतायुषं कृणुहि चीयमानः।
इमं मा हिंसीद्विपादं पशूनाऽ सहस्राक्षु मेधु आ चीयमानः।
मयुमारण्यमनु ते दिशामि तेन चिन्वानस्तनुवो नि र्णदा वातस्य
ध्राजिं वरुणस्य नाभिमश्च जज्ञानः सरिरस्य मध्यै। शिशु
नुदीनाऽ हरिमद्रिबुद्धमग्ने मा हिंसीः (४२)

परमे व्योमन्। इमं मा हिंसीरेकंशफं पशूनां कनिकदं

वाजिनं वाजिनेषु। गौरमारण्यमनुं ते दिशामि तेनं चिन्वानस्तुनुवो
नि षीदा। अजस्तुमिन्दुमरुषं भुरण्युमग्निर्मांडे पूर्वचिंत्तौ नमोभिः। स
पर्वभिरक्षतुशः कल्पमानो गां मा हि॒सीरदितिं विराजम्। इमः
संमुद्रः शतधारमुथ्सं व्युच्यमानं भुवनस्य मध्यै। घृतं दुहानामदितिं
जनायाग्ने मा (४३)

हि॒सीः परमे व्योमन्त्रा। गुवयमारण्यमनुं ते दिशामि तेनं
चिन्वानस्तुनुवो नि षीदा। वरुत्रिं त्वष्टुर्वरुणस्य नाभिमविं जज्ञाना॑
रजसः परस्मात्। मुही॑ साहुस्रीमसुरस्य मायामग्ने मा हि॒सीः
परमे व्योमन्त्रा। इमामूर्णायुं वरुणस्य मायां त्वचं पशुनां द्विपदां
चतुष्पदाम्। त्वष्टुः प्रजानां प्रथमं जनित्रमग्ने मा हि॒सीः परमे
व्योमन्त्रा। उष्ट्रमारण्यमनुं (४४)

ते दिशामि तेनं चिन्वानस्तुनुवो नि षीदा। यो अग्निरग्नेस्तपसो-
ऽधिं जातः शोचात्पृथिव्या उत वा दिवस्परि। येन प्रजा विश्वकर्मा॑
व्यानुद्धमग्ने हेडः परि ते वृणक्तु। अजा ह्यग्नेरजनिष्ठं गर्भाथ्सा
वा अपश्यञ्जनितारमग्नै। तया रोहमायनुप मेध्यासस्तया॑ देवा
देवतामग्रं आयन्त्रा। शरुभमारण्यमनुं ते दिशामि तेनं चिन्वानस्तुनुवो
नि षीदा॥ (४५)

अग्ने मा हि॒सीरग्ने मोष्ट्रमारण्यमनुं शरभं नवं च॥४॥ [१०]

इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूषथः। तद्वाँ चेति

प्र वीर्यम् । इजथंद्वृत्रमुत संनोति वाजमिन्द्रा यो अग्नी सहुरी
सपर्यात् । इरज्यन्ता वसव्यस्य भूरेः सहस्तमा सहसा वाजयन्ता ।
प्र चरणिभ्यः पृतना हवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाथे दिवश्च । प्र
सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा भुवनात्यन्या ।
मरुतो यस्य हि (४६)

क्षये पाथा दिवो विमहसः । स सुगोपातमो जनः । यज्ञैर्वा
यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम् । मरुतः शृणुता हवम् । श्रियसे
कं भानुभिः सम्मिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः सुखादयः । ते
वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्रः । अव
ते हेऽु उदुत्तमम् । कया नश्चित्र आ भुवदूरी सुदावृथः सखा ॥ कया
शचिष्ठया वृता । (४७)

को अद्य युङ्के धुरि गा क्रृतस्य शिर्मीवतो भामिनो दुरह्णायून् ।
आसन्निषून्-हृथस्वसौ मयोभून् य एंषां भृत्यामृणधृथस जीवात् । अग्ने
नयाऽऽ देवानां शं नो भवन्तु वाजेवाजे । अपस्विग्ने सधिष्ठव
सौषधीरनु रुध्यसे । गर्भे सञ्जायसे पुनः । वृषा सोम द्युमा ९ अस्मि
वृषा देव वृषब्रतः । वृषा धर्माणि दधिषे । इमं मै वरुण तत्वा यामि
त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने ॥ (४८)

हि वृता म् एकांदश च ॥ ३ ॥

[११]

विष्णोः क्रमोऽसि दिवस्पर्यन्तप्रतेऽपेत् समितं या जाता मा नो हिंसीद्वाऽस्यादित्यङ्गभूमिन्द्राग्नी

रोचनैकांदशा॥११॥

विष्णोरस्मिन् हुव्येति त्वाऽहं धीतिभिरुहोत्रां अष्टाचाँत्वारिःशत्॥४८॥

विष्णोः क्रमौऽसि स त्वन्नो अग्ने॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः
समाप्तः॥४-२॥

काण्डे दशिन्यः—१४

आदितः दशिन्यः—१०२६

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

अपां त्वेम॑न्सादयाम्यपां त्वोद्द॒न्सादयाम्यपां त्वा
 भस्म॑न्सादयाम्यपां त्वा ज्योति॑षि सादयाम्यपां त्वाऽयने॑
 सादयाम्यर्णवे॑ सदने॑ सीद समुद्रे॑ सदने॑ सीद सलि॑ले॑ सदने॑
 सीदापां क्षये॑ सीदापा॑ सधि॑षि सीदापां त्वा॑ सदने॑ सादयाम्यपां॑
 त्वा॑ सुधस्थे॑ सादयाम्यपां त्वा॑ पुरीषे॑ सादयाम्यपां त्वा॑ योनौ॑
 सादयाम्यपां त्वा॑ पाथसि॑ सादयामि॑ गाय॑त्री॑ छन्दस्मि॑ष्टुप्छन्दो॑
 जगंती॑ छन्दो॑जनुष्टुप्छन्दः॑ पुङ्किश्छन्दः॑॥ (१)

योनौ पञ्चदश च॥१॥ [१]

अयं पुरो भुवस्तस्य॑ प्राणो भौवायनो वंसन्तः॑ प्राणायनो॑
 गाय॑त्री॑ वासन्ती॑ गायत्रियै॑ गायत्रं॑ गायत्रादुपा॑शुरुपा॑शोस्मि॑वृत्॑
 त्रिवृतो॑ रथन्तर॑ रथन्तराद्वसिंष्ठ॑ ऋषिः॑ प्रजापतिगृहीतया॑ त्वया॑
 प्राणं गृह्णामि॑ प्रजाभ्यो॑ज्यं दक्षिणा॑ विश्वकर्मा॑ तस्य॑ मनो॑ वैश्वकर्मणं॑
 ग्रीष्मो॑ मानसस्मि॑ष्टुग्रैष्मी॑ त्रिष्टुभं॑ ऐडमैडादन्तर्यामो॑न्तर्यामात्॑
 पञ्चदशः॑ पञ्चदशाद्वृहद्वृहतो॑ भुरद्वाज॑ ऋषिः॑ प्रजापतिगृहीतया॑
 त्वया॑ मनो॑ - (२)

गृह्णामि॑ प्रजाभ्यो॑ज्यं पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य॑ चक्षुर्वैश्वव्यचसं॑
 वरुषाणि॑ चाक्षुषाणि॑ जगंती॑ वारुषी॑ जगंत्या॑ ऋक्षम॑मृक्षमाच्छुक्रः॑

शुक्राथसंसदशः संसदशाद्वैरूपं वैरूपाद्विश्वामित्रं ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया चक्षुर्गृहामि प्रजाभ्यं इदमुत्तराथ्सुवस्तस्य श्रोत्रं सौव॑ शरच्छौत्र्यनुष्टुप्छारद्यनुष्टुभेः स्वारङ् स्वारान्मन्थी मन्थिनं एकविंश एकविंशाद्वैराजं वैराजाञ्चमदंग्निरूक्षिः प्रजापतिगृहीतया (३)

त्वया श्रोत्रं गृहामि प्रजाभ्यं इयमुपरि मतिस्तस्यै वाङ्गाती हैमन्तो वाच्यायनः पङ्किरहैमन्ती पङ्क्षै निधनंवन्निधनंवत आग्रयण आग्रयणात् त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ त्रिणवत्रयस्त्रिंशाभ्यां शाक्फररैवते शाक्फररैवताभ्यां विश्वकर्मरूषिः प्रजापतिगृहीतया त्वया वाचं गृहामि प्रजाभ्यः॥ (४)

त्वया मनो जुमदंग्निरूक्षिः प्रजापतिगृहीतया त्रिंशच॥ ३॥ [२]

प्राची दिशां वसन्ते ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं त्रिवृथ्स्तोमः स उत्तराशवर्तनिरूप्यविर्वयः कृतमयानां पुरोवातो वातः सानंगं ऋषिर्दक्षिणा दिशां ग्रीष्मे ऋतूनामिन्द्रो देवता क्षत्रं द्रविणं पश्चदशः स्तोमः स उत्तराशवर्तनिर्दित्यवाङ्युस्तेतायानां दक्षिणाद्वातो वातः सनातनं ऋषिः प्रतीची दिशां वर्षा ऋतूनां विश्वे देवा देवता विद्धि (५)

द्रविणं सप्तदशः स्तोमः स उवेकविंशवर्तनिस्त्रिवृथ्सो वयौ द्वापरोऽयानां पश्चाद्वातो वातोऽहम्भून् ऋषिरुदीची दिशां शरद्वतूनां मित्रावरुणौ देवता पुष्टं द्रविणमेकविंशः स्तोमः स

उ त्रिणवर्वर्तनिस्तुर्यवाङ्ग्ये आस्कन्दोऽयांनामुत्तराद्वातो वातः प्रल
ऋषिर्घर्वा दिशा॒॑ हैमन्तशिशि॒रावृतूनां बृहस्पतिर्देवता॑ वर्चो॑ द्रविंणं
त्रिणवः स्तोमः स उ त्रयस्मि॒॑ शवर्तनिः पष्ठवाद्वयो॒॑ अभि॑भूरयानां
विष्वग्वातो॑ वातः सुपर्णं ऋषिः पितरः पितामुहाः परेऽवरे॑
ते नः पान्तु॑ ते नोऽवन्त्वस्मिन्ब्रह्मन्त्रस्मिन्क्षत्रैऽस्यामाशिष्यस्यां
पुरोधायामस्मिन्कर्मन्त्रस्यां देवहृत्याम्॥ (६)

विद्वष्ठवाङ्ग्योऽष्टाविश्वतिश्च॥२॥

[३]

धुवक्षितिर्धुवयो॑निर्धुवाऽसि॑ धुवं योनिमा सीद साध्या।
उख्यस्य केतुं प्रथमं पुरस्तादश्विना॒॑ अध्वर्यू सादयतामिह त्वा॑। स्वे
दक्षे॑ दक्षपितोह सीद देवत्रा॑ पृथिवी॑ बृहती॑ रराणा। स्वासस्था॑
तनुवा॑ सं विशस्व पितेवैधि॑ सूनवु॑ आ सुशेवाश्विना॒॑ अध्वर्यू॑
सादयतामिह त्वा॑। कुलायिनी॑ वसुंमती॑ वयोधा॑ रुयिं नो वर्ध
बहुल॑ सुवीरम्॥ (७)

अपाऽमतिं दुर्मतिं बाधमाना रायस्पोषे॑ यज्ञपतिमाभजन्ती॑
सुवर्धेहि॑ यजमानायु॑ पोषमश्विना॒॑ अध्वर्यू सादयतामिह त्वा॑।
अग्नेः पुरीषमसि॑ देवयानी॑ तां त्वा॑ विश्वे॑ अभि॑ गृणन्तु देवाः।
स्तोमपृष्ठा॑ घृतवर्तीह सीद प्रजावदस्मे॑ द्रविणा॑ यजस्वाश्विना॒॑ अध्वर्यू॑
सादयतामिह त्वा॑। दिवो॑ मूर्धा॒॑ अभिर्विष्टम्भनी॑
दिशामधिपत्री॑ भुवनानाम्॥ (८)

ऊर्मिद्रूपसो अपामंसि विश्वकर्मा त ऋषिरश्विनाॽध्वर्यू
सांदयतामिह त्वा॑। सुजूरऋतुभिः सुजूर्विधाभिः सुजूर्वसुभिः सुजू
रुद्रैः सजूरादित्यैः सुजूर्विश्वदेवैः सुजूर्देवैः सुजूर्देवैर्वयोनाघैरग्रयै
त्वा वैश्वानरायाश्विनाॽध्वर्यू सांदयतामिह त्वा॑। प्राणं मै
पाह्यपानं मै पाहि व्यानं मै पाहि चक्षुर्म उव्या वि भाहि
श्रोत्रं मे क्षोकयापस्पिन्वौषधीर्जिन्व द्विपात्पाहि चतुष्पादव दिवो
वृष्टिमेरय॥ (९)

सुवीरुं भुवनानामुव्या सुसदंश च॥३॥ [४]

त्र्यविर्वयस्त्रिष्टुप्छन्दो दित्यवाङ्यो विराङ्गुन्दः पञ्चाविर्वयो
गायत्री छन्दस्त्रिवथ्सो वयं उष्णिहा॑ छन्दस्तुर्यवाङ्योॽनुष्टुप्छन्दः
पष्ठवाङ्यो बृहती छन्द उक्षा वयः सुतोबृहती छन्द ऋषभो वयः
कुकुच्छन्दो धेनुर्वयो जगती छन्दोॽनुङ्गान् वयः पङ्किष्टछन्दो बस्तो
वयो विवलं छन्दो वृष्णिर्वयो विशालं छन्दः पुरुषो वयस्तन्द्रं
छन्दो॒ व्याघ्रो वयोॽनाधृष्टं छन्दः सिंहो वयश्छुदिश्छन्दो॒ विष्टम्भो
वयोॽधिपतिश्छन्दः क्षत्रं वयो मर्यन्दं छन्दो॒ विश्वकर्मा॒ वयः
परमेष्ठी छन्दो॒ मूर्धा॒ वयः प्रजापतिश्छन्दः॥ (१०)

पुरुषो॒ वयः पद्मिश्रतिश्व॥१॥ [५]

इन्द्राश्वी॑ अव्यथमानमिष्ठकां दृहतं युवम्। पृष्ठेन॑ द्यावा॑-
पृथिवी॑ अन्तरिक्षं च वि बाधताम्॥ विश्वकर्मा॑ त्वा॑ सादयत्वन्त-
रिक्षस्य पृष्ठे॑ व्यचस्वती॑ प्रथस्वती॑ भास्वती॑ सूरिमती॑मा या॑ द्यां

भास्या पृथिवीमोर्वन्तरिक्षमन्तरिक्षं यच्छान्तरिक्षं दृहन्तरिक्षं मा
हिं सीर्विश्वस्मै प्राणायापानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय
वायुस्त्वभि पातु मह्या स्वस्त्या छुर्दिषा ॥११॥

शन्तमेन तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्भुवा सौदा राज्यसि प्राची
दिग्विराङ्गसि दक्षिणा दिख्सम्रांगसि प्रतीची दिख्स्वराङ्गस्युर्दीची
दिगधिपत्यसि बृहती दिगायुर्मे पाहि प्राणं में पाह्यपानं में पाहि
व्यानं में पाहि चक्षुर्मे पाहि श्रोत्रं मे पाहि मनो मे जिन्व वाचं मे
पिन्वाऽऽत्मानं मे पाहि ज्योतिर्मे यच्छ ॥ १२ ॥

छुर्दिषां पिन्व पद्म ॥२॥ [६]

मा छन्दः प्रमा छन्दः प्रतिमा छन्दोऽसीविश्छन्दः पङ्गिश्छन्दः
उष्णिहा छन्दो बृहती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दो विराट्छन्दो गायत्री छन्दस-
त्रिष्टुप्छन्दो जगती छन्दः पृथिवी छन्दोऽन्तरिक्षं छन्दो घौश्छन्दः
समाश्छन्दो नक्षत्राणि छन्दो मनश्छन्दो वाक्छन्दः कृषिश्छन्दो
हिरण्यं छन्दो गौश्छन्दोऽजा छन्दोऽश्वश्छन्दः। अग्निर्देवता ॥१३॥

वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वस्वो देवता
रुद्रा देवता दित्या देवता विश्वे देवा देवता मरुतो देवता
बृहस्पतिर्देवतेन्द्रो देवता वरुणो देवता मूर्धाऽसि राङ्गुवाऽसि
धरुणा यश्चासि यमित्रीषे त्वोर्जे त्वा कृष्ये त्वा क्षेमाय त्वा यत्री
राङ्गुवाऽसि धरणी धश्चासि धरित्र्यायुषे त्वा वर्चसे त्वौजसे त्वा

बलाय त्वा॥ (१४)

देवताऽऽयुषे त्वा षट्॥२॥ [७]

आशुस्त्रिवृद्धान्तः पञ्चदशो व्योम सप्तदशः प्रतूर्तिरष्टादशस्तपो
नवदशोऽभिवृतः संविश्शो धुरुण एकविश्शो वर्चो द्वा-
विशः सम्भरणस्त्रयोविश्शो योनिश्शतुर्विश्शो गर्भाः पञ्चविशः
ओजस्त्रिणवः क्रतुरेकत्रिशः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिशो ब्रह्मस्य
विष्टपं चतुस्त्रिशो नाकः षट्ट्रिशो विवृतोऽष्टाचत्वारिशो
धर्त्रश्शतुष्टोमः॥ (१५)

आशुः सुसत्रिशत्॥१॥ [८]

अग्नेर्भागोऽसि दीक्षाया आधिपत्यं ब्रह्म स्पृतं त्रिवृथ्स्तोम
इन्द्रस्य भागोऽसि विष्णोराधिपत्यं क्षत्रं स्पृतं पञ्चदशः स्तोमो
नृचक्षसां भागोऽसि धातुराधिपत्यं जनित्रं स्पृतं सप्तदशः
स्तोमो मित्रस्य भागोऽसि वरुणस्याधिपत्यं दिवो वृष्टिर्वाताः
स्पृता एकविशः स्तोमोऽदित्यै भागोऽसि पृष्ण आधिपत्यमोजः
स्पृतं त्रिणवः स्तोमो वसूनां भागोऽसि (१६)

रुद्राणामाधिपत्यं चतुष्पाथ्स्पृतं चतुर्विशः स्तोम आदित्यानां
भागोऽसि मरुतामाधिपत्यं गर्भाः स्पृताः पञ्चविशः स्तोमो
देवस्य सवितुर्भागोऽसि बृहस्पतेराधिपत्यं समीचीर्दिशः
स्पृताश्शतुष्टोमः स्तोमो यावानां भागोऽस्ययावानामाधिपत्यं

प्रजाः स्पृताश्चतुश्चत्वारि॒ शः स्तोमं ऋभूणां भागोऽसि विश्वेषां
देवानामाधिपत्यं भूतं निशा॒न्त स्पृतं त्रयस्त्रि॒ शः स्तोमः॥ (१७)

वसूनां भागोऽसि पद्मत्वारिःश्च॥२॥ [९]

एक्याऽस्तुवत् प्रजा अंधीयन्त् प्रजाप॑तिरधिंपतिरासीत्ति॒सृभि॑-
रस्तुवत् ब्रह्मांसृज्यत् ब्रह्मण्॒स्पति॒रधिंपतिरासीत् पञ्चभिरस्तुवत्
भूतान्य॑सृज्यन्त् भूतानां प॑ति॒रधिंपतिरासीथ॒सभिरस्तुवत्
सप्तरूपयोऽसृज्यन्त् धूताधिंपतिरासीत्॒वभिरस्तुवत् पि॒तरो-
ऽसृज्यन्तादिति॒रधिंपत्व्यासीदेकादशभिरस्तुवत्॒त्वोऽसृज्यन्ता-
ऽत्त्वोऽधिंपतिरासीत् त्रयोदशभिरस्तुवत् मासा॑ असृज्यन्त
संवथ्सरोऽधिंपति- (१८)

रासीत्पञ्चदशभिरस्तुवत् क्षुत्रमसृज्यतेन्द्रोऽधिंपतिरासीथसप-
दशभिरस्तुवत् पश्वोऽसृज्यन्त् बृहस्पतिरधिंपतिरासीन्नव-
दशभिरस्तुवत् शूद्रार्याविसृज्येतामहोरात्रे अधिंपत्री आस्ता-
मेकंविःशत्याऽस्तुवत्कंशफाः पश्वोऽसृज्यन्त् वरुणोऽधि-
पतिरासीत् त्रयोविःशत्याऽस्तुवत् क्षुद्राः पश्वोऽसृज्यन्त
पूषाधिंपतिरासीत्पञ्चविःशत्याऽस्तुवताऽऽरुण्याः पश्वोऽसृज्यन्त
वायुरधिंपतिरासीथसपविःशत्याऽस्तुवत् द्यावापृथिवी व्यै- (१९)

तां वस्त्वे रुद्रा आदित्या अनु व्यायन्तेषामाधि-
पत्यमासीनविश्वशत्याऽस्तुवत् वनस्पतयोऽसृज्यन्त सोमोऽधि-
पतिरासीदेकंत्रिशताऽस्तुवत् प्रजा असृज्यन्त यावानां चायावानां

चाधिंपत्यमासीत् त्रयस्त्रिंशताऽस्तुवत् भूतान्यशाम्यन्नजापतिः
परमेष्ठ्यधिंपतिरासीत्॥ (२०)

सं वृथ्सुरोऽधिंपतिर्वि पञ्चत्रिंशत्त्वा॥ ३॥

[१०]

इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदन्तरस्यां चरति प्रविष्टा।
वृधूर्जजान नवगञ्जनित्री त्रय एनां महिमानः सचन्ते॥ छन्दस्वती
उषसा पेपिंशाने समानं योनिमनुं सुश्वरन्ती। सूर्यपली वि
चरतः प्रजानुती केतुं कृणवाने अजरे भूरिरेतसा॥ क्रृतस्य
पन्थमनुं तिस्र आगुम्बयो घर्मासो अनु ज्योतिषागुः। प्रजामेका
रक्षत्यूर्जमेका॥ (२१)

ब्रतमेकां रक्षति देवयूनाम्॥ चतुष्टोमो अभवद्या तुरीयां
यज्ञस्य पक्षावृषयो भवन्ती। गायत्रीं त्रिष्टुभं जगतीमनुष्टुभं बृहदर्कं
युञ्जानाः सुवराभरन्निदम्॥ पञ्चभिर्धाता वि दधाविदं यत्तासां
स्वसूरजनयत्पश्चपश्च। तासांमु यन्ति प्रयवेण पञ्च नानां रूपाणि
क्रतवो वसानाः॥ त्रिंशस्त्रसारं उपं यन्ति निष्कृतं समानं
केतुं प्रतिमुश्चमानाः। (२२)

क्रृतूङ्स्तन्वते कवयः प्रजानुतीर्मध्येष्ठन्दसः परि यन्ति
भास्वतीः। ज्योतिष्मती प्रति मुश्चते नभो रात्रीं देवी सूर्यस्य ब्रतानि।
वि पश्यन्ति पशवो जायमाना नानारूपा मातुरस्या उपस्थै।
एकाष्टका तपसा तप्यमाना जजान् गर्भं महिमानुमिन्द्रम्। तेन्

दस्यून्व्यं सहन्त देवा हुन्तासुराणामभवुच्छर्चीभिः। अनानुजामनुजां
मामकर्त सुत्यं वदन्त्यन्विच्छ एतत्। भूयास॑- (२३)

मस्य सुमृतौ यथा यूयमन्या वौ अन्यामति मा प्र युक्ता।
अभून्मम् सुमृतौ विश्वेदा आष्ट प्रतिष्ठामविद्धि गाधम्।
भूयासंमस्य सुमृतौ यथा यूयमन्या वौ अन्यामति मा प्र युक्ता।
पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च दोहा गां पञ्चनामीमृतवोऽनु पञ्च। पञ्च दिशः।
पञ्चदशेन कृताः समानमूर्धीरभि लोकमेकम्। (२४)

ऋतस्य गर्भः प्रथमा व्यूषुष्यपामेकां महिमानं बिर्भिति।
सूर्यस्यैकां चरति निष्कृतेषु घर्मस्यैकां सवितैकां नि यच्छति।
या प्रथमा व्यौच्छुध्सा धेनुरभवद्यमे। सा नः पयस्वती
धुक्ष्वोत्तरामुत्तराऽ समाम्। शुक्ररघ्मा नभंसा ज्योतिषागांद्विश्वरूपा
शबलीरग्निकेतुः। समानमर्थऽ स्वपुस्यमानां बिभ्रती जुरामंजर
उष आगाः। ऋतूनां पर्वीं प्रथमेयमागादहाँ नेत्री जनित्री
प्रजानाम्। एकां सुती बहुधोषो व्युच्छुस्यर्जीर्ण त्वं जरयसि
सर्वमन्यत्॥ (२५)

ऊर्जमेकां प्रतिमुश्माना भूयासमेकं पत्येकान्नविश्वतिश्वं॥५॥ [११]

अग्ने जातान्न णुदा नः सुपलान्नत्यजाताज्ञातवेदो नुदस्व।
अस्मे दीदिहि सुमना अहेऽन्तव स्याऽ शर्मत्रिवर्थ उद्धित्।
सहसा जातान्न णुदा नः सुपलान्नत्यजाताज्ञातवेदो नुदस्व। अधिं

नो ब्रूहि सुमनस्यमानो वयः स्याम प्र णुदा नः सप्तान्।
 चतुश्शत्वारिंशः स्तोमो वर्चो द्रविणः षोडशः स्तोम् ओजो द्रविणं
 पृथिव्याः पुरीषमस्य- (२६)

फसो नाम। एवश्छन्दो वरिवश्छन्दः शम्भूश्छन्दः परिभूश्छन्दः
 आच्छच्छन्दो मनश्छन्दो व्यचश्छन्दः सिन्धुश्छन्दः समुद्रं छन्दः
 सलिलं छन्दः संयच्छन्दो वियच्छन्दो बृहच्छन्दो रथन्तरं
 छन्दो निकायश्छन्दो विवधश्छन्दो गिरश्छन्दो भ्रजश्छन्दः
 सुषुप्त्यन्दो नुषुप्त्यन्दः कुकुच्छन्दस्त्रिकुच्छन्दः काव्यं छन्दोऽङ्कुपं
 छन्दः (२७)

पदपङ्किश्छन्दोऽक्षरपङ्किश्छन्दो विष्टारपङ्किश्छन्दः क्षुरो
 भृजवाञ्छन्दः प्रच्छच्छन्दः पक्षश्छन्द एवश्छन्दो वरिवश्छन्दो
 वयश्छन्दो वयस्कृच्छन्दो विशालं छन्दो विष्पर्धश्छन्दश्छुदिश्छन्दो
 दूरोहुणं छन्दस्तन्दं छन्दोऽङ्काङ्कं छन्दः॥ (२८)

अस्यङ्कपञ्चन्दस्त्रियस्मि॒शब्दा॑॥ ३॥

[१२]

अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्रविणस्युर्विपन्यया॑। समिद्धः शुक्र आहुतः॥
 त्व॑ सोमासि॑ सत्यतिस्त्व॑ राजोत वृत्रहा। त्वं भद्रो असि॑ क्रतुः॥
 भद्रा ते अग्ने स्वनीक सन्दग्धोरस्य सतो विषुणस्य चारुः। न यत्ते
 शोचिस्तमसा॑ वरन्तु न ध्वस्मानस्तनुवि॑ रेपु आ धुः॥ भद्रं ते अग्ने
 सहसि॑न्नीकमुपाक आ रोचते॑ सूर्यस्य। (२९)

रुशादूशे दंदृशे नक्त्या चिदरूक्षितं दृश आ रूपे अन्नम्।
सैनार्नीकेन सुविदत्रौ अस्मे यष्टा देवाः आयजिष्ठः स्वस्ति।
अदंब्यो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवदिदीहि।
स्वस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देव।
यथसीमहि दिविजात् प्रशस्तं तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्। यथा
होतुर्मनुषो (३०)

देवतांता यज्ञेभिः सूनो सहसो यजासि। एवानो अद्य
समना समानानुशन्नन्न उशतो यक्षि देवान्॥ अग्निर्मीडे पुरोहितं
यज्ञस्य देवमृत्विजम्। होतारः रक्षात्मम्॥ वृषा सोम द्युमाः
अस्ति वृषा देव वृषब्रतः। वृषा धर्माणि दधिषे॥ सान्तपना इदः
हुर्विर्मरुतस्तज्जुष्टन। युष्माकोती रिशादसः॥ यो नो मर्तो वसवो
दुर्हण्युस्तिरः सत्यानि मरुतो (३१)

जिघाः सात्। द्रुहः पाशं प्रति स मुचीष्ट तपिष्ठेन तपसा
हन्तना तम्। संवथ्सरीणि मरुतः स्वर्का उरुक्षयाः सगणा मानुषेषु।
तैऽस्मत्पाशान्न्र मुश्चन्त्वः हेसः सान्तपना मदिरा मादयिष्णवः।
पिप्रीहि देवाः उशतो यविष्ठ विद्वाः कृतूः कृतुपते यजेह। ये
दैव्यां कृत्विजस्तेभिरग्ने त्वः होतृणामस्यायजिष्ठः। अग्ने यद्द्वय
विशो अध्वरस्य होतुः पावक (३२)

शोचे वेष्ट इ हि यज्वा॥ कृता यजासि महिना वि यद्वरहुव्या
वह यविष्ठ या तै अद्य। अग्निना रुयिमश्ववृत्पोषमेव दिवेदिवे।

यशसं वीरवत्तमम्॥ गयस्फानो अमीवहा वंसुवित्युष्टिवर्धनः।
सुमित्रः सौम नो भव। गृहमेधासु आ गंत मरुतो माऽपं भूतन।
प्रमुञ्चन्तो नो अङ्गसः। पूर्वोभिरुहि दंदाशिम शरद्धिर्मरुतो वयम्।
महौभि- (३३)

श्ररघणीनाम्। प्र बुधिया ईरते वो महाऽसि प्र णामानि
प्रयज्यवस्तिरथम्। सुहुस्त्रियुं दम्यं भागमेतं गृहमेधीयं मरुतो
जुषध्वम्। उप यमेति युवतिः सुदक्षं दोषा वस्तोरहुविष्मती घृताची॥
उप स्वैनंमरमतिर्वसूयुः। इमो अग्ने वीततमानि हृव्याजंसो वक्षि
देवतांतिमच्छं। प्रति न ईः सुरभीणि वियन्तु। क्रीडं वः शर्धो
मारुतमनुर्वाणं रथेशुभम्॥ (३४)

कणवा अभि प्र गायता। अत्यासो न ये मरुतः स्वश्वो यक्षदशो
न शुभयन्तु मर्याः। ते हर्म्येष्ठाः शिशवो न शुम्रा वथ्सासो न
प्रक्रीडिनः पयोधाः। प्रैषामजमेषु विथुरेव रेजते भूमिर्यामेषु यद्धं
युज्ञते शुभे। ते क्रीडयो धुनयो भ्राजदृष्टयः स्वयं महित्वं पनयन्तु
धूतयः। उपहुरेषु यदचिद्धं युयिं वयं इव मरुतः केन् (३५)

चित्पथा। श्रोतन्ति कोशा उपं वो रथेष्वा घृतमुक्षता
मधुवर्णमर्चते। अग्निमंग्निः हर्वामभिः सदा हवन्त विश्पतिम्॥
हृव्यवाहं पुरुप्रियम्। तः हि शश्वन्त ईडते सुचा देवं घृतश्चुता॥
अग्निः हृव्यायु वोढवे। इन्द्रांग्नी रोचना दिवः शजथद्वृत्रमिन्द्रं

वो विश्वतुस्परीन्द्रं नरो विश्वकर्मन् हुविषां वावृधानो विश्वकर्मन्
हुविषा वर्धनेन॥ (३६)

सूर्यस्य मनुषो मरुतः पावक् महोमी रथेशुभुं केन् पद्मत्वारिःशत्॥८॥ [१३]

अुपां त्वेमन्त्रयं पुरो भुवः प्राचीं धूवक्षितिस्यविरिन्द्रांगी मा छन्दं आशुम्लिवृद्ग्रेभागोऽस्येकयेयमेव
सा यामे जातानुग्रिवृत्राणि त्रयोदशा॥१३॥

अुपां त्वेन्द्रांगी इयमेव देवतांता पद्मिःशत्॥३६॥

अुपां त्वेमन् हुविषा वर्धनेन॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः
समाप्तः॥४-३॥

काण्डे दशिन्यः—१३० आदितः दशिन्यः—१०६२

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं जिन्व प्रेतिरसि धर्माय त्वा
धर्मं जिन्वान्वितिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्व सन्धिरस्यन्तरिक्षाय
त्वाऽन्तरिक्षं जिन्व प्रतिधिरसि पृथिव्यै त्वा पृथिवीं जिन्व विष्टम्भो-
ऽसि वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं जिन्व प्रवास्यहु त्वाहर्जिन्वानुवासि रात्रियै
त्वा रात्रिं जिन्वोशिगसि (१)

वसुभ्यस्त्वा वसूजिन्व प्रकेतोऽसि रुद्रेभ्यस्त्वा रुद्राजिन्व
सुदीतिरस्याऽदित्येभ्यस्त्वाऽदित्याजिन्वौजोऽसि पितृभ्यस्त्वा
पितृजिन्व तन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा प्रजा जिन्व पृतनाषाढ़सि
पशुभ्यस्त्वा पशूजिन्व रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वाभिजिदसि
युक्तग्रावेन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वाधिपतिरसि प्राणाय (२)

त्वा प्राणं जिन्व यन्तास्यपानाय त्वाऽपानं जिन्व सःसर्प-
ऽसि चक्षुषे त्वा चक्षुर्जिन्व वयोधा असि श्रोत्राय त्वा श्रोत्रं जिन्व
त्रिवृदसि प्रवृदसि संवृदसि विवृदसि सःरोहोऽसि नीरोहोऽसि
प्ररोहोऽस्यनुरोहोऽसि वसुकोऽसि वेषश्चिरसि वस्याद्धिरसि॥ (३)

उशिगसि प्राणाय त्रिचत्वारिंशत्त्वा॥ ३॥

[१]

राज्यसि प्राची दिग्बसंवस्ते देवा अधिपतयोऽग्निरहेतीनां

प्रतिधृता त्रिवृत्वा स्तोमः पृथिव्याऽ श्रयत्वाज्यमुक्थ-
मव्यथयस्तभ्रातु रथन्तरः साम प्रतिष्ठित्यै विराङ्गसि दक्षिणा
दिग्गुद्रास्ते देवा अधिपतयु इन्द्रो हेतीनां प्रतिधृता पञ्चदशस्त्वा
स्तोमः पृथिव्याऽ श्रयतु प्रउगमुक्थमव्यथयस्तभ्रातु बृहस्माम्
प्रतिष्ठित्यै सुम्राङ्गसि प्रतीची दि- (४)

गादित्यास्ते देवा अधिपतयः सोमो हेतीनां प्रतिधृता
संपदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याऽ श्रयतु मरुत्वतीयमुक्थ-
मव्यथयस्तभ्रातु वैरूपः साम प्रतिष्ठित्यै स्वराङ्गस्युदीची
दिग्विश्वे ते देवा अधिपतयो वरुणो हेतीनां प्रतिधृतैकविश्वस्त्वा
स्तोमः पृथिव्याऽ श्रयतु निष्केवल्यमुक्थमव्यथयस्तभ्रातु
वैराजः साम प्रतिष्ठित्या अधिपत्यसि बृहती दिङ्गुरुतस्ते देवा
अधिपतयो (५)

बृहस्पतिरहेतीनां प्रतिधृता त्रिणवत्रयस्त्रिशौ त्वा स्तोमौ
पृथिव्याऽ श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुते उक्थे अव्यथयन्ती स्तम्भीता॒
शाक्वररैवते सामनी प्रतिष्ठित्या अन्तरिक्षायर्घयस्त्वा प्रथमजा
देवेषु दिवो मात्रयो वरिणा प्रथन्तु विधृता चायमधिपतिश्वे ते
त्वा सर्वे संविदाना नाकस्य पृष्ठे सुवर्गे लोके यजमानं च
सादयन्तु॥ (६)

प्रतीची दिङ्गुरुतस्ते देवा अधिपतयश्वत्वारिश्वां॥ ३॥ [२]

अ॒यं पुरो हरिंकेशः सूर्यरश्मि॒स्तस्य॑ रथगृथ्सश्व॑ रथौजाश्व॑

सेनानिग्रामण्यौ पुञ्जिकस्थला च कृतस्थला चाप्सरसौ यातुधाना हेती रक्षाऽसि प्रहैतिर्यं दक्षिणा विश्वकर्मा तस्य रथस्वनश्च रथेचित्रश्च सेनानिग्रामण्यौ मेनका च सहजन्या चाप्सरसौ दुङ्घवः पशवो हेतिः पौरुषेयो वधः प्रहैतिर्यं पश्चाद्विश्वव्यंचास्तस्य रथप्रोतश्चासंमरथश्च सेनानिग्रामण्यौ प्रम्लोचन्ती चा- (७)

नुम्लोचन्ती चाप्सरसौ सर्पा हेतिव्याधाः प्रहैतिर्यमुत्तराथ-संयद्वसुस्तस्य सेनुजिच्च सुषेणश्च सेनानिग्रामण्यौ विश्वाची च घृताची चाप्सरसावापो हेतिर्वातः प्रहैतिर्यमुपर्यवर्गवसुस्तस्य ताक्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानिग्रामण्यावुर्वशी च पूर्वचित्तिश्चाप्सरसौ विद्युद्देतिरवस्फूर्जन्हेतिस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं (८)

द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधाम्यायोस्त्वा सदने सादयाम्यवतश्छायायां नमः समुद्राय नमः समुद्रस्य चक्षसे परमेष्ठी त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे व्यचस्वतीं प्रथस्वतीं विभूमतीं प्रभूमतीं परिभूमतीं दिवं यच्छु दिवं दृहु दिवं मा हि सीर्विश्वस्मै प्राणायांपानाय व्यानायोदानाय प्रतिष्ठायै चरित्राय सूर्यस्त्वाऽभि पांतु मृह्या स्वस्त्या छुर्दिषा शन्तमेन तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्ववा सीदा प्रोथदश्वो न यवसे अविष्यन् यदा महः संवरणाद्वस्थात्। आदस्य वातो अनु वाति शोचिरधं स्म ते ब्रजनं कृष्णमस्ति॥ (९)

अग्निर्मूर्धा दिवः कुकुत्पतिः पृथिव्या अयम्। अपां रेतां सि
जिन्वति॥ त्वाम् ग्रे पुष्करादध्यर्थवा निरमन्थता मूर्धो विश्वस्य
वाघतः॥ अयम् ग्रिः संहुस्त्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः। मूर्धा
कवी रयीणाम्॥ भुवो यज्ञस्य रजसश्च नेता यत्रा नियुद्धिः
सचसे शिवाभिः। दिवि मूर्धानं दधिषे सुवरुषां जिह्वामग्रे चकृषे
हव्यवाहम्॥ अबोध्यग्रिः समिधा जनानां (१०)

प्रति धेनुमिवायतीमुषासम्। यहा इव प्रव्यामुज्जिहानाः
प्रभानवः सिस्ते नाकुमच्छ। अवोचाम कुवये मेध्याय वचो
वन्दारु वृषभाय वृष्णो। गविष्ठिरो नमसा स्तोममग्रौ दिवीव
रुक्ममुर्वश्चमश्रेत्। जनस्य गोपा अजनिष्ट जागृविरुग्रिः सुदक्षः
सुविताय नव्यसे। घृतप्रतीको बृहता दिविस्पृशा द्युमद्वि भाति
भरतेभ्यः शुचिः। त्वाम् ग्रे अङ्गिरसो (११)

गुहा हितमन्वविन्दञ्छश्रियाणं वनेवने। स जायसे
मथ्यमानुः सहो महत्वामाहुः सहसस्पुत्रमङ्गिरः। यज्ञस्य केतुं
प्रथमं पुरोहितमग्रिं नरस्त्रिष्पुस्थे समिन्धते। इन्द्रेण देवैः सरथः
स बुरुहिषि सीदन्ति होतां यजथाय सुक्रतुः। त्वं चित्रश्रवस्तम्
हवन्ते विक्षु जन्तवः। शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्रे हव्याय वोढवो।
सखायः संवः सम्यश्चमिष्टुः (१२)

स्तोमं चाग्रयै। वर्षिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नम्रे सहस्वते।

स ए समिद्युवसे वृषुन्नग्ने विश्वान्यर्थ आ। इडस्पदे समिध्यसे स
नो वसून्या भरा। एना वों अग्निं नमस्तेजों नपातमा हुवे। प्रियं
चेतिष्ठमरुति इ स्वधरं विश्वस्य दूतममृतम्। स योजते अरुषो
विश्वभौजसा स दुद्रवस्वाहुतः। सुब्रह्मा यज्ञः सुशमी (१३)

वसूनां देव राधो जनानाम्। उदस्य शोचिरस्थादाजुह्वानस्य
मीदुषः। उद्धूमासो अरुषासो दिविस्पृशः समग्निमित्यते नरः। अग्ने
वाजस्य गोमत्त ईशानः सहसो यहो। अस्मे धेहि जातवेदो
महि श्रवः। स इधानो वसुष्कविरुग्निरुडेन्यो गिरा। रेवदुस्मभ्यं
पुर्वणीक दीदिहि। क्षुपो राजन्नुत त्मनाऽग्ने वस्तोरुतोषसः। स
तिंग्मजम्भ (१४)

रक्षसो दहु प्रतिं। आ तै अग्न इधीमहि द्युमन्त देवाजरम्।
यद्ध स्या ते पर्नीयसी समिद्दीदयति द्यवीष इ स्तोतृभ्य आ भरा।
आ तै अग्न क्रृचा हविः शुक्रस्य ज्योतिषस्पते। सुश्रन्द्र दस्म
विशपते हव्यवादुभ्य इ हृयत इष इ स्तोतृभ्य आ भरा। उभे सुश्रन्द्र
सुर्पिषो दर्वी श्रीणीष आसनि। उतो न उत्पुर्या - (१५)

उकथेषु शवसस्पत इष इ स्तोतृभ्य आ भरा। अग्ने तमद्याश्वं न
स्तोमैः क्रतुं न भुद्र इ हृदिस्पृशम्। क्रृध्यामा तु ओहैः। अधा ह्यंग्ने
क्रतो भुद्रस्य दक्षस्य साधोः। रुथीरकृतस्य बृहतो बभूथ। आभिष्टे
अद्य गीर्भिर्गृणन्तोऽग्ने दाशेम। प्र तै दिवो न स्तनयन्ति शुष्माः।

एभिनौ अर्केर्भवा नो अर्वाङ् (१६)

खसुवर्नं ज्योतिः। अग्ने विश्वेभिः सुमना अर्नौकैः। अग्निः
होतारं मन्ये दास्वन्तं वसोः सूनुः सहसो जातवैदसम्। विप्रं न
जातवैदसम्। य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा। घृतस्य
विभ्राष्टिमनुं शुक्रशोचिष आजुहानस्य सर्पिषः। अग्ने त्वं नो
अन्तमः। उत त्राता शिवो भव वरुथ्यः। तं त्वा शोचिष दीदिवः।
सुम्नायं नूनर्मीमहे सखिभ्यः। वसुरग्निर्वसुश्रवाः। अच्छां नक्षि
द्युमत्तमो रथिं दा:॥ (१७)

जनानामङ्गिरस् इषः सुशर्मी तिग्मजम्भ पुपूर्या अर्वाङ्गसुश्रवाः पञ्चं च॥८॥————[४]

इन्द्राग्निभ्यां त्वा सुयुजा युजा युनज्याधाराभ्यां तेजसा
वर्चसोकथेभिः स्तोमेभिश्छन्दोभी रथ्यै पोषाय सजाताना
मध्यमस्थेयाय मया त्वा सुयुजा युजा युनज्यम्बा दुला
नितिनिरुभ्रयन्ती मेघयन्ती वरुषयन्ती चुपुणीका नामासि प्रजा-
पतिना त्वा विश्वाभिर्धीभिरुपं दधामि पृथिव्युदपुरमन्तेन विष्टा
मनुष्यास्ते गोप्तारोऽग्निर्वियत्तोऽस्यां तामुहं प्र पद्ये सा (१८)

मे शर्म च वर्म चास्त्वधिद्यौरन्तरिक्षं ब्रह्मणा विष्टा मरुतस्ते
गोप्तारो वायुर्वियत्तोऽस्यां तामुहं प्र पद्ये सा मे शर्म च वर्म चास्तु
द्यौरपराजितामृतेन विष्टाऽऽदित्यास्ते गोप्तारः सूर्यो वियत्तोऽस्यां
तामुहं प्र पद्ये सा मे शर्म च वर्म चास्तु॥ (१९)

साऽष्टाचत्वारि शब्दा ॥ २ ॥

[५]

बृहस्पतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै
 प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छाग्निस्तेऽधिंपतिर्विश्वकर्मा त्वा
 सादयत्वन्तरिक्षस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं
 ज्योतिर्यच्छ वायुस्तेऽधिंपतिः प्रजापतिस्त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे
 ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ परमेष्ठी
 तेऽधिंपतिः पुरोवातुसनिरस्यभ्रसनिरसि विद्युथसनि- (२०)

रसि स्तनयिनुसनिरसि वृष्टिसनिरस्यग्नेर्यान्यसि देवानां-
 मग्नेर्यान्यसि वायोर्यान्यसि देवानां वायोर्यान्यस्यन्तरिक्षस्य
 यान्यसि देवानांमन्तरिक्षयान्यस्यन्तरिक्षमस्यन्तरिक्षाय त्वा
 सलिलाय त्वा सर्णीकाय त्वा सर्तीकाय त्वा केताय त्वा प्रचेतसे
 त्वा विवस्वते त्वा दिवस्त्वा ज्योतिष आदित्येभ्यस्त्वर्चे त्वा
 रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा यशोदां त्वा यशसि
 तेजोदां त्वा तेजसि पयोदां त्वा पयसि वर्चोदां त्वा वर्चसि
 द्रविणोदां त्वा द्रविणे सादयामि तेनर्घिणा तेन ब्रह्मणा तया
 देवतयाऽङ्गिरस्वद्धुवा सीद ॥ (२१)

विद्युथसनिर्द्युत्वैकान्त्रिशब्दा ॥ २ ॥

[६]

भूयस्कृदसि वरिवस्कृदसि प्राच्यस्यूर्वास्यन्तरिक्षसदस्यन्त-
 रिक्षे सीदाप्त्सुषदसि श्येनसदसि गृध्रसदसि सुपर्णसदसि
 नाकुसदसि पृथिव्यास्त्वा द्रविणे सादयाम्यन्तरिक्षस्य त्वा द्रविणे

सादयामि दिवस्त्वा द्रविणे सादयामि दिशां त्वा द्रविणे सादयामि
द्रविणोदां त्वा द्रविणे सादयामि प्राणं मै पाह्यपानं मै पाहि व्यानं
मै (२२)

पाह्यायुर्मे पाहि विश्वायुर्मे पाहि सर्वायुर्मे पाह्यग्ने यत्ते परः
हन्नाम् तावेहि सः रभावहै पाश्चजन्येष्वप्येष्यग्ने यावा अयावा
एवा ऊमा: सब्दः सगरः सुमेकः॥ (२३)

व्यानं मे द्वात्रिःशब्दः॥ २॥

[७]

अग्निना विश्वाषाटथसूर्येण स्वराङ्गत्वा शचीपतिरक्षषभेण त्वष्टा
यज्ञेन मधवान्दक्षिणया सुवर्गो मन्युना वृत्रहा सौहर्द्येन तनूधा
अन्नेन गयः पृथिव्यासंनोदभिरन्नादो वंषद्वारेणर्द्धः साम्रा तनूपा
विराजा ज्योतिष्मान् ब्रह्मणा सोमपा गोभिर्यज्ञं दाधार क्षत्रेण
मनुष्यानश्वेन च रथेन च वज्रंतुभिः प्रभुः संवथ्सुरेण परिभूस्तपसा-
ज्ञाधृष्टः सूर्यः सन्तुनूभिः॥ (२४)

अग्निनैकान्नपञ्चाशतः॥ १॥

[८]

प्रजापतिर्मनसाऽन्योऽच्छेतो धाता दीक्षायाः सविता
भृत्यां पूषा सोमक्रयण्यां वरुण उपनद्वोऽसुरः क्रीयमाणो मित्रः
क्रीतः शिंपिविष्ट आसादितो नरन्धिषः प्रोह्यमाणोऽधिपतिरागंतः
प्रजापतिः प्रणीयमाणोऽग्निराग्नीघ्ने बृहस्पतिराग्नीघ्रात्पर्णीयमाण-
इन्द्रौ हविर्धनेऽदितिरासादितो विष्णुरुपावह्नियमाणोऽथर्वोपोत्तो

युमोऽभिषुंतोऽपूतपा आँधूयमानो वायुः पूयमानो मित्रः
 क्षीरश्रीमन्थी संकुश्रीवैश्वदेव उन्नीतो रुद्र आहुतो वायुरावृत्तो
 नृचक्षाः प्रतिख्यातो भक्ष आगतः पितृणां नाराशऽसोऽसुरात्तः
 सिन्धुरवभृथमवप्रयन्थस्मुद्रोऽवंगतः सलिलः प्रपृतः सुवरुद्धच
 गतः॥ (२५)

रुद्र एकविश्वतिश्च॥१॥ [१]

कृत्तिका नक्षत्रमग्निर्देवताऽग्ने रुचः स्थ प्रजापतेर्धातुः
 सोमस्युर्चेत्वा रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वा रोहिणी
 नक्षत्रं प्रजापतिर्देवता मृगशीरुषं नक्षत्रऽसोमो देवताऽऽद्र्द्वा
 नक्षत्रऽसुरो देवता पुनर्वसु नक्षत्रमदितिर्देवता तिष्यो नक्षत्रं
 बृहस्पतिर्देवता०श्चेषा नक्षत्रऽसुर्पा देवता मधा नक्षत्रं पितरो
 देवता फल्युनी नक्षत्र- (२६)

मर्यमा देवता फल्युनी नक्षत्रं भगो देवता हस्तो नक्षत्रऽस
 सविता देवता चित्रा नक्षत्रमिन्द्रो देवता स्वाती नक्षत्रं वायुर्देवता
 विशाखे नक्षत्रमिन्द्राग्नी देवता०नूराधा नक्षत्रं मित्रो देवता रोहिणी
 नक्षत्रमिन्द्रो देवता विचृतौ नक्षत्रं पितरो देवता०षाढा नक्षत्रमापो
 देवता०षाढा नक्षत्रं विश्वे देवा देवता० श्रोणा नक्षत्रं विष्णुर्देवता०
 श्रविष्ठा नक्षत्रं वस्वो (२७)

देवता० शतभिषङ्गक्षत्रमिन्द्रो देवता० प्रोष्टपदा नक्षत्रमज
 एकपादेवता० प्रोष्टपदा नक्षत्रमहिर्बुधियो देवता० रेवती नक्षत्रं पूषा

देवताऽश्वयुजौ नक्षत्रमधिनौ देवताऽपभरणीर्नक्षत्रं युमो देवता
पूर्णा पश्चाद्यत्ते देवा अदधुः॥ (२८)

फल्युनो नक्षत्रं वसवुम्भयोम्भिरशब्दा॥३॥

[१०]

मधुश्व माधवश्व वासन्तिकावृतू शुक्रश्व शुचिश्व ग्रैष्मावृतू नभंश्व
नभस्यश्व वार्षिकावृतू इषश्वोर्जश्व शारदावृतू सहश्व सहस्यश्व
हैमन्तिकावृतू तपश्व तपस्यश्व शैशिरावृतू अग्नेरन्तःश्वोऽसि
कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप्त ओषधीः कल्पन्तामग्नयः
पृथुङ्मु ज्यैष्याय सत्रंता - (२९)

येऽग्नयः समनसोऽन्तुरा द्यावापृथिवी शैशिरावृतू अभि
कल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभि सं विशन्तु संयच्च प्रचेताश्चाग्ने:
सोमस्य सूर्यस्योग्रा च भीमा च पितृणां युमस्येन्द्रस्य ध्रुवा
च पृथिवी च देवस्य सवितुर्मुरुतां वरुणस्य धर्त्रा च धरित्री
च मित्रावरुणयोर्मित्रस्य ध्रुतुः प्राची च प्रतीची च वसूना॑
रुद्राणा॑- (३०)

मादित्यानां ते तेऽधिपतयुस्तेभ्यो नमुस्ते नो मृडयन्तु ते यं
द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि सुहस्रस्य प्रमा असि
सुहस्रस्य प्रतिमा असि सुहस्रस्य विमा असि सुहस्रस्योन्मा असि
साहुस्रोऽसि सुहस्राय त्वेमा मै अग्ने इष्टका धेनवः सुन्त्वेका च
शतं च सुहस्रं चायुतं च (३१)

नियुतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च समुद्रश्च मध्यं
 चान्तश्च परार्धश्चेमा मे अग्ने इष्टका धेनवः सन्तु पृष्ठिः
 सहस्रमयुतमक्षीयमाणा क्रतुस्थाः स्थर्तवृथो घृतश्चुतौ मधुश्चुतौ
 ऊर्जस्वतीः स्वधाविनीस्ता मे अग्ने इष्टका धेनवः सन्तु विराजो
 नामं कामदुघां अमुत्रामुष्मिल्लोके॥ (३२)

सब्रता रुद्राणामयुतं च पञ्चतत्वारिष्शत्त्वा॥ ४॥ [११]

समिद्विशामाशयां नः सुवर्विमधोरतो माधवः पात्वस्मान्।
 अग्निर्देवो दुष्टरीतुरदाभ्य इदं क्षत्रं रक्षतु पात्वस्मान्।
 रथन्तरं सामभिः पात्वस्मान्नायत्री छन्दसां विश्वरूपा। त्रिवृत्रो
 विष्टया स्तोमो अहाऽ समुद्रो वाते इदमोजोः पिपर्तु। उग्रा
 दिशामभिभूतिर्वयोधाः शुचिः शुक्रे अहन्योजसीनां। इन्द्राधिपतिः
 पिपृतादतो नो महि (३३)

क्षत्रं विश्वतो धारयेदम्। बृहथ्सामं क्षत्रभृद्वृष्णियं त्रिष्टुभौजः।
 शुभितमुग्रवीरम्। इन्द्र स्तोमैन पश्चदशेन मध्यमिदं वातेन सगरेण
 रक्ष। प्राची दिशाऽ सहयशा यशस्वती विश्वे देवाः प्रावृषाह्नाऽ
 सुवर्वती। इदं क्षत्रं दुष्टरमस्त्वोजोऽनाधृष्टं सहस्रियऽ सहस्रत्।
 वैरूपे सामन्त्रिह तच्छकेम् जगत्यैन विक्ष्वा वैशयामः। विश्वे देवाः
 सप्तदशेन (३४)

वर्च इदं क्षत्रं सलिलवात्मुग्रम्। धर्त्री दिशां क्षत्रमिदं

दांधारोपस्थाशानां मित्रवंदस्त्वोजेः। मित्रावरुणा शरदाहा[॥]
 चिकिलू अस्मै राष्ट्राय महि शर्म यच्छतम्। वैराजे
 सामन्त्रधि मे मनीषाऽनुष्टुभा सम्भृतं वीर्यं सहः। इदं
 क्षत्रं मित्रवंदाद्र्वदानु मित्रावरुणा रक्षत्तमाधिंपत्यैः। सुम्राद्विशाः
 सुहसाम्नी सहस्वत्यृतुरहेमन्तो विष्ठयो नः पिपर्तु। अवस्युवांता -
 (३५)

बृहतीर्नु शक्तरीरिमं यज्ञमवन्तु नो घृताचीः। सुवर्वती
 सुदुधां नः पयस्वती दिशां देव्यवतु नो घृताचीः। त्वं
 गोपाः पुरएतोत पश्चाद्वृहस्पते याम्यां युद्धिं वाचम्। ऊर्ध्वा
 दिशाः रन्तिराशोषधीनाः संवथ्सरेण सविता नो अहांम्।
 रेवथ्सामातिंच्छन्दा उ छन्दोऽजातशत्रुः स्योना नो अस्तु।
 स्तोमंत्रयस्मि श्शे भुवनस्य पत्रि विवस्वद्वाते अभि नो (३६)

गृणाहि। घृतवती सवितुराधिंपत्यैः पयस्वती रन्तिराशा नो
 अस्तु। ध्रुवा दिशां विष्णुपत्व्यघोरास्येशाना सहसो या मनोताौ।
 बृहस्पतिर्मातुरिश्वोत वायुः सन्धुवाना वाताौ अभि नो गृणन्तु।
 विष्टम्भो दिवो धरुणः पृथिव्या अस्येशाना जगतो विष्णुपत्नी।
 विश्वव्यंचा इष्पयन्ती सुभूतिः शिवा नो अस्त्वदितिरुपस्थैः। वैश्वानरो
 न ऊत्या पृष्ठो दिव्यनु नोऽद्यानुमतिरन्विदनुमते त्वं कर्या नश्चित्र
 आ भुवल्को अद्य युक्ते॥ (३७)

रुश्मरसि राज्यस्ययं पुरो हरिकेशोऽग्निमूर्धन्त्राग्निभ्यां बृहस्पतिर्ष्युस्कृदस्यग्निनां विश्वापाद्वजापतिर्मनसा
कृतिंका मधुश्च सुमिद्दिशां द्वादश॥१२॥

रुश्मरसि प्रति धेनुमसि स्तनयिलुभनिरस्यादित्यानाऽ सुपत्रिशत्॥३७॥

रुश्मरसि को अद्य युक्ते॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः
समाप्तः॥४-४॥

काण्डे दशिन्यः—१६७

आदितः दशिन्यः—१०९९

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

नमस्ते रुद्र मन्यवं उतो तु इषवे नमः। नमस्ते अस्तु धन्वने
ब्रह्म्यामुत ते नमः। या तु इषुः शिवतमा शिवं ब्रह्मवं ते धनुः।
शिवा शरव्या या तवं तया नो रुद्र मृडय। या ते रुद्र शिवा
तनूरधोरापापकाशिनी। तया नस्तुनुवा शन्तमया गिरिशन्ताभि
चांकशीहि। यामिषुः गिरिशन्तु हस्ते (१)

बिभृष्यस्तवे। शिवां गिरित्र तां कुरु मा हिंसीः पुरुषं
जगत्। शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छां वदामसि। यथा नः
सर्वमिञ्जगदयक्षमः सुमना असत्। अध्यवोचदधिकृता प्रथमो दैव्यो
भिषक्। अहीङ्कृश्च सर्वाङ्गम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्यः। असौ यस्ताम्नो
अरुण उत ब्रह्मुः सुमङ्गलः। ये चेमाः रुद्रा अभितो दिक्षु (२)

श्रिताः संहस्रशोऽवैषा ए हेऽ ईमहे। असौ योऽवसर्पति
नीलंग्रीवो विलोहितः। उतैन गोपा अदृशनदृशनुदहार्यः। उतैन
विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः। नमो अस्तु नीलंग्रीवाय
सहस्राक्षाय मीढुषैः। अथो ये अस्य सत्वानोऽहं तेभ्योऽकरं नमः।
प्र मुश्च धन्वनस्त्वमुभयोरालियोज्याम्। याश्च ते हस्तु इषवः (३)

परा ता भंगवो वप। अवतत्य धनुस्त्वः सहस्राक्षु शतेषुधे।

निशीर्यं शल्यानां मुखां शिवो नः सुमना भव। विज्यं धनुः कपर्दिनो
विशल्यो बाणवा उत। अनैशन्नस्येषंव आभुरस्य निषुङ्गथिः। या ते
हेतिर्माद्विष्टम् हस्ते बभूव ते धनुः। तयास्मान् विश्वतस्त्वमयक्षमया
परि भुज। नमस्ते अस्त्वायुधायानांतताय धृष्णवै। उभाभ्यां मुत
ते नमो बाहुभ्यां तव धन्वने। परि ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणकु
विश्वतः। अथेऽय इषुधिस्तवारे अस्मन्नि धैहि तम्॥ (४)

हस्ते दिक्षिष्ठेषंव उभाभ्यां द्वाविशतिश्च॥ ४॥ [१]

नमो हिरण्यबाहवे सेनान्यै दिशां च पतये नमो नमो वृक्षेभ्यो
हरिकेशेभ्यः पशूनां पतये नमो नमः सम्पिञ्चराय त्विषीमते
पथीनां पतये नमो नमो बभुशाय विव्याधिनेऽन्नानां पतये नमो
नमो हरिकेशायोपवीतिने पुष्टानां पतये नमो नमो भवस्य हेत्यै
जगतां पतये नमो नमो रुद्रायांतताविने क्षेत्राणां पतये नमो नमः
सूतायाहन्त्याय वनानां पतये नमो नमो (५)

रोहिताय स्थपतये वृक्षाणां पतये नमो नमो मन्त्रिणे वाणिजाय
कक्षाणां पतये नमो नमो भुवन्तये वारिवस्कृतायौषधीनां पतये नमो
नमः उच्चैर्घोषायाक्रन्दयते पत्तीनां पतये नमो नमः कृथमवीताय
धावते सत्वनां पतये नमः॥ (६)

वनानां पतये नमो नम् एकान्नत्रिशत्ता॥ २॥ [२]

नमः सहमानाय निव्याधिनं आव्याधिनीनां पतये नमो नमः

ककुभायं निषुङ्गिणे स्तेनानां पतये नमो नमो निषुङ्गिण इषुधिमते
तस्कराणां पतये नमो नमो वश्वते परिवश्वते स्तायूनां पतये नमो
नमो निचेरवै परिचरायारण्यानां पतये नमो नमः सृकाविभ्यो
जिघाऽसन्ध्यो मुष्णातां पतये नमो नमोऽसिमन्ध्यो नक्तं चरन्ध्यः
प्रकृत्तानां पतये नमो नमः उष्णीषिणे गिरिचराय कुलुश्वानां पतये
नमो नमः (७)

इषुमन्ध्यो धन्वाविभ्यश्व वो नमो नमः आतन्वानेभ्यः
प्रतिदधानेभ्यश्व वो नमो नमः आयच्छन्ध्यो विसृजन्ध्यश्व वो नमो
नमोऽस्यन्ध्यो विष्ण्यश्व वो नमो नमः आसीनेभ्यः शयानेभ्यश्व
वो नमो नमः स्वपन्ध्यो जाग्रन्ध्यश्व वो नमो नमस्तिष्ठन्ध्यो
धावन्ध्यश्व वो नमो नमः सभाभ्यः सभापतिभ्यश्व वो नमो नमो
अश्वेभ्योऽश्वपतिभ्यश्व वो नमः॥ (८)

कुलुश्वानां पतये नमो नमोऽश्वपतिभ्यस्तीणि च॥२॥

[३]

नमः आव्याधिनीभ्यो विविष्यन्तीभ्यश्व वो नमो नमः
उग्णाभ्यस्तृहृतीभ्यश्व वो नमो नमो गृथ्सेभ्यो गृथ्सपतिभ्यश्व
वो नमो नमो ब्रातेभ्यो ब्रातपतिभ्यश्व वो नमो नमो गणेभ्यो
गणपतिभ्यश्व वो नमो नमो विरूपेभ्यो विश्वरूपेभ्यश्व वो नमो
नमो मुहन्ध्यः क्षुल्केभ्यश्व वो नमो नमो रुथिभ्योऽरथेभ्यश्व वो
नमो नमो रथेभ्यो (९)

रथपतिभ्यश्व वो नमो नमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्व वो नमो नमः

क्षुत्तम्यः सङ्गहीतृभ्यश्च वो नमो नमस्तक्षम्यो रथकारेभ्यश्च वो नमो
नमः कुलालेभ्यः कुमरिभ्यश्च वो नमो नमः पुञ्जिष्टेभ्यो निषादेभ्यश्च
वो नमो नमं इषुकृद्यो धन्वकृद्यश्च वो नमो नमो मृगयुभ्यः
श्वनिभ्यश्च वो नमो नमः श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च वो नमः॥ (१०)

रथेभ्यः श्वपतिभ्यश्च द्वे चं॥२॥ [४]

नमो भवाय च रुद्राय च नमः शर्वाय च पशुपतये च नमो
नीलग्रीवाय च शितिकण्ठाय च नमः कपर्दिनै च व्युत्सकेशाय च
नमः सहस्राक्षाय च शतधन्वने च नमो गिरिशाय च शिपिविष्टाय
च नमो मीढुष्टमाय चेषुमते च नमो हस्त्वाय च वामनाय च नमो
बृहते च वर्षीयसे च नमो वृद्धाय च संवृध्वने च (११)

नमो अग्नियाय च प्रथमाय च नमं आशवे चाजिराय च
नमः शीघ्रियाय च शीभ्याय च नमं ऊर्म्याय चावस्वन्याय च नमः
स्रोतस्याय च द्वीप्याय च॥ (१२)

सं वृध्वने च पञ्चविंशतिश्च॥२॥ [५]

नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय चापरजाय च
नमो मध्यमाय चापगल्भाय च नमो जघन्याय च बुधियाय च
नमः सोभ्याय च प्रतिसर्याय च नमो याम्याय च क्षेम्याय च
नमं उर्वर्याय च खल्याय च नमः क्षोक्याय चावसन्याय च नमो
वन्याय च कक्ष्याय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय च (१३)

नमं आशुरेणाय चाशुरथाय च नमः शूराय चावभिन्दते च
नमो वर्मिणे च वर्णितिर्ने च नमो बिल्मिने च कवचित्तिर्ने च नमः
श्रुताय च श्रुतस्तेनाय च॥ (१४)

प्रतिश्रुताय च पञ्चविंशतिश्च॥ २॥ [६]

नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय च नमो धृष्णवे च प्रमृशाय च नमो
दूताय च प्रहिताय च नमो निषङ्गिणे चेषुधिमते च नमस्तीक्षणेष्वे
चायुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधन्वने च नमः सुत्याय च
पथ्याय च नमः काट्याय च नीप्याय च नमः सूद्याय च सरस्याय
च नमो नाद्याय च वैशन्ताय च (१५)

नमः कूप्याय चावट्याय च नमो वर्ष्याय चावर्ष्याय च नमो
मेघ्याय च विद्युत्याय च नम ईध्रियाय चातप्याय च नमो वात्याय
च रेष्मियाय च नमो वास्तव्याय च वास्तुपाय च॥ (१६)

वैशन्ताय च त्रिष्ठाच्च॥ २॥ [७]

नमः सोमाय च रुद्राय च नमस्ताम्राय चारुणाय च नमः
शङ्खाय च पशुपतये च नम उग्राय च भीमाय च नमो अग्रेवधाय
च दूरेवधाय च नमो हृत्रे च हनीयसे च नमो वृक्षेभ्यो हरिकेशेभ्यो
नमस्ताराय नमः शम्भवे च मयोभवे च नमः शङ्खराय च मयस्कराय
च नमः शिवाय च शिवतराय च (१७)

नमस्तीर्थ्याय च कूल्याय च नमः पार्याय चावार्याय च नमः

प्रतरंणाय चेत्तरंणाय च नमं आतार्याय चालाद्याय च नमः शष्प्याय
च फेन्याय च नमः सिकुत्याय च प्रवाह्याय च॥ (१८)

शिवतराय च त्रिंशच्च॥२॥ [८]

नमं इरिष्याय च प्रपृथ्याय च नमः किंशिलाय च क्षयणाय
च नमः कपर्दिने च पुलस्तये च नमो गोष्ठ्याय च गृह्याय च
नमस्तल्प्याय च गेह्याय च नमः काट्याय च गह्वरेष्टाय च नमो
हदय्याय च निवेष्याय च नमः पासव्याय च रजस्याय च नमः
शुष्क्याय च हरित्याय च नमो लोप्याय चोलप्याय च (१९)

नमं ऊर्ब्याय च सूर्याय च नमः पर्ण्याय च पर्णशद्याय च
नमोऽपगुरमाणाय चाभिघृते च नमं आकिखदते च प्रकिखदते च
नमो वः किरिकेभ्यो देवानाऽहृदयेभ्यो नमो विक्षीणकेभ्यो नमो
विचिन्वत्केभ्यो नमं आनिरहृतेभ्यो नमं आमीवत्केभ्यः॥ (२०)

उलप्याय च त्रयस्त्रिंशच्च॥३॥ [९]

द्रापे अन्धस्स्पते दरिंद्रनीललोहित। एषां पुरुषाणामेषां पश्नूनां
मा भेर्मारो मो एषां किं चनाममत्। या तै रुद्र शिवा तनूः शिवा
विश्वाहभेषजी। शिवा रुद्रस्य भेषजी तयां नो मृड जीवसै। इमाऽ
रुद्राय तवसै कपर्दिने क्षयद्वीराय प्रभरामहे मतिम्। यथा नुः
शमसद्विपदे चतुष्पदे विश्वं पुष्टं ग्रामै अस्मि- (२१)

ननातुरम्। मृडा नो रुद्रोत नो मयस्कृधि क्षयद्वीराय नमसा

विधेम ते। यच्छं च योश्च मनुरायुजे पिता तदेश्याम् तवं रुद्रं प्रणीतौ। मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा नु उक्षन्तमुत मा न उक्षितम्। मा नो वधीः पितरं मोत मातरं प्रिया मा नस्तुनुवौ (२२)

रुद्र रीरिषः। मा नस्तोके तनये मा नु आयुषि मा नो गोषु मा नो अश्वेषु रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितो वंधीरहविष्मन्तो नमंसा विधेम ते। आरात्ते गोप्त्र उत पूरुषप्त्रे क्षयद्वीराय सुम्रमस्मे ते अस्तु। रक्षा च नो अधि च देव ब्रूह्यधा च नुः शर्म यच्छ द्विबरहाः। स्तुहि (२३)

श्रुतं गर्तुसदुं युवानं मृगं न भीममुपहुलुमुग्रम्। मृडा जरित्रे रुद्र स्तवानो अन्यं ते अस्मन्त्रि वंपन्तु सेनाः। परि णो रुद्रस्य हेतिर्वृणकु परि त्वेषस्य दुर्मतिरधायोः। अवं स्थिरा मुघवंद्यस्तनुष्व मीढ़स्तोकाय तनयाय मृडय। मीढुष्टम् शिवंतम शिवो नः सुमना भव। परमे वृक्ष आयुधं निधाय कृतिं वसानु आ चरं पिनाकं (२४)

बिभ्रदा गंहि। विकिरिद् विलौहित् नमस्ते अस्तु भगवः। यास्ते सहस्रं हेतयोऽन्यमस्मन्त्रि वंपन्तु ताः। सहस्राणि सहस्रधा बाहुवोस्तवं हेतयः। तासामीशानो भगवः पराचीना मुखा कृधि॥ (२५)

अस्मिं स्तुवुः स्तुहि पिनाकुमेकात्रात्रिःशब्दः॥ ५॥

[१०]

सहस्राणि सहस्रशो ये रुद्रा अधि भूम्याम्। तेषाँ

सहस्रयोजनेऽव धन्वानि तन्मसि। अस्मिन्मंहत्यर्णवैऽन्तरिक्षे भवा
अधिं। नीलंग्रीवाः शितिकण्ठाः शर्वा अधः क्षेमाचराः। नीलंग्रीवा:
शितिकण्ठाऽदिवँ रुद्रा उपश्रिताः। ये वृक्षेषु सुस्पिञ्जरा नीलंग्रीवा
विलोहिताः। ये भूतानामधिपतयो विशिखासः कपर्दिनः। ये
अन्नेषु विविष्यन्ति पात्रेषु पिबतो जनान्। ये पथां पथिरक्षय
ऐलबृदा यव्युधः। ये तीर्थानि (२६)

प्रचरन्ति सृकावन्तो निषङ्गिणः। य पुतावन्तश्च भूयाँसश्च
दिशो रुद्रा वितस्थिरे। तेषाँ सहस्रयोजनेऽव धन्वानि
तन्मसि। नमो रुद्रेभ्यो ये पृथिव्यां येऽन्तरिक्षे ये दिवि
येषामन्नं वातो वरुषमिष्वस्तेभ्यो दश प्राचीर्दशा दक्षिणा दशा
प्रतीचीर्दशोदीचीर्दशोर्ध्वास्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते यं द्विष्मो
यश्च नो द्वैष्टि तं वो जम्भे दधामि॥ (२७)

तीर्थानि यश्च पद्मः॥२॥ [११]

नमस्ते रुद्र नमो हिरण्यबाहवे नमः सहमानाय नम आव्याधिर्नायो नमो भुवाय नमो ज्येष्ठाय
नमो दुन्दुभ्याय नमः सोमाय नम इग्नियाय द्रावे सुहस्राण्येकादश॥११॥

नमस्ते रुद्र नमो भुवाय द्रावे सुसविश्शतिः॥२७॥

नमस्ते रुद्र तं वो जम्भे दधामि॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः
समाप्तः॥४-५॥

काण्डे दशिन्यः—१९४

आदितः दशिन्यः—११२६

॥ षष्ठः प्रश्नः ॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे षष्ठः प्रश्नः ॥

अश्मन्नूर्जुं पर्वते शिश्रियाणां वाते पुर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे।
 अन्न्य ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्योऽधि समृतां तां न इष्मूर्जं धत्त
 मरुतः सरराणाः। अश्मैस्ते क्षुदमुं ते शुगृच्छतु यं द्विष्मः।
 समुद्रस्य त्वाऽवाक्याऽग्ने परिं व्ययामसि। पावको अस्मभ्यं
 शिवो भव। हिमस्य त्वा जरायुणाऽग्ने परिं व्ययामसि। पावको
 अस्मभ्यं शिवो भव। उप (१)

ज्मन्त्रुपं वेत्सेऽवत्तरं नदीष्वा। अग्ने पित्तमपामसि। मण्डूकि
 ताभिरा गंहि सेमं नो यज्ञम्। पावकवर्णं शिवं कृधि। पावक आ
 चितयन्त्या कृपा। क्षामन्त्रुरुच उषसो न भानुनां। तूर्वन्त्र यामन्त्रेतशस्य
 नूरण आ यो घृणे। न ततृषाणो अजरः। अग्ने पावक रोचिषा
 मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान् (२)

वक्षि यक्षि च। स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाः इहा वह।
 उप यज्ञः हुविश्च नः। अपामिदं न्ययनं समुद्रस्य निवेशनम्।
 अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यं शिवो भव। नमस्ते
 हरसे शोचिषे नमस्ते अस्त्वर्चिषे। अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः
 पावको अस्मभ्यं शिवो भव। नृषदे वड- (३)

फ्लुषदे वङ्मनसदे वङ्मर्हिषदे वटथ्मुवर्विदे वट। ये देवा

देवानां यज्ञियां यज्ञियानां संवध्सरीणमुपं भागमासते। अहुतादौ हविषो यज्ञे अस्मिन्स्वयं जुहूध्वं मधुनो घृतस्य। ये देवा देवेष्वधि देवत्वमायन् ये ब्रह्मणः पुरुतारो अस्य। येभ्यो नर्ते पवते धाम किं चन न ते दिवो न पृथिव्या आधि सुषुं। प्राणदा (४)

अंपानदा व्यानदाश्वक्षुर्दा वर्चोदा वरिवोदाः। अन्यं तै अस्मत्पन्तु हुतयः पावको अस्मभ्य शिवो भव। अग्निस्तिगमेन शोचिषा यसद्विश्वं न्यत्रिणम्। अग्निर्नो वसते रयिम्। सैनार्नीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाः आयजिष्ठः स्वस्ति। अदब्यो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद्विदीहि॥ (५)

उपं देवान् वद्वाणुदाश्वतुश्वत्वारिंशत्त्वा॥५॥

[१]

य इमा विश्वा भुवनानि जुहूदपिरुहोता निषुसादा पिता नः। स आशिषा द्रविणमिच्छमानः परमच्छदो वर आ विवेश। विश्वकर्मा मनसा यद्विहाया धाता विधाता परमोत सन्दृक्। तेषांमिष्टानि समिषा मदन्ति यत्र सप्तरषीन्पर एकमाहुः। यो नः पिता जनिता यो विधाता यो नः सुतो अभ्या सञ्जान। (६)

यो देवानां नामधा एकं एव तस्मिन्प्रश्नं भुवना यन्त्यन्या। त आयजन्तु द्रविणः समस्मा ऋषयः पूर्वे जरितारो न भूना। असूर्ता सूर्ता रजसो विमाने ये भूतानि समकृणवन्निमानि। न तं विदाथ् य इदं जजानान्यद्युष्माकमन्तरं भवाति। नीहरेण प्रावृत्

जल्प्या चासुतृपं उक्थशासंश्वरन्ति। पुरो दिवा पुर एना (७)

पृथिव्या पुरो देवेभिरसुरैर्गुहा यत्। कङ्ग स्विद्धर्भं प्रथमं दध्रु
आपो यत्र देवाः सुमगच्छन्त् विश्वेै। तमिद्धर्भं प्रथमं दध्रु आपो यत्र
देवाः सुमगच्छन्त् विश्वेै। अजस्य नाभावध्येकुमर्पितुं यस्मिन्निर्दं
विश्वं भुवनमधिं श्रितम्। विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देव आदिद्वन्ध्यर्वो
अभवद्वितीयः। तृतीयः पिता जनितौषधीना- (८)

मपां गर्भं व्यदधात्पुरुत्रा। चक्षुषः पिता मनसा हि धीरो
घृतमैर्ने अजनननन्नमाने। यदेदन्ता अददृहन्तु पूर्वं आदिद्वावा-
पृथिवी अप्रथेताम्। विश्वतंश्वक्षुरुत विश्वतोमुखो विश्वतोहस्त उत
विश्वतंस्पात्। सं बाहुभ्यां नमति सम्पत्तैर्द्यावापृथिवी जनयन्देव
एकः। किं स्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतुमथ्यस्वत्किमासीत्।
यदी भूमिं जनयन्- (९)

विश्वकर्मा वि द्यामौर्णीन्महिना विश्वचक्षाः। किं स्विद्वन्
क उ स वृक्ष आसीद्यतो द्यावापृथिवी निष्टतक्षुः। मर्नाषिणो
मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्वननानि धारयन्न। या ते धामानि
परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्तुतेमा। शिक्षा सखिभ्यो
हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। वाचस्पति
विश्वकर्माणमूतये (१०)

मनोयुजं वाजे अद्या हुवेम। स नो नेदिष्ठा हवनानि

जोषते विश्वशंभूरवंसे साधुकर्मा। विश्वकर्मन् हुविषा वावृधानः
स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। मुह्यन्त्वन्ये अभितः सपत्ना
इहास्माकं मधवा सूरिरस्तु। विश्वकर्मन् हुविषा वर्धनेन
त्रातारमिन्द्रमकृणोरव्यम्। तस्मै विशः समनमन्त पूर्वार्यमुग्रो
विहृव्यो यथाऽसत्। समुद्राय वयुनाय सिन्धूनां पतये नमः।
नदीनां सर्वासां पित्रे जुहुता विश्वकर्मणे विश्वाहामत्य॑
हुविः॥ (११)

ज्ञानेनोपधीनां भूमि जनयन्तुतये नमो नवं च॥६॥ [२]

उदैनमुत्तरां नयाग्ने घृतेनाहुता। रायस्पोषेण स॒ सृज प्रजया
च धनेन च। इन्द्रेमं प्रत्तरां कृषि सजातानामसद्वशी। समेन वर्चसा
सृज देवेभ्यो भागुधा असत्। यस्य कुर्मो हुविर्गृहे तमग्ने वर्धया
त्वम्। तस्मै देवा अर्थि ब्रवन्नयं च ब्रह्मणस्पतिः। उदु त्वा विश्वे
देवा (१२)

अग्ने भरन्तु चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः सुप्रतीको
विभावंसुः। पश्च दिशो दैर्वीर्यज्ञमवन्तु देवीरपामतिं दुर्मतिं
बाधमानाः। रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्तीः। रायस्पोषे अर्थि यज्ञो
अस्थाथ्समिष्टे अग्रावर्धि मामहानः। उक्थपत्र ईड्यो गृभीतस्तुपं
घर्म परिगृह्यायजन्ता। ऊर्जा यद्यज्ञमशमन्त देवा दैव्याय धर्त्रे
जोष्टे। देवश्रीः श्रीमणाः शतपयाः (१३)

परिगृह्यं देवा युज्ञमायन्न। सूर्यरश्मिरहरिकेशः पुरस्ता॑थ्सविता
ज्योति॒रुदया॑ अजस्रम्। तस्य पूषा प्रसुवं याति देवः
सम्पश्यन्विश्वा॑ भुवनानि गोपाः। देवा देवेभ्यो अव्यर्थन्तो
अस्थुर्वीतः॑ शमित्रे शमिता युजध्यै। तुरीयो यज्ञो यत्र हव्यमेति
ततः पावका आशिषो नो जुषन्ताम्। विमानं एष दिवो मध्यं
आस्त आपप्रिवात्रोदसी अन्तरिक्षम्। स विश्वाचीरभि (१४)

चंष्टे घृताचीरन्तरा पूर्वमपरं च केतुम्। उक्षा समुद्रो
अरुणः सुपुर्णः पूर्वस्य योनिं पितुरा विवेशा। मध्ये दिवो
निहितः पृश्निरश्मा॑ वि चक्रमे रजसः पात्यन्तौ। इन्द्रं विश्वा॑
अवीवृथन्यसमुद्रव्यंचसं गिरः। रथीतमः॑ रथीनां वाजाना॑ सत्पति॑
पतिमै। सुम्भूर्यज्ञो देवा॑ आ च वक्षद्यक्षदग्निर्देवो देवा॑ आ
च वक्षत्। वाजस्य मा प्रसुवेनोद्भ्रुभेणोदग्नभीत्। अथा॑ सपला॑
इन्द्रो॑ मे निग्राभेणाधरा॑ अकः। उद्भ्रुभं च निग्राभं च ब्रह्मं देवा॑
अंवीवृथन्न। अथा॑ सुपलानिन्द्राग्नी॑ मै विषुचीनान्व्यस्यताम्॥ (१५)

देवा॑ शतपंथा अभि वाजस्य पद्मिरशतिश्च॥४॥ [३]

आशुः शिशानो वृषभो न युध्मो घनाघनः क्षोभंणश्वरूषणीनाम्।
सुङ्कन्दनोऽनिमिष एकवीरः शत॑ सेना॑ अजयश्वाकमिन्द्रः।
सुङ्कन्दनेनानिमिषेण॑ जिष्णुना॑ युत्कारेण॑ दुश्यवुनेन॑ धृष्णुना॑।
तदिन्द्रेण जयत तथसंहध्वं युधो नर इषुहस्तेन॑ वृष्णा॑। स
इषुहस्तैः स निष्पङ्गिर्भिर्वर्णी॑ सङ्स्रष्टा॑ स युध इन्द्रो॑ गुणेन॑।

संसृष्टजिथ्सोमपा बाहुशर्ध्यर्धधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता ॥ बृहस्पते
परि दीया ॥ (१६)

रथेन रक्षोहामित्राऽ अपबाधमानः। प्रभुअन्ध्सेनाः प्रमृणो
युधा जयन्त्रस्माकमेध्यविता रथानाम्। गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं
जयन्तमज्ज्ञं प्रमृणन्तमोजसा। इमः संजाता अनु वीरयध्यमिन्द्रः
सखायोऽनु संरभध्वम्। बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान्
वाजी सहमान उग्रः। अभिवीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र
रथमा तिष्ठ गोवित। अभि गोत्राणि सहसा गाहमानोऽदायो ॥ (१७)

वीरः शतमन्युरिन्द्रः। दुश्यवनः पृतनाषाढयुध्योऽस्माकः
सेना अवतु प्रयुथ्सु। इन्द्र आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः
पुर एतु सोमः। देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो
यन्त्वग्नैः। इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञ आदित्यानां मरुताः शर्ध
उग्रम्। महामनसां भुवनच्युवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात्।
अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु। ॥ (१८)

अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मानु देवा अवता हवेषु।
उद्धर्षय मधवन्नायुधान्युथसत्वनां मामकानां महासि।
उद्धृत्रहन्वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतामेतु घोषः। उप
प्रेत जयता नरः स्थिरा वः सन्तु बाहवः। इन्द्रो वः
शर्म यच्छत्वनाधृष्या यथासंथ। अवसृष्टा परा पत् शरव्ये

ब्रह्मसंशिता। गच्छुमित्रान्प्र (१९)

विंश मैषां कं चनोच्छिष्ठः। मर्माणि ते वर्मभिश्छादयामि
सोमस्त्वा राजामृतेनाभि वस्ताम्। उरोर्वरीयो वरिंवस्ते अस्तु
जयन्तं त्वामनु मदन्तु देवाः। यत्र बाणाः सम्पत्तिं कुमारा
विंशिखा इव। इन्द्रो नस्तत्र वृत्रहा विश्वाहा शर्म यच्छतु॥ (२०)

दीया दायो जंयन्त्वमित्रान्प्र चत्वारिंशत्र्य ॥५॥ [४]

प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वानुग्रेह्ये पुरो अग्निर्भवेह। विश्वा
आशा दीद्यानो वि भाव्यूर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। ऋमध्यमग्निना
नाकुमुख्यः हस्तेषु बिप्रतः। दिवः पृष्ठः सुवर्गत्वा मिश्रा
देवेभिराद्धम्। पृथिव्या अहमुदन्तरिक्षमारुहमन्तरिक्षादिवमारुहम्।
दिवो नाकस्य पृष्ठाथ्युवर्ज्योतिरगा- (२१)

महम्। सुवर्यन्तो नापेक्षन्त आ द्याः रोहन्ति रोदसी।
यज्ञं ये विश्वतोधारः सुविद्वासो वितेनिरो। अग्ने प्रेहि प्रथमो
देवयतां चक्षुर्देवानामुत मत्यानाम्। इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषा
सुवर्यन्तु यजमानाः स्वस्ति। नक्तोषासा समनसा विरूपे धापयेते
शिशुमेकं समीची। द्यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्विभाति देवा अग्निं
धारयन्द्रविणोदाः। अग्ने सहस्राक्ष (२२)

शतमूर्धञ्चुतं ते प्राणाः सहस्रमपानाः। त्वं साहस्रस्य
राय ईशिषे तस्मै ते विधेम् वाजाय स्वाहा॑। सुपर्णोऽसि

गरुत्मांनृथिव्या ९ सीद पृष्ठे पृथिव्याः सीद भासाऽन्तरिक्षमा
पृण् ज्योतिषादिवमुत्तमान् तेजसा दिश् उद्दृतं ह। आजुहौनः
सुप्रतीकः पुरस्तादग्ने स्वां योनिमा सीद साध्या। अस्मिन्थस्थे
अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा (२३)

यजंमानश्च सीदता। प्रेष्ठो अग्ने दीदिहि पुरो नोऽजंस्या
सूम्र्या यविष्ट। त्वा९ शश्वन्तु उपं यन्ति वाजाः। विधेमं ते परमे
जन्मन्त्रग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थै। यस्माद्योनैरुदारिथा यजे तं
प्रत्वे हृवी९षिं जुहुरे समिष्ठे। ता९ संवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं
वृणे सुमतिं विश्वजन्याम्। यामस्य कण्वो अदुहुत्पर्णीना९
सुहस्रधारां (२४)

पयसा मुहीं गाम्। सुस ते अग्ने सुमिधः सुस जिह्वाः सुसर्पयः
सप्त धामं प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त योनीरा
पृणस्वा घृतेन। ईद्वङ्गान्याद्वैताद्वै प्रतिद्वै मितश्च सं मितश्च
सभराः। शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सुत्यज्योतिश्च ज्योतिष्माङ्गश्च
सुत्यश्चर्तुपाश्चात्यहाः। (२५)

ऋतजिच्च सत्यजिच्च सेनजिच्च सुषेणश्चान्त्यमित्रश्च
दूरेऽमित्रश्च गुणः। ऋतश्च सुत्यश्च ध्रुवश्च धर्मणश्च धर्ता च
विधर्ता च विधारयः। ईदक्षास एतादक्षास ऊषुणः सुदक्षासः
प्रतिसदक्षास एतन। मितासश्च सं मितासश्च न ऊतये सभरसो
मरुतो यज्ञे अस्मिन्निन्द्रं दैवीर्विशो मरुतोऽनुवर्त्मानो यथेन्द्रं

दैवीर्विशो मुरुतोऽनुवर्त्मान एवमिमं यजमानं दैवीश्च विशेषानुषीश्चानुवर्त्मानो भवन्तु॥ (२६)

अग्रः सुहस्राक्षु देवाः सुहस्रधारामत्यहु अनुवर्त्मानः षोडश च॥६॥ [५]

जीमूतस्येव भवति प्रतीकं यद्वर्मी याति समदामुपस्थैः
अनाविद्धया तनुवां जयु त्वं स त्वा वर्मणे महिमा पिंपर्तु।
धन्वन्ता गा धन्वन्ताऽऽजिं जयेम् धन्वना तीव्राः समदो जयेम। धनुः
शत्रोरपकामं कृणोति धन्वन्ता सर्वाः प्रदिशो जयेम। वृक्ष्यन्तीवेदा
गंनीगन्ति कर्णं प्रियं सखायं परिषस्वजाना। योषेव शिङ्के
वितुताधि धन्वज् (२७)

ज्या इयं समने पारयन्ती। ते आचरन्ती समनेव योषा
मातेवं पुत्रं बिभृतामुपस्थैः। अपशत्रून् विघ्यताः संविदाने आर्की
इमे विष्फुरन्ती अमित्रान्। बृहीनां पिता बृहरस्य पुत्रश्चिश्चा कृणोति
समनावगत्य। इषुधिः सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निंद्वो जयति
प्रसूतः। रथे तिष्ठन्तयति वाजिनः पुरो यत्रयत्र कामयते सुषारथिः।
अभीशूनां महिमानं (२८)

पनायतु मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः। तीव्रान्योषान्कृणवते
वृषपाणयोऽश्चा रथेभिः सह वाजयन्तः। अवक्रामन्तः
प्रपदैरमित्रान्क्षिणन्ति शत्रूऽरनपव्ययन्तः। रथवाहनं हृविरस्य
नाम् यत्राऽयुधं निहितमस्य वर्म। तत्र रथमुप॑ शुग्मः सदेम

विश्वाहा॑ व॒य॒ सु॑मन॒स्यमा॑नाः। स्वा॒दुष॒सदः पि॒तरो॑ वयोधा॑
कृ॒च्छैश्चित्॑ शक्ती॑वन्तो॑ गभी॑रा॑। चि॒त्रसेना॑ इषु॒बला॑ अमृ॒ध्रा॑
सु॒तोवी॑रा॑ उरवो॑ ब्रातसा॑हा॑। ब्राह्मणासः॑ (२९)

पितंरः॑ सोम्यांसः॑ शि॒वे॑ नो॑ द्यावा॑पृथिवी॑ अ॑नेहसा॑॥१॥ पूषा॑ नः॑
पातु॑ दुरिताद्वैतावृधो॑ रक्षा॑ माकिर्नो॑ अ॑घश॒स ईशता॑। सु॑पूर्ण॑ वंस्ते॑
मृगो॑ अ॑स्या॑ दन्तो॑ गोभि॑ः सन्नद्धा॑ पतति॑ प्रसूता॑। यत्रा॑ नरः॑ सं॑ च॑
वि॑ च॑ द्रवंन्ति॑ तत्रास्मभ्य॑मिषंवः॑ शर्म॑ य॒सन्ना॑। क्रज्जीते॑ परि॑ वृद्धिं॑
नोऽश्मा॑ भवतु॑ नस्तु॑नूः। सोमो॑ अधि॑ ब्रवीतु॑ नोऽदिति॑ः॑ (३०)

शर्म॑ यच्छतु॑। आ॑ जंड्जन्ति॑ सान्वेषां॑ जङ्घना॑ उप॑ जिघ्रते॑।
अश्वा॑जनि॑ प्रचेत्सोऽश्वा॑न्थस्मथ्सु॑ चोदय। अहिंरिव॑ भोगै॑ पर्येति॑
बाहुं॑ ज्याया॑ हेति॑ परिबोधंमानः। हस्तघो॑ विश्वा॑ वयुनानि॑
विद्वान्पुमान्पुमा॑सं॑ परि॑ पातु॑ विश्वतः। वनस्पते॑ वीङ्गंज्ञो॑ हि॑
भूया॑ अ॑स्मथ्संखा॑ प्रतरणः। सुवीरः। गोभि॑ः सन्नद्धो॑ असि॑
वीडयस्वास्थाता॑ तै॑ जयतु॑ जेत्वानि॑। दिवः॑ पृथिव्या॑ पर्या॑-॑ (३१)

जु॑ उद्भूतं॑ वनस्पतिभ्यः॑ पर्याभृत॑ सहः। अ॑पामोज्मान॑
परि॑ गोभिरावृतमिन्द्रस्य॑ वज्र॑ हुविषा॑ रथ॑ यज। इन्द्रस्य॑ वज्रो॑
मरुतामनीकं॑ मित्रस्य॑ गर्भो॑ वरुणस्य॑ नाभिः। सेमां॑ नो॑ हृव्यदाति॑
जुषाणो॑ देव॑ रथ॑ प्रति॑ हुव्या॑ गृभाय। उप॑ श्वासय॑ पृथिवीमुत॑
द्यां॑ पुरुत्रा॑ तै॑ मनुतां॑ विष्ठितं॑ जगत्। स दुन्दुभे॑ सुजूरिन्द्रेण॑

देवैर्दूराद् (३२)

दर्वीयो अपं सेधु शत्रून्। आ क्रन्दयु बलुमोजो नु आधा नि ईनिहि दुरिता बाधमानः। अपं प्रोथु दुन्दुभे दुच्छुनाऽ
इत इन्द्रस्य मुष्टिरसि वौडयस्व। आऽमूरजु प्रत्यावर्तयेमाः
केतुमहुन्दुभिर्वावदीति। समश्वपर्णश्वरन्ति नो नरोऽस्माकंमिन्द्र
रुथिनो जयन्तु॥ (३३)

धन्वंमहिमानुं ब्राह्मणामोऽदितिः पृथिव्याः परिं दूरादेकंचत्वारि ४ शब्दः॥७॥ [६]

यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्समुद्रादुत वा पुरीषात्।
श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्युं महिं जातं ते अर्वन्। यमेन
दत्तं त्रित एनमायुनुगिन्द्रं एणं प्रथमो अध्यतिष्ठत्। गन्धवौ अंस्य
रशनामगृभ्णाथ्सूरादश्वं वसवो निरतष्ट। असि यमो अस्यादित्यो
अर्वन्नसि त्रितो गुह्येन व्रतेन। असि सोमेन सुमया विपृक्त - (३४)

आहस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि। त्रीणि त आहुर्दिवि बन्धनानि
त्रीण्युपसु त्रीण्यन्तः संमुद्रे। उतेवं मे वरुणश्छन्स्यर्वन् यत्रा त
आहुः परमं जनित्रम्। इमा ते वाजिन्वमार्जनानीमा शफानाऽ
सनितुर्निधानां। अत्रा ते भुद्रा रशना अपश्यमृतस्य यो अभिरक्षान्ति
गोपाः। आत्मानं ते मनसाऽरादजानामुवो दिवा (३५)

पतयन्तं पतञ्जम्। शिरो अपश्यं पथिभिः सुगेभिररुणभिर्जहमानं
पतुत्रि। अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पुदे गोः।

युदा ते मर्तो अनु भोगुमानुडादिद्वसिंष्टु ओषधीरजीगः। अनु
त्वा रथो अनु मर्यो अर्वन्त्रनु गावोऽनु भगः कुनीनाम्। अनु
ब्रातोसुस्तवं सुख्यमीयुरनु देवा मंमिरे वीर्यं (३६)

ते। हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवरं इन्द्रं
आसीत्। देवा इदस्य हविरद्यमायन् यो अर्वन्तं प्रथमो अध्यतिष्ठत्।
ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सः शूरणासो दिव्यासो अत्याः।
हुः सा इव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः। तव शरीरं
पतयिष्यवर्वन्तवं चित्तं वाते इव धर्जीमान्। तव शृङ्गाणि विष्ठिता
पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणा चरन्ति। उप (३७)

प्रागच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः। अजः पुरो
नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्कवयो यन्ति रेभाः। उप प्रागात्परमं
यथसुधस्थुमर्वृः अच्छापितरं मातरं च। अद्या देवां जुष्टतमो हि
गम्या अथा शास्ते दाशुषे वार्याणि॥ (३८)

विपृक्तो दिवा वीर्यमूपैकान्वचत्वारि॑श्चाच॥ ५॥ [७]

मा नो मित्रो वरुणो अर्यमाऽयुरिन्द्रं ऋभुक्षा मुरुतः परि
ख्यन्। यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तेः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि।
यन्निर्णिजा रेकणसा प्रावृतस्य रातिं गृभीतां मुखतो नयन्ति।
सुप्राङ्गजो मेम्यद्विश्वरूप इन्द्रापृष्ठोः प्रियमप्यैति पाथः। एष च्छागः

पुरो अश्वेन वाजिना॑ पूष्णो भागो नीयते विश्वदैव्यः। अभिप्रियं
यत्पुरुडाशमर्वता॒ त्वष्टे- (३९)

देन॑ सौश्रवसाय॑ जिन्वति। यद्धविष्यमृतुशो॒ देवयानं
त्रिमानुषाः॑ पर्यश्वं॒ नयन्ति। अत्रा॑ पूष्णः॑ प्रथमो॒ भाग एति॑ यज्ञं
देवेभ्यः॑ प्रतिवेदयन्नजः। होता॑ऽध्यर्युरावया॑ अग्निमिन्धो॑ ग्रावग्राभ
उत॑ शङ्स्ता॑ सुविंप्रः। तेन॑ यज्ञेन॑ स्वरं॑ कृतेन॑ स्विष्टेन॑ वक्षणा॑
आ॑ पृणध्वम्। यूपव्रस्का॑ उत॑ ये॑ यूपवाहाश्वपालु॑ ये॑ अश्वयूपायु॑
तक्षति। ये॑ चार्वते॑ पचन॑ सुभरन्त्युतो॑ (४०)

तेषां॑मुभिगूर्तिर्न॑ इन्वतु। उप॑ प्रागा॑थ्सुमन्मेऽधायि॑ मन्म
देवानामाशा॑ उप॑ वीतपृष्ठः। अन्वेन॑ विप्रा॑ ऋषयो॑ मदन्ति॑ देवाना॑
पुष्टे॑ चक्रमा॑ सुबन्धुम॑। यद्वाजिनो॑ दाम॑ सुन्दानुमर्वते॑ या॑ शीर्षुण्या॑
रशना॑ रञ्जुरस्य। यद्वा॑ घाऽस्य॑ प्रभृतमास्य॑ तृण॑ सर्वा॑ ता॑ ते॑
अपि॑ देवेष्वस्तु। यदश्वस्य॑ क्रविषो॑ (४१)

मक्षिकाशु॑ यद्वा॑ स्वरौ॑ स्वधितौ॑ रिसमस्ति॑। यद्वस्तयो॑
शमितुर्यन्नखेषु॑ सर्वा॑ ता॑ ते॑ अपि॑ देवेष्वस्तु। यदूवंध्यमुदरस्यापुवाति॑
य आ॑मस्य॑ क्रविषो॑ गुन्धो॑ अस्ति॑। सुकृता॑ तच्छमितारः॑ कृणवन्तूत
मेध॑ शृतपाकं॑ पचन्तु। यत्ते॑ गात्रादग्निना॑ पच्यमानादभि॑ शूलं॑
निहतस्यावधावति। मा॑ तद्वूम्यामा॑ श्रिष्टन्मा॑ तृणेषु॑ देवेभ्यस्तदुशद्यो॑
रातमस्तु॥ (४२)

इदुगो कृविषः श्रिपञ्चस्त च ॥४॥ [८]

ये वाजिनं परिपश्यन्ति पुक्तं य ईमाहुः सुरभिर्निरहरेति।
ये चार्वतो मांसभिक्षामुपासंत उतो तेषांभिगूर्तिर्न इन्वतु।
यन्नीक्षणं मांस्यस्पचन्या उखाया या पात्राणि यूष्ण आसेचनानि।
ऊष्मण्यापिधानां चरुणामङ्काः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम्। निक्रमंणं
निषदं विवर्तनं यच्च पद्मीशमर्वतः। यच्च पूपौ यच्च घासिं (४३)

जघासु सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु। मा त्वाऽ-
ग्निर्धनयिद्धूमगन्धिर्मोखा भ्राजन्त्यभि विक्तु जग्निः। इष्टं
वीतमभिगूर्तु वष्ट्कृतं तं देवासुः प्रति गृणन्त्यश्वम्। यदश्वाय
वासं उपस्तृणन्त्यधीवासं या हिरण्यान्यस्मै। सुन्दानुमर्वन्तं पद्मीशं
प्रिया देवेष्वा यामयन्ति। यत्ते सादे महसु शूकृतस्य पार्ष्णिया
वा कशया (४४)

वा तुतोदा। सुचेव ता हृविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा
सूदयामि। चतुस्त्रिंशद्वाजिनो देवबन्धोवङ्कीरश्वस्य स्वधितिः
समेति। अच्छिद्रा गात्रा वयुनां कृणोत् परुष्परुरनुघुष्या वि
शस्ता। एकस्त्वष्टुरश्वस्या विशस्ता द्वा यन्तारा भवतुस्तथुर्तुः। या
ते गात्राणामृतुथा कृणोमि ताता पिण्डानां प्र जुहोम्यग्नौ। मा त्वा
तपत् (४५)

प्रिय आत्माऽपि यन्तं मा स्वधीति स्तनुव् आ तिंष्टि पत्ते। मा
तै गृद्धुर्विशस्ताऽति हायं छिद्रा गात्राण्यसिना मिथूं कः। न वा
उ वेतन्नियसे न रिष्यसि देवाः इदैषि पृथिभिः सुगेभिः। हरी
ते युज्ञा पृष्ठती अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासंभस्य। सुगव्यं नो
वाजी स्वश्वियं पुः सः पुत्राः उत विश्वापुषः रयिम्। अनागस्त्वं
नो अदितिः कृणोतु क्षत्रं नो अश्वो वनताः हुविष्मान्॥ (४६)

घसिं कशाया तपद्रविं नवं च॥४॥ [९]

अश्मन् य हुमोदेनमाशुः प्राची जीमूतस्य यदकंन्दो मा नौ मित्रो ये वाजिनुं नवं॥१॥
अश्मन्नोयुजं प्राचीमनु शर्म यच्छतु तेपामभिर्गूर्तिः पद्मत्वारिः शत्॥४६॥
अश्मन् हुविष्मान्॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे षष्ठः प्रश्नः
समाप्तः॥४-६॥

काण्डे दशिन्यः—२४०

आदितः दशिन्यः—११७२

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रश्नः ॥

अग्नाविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः। द्युम्नैर्वर्जेभिरागतम्।
वाजश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च मे क्रतुश्च
मे स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रावश्च मे श्रुतिश्च मे ज्योतिश्च मे सुवश्च
मे प्राणश्च मेऽपान- (१)

श्च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तं च मु आधीतं च मे वाक्मे
मनश्च मे चक्षुश्च मे श्रोत्रं च मे दक्षश्च मे बलं च मु ओजश्च मे
सहश्च मु आयुश्च मे जुरा चं म आत्मा चं मे तुनूश्च मे शर्म च
मे वर्मं च मेऽङ्गानि च मेऽस्थानि च मे परूषिं च मे शरीराणि
च मे॥ (२)

अपानस्तुनूश्च मेऽष्टादश च॥२॥—————— [१]

ज्यैष्यं च मु आधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भास्त्रश्च मेऽमस्त्र
मेऽम्भश्च मे जेमा चं मे महिमा चं मे वरिमा चं मे प्रथिमा चं मे
वर्षा चं मे द्राघुया चं मे वृद्धं चं मे वृद्धिश्च मे सत्यं चं मे श्रद्धा
चं मे जगच्च (३)

मे धनं च मे वशश्च मे त्विषिंश्च मे क्रीडा चं मे मोदश्च मे
जातं चं मे जनिष्यमाणं च मे सूक्तं चं मे सुकृतं चं मे वित्तं चं मे
वेद्यं च मे भूतं चं मे भविष्यच्चं मे सुगं चं मे सुपथं च म क्रद्धं चं

म् ऋद्धिंश्च मे कुप्तं च मे कूसिंश्च मे मृतिश्च मे सुमृतिश्च मे॥ (४)

जगच्छ्रद्धिश्चतुर्दश च॥२॥ [२]

शं च मे मयेश्च मे प्रियं च मेऽनुकामश्च मे कामेश्च मे सौमनुसश्च मे भूद्रं च मे श्रेयेश्च मे वस्येश्च मे यशेश्च मे भगवेश्च मे द्रविणं च मे युन्ता च मे धूर्ता च मे क्षेमेश्च मे धृतिश्च मे विश्वं च (५)

मे महेश्च मे संविच्च मे ज्ञात्रं च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरं च मे लयेश्च म ऋतं च मेऽमृतं च मेऽयक्षमं च मेऽनामयच्च मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं च मेऽनमित्रं च मेऽभेयं च मे सुगं च मे शयेनं च मे सूषा च मे सुदिनं च मे॥ (६)

विश्वं च शयनमृथो च॥२॥ [३]

ऊर्क्षे मे सूनृतां च मे पयेश्च मे रसेश्च मे घृतं च मे मधुं च मे सग्धिंश्च मे सर्पातिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे जैत्रं च म औद्धिद्यं च मे रुयिश्च मे रायेश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिश्च मे विभुं च (७)

मे प्रभुं च मे बुहुं च मे भूयेश्च मे पूर्णं च मे पूर्णतरं च मेऽक्षिंतिश्च मे कूयवाश्च मेऽन्नं च मेऽक्षुच्च मे व्रीहयेश्च मे यवांश्च मे माषांश्च मे तिलांश्च मे मुद्राश्च मे खल्वांश्च मे गोधूमांश्च मे मुसुरांश्च मे प्रियङ्गवश्च मेऽणवश्च मे श्यामाकांश्च मे नीवारांश्च मे॥ (८)

विभुं च मुसुरांश्चतुर्दश च॥२॥ [४]

अश्मा॑ च मे॒ मृत्तिंका॑ च मे॒ गिरयंश्च मे॒ पर्वताश्च मे॒ सिक॑ताश्च
मे॒ वनस्पतंयश्च मे॒ हिरंण्यं च मे॒ इयंश्च मे॒ सीसं॑ च मे॒ त्रपुंश्च मे॒
श्यामं॑ च मे॒ लोहं॑ च मे॒ इग्निश्च मु॒ आपंश्च मे॒ वीरुधंश्च मु॒ ओषधयश्च
मे॒ कृष्टपुच्यं॑ च (१)

मे॒ कृष्टपुच्यं॑ च मे॒ ग्राम्याश्च मे॒ पशवं॑ आरण्याश्च यज्ञेन॑
कल्पन्तां॑ वित्तं॑ च मे॒ वित्तिश्च मे॒ भूतं॑ च मे॒ भूतिश्च मे॒ वसुं॑
च मे॒ वसुतिश्च मे॒ कर्मं॑ च मे॒ शक्तिश्च मे॒ इर्थश्च मु॒ एमंश्च मु॒ इतिश्च
मे॒ गतिश्च मे॒॥ (१०)

कृष्टपुच्यञ्चादाचत्वारि॑ शता॒॥ २॥ [५]

अग्निश्च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ सोमंश्च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ सविता॑ च मु॒ इन्द्रश्च
मे॒ सरस्वती॑ च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ पूषा॑ च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ बृहस्पतिश्च
मु॒ इन्द्रश्च मे॒ मित्रश्च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ वरुणश्च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ त्वष्टा॑
च (११)

मु॒ इन्द्रश्च मे॒ धाता॑ च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ विष्णुश्च मु॒ इन्द्रश्च मे॒
इश्विनौ॑ च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ मुरुतेश्च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ विश्वे॑ च मे॒ देवा॑
इन्द्रश्च मे॒ पृथिवी॑ च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ इन्तरिक्षं॑ च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ द्यौश्च
मु॒ इन्द्रश्च मे॒ दिशंश्च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ मूर्धा॑ च मु॒ इन्द्रश्च मे॒ प्रजापतिश्च
मु॒ इन्द्रश्च मे॒॥ (१२)

त्वष्टा॑ च द्यौश्च मु॒ एकवि॑ शतिश्च॥ २॥ [६]

अ॒शुश्रू॑ मे रुश्मश्च॑ मेऽदा॒भ्यश्च॑ मेऽधिंपतिश्च॑ म उपा॒शुश्रू॑
मेऽन्तर्यामश्च॑ म ऐन्द्रवायवश्च॑ मे मैत्रावरुणश्च॑ म आश्विनश्च॑ मे
प्रतिप्रस्थानश्च॑ मे शुक्रश्च॑ मे मू॒न्धी च॑ म आग्रयुणश्च॑ मे वैश्वदेवश्च॑
मे ध्रुवश्च॑ मे वैश्वानुरश्च॑ म कृतुग्रहाश्च॑ (१३)

मेऽतिग्राह्याश्च॑ म ऐन्द्राग्रहश्च॑ मे वैश्वदेवश्च॑ मे मरुत्वतीयाश्च॑ मे
माहेन्द्रश्च॑ म आदित्यश्च॑ मे सावित्रश्च॑ मे सारस्वतश्च॑ मे पौष्णश्च॑ मे
पात्रीवृतश्च॑ मे हारियोजनश्च॑ मे॥ (१४)

कृतुग्रहाश्च॑ चतुर्स्त्रिः॒शच्च॥२॥ [७]

इध्मश्च॑ मे बुरुहिश्च॑ मे वेदिश्च॑ मे धिष्णियाश्च॑ मे सुचंश्च॑ मे
चमसाश्च॑ मे ग्रावाणश्च॑ मे स्वरंवश्च॑ म उपरवाश्च॑ मेऽधिषवणे च
मे द्रोणकलूशश्च॑ मे वायव्यानि च मे पूतभृत्य॑ म आधवनीयाश्च॑ मे
आर्गीप्रं च मे हविर्धानं च मे गृहाश्च॑ मे सदंश्च॑ मे पुरोडाशाश्च॑ मे
पचुताश्च॑ मेऽवभृथश्च॑ मे स्वगाकारश्च॑ मे॥ (१५)

गृहाश्च॑ पोडंश च॥१॥ [८]

अग्निश्च॑ मे घर्मश्च॑ मेऽर्कश्च॑ मे सूर्यश्च॑ मे प्राणश्च॑ मेऽश्वमेधश्च॑
मे पृथिवी च॑ मेऽर्दितिश्च॑ मे दितिश्च॑ मे द्यौश्च॑ मे शक्ररीरङ्गुलयो
दिशंश्च॑ मे यज्ञेन कल्पन्तामृक्षे सामं च मे स्तोमंश्च॑ मे यजुंश्च॑
मे दीक्षा च॑ मे तपंश्च॑ म कृतुश्च॑ मे ब्रूतं च॑ मेऽहोरात्रयोर्वृष्ट्या
बृहद्रथन्तुरे च॑ मे यज्ञेन कल्पेताम्॥ (१६)

दीक्षाऽष्टादशं च॥१॥ [९]

गर्भश्च मे वृथ्माश्च मे त्र्यविंश्च मे त्र्यवी चं मे दित्यवाद्वं मे
दित्योही चं मे पञ्चाविंश्च मे पञ्चावी चं मे त्रिवर्थसश्च मे त्रिवर्था
चं मे तुर्यवाद्वं मे तुर्योही चं मे पष्ठवाच्चं मे पष्ठोही चं म उक्षा चं
मे वृशा चं म क्रषुभश्चं (१७)

मे वेहच्चमेऽनुद्वां चं मे धेनुश्चं म आयुर्यज्ञेनं कल्पतां
प्राणो यज्ञेनं कल्पतामपानो यज्ञेनं कल्पताव्याँनो यज्ञेनं
कल्पतां चक्षुर्यज्ञेनं कल्पताऽऽु श्रोत्रं यज्ञेनं कल्पतां मनो यज्ञेनं
कल्पतां वाग्यज्ञेनं कल्पतामात्मा यज्ञेनं कल्पतां यज्ञो यज्ञेनं
कल्पताम्॥ (१८)

क्रषुभश्चं चत्वारि॒शच्च॥२॥ [१०]

एकां च मे तिस्रश्चं मे पञ्चं च मे सप्त चं मे नवं च म
एकादश च मे त्रयोदश च मे पञ्चदश च मे सप्तदश च मे नवदश
च म एकवि॑शतिश्च मे त्रयोवि॑शतिश्च मे पञ्चवि॑शतिश्च
मे सप्तवि॑शतिश्च मे नववि॑शतिश्च म एकत्रि॑शच्च मे
त्रयस्त्रि॑शच्च (१९)

मे चतुर्स्रश्च मेऽष्टौ चं मे द्वादश च मे षोडश च मे वि॑शतिश्चं
मे चतुर्वि॑शतिश्च मेऽष्टावि॑शतिश्च मे द्वात्रि॑शच्च मे पद्मि॑शच्च
मे चत्वारि॑शच्चं मे चतुश्चत्वारि॑शच्च मेऽष्टाचत्वारि॑शच्च मे
वाजश्च प्रसुवश्चापि॒जश्चं क्रतुश्चं सुवश्च मूर्धा च व्यश्विंयश्चाऽऽ-

न्त्यायनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च॥ (२०)

त्रयंज्ञिः शब्दः व्यश्चिंत्य एकांदश च॥२॥

[११]

वाजौ नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वा परावतः। वाजौ नो विश्वेऽद्वैर्धनसाताविहावतु। विश्वे अद्य मुरुतो विश्वे ऊर्ती विश्वे भवन्त्वग्रयः समिद्धाः। विश्वे नो देवा अवुसा गमन्तु विश्वमस्तु द्रविणं वाजौ अस्मे। वाजस्य प्रसुवं देवा रथैर्याता हिरण्ययैः। अग्निरिन्द्रो बृहस्पतिर्मुरुतः सोमपीतये। वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु (२१)

विप्रा अमृता क्रतज्ञाः। अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृसा यात पथिभिर्द्वयानैः। वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो वाजौ देवा॑ क्रृतुभिः कल्पयाति। वाजस्य हि प्रसुवो नन्त्रमीति विश्वा आशा वाजपतिर्भवेयम्। पयः पृथिव्यां पयु ओषधीषु पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धाम्। पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम्। सम्मा सृजामि पयसा घृतेनु सम्मा सृजाम्युप - (२२)

ओषधीभिः। सौऽहं वाजः सनेयमग्ने। नक्तोषासा समनसा विरुपे धापयेते शिशुमेकः समीची। द्यावा क्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः। सुमुद्रोऽसि नभस्वानाद्रदानुः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा मारुतोऽसि मुरुतां गुणः शम्भूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा॒ऽवस्युरसि

दुवंस्वाञ्छुभूर्मयोभूरभि मा वाहि स्वाहा॥ (२३)

धर्मेष्वुपो दुवंस्वाञ्छुभूर्मयोभूरभि मा द्वे चं॥३॥ [१२]

अग्निं युनजिमि शवसा घृतेन दिव्यः सुपर्णं वयसा बृहन्तम्।
तेन वयं पतेम ब्रुधस्य विष्टप् सुवो रुहाणा अधि नाकं उत्तमे।
इमौ तै पक्षावजरौ पत्रिणो याभ्याः रक्षाः स्यपुहः स्यग्ने।
ताभ्याः पतेम सुकृतामु लोकं यत्रर्षयः प्रथमजा ये पुरुणाः।
चिदसि समुद्रयोनिरिन्दुर्दक्षः श्येन कृतावाः। हिरण्यपक्षः शकुनो
भुरुण्युर्महान्धस्थै ध्रुव - (२४)

आ निषत्तः। नमस्ते अस्तु मा मा हि सीर्विश्वस्य मूर्धन्त्रधि
तिष्ठसि श्रितः। समुद्रे ते हृदयमन्तरायुर्द्यावापृथिवी भुवनेष्वर्पिते।
उद्ग्रो दत्तोदधिं भिन्त दिवः पर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो
वृष्ट्याऽवता दिवो मूर्धाऽसि पृथिव्या नाभिरूर्गपामोषधीनाम्।
विश्वायुः शर्म सुप्रथा नमस्पथे। येनर्षयस्तपसा सुत्र- (२५)

मासतेन्धाना अग्निः सुवराभरन्तः। तस्मिन्नहं नि दधे नाके
अग्निमेतं यमाहुर्मनवः स्तीर्णबरहिषम्। तं पर्णीभिरनु गच्छेम
देवाः पुत्रैर्भ्रातृभिरुत वा हिरण्यैः। नाकं गृह्णानाः सुकृतस्य लोके
तृतीये पृष्ठे अधि रोचने दिवः। आ वाचो मध्यमरुहद्वरण्युरयमग्निः
सत्पतिश्वेकितानः। पृष्ठे पृथिव्या निहितो दविंद्युतदधस्पदं
कृणुते (२६)

ये पृतन्यवः। अयमग्निर्वरतमो वयोधाः संहुस्त्रियो
दीप्यतामप्रयुच्छन्न। विभ्राज्मानः सरिरस्य मध्य उप प्र
यात दिव्यानि धाम। सम्प्र च्यवधुमनु सम्प्र याताग्ने पथो
देवयानांकृणुध्वम्। अस्मिन्थसधस्ये अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा
यज्मानश्च सीदत। येनां सुहस्त्रं वहसि येनांग्ने सर्ववेदसम्। तेनेम
यज्ञं नो वह देवयानो य - (२७)

उत्तमः। उद्धुध्यस्वाग्ने प्रति जागृह्येनमिष्टापूर्ते सःसृजेथामयं
च। पुनः कृष्णङ्गस्त्वा पितरं युवानमन्वाताऽसीत्वयि तन्तुमेतम्।
अयं ते योनिरकृत्वियो यतो जातो अरोचथाः। तं जानन्नग्न आ
रोहाथां नो वर्धया रुयिम्॥ (२८)

भ्रुवः सुत्रं कृणुते यः सुसत्रिरशब्दः॥५॥

[१३]

ममांग्ने वर्चो विहुवेष्वस्तु वृयं त्वेन्धानास्तुनुवं पुषेम। मह्यं
नमन्तां प्रदिशश्वतस्त्वयाऽध्यक्षेण पृतना जयेम। मम देवा विहुवे
संतु सर्व इन्द्रावन्तो मरुतो विष्णुरुग्निः। ममान्तरिक्षमुरु गोपमस्तु
मह्यं वातः पवतां कामे अस्मिन्न। मर्यि देवा द्रविणमा यंजन्तां
मय्याशीरस्तु मर्यि देवहूतिः। दैव्या होतांरा वनिषन्तु (२९)

पूर्वरिष्टाः स्याम तुनुवां सुवीरां। मह्यं यजन्तु मम यानि
हव्याकृतिः सुत्या मनसो मे अस्तु। एनो मा नि गां कतुमच्चनाहं
विश्वे देवासो अधिं वोचता मे। देवीः षडुर्वरुरुणः कृणोतु विश्वे

देवास इह वीरयध्वम्। मा हाँस्महि प्रजया मा तनूभिर्मा रंधाम
द्विष्ठे सौम राजन्। अग्निर्मन्युं प्रतिनुदन्पुरस्ता- (३०)

ददंब्धो गोपाः परि पाहि नस्त्वम्। प्रत्यश्चो यन्तु निगुतः
पुनस्तेऽमैषां चित्तं प्रबुधा वि नेशत्। धाता धातृणां भुवनस्य
यस्पतिर्देव ९ सवितारंभिमातिषाहम्। इमं यज्ञमधिनोभा
बृहस्पतिर्देवाः पान्तु यजमानं न्युर्थात्। उरुव्यचो नो महिषः शर्म
यसदस्मिन् हवे पुरुहृतः पुरुक्षु। स नः प्रजायै हर्यश्च मृदयेन्द्र
मा (३१)

नो रीरिषो मा परा दाः। ये नः सुपत्रा अप ते
भवन्त्वन्द्रग्निभ्यामवं बाधामहे तान्। वस्त्रो रुद्रा आदित्या
उपरिस्पृशं मोग्रं चेत्तारमधिराजमक्तन्। अर्वाश्चमिन्द्रमुतो हवामहे
यो गोजिष्ठनजिदश्चजिद्यः। इमं नो यज्ञं विहवे जुषस्वास्य कुर्मो
हरिवो मेदिनं त्वा॥ (३२)

वनिष्ठन् पुरस्ताम्मा त्रिचत्वारिंशत्॥ ४॥ [१४]

अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतसो यं पाश्चजन्यं बहवः समिन्धते॥
विश्वस्यां विशि प्रविविशिवा ९ समीमहे स नो मुश्चत्व॑हसः। यस्येदं
प्राणन्निमिषद्यदेजति यस्य जातं जनमानं च केवलम्। स्तौम्यग्निं
नोथितो जोहवीमि स नो मुश्चत्व॑हसः। इन्द्रस्य मन्ये प्रथमस्य
प्रचेतसो वृत्रघः स्तोमा उपमामुपागुः। यो दाशुषः सुकृतो हवमुप

गन्ता (३३)

स नौ मुश्चत्वःहसः। यः सङ्ग्रहं नयति सं वृशी युधे
 यः पृष्ठानि सःसृजति त्रयाणि। स्तौमीन्द्रं नाथितो जोहवीमि
 स नौ मुश्चत्वःहसः। मन्वे वां मित्रावरुणा तस्य वित्तः
 सत्यौजसा दःहणा यं नुदेथैः। या राजानः सरथं याथ उग्रा
 ता नौ मुश्चत्मागंसः। यो वाऽरथं कृजुरश्मिः सत्यधर्मा
 मिथुश्वरन्तमुपयाति दूषयन्न। स्तौमि (३४)

मित्रावरुणा नाथितो जोहवीमि तौ नौ मुश्चत्मागंसः। वायोः
 संवितुर्विदथानि मन्महे यावात्मन्वद्विभृतो यौ च रक्षतः। यौ
 विश्वस्य परिभू बंभूवतुस्तौ नौ मुश्चत्मागंसः। उप श्रेष्ठा न
 आशिषो देवयोर्धर्मे अस्थिरन्न। स्तौमि वायुः संवितारं नाथितो
 जोहवीमि तौ नौ मुश्चत्मागंसः। रथीतमौ रथीनामहं ऊतये शुभं
 गमिष्ठौ सुयमेभिरश्वैः। ययोर्- (३५)

वां देवौ देवेष्वनिशितमोजस्तौ नौ मुश्चत्मागंसः। यदयातं
 वहुतुः सूर्यायांस्त्रिचक्रेण सःसदामिच्छमानौ। स्तौमि देवावश्वेनौ
 नाथितो जोहवीमि तौ नौ मुश्चत्मागंसः। मरुतां मन्वे अधिं नो
 ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं विश्वामवन्तु विश्वैः। आशून् हुवे सुयमानूतये ते
 नौ मुश्चन्त्वेनसः। तिग्ममायुर्धं वीडितः सहस्रद्विव्यः शर्धः (३६)

पृतनासु जिष्णु। स्तौमि देवान्मरुतो नाथितो जोहवीमि ते नौ

मुश्चन्त्वेनसः। देवानां मन्वे अधिं नो ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं विश्वामवन्तु विश्वैः। आशून् हुवे सुयमानूतये ते नो मुश्चन्त्वेनसः। यदिदं माऽभिशोचति पौरुषेयेण दैव्येन। स्तौमि विश्वान् देवान्नाथितो जौहवीमि ते नो मुश्चन्त्वेनसः। अनु नोऽद्यानुमतिर- (३७)

न्विदंनुमते त्वं वैश्वानरो न ऊत्या पृष्ठो दिवि। ये अप्रथेताममितेभिरोजौभिर्ये प्रतिष्ठे अभवतां वसूनाम्। स्तौमि द्यावांपृथिवी नाथितो जौहवीमि ते नो मुश्चत्मऽहसः। उर्वा रोदसी वरिंवः कृणोत्क्षेत्रस्य पक्षी अधि नो ब्रूयातम्। स्तौमि द्यावांपृथिवी नाथितो जौहवीमि ते नो मुश्चत्मऽहसः। यत्ते वृयं पुरुषुत्रा यविष्टाविद्वाऽसश्वकृमा कच्चना- (३८)

इग्नः। कृधी स्वस्माऽ अदितेरनांगा व्येनाऽसि शिश्रथो विष्वंगग्ने। यथा ह तद्वस्वो गौर्यं चित्पदि षिताममुश्चता यजत्राः। एवा त्वमस्मत्प्र मुश्च व्यऽहः प्रातर्यग्ने प्रतुरां न आयुः॥ (३९)

गन्ता दृष्ट्यन्थस्तौमि ययोः शर्पोऽनुमतिरनु चन चतुर्स्त्रिःशत्र्च॥७॥ [१५]

अग्रेमन्वे यस्येदमिन्द्रस्य यः सङ्ग्रामऽ सनो मुश्चत्वऽहसः। मुन्वे वां ता नो मुश्चत्मागंसः॥ यो वां वायोरुपं रुथीतमौ यदयांतमुश्चिनौ तौ नो मुश्चत्मागंसः। मुरुतां तिग्मं मुरुतो देवानां यदिदं विश्वान्ते नो मुश्चन्त्वेनसः। अनु न उर्वा द्यावांपृथिवी ते नो मुश्चत्मऽहसो यत्ते॥ चतुर्गऽहसुः पडागंसश्वतेरेनसो द्विरऽहसः॥

अग्राविष्णु ज्यैष्युऽ शं चोक्ताऽश्मां चाग्निश्चाऽशुश्रेष्ठश्चाग्निश्च गर्भश्वैकां च वाजो नोग्नि युनज्मि ममाग्नेऽग्रेमन्वे पञ्चदशा॥१५॥

अग्राविष्णू अग्निश्च वाजों नो अदैव्यो गौपा नवत्रिंशत्॥३९॥

अग्राविष्णू प्रतुरां नु आयुः॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रश्नः
समाप्तः॥४-७॥

काण्डे दशिन्यः—२७९

आदितः दशिन्यः—१२११

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां चतुर्थकाण्डः समाप्तः॥४॥

॥ काण्डम् ५ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

सा॒वि॒त्राणि॑ जुहोति॒ प्रसू॒त्यै॑ चतुर्गृहीतेन॑ जुहोति॒ चतुर्ष्पादः
 प॒शवः॑ पशूनेवाव॑ रुन्धे॑ चतंस्मो॑ दिशो॑ दिक्षवैव॑ प्रति॑ तिष्ठति॑
 छन्दा॑सि॑ देवेभ्योऽपांक्रामन्न॑ वौऽभागानि॑ हृव्यं॑ वंक्ष्याम॑ इति॑
 तेभ्यं॑ एुतच्चंतुर्गृहीतमधारयन्॑ पुरोनुवाक्यायै॑ याज्यायै॑ देवतायै॑
 वषद्वाराय॑ यच्चंतुर्गृहीतं॑ जुहोति॒ छन्दाऽस्येव॑ तत्रीणाति॑ तान्यस्य
 प्रीतानि॑ देवेभ्यो॑ हृव्यं॑ वंहन्ति॑ यं॑ कामयेत्॑ (१)

पापीयान्ध्यादित्येकैकं॑ तस्य॑ जुहयादाहृतीभिरेवैनमपं॑
 गृह्णाति॑ पापीयान्भवति॑ यं॑ कामयेत्॑ वसीयान्ध्यादिति॑ सर्वाणि॑
 तस्यानुद्रुत्य॑ जुहयादाहृत्यै॑वैनमभि॑ क्रमयति॑ वसीयान्भवत्यथो॑
 यज्ञस्यै॑वैषाभिक्रान्तिरेति॑ वा॑ एष॑ यज्ञमुखादच्छ्या॑ योऽग्नेदेवताया॑
 एत्युष्टवेतानि॑ सावि॒त्राणि॑ भवन्त्युष्टाक्षरा॑ गायुत्री॑ गायुत्रो॑-॒ (२)

अग्निस्तेनैव॑ यज्ञमुखादच्छ्या॑ अग्नेदेवतायै॑ नैत्युष्टौ॑ सा॒वि॒त्राणि॑
 भवन्त्याहृतिर्नवमी॑ त्रिवृतमेव॑ यज्ञमुखे॑ वि॑ यातयति॑ यदि॑ कामयेत्॑
 छन्दा॑सि॑ यज्ञयशसेना॑पर्येयमित्यृचमन्तमां॑ कुर्याच्छन्दाऽस्येव॑
 यज्ञयशसेना॑पर्यति॑ यदि॑ कामयेत्॑ यजमानं॑ यज्ञयशसेना॑पर्येयमिति॑
 यजुरन्तमं॑ कुर्याद्यजमानमेव॑ यज्ञयशसेना॑पर्यत्यृचा॑ स्तोमऽ-

समर्धयेत्या- (३)

ह समृद्ध्ये चतुर्भिरभिमा दत्ते चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेव
देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याहु प्रसूत्या अग्निर्देवेभ्यो निलायतु
स वेणुं प्राविशथस एतामूतिमनु समचरद्यद्वेणोः सुषिरः सुषिरा-
जप्रिभवति सयोनित्वाय स यत्रयत्रावसुत्तत्कृष्णमभवत्कल्पाषी
भवति रूपसमृद्ध्या उभयतः क्षणभवतीतश्चामुतश्चार्कस्यावरुद्ध्यै
व्याममात्री भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्यसमिताऽपरिमिता
भवत्यपरिमितस्यावरुद्ध्यै यो वनस्पतीनां फलग्रहिः स एषां
वीर्यवान्कलग्रहिर्वेणुर्वेणुवी भवति वीर्यस्यावरुद्ध्यै॥ (४)

कामयेत गायत्रोऽर्थयेति च सुसविशतिश्च॥४॥ [१]

व्यृद्धं वा एतद्यजस्य यदयुजुष्केण क्रियते इमामगृभ्णन्नशनामृतस्मृ-
दत्ते यजुष्कृत्यै यज्ञस्य समृद्ध्ये प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रवेत्यश्वमभि
दधाति रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे युआथाऽ रासमं युवमिति
गर्दभमसत्येव गर्दभं प्रतिष्ठापयति तस्मादश्वाद्गर्दभोऽसंत्तरो
योगेयोगे तवस्तरमित्याहु (५)

योगेयोग एवैनं युड्हे वाजेवाजे हवामह इत्याहान्नं वै
वाजोऽन्नमेवाव रुन्धे सखाय इन्द्रमृतय इत्याहेन्द्रियमेवाव
रुन्धेऽग्निर्देवेभ्यो निलायतु तं प्रजापतिरन्विन्दत्प्राजापत्योऽश्वो-
ऽश्वेनु सम्भरत्यनुवित्यै पापवस्यसं वा एतत्क्रियते यच्छ्रेयसा च

पार्पीयसा च समानं कर्म कुर्वन्ति पार्पीयान् (६)

ह्यश्वद्वर्दभोऽश्वं पूर्वं नयन्ति पापवस्यसस्य व्यावृत्त्यै
तस्माच्छ्रेयाऽसुं पार्पीयान्पश्चादन्वेति बहुर्वै भवतो भ्रातृव्यो
भवतीव खलु वा एष योऽग्निं चिनुते वज्रश्वः प्रतूर्वनेह्यवु-
क्रामन्नशस्तीरित्याहु वज्रेणैव पाप्मानं भ्रातृव्यमवं क्रामति रुद्रस्य
गाणपत्यादित्याहु रौद्रा वै पुशवो रुद्रादेव (७)

पशून्निर्याच्याऽऽत्मने कर्म कुरुते पूष्णा सुयुजां सुहेत्याह पूषा
वा अध्वनाऽ सन्नेता समष्ट्यै पुरीषायतनो वा एष यदग्निरङ्गिरसो
वा एतमग्रे देवतानाऽ समंभरन्पृथिव्याः सुधस्थादग्निं पुरीष्यमङ्गिर-
स्वदच्छेहीत्याहु सायंतनमेवैन देवताभिः सम्भरत्यग्निं पुरीष्यमङ्गिर-
स्वदच्छेम् इत्याहु येन (८)

सुङ्गच्छेते वाजंमेवास्य वृक्षे प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निः
सम्भृत्य इत्याहुरियं वै प्रजापतिस्तस्यां एतच्छ्रोत्रं यद्वल्मीकोऽग्निं
पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरिष्याम् इति वल्मीकवपामुपं तिष्ठते साक्षादेव
प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निः सम्भरत्यग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वराम्
इत्याहु येन सुङ्गच्छेते वाजंमेवास्य वृक्षेऽन्वग्निरुषसामग्र- (९)

मख्यदित्याहानुरख्यात्या आगत्य वज्रध्वनं आक्रम्य
वाजिन्पृथिवीमित्याहुच्छ्रत्येवैनं पूर्वया विन्दत्युत्तरया द्वाभ्यामा
क्रमयति प्रतिष्ठित्या अनुरूपाभ्यां तस्मादनुरूपाः पुशवः प्रजायन्ते

द्यौस्ते पृष्ठं पूर्थिवी सुधस्थुमित्याहैभ्यो वा एतं लोकेभ्यः प्रजापतिः
समैरयद्रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचेष्टे वृत्ती वा एष यदश्वो
दद्विरन्यतोदद्व्यो भूयालौमभिरुभयादद्व्यो यं द्विष्यात्तमधस्पदं
ध्यायेद्वज्ञैवैनां स्तृणुते॥ (१०)

आहु पार्णीयान्नुद्रादेव येनाग्रं वृत्ती वै सुप्रदंश च॥६॥ [२]

उल्कामोदकमीदिति द्वाभ्यामुल्कमयति प्रतिष्ठित्या
अनुरूपाभ्यां तस्मादनुरूपाः पश्वः प्रजायन्तेऽप उप सृजति यत्र
वा आपं उपगच्छन्ति तदोषधयः प्रति तिष्ठन्त्योषधीः प्रतितिष्ठन्तीः
पश्वोऽनु प्रति तिष्ठन्ति पशून् यज्ञो यज्ञं यजमानो यजमानं
प्रजास्तस्मादुप उप सृजति प्रतिष्ठित्यै यदध्वर्युरनुग्रावाहुतिं
जुहुयादन्योऽध्वर्युः (११)

स्याद्रक्षाऽसि यज्ञः हन्युरुहिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव
जुहोति नान्योऽध्वर्युर्भवति न यज्ञः रक्षाऽसि ग्रन्ति जिघर्म्यग्निं
मनसा घृतेनेत्याहु मनसा हि पुरुषो यज्ञमभिगच्छति प्रतिक्ष्यन्तं
भुवनानि विशेत्याहु सर्वाङ्गं ह्यैष प्रत्यक्षेति पृथुं तिरश्चा वयसा
बृहन्तमित्याहाल्पो ह्यैष जातो मुहान् (१२)

भवति व्यचिष्ठमन्नं रभुसं विदानुमित्याहान्नमेवास्मै
स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य एवं वेदाऽस त्वा जिघर्मि
वचसा घृतेनेत्याहु तस्माद्यत्पुरुषो मनसाऽभिगच्छति

तद्वाचा वंदत्यरक्षसेत्याहु रक्षसामपहत्यै मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो
अग्निरित्याहापचितिमेवास्मिन्दधात्यपचितिमाभवति य एवं (१३)

वेद मनसा त्वै तामासुमरहति यामध्वर्युरनुग्रावाहुतिं जुहोति
मनस्वतीभ्यां जुहोत्याहुत्योरास्यै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै यज्ञमुखेयज्ञमुखे
वै क्रियमाणे यज्ञः रक्षाः सि जिघाः सन्त्येतरहि खलु वा
एतद्यज्ञमुखं यर्ह्यैनुदाहुतिरशञ्जुते परिं लिखति रक्षसामपहत्यै
तिसृभिः परिं लिखति त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्माद्रक्षाऽऽस्यपं
हन्ति (१४)

गायत्रिया परिं लिखति तेजो वै गायत्री तेजसैवैनं परि
गृह्णाति त्रिष्टुभा परिं लिखतीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियेणैवैनं परि
गृह्णात्यनुष्टुभा परिं लिखत्यनुष्टुप्तसर्वाणि छन्दाः सि परिभूः
पर्यास्यै मध्यतोऽनुष्टुभा वाग्वा अनुष्टुप्तस्मांमध्यतो वाचा वंदामो
गायत्रिया प्रथमया परिं लिखत्यथाऽनुष्टुभाऽथ त्रिष्टुभा तेजो वै
गायत्री यज्ञोऽनुष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुतेजसा चैवेन्द्रियेण चोभयतो यज्ञं
परिं गृह्णाति॥ (१५)

अन्योऽवर्युर्महाभवति त्रिष्टुभा तेजो वै गायत्री त्रयोदश च॥५॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति खनति प्रसूत्या अथो
धूममेवैतेन जनयति ज्योतिष्मन्तं त्वाऽग्ने सुप्रतीकमित्याहु
ज्योतिरेवैतेन जनयति सोऽग्निर्जातः प्रजाः शुचाऽप्ययत्तं

देवा अर्धेर्चेनांशमयज्जिवं प्रजाभ्योऽहि॒सन्तुमित्याहं प्रजाभ्यं
एवैन्॑ शमयति॒ द्वाभ्यां॑ खनति॒ प्रतिष्ठित्या॑ अ॒पां॑ पृष्ठम्॒ सीति॑
पुष्करपूर्णमा- (१६)

हंरत्युपां॑ वा॑ पुतत्पृष्ठं॑ यत्पुष्करपूर्ण॒॑ रूपेणै॒वैनदा॑ हंरति॑
पुष्करपूर्ण॒॑ सम्भरति॑ योनिर्वा॑ अग्ने॑ः पुष्करपूर्ण॒॑ सयोनिमेवाग्नि॒॑
सम्भरति॑ कृष्णाजिनेन॒॑ सम्भरति॑ यज्ञो॑ वै॒ कृष्णाजिनं॑ यज्ञेनै॒व॑ यज्ञ॒॑
सम्भरति॑ यद्वाम्याणा॒॑ पशूनां॑ चर्मणा॑ सम्भरेद्वाम्यान्पशूञ्छुचा-
उपैत्कृष्णाजिनेन॒॑ सम्भरत्यारुण्यानै॒व॑ पशून्- (१७)

छुचा॑उपैयति॑ तस्मा॑थसुमाव॑त्पशूनां॑ प्रजायमानानामारुण्याः॑
पशवः॑ कर्नीया॑सः॑ शुचा॑ ह्य॑ता॑ लो॑मतः॑ सम्भरत्यतो॑ ह्यस्य॑ मेध्य॑
कृष्णाजिनं॑ च॑ पुष्करपूर्ण॑ च॑ सः॑ स्तु॑णातीयं॑ वै॒ कृष्णाजिनमसौ॑
पुष्करपूर्णमाभ्यामेवैनमुभयतः॑ परि॑ गृह्णात्यग्निर्देवेभ्यो॑ निलोयतु॑
तमथुर्वान्वपश्युदर्थर्वा॑ त्वा॑ प्रथुमो॑ निरमन्थदग्नु॑ इत्याह- (१८)

हृय॑ एवैनमन्वपश्युत्तेनै॒वैनु॒॑ सम्भरति॑ त्वामग्ने॑
पुष्करादधीत्याहं॑ पुष्करप॒र्ण॑ ह्यैनमुप॑श्रितमविन्दृत्तमु॒॑ त्वा॑
दुध्यङ्गुषिरित्याहं॑ दुध्यङ्गा॑ आर्थर्वणस्तेजुस्व्यासीत्तेजं॑ एवास्मिन्दधाति॑
तमु॑ त्वा॑ पाथ्यो॑ वृषेत्याहु॑ पूर्वमेवोदितमुत्तरेणाभि॑ गृणाति॑ (१९)

चतुर्सृष्टिः॑ सम्भरति॑ च॒त्वारि॑ छन्दा॑सि॑ छन्दोभिरेव
गायुत्रीभिर्ब्रह्मणस्य॑ गायुत्रो॑ हि॑ ब्राह्मणस्त्रिष्टुर्भी॑ राजुन्यस्य॑ त्रैष्टुभ्यो॑

हि रांजन्यो यं कामयेत् वर्सीयान्ध्यादित्युभर्योभिस्तस्य
 सम्भरेत्तेजंश्वेवास्मा इन्द्रियं च समीची दधात्यष्टाभिः
 सम्भरत्यष्टाक्षरा गायुत्री गायुत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तः सम्भरति
 सीदं होतुरित्याह देवता एवास्मै सः सांदयति नि होतेति
 मनुष्यान्धसः सौदस्वेति वयाऽसि जनिष्वा हि जेन्यो अग्ने
 अह्नामित्याह देवमनुष्यानेवास्मै सः संत्रान्म जनयति॥ (२०)

ऐव पृश्ननिति गृणाति होतुरिति सुसविश्वतिश्च॥ ५॥ [४]

कूरमिव वा अंस्या एतत्करोति यत्खनत्युप उपं सृजत्यापो
 वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्यै शुचं शमयति सं तै वायुर्मातरिश्वा
 दधात्वित्याह प्राणो वै वायुः प्राणेनेवास्यै प्राणः सं दधाति सं
 तै वायुरित्याह तस्माद्वायुप्रच्युता दिवो वृष्टिरीते तस्मै च देवि
 वषडस्तु (२१)

तुभ्युमित्याहु षड्बा क्रृतवं क्रृतुष्वेव वृष्टि दधाति
 तस्मान्धसर्वानुतून् वर्षति यद्वपद्मकुर्याद्यातयामाऽस्य वषद्वारः
 स्याद्यन्न वर्षपद्मकुर्यादक्षाऽसि यज्ञः हन्त्युर्वित्याह पुरोक्षमेव
 वषद्वरोति नास्य यातयामा वषद्वारो भवति न यज्ञः रक्षाऽसि
 ग्रन्ति सुजातो ज्योतिषा सुहेत्यनुष्टुभोपं नह्यत्यनुष्टुफ्- (२२)

सर्वाणि छन्दाऽसि छन्दाऽसि खलु वा अग्नेः प्रिया तनूः
 प्रिययैवैनं तनुवा परिं दधाति वेदुको वासो भवति य एवं वेद-

वारुणो वा अग्निरूपं नद्धु उदु तिष्ठ स्वध्वरो धर्व ऊषु णं ऊतय इति
सावित्रीभ्यामुक्तिष्ठति सवितृप्रसूत एवास्योधर्वा वरुणमेनिमुख्यं जति
द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्ये स जातो गर्भो असि (२३)

रोदस्योरित्याहैमे वै रोदसी तयोरेष गर्भो यदुग्निस्तस्मादेवमाहाश्च
चारुविभृत् ओषधीष्वित्याह यदा ह्येतं विभरन्त्यथ चारुतरो भवति
प्र मातृभ्यो अधि कनिकदद्वा इत्याहौषधयो वा अस्य
मातरस्ताभ्य एवैन् प्र च्यावयति स्थिरो भव वीड्वङ्गु इति गर्दुभ
आ सादयति (२४)

सं नंह्यत्येवैनमेतया स्थेम्ने गर्दभेन सम्भरति तस्माद्वर्द्धमः
पशूनां भारभारितमो गर्दभेन सम्भरति तस्माद्वर्द्धभोऽप्यनालेशे-
जत्यन्यान्पशून्मेद्यत्यन्त्रुङ् ह्येनेनार्कं सम्भरन्ति गर्दभेन सम्भरति
तस्माद्वर्द्धभो द्विरेताः सन्कनिष्ठं पशूनां प्र जायते ग्निर्हस्य योनि-
निर्दहति प्रजासु वा एष एतर्ह्यारुद्धः (२५)

स ईश्वरः प्रजाः शुचा प्रदहः शिवो भव प्रजाभ्य इत्याह
प्रजाभ्य एवैन शमयति मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिर इत्याह मानव्यो
हि प्रजा मा द्यावापृथिवी अभि शूशुचो माऽन्तरिक्षं मा
वनस्पतीनित्याहैभ्य एवैन लोकेभ्यः शमयति प्रैतु वाजी
कनिकदित्याह वाजी ह्येष नानदद्रासंभः पत्वेत्या- (२६)

हु रासंभ इति ह्येतमृष्योऽवदुन्भरन्त्रग्निं पुरीष्वमित्याहाग्निः

ह्येष भरति मा पाद्यायुषः पुरेत्याहाऽयुरेवास्मिन्दधाति तस्माद्दर्दभः
सर्वमायुरेति तस्माद्दर्दभे पुराऽयुषः प्रमीते बिभ्यति वृषाऽग्निं वृषणं
भरन्नित्याहु वृषा ह्येष वृषाऽग्निरुपां गर्भं ॥ (२७)

समुद्रियमित्याहापाङ् ह्येष गर्भो यदग्निरग्नु आ याहि
वीतय इति वा इमौ लोकौ व्यतामग्नु आ याहि वीतय इति
यदाहानयोर्लोकयोर्वीत्ये प्रच्युतो वा एष आयतनादगतः प्रतिष्ठाङ्
स एतर्ह्यध्वर्यु च यजमानं च ध्यायत्यृतः सुत्यमित्याहुयं वा
ऋतमसौ (२८)

सुत्यमनयोरेवैनं प्रतिष्ठापयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युन् यजमानो
वरुणो वा एष यजमानमभ्यैति यदग्निरुपनद्व ओषधयः प्रति
गृह्णीताग्निमेतमित्याहु शान्त्यै व्यस्यन्विश्वा अमंतीररातीरित्याहु
रक्षसामपहत्यै निर्षीदन्त्रो अपे दुर्मतिः हनुदित्याहु प्रतिष्ठित्या
ओषधयः प्रति मोदध्व- (२९)

मेनमित्याहौषधयो वा अग्नेर्भाग्नेयं ताभिरेवैनः समर्धयति
पुष्पावतीः सुपिष्पला इत्याहु तस्मादोषधयः फलं गृहन्त्ययं को
गर्भं ऋत्वियः प्रलः सधस्थमासददित्याहु याभ्यं एवैनं प्रच्यावयति
तास्वेवैनं प्रतिष्ठापयति द्वाभ्यामुपावहरति प्रतिष्ठित्यै॥ (३०)

अस्त्वनुष्टुवंसि सादयुत्यारुद्धः पत्वेति गर्भमसौ मोदध्वं द्विचत्वारिःशत्त्वा॥१०॥————[५]

वारुणो वा अग्निरुपनद्वो वि पाजुसेति वि स्त्रेसयति

सवितृप्रसूत एवास्य विषूचीं वरुणमेनि वि सृजत्युप उपं
सृजत्यापो वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्य शुचं शमयति तिसृभिरुपं
सृजति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचं शमयति मित्रः
सुःसृज्य पृथिवीमित्याह मित्रो वै शिवो देवानां तेनैवै- (३१)

नृं स ए सृजति शान्त्यै यद्वाम्याणां पात्राणां कृपालैः
स ए सृजेद्वाम्याणि पात्राणि शुचाऽर्पयेदर्मकपालैः स ए सृजत्येतानि
वा अनुपजीवनीयानि तान्येव शुचाऽर्पयति शर्कराभिः स ए सृजति
धृत्या अथो शन्त्वायाजलोमैः स ए सृजत्येषा वा अग्ने: प्रिया
तनूर्यदजा प्रिययैवैनं तनुवा स ए सृजत्यथो तेजसा कृष्णाजिनस्य
लोमभिः स ए (३२)

सृजति यज्ञो वै कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञं स ए सृजति रुद्राः
सम्भृत्यं पृथिवीमित्याहैता वा एतं देवता अग्ने समंभरन्ताभिरेवैनं
सम्भरति मखस्य शिरोऽसीत्याह यज्ञो वै मखस्तस्यैतच्छिरो
यदुखा तस्मादेवमाह यज्ञस्यं पुदे स्थ इत्याह यज्ञस्य हैते (३३)

पुदे अथो प्रतिष्ठित्ये प्रान्याभिर्यच्छत्यन्वन्यैर्मत्रयते
मिथुनत्वाय त्र्युद्धिं करोति त्रय इमे लोका एषां लोकानामात्यै
छन्दोभिः करोति वीर्यं वै छन्दाऽसि वीर्येणैवेनां करोति
यजुषा बिलं करोति व्यावृत्त्या इयतीं करोति प्रजापतिना
यज्ञमुखेन समितां द्विस्तुनां करोति द्यावापृथिव्योर्दोहाय चतुः

स्तनां करोति पशुनां दोहायाषास्तनां करोति छन्दसां दोहाय
 नवा"श्रिमभिचरंतः कुर्यात् त्रिवृत्तमेव वज्रः सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र
 हरति स्तृत्यै कृत्वाय सा मुहीमुखामिति नि दंधाति देवता"स्वेवैनां
 प्रतिष्ठापयति॥ (३४)

तेऽब लोमभिः समेते अभिचरत् एकविशतिश्च॥४॥ [६]

सुसभिर्धूपयति सुस वै शीरूषण्यः प्राणाः शिरं
 एतद्यजस्य यदुखा शीरूषन्त्रेव यज्ञस्य प्राणान्दधाति तस्मा"सुस
 शीरूषन्प्राणा अश्वशकेन धूपयति प्राजापत्यो वा अश्वः
 सयोनित्वायादिति स्त्वेत्याहेयं वा अदितिरदित्यैवादित्यां
 खनत्यस्या अकूरङ्काराय न हि स्वः स्वः हिनस्ति देवानां त्वा
 पलीरित्याह देवानां (३५)

वा एतां पलयोऽग्रेऽकुर्वन्ताभिरेवैनां दधाति धिषणास्त्वेत्याह
 विद्या वै धिषणां विद्याभिरेवैनामभीन्द्वे ग्रास्त्वेत्याह छन्दाः सि वै
 ग्राशछन्दाभिरेवैनाः श्रपयति वर्णत्रयस्त्वेत्याह होत्रा वै वर्णत्रयो
 होत्राभिरेवैनां पचति जनयस्त्वेत्याह देवानां वै पलीर्- (३६)

जनयस्ताभिरेवैनां पचति पञ्चिः पंचति षड्बा ऋतवं
 ऋतुभिरेवैनां पचति द्विः पचन्त्वित्याह तस्माद्विः सवथसुरस्य
 सस्यं पंच्यते वारुण्युखाभीद्वां मैत्रियोपैति शान्त्यै देवस्त्वा
 सवितोद्वपत्वित्याह सवितृप्रसूत एवैनां ब्रह्मणा देवताभिरुद्वपत्यपंद्यमा

पृथिव्याशा दिशा आ पृष्ठे- (३७)

त्याहु तस्माद् ग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भात्युत्तिष्ठ बृहती भवेधर्वा
तिष्ठ ध्रुवा त्वमित्याहु प्रतिष्ठित्या असुर्यं पात्रमनांच्छृण्णमा च्छृणति
देवत्राकरजक्षीरेणाऽऽ च्छृणति परमं वा एतत्पयो यदंजक्षीरं
परमेणैवैनां पयसाऽऽ च्छृणति यजुषां व्यावृत्त्यै छन्दोभिरा
च्छृणति छन्दोभिर्वा पृष्ठा क्रियते छन्दोभिरेव छन्दाऽस्या
च्छृणति॥ (३८)

आहु देवानां वै पर्णीः पृष्ठा पद्मै॥४॥

[७]

एकविंशत्या माषैः पुरुषशीरूपमच्छैत्यमेध्या वै माषा
अमेध्यं पुरुषशीरूपममेध्यैरेवास्यामेध्यं निरवदाय मेध्यं कृत्वा
हरत्येकविंशतिर्भवन्त्येकविंशो वै पुरुषः पुरुषस्याऽस्यै व्यृद्धं
वा एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीरूपं संसुधा वितृणां वल्मीकवपां
प्रति नि दंधाति सुप्त वै शीरूपण्याः प्राणाः प्राणैरेवैनश्चमर्घयति
मेध्यत्वाय यावन्तो (३९)

वै मृत्युबन्धवस्तेषां यम आधिपत्यं परीयाय यमगाथाभिः
परिं गायति यमादेवैनद्वृक्षे तिसृभिः परिं गायति त्रये इमे
लोका एभ्य एवैनलोकेभ्यो वृक्षे तस्माद्गायते न देयं गाथा हि
तद्वृक्षेऽग्निभ्यः पशूना लभते कामा वा अग्नयः कामानेवावरुन्धे
यत्पशून्नालभेतानवरुद्धा अस्य (४०)

पुशवः स्युर्यत्पर्यग्निकृतानुश्मृजेद्यज्ञवेशसं कुर्याद्यथ्सङ्गस्थापयेद्या
शीरुषाणि स्युर्यत्पशूनालभते तेनैव पुशनवं रुन्धे यत्पर्यग्निकृतानुश्मृज
शीर्षामयांतयामत्वाय प्राजापत्येन सङ्गं स्थापयति यज्ञो वै
प्रजापतिर्यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयति प्रजापतिः प्रजा असृजत् स
रिरिचानोऽमन्यत् स एता आप्रीरपश्युत्ताभिर्वै स मुखुत (४१)

आत्मानमाप्रीणीत यदेता आप्रियो भवन्ति यज्ञो वै
प्रजापतिर्यज्ञमेवैताभिर्मुखत आ प्रीणात्यपरिमितछन्दसो
भवन्त्यपरिमितः प्रजापतिः प्रजापतेरास्यां ऊनातिरिक्ता मिथुनाः
प्रजात्यै लोमशं वै नामैतच्छन्दः प्रजापतेः पुशवो लोमशाः
पशूनेवावं रुन्धे सर्वाणि वा एता रूपाणि सर्वाणि रूपाण्यग्नौ
चित्यै क्रियन्ते तस्मादेता अग्नेश्चित्यस्य (४२)

भवन्त्येकविंशतिः सामिधेनीरन्वाहु रुग्वा एकविंशो
रुचमेव गच्छत्यथो प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठा ह्येकविंशश्चतुर्विंशतिमन्वाहु
चतुर्विंशतिर्धमासाः संवथ्सरः संवथ्सरोऽग्निवैश्वानरः साक्षादेव
वैश्वानरमवं रुन्धे पराचीरन्वाहु परांडिवं हि सुवर्गो लोकः
समास्त्वाऽग्नि कृतवो वर्धयन्तिवत्याहु समाभिरेवाग्निं वर्धय- (४३)

त्यृतुभिः संवथ्सरं विश्वा आ भाहि प्रदिशः पृथिव्या
इत्याहु तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भाति प्रत्यौहतामश्चिनां
मृत्युमस्मादित्याहु मृत्युमेवास्मादपं नुदत्युद्वयं तमसस्परीत्याह

पा॒प्मा वै तमः पा॒प्मानं मे॒वास्मा॒दपं हु॒न्त्यगं॒न्म ज्योति॑रुत्तममि॒त्यांहा॒सौ॒
वा आ॑दित्यो ज्योति॑रुत्तममा॑दित्यस्यै॒व सा॒युज्यं गच्छति॑
न संवध्सरस्ति॑ष्टति॑ नास्य श्रीस्ति॑ष्टति॑ यस्यैताः क्रियन्ते॑
ज्योति॑ष्मती॑मुत्तमामन्वांहु ज्योति॑रेवास्मा॑ उपरिष्टाद्धधाति॑ सुवर्गस्य॑
लोकस्यानुख्यात्यै॥ (४४)

यावन्तोऽस्य मुखूतश्चित्यस्य वर्धयत्यादित्योऽद्याविरुद्धतिश्च॥६॥ [८]

प॒द्भिर्दी॒क्षयति॑ प॒ष्ठा ऋ॒तवं ऋ॒तुभिर॒वैनं दी॒क्षयति॑
स॒स्तभिर्दी॒क्षयति॑ स॒स छन्दा॑सि॑ छन्दो॒भिर॒वैनं दी॒क्षयति॑ विश्वे॑
देवस्य॑ नेतुरित्यनुष्टुभै॑त्तमया॑ जुहोति॑ वाग्वा॑ अनुष्टुप्स्मा॑त्प्राणानां॑
वागुत्तमैकस्मादक्षरादनां॑सं प्रथमं पदं तस्माद्वाचोऽनां॑सं तन्मनुष्या॑
उपं जीवन्ति॑ पूर्णया॑ जुहोति॑ पूर्ण इवु॑ हि प्रजापतिः (४५)

प्रजापतेरास्यै न्यूनया जुहोति॑ न्यूनाद्धि॑ प्रजापतिः प्रजा॑
असृजत प्रजाना॑ सृष्ट्यै यदर्चिषि॑ प्रवृत्त्याद्वृत्तमवं रुन्धीत॑
यदङ्गरेषु भविष्यदङ्गरेषु प्रवृणक्ति॑ भविष्यदेवावं रुन्धे भविष्यद्धि॑
भूयो॑ भूताद्वाभ्यां प्रवृणक्ति॑ द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणा॑ वा॑
एषा यजुंषा॑ सम्भृता॑ यदुखा॑ सा यद्धिद्येतार्तिमाच्छुद् (४६)

यजमानो हन्येतास्य॑ यज्ञो मित्रैतामुखां तुपेत्याहु ब्रह्म॑ वै मि॒त्रो॑
ब्रह्मन्नेवैनां प्रतिष्ठापयति॑ नार्तिमाच्छ्रुति॑ यजमानो नास्य॑ यज्ञो हन्यते॑
यदि॑ भिद्येत् तैरेव कुपालैः स॑ सृजुथ्सैव तत् प्रायश्चित्तिर्यो गृतश्रीः॑

स्यान्मिथित्वा तस्याव॑ दध्याद्गृतो वा एुष स स्वां (४७)

देवतामुपैति यो भूतिकामः स्याद्य उखायै सुभवेथ्स
एव तस्य स्यादतो हौष सुभवत्येष वै स्वयम्भूर्नाम् भवत्येव
यं कामयैत भ्रातृव्यमस्मै जनयेयमित्यन्यतस्तस्याऽहत्याव॑
दध्यात्साक्षादेवास्मै भ्रातृव्यं जनयत्यम्बरीषादन्नकामस्याव॑
दध्यादम्बरीषे वा अन्नं भ्रियते सयोऽन्येवान्न- (४८)

मव॑ रुन्धे मुञ्जानव॑ दधात्यूग्वै मुञ्जा ऊर्जमेवास्मा अपि
दधात्यग्निर्देवभ्यो निलोयत् स कुमुकं प्राविशत् कुमुकमव॑ दधाति
यदेवास्य तत्र न्यक्तं तदेवाव॑ रुन्ध आज्येन् सं यौत्येतद्वा अग्ने:
प्रियं धाम् यदाज्यं प्रियेणैवैन् धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा (४९)

वैकङ्कंतीमा दधाति भा एवाव॑ रुन्धे शमीमयीमा दधाति शान्त्यै
सीद् त्वं मातुरस्या उपस्थ इति तिसृभिर्जातमुपं तिष्ठते त्रयं इमे
लोका एुष्वेव लोकेष्वाविद् गच्छत्यथो प्राणानेवाऽत्मन्यते॥ (५०)

प्रजापतिरक्षणेष्वामेवान्नं तेजसा चतुर्लिङ्गशब्दः॥६॥ [९]

न है स्म॒ वै पुराग्निरपरशुवृक्णं दहति तदस्मै
प्रयोग एवर्घिरस्वदयद्ग्रे यानि कानि चेति सुमिधुमा
दधात्यपरशुवृक्णमेवास्मै स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य एवं
वेदोदुम्बरीमा दधात्यूग्वा उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि दधाति
प्रजापतिरग्निमसृजत् तत् सृष्ट॑ रक्षाऽस्य- (५१)

जिधा ऽसन्थस एतद्राक्षोद्घमं पश्यत्तेन वै स रक्षाऽस्य पाहतु
यद्राक्षोद्घं भवत्यग्नेरेव तेन जाताद्रक्षाऽस्य प हन्त्याश्वत्थीमा
दधात्यश्वत्थो वै वनस्पतीनाऽसपत्नसाहो विजित्यै वै कंडतीमा
दधाति भा एवावरुन्धे शमीमयीमा दधाति शान्त्यै सऽशितं मे
ब्रह्मोदेषां बाहू अतिरमित्युत्तमे औदुम्बरी (५२)

वाचयति ब्रह्मणैव क्षुत्रऽसऽश्यति क्षुत्रेण ब्रह्म तस्माद्वाह्मणो
राजुन्यवानत्यन्यं ब्राह्मणं तस्माद्राजन्यो ब्राह्मणवानत्यन्यऽराजन्यं
मृत्युर्वा एष यदग्निरमृतऽहिरण्यऽरुक्ममन्तरं प्रति मुश्वतेऽमृतमेव
मृत्योरन्तर्धत्त एकविशतिनिर्बाधो भवत्येकविशतिर्वै देवलोका
द्वादश मासाः पश्चर्तवस्त्रय इमे लोका असावादित्य - (५३)

एकविश एतावन्तो वै देवलोकास्तेभ्य एव भ्रातृव्यमन्तरेति
निर्बाधैर्वै देवा असुरान्निर्बाधैऽकुर्वत तन्निर्बाधानां निर्बाधत्वं
निर्बाधी भवति भ्रातृव्यानेव निर्बाधे कुरुते सावित्रिया प्रति
मुश्वते प्रसूत्यै नक्तोषासेत्युत्तरयाऽहोरात्राभ्यामेवैनमुद्यच्छते
देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदा इत्याह प्राणा वै देवा द्रविणोदा
अंहोरात्राभ्यामेवैनमुद्यत्य (५४)

प्राणैर्दाधाराऽर्सीनः प्रति मुश्वते तस्मादासीनाः प्रजाः प्र
जायन्ते कृष्णाजिनमुत्तरं तेजो वै हिरण्यं ब्रह्म कृष्णाजिनं तेजसा
चैवैन ब्रह्मणा चोभयतः परि गृह्णाति षडुद्यामऽशिक्यं भवति
षड्वा कृतव ऋतुभिरैवैनमुद्यच्छते यद्वादशोद्यामऽसंवथ्सुरेणैव

मौञ्जं भवत्युग्वे मुञ्जा ऊर्जैवैनः समर्धयति सुपर्णोऽसि
गुरुत्मानित्यवैक्षते रूपमेवास्यैतन्महिमानुं व्याचंष्टे दिवं गच्छ
सुवः पतेत्याह सुवर्गमेवैनं लोकं गंमयति॥ (५५)

रक्षाङ्गस्यौदुम्बरी आदित्य उद्यत्य सशतुर्विशतिश्च॥ ५॥ [१०]

समिष्ठो अञ्जन्कृदरं मतीनां घृतमग्ने मधुमत्यिन्वमानः।
वाजी वहन्वजिनं जातवेदो देवानां वक्षि प्रियमा सधस्थम्।
घृतेनाञ्जन्सम्पथो दैवयानां न्रजानन्वाज्यप्येतु देवान्। अनुत्वा
सते प्रदिशः सचन्ताङ्गं स्वधामस्मै यंजमानाय धेहि। ईड्युश्चासि
वन्द्यश्च वाजिन्नाशुश्चासि मेधयश्च सते। अग्निष्ठां (५६)

देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वहिं वहतु जातवेदाः। स्तीर्ण बरहि:
सुष्टरीमा जुषाणोरु पृथु प्रथमानं पृथिव्याम्। देवेभिर्युक्तमदितिः
सजोषाः स्योनं कृण्वाना सुविते दधातु। एता उवः सुभगा
विश्वरूपा वि पक्षोभिः श्रयमाणा उदातैः। ऋष्वाः सतीः कवपः
शुभ्ममाना द्वारो देवीः सुप्रायुणा भवन्तु। अन्तरा मित्रावरुणा चरन्ती
मुखं यज्ञानामभिः सविदाने। उषासा वा ९ (५७)

सुहिरुण्ये सुशिल्पे ऋतस्य योनाविह सादयामि। प्रथमा वा ९
सरथिनां सुवर्णां देवौ पश्यन्तौ भुवनानि विश्वां। अपिप्रयं चोदना वा
मिमाना होतारा ज्योतिः प्रदिशां दिशन्तां। आदित्यैर्नो भारती वष्टु
यज्ञं सरस्वती सुह रुद्रैर्न आवीत्। इडोपहूता वसुभिः सजोषाः

युज्ञं नो देवीरुमृतेषु धत्ता। त्वष्टा वीरं देवकामं जजान् त्वष्टुरवर्वा
जायत आशुरश्वः। (५८)

त्वष्टेदं विश्वं भुवनं जजान बहोः कर्तारमिह यक्षि होतः। अश्वो
घृतेन त्मन्या समक्तं उपं देवाऽ क्रृतुशः पाथं एतु। वनस्पतिर्देवलोकं
प्रजानन्नग्निनां हव्या स्वदितानि वक्षत्। प्रजापतेस्तपंसा वावृधानः
सुद्यो जातो दर्घिषे युज्ञमंग्रे। स्वाहांकृतेन हुविषां पुरोगा याहि
साध्या हुविरंदन्तु देवाः॥ (५९)

अग्निष्ठां वामश्वो द्विचत्वारि॒शत्त्वा॥४॥

[११]

सावित्राणि व्यृद्धमुक्ताम देवस्य खनति कूरं वारुणः सुसभिरेकविशत्या पुङ्गिर्व ह स्म समिद्धो
अञ्जनेकादशा॥१॥

सावित्राण्युक्ताम कूरं वारुणः पुशवः स्युर्व ह स्म नवपश्चाशत्॥५३॥

सावित्राणि हुविरंदन्तु देवाः॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पश्चमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः
समाप्तः॥५-१॥

काण्डे दशिन्यः—५९

आदितः दशिन्यः—१२७०

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाँलोकाननपज्ज्यमभ्यंजयन्
यद्विष्णुक्रमान्क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभिरिमाँलोकाननप
जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह गायत्री वै पृथिवी
त्रैष्टुभमन्तरिक्षं जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेमाँलोकान्
यथापूर्वमभि जयति प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽस्माध्मृष्टः (१)

पराङ्मेतयाऽन्वैदकंन्ददिति तया वै सोऽग्नेः प्रियं
धामावारुन्ध यदेतामन्वाहाग्नेरैवैतया॑ प्रियं धामावं रुन्ध ईश्वरो वा
एष पराङ्मदघो यो विष्णुक्रमान्क्रमते चतुसृभिरा वर्तते चत्वारि
छन्दाऽसि॒ छन्दाऽसि॒ खलु॒ वा अग्नेः प्रिया तुनूः प्रियामेवास्य
तुनुवंमभि (२)

पर्यावर्तते दक्षिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु॑ पर्यावर्तते॒
तस्माद्दक्षिणोऽर्धे आत्मनौ वीर्यावत्तरोऽथौ आदित्यस्यैवा-
ऽवृत्तमनु॑ पर्यावर्तते॒ शुनःशेषप्रमाजीगर्ति॑ वरुणोऽगृह्णाथ्स एतां
वारुणीमपश्यत्तया॑ वै स आत्मानं वरुणपाशादमुश्चद्वरुणो॑ वा एतं
गृह्णाति॑ य उखां प्रतिमुश्चत् उदुत्तमं वरुणं पाशमस्मदित्याहाऽ-
त्मानंमैवैतया॑ (३)

वरुणपाशान्मुश्चत्या॑ त्वाहारूषमित्याहाऽस्ति॑ हैन्॒ हरति॑

ध्रुवस्ति॒ष्ठा॒विंचा॒चलि॒रित्या॑ह् प्रति॒ष्ठित्यै॒ विश॒स्त्वा॒ सर्वा॑
वा॒ञ्चु॒न्त्वित्या॑ह् वि॒शै॒वै॒न॒॑ सम॑र्धयत्य॒स्मित्रा॒ष्ट्रमधि॑ श्रुयेत्या॑ह्
रा॒ष्ट्रमे॒वा॒स्मिन्न्द्रुवमंकर्य॑ का॒मयेत् रा॒ष्ट्रँ॑ स्या॒दिति॑ तं मनसा॑
ध्यायेद्रा॒ष्ट्रमे॒व भंवु- (४)

त्यग्रे॑ बृहन्नुषसांमूर्खो॑ अस्थादित्याहाग्रमे॒वैन॒॑ समानाना॑
करोति॑ निर्जग्मिवान्तमंस॑ इत्या॑ह् तम॑ एवास्मादप॑ हन्ति॑
ज्योतिषागादित्या॑ह् ज्योतिरेवास्मिन्दधाति॑ चतु॒सृभिः॑ सादयति॑
चत्वारि॑ छन्दाँसि॑ छन्दोभिरेवातिर्छन्दसोत्तमया॑ वर्ष्म॑ वा॑ एषा॑
छन्दसां॑ यदतिर्छन्दा॑ वर्ष्म॑वैन॒॑ समानाना॑ करोति॑ सद्वती॑ (५)

भवति॑ सूत्वमे॒वैन॒॑ गमयति॑ वाऽसुप्रेणोप॑ तिष्ठत॑ एतेन॒॑ वै॑
वै॒सुप्रीर्भालन्दनोऽग्ने॑ः प्रियं धामावारुन्धाग्ने॑रै॒वैतेन॒॑ प्रियं धामावं रुन्ध॑
एकादशं भंवत्येकघैव यजंमाने वीर्य॑ दधाति॑ स्तोमेन॒॑ वै देवा॑
अस्मिलोक आ॒र्द्धवञ्चन्दोभिरुमुष्मिन्नस्तोमस्येव॑ खलु॑ वा॑ एतद्रूपं॑
यद्वा॑थसुप्रम्यद्वा॑थसुप्रेणोप॑तिष्ठत - (६)

इममेव॑ तेन॒॑ लोकमभि॑ जंयति॑ यद्विष्णुक्रमान्कमतेऽमुमेव॑
तैर्लोकमभि॑ जंयति॑ पूर्वद्युः प्रक्रामत्युत्तरेद्युरूप॑ तिष्ठते॑ तस्माद्योगे॑
ऽन्यासां॑ प्रजानां॑ मन॒॑ क्षेमेऽन्यासां॑ तस्माद्यायावरः॑ क्षेम्यस्येशे॑
तस्माद्यायावरः॑ क्षेम्यमध्यवस्थति॑ मुष्टी॑ करोति॑ वाचं॑ यच्छति॑
यज्ञस्य॑ धृत्यै॥ (७)

सृष्टोऽन्येतया भवति सद्वृत्युपतिष्ठते द्विचत्वारि॒श्चाच॥७॥ [१]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देहीत्याहाग्निर्वा अन्नपतिः स एवास्मा॒
अन्नं प्र यच्छत्यनमी॒वस्य शुष्मिण् इत्याहायु॒क्षमस्येति॒ वावैतदाहु॒
प्र प्रदातारं तारिष् ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतु॒ष्पद इत्याहाऽऽ-
शिष्मेवैतामा शास्त् उदु॒त्वा विश्वै॒देवा इत्याह प्राणा॒ वै विश्वै॒
देवाः (८)

प्राणैरैवैनमुद्यच्छुतेऽग्ने॒ भरन्तु चित्तिभिरित्याह॒ यस्मा॑ एवैनं॑
चित्तायोद्यच्छुते॒ तेनैवैन॒ समर्धयति॒ चतु॒सृभिरा॒ सादयति॒ चत्वारि॒
छन्दा॑सि॑ छन्दोभिरैवातिच्छन्दसोत्तमया॒ वर्ष्म् वा॒ एषा॑ छन्दसां॑
यदतिच्छन्दा॑ वर्ष्मैवैन॒ समानानां॑ करोति॒ सद्वती॑ भवति॒ सुत्त्वमेवैन॑
गमयति॒ प्रेदग्ने॑ ज्योतिष्मान् (९)

याहीत्याह॒ ज्योतिरैवास्मिन्दधाति॒ तुनुवा॒ वा॒ एष हिनस्ति॒ य॒
हिनस्ति॒ मा हि॑सीस्तुनुवा॑ प्रजा॒ इत्याह॒ प्रजाभ्य॑ एवैन॒ शमयति॒
रक्षा॑सि॑ वा॒ एतद्यज्ञ॑ संचन्ते॒ यदनं॑ उथ्सर्जत्यक्रन्दित्यन्वाह॒
रक्षसामपंहत्या॑ अनंसा॑ वहुन्त्यपंचितिमेवास्मिन्दधाति॒
तस्मादनुस्वी॑ चं॑ रथी॑ चातिथीनामपंचिततमा॑- (१०)

वपंचितिमान्भवति॒ य एवं॑ वेदं॑ समिधाऽग्निं॑ दुवस्यतेति॑
घृतानुषिक्तामवंसिते॑ समिधमा॑ दधाति॑ यथातिथय॑ आगताय
सर्पिष्वंदातिथ्यं॑ क्रियते॑ तादृगेव॑ तद्वायत्रिया॑ ब्राह्मणस्य॑ गायत्रो॑
हि॑ ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा॑ राजन्यस्य॑ त्रैष्टुभो॑ हि॑ राजन्योऽप्सु॑ भस्म॑ प्र

वैशयत्युपसुयोनिर्वा अग्निः स्वामेवैनं योनिं गमयति तिसृभिः प्र
वैशयति त्रिवृद्धा - (११)

अग्निर्यावानेवाग्निस्तं प्रतिष्ठां गमयति परा वा एषोऽग्निं
वंपति योऽपसु भस्मं प्रवेशयति ज्योतिष्मतीभ्यामवं दधाति
ज्योतिरेवास्मिन्दधाति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै परा वा एष प्रजां पशून्
वंपति योऽपसु भस्मं प्रवेशयति पुनरुर्जा सुह रथ्येति पुनरुदैति
प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते पुनस्त्वाऽऽदित्या - (१२)

रुद्रा वसंवः समिन्धतामित्याहैता वा एतं देवता अग्ने
समैन्धत ताभिरेवैन् समिन्द्वे बोधा स बोधीत्युपं तिष्ठते
बोधयत्यैवैनं तस्मांधुस्वा प्रजाः प्र बुध्यन्ते यथास्थानमुपं तिष्ठते
तस्मांद्यथास्थानं पशवः पुनरेत्योपं तिष्ठन्ते॥ (१३)

४४ वै विश्वे देवा ज्योतिष्मानपचिततमौ त्रिवृद्धा आदित्या द्विचत्वारि॒शत्त्वा॥६॥ [२]

यावती वै पृथिवी तस्यै यम आधिपत्यं परीयाय यो वै
युमं दैवयज्ञनमस्या अनिर्याच्याग्निं चिनुते युमायैन् स चिनुते-
ऽपेतत्यध्यवसाययति यममेव दैवयज्ञनमस्यै निर्याच्याऽऽत्मनेऽग्निं
चिनुत इष्वग्रेण वा अस्या अनामृतमिच्छन्तो नाविन्दन्ते देवा
एतद्यज्ञुरपश्युन्नपेतेति यदेतेनाध्यवसाययत्य- (१४)

नामृत एवाग्निं चिनुत उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदपं
हन्त्युपोऽवोक्षति शान्त्यै सिक्तता नि वंपत्येतद्वा अग्ने॑श्वानुरस्य
रूपं रूपेणैव वैश्वानुरमवं रुन्ध ऊषान्नि वंपति पुष्टिर्वा एषा

प्रजननं यदूषाः पुष्ट्यामेव प्रजननेऽग्निं चिनुतेऽथो संज्ञानं एव
संज्ञानानुङ्ग ह्येतत् (१५)

पशूनां यदूषा द्यावापृथिवी सहास्तां ते वियुती अब्रूतामस्त्वेव
नौ सह यज्ञियमिति यदमुष्यां यज्ञियमासीत्तदस्यामदधात्त
ऊषां अभवन् यदस्या यज्ञियमासीत्तदमुष्यामदधात्तदश्चन्द्रमासि
कृष्णमूषा त्रिवपन्नदो ध्यायेद्यावापृथिव्योरेव यज्ञियेऽग्निं चिनुतेऽय ६
सो अग्निरिति विश्वामित्रस्य (१६)

सूक्तं भवत्युतेन वै विश्वामित्रोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्धाग्नेरवैतेन
प्रियं धामावं रुन्धे छन्दोभिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायश्चतस्रः
प्राचीरूपं दधाति चत्वारि छन्दाः सि छन्दोभिरेव तद्यज्ञमानः
सुवर्गं लोकमेति तेषां सुवर्गं लोकं यतां दिशः समव्हीयन्त ते
द्वे पुरस्ताथ्समीची उपादधत् द्वे (१७)

पश्चाथ्समीची ताभिर्वै ते दिशोऽद्व॑हन् यद्वे पुरस्ताथ्समीची
उपादधाति द्वे पश्चाथ्समीची दिशां विधृत्या अथो पशवो वै
छन्दाः सि पशुनेवास्मै समीचो दधात्यृष्टावुपं दधात्यृष्टाक्षरा
गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तं चिनुतेऽष्टावुपं दधात्यृष्टाक्षरा
गायत्री गायत्री सुवर्गं लोकमञ्जसा वेद सुवर्गस्य लोकस्य (१८)

प्रज्ञात्यै त्रयोदश लोकं पृणा उपं दधात्येकं विश्वाति: सं पद्यन्ते
प्रतिष्ठा वा एकविश्वाः प्रतिष्ठा गारहं पत्य एकविश्वास्यैव प्रतिष्ठां
गारहं पत्यमनु प्रतिं तिष्ठति प्रत्यग्निं चिक्यानस्तिष्ठति य एवं वेद

पञ्चचितीकं चिन्वीत प्रथमं चिन्वानः पाङ्को यज्ञः पाङ्काः पशवो
यज्ञमेव पशूनवं रुन्धे त्रिचितीकं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वानस्य इमे
लोका एष्वेव लोकेषु (१९)

प्रति तिष्ठत्येकचितीकं चिन्वीत तृतीयं चिन्वान एकधा
वै सुवर्गो लोक एकवृत्तैव सुवर्गं लोकमेति पुरीषेणाभ्यूहति
तस्मान्माऽसेनास्थि छन्नं न दुश्शर्मा भवति य एवं वेद पञ्च
चितयो भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सं पद्यन्ते दशक्षरा
विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति॥ (२०)

अभ्युवसाययति हैतद्विश्वामित्रस्यादधत् द्वे लोकस्य लोकेषु सप्तचत्वारिंशत् ॥७॥ ——— [३]

वि वा एतौ द्विषाते यश्च पुराग्निर्यशेखायाऽ समितमिति
चतुसृभिः सं नि वंपति चत्वारि छन्दाऽसि छन्दाऽसि खलु वा
अग्नेः प्रिया तनूः प्रिययैवैनौ तनुवा स शास्ति समितमित्याहु
तस्माद्व्यंणा क्षत्रं समेति यथसन्व्युप्य विहरति तस्माद्व्यंणा क्षत्रं
व्यैत्यृतुभिर्- (२१)

वा एतं दीक्षयन्ति स कृतुभिरेव विमुच्यो मातेवं पुत्रं पृथिवी
पुरीष्यमित्याहुर्तुभिरेवैन दीक्षयित्वर्तुभिर्वि मुश्चति वैश्वानर्या
शिक्यमा दत्ते स्वदयत्यैवैनन्नैरकृतीः कृष्णास्तिस्तुषपक्षा भवन्ति
निरकृत्यै वा एतद्वाग्धेयं यत्तुषा निरकृत्यै रूपं कृष्णं रूपेणैव
निरकृतिं निरवदयत इमां दिशं यन्त्येषा (२२)

वै निरक्षेत्यै दिख्वायां मेव दिशि निरक्षेतिं निरवदयते स्वकृतुं
इरिण उपं दधाति प्रदरे वैतद्वै निरक्षेत्या आयतनं ऽस्मि एवाऽऽ-
यतने निरक्षेतिं निरवदयते शिक्यमभ्युपं दधाति नैरक्षेतो वै पाशः
साक्षादेवैनं निरक्षेतिपाशान्मुश्चति तिस्र उपं दधाति त्रेधाविहितो वै
पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मान्निरक्षेतिमवं यजते परांचीरुपं (२३)

दधाति परांचीमेवास्मान्निरक्षेतिं प्रणुदते प्रतीक्षमा-
यन्ति निरक्षेत्या अन्तरहित्यै मार्जयित्वोपं तिष्ठन्ते मेध्यत्वायु-
गारहं पत्यमुपं तिष्ठन्ते निरक्षेतिलोक एव चरित्वा पूता
दैवलोकमुपावर्तन्ते एकयोपं तिष्ठन्ते एकधैव यजमाने वीर्यं दधति
निवेशनः सङ्गमनो वसूनामित्याह प्रजा वै पश्वो वसुं प्रजयैवैनं
पशुभिः समर्थयन्ति॥ (२४)

कृतुभिरेषा परांचीरुपाष्टाचत्वारि शत्रा॥ ४॥ [४]

पुरुषमात्रेण वि मिमीते यज्ञेन वै पुरुषः सम्मितो यज्ञपुरुषैवैनं
वि मिमीते यावान्पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावाभवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं
वीर्यैवैनं वि मिमीते पक्षी भवति न ह्यपक्षः पतितुमरहत्यरक्षिना-
पक्षौ द्राघीयाऽसौ भवतस्तस्मात्पक्षप्रवयाऽसि वयाऽसि
व्याममात्रौ पक्षौ च पुच्छं च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं (२५)

वीर्यसम्मितो वेणुना वि मिमीत आग्रेयो वै वेणुः सयोनित्वायु-
यजुषा युनक्ति यजुषा कृषति व्यावृत्यै पञ्चवेन कृषति पञ्चा-

ऋतवं ऋतुभिरेवैनं कृषति यद्वादशग्वेनं संवथ्सरेणैवेयं वा
अग्नेरतिदाहादबिभेथ्सैतद्विगुणमपश्यत्कृष्टं चाकृष्टं च ततो वा इमां
नात्यदहृद्यत्कृष्टं चाकृष्टं च (२६)

भवत्यस्या अनंतिदाहाय द्विगुणं त्वा अग्निमुद्यन्तुमरहृतीत्याहुर्यत्त्वं
चाकृष्टं च भवत्यग्नेरुद्यत्या एतावन्तो वै पशवौ द्विपादश्च
चतुष्पादश्च तान् यत्प्राचं उथ्सृजेद्वद्रायापि दध्याद्यदक्षिणा
पितृभ्यो नि धुवेद्यत्प्रतीचो रक्षांसि हन्युरुदीचु उथ्सृजत्येषा वै
दैवमनुष्याणां शान्ता दिक् (२७)

तामेवैनाननूथ्सृजत्यथो खल्विमां दिशमुथ्सृजत्यसौ वा
आदित्यः प्राणमेवैनाननूथ्सृजति दक्षिणा पर्यावर्तन्ते स्वमेव
वीर्यमनु पर्यावर्तन्ते तस्मादक्षिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽर्थो
आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तन्ते तस्मात्परांश्चः पशवो वि तिष्ठन्ते
प्रत्यं च आ वर्तन्ते तिस्त्रस्तिस्त्रः सीताः (२८)

कृषति त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयत्योषधीर्वपति
ब्रह्मणान्नमवं रुच्येऽर्केऽर्कश्चीयते चतुर्दशभिर्वपति सप्त
ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयोषामवंरुच्या अन्नस्यान्नस्य
वपत्यन्नस्यान्नस्यावंरुच्यै कुष्टे वंपति कुष्टे ह्योषधयः प्रतितिष्ठन्त्यनुसीति
वंपति प्रजात्यै द्वादशसु सीतासु वपति द्वादश मासाः संवथ्सरः
संवथ्सरेणैवास्मा अन्नं पचति यदग्निचि- (२९)

दनंवरुद्धस्याशज्जीयादवंरुद्धेन व्युच्येत् ये वनस्पतीनां
 फलुग्रहंयस्तानिध्मेऽपि प्रोक्षेदनंवरुद्धस्यावंरुच्यै दिग्भ्यो
 लोष्टान्धमस्यति दिशामेव वीर्यमवरुध्यं दिशां वीर्येऽग्निं चिनुते
 यं द्विष्याद्यत्र स स्यात्तस्यै दिशो लोष्टमा हरेदिषुमूर्जमहमित आ
 दद इतीषमेवोर्जं तस्यै दिशोऽवं रुन्धे क्षोधुको भवति यस्तस्यां
 दिशि भवत्युत्तरवेदिमुपं वपत्युत्तरवेद्याङ् ह्यग्निश्चीयतेऽथौ पशवो
 वा उत्तरवेदिः पशुनेवावं रुन्धेऽथौ यज्ञपुरुषोऽनन्तरित्यै॥ (३०)

च भुवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं यत्कृष्टश्चाकृष्टं च दिख्मीता अग्निचिदव् पश्चविश्शतिश्च॥६॥—[५]

अग्ने तव श्रवो वय इति सिक्ता नि वंपत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानुरस्यं
 सूक्तं सूक्तेनैव वैश्वानुरमवं रुन्धे पुङ्गिर्वै वंपति पञ्चा क्रृतवं
 संवध्सरः संवध्सरोऽग्निर्वैश्वानुरः साक्षादेव वैश्वानुरमवं रुन्धे समुद्रं
 वै नामैतच्छन्दः समुद्रमनु प्रजाः प्र जायन्ते यदेतेन सिक्ता
 निवपति प्रजानां प्रजननायेन्द्रो (३१)

वृत्राय वज्रं प्राहरुद्स त्रेधा व्यभवुथ्स्फयस्तृतीयः रथस्तृतीयं
 यूपस्तृतीयं येऽन्तःशरा अशीर्यन्त ताः शर्करा अभवन्तच्छर्करणा ९
 शर्करत्वं वज्रो वै शर्कराः पुशुरग्निर्यच्छर्करणभिरग्निं परिमिनोति
 वज्रेणवास्मै पशून्परि गृह्णाति तस्माद्वज्रेण पशवः परिगृहीतास्तस्माथ्स
 नोपं हरते त्रिसुपाभिः पशुकामस्य (३२)

परि मिनुयाथ्सुप वै शीर्घण्याः प्राणाः प्राणाः पशवः

प्राणेरेवास्मै पशूनवं रुन्धे त्रिणवाभिर्भ्रातृव्यवतस्त्रिवृतमेव वज्रं
सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्या अपरिमिताभिः परि-
मिनुयादपरिमितस्यावरुद्ध्ये यं कामयेतापुशुः स्यादित्यपरिमित्य
तस्य शर्कराः सिकंता व्यूहेदपरिगृहीत एवास्यं विषूचीन् रेतः
परा सिश्चत्यपुशुरेव भवति (३३)

यं कामयेत पशुमान्स्यादिति परिमित्य तस्य शर्कराः सिकंता
व्यूहेत्परिगृहीत एवास्मै समीचीन् रेतः सिश्चति पशुमानेव भवति
सौम्या व्यूहति सोमो वै रेतोधा रेतं एव तद्वधाति गायत्रिया
ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिषुभां राजन्यस्य त्रैषुभो हि राजन्यः
शंयुं बारहस्पत्यं मेधो नोपानमस्सोऽग्निं प्राविश्वथ् (३४)

सोऽग्नेः कृष्णो रूपं कृत्वोदायत् सोऽश्वं प्राविश्वथसो-
ऽश्वस्यावान्तरशफोऽभवद्यदश्वमाक्रमयति य एव मेधोऽश्वं
प्राविश्वतमेवावं रुन्धे प्रजापतिनाग्निश्वेतव्यं इत्याहुः प्राजापत्यो-
ऽश्वो यदश्वमाक्रमयति प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते पुष्करपर्णमुप-
दधाति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णं सयोनिमेवाग्निं चिनुतेऽपां
पृष्ठमसीत्युपं दधात्युपां वा एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपर्णं रुपेणैवैनदुपं
दधाति॥ (३५)

इन्द्रः पशुकामस्य भवत्यविश्वथस्योनि विश्वतिश्वा॥५॥ [६]

ब्रह्मं जज्ञानमिति रुक्ममुपं दधाति ब्रह्ममुखा वै प्रजापतिः
प्रजा असृजत् ब्रह्ममुखा एव तत्प्रजा यजमानः सृजते ब्रह्मं

जज्ञानमित्याहु तस्माद्ब्रह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेदं
ब्रह्मवादिनो वदन्ति न पृथिव्यां नान्तरिक्षे न दिव्यग्निश्चेत्पृथ्वे
इति यत्पृथिव्यां चिन्वीत पृथिवीः शुचाऽप्येत्रौषधयो न
वनस्पतयः (३६)

प्र जायेन् यदन्तरिक्षे चिन्वीतान्तरिक्षः शुचाऽप्येत्र
वयाऽसि प्र जायेन् यद्दिवि चिन्वीत दिवः शुचाऽप्येत्र
पुर्जन्यो वर्षेद्रुक्भमुप दधात्यमृतं वै हिरण्यममृतं एवाग्निं चिनुते
प्रजात्यै हिरण्यमयं पुरुषमुप दधाति यजमानलोकस्य विधृत्यै
यदिष्टकाया आतृण्णमनूपदध्यात्पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि
दध्याद्वक्षिणतः (३७)

प्राश्चमुप दधाति दाधारं यजमानलोकं न पशूनां च
यजमानस्य च प्राणमपि दधात्यथो खल्विष्टकाया आतृण्णमनूप
दधाति प्राणानामुथ्सृष्ट्यै द्रुफसश्चस्कन्देत्यभिं मृशति होत्रास्वेवैन्
प्रतिष्ठापयति सुचावुप दधात्याज्यस्य पूर्णा कार्ष्यमयीं दुधः
पूर्णमौदुम्बरीमियं वै कार्ष्यमय्यसावौदुम्बरीमे एवोप धत्ते (३८)

तूष्णीमुप दधाति न हीमे यजुषाऽस्तुमरहति दक्षिणां
कार्ष्यमयीमुत्तरामौदुम्बरीं तस्मादुस्या असावुत्तराज्यस्य
पूर्णा कार्ष्यमयीं वज्रे वा आज्यं वज्रः कार्ष्यो वज्रेणैव
यज्ञस्य दक्षिणतो रक्षाऽस्यप हन्ति दुधः पूर्णमौदुम्बरीं पशवो

वै दध्यूर्गुदुम्बरः पृशुष्वेवोर्जं दधाति पूर्णं उपं दधाति पूर्णं
एवैनं- (३९)

मुमुष्मिंल्लोक उपं तिष्ठेते विराज्यग्निश्चेत्तुव्यं इत्याहुः सुग्वै
विराज्यस्तुचावुपुदधांति विराज्येवाग्निं चिनुते यज्ञमुखेयज्ञमुखे
वै क्रियमाणे यज्ञः रक्षा॒सि जिघा॑सन्ति यज्ञमुखः
रुक्मो यद्वुक्मं व्याघारयति यज्ञमुखादेव रक्षा॒स्यपं हन्ति
पञ्चभिर्व्याघारयति पाङ्को यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्माद्रक्षा॒स्यपं
हन्त्यक्षण्या व्याघारयति तस्मादक्षण्या पुशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति
प्रतिष्ठित्यै॥ (४०)

वनस्पतयो दक्षिणतो धर्त एनं तस्मादक्षण्या पञ्चं च॥५॥ [७]

स्वयमातृण्णामुपं दधातीयं वै स्वयमातृण्णेमामेवोपं
धत्तेऽश्वमुपं ग्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथौ प्राजापत्यो
वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते प्रथमेष्टकोपधीयमाना
पशुनां च यज्ञमानस्य च प्राणमपि दधाति स्वयमातृण्णा
भवति प्राणानामुसृष्ट्या अथौ सुवर्गस्यं लोकस्यानुरव्यात्या
अग्रावग्निश्चेत्तुव्यं इत्याहुरेष वा (४१)

अग्निवैश्वानरो यद्वाह्मणस्तस्मै प्रथमामिष्टकां यजुष्कृतां प्र
यच्छ्रुतां ब्राह्मणश्चोपं दध्यातामग्नावेव तदग्निं चिनुत ईश्वरो वा
एष आर्तिमार्तोर्योऽविद्वानिष्टकामुपुदधांति त्रीन् वरान्दद्यात् त्रयो

वै प्राणाः प्राणानाऽऽ स्पृत्यै द्वावेव देयौ द्वौ हि प्राणावेकं एव देयं एको हि प्राणः पुशुर् (४२)

वा एष यदग्निर्खलु वै पशव् आयवसे रमन्ते दूर्वेष्टकामुपं दधाति पशूनां धृत्यै द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै काण्डात्काण्डात्प्रोहन्तीत्याहु काण्डेनकाण्डेन ह्येषा प्रतितिष्ठत्येवा नो दूर्वे प्रतं नु सुहस्रेण शतेन चेत्याह साहुसः प्रजापतिः प्रजापतेरास्यै देवलक्ष्मं वै त्र्यालिखिता तामुत्तरलक्ष्माणं देवा उपादधुताधरलक्ष्माणमसुरा यं (४३)

कामयैत वर्सीयान्ध्यादित्युत्तरलक्ष्माणं तस्योपं दध्याद्वर्सीयानेव भवति यं कामयैत पार्षीयान्ध्यादित्यधरलक्ष्माणं तस्योपं दध्यादसुरयोनिमेवैनमनु परा भावयति पार्षीयान्भवति त्र्यालिखिता भवतीमे वै लोकास्यालिखितैभ्य एव लोकेभ्यो भ्रातुव्यमन्तरेत्यङ्गिरसः सुवर्गं लोकं युतः पुरोडाशः कूर्मो भूत्वाऽनु प्रासर्पद् (४४)

यत्कूर्ममुपदधाति यथा क्षेत्रविदञ्जसा नयत्येवमेवैन कूर्मः सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति मेधो वा एष पशूनां यत्कूर्मो यत्कूर्ममुपदधाति स्वमेव मेधं पश्यन्तः पशव् उपं तिष्ठन्ते शमशानं वा एतत्क्रियते यन्मृतानां पशूनाऽशीरषाण्युपधीयन्ते यज्ञीवन्तं कूर्ममुपदधाति तेनाशमशानचिद्वास्तुव्यो वा एष यत् (४५)

कूर्मो मधु वाता क्रृतायुत इति दुम्रा मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति

स्वदयत्यैवैन् ग्राम्यं वा एतदन्तं यदध्यारण्यं मधु यद्भा
मधुमिश्रेणाभ्युनक्त्युभयस्यावरुच्छै मुही द्यौः पृथिवी च न
इत्याहाऽभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति प्राञ्चमुप दधाति सुवर्गस्य
लोकस्य समष्टै पुरस्तात्प्रत्यश्चमुप दधाति तस्मात् (४६)

पुरस्तात्प्रत्यश्चः पश्वो मेधमुप तिष्ठन्ते यो वा अपनाभिमुग्निं
चिनुते यजमानस्य नाभिमनु प्र विंशति स एनमीश्वरो
हिंसितोरुलूखंलमुप दधात्येषा वा अग्नेर्नाभिः सनाभिमेवाग्निं
चिनुतेऽहिंसाया औदुम्बरं भवत्यूर्गर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवावरुन्धे
मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मा ऊर्ज दधाति तस्मान्मध्यत
ऊर्जा भुञ्जत इयद्वति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितमवं
हन्त्यन्मेवाकर्वण्व्यर्चोप दधाति विष्णुर्वै यज्ञो वैष्णवा वनस्पतयो
यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयति॥ (४७)

एव पुश्यमसपदेष यत्स्मात्तस्मान्मसविंशतिश्च॥ ७॥ [८]

एषां वा एतलोकानां ज्योतिः समृतं यदुखा यदुखामुपदधात्येभ्य
एव लोकेभ्यो ज्योतिरवरुन्धे मध्यत उप दधाति मध्यत एवास्मै
ज्योतिर्दधाति तस्मान्मध्यतो ज्योतिरुपास्महे सिक्ताभिः
पूरयत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य रूपः रूपेणैव वैश्वानरमवरुन्धे यं
कामयेत् क्षोधुकः स्यादित्यनां तस्योप (४८)

दध्यात्क्षोधुक एव भवति यं कामयेतानुपदस्यदन्तमद्यादिति

पूर्णा तस्योपं दध्यादनुपदस्यदेवान्नमत्ति सुहस्तं वै प्रति पुरुषः
पशूनां यच्छति सुहस्तमन्ये पशवो मध्ये पुरुषशीरुषमुपं दधाति
सवीर्यत्वायोखायामपि दधाति प्रतिष्ठामेवैनद्वमयति व्यृद्धं वा
एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीरुषममृतं खलु वै प्राणा - (४९)

अमृतः हिरण्यं प्राणेषु हिरण्यशल्कान्प्रत्यस्यति
प्रतिष्ठामेवैनद्वमयित्वा प्राणैः समर्धयति द्वग्ना मधुमिश्रेण
पूरयति मधुव्योऽसानीति शृतातङ्गेन मेध्यत्वाय ग्राम्यं वा
एतदन्तं यदध्यारण्यं मधु यद्वग्ना मधुमिश्रेण पूरयत्युभयस्यावरुद्धै
पशुशीरुषाण्युपं दधाति पशवो वै पशुशीरुषाणि पशूनेवावरुन्धे यं
कामयेतापुशः स्यादिति (५०)

विषूचीनानि तस्योपं दध्याद्विषूच एवास्मात्पशून्दधात्यपशुरेव
भवति यं कामयेत पशुमान्स्यादिति समीचीनानि तस्योपं
दध्याअस्मीचं एवास्मै पशून्दधाति पशुमानेव भवति
पुरस्तात्प्रतीचीनमश्वस्योपं दधाति पश्चात्प्राचीनमृषभस्यापशवो वा
अन्ये गोअश्वेभ्यः पशवो गोअश्वानेवास्मै समीचो दधात्येतावन्तो
वै पशवो (५१)

द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् वा एतद्वग्नौ प्र दधाति
यत्पशुशीरुषाण्युपदधात्युमुमारण्यमनुं ते दिशामीत्याह ग्राम्येभ्यं
एव पशुभ्यं आरण्यान्पशूञ्चमनूञ्जति तस्माअस्मावत्पशूनां
प्रजायमानानामारण्याः पशवः कर्नीयाऽसः शुचा ह्यताः

सर्पशीरुषमुप॑ दधाति॒ यैव सुर्पे॑ त्विषिस्तामेवाव॑ रुन्धे॑ (५२)

यथसंमीचीन॑ पशुशीरुषैरुपदध्याद्वाम्यान्पशून्द॑शुंका॒
स्युर्यद्विषूचीनंमारुण्यान् यजुरेव वेदेदव॑ तां त्विषिर॑ रुन्धे॑ या॒
सुर्पे॑ न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति॑ नाऽरुण्यानथो॑ खलूपधेयमेव॑
यदुपदधाति॑ तेन॑ तां त्विषिमव॑ रुन्धे॑ या॑ सुर्पे॑ यद्यजुर्वदति॑ तेन॑
शान्तम्॥ (५३)

ऊनान्तस्योप॑ प्राणाः स्यादिति॑ वै पुशवो॑ रुन्धे॑ चतुश्चत्वारिंशत्ता॑॥६॥ [९]

पशुर्वा॑ एष यदुग्निर्योनिः॑ खलु॑ वा एषा॑ पशोविं क्रियते॑
यत्प्राचीनंमैषकाद्यजुः॑ क्रियते॑ रेतो॑पस्या॑ अपस्या॑ उप॑ दधाति॑
योनावेव रेतो॑ दधाति॑ पश्चोप॑ दधाति॑ पाङ्गो॑ः॒ पशवः॑ पशुनेवास्मै॑
प्र जनयति॑ पश्च दक्षिणतो॑ वज्रो॑ वा अंपस्या॑ वज्रेणैव॑ युजस्य॑
दक्षिणतो॑ रक्षाऽङ्गस्यप॑ हन्ति॑ पश्च पश्चात्॑ (५४)

प्राचीरुप॑ दधाति॑ पश्चाद्वै॑ प्राचीन॑ रेतो॑ धीयते॑
पश्चादेवास्मै॑ प्राचीन॑ रेतो॑ दधाति॑ पश्च पुरस्तात्प्रतीचीरुप॑
दधाति॑ पश्च पश्चात्प्राचीस्तस्मात्प्राचीन॑ रेतो॑ धीयते॑
प्रतीची॑ः॒ प्रजा॑ जायन्ते॑ पश्चौत्तरतश्छन्दस्या॑ः॒ पुशवो॑ वै॒
छन्दस्या॑ः॒ पशुनेव प्रजातान्थ्वमायतनमभि॑ पर्यहृत इयं वा॑
अग्नेरतिदाहादबिभेष्टैता - (५५)

अंपस्या॑ अपश्युत्ता॑ उपाधत्तु॑ ततो॑ वा इमां नात्यदहृददपस्या॑

उपदधौत्यस्या अनंतिदाहायोवाच हेयमददिथ्स ब्रह्मणान्नं यस्यैता
उपधीयान्ते य उ चैना एवं वेददिति प्राणभूत् उप दधाति रेतस्येव
प्राणान्दधाति तस्माद्वदन्प्राणन्पश्यञ्छृण्वन्पशुर्जायतेऽयं पुरो (५६)

भुव इति पुरस्तादुप दधाति प्राणमेवैताभिर्दधारायं
दक्षिणा विश्वकर्मति दक्षिणतो मनं एवैताभिर्दधारायं
पश्चाद्विश्वव्यचा इति पश्चाच्क्षुरेवैताभिर्दधारेदमुत्तराथ्सुवरित्युत्तरतः
श्रोत्रमेवैताभिर्दधारेयमुपरि मृतिरित्युपरिष्टाद्वाचमेवैताभिर्दधार
दशंदशोप दधाति सवीर्यत्वायाक्षण्यो- (५७)

प दधाति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै
याः प्राचीस्ताभिर्विसिष्ठ आर्द्धोद्या दक्षिणा ताभिर्भरद्वाजो
याः प्रतीचीस्ताभिर्विश्वामित्रो या उदीचीस्ताभिर्जर्जमदग्निर्या
ऊर्ध्वास्ताभिर्विश्वकर्मा य एवमेतासामृद्धिं वेदर्द्धोत्येव य आसामेवं
बन्धुतां वेद बन्धुमान्भवति य आसामेवं कूसुं वेद कल्पते- (५८)

इस्मै य आसामेवमायतनं वेदाऽयतनवान्भवति य आसामेवं
प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति प्राणभूतं उपधाय संयतं उप दधाति
प्राणानेवास्मिन्द्यित्वा संयद्धिः सं यच्छति तथसंयताः संयत्वमथो
प्राण एवापानं दधाति तस्मात्प्राणापानौ सं चरतो विषूचीरुपं दधाति
तस्माद्विष्वश्वौ प्राणापानौ यद्वा अग्नेरसं यत्- (५९)

मसुवर्ग्यमस्य तथसुवर्ग्योऽग्निर्यथ्सं यत् उपदधाति
समेवैनं यच्छति सुवर्ग्यमेवाकरूपविर्वयः कृतमयानामित्याहृ

वयोर्भिरेवायानवं रुन्धेऽयैर्वयाऽसि सर्वतो वायुमर्तीर्भवन्ति
तस्माद्य एव सर्वतः पवते॥ (६०)

पुश्चादेताः पुरोऽक्षया कल्प्यते इस्ते यत् पञ्चत्रिंशत्ता॥ ७॥ [१०]

गायुत्री त्रिष्टुजगत्यनुष्टुक्पङ्गा सुह। बृहत्युष्णिहा
कुकुथ्मूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। द्विपदा या चतुष्पदा त्रिपदा
या च षट्पदा। सछन्दा या च विच्छन्दः सूचीभिः शिम्यन्तु
त्वा। महानांमी रेवतयो विश्वा आशाः प्रसूवरीः। मेघ्या विद्युतो
वाचः सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। रुजुता हरिणीः सीसा युजो
युज्यन्ते कर्मभिः। अश्वस्य वाजिनस्त्वचि सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा।
नारी- (६१)

स्ते पलयो लोम् वि चिन्वन्तु मनीषया॥। देवानां पलीर्दिशः
सूचीभिः शिम्यन्तु त्वा। कुविदङ्गं यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्व
वियूया। इहेहैषां कृणुत् भोजनानि ये ब्रह्मिषो नमोवृक्तिं न
जग्मुः॥ (६२)

नारीञ्जिंशत्ता॥ २॥ [११]

कस्त्वा छ्यति कस्त्वा वि शास्ति कस्ते गात्राणि शिम्यति। क
उ ते शमिता कविः। ऋतवस्त ऋतुधा परुः शमितारो वि शासतु।
संवथ्सरस्य धायसा शिर्माभिः शिम्यन्तु त्वा। दैव्या अध्वर्यवस्त्वा
छ्यन्तु वि च शासतु। गात्राणि पर्वशस्ते शिमाः कृणवन्तु शिम्यन्तः।

अर्धमासाः परुषे ते मासौश्च्यन्तु शिम्यन्तः। अहोरात्राणि मुरुतो
विलिष्टः (६३)

सूदयन्तु ते। पृथिवी तेऽन्तरिक्षेण वायुश्छुद्रं भिषज्यतु।
द्यौस्ते नक्षत्रैः सुह रूपं कृणोतु साधुया। शं ते परेभ्यो गत्रेभ्यः
शमस्त्ववरेभ्यः। शमस्थभ्यो मुञ्जभ्यः शमुं ते तुनुवै भुवत्॥ (६४)

विलिष्टत्रिःशब्दः २॥ [१२]

विष्णुमुखा अनंपते यावती वि वै पुरुषमात्रेणाग्ने तव श्रवो ब्रह्म जज्ञानः स्वयमातृणामेषां वै
पशुगायुत्री कस्त्वा द्वादशा॥१२॥

विष्णुमुखा अपचितिमान् वि वा एतावग्ने तव स्वयमातृणां विष्णुचीनानि गायुत्री चतुः पष्ठिः॥६४॥

विष्णुमुखास्तुनुवै भुवत्॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पश्चमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः
समाप्तः॥५-२॥

काण्डे दशिन्यः—१२३

आदितः दशिन्यः—१३३४

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

उथसन्नयज्ञो वा एष यदुग्निः किं वाहैतस्य क्रियते किं वा न
यद्वै यज्ञस्य क्रियमाणस्यान्तर्यन्ति पूयति वा अस्य तदाश्विनीरूपं
दधात्यश्विनौ वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति पश्चोपं
दधाति पाङ्को यज्ञो यावानेव यज्ञस्तस्मै भेषजं करोत्यृतव्या उपं
दधात्यृतूनां क्लृस्यै (१)

पश्चोपं दधाति पश्च वा क्रृतवो यावन्त एवर्तवस्तान्कल्पयति
समानप्रभृतयो भवन्ति समानोदर्कास्तस्माऽसमाना क्रृतव एकेन
पुदेन व्यावर्तन्ते तस्माद्वृतवो व्यावर्तन्ते प्राणभृत उपं दधात्यृतुष्वेव
प्राणान्दधाति तस्माऽसमानाः सन्त क्रृतवो न जीर्यन्त्यथो प्र
जीनयत्येवैनानेष वै वायुर्यत्प्राणो यद्वृतव्या उपधायं प्राणभृतं - (२)

उपदधाति तस्माऽस्वर्वानृतूननुं वायुरा वरीवर्ति वृष्टिसनीरूपं
दधाति वृष्टिमेवावरुन्धे यदेकधोपदध्यादेकमृतुं वरेषेदनुपरिहारं
सादयति तस्माऽस्वर्वानृतून् वरेषति यत्प्राणभृतं उपधायं
वृष्टिसनीरूपदधाति तस्माद्वायुप्रच्युता दिवो वृष्टिरीर्ते पशवो वै
वयस्यां नानामनसः खलु वै पशवो नानाव्रतास्तेऽप एवाभि
समनसो (३)

यं कामयेतापशुः स्यादिति वयस्याऽस्तस्योपधायापस्यां

उपं दध्यादसंज्ञानमेवास्मै पुशुभिः करोत्यपशुरेव भवति यं
कामयेत् पशुमान्थस्यादित्यपस्यास्तस्योपधायं वयस्या उपं
दध्याथसंज्ञानमेवास्मै पुशुभिः करोति पशुमानेव भवति चतस्रः
पुरस्तादुपं दधाति तस्माच्चत्वारि चक्षुषो रूपाणि द्वे शुक्ले द्वे
कृष्णे (४)

मूर्धन्वर्तीर्भवन्ति तस्मात्पुरस्तान्मूर्धा पञ्च दक्षिणायाऽु
श्रोण्यामुपं दधाति पश्चोत्तरस्यां तस्मात्पश्चाद्वर्षीयान्-पुरस्तात्प्रवणः
पशुर्बस्तो वय इति दक्षिणेऽङ्गसु उपं दधाति वृष्णिर्वय इत्युत्तरे-
ऽङ्गसावेव प्रति दधाति व्याघ्रो वय इति दक्षिणे पक्ष उपं दधाति
सिऽहो वय इत्युत्तरे पक्षयोरेव वीर्यं दधाति पुरुषो वय इति
मध्ये तस्मात्पुरुषः पशुनामधिपतिः॥ (५)

कृष्णां उपधाय प्राणभृतः समनसः कृष्णे पुरुषो वय इति पञ्च च॥५॥ [१]

इन्द्रांश्ची अव्यथमानामिति स्वयमातृण्णामुपं दधातीन्द्राग्निभ्यां
वा इमौ लोकौ विधृतावनयोर्लोकयोर्विधृत्या अधृतेव वा
एषा यन्मध्यमा चित्तिरन्तरिक्षमिव वा एषेन्द्रांश्ची इत्याहेन्द्रांश्ची वै
देवानांमोजोभृतावोजसैवैनामन्तरिक्षे चिनुते धृत्यै स्वयमातृण्णामुपं
दधात्यन्तरिक्षां वै स्वयमातृण्णाऽन्तरिक्षमेवोपं धृत्तेऽश्चुमुपं (६)

घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो वा अश्वः
प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते स्वयमातृण्णा भवति प्राणानामुमुष्ट्यां
अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै देवानां वै सुवर्गं लोकं यतां

दिशः समं ब्रूयन्त त एता दिश्यो अपश्यन्ता उपांधत ताभिर्वै ते
दिशोऽवृहन् यदिश्यो उपदधाति दिशां विघृत्यै दशं प्राणभृतः
पुरस्तादुपं (७)

दधाति नवं वै पुरुषे प्राणा नाभिर्दशामी प्राणनेव पुरस्ताद्धते
तस्मात्पुरस्तात्प्राणा ज्योतिष्मतीमुत्तमामुपं दधाति तस्मात्प्राणानां
वाग्ज्योतिरुत्तमा दशोपं दधाति दशाक्षरा विराङ्गिराङ्गुन्दसां
ज्योतिज्योतिरेव पुरस्ताद्धते तस्मात्पुरस्ताञ्योतिरुपास्महे
छन्दाऽसि पशुष्वाजिमयुस्तान्वृहत्युदजयत्तस्माद्वारहताः (८)

पशवं उच्यन्ते मा छन्द इति दक्षिणत उपं दधाति
तस्माद्वक्षिणावृतो मासाः पृथिवी छन्द इति पश्चात्प्रतिष्ठित्या
अग्निर्देवतेत्युत्तरत ओजो वा अग्निरोज एवोत्तरतो धत्ते
तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति षट्ट्रिंशाथ्मं पंद्यन्ते षट्ट्रिंशदक्षरा
बृहती बारहताः पशवौ बृहत्यैवास्मै पशूनवं रुन्धे बृहती छन्दसाऽऽु
स्वाराज्यं पर्याय यस्यैता - (९)

उपधीयन्ते गच्छति स्वाराज्यं सप्त वालखिल्याः पुरस्तादुपं
दधाति सप्त पश्चाथ्मसप्त वै शीर्षण्याः प्राणा द्वाववाश्वौ प्राणानाऽ
सवीर्यत्वाय मूर्धाऽसि राडिति पुरस्तादुपं दधाति यत्री राडिति
पश्चात्प्राणानेवास्मै समीचो दधाति॥ (१०)

अश्वमुपं पुरस्तादुपं बारहता एताश्वर्तुलिःशच्च॥५॥

[२]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत् तदसुरा अकुर्वत् ते देवा एता

अंक्षण्यास्तोर्मीया॑ अपश्यन्ता अन्यथाऽनुच्यान्यथोपांदधत् तदसुरा॑
नान्ववायन्ततो॑ देवा अभवन्परासुरा॑ यदंक्षण्यास्तोर्मीया॑ अन्यथाऽ-
नुच्यान्यथोपांदधाति॑ भ्रातृव्याभिभूत्यै॑ भवत्यात्मना॑ परास्य॑ भ्रातृव्यो॑
भवत्याशुस्त्रिवृदिति॑ पुरस्तादुप॑ दधाति॑ यज्ञमुखं॑ वै त्रिवृद् (११)

यंज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि॑ यांतयति॑ व्योम सप्तदश इति॑
दक्षिणतोऽन्नं॑ वै व्योमान्नं॑ सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो॑ धत्ते॑
तस्मादक्षिणेनान्नमद्यते॑ धरूण॑ एकविश्श इति॑ पश्चात्प्रतिष्ठा वा॑
एकविश्शः॑ प्रतिष्ठित्यै॑ भान्तः॑ पश्चदश इत्युत्तरत् ओजो॑ वै भान्त
ओजः॑ पश्चदश ओजं॑ एवोत्तरतो॑ धत्ते॑ तस्मादुत्तरतो॑भिप्रयायी॑
जयति॑ प्रतीरिष्टादश इति॑ पुरस्ता॑- (१२)

दुप॑ दधाति॑ द्वौ त्रिवृतांवभिपूर्वं॑ यंज्ञमुखे वि॑ यांतयत्यभिवर्तः॑
सविश्श इति॑ दक्षिणतोऽन्नं॑ वा॑ अभिवर्तोऽन्नं॑ सविश्शो-॑
ऽन्नमेव दक्षिणतो॑ धत्ते॑ तस्मादक्षिणेनान्नमद्यते॑ वर्चो॑ द्वाविश्श
इति॑ पश्चाद्यद्विश्शतिर्द्वे॑ तेन॑ विराजो॑ यद्वे॑ प्रतिष्ठा॑ तेन॑
विराजोरेवाभिपूर्वमन्नाद्ये॑ प्रति॑ तिष्ठति॑ तपो॑ नवदश इत्युत्तरतस्तस्माद्य-

हस्तयोस्तपस्वितरो॑ योनिश्चतुर्विश्श इति॑ पुरस्तादुप॑
दधाति॑ चतुर्विश्शत्यक्षरा॑ गायुत्री॑ गायुत्री॑ यंज्ञमुखमेव
पुरस्ताद्वि॑ यांतयति॑ गर्भाः॑ पश्चविश्श इति॑ दक्षिणतोऽन्नं॑ वै गर्भा॑
अन्नं॑ पश्चविश्शोऽन्नमेव दक्षिणतो॑ धत्ते॑ तस्मादक्षिणेनान्नमद्यत
ओजास्त्रिणव॑ इति॑ पश्चादिमे॑ वै लोकास्त्रिणव॑ एष्वैव लोकेषु॑ प्रति॑

तिष्ठति सुभरणस्त्रयोविश्वा इ- (१४)

त्युत्तरतस्तस्माऽस्मव्यो हस्तयोः सम्भार्यतरः क्रतुरेकत्रिंश
 इति पुरस्तादुपं दधाति वाग्वै क्रतुर्ज्ञमुखं वाग्यज्ञमुखमेव
 पुरस्ताद्वि यातयति ब्रह्मस्य विष्टपं चतुस्त्रिंश इति दक्षिणतो-
 ऽसौ वा आदित्यो ब्रह्मस्य विष्टपं ब्रह्मवर्चसमेव दक्षिणतो-
 धत्ते तस्मादक्षिणोऽर्थो ब्रह्मवर्चसितरः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंश इति
 पश्चात्प्रतिष्ठित्यै नाकः षट्ट्रिंश इत्युत्तरतः सुवर्गो वै लोको नाकः
 सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥ (१५)

वै त्रिवृदिति पुरस्ताऽस्मव्यस्त्रयोविश्वा इति सुवर्गो वै पञ्च च (३) अशुद्ध्योम धरुणो भान्तः
 प्रतीर्तिरभिवर्तो वर्चस्तपो योनिर्गर्भा ओजः सुभरणः क्रतुब्रह्मस्य प्रतिष्ठा नाकः षोडशा॥५॥——[३]

अग्रेर्भागोऽसीति पुरस्तादुपं दधाति यज्ञमुखं वा अग्निर्ज्ञमुखं
 दीक्षा यज्ञमुखं ब्रह्मं यज्ञमुखं त्रिवृद्यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति
 नृचक्षसां भागोऽसीति दक्षिणतः शुश्रुवाऽसो वै नृचक्षसोऽन्नं धाता
 जातायैवास्मा अन्नमपि दधाति तस्माङ्गातोऽन्नमत्ति जनित्रं
 स्पृतः संसदृशः स्तोम इत्याहान्नं वै जनित्र- (१६)

मन्त्रः सप्तदशोऽन्नमेव दक्षिणतो धत्ते तस्मादक्षिणेनान्नमद्यते
 मित्रस्य भागोऽसीति पश्चात्प्राणो वै मित्रोऽपानो वरुणः
 प्राणपानावेवास्मिन्दधाति दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृता एकविश्वा:
 स्तोम इत्याह प्रतिष्ठा वा एकविश्वाः प्रतिष्ठित्या इन्द्रस्य

भागोऽसीत्युत्तरतः ओजो वा इन्द्र ओजो विष्णुरोजः क्षत्रमोजः
पञ्चदश - (१७)

ओजं एवोत्तरतो धर्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति वसूनां
भागोऽसीति पुरस्तादुपं दधाति यज्ञमुखं वै वसेवो यज्ञमुखः
रुद्रा यज्ञमुखं चतुर्विंशो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयत्यादित्यानां
भागोऽसीति दक्षिणतोऽन्नं वा आदित्या अन्नं मुरुतोऽन्नं गर्भा
अन्नं पञ्चविंशोऽन्नमेव दक्षिणतो धर्ते तस्माद्विक्षिणेनान्नमद्यते-
ऽदित्यै भागो - (१८)

असीति पञ्चात्प्रतिष्ठा वा अदितिः प्रतिष्ठा पूषा प्रतिष्ठा त्रिणवः
प्रतिष्ठित्यै देवस्य सवितुर्भागोऽसीत्युत्तरतो ब्रह्म वै देवः सविता ब्रह्म
बृहस्पतिर्ब्रह्म चतुष्टोमो ब्रह्मवर्चसमेवोत्तरतो धर्ते तस्मादुत्तरोऽर्थो
ब्रह्मवर्चसितरः सावित्रवंती भवति प्रसूत्यै तस्माद्वाह्मणानामुदीची
सुनिः प्रसूता धर्त्रश्चतुष्टोम इति पुरस्तादुपं दधाति यज्ञमुखं वै
धर्त्रो (१९)

यज्ञमुखं चतुष्टोमो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति
यावानां भागोऽसीति दक्षिणतो मासा वै यावा अर्धमासा
अयावास्तस्माद्विक्षिणावृतो मासा अन्नं वै यावा अन्नं प्रजा अन्नमेव
दक्षिणतो धर्ते तस्माद्विक्षिणेनान्नमद्यत ऋभूणां भागोऽसीति
पञ्चात् प्रतिष्ठित्यै विवर्तोऽष्टाचत्वारिंश इत्युत्तरतोऽनयोर्लोकयोः

सवीर्युत्वाय तस्मादिमौ लोकौ सुमावंद्वीर्यौ (२०)

यस्य मुख्यवतीः पुरस्तादुपर्धीयन्ते मुख्यं एव भंवत्यास्य मुख्यो जायते यस्यान्नवतीर्दक्षिणतोऽत्यन्नमास्यान्नादो जायते यस्य प्रतिष्ठावतीः पश्चात्प्रत्येव तिष्ठति यस्यौजस्वतीरुत्तरत ओजस्व्येव भंवत्यास्यौजस्वी जायते ऽर्को वा एष यदग्निस्तस्यैतदेव स्तोत्रमेतच्छुस्तं यदेषा विधा (२१)

विधीयते ऽर्कं एव तदुकर्यमनु वि धीयते ऽत्यन्नमास्यान्नादो जायते यस्यैषा विधा विधीयते य उ चैनामेवं वेद सृष्टीरुपं दधाति यथासृष्टमेवावं रुन्धे न वा इदं दिवा न नक्तमासीदव्यावृत्तं ते देवा एता व्युष्टीरपश्यन्ता उपादधत ततो वा इदं व्यौच्छुद्यस्यैता उपधीयन्ते व्येवास्मां उच्छ्रुत्यथो तम् एवापं हते॥ (२२)

वै जनित्रं पश्चदशोऽदित्ये भागो वै धर्त्रः सुमावंद्वीर्यौ विधा ततो वा इदं चतुर्दश च (४) अग्नेर्नृचक्षसाङ्गनित्रं मित्रस्येन्द्रस्य वसूनामादित्यानामदित्ये देवस्य सवितुः सांवित्रवती धूर्त्रो यावानामृणां विवर्तश्चतुर्दशा॥ ७॥ [४]

अग्ने जातान्न णुदा नः सुपलानिति पुरस्तादुपं दधाति जातानेव भ्रातृव्यान्न णुदते सहसा जातानिति पश्चाङ्गनिष्यमाणानेव प्रति नुदते चतुश्चत्वारिःशः स्तोम् इति दक्षिणतो ब्रह्मवर्चसं वै चतुश्चत्वारिःशो ब्रह्मवर्चसमेव दक्षिणतो धत्ते तस्मादक्षिणोऽर्धं ब्रह्मवर्चसितरः षोडशः स्तोम् इत्युत्तरत ओजो वै षोडश ओजं एवोत्तरतो धत्ते तस्मा- (२३)

दुत्तरतोभिप्रयायी जंयति वज्रे वै चंतुश्चत्वारि॑ शो वज्रः
षोडशो यदेते इष्टके उपदधांति जाता॒ श्वैव जनिष्यमाणा॑ श्व
भ्रातृव्यान्नृणुद्य वज्रमनु॑ प्र हरति॑ स्तृत्यै पुरीषवर्ती॑ मध्य
उप॑ दधाति॑ पुरीषु॑ वै मध्यमात्मनः॑ सात्मानमेवाग्नि॑ चिनुते॑
सात्मामुष्मिलोके भवति॑ य एवं वेदैता वा असपुत्रा नामेष्टका॑
यस्यैता उपधीयन्ते॑ (२४)

नास्य॑ सप्तलो॑ भवति॑ पशुर्वा॑ एष यदग्निर्विराज॑
उत्तमायां॑ चित्यामुप॑ दधाति॑ विराजमेवोत्तमां॑ पशुषु॑ दधाति॑
तस्मात्पशुमानुत्तमां॑ वाचं॑ वदति॑ दशदशोप॑ दधाति॑ सवीर्य-
त्वायाक्षण्योप॑ दधाति॑ तस्मादक्षण्या॑ पशवोऽङ्गानि॑ प्र हरन्ति॑
प्रतिष्ठित्यै यानि॑ वै छन्दांसि॑ सुवर्ग्याण्यासुन्तर्देवाः॑ सुवर्ग-
लोकमायन्तेनर्षयो॑ - (२५)

इश्राम्यन्ते तपोऽतप्यन्ते तानि॑ तपसाऽपश्यन्तेभ्य॑ एता इष्टका॑
निरमिमतेवश्छन्दो॑ वरिवश्छन्दः॑ इति॑ ता उपांदधतु॑ ताभिर्वै ते सुवर्ग-
लोकमायन्॑ यदेता इष्टका॑ उपदधांति॑ यान्येव छन्दांसि॑ सुवर्ग्याणि॑
तैरेव यज्ञमानः॑ सुवर्ग लोकमेति॑ यज्ञेन्॑ वै प्रजापतिः॑ प्रजा असृजत्॑
ताः॑ स्तोमभागैरेवासृजत्॑ यथ (२६)

स्तोमभागा॑ उपदधांति॑ प्रजा एव तद्यज्ञमानः॑ सृजते॑
बृहस्पतिर्वा॑ एतद्यज्ञस्य॑ तेजः॑ सम्भरद्यथस्तोमभागा॑ यथस्तोमभागा॑
उपदधांति॑ सतेजसमेवाग्नि॑ चिनुते॑ बृहस्पतिर्वा॑ एतां॑ यज्ञस्य॑

प्रतिष्ठामंपश्यद्यधस्तोमंभागा यथस्तोमंभागा उपदधांति यज्ञस्य
प्रतिष्ठित्यै सप्तसप्तोपं दधाति सवीर्यत्वायं तिस्रो मध्ये
प्रतिष्ठित्यै॥ (२७)

उत्तरो धन्ते तस्मादुपधीयन्तु क्रष्णोऽसृजत् यत् त्रिचंत्वारिंशत्ता॥५॥ [५]

रश्मिरित्येवाऽऽदित्यमंसृजत् प्रेतिरिति धर्ममन्वितिरिति
दिवः सन्धिरित्यन्तरिक्षं प्रतिधिरिति पृथिवीं विष्टुम्भ
इति वृष्टि प्रवेत्यहरनुवेति रात्रिमुशिगिति वसून्मकेत इति
रुद्रान्थसुदीतिरित्यादित्यानोजु इति पितृःस्तन्तुरिति प्रजाः
पृतनाषाडिति पशूत्रेवदित्योषधीरभिजिदसि युक्तग्रावे- (२८)

न्द्राय लेन्द्रं जिन्वेत्येव दक्षिणतो वज्रं पर्यौहदभिजित्यै ताः
प्रजा अपप्राणा असृजत तास्वधिपतिरसीत्येव प्राणमंदधाद्यन्तेत्यपान
सःसर्प इति चक्षुर्वयोधा इति श्रोत्रं ताः प्रजाः प्राणतीरपानतीः
पश्यन्तीः शृणुतीर्न मिथुनी अभवन्तासु त्रिवृद्दसीत्येव
मिथुनमंदधात्ताः प्रजा मिथुनी (२९)

भवन्तीर्न प्राजायन्त ताः सरोहोऽसि नीरोहोऽसीत्येव
प्राजनयुक्ताः प्रजाः प्रजातान प्रत्यंतिष्ठन्ता वसुकोऽसि वेष्ठश्रिरसि
वस्याष्टिरसीत्येवैषु लोकेषु प्रत्यस्थापयद्यदाहं वसुकोऽसि
वेष्ठश्रिरसि वस्याष्टिरसीति प्रजा एव प्रजाता एषु लोकेषु
प्रतिष्ठापयति सात्मान्तरिक्षं रोहति सप्राणोऽमुष्मिलोके प्रति

तिष्ठत्यव्यर्धुकः प्राणापानाभ्यां भवति य एवं वेदे॥ (३०)

युक्तग्रांवा प्रजा मिथुन्यन्तरिक्षं द्वादश च॥३॥ [६]

नाकसद्भिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तन्नाकसदां नाकसत्वं यन्नाकसदं उपदधाति नाकसद्भिरेव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति सुवर्गो वै लोको नाको यस्यैता उपधीयन्ते नास्मा अकं भवति यजमानायतनं वै नाकसदो यन्नाकसदं उपदधात्यायतनमेव तद्यजमानः कुरुते पृष्ठानां वा एतत्तेजः सम्भृतं यन्नाकसदो यन्नाकसदं - (३१)

उपदधाति पृष्ठानामेव तेजोऽव रुन्धे पञ्चचोडा उपदधात्यफसुरसं एवैनमेता भूता अमुष्मिलोक उपशेरेऽथो तनूपानीरैवैता यजमानस्य यं द्विष्यात्तमुपदधंद ध्यायेदेताभ्यं एवैनं देवताभ्यु आ वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छत्युत्तरा नाकसद्य उपदधाति यथा जायामानीयं गृहेषु निषादयति ताद्वगेव तत् (३२)

पश्चात्प्राचीमुत्तमामुपं दधाति तस्मात्पश्चात्प्राची पत्यन्वास्ते स्वयमातृणां च विकर्णी चौत्तमे उपं दधाति प्राणो वै स्वयमातृणाऽयुर्विकर्णी प्राणं चैवाऽयुश्च प्राणानामुत्तमौ धत्ते तस्मात्प्राणश्चाऽयुश्च प्राणानामुत्तमौ नान्यामुत्तरामिष्टकामुपं दध्याद्यदन्यामुत्तरामिष्टकामुपदध्यात्पशूनां (३३)

च यजमानस्य च प्राणं चाऽयुश्चापि दध्यात्तस्मान्नान्योत्तरेष्टकोप-

स्वयमातृण्णामुपं दधात्यसौ वै स्वयमातृण्णाऽमूमेवोपं धत्तेऽश्वमुपं
ग्रापयति प्राणमेवास्या दधात्यथो प्राजापत्यो वा अश्वः प्रजा-
पतिनैवाग्निं चिनुते स्वयमातृण्णा भवति प्राणानामुष्मृष्या अथो
सुवर्गस्यं लोकस्यानुख्यात्या एषा वै देवानां विक्रान्तिर्यद्विकर्णा
यद्विकर्णमुपदधाति देवानामेव विक्रान्तिमनु वि क्रमत उत्तरत उपं
दधाति तस्मादुत्तरतउपचारोऽग्निर्वायुमर्ती भवति समिष्यै॥ (३४)

सम्हृतुं यत्राकुसदो यत्राकुसदस्तत्पैशूनामेषां वै द्वाविश्वतिश्च॥ ४॥ [७]

छन्दाऽङ्गस्युपं दधाति पशवो वै छन्दाऽसि पशूनेवावरुन्धे
छन्दाऽसि वै देवानां वामं पशवो वाममेव पशूनवरुन्धे एताऽहु
वै यज्ञसेनश्चैत्रियायणश्चिति विदां चकार तया वै स पशूनवरुन्धे
यदेतामुपदधाति पशूनेवावरुन्धे गायत्रीः पुरस्तादुपं दधाति तेजो
वै गायत्री तेजं एव (३५)

मुखुतो धत्ते मूर्धन्वतीर्भवन्ति मूर्धन्मेवैन ऽ समानानां करोति
त्रिष्टुभु उपं दधातीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियमेव मध्युतो धत्ते जगतीरुपं
दधाति जागता वै पशवः पशूनेवावरुन्धेऽनुष्टुभु उपं दधाति
प्राणा वा अनुष्टुप्प्राणानामुष्मृष्यै बृहतीरुष्णिहः पङ्कीरक्षरंपङ्कीरिति
विषुरूपाणि छन्दाऽङ्गस्युपं दधाति विषुरूपा वै पशवः पशव- (३६)

शछन्दाऽसि विषुरूपानेव पशूनवरुन्धे विषुरूपमस्य गृहे
दृश्यते यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेदातिच्छन्दसमुपं

दधात्यतिच्छन्दा वै सर्वाणि छन्दांसि सर्वभिरेवैनं छन्दोभिश्चिनुते
वर्ष्म् वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसमुपदधाति
वर्ष्मैवैनः समानानां करोति द्विपदा उपं दधाति द्विपाद्यजमानः
प्रतिष्ठित्यै॥ (३७)

तेजं एव पुशवः पुशवो यजमान् एकंश॥३॥ [८]

सर्वाभ्यो वै देवताभ्योऽग्निश्चीयते यथसुयुजो नोपदध्यादेवता
अस्याग्निं वृञ्जीरन् यथसुयुजं उपदधात्यात्मनैवैनः सुयुजं चिनुते
नाग्निना व्यृद्ध्यतेऽथो यथा पुरुषः स्नावभिः सन्ततं एवमेवैताभिरङ्गिः
सन्ततोऽग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्ता अमूः कृत्तिका अभवन्
यस्येता उपधीयन्ते सुवर्गमेव (३८)

लोकमेति गच्छति प्रकाशं चित्रमेव भवति मण्डलेष्टका उपं
दधातीमे वै लोका मण्डलेष्टका इमे खलु वै लोका देवपुरा
देवपुरा एव प्र विशति नार्तिमाच्छत्यग्निं चिंक्यानो विश्वज्योतिषु
उपं दधातीमानेवैताभिर्लोकां ज्योतिष्मतः कुरुतेऽथौ प्राणानेवैता
यजमानस्य दाग्रत्येता वै देवताः सुवर्ग्यास्ता एवान्वारभ्यं सुवर्गं
लोकमेति॥ (३९)

सुवर्गमेव ता एव चृत्वार्हं च॥२॥ [९]

वृष्टिसनीरुपं दधाति वृष्टिमेवावं रुन्धे यदेकघोपदध्यादेकमृतं
वर्षेदनुपरिहारः सादयति तस्माथ्सर्वानुतून् वर्षति

पुरोवातसनिरसीत्याहृतद्वै वृष्ट्यै रूपं रूपेणैव वृष्टिमवं रुन्धे
संयानीभिर्वै देवा इमाँलोकान्थसमयुस्तथसंयानीनां संयानित्वं
यथसंयानीरूपदधाति यथाऽप्सु नावा संयात्येव- (४०)

मेवैताभिर्यजमान इमाँलोकान्थसं याति पुवो वा एषोऽ-
ग्नेर्यथसंयानीर्यथसंयानीरूपदधाति पुवमेवैतमुग्रय उपं दधात्युत
यस्यैतासूपहितास्वापोऽग्निः हरन्त्यहृत एवास्याग्निरादित्येष्टका
उपं दधात्यादित्या वा एतं भूत्ये प्रति नुदन्ते योऽलङ्कृत भूत्ये सन्भूतिं
न प्राप्नोत्यादित्या - (४१)

एवैनं भूतिं गमयन्त्यसौ वा एतस्याऽदित्यो रुचमा दत्ते यो-
ऽग्निं चित्वा न रोचते यदादित्येष्टका उपदधात्यसावेवास्मिन्नादित्यो
रुचं दधाति यथाऽसौ देवानां रोचते एवमेवैष मनुष्याणां रोचते
घृतेष्टका उपं दधात्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम् यद् घृतं प्रियेणैवैनं धाम्ना
समर्धय- (४२)

त्यथो तेजसाऽनुपरिहारः सादयत्यपरिवर्गमेवास्मिन्तेजो
दधाति प्रजापतिरग्निमचिनुत स यशसा व्याध्यतु स एता यशोदा
अपश्यत्ता उपाधत्त ताभिर्वै स यश आत्मन्धत्त यद्यशोदा
उपदधाति यश एव ताभिर्यजमान आत्मन्धत्ते पश्चोपं दधाति
पाङ्कः पुरुषो यावानेव पुरुषस्तस्मिन् यशो दधाति॥ (४३)

एवं प्राप्नोत्यादित्या अर्धयत्येकान्नपञ्चाशाश्च। १॥ [१०]

देवासुराः संयत्ता आसन्कर्नीयाऽसो देवा आसन्भूयाऽसो-

उसुरास्ते देवा एता इष्टका अपश्यन्ता उपांदधत भूयस्कृदसीत्येव
भूयाऽसोऽभवन्वनस्पतिभिरोषधीभिर्विवस्कृदसीतीमाम-
जयन्माच्यसीति प्राचीं दिशेमजयन्नृधर्वासीत्यमूमजयन्तरिक्षसदस्यन्-
सीदेत्यन्तरिक्षमजयन्ततो देवा अभवन् (४४)

परासुरा यस्यैता उपधीयन्ते भूयानेव भवत्यभीमाल्लोकाञ्जयति
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यफसुषदसि श्येनुसदसीत्याहृतद्वा
अग्ने रूपः रूपेणैवाग्निमवं रुचे पृथिव्यास्त्वा द्रविणे
सादयामीत्याहृमानेवैताभिर्लोकान् द्रविणावतः कुरुत आयुष्यां
उपं दधात्यायुरेवा- (४५)

स्मिन्दधात्यग्ने यत्ते परः हृत्रामेत्याहृतद्वा अग्नेः प्रियं धामं
प्रियमेवास्य धामोपाप्नोति तावेहि सः रभावहा इत्याहृ व्यैवैनेन
परिं धत्ते पाञ्चजन्येष्वप्येष्यग्न इत्याहृष वा अग्निः पाञ्चजन्यो यः
पञ्चचितीकस्तस्मादेवमाहर्तुव्यां उपं दधात्येतद्वा ऋतूनां प्रियं धामं
यद्वत्तुव्यां ऋतूनामेव प्रियं धामावं रुचे सुमेकु इत्याहृ संवध्मसुरो
वै सुमेकः संवध्मसुरस्यैव प्रियं धामोपाप्नोति॥ (४६)

अभवन्नायुरेवतुव्यां उपं पद्मिःशतिश्च॥ ३॥

[११]

प्रजापतेरक्ष्यश्युत् तत्परापत्तत् तदश्वोऽभवदश्वयत्
तदश्वस्याश्वत्वं तद्वेवा अश्वमेधेनैव प्रत्यंदधुरेष वै प्रजापतिः
सर्वं करोति योऽश्वमेधेन् यजत्ते सर्वं एव भवति सर्वस्य वा

एुषा प्रायंश्चित्ति: सर्वस्य भेषुजः सर्वं वा एुतेनं पाप्मानं देवा
अंतरुन्नपि वा एुतेनं ब्रह्महृत्यामंतरुन्धर्सर्वं पाप्मानं (४७)

तरति तरंति ब्रह्महृत्यां योऽश्वमेधेन् यजते य उं चैनमेवं
वेदोन्नतं वै तत्प्रजापतेरक्ष्यश्वयत् तस्मादश्वस्योन्नतरतोऽवं द्यन्ति
दक्षिणतोऽन्येषां पशूनां वैतुसः कटो भवत्युपसुयोनिर्वा अश्वो-
उपसुजो वैतुसः स्व एुवैनं योनौ प्रतिष्ठापयति चतुष्टोमः स्तोमो
भवति सुरङ्गु वा अश्वस्य सकथ्याऽवृहत् तदेवाश्वतुष्टोमेनैव
प्रत्यंदधुर्यच्चतुष्टोमः स्तोमो भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय॥ (४८)

सर्वं पाप्मानंमवृह्मादश च॥२॥

[१२]

उथसन्नयज्ञ इन्द्रांगी देवा वा अंक्षणयास्तोमीया अग्नेर्भागोऽस्यग्रे जातात्रश्मिरिति नाकुसद्विश्छन्दाऽसि
सर्वाभ्यो वृष्टिसर्वाद्वादशः कर्नीयाऽसः प्रजापतेरक्षि द्वादश॥१२॥
उथसन्नयज्ञो देवा वै यस्य मुख्यवतीर्नार्कुसद्विरैताभिरुद्याचत्वारि॒शत्॥४८॥
उथसन्नयज्ञः सर्वत्वाय॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः
समाप्तः॥५-३॥

काण्डे दशिन्यः—१७१

आदितः दशिन्यः—१३८२

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

देवासुराः संयत्ता आसन्ते न व्यजयन्त् स एता
इन्द्रस्तनूरपश्यत्ता उपाधत्त ताभिर्वै स तनुवमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्दधत्त
ततो देवा अभवन्परासुरा यदिन्द्रतनूरपदधार्ति तनुवमेव
ताभिरिन्द्रियं वीर्य यजमान आत्मन्ततेऽथो सेन्द्रमेवाग्निः सतनुं
चिनुते भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो (१)

भवति यज्ञो देवेभ्योऽपांक्रामत्तमवरुद्धं नाशकुवन्त
एता यज्ञतनूरपश्यन्ता उपाधत्त ताभिर्वै ते यज्ञमवारुन्धत
यद्यज्ञतनूरपदधार्ति यज्ञमेव ताभिर्यजमानोऽवरुन्धे त्रयस्त्रिः शतमुप
दधाति त्रयस्त्रिः शङ्कौ देवतां देवतां एवावरुन्धेऽथो सात्मानमेवाग्निः
सतनुं चिनुते सात्माऽमुष्मिल्लोके (२)

भवति य एवं वेद ज्योतिष्मतीरुपं दधाति ज्योतिरेवास्मिन्दधात्ये
अग्निश्चितो ज्वलति ताभिरैवैनः समिन्द्र उभयोरस्मै
लोकयोज्योतिर्भवति नक्षत्रेष्टका उपं दधात्येतानि वै दिवो
ज्योतीःषि तान्येवावरुन्धे सुकृतां वा एतानि ज्योतीःषि
यन्नक्षत्राणि तान्येवाऽप्रोत्यथो अनूकाशमेवैतानि (३)

ज्योतीःषि कुरुते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै यथसः स्पृष्टा
उपदध्याद्वृष्ट्यै लोकमपि दध्यादवर्षुकः पुर्जन्यः स्यादसः स्पृष्टा

उपं दधाति वृष्ट्या॑ ए॒व लो॒कं करोति॑ वर्षु॒कः पूर्जन्यो॑ भवति॑
पुरस्ताद॒न्याः प्रतीची॒रूपं दधाति॑ पश्चाद॒न्याः प्राची॒स्तस्मा॑त्प्राचीना॑नि॑
च प्रतीचीना॑नि॑ च॒ नक्षत्राण्या॑ वर्तन्ते॥ (४)

आतृ॒व्यो॑ लो॒क ए॒वैतान्यैकं चत्वारि॑ शब्दः ॥ ४ ॥ [१]

ऋत॒व्या॑ उपं दधात्यृतूनां॑ कूर्स्यै॑ द्वृन्द्वमुपं॑ दधाति॑
तस्मा॑द्वृन्द्वमृतवोऽधृतेव॑ वा ए॒षा यन्मध्यमा॑ चितिरन्तरिक्षमिव॑ वा
ए॒षा द्वृन्द्वमृन्यासु॑ चितीषूपं॑ दधाति॑ चतंस्त्रो॑ मध्ये॑ धृत्या॑ अन्तः॑ क्षेषणं॑
वा ए॒ताश्चितीनां॑ यद्वृत्व्या॑ यद्वृत्व्या॑ उपदधाति॑ चितीनां॑ विधृत्या॑
अवंकामनूपं॑ दधात्येषा॑ वा अग्नेर्योनि॑ः संयोनि॑ः (५)

मेवाग्निं चिनुत उवाच॑ ह विश्वामित्रोऽदिथ्म ब्रह्मणान्नं॑ यस्यैता॑
उपधीयान्तै॑ य उ॑ चैना ए॒वं वेददिति॑ संवथ्सरो॑ वा ए॒तं प्रतिष्ठायै॑
नुदते॑ योऽग्निं चित्वा॑ न प्रतितिष्ठति॑ पश्च॑ पूर्वाश्चितयो॑ भवन्त्यथ॑
षष्ठीं चिति॑ चिनुते॑ पङ्गा॑ ऋतवः॑ संवथ्सर॑ ऋतुष्वेव॑ संवथ्सरे॑ प्रति॑
तिष्ठत्येता॑ वा (६)

अधिपत्रीनामेष्टका॑ यस्यैता॑ उपधीयन्ते॑ अधिपतिरेव॑ संमानाना॑
भवति॑ यं द्विष्यात्तमुपदधंद्॑ ध्यायेदेताभ्य॑ ए॒वैनं॑ देवता॑भ्य॑ आ॑
वृश्चति॑ ताजगार्तिमार्च्छत्यज्ञिरसः॑ सुवर्गं॑ लो॒कं यन्तो॑ या॑ यज्ञस्य॑
निष्कृतिरासीत्तामृषिभ्य॑ः प्रत्यौहन्तद्विरण्यमभवद्यज्ञिरण्यशल्कै॑ः
प्रोक्षति॑ यज्ञस्य॑ निष्कृत्या॑ अथो॑ भेषजमेवास्मै॑ करो-॑ (७)

त्यथो रूपेणैवैनः समर्धयुत्यथो हिरण्यज्योतिषैव सुवर्गं
लोकमेति साहस्रवंता प्रोक्षति साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेरास्या
इमा मे अग्र इष्टका धेनवः सुन्त्वित्याह धेनूरैवैनाः कुरुते ता एनं
कामदुघां अमुत्रामुष्मिलोक उपं तिष्ठन्ते॥ (८)

सयोनिमेता वै करोत्येकान्नचत्वारि शब्दां॥ ४॥

[२]

रुद्रो वा एष यदग्निः स एतरहि जातो यरहि सर्वश्चितः स यथा
वृथ्सो जातः स्तनं प्रेपसत्येवं वा एष एतरहि भागधेयं प्रेपसति
तस्मै यदाहुतिं न जुहुयादध्वर्यु च यजमानं च ध्यायेच्छतरुद्रीयं
जुहोति भागधेयैनैवैनः शमयति नाऽर्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न यजमानो
यद्वाम्याणां पशूनां (९)

पयंसा जुहुयाद्वाम्यान्पशूञ्चुचाऽप्येद्यदारुण्यानामारुण्याञ्चर्तिलय
वा जुहुयाद् गवीधुकयवाग्वा वा न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति ना-
ऽरुण्यानथो खल्वाहुरनाहुतिर्वै जर्तिलश्च गवीधुकाश्वेत्यजक्षीरेण
जुहोत्याग्नेयी वा एषा यदजाऽहुत्यैव जुहोति न ग्राम्यान्पशून्
हिनस्ति नाऽरुण्यानङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तो- (१०)

ज्ञायां घर्म प्रासि श्वन्सा शोचन्ती पुर्णं पराजिहीतु सो (१)-
अर्कोऽभवत् तदर्कस्यार्कत्वमर्कपर्णेन जुहोति सयोनित्वायोदद्विष्ठुहो
वै रुद्रस्य दिरख्स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवदयते चरमायामिष्ठकायां

जुहोत्यन्तत एव रुद्रं निरवंदयते त्रेधाविभुक्तं जुहोति त्रयं इमे
लोका इमानेव लोकान्स्मावंद्वीर्यान्करोतीयत्यग्रे जुहो- (११)

त्यथेयत्यथेयति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैन् लोकेभ्यः
शमयति तिस्र उत्तरा आहुतीर्जुहोति षट्थसं पंद्रन्ते षड्वा क्रृतवं
क्रृतुभिरेवैन् शमयति यदनुपरिक्रामं जुहुयादन्तरवचारिण॑
रुद्रं कुर्यादथो खल्वाहुः कस्यां वाऽहं दिशि रुद्रः कस्यां
वेत्यनुपरिक्राममेव हौतुव्यमपरिवर्गमेवैन् शमय- (१२)

त्येता वै देवताः सुवर्ग्या या उत्तमास्ता यजमानं वाचयति
ताभिरेवैन् सुवर्गं लोकं गमयति यं द्विष्यात्तस्य सञ्चरे पशुनां
न्यस्येद्यः प्रथमः पशुरभितिष्ठति स आर्तिमार्च्छति॥ (१३)

पशुनां यन्तोऽग्रे जुहोत्यपरिवर्गमेवैन् शमयति त्रिशब्दं॥ ५॥ [३]

अश्मन्नूर्जमिति परि षिञ्चति मार्जयत्येवैनुमथो तर्पयत्येव स
एनं तृसोऽक्षुध्यन्नशोचन्नमुष्मिलोक उपं तिष्ठते तृप्यति प्रजया
पशुभिर्य एवं वेद तां न इष्मूर्ज धत्त मरुतः सरराणा इत्याहान्नं
वा ऊर्गन्नं मरुतोऽन्नमेवाव रुन्धेऽश्मस्ते क्षुदमुं ते शु- (१४)

गृच्छतु यं द्विष्म इत्याहु यमेव द्वेष्टि तमस्य क्षुधा च शुचा
चार्पयति त्रिः परिषुचन्पर्येति त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचं
शमयति त्रिः पुनः पर्येति षट्थसं पंद्रन्ते षड्वा क्रृतवं क्रृतुभिरेवास्य

शुचं शमयत्युपां वा एतत्पुष्टं यद्वेत्सोऽपां (१५)

शरोऽवंका वेतसशाखया चावंकाभिश्च वि कर्षत्यापे वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्य शुचं शमयति यो वा अग्निं चितं प्रथमः पशुरधिक्रामतीश्वरो वै तः शुचा प्रदहो मण्डूकेन वि कर्षत्येष वै पशूनामनुपजीवनीयो न वा एष ग्राम्येषु पशुषु हितो नाऽऽरण्येषु तमेव शुचाऽर्पयत्यष्टुभिर्विं कर्ष- (१६)

त्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य शुचं शमयति पावकवतीभिरन्नं वै पावकोऽन्नेवास्य शुचं शमयति मृत्युर्वा एष यद्ग्निर्ब्रह्मण एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनं कारणी उपानहावुपं मुश्वते ब्रह्मणैव मृत्योरन्तर्धर्त्तेऽन्तर्मृत्योर्धर्त्तेऽन्तरन्नाद्यादित्याहुरन्यामुपमुश्वतेऽन्यां नान्त- (१७)

रेव मृत्योर्धर्त्तेऽवान्नाद्यं रुन्धे नमस्ते हरसे शोचिष्य इत्याह नमस्कृत्य हि वसीयाऽसमुपचरन्त्यन्यं तै अस्मत्पन्तु हेतय इत्याह यमेव द्वेष्टि तमस्य शुचाऽर्पयति पावको अस्मभ्यं शिवो भवेत्याहान्नं वै पावकोऽन्नमेवावं रुन्धे द्वाभ्यामधिं क्रामति प्रतिष्ठित्या अपस्यवतीभ्याऽ शान्त्यै॥ (१८)

शुवेत्सोऽपामष्टुभिर्विंकर्षति नान्तरेकान्तपञ्चाशाश्चाच्च॥ ५॥ [४]

नृषदे वडिति व्याघारयति पङ्ग्याऽहुत्या यज्ञमुखमा रभतेऽक्षण्या व्याघारयति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र

हरन्ति प्रतिष्ठित्यै यद्वंषद्कुर्याद्यातयांमाऽस्य वषद्कारः स्याद्यन्न
वंषद्कुर्याद्रक्षाऽसि यज्ञः हन्युर्वित्याह पुरोक्षमेव वंषद्ग्रेति नास्य
यातयांमा वषद्कारो भवति न यज्ञः रक्षाऽसि घन्ति हुतादो वा
अन्ये देव - (१९)

अंहुतादोऽन्ये तान्गिचिदेवोभयांप्रीणाति ये देवा देवानामिति
दध्ना मधुमिश्रेणावोक्षति हुतादश्वैव देवानहुतादश्वै यजमानः प्रीणाति
ते यजमानं प्रीणन्ति दध्नैव हुतादः प्रीणाति मधुषाऽहुतादौ ग्राम्यं
वा एतदन्तं यद्ध्यारण्यं मधु यद्धना मधुमिश्रेणावोक्षत्युभयस्यावरुच्छै
ग्रुमुष्टिनाऽवोक्षति प्राजापत्यो (२०)

वै ग्रुमुष्टिः सयोनित्वाय द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या अनुपरिचारमवोक्षत्यप
वि वा एष प्राणैः प्रजयां पशुभिरक्षयते यौऽग्निं चिन्वन्नपिक्रामति
प्राणदा अंपानदा इत्याह प्राणानेवाऽऽत्मन्धते वर्चोदा वरिवोदा
इत्याह प्रजा वै वर्चः पशवो वरिवः प्रजामेव पशूनात्मन्धते इन्द्रो
वृत्रमहुतं वृत्रो (२१)

हृतः षोडशभिर्भूगैरसिनाथ्स एतामग्नयेऽनीकवत्
आहृतिमपश्यत्तामजुहोत् तस्याग्निरनीकवान्ध्वेन भागधेयेन प्रीतः
षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदहद्वैश्वकर्मणेन पाप्मनो निरमुच्यत
यदग्नयेऽनीकवत् आहृतिं जुहोत्याग्निरेवास्यानीकवान्ध्वेन
भागधेयेन प्रीतः पाप्मानमपि दहति वैश्वकर्मणेन पाप्मनो

निर्मुच्यते यं कामयेत् चिरं पाप्मनो (२२)

निर्मुच्येतेत्येकैकं तस्य जुहयाच्चिरमेव पाप्मनो निर्मुच्यते
यं कामयेत् ताजक्षपाप्मनो निर्मुच्येतेति सर्वाणि तस्यानुद्रुत्यं
जुहयात्ताजगेव पाप्मनो निर्मुच्यतेऽथो खलु नानैव सूक्ताभ्यां
जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधात्यथो प्रतिष्ठित्यै॥ (२३)

देवा: प्रांजापत्यो वृत्रश्चिरं पाप्मनश्चत्वारि॒शब्द॑॥५॥

[५]

उदैनमुत्तरां नयेति समिधु आ दंधाति यथा जनं यतेऽवसं
करोति ताद्वगेव तत्तिस्त्र आ दंधाति त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मै
भागधेयं करोत्यौदुम्बरीर्भवन्त्यूर्ग्वा उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि
दधात्युदु त्वा विश्वे देवा इत्याह प्राणा वै विश्वे देवाः प्राणै- (२४)

रैवैनमुद्यच्छुतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याहु यस्मां एवैनं
चित्तायोद्यच्छुते तेनैवैन य समर्धयति पश्च दिशो दैर्वीर्यज्ञमवन्तु
दैर्वीरित्याहु दिशो ह्येषोऽनु प्रच्यवतेऽपामतिं दुर्मतिं बाधमाना
इत्याहु रक्षसामपंहत्यै रायस्पोषे यज्ञपतिमाभजन्तीरित्याहु पशवो
वै रायस्पोषः (२५)

पशूनेवाव रुन्धे पञ्चिरहरति षड्वा क्रृतव ऋतुभिरेवैन
हरति द्वे परिगृह्यती भवतो रक्षसामपंहत्यै सूर्यरश्मिरुहरिकेशः
पुरस्तादित्याहु प्रसूत्यै ततः पावका आशिषो नो जुषन्तामित्याहान्तं

वै पांवुकोऽन्नमेवावं रुन्धे देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा
एतदप्रतिरथमपश्यन्तेन वै तैऽप्रत्य- (२६)

सुरानजयन्तदप्रतिरथस्याप्रतिरथत्वं यदप्रतिरथं द्वितीयो
होताऽन्वाहाऽप्रत्येव तेन यजमानो भ्रातृव्याञ्जयत्यथो अनभिजितमेवामि
जयति दशर्च भवति दशाक्षरा विराङ्गिराजेमौ लोकौ
विघृतावनयोर्लोकयोर्विघृत्या अथो दशाक्षरा विराङ्गि
विराङ्गिराज्येवान्नाद्ये प्रतिं तिष्ठत्यसदिव वा अन्तरिक्षमन्तरिक्षमिवाग्नीं
(२७)

इश्मानं नि दधाति सत्त्वाय द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै विमानं एष
दिवो मध्ये आस्त इत्याहु व्यैवैतयो मिमीते मध्ये दिवो निहितः
पृश्चिरश्मेत्याहान्नं वै पृश्च्यन्नमेवावं रुन्धे चतस्रभिरा पुच्छादेति
चत्वारि छन्दाःसि छन्दोभिरेवेन्द्रं विश्वा अवीवृथन्नित्याहु
वृद्धिमेवोपावर्तते वाजानाऽ सत्पतिं पति- (२८)

मित्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवावं रुन्धे सुम्नहूर्यज्ञो देवाः आ
च वक्षदित्याह प्रजा वै पश्वः सुम्नं प्रजामेव पशूनात्मन्धते
यक्षदग्निर्देवो देवाः आ च वक्षदित्याह स्वगाकृत्यै वाजस्य
मा प्रसवेनोद्ग्रामेणोदग्रभीदित्याहासौ वा आदित्य उद्यनुद्ग्राम एष
निम्रोचन्निग्रामो ब्रह्मणेवाऽत्मानमुदृढाति ब्रह्मणा भ्रातृव्यं नि
गृह्णाति॥ (२९)

प्राचीमनुं प्रदिशं प्रेहि विद्वानित्यांह देवलोकमेवैतयोपावर्तते
क्रमध्वमग्निना नाकमित्याहेमानेवैतया लोकान्क्रमते पृथिव्या
अहमुदुन्तरिक्षमारुहुमित्याहेमानेवैतया लोकान्धसुमारोहति
सुवर्यन्तो नापेक्षन्त इत्यांह सुवर्गमेवैतया लोकमेत्यग्ने प्रेहि (३०)

प्रथमो देवयुतामित्याहोभयेष्वैतया देवमनुष्येषु चक्षुर्दधाति
पञ्चभिरधिं क्रामति पाङ्को यज्ञो यावानेव यज्ञस्तेन सु
सुवर्गं लोकमेति नक्तोषासेति पुरोनुवाक्यामन्वाहु प्रत्या अग्ने
सहस्राक्षेत्यांह साहुस्तः प्रजापतिः प्रजापतेरास्यै तस्मै ते विधेम्
वाजायु स्वाहेत्याहान्नं वै वाजोऽन्नमेवावं (३१)

रुन्धे दध्रः पूर्णमौदुम्बरीङ् स्वयमातृण्णाया॑ जुहोत्यूर्ग्वै
दध्यूर्गुदुम्बरोऽसौ स्वयमातृण्णाऽमुष्यामेवोर्जं दधाति तस्मादमुतो-
ऽर्वाचीमूर्जमुप॑ जीवामस्तिसृभिः सादयति त्रिवृद्वा अग्निर्यावानेवाग्निस्त
प्रतिष्ठां गंमयति प्रेष्ठो अग्ने दीदिहि पुरो न इत्यौदुम्बरीमा दंधात्येषा
वै सूर्मा कर्णकावत्येतया॑ ह स्म् (३२)

वै देवा असुराणा॑ शततरुहा॒ङ्स्तृ॑हन्ति॑ यदेतया॑
सुमिधंमादधांति॑ वज्रमेवैतच्छ्रुतिर्भीं यजंमानो भ्रातृव्याय प्रहरति॑
स्तृत्या॑ अछंम्बद्धारं विधेमं ते परमे जन्मन्नग्न इति॑ वैकंडःतीमा॑
दंधाति॑ भा एवावं रुन्धे॑ ता॑ सवितुर्वर्णेण्यस्य॑ चित्रामिति॑
शमीमयी॑ शान्त्या॑ अग्निर्वा॑ हृ वा अग्निचितं दुहेऽग्निचिद्वाऽग्नि-

दुहे ता॑ (३३)

संवितुर्वैरण्यस्य चित्रामित्याहैष वा अग्नेर्दोहस्तमस्य कण्व एव
श्रायसोऽवेत्तेन ह स्मैन् स दुहे यदेतया समिधमादधात्यग्निचिदेव
तदग्निं दुहे सुस ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इत्याह सप्तैवास्य
साप्तानि प्रीणाति पूर्णयां जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः प्रजापते-
(३४)

रास्ये न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा असृजत
प्रजानां सृष्ट्या अग्निर्देवभ्यो निलायत् स दिशोऽनु
प्राविंशञ्जुहून्मनसा दिशो ध्यायेद्विग्भ्य एवैनमवं रुन्धे दध्ना
पुरस्ताञ्जुहोत्याज्येनोपरिष्ठात्तेजश्वैवास्मा इन्द्रियं च समीची
दधाति द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवथ्सुरः
संवथ्सुरोऽग्निवैश्वानरः साक्षा- (३५)

देव वैश्वानरमवं रुन्धे यत्रयाजानूयाजान्कुर्याद्विकस्ति: सा
यज्ञस्य दर्विहोमं करोति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै राष्ट्रं वै वैश्वानरो
विष्मरुतो वैश्वानरः हुत्वा मारुताञ्जुहोति राष्ट्र एव विशमनु
बधात्युच्चैवैश्वानरस्याऽश्रावयत्युपांशु मारुताञ्जुहोति तस्माद्राष्ट्रं
विशमति वदति मारुता भवन्ति मरुतो वै देवानां विशो
देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमवं रुन्धे सुस भवन्ति सप्तगणा वै
मरुतो गणश एव विशमवं रुन्धे गणेन गुणमनुद्रुत्यं जुहोति

विश्वेवास्मा अनुवर्त्मानं करोति॥ (३६)

अग्ने प्रेह्यवं स्म दुहे तां प्रजापतेः सुक्षान्मनुष्विशमेकंविश्वतिश्च॥७॥ [७]

वसोर्धारा॑ जुहोति॒ वसो॑र्मे॒ धारा॑ऽसु॒दिति॒ वा एषा हृयते॑ घृतस्यु॑
वा एनमेषा॑ धारा॑मुष्मिल्लो॒के॒ पिन्वंमानोपं॒ तिष्ठत आज्यैन॑ जुहोति॒
तेजो॑ वा आज्यं॑ तेजो॑ वसोर्धारा॑ तेज॑सैवास्मै॒ तेजो॑वं॒ रुन्धेऽथो॑
कामा॑ वै॒ वसोर्धारा॑ कामानेवावं॒ रुन्धे॑ यं॒ कामयेत् प्राणानस्यान्नाद्यु॑
वि - (३७)

च्छिन्द्यामिति॑ विग्राहुं॑ तस्य॑ जुहयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यु॑
विच्छिन्नति॑ यं॒ कामयेत् प्राणानस्यान्नाद्यु॑ सं॒ तनुयामिति॑ सन्ततां॒
तस्य॑ जुहयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यु॑ सं॒ तनोति॑ द्वादशा॑ द्वादशानि॑
जुहोति॑ द्वादशु॑ मासाः॑ संवध्सुरः॑ संवध्सुरेण॑वास्मा॑ अन्नमवं॑
रुन्धेऽन्नं॑ च॑ मेऽक्षुच्च म॑ इत्याहृतद्वा॑ (३८)

अन्नस्य॑ रूप॑ रूपेण॑वान्नमवं॑ रुन्धेऽग्निश्च॑ म॑ आपश्च म॑
इत्याहृषा॑ वा अन्नस्य॑ योनि॑ः॒ सयो॑न्येवान्नमवं॑ रुन्धेऽर्घुन्द्राणि॑
जुहोति॑ देवता॑ एवावं॑ रुन्धे॑ यथसर्वेषामर्धमिन्द्रः॑ प्रति॑ तस्मादिन्द्रो॑
देवतानां॑ भूयिष्ठभाक्तं॑म॑ इन्द्रमुत्तरमाहेन्द्रियमेवास्मिन्नुपरिष्ठाद्धधाति॑
यज्ञायुधानि॑ जुहोति॑ यज्ञो॑ (३९)

वै॑ यज्ञायुधानि॑ यज्ञमेवावं॑ रुन्धेऽथ॑ एतद्वै॑ यज्ञस्य॑ रूप॑
रूपेण॑व यज्ञमवं॑ रुन्धेऽवभृथश्च॑ मे॑ स्वगाकारश्च॑ म॑ इत्याह॑

स्वगाकृत्या अग्निश्च मे घर्मश्च म इत्याहैतद्वै ब्रह्मवर्चसस्य रूपं
रूपेणैव ब्रह्मवर्चसमवे रुन्ध क्रक्ष मे सामं च म इत्याहै- (४०)

तद्वै छन्दसां रूपं रूपेणैव छन्दांस्यवे रुन्धे
गर्भश्च मे वृथ्साश्च म इत्याहैतद्वै पशुनां रूपं रूपेणैव
पशूनवे रुन्धे कल्पाङ्गुहोत्यकृतस्य कृत्ये युग्मदयुजे जुहोति
मिथुनत्वायौत्तरावती भवतोऽभिक्रान्त्या एकां च मे तिस्रश्च म
इत्याह देवछन्दसं वा एकां च तिस्रश्च (४१)

मनुष्यछन्दसं चतस्रश्चाष्टौ च देवछन्दसं चैव मनुष्यछन्दसं
चावे रुन्ध आत्रयस्त्रिःशतो जुहोति त्रयस्त्रिःशद्वै देवता देवता
एवावे रुन्ध आउष्टाचत्वारिःशतो जुहोत्यष्टाचत्वारिःशदक्षरा
जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशूनवे रुन्धे वाजश्च
प्रसवश्चेति द्वादशं जुहोति द्वादशं मासाः संवथ्सुरः संवथ्सुर एव
प्रति तिष्ठति॥ (४२)

वि वै युजः सामं च म इत्याह च तिस्रश्चैकान्तरपञ्चाशाच्च॥६॥ [८]

अग्निर्देवेभ्योऽपांकामद्वाग्नधेयमिच्छमानुस्तं देवा अब्रुवन्नुपं न
आवर्तस्व हृव्यं नौ वुहेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मह्यमेव वाजप्रसवीय
जुहवन्निति तस्मादग्नये वाजप्रसवीयं जुहति यद्वाजप्रसवीयं
जुहोत्यग्निमेव तद्वाग्नधेयेन समर्धयत्यथौ अभिषेक एवास्य
स चंतुर्दशभिर्जुहोति सुत ग्राम्या ओषधयः सुसा- (४३)

इरण्या उभयोषामवरुद्ध्या अन्नस्यान्नस्य जुहोत्यन्नस्यान्नस्यावरु
औदुम्बरेण सुवेण जुहोत्यूर्गर्वा उदुम्बर ऊर्गन्नमूर्जेवास्मा
ऊर्जमन्नमवं रुन्धेऽग्निर्वै देवानामभिषिक्तोऽग्निचिन्मनुष्याणां
तस्मादग्निचिद्वर्षति न धावेदवरुद्धुङ् ह्यस्यान्नमन्नमिव खलु वै
वरुषं यद्धावेदनाद्याद्धावेदुपावर्तेतनाद्यमेवाभ्यु- (४४)

पावर्तते नक्तोषासेति कृष्णायै श्वेतवंश्सायै पयसा
जुहोत्यहैवास्मै रात्रिं प्र दापयति रात्रियाऽहरहोरात्रे एवास्मै प्रत्ते
काममन्नाद्य दुहाते राष्ट्रभूतो जुहोति राष्ट्रमेवावं रुन्धे पुङ्गिर्जुहोति
षड्वा क्रृतवं क्रृतुष्वेव प्रति तिष्ठति भुवनस्य पत इति रथमुखे
पश्चाऽहुतीर्जुहोति वज्रो वै रथो वज्रेणैव दिशो- (४५)

अभि जयत्यग्निचित् हु वा अमुष्मिल्लोके वातोऽभि पवते
वातनामानि जुहोत्यभ्यैवैनमुष्मिल्लोके वातः पवते त्रीणि जुहोति
त्रय इमे लोका एभ्य एव लोकेभ्यो वातमवं रुन्धे समुद्रोऽसि
नभस्वानित्याहैतद्वै वातस्य रूपः रूपेणैव वातमवं रुन्धेऽञ्जलिना
जुहोति न ह्यैतेषामन्यथाऽहुतिरवकल्पते॥ (४६)

ओपंधयः सुपाभि दिशोऽन्यथा द्वे च। ४। [१]

सुवर्गायै वै लोकायै देवरथो युज्यते यत्राकृतायै मनुष्यरथ एष
खलु वै देवरथो यदग्निरुग्नि युनजिम् शवसा घृतेनेत्याह युनत्तयैवैन्
स एनं युक्तः सुवर्ग लोकमभि वंहति यथसर्वाभिः पश्चभिर्युश्याद्युक्तो-

अस्याग्निः प्रच्युतः स्यादप्रतिष्ठिता आहूतयः स्युरप्रतिष्ठिताः स्तोमा
अप्रतिष्ठितान्युक्थानि॑ तिसृभिः प्रातःसवनेऽभि मृशति त्रिवृद् (४७)

वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तं युनक्ति यथाऽन्सि युक्त आधीयतं
एवमेव तत्प्रत्याहूतयस्तिष्ठन्ति प्रति स्तोमाः प्रत्युक्थानि॑
यज्ञायज्ञियस्य स्तोत्रे द्वाभ्यामभि मृशत्येतावान् वै यज्ञो
यावानग्निष्टोमो भूमा त्वा अस्यात् ऊर्ध्वः क्रियते यावानेव
यज्ञस्तमन्ततौऽन्वारोहति द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या एकयाऽप्रस्तुतं
भवत्यथा- (४८)

अभि मृशत्युपैनमुक्तरो यज्ञो नमत्यथो सन्तत्यै प्र वा एषोऽ-
अस्माल्लोकाच्यवते योऽग्निं चिनुते न वा एतस्यानिष्टक आहूतिरवं
कल्पते यां वा एषोऽनिष्टक आहूतिं जुहोति स्ववति वै सा ताऽ
स्ववन्तीं यज्ञोऽनु परां भवति यज्ञं यज्ञमानो यत्पुनश्चिति॑ चिनुत
आहूतीनां प्रतिष्ठित्यै प्रत्याहूतयस्तिष्ठन्ति॑ (४९)

न यज्ञः पराभवति न यज्ञमानोऽष्टावुप॑ दधात्यष्टाक्षरा गायत्री
गायत्रेणैवैनं छन्दसा चिनुते यदेकादश॑ त्रैष्टुभेन् यद्वादश॑ जागतेन
छन्दोभिरेवैनं चिनुते नपात्को वै नामैषोऽग्निर्यत्पुनश्चितिर्य एवं
विद्वान्पुनश्चिति॑ चिनुत आ तृतीयात्पुरुषादन्नमत्ति॑ यथा वै पुनराधेय
एवं पुनश्चितिर्योऽग्न्याधेयेन् न- (५०)

ध्रोति॑ स पुनराधेयमा धत्ते योऽग्निं चित्वा नध्रोति॑ स पुनश्चिति॑

चिनुते यत्पुनश्चिति चिनुत क्रच्छा अथो खल्वाहुर्न चेतव्येति
रुद्रो वा एष यदग्निर्यथा^१ व्याघ्रः सुसं बोधयति तादृगेव तदथो
खल्वाहुश्चेतव्येति यथा वर्सीयाः सं भागधेयेन बोधयति तादृगेव
तन्मनुरग्निमंचिनुत तेन नार्मात्स एतां पुनश्चितिमंपश्युत्तामंचिनुत
तया वै स आर्माद्यत्पुनश्चिति चिनुत क्रच्छै॥ (५१)

त्रिवृदथ तिष्ठन्त्यग्न्याधेयेन नाचिनुत सुसदंश च॥५॥ [१०]

छन्दश्चित्तं चिन्वीत पशुकामः पशवो वै छन्दाः सि पशुमानेव
भवति श्येनचित्तं चिन्वीत सुवर्गकामः श्येनो वै वर्यसां पतिष्ठः
श्येन एव भूत्वा सुवर्गं लोकं पतति कङ्कचित्तं चिन्वीत यः
कामयेत शीर्षण्वानुमुष्मिलोके स्यामिति शीर्षण्वानेवामुष्मिलोके
भवत्यलजुचित्तं चिन्वीत चतुःसीतं प्रतिष्ठाकामश्चतस्त्रो दिशों
दिक्षवैव प्रति तिष्ठति प्रउगचित्तं चिन्वीत भ्रातृव्यवान्मै- (५२)

व भ्रातृव्यान्नुदत उभयतःप्रउगं चिन्वीत यः कामयेत प्र
जातान्नातृव्यान्नुदेय प्रतिजनिष्यमाणानिति प्रैव जातान्नातृव्यान्नुदते
प्रति जनिष्यमाणान्नात्रथचक्रचित्तं चिन्वीत भ्रातृव्यवान् वज्रो वै रथो
वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरति द्रोणचित्तं चिन्वीतान्नकामो द्रोणे
वा अन्नं भ्रियते सयोन्येवान्नमवं रुन्धे समूह्यं चिन्वीत पशुकामः
पशुमानेव भवति (५३)

परिचाय्यं चिन्वीत् ग्रामकामो ग्राम्येव भवति श्मशानचित्
चिन्वीत् यः कामयेत् पितॄलोकं क्रृद्ध्रुयामिति पितॄलोकं एव ग्रीष्मा
विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेताऽस स एता जुमदंग्रीर्विहृव्या
अपश्युत्ता उपाधत्तु ताभिर्वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृक्षं
यद्विहृव्या उपदधातीन्द्रियमेव ताभिर्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृक्षे
होतुर्धिष्णियु उपं दधाति यजमानायतनं वै (५४)

होता स्व एवास्मा आयतनं इन्द्रियं वीर्यमवं रुन्धे द्वादशोपं
दधाति द्वादशाक्षरा जगती जागता: पशवो जगत्यैवास्मै पशूनवं
रुन्धेऽष्टावैष्टावन्येषु धिष्णियेषूपं दधात्यैषाशोफाः पशवः पशूनेवावं
रुन्धे षण्मार्जलीये षड्बा क्रृतवं क्रृतवः खलु वै देवाः पितरं क्रृतूनेव
देवान्पितृन्प्रीणाति॥ (५५)

प्रभवति यजमानायतनं वा अष्टाचत्वारिंशत्त्र॥ ४॥ [११]

पवस्व वाजसातय इत्यनुष्टुकप्रतिपद्धवति तिस्रोऽनुष्टुभृश्वतस्रो
गायत्रियो यत्तिस्रोऽनुष्टुभृस्तस्मादश्वस्त्रिभिस्तिष्ठस्त्रिभिस्तिष्ठति
यच्चतस्रो गायत्रियस्तस्माद्यसर्वाश्वतुरः पदः प्रतिदधत्पलायते
परमा वा एषा छन्दसां यदनुष्टुकपरमश्वतुष्टेमः स्तोमानां
परमस्त्रिरात्रो यज्ञानां परमोऽश्वः पशूनां परमेणैवैनं परमतां
गमयत्येकविश्वामहर्भवति (५६)

यस्मिन्नश्वे आलभ्यते द्वादश मासाः पश्वत्वस्त्रये इमे लोका

असावांदित्य एंकवि॒श ए॒ष प्रजाप॑तिः प्राजापत्योऽश्वस्तमेव
साक्षाद्भोति शक्तरयः पृष्ठं भवन्त्यन्यदन्यच्छन्दोऽन्यैन्ये वा एते
पशव आ लभ्यन्त उतेवं ग्राम्या उतेवारण्या यच्छक्तरयः पृष्ठं
भवन्त्यश्वस्य सर्वत्वाय पार्थुरश्मं ब्रह्मसामं भवति रश्मिना वा
अश्वो (५७)

यत ईश्वरो वा अश्वोऽयतोऽप्रतिष्ठितः परां परावतं
गन्तोर्यत्पार्थुरश्मं ब्रह्मसामं भवत्यश्वस्य यत्यै धृत्यै सङ्कृत्यच्छावाकसामं
भवत्युथ्सन्नयुज्ञो वा एष यदश्वमेधः कस्तद्वेदेत्याहुर्यदि सर्वो वा
क्रियते न वा सर्व इति यथसङ्कृत्यच्छावाकसामं भवत्यश्वस्य
सर्वत्वाय पर्यात्या अनन्तरायाय सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तममहर्भवति
सर्वस्याऽस्यै सर्वस्य जित्यै सर्वमेव तेनाऽप्रोति सर्वं
जयति॥ (५८)

अहर्भवति वा अश्वोऽहर्भवति दश च॥३॥

[१२]

देवासुराः तेनर्तव्या रुद्रोऽश्मन्त्रूपदे वडुदेनं प्राचीमिति वसोर्धारामुग्निर्देवेभ्यः सुवर्गाय यत्राकृताय
छन्दश्चित् परवस्त्र द्वादशा॥१२॥

देवासुरा अजायां वै ग्रुमुषिः प्रथमो दैवयुतामेतद्वै छन्दसामुग्नोत्यष्टौ पञ्चाशता॥५८॥

देवासुराः सर्वं जयति॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः

समाप्तः॥५-४॥

काण्डे दशिन्यः—२२९

आदितः दशिन्यः—१४४०

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

यदेकेन सङ्गस्थापयति यज्ञस्य सन्तत्या अविच्छेदायैन्द्राः
 पुशवो ये मुष्करा यदैन्द्राः सन्तोऽग्निभ्य आलभ्यन्ते देवताभ्यः समदं
 दधात्याग्नेयीस्त्रिष्टुभो याज्यानुवाक्याः कुर्याद्यदाग्नेयीस्तेनाग्नेया यत्
 त्रिष्टुभस्तेनैन्द्राः समृद्धै न देवताभ्यः समदं दधाति वायवे
 नियुत्वते तूपरमा लभते तेजोऽग्नेर्वायुस्तेजस एष आ लभ्यते
 तस्माद्यद्वियङ्घायुः (१)

वाति तद्वियङ्घाग्निर्दहति स्वमेव तत्तेजोऽन्वेति यन्न नियुत्वते
 स्यादुन्माद्येद्यजमानो नियुत्वते भवति यजमानस्यानुन्मादाय
 वायुमर्ती श्वेतवती याज्यानुवाक्ये भवतः सतेजस्त्वाय हिरण्यगर्भः
 समवर्तताग्न इत्याधरमा घारयति प्रजापतिर्वै हिरण्यगर्भः
 प्रजापतेरनुरूपत्वाय सर्वाणि वा एष रूपाणि पशूनां प्रत्या लभ्यते
 यच्छश्चुणस्तत् (२)

पुरुषाणां रूपं यत्तौपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्वान्
 यदव्यां इव शुफास्तदर्वीनां यदजस्तदजानां वायुर्वै पशूनां
 प्रियं धाम् यद्वायव्यो भवत्येतमेवैनमुभि सञ्जानानाः पुशव उप
 तिष्ठन्ते वायव्यः कार्या(३)ः प्राजापत्या(३) इत्याहुर्यद्वायव्यं
 कुर्यात्प्रजापतेरियाद्यत्राजापत्यं कुर्याद्वायोः (३)

इयाद्यद्वायव्यः पशुर्भवंति तेन वायोर्नैति यत्प्राजापत्यः
 पुरोडाशे भवंति तेन प्राजापत्नैति यद्वादशकपालस्तेन
 वैश्वानुराग्नैत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपति दीक्षिष्यमाणो-
 ऽग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवता॑श्वैव यज्ञं चा रभतेऽग्निरंवमो
 देवतानां विष्णुः परमो यदाग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपति
 देवताः (४)

एवोभ्युयतः परिगृह्य यजमानोऽव रुन्धे पुरोडाशेन् वै देवा
 अमुष्मिल्लोक आर्धुवं चरुणस्मिन् यः कामयेतामुष्मिल्लोके
 क्रध्युयामिति स पुरोडाशं कुर्वीतामुष्मिन्नेव लोक क्रध्नोति
 यदृष्टाकपालस्तेनाग्नेयो यत् त्रिकपालस्तेन वैष्णवः समृद्धै
 यः कामयेतास्मिल्लोक क्रध्युयामिति स चरुं कुर्वीताग्नेर्घृतं
 विष्णौस्तण्डुलास्तस्मात् (५)

चरुः कार्योऽस्मिन्नेव लोक क्रध्नोत्यादित्यो भवतीयं वा
 अदितिरस्यामेव प्रति तिष्ठत्यथो अस्यामेवाधि॒ यज्ञं तनुते॒ यो वै
 संवथ्सुरमुख्यमभृत्वाग्निं चिनुते यथा॑ सामि गर्भोऽवपद्यते ताहगेव
 तदार्तिमार्च्छद्वैश्वानुरं द्वादशकपालं पुरस्तान्निर्वपेऽसंवथ्सुरो वा
 अग्निर्वैश्वानुरो यथा॑ संवथ्सुरमास्वा (६)

काल आगते विजायते एवमेव संवथ्सुरमास्वा काल
 आगतेऽग्निं चिनुते नार्तिमार्च्छत्येषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानुरः

प्रियामेवास्य तु नुवुमवं रुन्धे त्रीण्येतानि हुवीःषि भवन्ति त्रयं
इमे लोका एषां लोकानाः रोहाय॥ (७)

यद्रियंद्वायुर्च्छुणस्तद्वायोर्निर्वपति देवतास्तस्मादावाष्ट्रिःशब्दः॥ ७॥ [१]

प्रजापतिः प्रजाः सृष्टा प्रेणानु प्राविशत्ताभ्यः पुनः सम्भवितुं
नाशक्रोध्मौऽब्रवीद्भवदिथ्म यो मेतः पुनः सञ्चिनवदिति तं
देवाः समचिन्वन्ततो वै त आर्धुवन् यथसुमचिन्वन्तचित्यस्य
चित्यत्वं य एवं विद्वानुग्निं चिनुत क्रध्नोत्येव कस्मै कमुग्निश्चीयतु
इत्याहुरग्निवान् (८)

असानीति वा अग्निश्चीयते ग्निवानेव भवति कस्मै
कमुग्निश्चीयतु इत्याहुर्देवा मा वेदन्तिः वा अग्निश्चीयते विदुरेन
देवाः कस्मै कमुग्निश्चीयतु इत्याहुर्गृह्यसानीति वा अग्निश्चीयते
गृह्येव भवति कस्मै कमुग्निश्चीयतु इत्याहुः पशुमानसानीति वा
अग्निः (९)

चीयते पशुमानेव भवति कस्मै कमुग्निश्चीयतु इत्याहुः सुप्त
मा पुरुषा उपं जीवानिति वा अग्निश्चीयते त्रयः प्राश्चम्बयः प्रत्यं
च आत्मा संसम एतावन्त एवैनम्मुष्मिलोक उपं जीवन्ति प्रजा-
पतिरग्निमचिकीषतु तं पृथिव्यंब्रवीत्र मय्युग्निं चैष्युसेति मा धक्ष्यति
सा त्वातिदृह्यमाना वि धविष्ये (१०)

स पार्षीयान्भविष्यसीति सौऽब्रवीत्तथा वा अहं करिष्यामि
यथा त्वा नातिधृक्ष्यतीति स इमामुभ्यमृशत् प्रजापतिस्त्वा

सादयतु तया देवतंयाऽङ्गिरुस्वद्धुवा सीदेतीमामेवेष्टकां
कृत्वोपाधत्तान्तिदाहाय यत्प्रत्यग्निं चिन्वीत तदभि मृशेत्प्रजा-
पतिस्त्वा सादयतु तया देवतंयाऽङ्गिरुस्वद्धुवा सीद (११)

इतीमामेवेष्टकां कृत्वोपाधत्तिदाहाय प्रजापतिरकामयतु
प्र जायेयेति स एतमुख्यमपश्यत्ते संवर्थस्त्रमविभृस्ततो वै स
प्राजायत तस्मांसंवर्थस्त्रं भार्यः प्रैव जायते तं वसंवोऽब्रुवन्म्र
त्वमंजनिष्ठा वृयं प्र जायामहा इति तं वसुभ्यः प्रायच्छुतं
त्रीण्यहान्यविभरुस्तेन (१२)

त्रीणि च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिः शतं च तस्मात् अहं भार्यः
प्रैव जायते तात्रुद्रा अब्रुवन्म्र यूयमंजनिष्ठं वृयं प्र जायामहा
इति त रुद्रेभ्यः प्रायच्छुन्त षडहान्यविभरुस्तेन त्रीणि च
शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिः शतं च तस्मात्पद्धुहं भार्यः प्रैव जायते
तानांदित्या अब्रुवन्म्र यूयमंजनिष्ठं वृयं (१३)

प्र जायामहा इति तमांदित्येभ्यः प्रायच्छुन्तं द्वादशाहान्यविभरुस्ते
त्रीणि च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिः शतं च तस्माद्वादशाहं भार्यः प्रैव
जायते तेनैव ते सुहस्रमसृजन्तोखा सुहस्रतमीं य एवमुख्यं
साहुस्रं वेद प्र सुहस्रं पुशूनांप्रोति॥ (१४)

अग्निवान्यशुमानसानीति वा अग्निर्धैविष्ये मृशेत्प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतंयाऽङ्गिरुस्वद्धुवा सीद
तेन तानांदित्या अब्रुवन्म्र यूयमंजनिष्ठं वृयचत्वारि शब्दां ॥७॥

यजुंषा वा एषा क्रियते यजुंषा पच्यते यजुंषा वि मुंच्यते
 यदुखा सा वा एषैतर्हि यातयाम्नी सा न पुनः प्रयुज्येत्याहुरग्ने
 युक्ष्वा हि ये तवं युक्ष्वा हि दैवहूतम् इत्युखायां जुहोति तेनैवैनां
 पुनः प्रयुक्षे तेनायांतयाम्नी यो वा अग्निं योग् आगते युनक्ति युक्षे
 युआनेष्वग्ने (१५)

युक्ष्वा हि ये तवं युक्ष्वा हि दैवहूतम् इत्याहैष वा
 अग्नेर्योगस्तेनैवैन् युनक्ति युक्षे युआनेषु ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 न्युङ्ग्निश्चेत्प्रव्या(३) उत्ताना(३) इति वयसां वा एष प्रतिमया
 चीयते यदुग्निर्यन्तश्च चिनुयात्पृष्ठित एनमाहृतय ऋच्छेयुर्यदुत्तानं
 न परितु शक्रयादसुवर्ग्योऽस्य स्यात्प्राचीनमुत्तानम् (१६)

पुरुषशीर्षमुपं दधाति मुखुत एवैनमाहृतय ऋच्छन्ति नोत्तानं
 चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति सौर्या जुहोति चक्षुरेवास्मिन्प्रति दधाति
 द्विर्जुहोति द्वे हि चक्षुषी समान्या जुहोति समानः हि चक्षुः
 समृद्धै देवासुराः संयत्ता आसन्ते वामं वसुं सं न्यदधत् तदेवा
 वामभृतावृञ्जत् तद्वामभृतो वामभृत्वं यद्वामभृतमुपदधाति वाममेव
 तया वसु यजमानो भ्रातृव्यस्य वृक्षे हिरण्यमूर्धा भवति ज्योतिर्वै
 हिरण्यं ज्योतिर्वामं ज्योतिषेवास्य ज्योतिर्वामं वृक्षे द्वियजुर्भवति
 प्रतिष्ठित्यै॥ (१७)

आपे वरुणस्य पतंय आसन्ता अग्निरभ्यध्यायत्ताः
समभवत्तस्य रेतः परापतत्तदियमभवद्यद्वितीयं परापतत्तदसा-
वभवदियं वै विराङ्गसौ स्वराङ्गद्यद्विराजावुपदधातीमे एवोपं धत्ते
यद्वा असौ रेतः सिंश्वति तदस्यां प्रतिं तिष्ठति तत्र जायते ता
ओषधयः (१८)

वीरुधो भवन्ति ता अग्निरत्ति य एवं वेद प्रैव जायते-
ज्ञादो भवति यो रेतस्वी स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामुभे
उपं दध्यादिमे एवास्मै समीची रेतः सिंश्वते यः सिंकरेताः
स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामन्यामुपं दध्यादुत्तमायामन्याः रेतं
एवास्य सिंकमम्भ्यामुभयतुः परि गृह्णाति संवध्सुरं न कम् (१९)

चन प्रत्यवरोहेत्र हीमे कं चन प्रत्यवरोहत्तस्तदेनयोर्व्रतं
यो वा अपशीर्घाणमग्निं चिनुतेऽपशीर्घामुष्मिलोके भवति यः
सशीर्घाणं चिनुते सशीर्घामुष्मिलोके भवति चित्ति जुहोमि
मनसा घृतेन यथा देवा इहागमन्वीतिहोत्रा ऋतावृथः समुद्रस्य
वुयुनस्य पत्मजुहोमि विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यः हुविरिति
स्वयमातृणामुपधाय जुहोति (२०)

एतद्वा अग्नेः शिरः सशीर्घाणमेवाग्निं चिनुते सशीर्घामुष्मिलोके
भवति य एवं वेदं सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदुग्निस्तस्य
यदयथापूर्वं क्रियते ऽसुवर्ग्यमस्य तथसुवर्ग्योऽग्निश्वितिमुपधायाभि

मृशेच्चित्तिमर्चित्तिं चिनवद्वि विद्वान्पृष्ठेवं वीता वृजिना च
मर्त्तन्त्राये च नः स्वपुत्यायं देव दितिं च रास्वादिंतिमुरुष्येति
यथापूर्वमेवैनामुपं धत्ते प्राश्चमेनं चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति॥ (२१)

ओषधयः कञ्जुहोति स्वपुत्यायाशादश च॥४॥ [४]

विश्वकर्मा दिशां पतिः स नः पशून्यातु सोऽस्मान्यातु तस्मै
नमः प्रजापती रुद्रो वरुणोऽग्निर्दिशां पतिः स नः पशून्यातु सोऽ-
स्मान्यातु तस्मै नमं एता वै देवता एतेषां पशूनामधिपतयस्ताभ्यो
वा एष आ वृश्यते यः पशुशीरुषाण्युपदधांति हिरण्येष्टका उप-
दधात्येताभ्यं एव देवताभ्यो नमस्करोति ब्रह्मवादिनः (२२)

वदन्त्यग्नौ ग्राम्यान्पशून्प्र दधाति शुचाऽरण्यानर्पयति किं ततु
उच्छिष्ठपतीति यद्धिरण्येष्टका उपदधात्यमृतं वै हिरण्यममृतेनैव
ग्राम्येभ्यः पशुभ्यो भेषजं करोति नैनान् हिनस्ति प्राणो वै
प्रथमा स्वयमातृणा व्यानो द्वितीयोपानस्तृतीयानु प्राण्यात्प्रथमाऽ-
स्वयमातृणामुपधायं प्राणेनैव प्राणं समर्धयति व्यन्यात् (२३)

द्वितीयामुपधायं व्यानेनैव व्यानं समर्धयत्यपान्यात्तुतीयामुपधार-
समर्धयत्यथो प्राणेरैवैनऽ समिन्द्रे भूर्भुवः सुवरिति स्वयमा-
तृणा उपं दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृणा एताभिः खलु वै
व्याहृतीभिः प्रजापतिः प्राजायत यदेताभिर्व्याहृतीभिः स्वयमातृणा
उपदधातीमानेव लोकानुपधायैषु (२४)

लोकेष्वधि प्र जायते प्राणायं व्यानायांपानायं वाचे त्वा
 चक्षुषे त्वा तयोऽदेवतयोऽग्निरस्वद्धुवा सोदाग्निना वै देवाः सुवर्गं
 लोकमजिगा ऽसन्तेन पतितुं नाशकुवन्त एताश्वतसः स्वयमातृणा
 अपश्यन्ता दिक्षूपादधत् तेन सर्वतश्चक्षुषा सुवर्गं लोकमायन्
 यच्चतसः स्वयमातृणा दिक्षूपदधाति सर्वतश्चक्षुषैव तदग्निना
 यजमानः सुवर्गं लोकमेति॥ (२५)

ब्रह्मवादिनो व्यन्यादेषु यजमानस्त्रिणि च॥४॥ [५]

अग्न आ याहि वीतय इत्याहाहृतैवैनमग्निं दूतं वृणीमहु
 इत्याह हृत्वैवैनं वृणीतेऽग्निनाग्निः समिध्यत् इत्याह समिन्द्ध
 एवैनमग्निर्वृत्राणि जघ्नन्दित्याह समिन्द्ध एवास्मिन्निन्द्रियं दंधात्यग्ने
 स्तोमम्मनामहु इत्याह मनुत एवैनमेतानि वा अहा रूपाणि (२६)

अन्वहमेवैनं चिनुतेऽवाहाऽ रूपाणि रुन्धे ब्रह्मवादिनो
 वदन्ति कस्माऽथत्याद्यातयाऽमीरन्या इष्टका अयोतयामी लोकं
 पृणेत्यैन्द्राग्नी हि बारहस्पत्येति ब्रूयादिन्द्राग्नी च हि देवानां
 बृहस्पतिश्चायोतयामानोऽनुचरवती भवत्यजामित्वायानुष्टुभानु
 चरत्यात्मा वै लोकं पृणा प्राणोऽनुष्टुसस्मात्प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यनु
 चरति ता अस्य सूददोहसः (२७)

इत्याहु तस्मात्परुषिपरुषि रसः सोमङ्ग श्रीणन्ति पृश्जंय
 इत्याहान्नं वै पृश्ज्यन्नमेवाव रुन्धेऽको वा अग्निरकोऽन्नमन्नमेवाव

रुन्धे जन्मं देवानां विशंस्त्रिष्वा रोचने दिव इत्याहेमानेवास्मै लोकां
ज्योतिष्मतः करोति यो वा इष्टकानां प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति
तया देवतयाऽङ्गिरस्वद्भुवा सीदेत्याहैषा वा इष्टकानां प्रतिष्ठा य
एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति॥ (२८)

रूपाणि सूदवोहस्तया पोडंश च॥३॥ [६]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निर्वर्जं एकादशीनी
यदग्नावेकादशीनी मिनुयाद्वज्रैणैन ९ सुवर्गाल्लोकादन्तर्दध्याद्यन्न
मिनुयाथस्वरूपिः पशून्वर्धयेदेकयूपं मिनोति नैनं वज्रैण
सुवर्गाल्लोकादन्तर्दधाति न स्वरूपिः पशून्वर्धयति वि वा एष
इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते योऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामत्यैन्द्रिया (२९)

ऋचाक्रमणं प्रतीष्टकामुपं दध्यान्नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृद्धयते रुद्रो
वा एष यदग्निस्तस्य तिस्रः शरव्योः प्रतीचीं तिरश्च्यनूचीं ताभ्यो
वा एष आ वृश्यते योऽग्निं चिनुतेऽग्निं चित्वा तिसृधन्वमयांचितं
ब्राह्मणाय दद्यात्ताभ्य एव नमस्करोत्यथो ताभ्य एवात्मानं
निष्कीणीते यत्ते रुद्र पुरः (३०)

धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र संवर्ध्सरेण नमस्करोमि
यत्ते रुद्र दक्षिणा धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र परिवर्ध्सरेण
नमस्करोमि यत्ते रुद्र पश्चाद्धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते
रुद्रेदावर्ध्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्रोत्तराद्धनुस्तत् (३१)

वातो अनुं वातु ते तस्मै ते रुद्रेदुवथ्सरेण नमस्करोमि यत्ते
रुद्रोपरि धनुस्तद्वातो अनुं वातु ते तस्मै ते रुद्र वथ्सरेण नमस्करोमि
रुद्रो वा एष यदुग्निः स यथा॑ व्याघ्रः कुञ्जस्तिष्ठत्येवं वा एष एतरहि
सञ्चितमेतौरुपं तिष्ठते नमस्कारैरेवैनँ शमयति यैऽग्नयः (३२)

पुरीष्या॑ः प्रविष्टाः पृथिवीमनुं। तेषां त्वमस्युत्तमः प्र णो
जीवातवे सुवा। आपं त्वाऽग्ने मनसापं त्वाऽग्ने तपसापं
त्वाऽग्ने दीक्षयापं त्वाग्न उपसद्ग्निरापं त्वाऽग्ने सुत्ययापं त्वाऽग्ने
दक्षिणाभिरापं त्वाऽग्नेऽवभूयेनापं त्वाऽग्ने वशयापं त्वाऽग्ने
स्वगाकारेणेत्याहैषा वा अग्नेरास्तिस्तयैवैनंमाप्रोति॥ (३३)

ऐन्द्रिया पुर उत्तुराद्वनुस्तद्ग्रयं आहाश्च च॥५॥ [७]

गायत्रेण पुरस्तादुपं तिष्ठते प्राणमेवास्मिन्दधाति बृहद्रथन्तुरा-
भ्याँ पक्षावोजं एवास्मिन्दधात्यृतुस्थायज्ञायज्ञियैन् पुच्छमृतुष्वेव
प्रति तिष्ठति पृष्ठैरुपं तिष्ठते तेजो वै पृष्ठानि तेजं एवास्मिन्दधाति
प्रजापतिरग्निमसृजत् सोऽस्माथ्मृष्टः पराङ्मैत्तं वारवन्तीयैनावारयत
तद्वारवन्तीयस्य वारवन्तीयत्वँ श्येतेन श्येती अकुरुत् तच्छ्रैतस्य
श्यैतत्वम् (३४)

यद्वारवन्तीयैनोपतिष्ठते वारयत एवैनँ श्येतेन श्येती कुरुते
प्रजापतेरहृदयेनापिपक्षं प्रत्युपं तिष्ठते प्रेमाणमेवास्य गच्छति
प्राच्या॑ त्वा दिशा सादयामि गायत्रेण छन्दसाग्निना॑ देवतयाग्ने॒

शीर्षाग्नेः शिर उपं दधामि दक्षिणया त्वा दिशा सांदयामि त्रैष्टुभेन्
छन्दसेन्द्रेण देवतंयाग्नेः पक्षेणाग्नेः पक्षमुपं दधामि प्रतीच्या त्वा
दिशा सांदयामि (३५)

जागतेन छन्दसा सवित्रा देवतंयाग्नेः पुच्छेनाग्नेः पुच्छमुपं
दधाम्युदीच्या त्वा दिशा सांदयाम्यानुष्टुभेन छन्दसा मित्रावरुणम्यां
देवतंयाग्नेः पक्षेणाग्नेः पक्षमुपं दधाम्यूर्ध्या त्वा दिशा सांदयामि
पाङ्केन छन्दसा बृहस्पतिना देवतंयाग्नेः पृष्ठेनाग्नेः पृष्ठमुपं दधामि
यो वा अपांत्मानमग्निं चिनुते अपांत्मामुष्मिलोके भवति यः सात्मानं
चिनुते सात्मामुष्मिलोके भवत्यात्मेष्टका उपं दधात्येष वा अग्नेरात्मा
सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मामुष्मिलोके भवति य एवं वेदा॥ (३६)

श्येतुत्वं प्रतीच्या त्वा दिशा सांदयामि यः सात्मानश्चिनुते द्विविश्वतिश्च॥ ३॥ [८]

अग्नं उदधे या तु इषुर्युवा नाम् तया नो मृडु तस्यास्ते
नमस्तस्यास्तु उपं जीवन्तो भूयास्माग्ने दुध्र गद्य किंशिल वन्य
या तु इषुर्युवा नाम् तया नो मृडु तस्यास्ते नमस्तस्यास्तु उपं
जीवन्तो भूयास्मि पञ्च वा एतेऽग्नयो यच्चितंय उदधिरेव नामं प्रथमो
दुध्रः (३७)

द्वितीयो गद्यस्तृतीयः किंशिलश्वतुर्थो वन्यः पञ्चमस्तेभ्यो
यदाहुतीर्न जुहुयादध्वर्यु च यजमानं च प्र दहेयुर्यदेता
आहुतीर्जुहोति भागधेयैनैवैनाऽच्छमयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न

यज्ञमानो वाङ्मा आसन्नसोः प्राणौऽक्ष्योश्वक्षुः कर्णयोः श्रोत्रं
बाहुवोर्बलं मूरुवोरोजोऽरिष्टा विश्वान्यङ्गानि तुनूः (३८)

तुनुवां मे सुह नमस्ते अस्तु मा मा हिंसीरप् वा
एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति यौऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामति वाङ्मा
आसन्नसोः प्राण इत्याह प्राणनेवाऽत्मन्धते यो रुद्रो अग्नौ यो
अप्सु य ओषधीषु यो रुद्रो विश्वा भुवनाविवेश तस्मै रुद्राय
नमो अस्त्वाहुतिभागा वा अन्ये रुद्रा हुविर्भागाः (३९)

अन्ये शंतरुद्रीयं हुत्वा गांवीधुकं चरुमेतेन यजुषा
चरमायामिष्टकायां नि दंध्याद्वाग्धेयैनैवैनं शमयति तस्य त्वै
शंतरुद्रीयं हुतमित्याहुर्यस्यैतदग्नौ क्रियत इति वसंवस्त्वा
रुद्रैः पुरस्तात्पान्तु पितरस्त्वा युमराजानः पितृभिर्दक्षिणतः
पान्त्वादित्यास्त्वा विश्वैर्दैवैः पश्चात्पान्तु द्युतानस्त्वा मारुतो
मुरुद्विरुत्तरतः पातु (४०)

देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा वरुणराजानोऽधस्ताच्छोपरिष्टाच्च पान्तु न वा
एतेनं पूतो न मेध्यो न प्रोक्षितो यदेनमतः प्राचीनं प्रोक्षति
यथसंश्लितमाज्येन प्रोक्षति तेनं पूतस्तेन मेध्यस्तेन प्रोक्षितः॥ (४१)

दुधस्तनूरहुविर्भागाः पातु द्वात्रिंशत्ता॥ ५॥

[९]

समीची नामासि प्राची दिक्षस्यास्तेऽग्निरधिपतिरसितो रक्षिता
यश्चाधिपतिर्यश्च गोप्ता ताभ्यां नमस्तौ नो मृडयतान्ते यं द्विष्मो यश्च

नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्योऽस्विनी नामांसि दक्षिणा दिक्तस्यांस्तु
इन्द्रोऽधिंपतिः पृदांकुः प्राची नामांसि प्रतीची दिक्तस्यांस्ते (४२)

सोमोऽधिंपतिः स्वजोऽवस्थावा नामास्युदीची दिक्तस्यांस्ते
वरुणोऽधिंपतिस्तिरश्चराजिरधिंपत्री नामांसि बृहती दिक्तस्यांस्ते
बृहस्पतिरधिंपतिः श्वित्रो वशिनी नामांसीयं दिक्तस्यांस्ते यमोऽधिं-
पतिः कल्माषंग्रीवो रक्षिता यश्चाधिंपतिर्यश्च गोसा ताभ्यां नमस्तौ
नौ मृडयतान्ते यं द्विष्मो यश्च (४३)

नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्येता वै देवता अग्निं चितः रक्षन्ति
ताभ्यो यदाहुतीर्नं जुहुयादध्वर्युं च यजंमानं च ध्यायेयुर्यदेता
आहुतीर्जुहोति भागधेयैनैवैनांच्छमयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न
यजंमानो हेतयो नामं स्थं तेषां वः पुरो गृहा अग्निर्व इषवः
सलिलो निलिम्पा नामं (४४)

स्थं तेषां वो दक्षिणा गृहाः पितरो व इषवः सगरो वृत्तिणो
नामं स्थं तेषां वः पश्चाद्गृहाः स्वप्रो व इषवो गृहरोऽवस्थावानो
नामं स्थं तेषां व उत्तराद्गृहा आपो व इषवः समुद्रोऽधिंपतयो नामं
स्थं तेषां व उपरि गृहा वरुषं व इषवोऽवस्वान्क्रव्या नामं स्थं
पार्थिवास्तेषां व इह गृहाः (४५)

अन्नं व इषवो निमिषो वातनामन्तेभ्यो वो नमस्ते नौ मृडयत
ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि हुतादो वा अन्ये

देवा अंहुतादोऽन्ये तान्गिर्चिदेवोभयांन्रीणाति दध्ना मंधुमिश्रेणैता
आहुतीर्जुहोति भागुधेयैनैवैनांन्रीणात्यथो खल्वाहुरिष्टका वै देवा
अंहुताद इति (४६)

अनुपरिक्रामं जुहोत्यपरिवर्गमेवैनांन्रीणातीमः स्तनुमूर्जस्वन्तं
धयापां प्रप्यातमग्ने सरिरस्य मध्यै। उथसं जुषस्व मधुमन्तमूर्व
समुद्रियः सदनुमा विशस्वा यो वा अग्निं प्रयुज्य न विमुश्वति
यथाश्वौ युक्तोऽविमुच्यमानः क्षुध्यन्पराभवत्येवमस्याग्निः परा
भवति तं पराभवन्तं यजमानोऽनु परा भवति सोऽग्निं चित्वा
लूक्षः (४७)

भूवतीमः स्तनुमूर्जस्वन्तं धयापामित्याज्यस्य पूर्णाः सुचं
जुहोत्येष वा अग्नेर्विमोको विमुच्यैवास्मा अन्नमपि दधाति
तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद् यश्च न सुधायः हु वै वाजी सुहितो
दधातीत्यग्निर्वाव वाजी तमेव तत्प्रीणाति स एनं प्रीतः प्रीणाति
वसीयान्भवति॥ (४८)

प्रतीची दिक्तस्यास्ते द्विष्ठो यश्च निलिम्पा नामेह गृहा इति लूक्षो वसीयान्भवति॥७॥—[१०]

इन्द्राय राज्ञे सूकरो वरुणाय राज्ञे कृष्णो यमाय राज्ञ ऋश्यं
ऋषभाय राज्ञे गवयः शार्दूलाय राज्ञे गौरः पुरुषराजाय मुर्कटः
क्षिप्रश्येनस्य वर्तिका नीलङ्गोः क्रिमिः सोमस्य राज्ञः कुलुङ्गः

सिन्धौः शिंशुमारो हि मवंतो हुस्ती॥ (४९)

इन्द्रायाष्टविंशतिः॥१॥ [११]

मयुः प्राजापत्य ऊलो हलीक्षणो वृषदशस्ते धातुः सरस्वत्यै
शारिः श्येता पुरुषवारब्सरस्वते शुकः श्येतः पुरुषवागारण्योऽजो
नंकुलः शका ते पौष्णा वाचे क्रौञ्चः॥ (५०)

मयुम्योविंशतिः॥१॥ [१२]

अपां नम्रे जुषो नाक्रो मकरः कुलीकयस्तेऽकूपारस्य वाचे
पैङ्गराजो भगाय कुषीतक आती वाहुसो दर्विदा ते वायुव्या
दिग्भ्यश्वकवाकः॥ (५१)

अपामेकान्नविंशतिः॥१॥ [१३]

बलायाजगर आखुः सृजया शयण्डकस्ते मैत्रा मृत्यवेऽसितो
मन्यवै स्वजः कुम्भीनसः पुष्करसादो लौहिताहिस्ते त्वाष्ट्राः
प्रतिश्रुत्कायै वाहुसः॥ (५२)

[१४]

पुरुषमृगश्वन्द्रमसे गोधा कालंका दार्वाघाटस्ते वनस्पतीनामेण्यहृ
कृष्णो रात्रियै पिकः श्विङ्गा नीलशीर्णी तेऽर्यम्णे धातुः
कल्कटः॥ (५३)

[१५]

सौरी बलाकशर्यो मयूरः श्येनस्ते गन्धुर्वाणां वसूनां कुपिङ्गलो
रुद्राणां तित्तिरी रोहित्कुण्डुणाचीं गोलत्तिका ता अंफसुरसामरण्याय
सूमरः॥ (५४)

[१६]

पृष्ठतो वैश्वदेवः पित्वो न्यङ्कः कशस्तेऽनुमत्या अन्यवापो
अर्धमासानां मासां कश्यपः क्षयिः कुटुर्दात्यौहस्ते सिनीवाल्यै
बृहस्पतये शित्पुटः॥ (५५)

[१७]

शका भौमी पात्रः कशो मान्थीलवस्ते पितृणामृतूनां जहंका
संवध्सुराय लोपा कुपोत् उलूकः शशस्ते नैरँक्रताः कृकुवाकुः
सावित्रः॥ (५६)

बलाय पुरुषमृगः सौरी पृष्ठतः शकाशादशाशादश॥ १॥ [१८]

रुरु रौद्रः कृकलासः शकुनिः पिप्पका ते शरव्यायै
हरिणो मारुतो ब्रह्मणे शार्गस्तुरक्षुः कृष्णः श्वा चेतुरक्षो गर्दुभस्त
इतरजुनानामुग्रये धूङ्गां॥ (५७)

रुरुर्विश्वातिः॥ १॥ [१९]

अलज आन्तरिक्ष उद्रो मद्दुः पुवस्तेऽपामदित्यै
हसुसाचिरिन्द्राण्यै कीरशा गृध्रः शितिकक्षी वार्धाणसस्ते
दिव्या द्यावापृथिव्या श्वावित्॥ (५८)

[२०]

सुपुर्णः पा॒र्जन्यो हृ॒सो वृ॒क्तो वृषद्॒शस्त ऐ॒न्द्रा अ॒पामु॒द्रो-
र्ज्यम्भो लौपू॒शः सि॒हो नंकुलो व्याघ्रस्ते महेन्द्रायु कामायु
परस्वान्॥ (५९)

अल्जः सुपुर्णौऽद्यादशाद्यादशा॥ १॥ [२१]

आग्नेयः कृष्णग्रीवः सारस्वती मेषी बुभुः सौम्यः पौष्णः श्यामः
शिंतिपृष्ठो बार्हस्पत्यः शिल्पो वैश्वदेव ऐन्द्रोऽरुणो मारुतः कल्माषं
ऐन्द्राग्नः सङ्खितोऽधोरामः सावित्रो वारुणः पेत्वः॥ (६०)

आग्नेयो द्वाविशतिः॥ १॥ [२२]

अश्वस्तूपरो गोमृगस्ते प्राजापत्या आग्नेयौ कृष्णग्रीवौ त्वाष्ट्रौ
लौमशस्तकथौ शिंतिपृष्ठौ बार्हस्पत्यौ धात्रे पृषोदरः सौर्यो बुलक्षः
पेत्वः॥ (६१)

अश्वः पोडंशा॥ १॥ [२३]

अग्नयेऽनीकवते रोहिताञ्जिरनङ्गानधोरामौ सावित्रौ पौष्णौ
रजतनार्भी वैश्वदेवौ पिशङ्गौ तूपरौ मारुतः कल्माषं आग्नेयः
कृष्णोऽजः सारस्वती मेषी वारुणः कृष्ण एकशिंतिपात्पेत्वः (६२)

अग्नयोऽनीकवते द्वाविशतिः॥ १॥ [२४]

यदेकेन प्रजापतिः प्रेणानु यज्ञपापो विश्वकर्माग्नि आ याहि सुवर्गायु वत्रौ गायत्रेणाग्ने उदये
सुमीचीन्द्राय मयुरपां बलाय पुरुषमृगः सौरी पृष्ठतः शकु रुक्मलजः सुपुर्ण आग्नेयोऽश्वोऽग्नयेऽनीकवते

चतुर्विंशतिः॥२४॥

यदेकेन स पार्षीयानेतद्वा अग्रेधनुस्तद्वास्वेन्द्रज्येष्ठा अपां नप्रेऽन्धस्तूपरो द्विषष्ठिः॥६२॥

यदेकेनैकशितिपात्येत्वः॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः
समाप्तः॥५-५॥

काण्डे दशिन्यः—२९१

आदितः दशिन्यः—१५०२

॥ षष्ठः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे षष्ठः प्रश्नः ॥

हिरण्यवर्णः शुचयः पावुका यासु जातः कश्यपो यास्विन्द्रः।
 अग्निं या गर्भं दधिरे विरूपास्ता न आपः शङ् स्योना भवन्तु।
 यासाऽ राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते अवपश्यञ्जनानाम्।
 मधुश्वुतः शुर्यो याः पावुकास्ता न आपः शङ् स्योना भवन्तु।
 यासां देवा दिवि कृष्णन्ति भक्षं या अन्तरिक्षे बहुधा भवन्ति। याः
 पृथिवीं पर्यसोन्दन्ति (१)

शुक्रास्ता न आपः शङ् स्योना भवन्तु। शिवेन मा चक्षुषा
 पश्यतापः शिवया तनुवोप स्पृशत् त्वचं मे। सर्वाऽ अग्नीऽ
 रफ्मुषदो हुवे वो मयि वर्चो बलमोजो नि धत्ता। यददः
 सम्प्रयतीरहवनंदता हुते। तस्मादा नद्यो नाम स्थ ता वो नामानि
 सिन्धवः। यत्प्रेषिता वरुणेन ताः शीभँ सुमवल्लाता। (२)

तदप्रोदिन्द्रो वो यतीस्तस्मादापो अनु स्थन। अपकामङ्
 स्यन्दमाना अवीवरत वो हिकमै। इन्द्रो वः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद्वार्णमं
 वो हितम्। एको देवो अप्यतिष्ठथ्यन्दमाना यथावशम्।
 उदानिषुर्महीरिति तस्मादुदकमुच्यते। आपो भद्रा घृतमिदाप
 आसुरग्नीषोमौ बिभ्रत्याप इत्ताः। तीव्रो रसौ मधुपृच्छाम् (३)

अरङ्गम आ मा प्राणेन सुह वर्चसा गन्न। आदित्यश्याम्युत वा

शृणोम्या मा घोषो गच्छति वाङ्मा आसाम्। मन्ये भेजानो अमृतस्य
तर्हि हिरण्यवर्णं अतृपं यदा वः। आपो हि षष्ठा मयोभुवस्ता ने
ऊर्जे दधातन। महे रणाय चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य
भाजयते ह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य
क्षयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः। दिवि श्रयस्वान्तरिक्षे
यतस्व पृथिव्या सम्बव ब्रह्मवर्चसमसि ब्रह्मवर्चसाय त्वा॥ (४)

उन्दन्ति सुमवल्लात मधुपूर्चा मातरो द्वाविशतिश्च॥ ४॥ [१]

अपां ग्रहान्गृहात्येतद्वाव राजसूयं यदेते ग्रहाः सवो-
ऽग्निर्वरुणसवो राजसूयमग्निसवश्चित्यस्ताभ्यामेव सूयतेऽथो
उभावेव लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचित्
आपो भवन्त्यापो वा अग्नेर्भ्रातृव्या यदपौऽग्नेरुपस्तादुपदधाति
भ्रातृव्याभिभूत्ये भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यमृतम् (५)

वा आपस्तस्मादद्विरवतान्तमभि षिञ्चन्ति नार्तिमाच्छति
सर्वमायुरेति यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेदान्तं वा आपः
पशव आपोऽन्नं पशवोऽन्नादः पशुमान्वति यस्यैता उपधीयन्ते
य उ चैना एवं वेद द्वादश भवन्ति द्वादश मासाः संवथ्सुरः
संवथ्सुरेणैवास्मै (६)

अन्नमवं रुन्धे पात्राणि भवन्ति पात्रे वा अन्नमद्यते
सयोऽन्येवान्नमवं रुन्ध आ द्वादशात्पुरुषादन्नमत्यथो पात्रान्न छिद्यते
यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेद कुम्भाश्च कुम्भीश्च मिथुनान्ति

भवन्ति मिथुनस्य प्रजा॑त्यै प्र प्रजया॑ पुशुभिर्मिथुनैर्जायते यस्यैता
उपधीयन्ते य उ॑ (७)

चैना॑ एवं वेद॑ शुग्वा अ॒ग्निः सौ॒ऽध्वर्यु॑ यज॑मानं प्र॒जाः शुचा॑-
र्पयति॑ यद॒प उप॒दधा॑ति॑ शुच॑मेवास्य॑ शमयति॑ नार्ति॑माच्छत्यध्वर्युर्न॑
यज॑मानः॑ शाम्यन्ति॑ प्र॒जा॑ यत्रैता॑ उपधीयन्ते॒पां वा ए॒तानि॑ हृदयानि॑
यदेता॑ आपो॑ यदेता॑ अ॒प उप॒दधा॑ति॑ दिव्याभिर॒वैना॑ः स९ सू॒जति॑
वर्षुंकः प॒र्जन्यः॑ (८)

भवति॑ यो वा ए॒तासा॑मायतं॒न क्लृसि॑ वेदा॒ऽयतं॒नवान्वति॑
कल्पते॒स्मा अनुसी॑तमुप॑ दधात्येतद्वा॑ ओ॑सामायतं॒नमेषा क्लृसि॑र्य॑
एवं वेदा॒ऽयतं॒नवान्वति॑ कल्पते॒स्मै॑ दुन्धमन्या॑ उप॑ दधाति॑
चतंस्नो॑ मध्ये॑ धृत्या॑ अन्नं॑ वा इष्टका॑ ए॒तत्खलु॑ वै सा॒क्षादन्नं॑ यदेष॑
च॒रुर्यदेतं॑ च॒रुमु॑प॒दधा॑ति॑ सा॒क्षात् (९)

ए॒वास्मा अन्नमवं॑ रुन्धे॑ मध्ये॑ उप॑ दधाति॑ मध्यत ए॒वास्मा अन्नं॑
दधाति॑ तस्म॒॑मध्यतो॒न्नमवते॑ बारह॒स्पत्यो॑ भंवति॑ ब्रह्म॑ वै देवाना॑
बृह॒स्पतिर्ब्रह्मणैवास्मा अन्नमवं॑ रुन्धे॑ ब्रह्मवर्चसमसि॑ ब्रह्मवर्चसाय॑
त्वेत्याह॑ तेजु॑स्वी॑ ब्रह्मवर्चसी॑ भंवति॑ यस्यैष॑ उपधीयते॑ य उ॑ चैनमेवं॑
वेद॑॥ (१०)

अ॒मृतं॒मस्मै॑ जायते॑ यस्यैता॑ उपधीयन्ते॑ य उ॑ प॒र्जन्य॑ उप॒दधा॑ति॑ सा॒क्षात्स॒सत्वारि॑शाच्च॥६॥ [२]

भूतेष्टका॑ उप॑ दधात्यत्रा॑त्र॑ वै मृत्युर्जायते॑ यत्र॑यत्र॑व मृत्युर्जायते॑

तत् एवैनुमवं यजते तस्मादग्निचिथ्सर्वमायुरेति सर्वे ह्यस्य मृत्यवो-
ज्वैष्टास्तस्मादग्निचिन्नाभिचरितवै प्रत्यगेनमभिचारः स्तृणुते सूयते
वा एष योऽग्निं चिनुते देवसुवामेतानि हुवी षष्ठि भवन्त्येतावन्तो वै
देवानां सुवास्त एव (११)

अस्मै सुवान्न यच्छन्ति त एन एवन्ते सुवन्ते सुवोऽग्निर्वरुणसुवो
राजसूयं ब्रह्मसवश्चित्यो देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्याह
सवितृप्रसूत एवैनुं ब्रह्मणा देवताभिरभि षिञ्चत्यन्नस्यान्नस्याभि
षिञ्चत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्धै पुरस्तात्प्रत्यञ्चमभि षिञ्चति पुरस्ताद्धि
प्रतीचीनमन्नमद्यते शीर्षतोऽभि षिञ्चति शीर्षतो ह्यन्नमद्यत आ
मुखादन्ववस्त्रावयति (१२)

मुखुत एवास्मा अन्नाद्य दधात्यग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभि
षिञ्चामीत्याहैष वा अग्नेः सवस्तेनैवैनमभि षिञ्चति बृहस्पतेस्त्वा
साम्राज्येनाभि षिञ्चामीत्याहुं ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनमभि
षिञ्चतीन्द्रस्य त्वा साम्राज्येनाभि षिञ्चामीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नुपरिष्टाद्वा

वै राजसूयस्य रूपं य एवं विद्वानुग्निं चिनुत उभावेव
लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य यश्चाग्निचित इन्द्रस्य
सुषुवाणस्य दशधेन्द्रियं वीर्यं परापतत्तदेवाः सौत्रामण्या
समभरन्नसूयते वा एष योऽग्निं चिनुतेऽग्निं चित्वा सौत्रामण्या
यजेतेन्द्रियमेव वीर्यं सुभृत्यात्मन्यत्ते॥ (१४)

त एवान्वंस्रावयत्येतदृष्टाचंत्वारिंशत्ता॥ ४॥ [३]

सुजूरब्दोऽयावभिः सुजूरुषा अरुणीभिः सुजूः सूर्य एतंशेन
संजोपावश्विना दृश्सोभिः सुजूरग्निवैश्वानर इडाभिर्घृतेन स्वाहा
संवध्मस्त्रो वा अब्दो मासा अयावा उषा अरुणी सूर्य एतंश इमे
अश्विनां संवध्मस्त्रोऽग्निवैश्वानरः पशव इडा पशवो घृतः संवध्मस्त्रं
पशवोऽनु प्र जायन्ते संवध्मस्त्रेणवास्मै पशून्म जनयति दर्भस्तम्बे
जुहोति यत् (१५)

वा अस्या अमृतं यद्वीर्यं तद्भास्तस्मिंशुहोति प्रैव जायते-
ऽन्नादो भवति यस्यैवं जुहृत्येता वै देवता अग्ने: पुरस्ताद्वागास्ता
एव प्रीणात्यथो चक्षुरेवाग्ने: पुरस्तात्प्रतिं दधात्यनन्यो भवति य
एवं वेदापो वा इदमग्ने सलिलमांसीथस प्रजापतिः पुष्करपुर्णे
वातो भूतोऽलेलायुथसः (१६)

प्रतिष्ठां नाविन्दुत स एतदुपां कुलायमपश्यत्तस्मिन्नग्निमचिनुत्
तदियमभवत्ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्यां पुरस्तादुपादधात्तच्छिरोऽभवथ्सा
प्राची दिग्यां दक्षिणत उपादधाथस दक्षिणः पक्षोऽभवथ्सा दक्षिणा
दिग्यां पश्चादुपादधात्तत्पुच्छमभवथ्सा प्रतीची दिग्यामुत्तरत
उपादधात् (१७)

स उत्तरः पक्षोऽभवथ्सोदीची दिग्यामुपरिष्टादुपादधात्तत्पृष्ठमभव-
दिग्यियं वा अग्निः पश्चैषकस्तस्माद्यदुस्यां खनन्त्यभीष्टकां

तृन्दन्त्यभि शर्करा॑ सर्वा॑ वा इयं वयो॑भ्यो॑ नक्ते॑ दृशे॑ दी॑प्यते॑
तस्मा॑दिमां वया॑सि॑ नक्ते॑ नाध्यो॑सते॑ य एवं विद्वानुग्निं चिनुते॑
प्रत्येव (१८)

तिष्ठत्यभि दिशो॑ जयत्याग्नेयो॑ वै ब्राह्मणस्तस्माद्वाह्मणायु॑
सर्वासु॑ दिक्ष्वर्धुक॒ अस्ति॑ स्वामेव॑ तदिशमन्वेत्युपां वा अग्निः॑
कुलायन्तस्मादापोऽग्निः॑ हारुकाः॑ स्वामेव॑ तद्योनि॑ प्र
विंशन्ति॥ (१९)

यदलेलायुभ्यु उत्तरत उपादादेव द्वात्रिशत्ता॥५॥

[४]

संवथ्सुरमुख्यमृत्वा॑ द्वितीये॑ संवथ्सुर आग्नेयमुष्टाकपाल॑
निर्वपेदैन्द्रमेकादशकपालं॑ वैश्वदेवं द्वादशकपालं बारहस्पत्यं चरुं
वैष्णवं त्रिकपालं॑ तृतीये॑ संवथ्सुरेऽभिजिता॑ यजेत् यदष्टाकपालो॑
भवत्युष्टाक्षरा॑ गायत्र्याग्नेयं गायत्रं प्रातःसवनं प्रातःसवनमेव
तेन दाधार गायत्रं छन्दो॑ यदेकादशकपालो॑ भवत्येकादशाक्षरा॑
त्रिष्टुगैन्द्रं त्रैष्टुभं॑ माध्यन्दिन॑ सवनं॑ माध्यन्दिनमेव॑ सवनं॑ तेन
दाधार त्रिष्टुभम्॑ (२०)

छन्दो॑ यद्वादशकपालो॑ भवति॑ द्वादशाक्षरा॑ जगती॑ वैश्वदेवं
जागति॑ तृतीयसवनन्तृतीयसवनमेव॑ तेन दाधार जगती॑ छन्दो॑
यद्वारहस्पत्यश्वरुर्भवति॑ ब्रह्म॑ वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मैव॑ तेन दाधार॑
यद्वैष्णवस्त्रिकपालो॑ भवति॑ यज्ञो॑ वै विष्णुर्यज्ञमेव॑ तेन दाधार॑
यत्तृतीये॑ संवथ्सुरेऽभिजिता॑ यजते॑ यजित्य॑ यथसंवथ्सुरमुख्य

बिर्भीममेव (२१)

तेन लोकः स्पृणोति यद्गृहीतये संवर्थस्तेऽग्निं चिनुते-
ज्ञतरिक्षमेव तेन स्पृणोति यत्तुतीये संवर्थस्ते यज्ञतेऽमुमेव
तेन लोकः स्पृणोत्येतं वै परं आद्वारः कक्षीवाऽ॒ औशिजो
वीतह॑व्यः श्रायसस्त्रसदस्युः पौरुकुथस्यः प्रजाकामा अचिन्वत्
ततो वै ते सुहस्रं सहस्रं पुत्रानविन्दन्त् प्रथंते प्रजया पशुभिस्तां
मात्रामाप्नोति यां तेऽगच्छन् य एवं विद्वानेतमुग्निं चिनुते॥ (२२)

दाधार त्रिष्टुभिस्त्रेवैवं चत्वारिं च॥३॥

[५]

प्रजापतिरुग्निमचिनुत् स क्षुरपविर्भूत्वातिष्ठत्तं देवा बिभ्यते
नोपायन्ते छन्दोभिरात्मानं छादयित्वोपायन्तच्छन्दसां छन्दस्त्वं
ब्रह्म वै छन्दाऽसि ब्रह्मण पुत्रद्रूपं यत्कृष्णाजिनङ्गार्णी उपानहावुपं
मुश्वते छन्दोभिरेवात्मानं छादयित्वाग्निमुपं चरत्यात्मनोऽहिऽसायै
देवनिधिर्वा एष नि धीयते यदुग्निः (२३)

अन्ये वा वै निधिमगुसं विन्दन्ति न वा प्रति प्रजानात्युखामा
क्रामत्यात्मानमेवाधिपां कुरुते गुस्या अथो खल्वाहुर्नाक्रम्येति
नैरऋत्युखा यदाक्रामेत्रिक्रत्या आत्मानमपि दध्यात्तस्मान्नाक्रम्या
पुरुषशीरुषमुपं दधाति गुस्या अथो यथा ब्रूयादेतन्मे गोपायेति
ताद्वग्नेव तत् (२४)

प्रजापतिर्वा

अर्थर्वाग्निरेव

दध्यङ्गार्थर्वणस्तस्येष्टका

अस्थान्येत एव वाव तदपि भ्यनूवाचेन्द्रो दधीचो अस्थभिरिति
यदिष्टकाभिरुग्मि चिनोति सात्मानमेवाग्मि चिनुते सात्मामुष्मिलोके
भवति य एवं वेद शरीरं वा एतदग्रेयचित्य आत्मा वैश्वानरो
यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सुङ्गस्कृत्य (२५)

अभ्यारोहति शरीरं वा एतद्यजमानः सुङ्गस्कुरुते यदुग्मि चिनुते
यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव सुङ्गस्कृत्यात्मनाभ्यारोहति
तस्मात्तस्य नावं द्यन्ति जीवं त्रेव देवानप्येति वैश्वानर्यर्थचापुरीषमुप
दधातीयं वा अग्निर्वैश्वानरस्तस्यैषा चितिर्यत्पुरीषमुग्मिमेव वैश्वानरं
चिनुत एषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्य तनुवमव
रुन्धे॥ (२६)

अग्निस्तस्युङ्गस्कृत्याग्रेदशं च॥४॥ [६]

अग्नेर्वै दीक्षयो देवा विराजमाप्नुवन्तिसो रात्रीर्दीक्षितः
स्यात् त्रिपदा विराङ्गुराजमाप्नोति षडात्रीर्दीक्षितः स्यात् षट्ठा
ऋतवः संवथ्सुरः संवथ्सुरो विराङ्गुराजमाप्नोति दश रात्रीर्दीक्षितः
स्यादशाक्षरा विराङ्गुराजमाप्नोति द्वादश रात्रीर्दीक्षितः स्याद्वादश
मासाः संवथ्सुरः संवथ्सुरो विराङ्गुराजमाप्नोति त्रयोदश
रात्रीर्दीक्षितः स्यात् त्रयोदश (२७)

मासाः संवथ्सुरः संवथ्सुरो विराङ्गुराजमाप्नोति पञ्चदश
रात्रीर्दीक्षितः स्यात्पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोर्धमासशः

संवथ्सुर आप्यते संवथ्सुरो विराङ्गुराजंमाप्रोति संसदंश
 रात्रीर्दीक्षितः स्याद्वादेश मासः पञ्चत्वः संवथ्सुरः
 संवथ्सुरो विराङ्गुराजंमाप्रोति चतुर्विंशतिः रात्रीर्दीक्षितः
 स्याच्चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवथ्सुरः संवथ्सुरो विराङ्गुराजंमाप्रोति
 त्रिंशतिः रात्रीर्दीक्षितः स्यात् (२८)

त्रिंशदक्षरा विराङ्गुराजंमाप्रोति मासं दीक्षितः स्याद्यो मासः
 संवथ्सुरः संवथ्सुरो विराङ्गुराजंमाप्रोति चतुरो मासो दीक्षितः
 स्याच्चतुरो वा एतं मासो वस्वोऽविभरुस्ते पृथिवीमाजंयनायत्रीं
 छन्दोऽष्टौ रुद्रास्ते ऽन्तरिक्षमाजंयन्निष्टुभुं छन्दो द्वादशादित्यास्ते
 दिवमाजंयञ्जगर्तीं छन्दस्ततो वै ते व्यावृतंमगच्छुञ्छैष्यं देवानां
 तस्माद्वादेश मासो भृत्वाग्निं चिन्वीतु द्वादेश मासाः संवथ्सुरः
 संवथ्सरोऽग्निश्चित्यस्तस्याहोरात्राणीष्टका आसेष्टकमेनं चिनुतेऽथो
 व्यावृतमेव गच्छति श्रैष्यं समानानाम्॥ (२९)

स्यात् त्रयोदश त्रिंशतिः रात्रीर्दीक्षितः स्याद्वै तेऽष्टविंशतिश्च॥ ३॥ [७]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निस्तं यन्नान्वारोहेऽसुवर्गाल्लो
 हीयेत पृथिवीमाक्रमिषं प्राणो मा मा हासीदुन्तरिक्षमाक्रमिषं
 प्रजा मा मा हासीद्विमाक्रमिषिषुं सुवर्गन्मेत्याहैष वा
 अग्नेरन्वारोहस्तेनैवैनमन्वारोहति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै
 यत्पृक्षसम्मितां मिनुयात् (३०)

कर्नीया॑ सं यज्ञक्रतुमुपेयात्पार्पीयस्यस्यात्मनः प्रजा॒
 स्याद्वेदिसम्मितां मिनोति॑ ज्याया॑ समेव॑ यज्ञक्रतुमुपैति॑
 नास्यात्मनः पार्पीयसी प्रजा॑ भवति॑ साहुसं॑ चिन्वीत॑ प्रथमं॑
 चिन्वानः॑ सुहस्रसमितो॑ वा अयं॑ लोक॑ इममेव॑ लोकमभि॑
 जयति॑ द्विषांहसं॑ चिन्वीत॑ द्वितीय॑ चिन्वानो॑ द्विषांहसं॑ वा
 अन्तरिक्षमन्तरिक्षमेवाभि॑ जयति॑ त्रिषांहसं॑ चिन्वीत॑ तृतीय॑
 चिन्वानः॑ (३१)

त्रिषांहसो॑ वा असौ॑ लोकोऽमुमेव॑ लोकमभि॑ जयति॑ जानुदग्नं॑
 चिन्वीत॑ प्रथमं॑ चिन्वानो॑ गायत्रियैवेमं॑ लोकमभ्यारोहति॑ नाभिदग्नं॑
 चिन्वीत॑ द्वितीय॑ चिन्वानस्त्रिष्टभैवान्तरिक्षमभ्यारोहति॑ ग्रीवदग्नं॑
 चिन्वीत॑ तृतीय॑ चिन्वानो॑ जगत्यैवामुं॑ लोकमभ्यारोहति॑ नाभिं॑
 चित्वा॑ रामामुपेयादयोनौ॑ रेतो॑ धास्यामीति॑ न द्वितीय॑ चित्वान्यस्य॑
 स्त्रियम्॑ (३२)

उपेयान्न॑ तृतीय॑ चित्वा॑ कां॑ चनोपेयाद्रेतो॑ वा॑ एतन्नि॑ धत्ते॑
 यदग्नि॑ चिनुते॑ यदुपेयाद्रेतसा॑ व्यृध्येताथो॑ खल्वाहुरप्रजस्य॑
 तद्यन्नोपेयादिति॑ यद्रेतः॑सिचावुपदधाति॑ ते॑ एव॑ यजमानस्य॑ रेतो॑
 बिभृतस्तस्मादुपेयाद्रेतसोऽस्कन्दाय॑ त्रीणि॑ वाव॑ रेताऽसि॑ पिता॑
 पुत्रः॑ पौत्रः॑ (३३)

यद्वै॑ रेतः॑सिचावुपदध्याद्रेतो॑ऽस्य॑ विच्छिन्द्यात्तिस॑ उप॑
 दधाति॑ रेतसः॑ सन्तत्या॑ इयं॑ वाव॑ प्रथमा॑ रेतः॑सिग्वाग्वा॑ इयं॑

तस्मात्पश्यन्तीमां पश्यन्ति वाचं वदन्तीमन्तरिक्षं द्वितीया^३ प्राणो
वा अन्तरिक्षं तस्मान्नान्तरिक्षं पश्यन्ति न प्राणमसौ तृतीया
चक्षुर्वा असौ तस्मात्पश्यन्त्यमूँ पश्यन्ति चक्षुर्यजुषेमां च (३४)

अमूँ चोपं दधाति मनसा मध्यमामेषां लोकानां कूस्या
अथो प्राणानामिष्टो यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभिस्तस्य त इष्टस्य
वीतस्य द्रविणेह भक्षीयेत्याह स्तुतशस्ते एवैतेन दुहे पिता
मातृरिश्वाच्छिंद्रा पूदा धा अच्छिंद्रा उशिजः पूदानुं तक्षुः सोमो
विश्वविन्नेता नैषद्वृहस्पतिरुक्थामदानि शःसिषुदित्याहृतद्वा
अग्नेरुक्थन्तेनैवैनमनुं शःसति॥ (३५)

मिनुयात्तीयं चिन्वानश्चियं पौत्रश्च वै सुपदंश च॥६॥ [८]

सूयते वा एषोऽग्नीनां य उखायां भ्रियते यद्धः सादयेद्भर्भः
प्रपादुकाः स्युरथो यथा सवात्पत्यवरोहति तावगेव तदासन्दी
सादयति गर्भाणां धृत्या अप्रपादयाथो सवमेवैन करोति गर्भं
वा एष यदुख्यो योनिः शिक्यं यच्छिंक्यादुखां निरुहेद्योनेर्गर्भं
निरहण्याथडुद्यामः शिक्यं भवति पोढाविहितो वै (३६)

पुरुष आत्मा च शिरश्च चत्वार्यज्ञान्यात्मनेवैन बिभर्ति प्रजा-
पतिर्वा एष यदग्निस्तस्योखा चोलूखलं च स्तनौ तावस्य प्रजा
उपं जीवन्ति यदुखां चोलूखलं चोपदधाति ताभ्योमेव यजमानो-
ऽमुष्मिलोकेऽग्निं दुहे संवथ्सुरो वा एष यदग्निस्तस्य त्रेधाविहिता

इ॒ष्टका॑ः प्राजा॒पत्या वै॒ष्णवी॑ः (३७)

वै॒श्व॒कर्मणी॑रहोरु॒त्राण्येवा॒स्य प्राजा॒पत्या यदुरु॒व्यं बि॒भर्ति॑
प्राजा॒पत्या ए॒व तदु॒पं धत्ते॑ यथ्समिधं॑ आ॒दधाँति॑ वै॒ष्णवा॑ वै॑
वन॒स्पतंयो॑ वै॒ष्णवी॑रेव॑ तदु॒पं धत्ते॑ यदिष्ट॑काभिरु॒ग्निं॑ चि॒नोतीयं॑
वै॑ वि॒श्वकर्मा॑ वै॒श्वकर्मणी॑रेव॑ तदु॒पं धत्ते॑ तस्मादाहु॒स्त्रिवृद्ग्निरिति॑
तं॑ वा॑ ए॒तं॑ यज्ञमान॑ ए॒व चि॒न्वीतु॑ यद॑स्यान्यश्चिनु॒याद्यत्तं॑
दक्षिणाभिर्न॑ राधयेद्ग्निमस्य॑ वृजीतु॑ योऽस्याग्निं॑ चिनु॒यात्तं॑
दक्षिणाभी॑ राधयेद्ग्निमेव॑ तथ्स्पृणोति॑॥ (३८)

पोद्ग्राविहितो॑ वै॑ वै॒ष्णवी॑रन्यो॑ वि॑शुतिश्चां॥ ३॥ [१]

प्रजा॑पतिरु॒ग्निमचि॒नुतर्तुभिः॑ संवथ्सरं॑ वंसन्तेनैवा॒स्य
पूर्व॑र्धमचि॒नुत ग्रीष्मेण॑ दक्षिणं॑ पुक्षं॑ वरुषाभिः॑ पुच्छ॑ शरदोत्तरं॑
पुक्ष॑ हैमन्तेनु॑ मध्यं॑ ब्रह्मणा॑ वा॑ अस्य॑ तत्पूर्व॑र्धमचि॒नुत क्षुत्रेण॑
दक्षिणं॑ पुक्षं॑ पुशुभिः॑ पुच्छ॑ विशोत्तरं॑ पुक्षमाशया॑ मध्यं॑ य ए॒वं॑
विद्वानु॒ग्निं॑ चिनु॒त क्रृतुभिरेवैनं॑ चिनु॒तेऽथो॑ ए॒तदेव॑ सर्वमवं॑ (३९)

रुन्ये॑ शृणवन्त्येनमग्निं॑ चिक्यानमत्यन्तं॑ रोचते॑ इयं॑ वाव
प्रथमा॑ चितिरोषधयो॑ वनस्पतंयः॑ पुरीषमन्तरिक्षं॑ द्वितीया॑ वया॑सि॑
पुरीषमसौ॑ तृतीया॑ नक्षत्राणि॑ पुरीषं॑ यज्ञश्चतुर्थी॑ दक्षिणा॑ पुरीषं॑
यज्ञमानः॑ पञ्चमी॑ प्रजा॑ पुरीषं॑ यत्॑ त्रिचितीकं॑ चिन्वीत॑ यज्ञं॑
दक्षिणामात्मानं॑ प्रजामन्तरियात्तस्मात्पञ्चचितीकश्वेतव्यं॑ ए॒तदेव॑

सर्वं स्पृणोति यत्तिस्तश्चितंयः (४०)

त्रिवृद्धिग्रियद्वे द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै पञ्च चितयो भवन्ति
पाङ्कः पुरुष आत्मानमेव स्पृणोति पञ्च चितयो भवन्ति पञ्चभिः
पुरीषैरभ्यूहति दश सं पद्यन्ते दशाक्षरो वै पुरुषो यावानेव
पुरुषस्त अस्तु स्पृणोत्यथो दशाक्षरा विराङ्गन्नं विराङ्गिराज्येवान्नाद्ये
प्रति तिष्ठति संवथ्सरो वै षष्ठी चित्तिरकृतवः पुरीषः षट्टितयो
भवन्ति षट्टुरीषाणि द्वादश सं पद्यन्ते द्वादश मासाः संवथ्सरः
संवथ्सर एव प्रति तिष्ठति॥ (४१)

अव चितयः पुरीषः पञ्चदश च॥३॥ [१०]

रोहितो धूम्ररोहितः कुर्कन्धुरोहितस्ते प्राजापत्या बुभुरुणबुभुः
शुकंबभुस्ते रौद्राः श्येतः श्येताक्षः श्येतग्रीवस्ते पितृदेवत्यास्तिस्तः
कृष्णा वृशा वारुण्यस्तिस्तः श्वेता वृशा: सौर्यो मैत्राबारहस्पत्या
धूम्रललामास्तूपुराः॥ (४२)

[११]

पृश्चिंस्तिरश्वीनपृश्चिरुर्ध्वपृश्चिभस्ते मारुताः फल्लूर्लोहितोर्णी
बलक्षी ताः सारस्वत्यः पृष्ठती स्थूलपृष्ठती क्षुद्रपृष्ठती ता
वैश्वदेव्यस्तिस्तः श्यामा वृशा: पौष्णियस्तिस्तो रोहिणीवृशा मैत्रिय
ऐन्द्राबारहस्पत्या अरुणललामास्तूपुराः॥ (४३)

रोहितः पृश्चिः पद्मिः षट्टिः षट्टिः॥१॥ [१२]

शिति बाहुरन्यतः शिति बाहुः समन्तशिति बाहुस्त ऐन्द्रवायवाः
 शिति रन्ध्रोऽन्यतः शिति रन्ध्रः समन्तशिति रन्ध्रस्ते मैत्रावरुणाः
 शुद्धवालः सुर्वशुद्धवालो मणिवालस्त आश्विनास्तिस्तः
 शिल्पा वृशा वैश्वदेव्यस्तिस्तः श्येनीः परमेष्ठिनै सोमापौष्णाः
 श्यामललामास्तूपराः॥ (४४)

[१३]

उन्नत क्रृषभो वामनस्त ऐन्द्रावरुणाः शितिकुच्छितिपृष्ठः
 शितिभस्त ऐन्द्राबारहस्पत्याः शितिपाच्छित्योष्ठः शितिभ्रुस्त
 ऐन्द्रावैष्णवास्तिस्तः सिध्मा वृशा वैश्वकर्मण्यस्तिस्तो धात्रे पृष्ठोदरा
 ऐन्द्रापौष्णाः श्येतललामास्तूपराः॥ (४५)

शिति बाहुरुन्नतः पञ्चविंशतिः पञ्चविंशतिः॥ १॥ [१४]

कर्णास्त्रयो यामाः सौम्यास्त्रयः श्वितिङ्गा अग्नये यविष्टाय त्रयो
 नकुलस्तिस्तो रोहिणीस्त्रयव्यस्ता वसूनान्तिस्तोऽरुणा दित्यौह्यस्ता
 रुद्राणां सोमैन्द्रा बुभ्रुललामास्तूपराः॥ (४६)

कर्णास्त्रयो विंशतिः॥ १॥ [१५]

शुण्ठास्त्रयो वैष्णवा अधीलोधकर्णास्त्रयो विष्णव उरुक्रमाय
 लप्सुदिनस्त्रयो विष्णव उरुग्रायाय पञ्चावीस्तिस्त आदित्यानांत्रिवृथसा
 ऽङ्गिरसामैन्द्रावैष्णवा गौरललामास्तूपराः॥ (४७)

शुण्ठा विंशतिः॥ १॥ [१६]

इन्द्राय राजे त्रयः शितिपृष्ठा इन्द्रायाधिराजाय त्रयः
शितिंकुदं इन्द्राय स्वराजे त्रयः शितिभसदस्तिस्तुर्योह्यः
साध्यानान्तिसः पैष्टौह्यो विश्वेषां देवानामाग्नेन्द्राः कृष्णललामास्तूपराः

इन्द्राय राजे द्वाविश्वतिः॥१॥ [१७]

अदित्यै त्रयो रोहितेता इन्द्राण्यै त्रयः कृष्णैताः कुहै
त्रयोऽरुणैतास्तिस्रो धेनवो राकायै त्रयोऽनुद्वाहः सिनीवाल्या
आग्नावैष्णवा रोहितललामास्तूपराः॥ (४९)

अदित्या अष्टादश॥१॥ [१८]

सौम्यास्त्रयः पिशङ्गः सोमाय राजे त्रयः सारङ्गः पार्जन्या
नभौरूपास्तिस्रोऽजा मुल्हा इन्द्राण्यै तिस्रो मेष्यं आदित्या
द्यावापृथिव्या मालङ्गस्तूपराः॥ (५०)

सौम्या एकान्नविश्वतिः॥१॥ [१९]

वारुणास्त्रयः कृष्णललामा वरुणाय राजे त्रयो रोहितोललामा
वरुणाय रिशादसे त्रयोऽरुणललामाः शिल्पास्त्रयौ वैश्वदेवास्त्रयः
पृशञ्चयः सर्वदेवत्या ऐन्द्रासूरा� श्येतललामास्तूपराः॥ (५१)

वारुणा विश्वतिः॥१॥ [२०]

सोमाय स्वराजे ऽनोवाहावनुद्वाहाविन्द्राग्निभ्यामोजोदाभ्यामुष्टारार्था
भ्यां बलदाभ्यां सीरवाहाववी द्वे धेनू भौमी दिग्भ्यो वडबे द्वे धेनू
भौमी वैराजी पुरुषी द्वे धेनू भौमी वायवं आरोहणवाहावनुद्वाहाहौ

वारुणी कृष्णे वृशे अंराङ्ग्यौ दिव्यावृष्टभौ परिमूरौ॥ (५२)

सोमाय स्वराजे चतुर्भिः शतः॥१॥ [२१]

एकांदश प्रातर्गव्याः पशव आ लभ्यन्ते छगलः कल्माषः
किकिदीविर्विदीगयस्ते त्वाष्टाः सौरीर्नवं श्वेता वशा अनूबन्ध्या
भवन्त्याग्नेय ऐन्द्राग्नं आश्विनस्ते विशालयूप आ लभ्यन्ते॥ (५३)

एकांदश पश्चविः शतिः॥१॥ [२२]

पिशङ्गास्त्रयो वासन्ताः सारङ्गास्त्रयो ग्रैष्माः पृष्ठन्तस्त्रयो
वार्षिकाः पृश्वन्तस्त्रयः शारदाः पृश्विस्त्रकथास्त्रयो हैमन्तिका
अवलितास्त्रयः शैशिराः संवथ्स्त्रराय निवक्षसः (५४)

पिशङ्गां विः शतिः॥१॥ [२३]

हिरण्यवर्णा अपां ग्रहान्मूतेष्टकाः सूजूः संवथ्सुरं प्रुजापतिः स क्षुरपविरग्नेवं दुक्षयां सुवर्गायु तं
यत्र सूयते प्रुजापतिरकृतुभी रोहितः पृश्विः शितिब्रह्मन्तः कुर्णाः शुण्ठा इन्द्रायादित्यै सौम्या वारुणाः
सोमायैकांदश पिशङ्गास्त्रयोविः शतिः॥२३॥

हिरण्यवर्णा भूतेष्टकाश्छन्दो यत्कर्नीया शत्रिवृद्धिग्रीवारुणाश्रुः पश्चाशतः॥५४॥

हिरण्यवर्णा निवक्षसः॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पश्चमकाण्डे षष्ठः प्रश्नः
समाप्तः॥५-६॥

काण्डे दशिन्यः—३४५

आदितः दशिन्यः—१५५६

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः ॥

यो वा अयंथादेवतमग्निं चिनुत आ देवताभ्यो वृश्यते पापीयान्भवति यो यथादेवतं न देवताभ्य आ वृश्यते वसीयान्भवत्याग्नेया गायत्रिया प्रथमां चितिमभि मृशेत् त्रिष्टुभां द्वितीयां जगत्या तृतीयामनुष्टुभां चतुर्थीं पञ्चां पञ्चमीं यथादेवतमेवाग्निं चिनुते न देवताभ्य आ वृश्यते वसीयान्भवतीडायै वा एषा विभक्तिः पशव इडा पशुभिरेनम् (१)

चिनुते यो वै प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति नार्तिमार्छत्यश्वावभितस्तिष्ठेतां कृष्ण उत्तरतः श्वेतो दक्षिणस्तावालभ्येष्टका उप दध्यादेतद्वै प्रजापते रूपं प्राजापत्योऽश्वः साक्षादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति नार्तिमार्छत्येतद्वा अहो रूपं यच्छ्वेतोऽश्वो रात्रियै कृष्ण एतदहः (२)

रूपं यदिष्टका रात्रियै पुरीषुमिष्टका उपधास्यञ्ज्ञेतमश्वमभि मृशेत्पुरीषमुपधास्यन्कृष्णमहोरात्राभ्यामेवेन चिनुते हिरण्यपात्रं मधौः पूर्णं ददाति मधुव्योऽसानीति सौर्या चित्रवत्यावैक्षते चित्रमेव भवति मध्यन्दिनेऽश्वमवं ग्रापयत्यसौ वा आदित्य इन्द्रं एष प्रजापतिः प्राजापत्योऽश्वस्तमेव साक्षाद्ब्रोति॥ (३)

त्वामंगे वृषभं चेकितानुं पुनर्युवांनञ्जनयन्त्रुपागांम्। अस्थूरि णो
गारहंपत्यानि सन्तु तिग्मेनं नो ब्रह्मणा सँ शिंशाधि। पशवो वा
एते यदिष्टकाश्चित्याचित्यामृषभमुप॑ दधाति मिथुनमेवास्य तद्वज्ञे
करोति प्रजननायु तस्माद्यूथेयूथ ऋषभः। संवस्तुरस्य प्रतिमां
यां त्वां रात्र्युपासते। प्रजाऽ सुवीरां कृत्वा विश्वमायुर्व्यशजवत्।
प्राजापत्याम् (४)

एतामुप॑ दधातीयं वावैषैकाष्टका यदेवैकाष्टकायामन्त्रं क्रियते
तदेवैतयावं रुन्ध एषा वै प्रजापतेः कामदुघा तयैव यजमानो-
ऽमुष्मिल्लोकेऽग्निं दुहे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन् येनादित्या
वसंवो येन रुद्राः। येनाङ्गिरसो महिमानंमानुशुस्तेनैतु यजमानः
स्वस्ति। सुवर्गायु वा एष लोकायं (५)

चीयते यदग्निर्येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्नित्युख्यऽ-
समिन्द्व इष्टका एवैता उप॑ धत्ते वानस्पत्याः सुवर्गस्य लोकस्य
समष्टै शतायुधाय शतर्वीर्याय शतोतयेऽभिमातिषाहै। शतं
यो नः शरदो अर्जीतानिन्द्रो नेषदति दुरितानि विश्वा॥ ये
चृत्वारः पथयो देवयानां अन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। तेषां यो
अज्यानिमर्जीतिमा वहात्तस्मै नो देवाः (६)

परि दत्तेह सर्वै। ग्रीष्मो हैमन्त उत नो वसन्तः शरद्वरुपाः
सुवितं नो अस्तु। तेषामृतूनाऽ शतशारदानां निवात एषामभये

स्यामा। इदुवथ्सुरायं परिवथ्सुरायं संवथ्सुरायं कृणुता बृहन्नमः। तेषां वयः सुमुतौ यज्ञियांनां ज्योगर्जीता अहताः स्यामा। भुद्रान्नः श्रेयः समनैष देवास्त्वयांवसेन् समशीमहि त्वा। स नौ मयोभूः पितो (७)

आ विशस्वं शं तोकायं तनुवै स्योनः। अज्यानीरेता उपं दधात्येता वै देवता अपराजितास्ता एव प्र विशति नैव जीयते ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदर्धमासा मासां ऋतवः संवथ्सर ओषधीः पचन्त्यथ कस्मादन्याभ्यौ देवताभ्य आग्रयणं निरुप्यत इत्येता हि तदेवता उदजयन् यद्यतुभ्यौ निर्वपेदेवताभ्यः सुमदं दध्यादाग्रयुणं निरुप्येता आहुतीर्जुहोत्यर्घमासानेव मासांनृतून्धसंवथ्सरं प्रीणाति न देवताभ्यः सुमदं दधाति भुद्रान्नः श्रेयः समनैष देवा इत्याह हुताद्याय यजमानस्यापराभावाय॥ (८)

प्राजापत्यां लोकाय देवाः पितो दध्यादाग्रयुणं पञ्चविंशतिश्च॥ ५॥ [२]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्तघस्तनूपा नः प्रतिस्पृशः। यो नः पुरस्तादक्षिणतः पश्चादुत्तरतोऽधायुरभिदासंत्येत ऽ सोऽश्मानमृच्छतु। देवासुराः संयत्ता आसन्तेऽसुरा दिग्भ्य आबाधन्त तां देवा इष्वां च वज्रेण चापानुदन्त यद्वित्रिणीरुपदधातीष्वां चैव तद्वज्रेण च यजमानो भ्रातृव्यानपं नुदते दिक्षूपं (९)

दधाति देवपुरा एवैतास्तनूपानीः पर्यहुतेऽग्राविष्णू सुजोषस्मा

वर्धन्तु वां गिरः। द्युम्नैर्वा जैभिरा गंतम्। ब्रह्मवादिनो वदन्ति
यन्न देवतायै जुहूत्यथं किन्देवत्यां वसोधरित्यग्निर्वसुस्तस्यैषा
धारा विष्णुर्वसुस्तस्यैषा धारा ग्नावैष्णव्यर्चा वसोर्धारा जुहोति
भागुधेयैनैवैनौ समर्धयत्यथौ एताम् (१०)

एवाहुतिमायतनवर्तीं करोति यत्काम एनां जुहोति तदेवावं
रुन्धे रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्यैते तुनुवौ घोरान्या शिवान्या
यच्छ्रुतरुद्रीयं जुहोति यैवास्यं घोरा तुनूस्तां तेन शमयति
यद्वसोर्धारा जुहोति यैवास्यं शिवा तुनूस्तां तेन प्रीणाति यो वै
वसोर्धारायै (११)

प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति यदाज्यमुच्छिष्येत् तस्मिन्ब्रह्मौदनं
पञ्चेत्तं ब्राह्मणाश्वत्वारः प्राशजीयुरेष वा अग्निर्वशानुरो यद्वाह्मण
एषा खलु वा अग्ने: प्रिया तुनूर्यद्वशानुरः प्रियायामेवैनां तुनुवां
प्रतिष्ठापयति चतंस्रो धेनूर्दद्यात्ताभिरेव यजमानोऽमुष्मिलोकेऽग्निं
दुहे॥ (१२)

उपैतान्धारायै पद्मत्वारि ४ शब्दः॥ ४॥

[३]

चित्तिंशुहोमि मनंसा घृतेनेत्याहादाभ्यु वै नामैषाहुतिर्वशकर्मणी
नैनं चिक्यानं भ्रातृव्यो दभ्रोत्यथौ देवता एवावं रुन्धेऽग्ने तमद्येति
पङ्क्ष्या जुहोति पङ्क्ष्याहुत्या यज्ञमुखमारभते सुप्तं तैः अग्ने
सुमिधः सुप्तं जिह्वा इत्याहु होत्रा एवावं रुन्धेऽग्निर्देवेभ्यो-

ॐ क्रामद्वागुधेयम् (१३)

इच्छमानस्तस्मा एतद्वागुधेयं प्रायच्छन्तेतद्वा अग्नेरग्निहोत्रमेतरहि
खलु वा एष जातो यरहि सर्वश्चितो जातायैवास्मा अन्नमपि
दधाति स एनं प्रीतः प्रीणाति वर्सीयान्भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
यदेष गारहपत्यश्चीयतेऽथ क्वास्याहवनीय इत्यसावादित्य इति
ब्रूयादेतस्मिन् हि सर्वभ्यो देवताभ्यो जुहूति (१४)

य एवं विद्वानुग्निं चिनुते साक्षादेव देवता क्रम्भोत्यग्ने यशस्विन्
यशस्मेमर्पयेन्द्रावतीमपचितीमिहा वंह। अयं मूर्धा परमेष्ठी
सुवर्चाः समानानामुत्तमश्लोको अस्तु। भुद्रं पश्यन्त उपं सेदुरग्ने
तपो दीक्षामृपयः सुवर्विदः। ततः क्षत्रं बलमोजश्च जातं तदस्मै
देवा अभि सं नमन्तु। धाता विधाता परमा (१५)

उत सन्दकप्रजापतिः परमेष्ठी विराजा॑। स्तोमाश्छन्दाऽसि
निविदो म आहुरेतस्मै राष्ट्रमभि सं नमाम। अभ्यावर्तध्वमुप
मेते साकमय शास्ताधिपतिर्वो अस्तु। अस्य विज्ञानमनु सं
रभध्वमिमं पश्चादनु जीवाथ सर्वैः राष्ट्रभृतं एता उपं दधात्येषा वा
अग्नेश्चितीं राष्ट्रभृतयैवास्मिन्नाष्टं दधाति राष्ट्रमेव भवति नास्माद्राष्ट्रं
भ्रंशते॥ (१६)

भागुधेयुज्जहूति परमा राष्ट्रं दधाति सुस च॥४॥ [४]

यथा वै पुत्रो जातो म्रियते एवं वा एष म्रियते यस्याग्निरुख्यं

उद्वायति यन्निर्मन्थ्यं कुर्याद्विच्छिन्द्याद्वातृव्यमस्मै जनयेऽथस एव पुनः परीध्यः स्वादेवैनुं योनेर्जनयति नास्मै भ्रातृव्यं जनयति तमो वा एतं गृह्णाति यस्याग्निरुख्यं उद्वायति मृत्युस्तमः कृष्णं वासः कृष्णा धेनुर्दक्षिणा तमसा (१७)

एव तमो मृत्युमप्त हते हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिषैव तमोऽप्त हुतेऽथो तेजो वै हिरण्यन्तेजं एवाऽस्तमन्धत्ते सुवर्न घर्मः स्वाहा सुवर्नार्कः स्वाहा सुवर्न शुक्रः स्वाहा सुवर्न ज्योतिः स्वाहा सुवर्न सूर्यः स्वाहार्को वा एष यदग्निरसावादित्यः (१८)

अश्वमेधो यदेता आहुतीर्जुहोत्यकर्क्षमेधयोरेव ज्योतीर्षिं सं दधात्येष हुत्वा अर्ककर्क्षमेधी यस्यैतदग्नौ क्रियत आपो वा इदमग्रे सलिलमासीभ्यस एतां प्रजापतिः प्रथमां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त तदियमभवत्तं विश्वकर्माब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोकोऽस्तीति (१९)

अब्रवीभ्यस एतां द्वितीयां चितिमपश्यत्तामुपाधत्त तदन्तरिक्षमभवुथ यज्ञः प्रजापतिमब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रवीभ्यस विश्वकर्माणमब्रवीदुप त्वायानीति केन मोपैष्यसीति दिश्याभिरित्यब्रवी उपाधत्त ता दिशः (२०)

अभवन्थ्यस परमेष्ठी प्रजापतिमब्रवीदुप त्वायानीति नेह लोकोऽस्तीत्यब्रवीभ्यस विश्वकर्माणं च यज्ञं चाब्रवीदुपं वामायानीति

नेह लोकोऽस्तीत्यंब्रूताऽ स एतां तृतीयां चितिंमपश्युत्तामुपाधत्
तद्सावंभवथ्स आदित्यः प्रजापतिमब्रवीदुपं त्वा (२१)

आयानीति नेह लोकोऽस्तीत्यंब्रवीथ्स विश्वकर्माणं च
यज्ञं चाब्रवीदुपं वामायानीति नेह लोकोऽस्तीत्यंब्रूताऽ स
परमेष्ठिनमब्रवीदुपं त्वायानीति केन मोपैष्युसीति लोकं
पृणयेत्यंब्रवीत्तं लोकं पृणयोपैत्तस्मादयांतयाम्नी लोकं पृणा-
ज्यांतयामा ह्यसौ (२२)

आदित्यस्तानृष्टयोऽब्रुवन्नुपं व आयामेति केन न उपैष्यथेति
भूम्नेत्यंब्रुवन्तां द्वाभ्यां चिर्तीभ्यामुपायन्थ्स पश्चचिरीकः समपद्यत्
य एवं विद्वानुग्निं चिनुते भूयानेव भवत्यभीमाँलोकाङ्गयति विदुरेनं
देवा अथो एतासामेव देवतानाऽ सायुज्यं गच्छति॥ (२३)

तमसाऽदित्योऽस्तीति दिशं आदित्यः प्रजापतिमब्रवीदुपं त्वाऽसौ पश्चचत्वारिंशत्त्वा॥७॥—[५]

वयो वा अग्निर्यदंग्निचितपक्षिणोऽशजीयात्मेवाग्निमद्यादर्तिमाच्छृं
व्रुतं चरेष्वसंवथ्सरः हि व्रुतं नाति पशुर्वा एष यदंग्निरहिनस्ति खलु
वै तं पशुर्य एनं पुरस्तात्प्रत्यश्चमुपचरति तस्मात्पश्चात्प्राङ्मुपचर्य
आत्मनोऽहिंसाये तेजोऽस्ति तेजो मे यच्छ पृथिवीं यच्छ (२४)

पृथिव्यै मा पाहि ज्योतिरसि ज्योतिर्मे यच्छान्तरिक्षं
यच्छान्तरिक्षान्मा पाहि सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ दिवो
मा पाहीत्याहृताभिर्वा इमे लोका विधृता यदेता उपदधात्येषां

लोकानां विधृत्यै स्वयमातृणा उपधाय विरण्येष्टका उपद्यातीमे वै लोकाः स्वयमातृणा ज्योतिरुहिरण्यं यथस्वयमातृणा उपधाय (२५)

हिरण्येष्टका उपदधातीमानेवैताभिर्लोकां ज्योतिष्मतः कुरुते-
अथौ एताभिरुवास्मां इमे लोकाः प्रभान्ति यास्ते अग्ने सूर्ये
रुचं उद्यतो दिवंमातुन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः सर्वाभी रुचे जनाय
नस्कृधि। या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या रुचः। इन्द्राग्नी
ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते। रुचं नो धेहि (२६)

ब्राह्मणेषु रुचुः राजसु नस्कृधि। रुचं विश्येषु शूद्रेषु मयि धेहि
रुचा रुचम्। द्वेधा वा अग्निं चिंक्यानस्य यशं इन्द्रियं गच्छत्यग्निं
वा चितर्माजानं वा यदेता आहुतीर्जुहोत्यात्मन्त्रेव यशं इन्द्रियं धत्त
ईश्वरो वा एष आर्तिमार्तोर्योऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामति तत्वा यामि
ब्रह्मण् वन्दमान् इति वारुण्यर्चा (२७)

जुहुयाच्छान्तिरेवैषाग्नेर्गुस्तिरात्मनो हुविष्कृतो वा एष योऽग्निं
चिन्तुते यथा वै हुविः स्कन्दत्येवं वा एष स्कन्दति योऽग्निं चित्वा
स्त्रियंमुपैति मैत्रावरुण्यामिक्षया यजेत मैत्रावरुणतामेवोपैत्यात्मनो-
ऽस्कन्दाय यो वा अग्निमृतुस्थां वेदर्तुरुक्तुरस्मै कल्पमान एति
प्रत्येव तिष्ठति संवर्थस्त्रो वा अग्निः (२८)

ऋतुस्थास्तस्य वसन्तः शिरो ग्रीष्मो दक्षिणः पक्षो

वृषाः पुच्छं शरदुत्तरः पक्षो हैमन्तो मध्यं पूर्वपक्षाश्चितयो-
उपरपक्षाः पुरीषमहोरात्राणीष्टका एष वा अग्निरक्ततुस्था य एवं
वेदतुरक्ततुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति प्रजापतिर्वा एतं
ज्यैष्यकामो न्यैधत्त ततो वै स ज्यैष्यमगच्छुद्य एवं विद्वानुग्निं
चिनुते ज्यैष्यमेव गच्छति॥ (२९)

पृथिवीं यच्छु यथस्वयमातृणा उपधाय धेहृचाग्निश्चिनुते त्रीणि च॥६॥ [६]

यदाकूताथस्मसुसोद्धृदो वा मनसो वा सम्भृतं चक्षुषो वा।
तमनु प्रेहि सुकृतस्य लोकं यत्रर्घयः प्रथमजा ये पुराणाः। एतम्
संधस्थ परि ते ददामि यमावहाच्छेवधिं जातवेदाः। अन्वागन्ता
यज्ञपतिर्वो अत्र तत्स्मी जानीत परमे व्योमन्त्रा जानीतादेनं परमे
व्योमन्देवाः सधस्था विद रूपमस्या यदागच्छात् (३०)

पथिभिर्देवयानैरिषापूर्ते कृणुतादाविरस्मै। सम्प्र च्यवध्वमनु
सम्प्र याताग्ने पथो देवयानान्कृणुध्वम्। अस्मिन्द्यस्थे
अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवा यजमानश्च सीदत। प्रस्तरेण परिधिना
सुचा वेद्यां च बुरुहिषां। क्रचेमं यज्ञं नौ वह सुवर्देवेषु गन्तवे।
यदिष्टं यत्परादानं यदुत्तं या च दक्षिणा। तत् (३१)

अग्निवैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नो दधत। येनां सहस्रं वहसि
येनाग्ने सर्ववेदसम्। तेनेमं यज्ञं नौ वह सुवर्देवेषु गन्तवे। येनाग्ने
दक्षिणा युक्ता यज्ञं वहन्त्यृत्विजः। तेनेमं यज्ञं नौ वह सुवर्देवेषु
गन्तवे। येनाग्ने सुकृतः पुथा मधोर्धरा व्यानुशुः। तेनेमं यज्ञं नौ

वहु सुवर्देवेषु गन्तवे। यत्र धारा अनपेता मधोर्घृतस्य च याः।
तदग्निवैश्वकर्मणः सुवर्देवेषु नो दधत्॥ (३२)

आगच्छात्तद्वानुशुस्तेनेम यज्ञं नौ वहु सुवर्देवेषु गन्तवे चतुर्दश च॥३॥ [७]

यास्ते अग्ने सुमिधो यानि धाम् या जिह्वा जातवेदो यो
अर्चिः। ये तै अग्ने मेडयो य इन्दवस्तेभिरात्मान् चिनुहि प्रजानन्न।
उथ्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहृतस्य क्रियते किं वा न यद्वा
अध्वर्युग्नेश्चिन्वन्नन्तरेत्यात्मनो वै तदन्तरेति यास्ते अग्ने सुमिधो
यानि (३३)

धामेत्याहैषा वा अग्नेः स्वयश्चितिरग्निरेव तदग्निं चिनोति
नाध्वर्युरात्मनोऽन्तरेति चतस्र् आशाः प्र चरन्त्वग्नये इमं
नौ यज्ञं नयतु प्रजानन्न। घृतं पिन्वन्नजरः सुवीरं ब्रह्म
सुमिद्वत्याहुतीनाम्। सुवर्गाय वा एष लोकायोप धीयते
यत्कुर्मश्वतस्म आशाः प्र चरन्त्वग्नये इत्याह (३४)

दिशं एवैतेन प्र जानातीमं नौ यज्ञं नयतु प्रजानन्नित्याह
सुवर्गस्य लोकस्याभैर्नीत्यै ब्रह्म सुमिद्वत्याहुतीनामित्याह
ब्रह्मणा वै देवाः सुवर्गं लोकमायुन् यद्विष्णवत्योपदधाति ब्रह्मणैव
तद्यज्ञमानः सुवर्गं लोकमेति प्रजापतिर्वा एष यदग्निस्तस्य प्रजाः
पशवश्छन्दाः सि रूपः सर्वान् वर्णानिष्टकानां कुर्याद्वृपेणैव प्रजाः
पशुञ्चन्दाः स्यवं रुन्धेऽथो प्रजाभ्यं एवैनं पशुभ्यश्छन्दोभ्योऽवरुच्य

चिनुते॥ (३५)

यान्युग्रय इत्यहेष्टकानां पोडंश च॥३॥

[८]

मयिं गृह्णाम्यग्रे अग्निः रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय।
मयि प्रजां मयि वर्चो दधाम्यरिष्टाः स्याम तनुवा सुवीराः।
यो नो अग्निः पितरो हृथ्स्वन्तरमत्यो मत्याः आविवेश।
तमात्मन्परि गृहीमहे वयं मा सो अस्माः अवहाय परा
गात्। यदेष्वर्युरात्मन्त्रग्निमगृहीत्वाग्निं चिनुयाद्योऽस्य स्वोः-
अग्निस्तमपि (३६)

यजमानाय चिनुयादग्निं खलु वै पश्वोऽनूपं तिष्ठन्ते-
अपुक्रामुका अस्मात्पुशवः स्युर्मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निमित्याहात्मन्त्रव
स्वमग्निं दाधार नास्मात्पुशवोऽपं क्रामन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
यन्मृच्चापश्चाग्रेरनाद्यमथ कस्मान्मृदा चाद्विश्चाग्निश्चीयत् इति
यदद्विः संयोग्यति (३७)

आपो वै सर्वां देवतां देवतांभिरेवैनां सः सृजति यन्मृदा
चिनोतीयं वा अग्निवैश्चानुरोऽग्निनैव तदग्निं चिनोति ब्रह्मवादिनो
वदन्ति यन्मृदा चाद्विश्चाग्निश्चीयते थं कस्मादग्निरुच्यत् इति
यच्छन्दोभिश्चिनोत्युग्रयो वै छन्दाः सि तस्मादग्निरुच्यते थो इयं
वा अग्निवैश्चानुरो यत् (३८)

मृदा चिनोति तस्मादग्निरुच्यते हिरण्येष्टका उपं दधाति

ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेवास्मिन्दधात्यथो तेजो वै हिरण्यं
 तेजं एवाऽत्मन्धते यो वा अग्निः सर्वतोमुखं चिनुते सर्वासु
 प्रजास्वन्नमति सर्वा दिशोऽभि जयति गायत्रीं पुरस्तादुप॑ दधाति
 त्रिष्टुभ॑ दक्षिणातो जगतीं पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः पङ्किं मध्यं एष वा
 अग्निः सर्वतोमुखस्तं य एवं विद्वाऽश्चिनुते सर्वासु प्रजास्वन्नमति
 सर्वा दिशोऽभि जयत्यथो दिश्येव दिशं प्रवयति तस्माद्दिशि
 दिक्प्रोता॥ (३९)

अपि सं योति वैशानुरो यदेष वै पञ्चविंशतिश्च॥ ४॥ [१]

प्रजापतिरग्निमसृजत् सोऽस्माथ्मृष्टः प्राङ्गाद्रवत्तस्मा अश्वं
 प्रत्यास्युथ्स दक्षिणावर्तत तस्मै वृष्णिं प्रत्यास्युथ्स प्रत्यङ्गावर्तत
 तस्मा ऋषभं प्रत्यास्युथ्स उदङ्गावर्तत तस्मै बुस्तं प्रत्यास्युथ्स
 ऊर्ध्वोऽद्रवत्तस्मै पुरुषं प्रत्यास्युत् यत्पशुशीरूपाण्युपदधाति सर्वतं
 एवैनम् (४०)

अवरुद्धं चिनुत एता वै प्राणभृतश्चक्षुष्मतीरिष्टका
 यत्पशुशीरूपाणि यत्पशुशीरूपाण्युपदधाति ताभिरेव यजमानो-
 ऽमुष्मिलोके प्राणित्यथो ताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्रभान्ति
 मृदाभिलिप्योप॑ दधाति मेध्यत्वाय पशुर्वा एष यदग्निरन्नं पशवं एष
 खलु वा अग्निर्यत्पशुशीरूपाणि यं कामयेत् कर्नीयोऽस्यान्नम् (४१)

स्यादिति सन्तुरां तस्य पशुशीरूपाण्युप॑ दध्यात्कर्नीय

एवास्यान्नंभवति यं कामयेत् समावंदस्यान्नं स्यादिति
 मध्यतस्तस्योपं दध्याथ्समावंदेवास्यान्नंभवति यं कामयेत्
 भूयोऽस्यान्नं स्यादित्यन्तेषु तस्य व्युदूह्योपं दध्यादन्तत एवास्मा
 अन्नमवं रुच्ये भूयोऽस्यान्नंभवति॥ (४२)

पुनस्यान्नम्भूयोऽस्यान्नंभवति॥ ३॥ [१०]

स्तेगान्दङ्घान्यां मुण्डूकाञ्चम्येभिरादकां खादेनोर्जं
 सःसूदेनारण्यं जाम्बीलेन मृदम्बस्वेभिः शर्कराभिरवंकामवंकाभिः
 शर्करामुथ्सादेन जिह्वामवक्रन्देन तालुः सरस्वतीं जिह्वाग्रेण॥ (४३)

स्तेगान्दाविंशतिः॥ १॥ [११]

वाजं हनूम्यामप आस्येनादित्याञ्जश्रुभिरुपयाममधंरेणोष्ठेन
 सदुत्तरेणान्तरेणानूकाशं प्रकाशेन बाह्यं स्तनयितुं निर्बाधेन
 सूर्यग्री चक्षुभ्यां विद्युतौ कुनानंकाभ्यामशनिं मस्तिष्केण बलं
 मञ्जभिः॥ (४४)

वाजं पञ्चविंशतिः॥ १॥ [१२]

कूर्माञ्छुफैरच्छलाभिः कपिञ्जलान्धसाम् कुष्ठिकाभिर्जवं
 जङ्घाभिरुदं जानुभ्यां वीर्यं कुहाभ्यां भूयं प्रचालाभ्यां
 गुहोपपक्षाभ्यामश्चिनावःसाभ्यामदिति शीर्षा निरक्षेति
 निर्जाल्मकेन शीर्षा॥ (४५)

कूर्मान्नियेवि॒ शतिः ॥ १ ॥ [१३]

योङ्कं गृद्राभिर्युगमान्तेन चित्तं मन्याभिः सङ्केशान्प्राणैः
प्रकाशेन त्वचं पराकाशेनान्तरां मशकान्केशैरिन्द्रङ् स्वपंसा वहेन
बृहस्पतिः॑ शकुनिसादेन॑ रथंमुष्णिहाभिः॥ (४६)

योङ्कमेकविशतिः ॥ १ ॥ [१४]

मित्रावरुणौ श्रोणीभ्यामिन्द्राश्ची शिखुण्डाभ्यामिन्द्राबृहस्पतैः
ऊरुभ्यामिन्द्राविष्णौ अष्टीवद्या॑ सवितारं पुच्छेन गन्धुर्वाञ्छेपैनापसर
मुष्काभ्यां पवंमानं पायुना॑ पवित्रं पोत्राभ्यामाक्रमणङ् स्थूराभ्यां
प्रतिक्रमणं कुष्ठाभ्याम्॥ (४७)

[१५]

इन्द्रस्य क्रोडोऽदित्यै पाजुस्यन्दिशां जुत्रवो जीमूतान्हृदयौपशाम
पुरितता॑ नभं उदर्येण्द्राणीं पूर्णा॑ वल्मीकान्कोम्ना गिरीन्मूशिभिः
समुद्रमुदरेण वैश्वानरं भस्मना॥ (४८)

मित्रावरुणविन्द्रस्य द्वाविशतिर्द्वाविशतिः ॥ १ ॥ [१६]

पृष्णो वनिष्ठुरन्धाहे॑ स्थूरगुदा सुर्पान्गुदाभिरकृतून्पृष्ठीभिर्दिवं
पृष्ठेन॑ वसूनां प्रथमा कीकंसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानां
तृतीयाङ्गिरसां चतुर्थी साध्यानां पञ्चमी विश्वेषां देवानां॑
षष्ठी॥ (४९)

पूर्णाश्वतुर्विष्टशतिः॥१॥ [१७]

ओजों ग्रीवाभिर्निरकृतिमस्थभिरिन्द्रङ् स्वपंसा वहैन रुद्रस्य
विचलः स्कन्द्योऽहोरात्रयोऽद्वितीयोऽर्धमासानां तृतीयो मासां चतुर्थ
क्रृतूनां पञ्चमः संवथसुरस्य पृष्ठः॥ (५०)

ओजों विष्टशतिः॥१॥ [१८]

आनन्दं नन्दथुना कामं प्रत्यासाभ्यां भयं शितीमभ्यां
प्रशिष्ठं प्रशासाभ्यां सूर्याचन्द्रमसौ वृक्याभ्यां श्यामशब्लौ
मतस्नाभ्यांव्युष्टिः रूपेण निम्रुक्तिमरूपेण॥ (५१)

आनन्दः पौडशा॥१॥ [१९]

अहर्मांसेन रात्रिं पीवंसापो यूषेण घृतः रसेन शयां वसंया
दूषीकाभिरहादुनिमश्रुभिः पृष्वान्दिवः रूपेण नक्षत्राणि प्रतिरूपेण
पृथिवीं चर्मणा छुवीं छुव्योपाकृताय स्वाहालंब्याय स्वाहा हुताय
स्वाहा॥॥ (५२)

अहरस्याविष्टशतिः॥१॥ [२०]

अग्नेः पंक्षतिः सरस्वत्यै निपंक्षतिः सोमस्य तृतीयापां
चतुर्थ्योषधीनां पञ्चमी संवथसुरस्य पृष्ठी मरुतां सप्तमी
बृहस्पतेरष्टमी मित्रस्य नवमी वरुणस्य दशमीन्द्रस्यैकादशी
विश्वेषां देवानां द्वादशी द्यावांपृथिव्योः पार्श्वं यमस्य पाटूरः॥ (५३)

अग्नेरेकान्नत्रिः शतः॥ १॥ [२१]

वायोः पंक्षुतिः सरस्वतो निपंक्षतिश्वन्द्रमसस्तृतीया नक्षत्राणां
चतुर्थी सवितुः पञ्चमी रुद्रस्य पृष्ठी सुर्पणाः सप्तम्यर्यम्णोऽष्टमी
त्वष्टुर्नवमी धातुर्दशमीन्द्राण्या एकादश्यदित्यै द्वादशी द्यावापृथिव्योः
पार्श्वं यम्यै पादूरः॥ (५४)

वायोरष्टाविः शतिः॥ १॥ [२२]

पन्थामनूवृभ्याः सन्ततिः स्नावन्याभ्याः शुकान्पित्तेन
हरिमाणं यक्षा हलीक्षणान्पापवातेन कृशमाञ्छकंभिः शवत्तानूवध्येन
शुनो विशसनेन सुर्पल्लोहितगन्धेन वयाःसि पक्षगन्धेन
पिपीलिकाः प्रशादेन॥ (५)

पन्थान्द्वाविः शतिः॥ १॥ [२३]

ऋमैरत्यक्रमीद्वाजी विश्वद्वैर्यज्ञियैः संविदानः। स नो नय
सुकृतस्य लोकं तस्य ते वयः स्वधयो मदेम॥ (५६)

ऋमैरष्टादशः॥ १॥ [२४]

द्यौस्ते पृष्ठं पृथिवी सुधस्थमात्माऽन्तरिक्षः समुद्रो
योनिः सूर्यस्ते चक्षुर्वर्ताः प्राणश्वन्द्रमाः श्रोत्रं मासांशार्धमासाश्च
पर्वाण्यृतवोङ्गानि संवथ्सुरो मंहिमा॥ (५७)

द्यौः पञ्चविः शतिः॥ १॥ [२५]

अग्निः पशुरांसीत्तेनायजन्त् स एतं लोकमंजयद्यस्मिन्नग्निः स
तै लोकस्तं जे॒ष्यस्यथावं जिग्रं वायुः पशुरांसीत्तेनायजन्त् स एतं
लोकमंजयद्यस्मिन्वायुः स तै लोकस्तस्मा॒त्वान्तरे॒ष्यामि
यदि॑ नाव॑जिग्र॑स्यादि॑त्यः पशुरांसीत्तेनायजन्त् स एतं
लोकमंजयद्यस्मिन्नादि॑त्यः स तै लोकस्तं जे॒ष्यसि॑ यद्याव॑जिग्र॑सि॥ (५)

यस्मिन्नैषो च। १॥

[२६]

प्राचीनव॑शं यावन्त क्रख्यामे वाग्वै देवेभ्यो देवा वै देव॑यज्ञं ङुदूश्च तद्विरण्य॑ पद्मदाने॑ ब्रह्मव॑दिनो॑
विचित्यो॑ यत्कुलया॑ ते वारुणो वै क्रीतः सोमु॑ एकादशा॥ ११॥
प्राचीनव॑शुङ्कु स्वाहेत्याहू॑ यै॒न्तः शुरा ह्यैष सं तपसा च॑ यत्कर्णगृहीते॒ति॑ लोमुतो वारुणः पट्थस्ति॑॥ ७६॥
प्राचीनव॑शं परिचरति॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः
समाप्तः॥ ५-७॥

काण्डे दशिन्यः—४०३

आदितः दशिन्यः—१६१४

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पञ्चम्काण्डः समाप्तः॥५॥

॥ काण्डम् ६ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्राचीनं व॒शं करोति देवमनुष्या दिशो व्यंभजन्तु प्राचीं देवा
 दंक्षिणा पितरः प्रतीचीं मनुष्यां उर्दीचीं रुद्रा यत्प्राचीनं व॒शं
 करोति देवलोकमेव तद्यजमान उपावर्तते परि श्रयत्यन्तरहितो
 हि देवलोको मनुष्यलोकान्नास्मालोकाथस्वेतव्यमिवेत्याहुः को हि
 तद्वेद यद्यमुष्मिलोकेऽस्ति वा न वेति दिक्ष्वर्तीकाशान्करोति (१)

उभयोर्लोकयोरभिजित्यै केशश्मश्रु वंपते नुखानि नि
 कृन्तते मृता वा एषा त्वग्मेध्या यत्केशश्मश्रु मृतामेव
 त्वचं ममेध्यामप्हत्यं यज्ञियो भूत्वा मेधमुपैत्यज्ञिरसः सुवर्गं लोकं
 यन्तोऽप्सु दीक्षातपसी प्रावेशयन्नप्सु स्नाति साक्षादेव दीक्षातपसी
 अवं रुन्धे तीर्थे स्नाति तीर्थे हि ते तां प्रावेशयन्तीर्थे स्नाति (२)

तीर्थमेव समानानां भवत्यपोऽश्जात्यन्तरत एव मेध्यो भवति
 वासंसा दीक्षयति सौम्यं वै क्षौमं देवतया सोममेष देवतामुपैति
 यो दीक्षते सोमस्य तुनूरसि तुनुवं मे पाहीत्याहु स्वामेव
 देवतामुपैत्यथो आशिषमेवैतामा शास्त्रेऽग्रेस्तूषाधानं वायोर्वातुपानं
 पितृणां नीविरोषधीनां प्रघातः (३)

आदित्यानां प्राचीनतानो विश्वेषां देवानामोतुर्क्षत्राणामतीकाशान्
एतथसर्वदेवत्यं यद्वासो यद्वाससा दीक्षयति सर्वाभिरेवैन
देवताभिर्दीक्षयति बुहिःप्राणो वै मनुष्यस्तस्याशनं प्राणोऽशजाति
सप्राण एव दीक्षतु आशितो भवति यावानेवास्यं प्राणस्तेन सुह
मेधमुपैति घृतं देवानां मस्तु पितृणान्निष्पक्तं मनुष्याणान्तद्वै (४)

एतथसर्वदेवत्यं यन्नवनीतं यन्नवनीतेनाभ्युङ्के सर्वा एव देवताः
प्रीणाति प्रच्युतो वा एषौऽस्मालोकादगतो देवलोकं यो दीक्षितोऽ-
न्तरेव नवनीतं तस्मान्नवनीतेनाभ्युङ्केऽनुलोमं यजुषा व्यावृत्या
इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य कर्नीनिका परापत्तदाञ्जनमभवद्यदाङ्के चक्षुरेव
भ्रातृव्यस्य वृङ्के दक्षिणं पूर्वमाङ्के (५)

सव्य॑ हि पूर्वं मनुष्यां आञ्जते न नि धावते नीवं हि मनुष्यां
धावन्ते पश्च कृत्व आङ्के पश्चाक्षरा पङ्किः पाङ्को यज्ञो यज्ञमेवावं
रुन्धे परिमितमाङ्केऽपरिमित॑ हि मनुष्यां आञ्जते सतूलयाङ्के-
ऽपतूलया हि मनुष्यां आञ्जते व्यावृत्यै यदपतूलयाञ्जीत वज्रं इव
स्याथसतूलयाङ्के मित्रत्वाय (६)

इन्द्रो वृत्रमहन्सोऽइ पोऽइ भ्यम्नियत तासां यन्मेध्यं
यज्ञिय॑ सदेवमासीत्तदपोदक्रामते दर्भा अभवन् यद्दर्भपुञ्जीलैः
पवयति या एव मेध्या यज्ञियाः सदेवा आपस्ताभिरेवैन पवयति
द्वाभ्यां पवयत्यहोरात्राभ्यामेवैन पवयति त्रिभिः पवयति त्रयं इमे

लोका एभिरेवैनं लोकैः पवयति पञ्चभिः (७)

पवयति पञ्चाक्षरा पङ्किः पाङ्को यज्ञो यज्ञायैवैनं पवयति
 पङ्किः पवयति षड्वा क्रृतव॑ क्रृतुभिरेवैनं पवयति सुसभिः पवयति
 सुस छन्दांसि छन्दोभिरेवैनं पवयति नवभिः पवयति नव
 वै पुरुषे प्राणाः सप्राणमेवैनं पवयत्येकविशत्या पवयति
 दश हस्त्या अङ्गुलयो दश पद्मा आत्मैकविश्शो यावानेव
 पुरुषस्तमपरिवर्गम् (८)

पवयति चित्पतिस्त्वा पुनात्वित्याहू मनो वै चित्पतिर्मनसैवैनं
 पवयति वाक्पतिस्त्वा पुनात्वित्याह वाचैवैनं पवयति देवस्त्वा
 सविता पुनात्वित्याह सवितृप्रसूत एवैनं पवयति तस्य ते
 पवित्रपते पवित्रेण यस्मै कं पुने तच्छकेयुमित्याहूऽशिष्मेवैतामा
 शास्तो॥ (९)

अतीकाशान्करोत्यवेशयन्तीर्थं स्नाति प्रघातो मनुष्याणान्तद्वा आङ्के मित्रत्वाय पञ्चभिरपरिवर्गमुद्याचत्वारि शब्दा॥

यावन्तो वै देवा यज्ञायापुनत् त एवाभवन् य एवं विद्वान्
 यज्ञाय पुनीते भवत्येव बहिः पवयित्वान्तः प्र पादयति मनुष्यलोक
 एवैनं पवयित्वा पूतन्देवलोकं प्र णयत्यर्दौक्षित् एकयाहुत्येत्याहुः
 स्तुवेण चतस्रो जुहोति दीक्षितत्वाय स्तुचा पञ्चमीं पञ्चाक्षरा पङ्किः
 पाङ्को यज्ञो यज्ञमेवावरुन्ध आकूत्यै प्रयुजेऽग्रये (१०)

स्वाहेत्याहाकूत्या हि पुरुषो यज्ञमभि प्रयुक्ते यजेयेति मेधायै
मनसे इग्नये स्वाहेत्याह मेधया हि मनसा पुरुषो यज्ञमभिगच्छति
सरस्वत्यै पूष्णे इग्नये स्वाहेत्याहु वाग्वै सरस्वती पृथिवी पूषा वाचैव
पृथिव्या यज्ञं प्रयुक्तं आपो देवीर्भृतीर्विश्वशम्भुव इत्याहु या वै
वर्षास्ता: (११)

आपो देवीर्भृतीर्विश्वशम्भुवो यदेतद्यज्ञर्न ब्रूयाद्विव्या
आपो इशान्ता इमं लोकमा गच्छेयुरापो देवीर्भृतीर्विश्वशम्भुव
इत्याहास्मा एवैनां लोकाय शमयति तस्माच्छान्ता इमं
लोकमा गच्छन्ति द्यावां पृथिवी इत्याहु द्यावां पृथिव्योरहि
यज्ञ उर्वन्तरिक्षमित्याहान्तरिक्षे हि यज्ञो बृहस्पतिर्नो हुविषा
वृधातु (१२)

इत्याहु ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै यज्ञमवं
रुन्धे यद्युयाद्विधेरिति यज्ञस्थाणुमृच्छेद्वधात्वित्याह यज्ञस्थाणुमेव
परि वृणक्ति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत् सौऽस्माथ्सृष्टः पराङ्मैथ्स प्र
यजुरब्दीनात्प्र साम् तमृगुदयच्छुद्यदगुदयच्छुतदौद्ध्रहणस्यौद्ध्रहणत्वमृच

जुहोति यज्ञस्योद्यत्या अनुष्टुप्छन्दसामुदयच्छुदित्याहुस्तस्मादनुष्टु
जुहोति यज्ञस्योद्यत्यै द्वादश वाथ्सबन्धान्युदयच्छुन्नित्याहुस्तस्माद्वादश
दीक्षयन्ति सा वा एषर्गनुष्टुगवाग्नुष्टुगयदेतयुर्चा दीक्षयति वाचैवैन
सर्वया दीक्षयति विश्वे देवस्य नेतुरित्याह सावित्र्येतेन मर्ते

वृणीत सुख्यम् (१४)

इत्याह पितृदेवत्यैतेन विश्वे गाय इषुध्यसीत्याह वैश्वदेव्यैतेन द्युम्नं वृणीत पुष्यस् इत्याह पौष्यैतेन सा वा एषर्ख्सर्वदेवत्या यदेतयर्चा दीक्षयति सर्वभिरेवैन देवताभिर्दीक्षयति सुसाक्षरं प्रथमं पदमुष्टाक्षराणि त्रीणि यानि त्रीणि तान्युष्टाकुपं यन्ति यानि चत्वारि तान्युष्टौ यदुष्टाक्षरं तेन (१५)

गायत्री यदेकादशाक्षरा तेन त्रिष्टुग्यद्वादशाक्षरा तेन जगती सा वा एषर्ख्सर्वाणि छन्दांसि यदेतयर्चा दीक्षयति सर्वभिरेवैन छन्दोभिर्दीक्षयति सुसाक्षरं प्रथमं पदं सुसपदा शक्तरी पशवः शक्तरी पशुनेवावरुन्ध एकस्मादक्षरादनांतं प्रथमं पदं तस्माद्यद्वाचोऽनासन्तन्मनुष्यां उपं जीवन्ति पूर्णयां जुहोति पूर्ण इव हि प्रजापतिः प्रजापतेरास्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्विप्रजापतिः प्रजा असृजत प्रजानाऽसृष्टै॥ (१६)

अग्रये ता वृथात्वचा सुख्यन्तेन जुहोति पञ्चदश च॥७॥ [२]

ऋख्सामे वै देवेभ्यो यज्ञायातिष्ठमाने कृष्णो रूपं कृत्वापक्रम्यातिष्ठतान्तेऽमन्यन्त यं वा इमे उपावर्थ्यतः स इदं भविष्यतीति ते उपामत्रयन्त ते अंहोरात्रयोर्महिमानंमपनिधाय देवानुपावर्ततामेष वा ऋचो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैष साम्नो यत्कृष्णमृख्सामयोः शिल्पे स्थ इत्याहर्ख्समि एवावरुन्ध

एषः (१७)

वा अहो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैष रात्रिया यत्कृष्णं
यदेवैनयोस्तत्र न्यक्तं तदेवाव रुन्धे कृष्णाजिनेन दीक्षयति
ब्रह्मणो वा एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनं ब्रह्मणैवैन दीक्षयतीमान्धियः
शिक्षामाणस्य देवेत्याह यथायजुरेवैतद्रभ्मो वा एष यद्वाक्षित उल्बं
वासः प्रोर्णुते तस्मात् (१८)

गर्भाः प्रावृता जायन्ते न पुरा सोमस्य कृयादपोर्णीत यत्पुरा
सोमस्य कृयादपोर्णीत गर्भाः प्रजानां परापातुकाः स्युः क्रीते सोमे-
पोर्णुते जायत एव तदथो यथा वर्सीयाऽसं प्रत्यपोर्णुते तावृगेव
तदङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्त ऊर्जं व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत्
ते शरा अभवन्नूर्गेव शरा यच्छ्रुमयी (१९)

मेखला भवत्यूर्जमेवाव रुन्धे मध्यतः सन्निहति मध्यत एवास्मा
ऊर्जं दधाति तस्मान्मध्यत ऊर्जा भुञ्जत ऊर्ध्वं वै पुरुषस्य नाभ्यै
मेध्यमवाचीनमेध्यं यन्मध्यतः सन्निहति मेध्यं चैवास्यामेध्यं च
व्यावर्तयतीन्द्रो वृत्राय वज्रं प्राहरथस त्रेधा व्यभवथस्यस्तृतीयः
रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयम् (२०)

यैन्तःशरा अशीर्यन्त ते शरा अभवन्तच्छुराणाऽशरत्वं
वज्रो वै शराः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यच्छ्रुमयी मेखला
भवति वज्रैव साक्षात्क्षुधं भ्रातृव्यं मध्यतोऽपि हते त्रिवृद्धवति

त्रिवृद्धै प्राणस्त्रिवृत्तमेव प्राणं मध्यतो यजमाने दधाति पृथ्वी
भवति रञ्जनाव्यावृत्त्यै मेखलया यजमानन्दीक्षयति योक्रैणु पर्ती
मिथुनत्वाय (२१)

यज्ञो दक्षिणामभ्यध्यायत्ता ९ समभवत्तदिन्द्रोऽचायथ्सौ-
अमन्यत यो वा इतो जनिष्यते स इदं भविष्यतीति तां
प्राविशत्तस्या इन्द्रे एवाजायत सोऽमन्यत यो वै मदितोऽपरो
जनिष्यते स इदं भविष्यतीति तस्यां अनुमृश्य योनिमाच्छिन्नथ्सा
सूतवंशाभवत्तथ्सूतवंशायै जन्म (२२)

ता ९ हस्ते न्यवेष्टयत तां मृगेषु न्यदधाथ्सा कृष्णविषाणाभवदिन्द्र-
योनिरसि मा मा हि सीरिति कृष्णविषाणां प्रयच्छति सयोनिमेव
यज्ञं करोति सयोनिन्दक्षिणा ९ सयोनिमिन्द्र ९ सयोनित्वाय कृष्यै
त्वा सुसुस्याया इत्याहु तस्मादकृष्टपृच्या ओषधयः पच्यन्ते
सुपिष्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इत्याहु तस्मादोषधयः फलं गृह्णन्ति
यद्वस्तेन (२३)

कण्डूयेत पामनं भावुकाः प्रजाः स्युर्यथ्स्मयेत नग्नं भावुकाः
कृष्णविषाणयां कण्डूयतेऽपिगृह्य स्मयते प्रजानां गोपीथाय न
पुरा दक्षिणाभ्यो नेतौः कृष्णविषाणामवं चृतेद्यत्पुरा दक्षिणाभ्यो
नेतौः कृष्णविषाणामवंचृतेद्योनिः प्रजानां परापातुका स्यान्त्रीतासु
दक्षिणासु चात्वाले कृष्णविषाणां प्रास्यति योनिर्वै यज्ञस्य

चात्वारं योनिः कृष्णविषाणा योनावेव योनिन्दधाति यज्ञस्य
सयोनित्वायां॥ (२४)

रुद्धं एष तस्माच्छ्रुत्यो यूपस्तृतीयं मिथुनत्वाय जन्म हस्तेनाश्रुत्वारिशब्द॥८॥—[३]

वाग्वै देवेभ्योऽपांक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना सा वनस्पतीन्नाविश्वैष
वाग्वनस्पतिषु वदति या दुन्दुभौ या तूण्वे या वीणायां
यदीक्षितदण्डं प्रयच्छति वाचमेवावं रुद्धं औदुम्बरो भवत्यूर्गर्वा
उदुम्बर ऊर्जमेवावं रुद्धे मुखेन सम्मितो भवति मुखुत एवास्मा
ऊर्ज दधाति तस्मान्मुखुत ऊर्जा भुञ्जते (२५)

ऋते सोमे मैत्रावरुणाय दुण्डं प्र यच्छति मैत्रावरुणो
हि पुरस्ताद्वत्विग्भ्यो वाचं विभजति तामृत्विजो यजमाने
प्रतिष्ठापयन्ति स्वाहा यज्ञं मनसेत्याह मनसा हि पुरुषो
यज्ञमाभिगच्छति स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामित्याह द्यावापृथिव्योरहि
यज्ञः स्वाहोरोरन्तरिक्षादित्याहान्तरिक्षे हि यज्ञः स्वाहा यज्ञं
वातादारभ इत्याहायम् (२६)

वाव यः पवते स यज्ञस्तमेव साक्षादा रभते मुष्टी करोति
वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्या अर्दीक्षिष्टायं ब्राह्मण इति त्रिरूपाश्वाह
देवेभ्यं एवैनं प्राऽऽहु त्रिरूचैरुभयेभ्य एवैनं देवमनुष्येभ्यः प्राऽऽहु
न पुरा नक्षत्रेभ्यो वाचं वि सृजेदत्पुरा नक्षत्रेभ्यो वाचं विसृजेद्यज्ञं
विच्छिन्न्यात् (२७)

उदितेषु नक्षत्रेषु व्रतं कृणुतेति वाचुं वि सृजति यज्ञव्रते वै दीक्षितो यज्ञमेवाभि वाचुं वि सृजति यदि विसृजेद्वैष्णवीमृचमनु ब्रूयाद्यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञः सं तनोति दैवीन्धियं मनामह इत्याह यज्ञमेव तन्मर्दयति सुपारा नो असद्वश इत्याहु व्युष्टिमेवावरुन्धे (२८)

ब्रह्मवादिनो वदन्ति होतव्यं दीक्षितस्य गृहा(३)इ न हौतव्या(३)मिति हविर्वै दीक्षितो यज्ञुहुयाद्यजमानस्यावदाय जुहुयाद्यन्न जुहुयाद्यज्ञपरुन्तरियाद्ये देवा मनोजाता मनोयुज इत्याह प्राणा वै देवा मनोजाता मनोयुजस्तेष्वेव परोक्षं जुहोति तन्नेवं हुतं नेवाहुतः स्वपन्तं वै दीक्षितः रक्षाः सि जिघाः सन्त्यग्निः (२९)

खलु वै रक्षोहग्ने त्वः सु जागृहि वयः सु मन्दिषीमहीत्याहग्निमेवाधिपां कृत्वा स्वपिति रक्षसामपंहत्या अब्रत्यमिव वा एष करोति यो दीक्षितः स्वपिति त्वमग्ने व्रतपा असीत्याहग्निर्वै देवानां व्रतपतिः स एवैवं व्रतमालम्भयति देव आ मर्त्येष्वेत्याह देवः (३०)

ह्येष सन्मर्त्येषु त्वं यज्ञेष्वीड्यु इत्याहुतः हि यज्ञेष्वीडुतेऽपु वै दीक्षिताथ्सुषुपुष इन्द्रियं देवताः कामन्ति विश्वे देवा अभि मामावृत्रन्नित्याहेन्द्रियेणैवैन देवताभिः सं नयति यदेतद्यजुर्न

ब्रूयाद्यावंत एव पुशूनभि दीक्षेत् तावन्तोऽस्य पुशवः स्यु
रास्वेयत् (३१)

सोमा भूयो भुरेत्याहापरिमितानेव पुशूनवं रुन्धे चन्द्रमसि मम
भोगांय भवेत्याह यथादेवतमेवैनाः प्रति गृह्णाति वायवेत्वा वरुणाय
त्वेति यदेवमेता नानुदिशेदयंथादेवतं दक्षिणा गमयेदा देवतांभ्यो
वृश्येत यदेवमेता अनुदिशति यथादेवतमेव दक्षिणा गमयति न
देवतांभ्यु आ (३२)

वृश्यते देवीरापो अपां नपादित्याहु यद्वो मेध्यं यज्ञियः
सदेवं तद्वो मावं क्रमिष्मिति वावैतदाहच्छ्रुतं तन्तुं पृथिव्या अनुं
गेषुमित्याहु सेतुमेव कृत्वात्येति॥ (३३)

भुञ्जते ऽयच्छ्रुत्याद्ब्रुन्धेऽग्निराह देव इयदेवतांभ्यु आ त्रयस्त्रिःशत्ता॥ १॥ [४]

देवा वै देवयज्ञनमध्यवसाय दिशो न प्राजानन्तेऽन्यौन्यमुपाधावन्त्वया प्र जानाम त्वयेति तेऽदित्याः समधियन्त
त्वया प्र जानामेति साब्रवीद्वरं वृणै मत्प्रायणा एव वौ यज्ञा
मदुदयना असन्निति तस्मादादित्यः प्रायणीयो यज्ञानामादित्य
उदयनीयः पञ्च देवतां यजति पञ्च दिशों दिशां प्रज्ञात्यै (३४)

अथो पञ्चाक्षरा पङ्किः पाङ्को यज्ञो यज्ञमेवावं रुन्धे पथ्याः
स्वस्तिमयजन्माचीमेव तया दिशं प्राजानन्नग्निना दक्षिणा सोमैन
प्रतीचीः सवित्रोदीचीमदित्योर्ध्वा पथ्याः स्वस्तिं यजति प्राचीमेव
तया दिशं प्र जानाति पथ्याः स्वस्तिमिद्वाश्रीषोमौ यजति चक्षुषी

वा एते यज्ञस्य यदुग्नीषोमौ ताभ्यां मेवानुं पश्यति (३५)

अग्नीषोमाविष्टा सवितारं यजति सवितृप्रसूत एवानुं
पश्यति सवितारमिष्टादितिं यजतीयं वा अदितिरस्यामेव
प्रतिष्ठायानुं पश्यत्यदितिमिष्टा मारुतीमृचमन्वाहं मरुतो वै
देवानां विशो देवविशं खलु वै कल्पमानं मनुष्यविशमनुं
कल्पते यन्मारुतीमृचमन्वाहं विशां कृत्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति
प्रयाजवंदननूयाजं प्रायुणीयं कार्यमनूयाजवंत् (३६)

अप्रयाजमुदयनीयमितीमे वै प्रयाजा अमी अनूयाजाः सैव
सा यज्ञस्य सन्ततिस्तत्था न कार्यमात्मा वै प्रयाजाः प्रजाऽनूयाजा
यत्प्रयाजानन्तरियादात्मानेमन्तरियाद्यदनूयाजानन्तरियात्प्रजामन्तरि
खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनुं यज्ञः परा भवति यज्ञं
पराभवन्तुं यजमानोऽनुं (३७)

परा भवति प्रयाजवंदेवानूयाजवंत्प्रायुणीयं कार्यं
प्रयाजवंदनूयाजवंदुदयनीयं नात्मानेमन्तरेति न प्रजां न
यज्ञः पराभवति न यजमानः प्रायुणीयस्य निष्कास उदयनीयमभि
निर्वपति सैव सा यज्ञस्य सन्ततिर्याः प्रायुणीयस्य याज्यां यत्ता
उदयनीयस्य याज्याः कुर्यात्पराङ्गमुं लोकमा रोहेत्प्रमायुकः
स्याद्याः प्रायुणीयस्य पुरोनुवाक्यास्ता उदयनीयस्य याज्याः
करोत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति॥ (३८)

प्रज्ञात्यै पश्यत्यनूयाजवद्यजंमानोऽनु पुरोनुवाक्यास्ता अष्टौ च ॥५॥ [५]

कद्रूश्व वै सुपूर्णी चात्मरूपयोरस्पर्धेताऽ सा कद्रूः
सुपूर्णीमंजयस्त्राब्रवीत्तीयस्यामितो दिवि सोमस्तमा हरे
तेनाऽऽत्मानं निष्क्रीणीष्वेतीयं वै कद्रूसौ सुपूर्णी छन्दाऽसि
सौपर्णेयाः साब्रवीदस्मै वै पितरौ पुत्रान्विभृतस्तुतीयस्यामितो
दिवि सोमस्तमा हरे तेनाऽऽत्मानं निष्क्रीणीष्व (३९)

इति मा कद्रूरवोचदिति जगत्युदपतुच्चतुर्दशाक्षरा सुती
साप्राप्य न्यवर्तत तस्यै द्वे अक्षरे अमीयेताऽ सा पशुभिंश्च दीक्षया
चागच्छुतस्माङ्गती छन्दसां पशव्यतमा तस्मात्पशुमन्त दीक्षोप
नमति त्रिष्टुगुदपतुत त्रयोदशाक्षरा सुती साप्राप्य न्यवर्तत तस्यै
द्वे अक्षरे अमीयेताऽ सा दक्षिणाभिश्च (४०)

तपसा चागच्छुतस्मात् त्रिष्टुभौ लोके माध्यन्दिने सवने
दक्षिणा नीयन्त एतत्खलु वाव तप इत्याहुर्यः स्वं ददातीति
गायत्र्युदपतुच्चतुरक्षरा सत्यजया ज्योतिषा तमस्या अजाभ्यरुन्ध
तदजाया अजुत्व ऽ सा सोमं चाहरच्छुत्वारि चाक्षराणि साषाक्षरा
समपद्यत ब्रह्मवादिनो वदन्ति (४१)

कस्माथसत्याद्रायत्री कनिष्ठा छन्दसाऽ सुती यज्ञमुखं
परीयायेति यदेवादः सोममाहरतस्माद्यजमुखं पर्येत् तस्मात्तेजस्विनीति
पञ्चां द्वे सवने समगृह्णान्मुखेनैकं यन्मुखेन समगृह्णात्तदधयत्तस्माद्वे
सवने शुक्रवती प्रातःसवनं च माध्यन्दिनं च तस्मात्तृतीयसवन

ऋग्जीषमुभि षुण्वन्ति धीतमिंव हि मन्यन्ते (४२)

आशिर्मवं नयति सशुकृत्वायाथो सम्भरत्यैवैनन्तः ९
 सोममाहियमाणं गन्धर्वो विश्वावसुः पर्यमुष्णाथ्स तिस्रो रात्रीः
 परिमुषितोऽवसत्तस्मात्तिस्रो रात्रीः क्रीतः सोमो वसति ते देवा
 अंब्रुवन्धनीकामा वै गन्धर्वाः स्त्रिया निष्क्रीणमेति ते वाचुः
 स्त्रियमेकंहायनीं कृत्वा तया निरक्रीणन्धसा रोहिद्रूपं कृत्वा
 गन्धर्वेभ्यः (४३)

अपक्रम्यातिष्ठत्तद्रोहितो जन्म ते देवा अंब्रुवन्नपं
 युष्मदक्रमीन्नास्मानुपावर्तते वि हृयामहा इति ब्रह्म गन्धर्वा
 अवदन्नगायं देवाः सा देवान्यायत उपावर्तत तस्माद्यायन्तुः स्त्रियः
 कामयन्ते कामुका एनुः स्त्रियो भवन्ति य एवं वेदाथो य एवं
 विद्वानपि जन्येषु भवति तेभ्य एव ददत्युत यद्द्वहतयाः (४४)

भवन्त्येकंहायन्या क्रीणाति वाचैवैनः सर्वया क्रीणाति
 तस्मादेकंहायना मनुष्या वाचं वदन्त्यकूटयाऽकर्णयाऽकाणया-
 ऽश्लोणयाऽसंसशफया क्रीणाति सर्वयैवैनं क्रीणाति यच्छ्रेतया
 क्रीणीयादुश्शर्मा यजमानः स्याद्यत्कृष्णयानुस्तरणी स्यात्प्रमायुक्तो
 यजमानः स्याद्यद्विरूपया वात्रंघी स्याथ्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो
 जिनीयादरुणया पिङ्गाक्ष्या क्रीणात्येतद्वै सोमस्य रूपः स्वयैवैनं
 देवतंया क्रीणाति॥ (४५)

निष्क्रीणीष्व दक्षिणाभिश्च वदन्ति मन्यन्ते गन्धवेम्यो बहुतंयाः पिङ्गलक्ष्या दशं च॥७॥—[६]

तद्विरण्यमभवत्स्मादद्भ्यो हिरण्यं पुनन्ति ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्माऽस्त्यादनस्थिकेन प्रजाः प्रवीयन्तेऽस्थन्वर्तीर्जायन्त
इति यद्विरण्यं धृतेऽवधायं जुहोति तस्मादनस्थिकेन प्रजाः
प्रवीयन्तेऽस्थन्वर्तीर्जायन्त एतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यद् धृतं
तेजो हिरण्यमियं ते शुक्र तनूरिदं वर्च इत्याहु सतेजसमेवैनुः
सतनुम् (४६)

करोत्यथो सम्भरत्यैवैनुं यदबद्धमवदध्याद्भाः प्रजानां
परापातुकाः स्युर्बद्धमवं दधाति गर्भाणां धृत्यै निष्टकर्यं बधाति
प्रजानां प्रजननाय वाग्वा एषा यथसोमक्रयणी जूरसीत्याहु यद्वि
मनसा जवते तद्वाचा वदति धृता मनसेत्याहु मनसा हि वाग्धृता
जुष्टा विष्णव इत्याहु (४७)

यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञायैवैनां जुष्टां करोति तस्यास्ते सत्यसवसः
प्रसव इत्याहु सवितृप्रसूतामेव वाचमवं रुन्धे काण्डेकाण्डे
वै क्रियमाणे यज्ञः रक्षास्सि जिघासन्त्येष खलु वा
अरक्षोहतः पन्था योऽग्नेश्च सूर्यस्य च सूर्यस्य चक्षुरारुहमग्रेरक्षणः
कनीनिंकामित्याहु य एवारक्षोहतः पन्थास्तः सुमारोहति (४८)

वाग्वा एषा यथसोमक्रयणी चिदसि मनसीत्याहु
शास्त्यैवैनामेतत्स्माच्छिष्टाः प्रजा जायन्ते चिदसीत्याहु यद्वि

मनंसा चेतयंते तद्वाचा वर्दति मनासीत्याह् यद्धि मनंसाभिगच्छति
तत्करोति धीरसीत्याह् यद्धि मनंसा ध्यायति तद्वाचा (४९)

वर्दति दक्षिणासीत्याह् दक्षिणा हौषा युजियासीत्याह्
युजियामेवैनां करोति क्षुत्रियासीत्याह् क्षुत्रिया हौषादितिरस्युभयतःशी
यदेवाऽऽदित्यः प्रायणीयो यज्ञानामादित्य उदयनीयस्तस्मादेवमाह
यदबैद्वा स्यादयंता स्याद्यत्पदिबैद्वानुस्तरणी स्यात्प्रमायुको
यजमानः स्यात् (५०)

यत्कर्णगृहीता वार्त्त्वी स्याथ्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो
जिनीयान्मित्रस्त्वा पुदि बंध्रात्वित्याह् मित्रो वै शिवो
देवानान्तेनैवैनां पुदि बंध्राति पूषाध्वनः पात्वित्याहेयं वै
पूषेमामेवास्या अधिपामकः समष्ट्या इन्द्रायाध्यक्षायेत्याहेन्द्रमेवास्या
अध्यक्षं करोति (५१)

अनु त्वा माता मन्यतामनु पितेत्याहानुमतयैवैनया क्रीणाति
सा देवि देवमच्छेहीत्याह् देवी हौषा देवः सोम इन्द्राय
सोममित्याहेन्द्राय हि सोम आहुयते यदेतद्यजुर्न ब्रूयात्परच्येव
सोमक्रयणीयाद्वुद्रस्त्वा वर्तयत्वित्याह् रुद्रो वै कूरः (५२)

देवानान्तमेवास्यै परस्ताद्धधात्यावृत्त्यै कूरमिव वा एतत्करोति
यद्वुद्रस्यं कीर्तयति मित्रस्यं पथेत्याह् शान्त्यै वाचा वा एष वि
क्रीणीते यः सोमक्रयण्या स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि सुह रुद्येत्याह्

वाचैव विक्रीयु पुनरात्मन्वाच् धुत्तेऽनुपदासु कास्य वाग्भवति य एवं वेदं॥ (५३)

सतनुं विष्णवं इत्याह सुमारोहति ध्यायति तद्वचा यजमानः स्यात्करोति कृगो वेदं॥८॥ [७]

षट्दान्यनु नि क्रामति षड् हं वाङ्गाति वदत्युत संवर्थ्सरस्यायने यावत्येव वाक्तामवं रुन्धे सप्तमे पुदे जुहोति सप्तपदा शक्तरी पशवः शक्तरी पशुनेवावं रुन्धे सप्त ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त छन्दाः स्युभयस्यावरुच्यै वस्व्यासि रुद्रासीत्याह रूपमेवास्याः एतन्महिमानम् (५४)

व्याचष्टे बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वत्वित्याहु ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिब्रह्मणैवास्मै पशूनवं रुन्धे रुद्रो वसुभिरा चिकेत्वित्याहावृत्यै पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजंनु इत्याह पृथिव्या ह्यैष मूर्धा यदेवयजंनमिडायाः पुद इत्याहेडायै ह्यैतत्पुदं यथ्सोमक्रयणै घृतवति स्वाहा (५)

इत्याहु यदेवास्यै पुदाद् घृतमपौङ्गयत तस्मादेवमाहु यदध्वर्युरनुग्रावाहुतिं जुहुयादन्योऽध्वर्युः स्याद्रक्षांसि यज्ञः हन्युरुहिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति नान्योऽध्वर्युर्भवति न यज्ञः रक्षांसि ग्रन्ति काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञः रक्षांसि जिघाः सन्ति परिलिखितः रक्षः परिलिखिता अरातयु इत्याहु रक्षसामपंहत्यै (५६)

इदम् ह॒ रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं
 च व॒यं द्विष्प इत्याहूं द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं
 द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति पशवो वै सौमक्रयण्यै
 पदं यावत्मृतः सं वंपति पशूनेवावं रुन्येऽस्मे राय इति सं
 वंपत्यात्मानमेवाध्वर्युः (५७)

पशुभ्यो नान्तरैति त्वे राय इति यजमानाय प्र यच्छति
 यजमान एव रयिं दंधाति तोते राय इति परिया अर्धो वा
 एष आत्मनो यत्पली यथा गृहेषु निधत्ते तादगेव तत्त्वष्टैमती
 ते सपेयेत्याहूं त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानाऽरूपकृद्रूपमेव पशुषु
 दधात्यस्मै वै लोकाय गारहंपत्य आ धीयतेऽमुष्मा आहवनीयो
 यद्वारहंपत्य उपवपेदस्मिलोके पशुमान्स्याद्यदाहवनीये-
 ऽमुष्मिलोके पशुमान्स्यादुभयोरुपं वपत्युभयोरेवैनं लोकयोः
 पशुमन्तं करोति॥ (५८)

मुहिमानुं स्वाहापंहत्या अध्वर्युर्धीयते चतुर्विंशतिश्च॥५॥—————[८]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति विचित्यः सोमा (३) न विचित्या (३)
 इति सोमो वा ओषधीनाऽ राजा तस्मिन् यदापन्नं ग्रसितमेवास्य
 तद्यद्विचिनुयाद्यथास्याद्वसितं निष्खिदति तादगेव तद्यन्न
 विचिनुयाद्यथाक्षत्रापन्नं विधावति तादगेव तत्क्षोधुंकोऽध्वर्युः
 स्यात्क्षोधुंको यजमानः सोमविक्रयिन्सोमं शोधयेत्येव
 ब्रूयाद्यदीतरम् (५९)

यदीतरमुभयैनैव सोमविक्रयिणंमर्पयति तस्मा॑ध्योमविक्रयी
क्षोधुंकोऽरुणो हं स्मा॒हौप॑वेशि॒ सोम॑क्रयं पुवाहं तृ॒तीयसव॑नमवं
रुन्ध इति॑ पशूनां चर्मन्मिमीते पशूनेवावं रुन्धे पशवो हि
तृ॒तीय॑ सवंनं यङ्गामयैतापुशुः स्या॑दित्य॑क्षुतस्तस्यं मिमीतुक्षं वा
अंपशुव्यमपुशुरेव भवति॑ यं कामयैत पशुमान्ध्यात् (६०)

इति॑ लोम॑तस्तस्यं मिमीतुतद्वै पशूना॑ रूप॑ रूपेण॑वास्मै
पशूनवं रुन्धे पशुमानेव भवत्युपामन्ते॑ क्रीणाति॑ सरंसमेवैनं
क्रीणात्युमात्योऽसीत्याहामैवैनं कुरुते शुक्रस्ते ग्रहं इत्याह शुक्रो
ह्यस्य ग्रहोऽनुसाच्छं याति॑ महिमानंमेवास्याच्छं यात्यनंसा (६१)

अच्छं याति॑ तस्मांदनोवाह्यं॑ सुमे जीवंनं यत्र खलु वा
एत॑ शीरूष्णा हरन्ति॑ तस्मा॑च्छीर॒षहार्यं गिरौ जीवंनमुभि॑ त्यं
देव॑ सवितारमित्यतिंछन्दसुर्चा॑ मिमीतेऽतिंच्छन्दा॑ वै सर्वाणि॑
छन्दा॑सि॑ सर्वेभिर॑वैनं छन्दोभिर्मिमीते॑ वर॒ष्म् वा एषा छन्दसां
यदतिंच्छन्दा॑ यदतिंच्छन्दसुर्चा॑ मिमीते॑ वर॒ष्मैवैन॑ समानाना॑
करोत्येकंयैकयो॑ध्यर्गम् (६२)

मिमीतेऽयातयाम्नियायातयाम्नियैवैनं मिमीते॑ तस्मान्नानांवीर्या॑
अङ्गुलयुः॑ सर्वास्वङ्गुष्ठमुप॑ नि॑ गृह्णाति॑ तस्मा॑ध्यमावद्वीर्यो॑
ज्याभिरङ्गुलिभिस्तस्माध्यर्वा॑ अनु॑ सं चरति॑ यथसुह॑ सर्वाभिर्मिमीते॑

सङ्क्षिप्ता अङ्गुलयो जायेरन्नेकं यैकयोर्थ्सर्गं मिमीते तस्माद्विभक्ता
जायन्ते पञ्च कृत्वो यजुषा मिमीते पञ्चाक्षरा पञ्चः पाङ्गो यज्ञो
यज्ञमेवावरुन्धे पञ्च कृत्वस्तूष्णीम् (६३)

दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा विराङ्गन्नं विराङ्गिराजैवान्नाद्यमवरुन्धे
यद्यजुषां मिमीते भूतमेवावरुन्धे यत्तूष्णीं भविष्यद्वै तावानेव
सोमः स्याद्यावन्तं मिमीते यजमानस्यैव स्यान्नापि सदस्यानां
प्रजाभ्यस्त्वेत्युप समूहति सदस्यानेवान्वाभंजति वासुसोपर्नह्यति
सर्वदेवत्यं वै (६४)

वासः सर्वाभिरेवैनं देवताभिः समर्धयति पश्वो वै सोमः
प्राणाय त्वेत्युपर्नह्यति प्राणमेव पशुषु दधाति व्यानाय त्वेत्यनु
शृथ्यति व्यानमेव पशुषु दधाति तस्माऽस्वपन्तं प्राणा न
जंहति॥ (६५)

इतरं पशुमान्य्याद्यात्यनंसोर्थगन्तूष्णीः सर्वदेवत्यं वै त्रयमित्यश्च॥७॥ [९]

यत्कलयां ते शफेनं ते क्रीणानीति पणेतागोर्धं सोम
कुर्यादगोर्धं यजमानमगोर्धमध्वर्युङ्गोस्तु महिमानं नावं तिरेद्ववा
ते क्रीणानीत्येव ब्रूयाद्वोर्धमेव सोमं करोति गोर्धं यजमानं
गोर्धमध्वर्युन्न गोर्महिमानमवं तिरत्यजयां क्रीणाति सतंपसमेवैनं
क्रीणाति हिरण्येन क्रीणाति सशुक्रमेव (६६)

एनं क्रीणाति धेन्वा क्रीणाति साशिरमेवैनं क्रीणात्यृष्टभेण

क्रीणाति सेन्द्रमैवैनं क्रीणात्यनुइहा॑ क्रीणाति वहिर्वा अनुद्वान्
वहिनैव वहिं यज्ञस्य क्रीणाति मिथुनाभ्या॑ क्रीणाति
मिथुनस्यावरुच्ये वासंसा क्रीणाति सर्वदेवत्यं॑ वै वासः
सर्वाभ्य एवैनं देवताभ्यः क्रीणाति दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा
विराङ्गनं विराङ्गुराजैवान्नाद्युमवं रुन्धे (६७)

तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्ण इत्याह पशुभ्यं एव तदध्वर्युर्नि
हुत आत्मनोऽनाव्रस्काय गच्छति श्रियं प्रपश्नोप्रोति य एवं वेद
शुक्रं ते शुक्रेण क्रीणामीत्याह यथायजुरेवैतदेवा वै येन हिरण्येन
सोममक्रीणन्तदभीषहा पुनराददत् को हि तेजसा विक्रेष्यत् इति
येन हिरण्येन (६८)

सोमं क्रीणीयात्तदभीषहा पुनरा ददीत् तेजं एवाऽस-
त्मन्यत्तेऽस्मे ज्योतिः सोमविक्रयिणि तम इत्याहु ज्योतिरेव
यजमाने दधाति तमसा सोमविक्रयिण्मर्पयति यदनुपग्रथ्य
हन्यादन्दशूकास्ताऽ समाऽ सर्पाः स्युरिदमहऽ सर्पाणाँ
दन्दशूकानां ग्रीवा उपं ग्रन्थामीत्याहादन्दशूकास्ताऽ समाऽ सर्प
भवन्ति तमसा सोमविक्रयिणि विघ्यति स्वानं (६९)

भ्राजेत्याहैते वा अमुष्मिलोके सोममरक्षन्तेभ्यो-
ऽधि सोममाहरन् यदेतेभ्यः सोमक्रयणान्नानुदिशेदक्रीतो-
ऽस्य सोमः स्यान्नास्यैतेऽमुष्मिलोके सोमऽ रक्षेयुर्यदेतेभ्यः

सोमुक्रयंणाननुदिशति क्रीतोऽस्य सोमो भवत्येते ऽस्यामुष्मिल्लोके
सोमं रक्षन्ति॥ (७०)

संशुक्रमेव रूप्यु इति येन हिरण्येन स्वान् चतुश्चत्वारि शब्दः ॥ ५ ॥ [१०]

वारुणो वै क्रीतः सोमु उपनद्धो मित्रो न एहि सुमित्रधा
इत्याहू शान्त्या इन्द्रस्योरुमा विंश दक्षिणमित्याहू देवा वै
य सोममक्रीणन्तमिन्द्रस्योरौ दक्षिण आसोदयन्नेष खलु वा
एतरहीन्द्रो यो यजते तस्मादेवमाहोदायुषा स्वायुषेत्याहू देवता
एवान्वारभ्योत् (७१)

तिष्ठत्युर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याहान्तरिक्षदेवत्यो ऽ ह्येतरहि सोमो-
जदित्याः सदोऽस्यदित्याः सदु आ सदेत्याहू यथायुजुरेवैतद्वि वा
एनमेतदर्घयति यद्वारुणं सन्त मैत्रं करोति वारुण्यर्चा सांदयति
स्वयैवैन देवतया समर्घयति वासंसा पुर्यानंह्यति सर्वदेवत्य॑ वै
वासः सर्वाभिरेव (७२)

एनुं देवताभिः समर्घयत्यथो रक्षसामपंहत्यै वनेषु व्यन्तरिक्षं
ततानेत्याहू वनेषु हि व्यन्तरिक्षं ततान् वाजुमर्वथिस्वत्याहू वाजुः
ह्यर्वथ्सु पयो अघ्नियास्वित्याहू पयो ह्यघ्नियासु हृथ्सु क्रतुमित्याहू
हृथ्सु हि क्रतुं वरुणो विक्षवग्निमित्याहू वरुणो हि विक्षवग्निन्दिवि
सूर्यम् (७३)

इत्याहू दिवि हि सूर्यः सोमुमद्रावित्याहू ग्रावाणो वा

अद्रंयस्तेषु वा एष सोमं दधाति यो यजते तस्मादेवमाहोदु त्यं
जातवेदसुमिति सौर्यर्चा कृष्णाजिनं प्रत्यानह्यति रक्षसामपंहत्या
उस्त्रावेतं धूरषाहुवित्याह यथायजुरेवैतत्प्र च्यवस्व भुवस्पतु
इत्याह भूतानाऽ हि (७४)

एष पतिर्विश्वान्यभि धामानीत्याहु विश्वानि ह्ये इषो-
ऽभि धामानि प्रच्यवते मा त्वा परिपरी विंदित्याहु यदेवादः
सोममाहियमाणं गन्धर्वो विश्वावसुः पर्यमुष्णात्तस्मादेवमाहापरिमोषाय-
यजमानस्य स्वस्त्ययन्यसीत्याह यजमानस्यैवैष युजस्यान्वारम्भो-
जनविष्टित्यै वर्णो वा एष यजमानमभ्यैति यत् (७५)

क्रितः सोम उपनद्वो नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसु
इत्याहु शान्त्या आ सोमं वहन्त्यग्निना प्रति तिष्ठते तौ सम्भवन्तौ
यजमानमभि सम्भवतः पुरा खलु वावैष मेघायात्मानमारम्भं चरति
यो दीक्षितो यदग्नीषोमीयं पशुमालभंत आत्मनिष्क्रयं एवास्य स
तस्मात्तस्य नाश्यं पुरुषनिष्क्रयं इव ह्यथो खल्वाहुरग्नीषोमाभ्यां
वा इन्द्रो वृत्रमहन्त्रिति यदग्नीषोमीयं पशुमालभंते वार्त्रघ एवास्य
स तस्माद्वाश्यं वारुण्यर्चा परि चरति स्वयैवैन देवतया परि
चरति॥ (७६)

अन्वारम्भोऽस्वर्गभिरेव सूर्यं भूतानाऽ हैति यदाहुः सुसविशतिश्च॥६॥ [११]

यो वा अयंथादेवतन्त्वामग्ने इन्द्रस्य चित्ति यथा वै वयो वै यदाकूताद्यास्ते अग्ने मर्यं गृहामि प्रजापतिः

सोऽस्माथ्स्तेगान् वाजं कृर्मान् योक्त्रे मित्रावरुणविन्द्रस्य पूष्ण ओजं आनन्दमहरग्रेर्वायोः पन्थाङ्गमैर्यांस्तेऽग्निः
पशुरांसीथपद्धिःशतिः॥२६॥

यो वा एवाहुतिमभवन्पृथिभिरवृद्ध्यानन्दमृषोपश्चाशत॥५८॥

यो वा अयथादेवतं यद्यवजिग्रंसि॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां पष्ठकाण्डे प्रथमः प्रश्नः
समाप्तः॥६-१॥

काण्डे दशिन्यः—७६

आदितः दशिन्यः—१६१०

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

यदुभौ विमुच्याति॒थं गृहीयाद्य॒जं विच्छिन्द्याद्यदुभावविमुच्य
यथानांगतायाति॒थं क्रियते ताद्वगेव तद्विमुक्तोऽन्योऽनङ्घान्भवत्यविमुक्त
ऽन्योऽथाति॒थं गृह्णाति॒ युज्ञस्य॒ सन्तत्यै॒ पत्व्यन्वारभते॒ पक्वी॒ हि
पारीणह्यस्येशो॒ पक्वियैवानुमतं॒ निर्वपति॒ यद्वै॒ पक्वी॒ युज्ञस्य॒ करोति॒
मिथुनं॒ तदथो॒ पक्विया॒ एव॒ (१)

एष युज्ञस्यान्वारम्भोऽनंवच्छित्यै॒ यावद्विवै॒ राजानुचरैरागच्छति॒
सर्वेभ्यो॒ वै तेभ्यं आति॒थं क्रियते॒ छन्दांसि॒ खलु॒ वै सोमस्य॒
राज्ञोऽनुचराण्यग्नेराति॒थ्यमसि॒ विष्णवे॒ त्वेत्याह॑ गायत्रिया॒ एवैतेनं॒
करोति॒ सोमस्याति॒थ्यमसि॒ विष्णवे॒ त्वेत्याह॑ त्रिष्टुभं॒ एवैतेनं॒
करोत्यतिथेराति॒थ्यमसि॒ विष्णवे॒ त्वेत्याह॑ जगत्यै॒ (२)

एवैतेनं॒ करोत्यग्नये॒ त्वा॒ रायस्पोषदाव्रे॒ विष्णवे॒ त्वेत्याहानुष्टुभं॒
एवैतेनं॒ करोति॒ श्येनायं॒ त्वा॒ सोमभृते॒ विष्णवे॒ त्वेत्याह॑ गायत्रिया॒
एवैतेनं॒ करोति॒ पञ्च॑ कृत्वो॒ गृह्णाति॒ पञ्चाक्षरा॒ पङ्किः॒ पाङ्को॒ यज्ञो॒
युज्ञमेवावरुन्धे॒ ब्रह्मवादिनो॒ वदन्ति॒ कस्माऽस्त्याद्वायत्रिया॒ उभयतं॒
आति॒थ्यस्य॑ क्रियते॒ इति॒ यदेवादः॒ सोममा॒ (३)

अहरत्स्माद्वायत्रिया॒ उभयतं॒ आति॒थ्यस्य॑ क्रियते॒
पुरस्ताच्चोपरिष्टाच्च॑ शिरो॒ वा॒ एतद्युज्ञस्य॒ यदाति॒थ्यं॒ नवकपालः॒

पुरोडाशो भवति तस्मांन्नवधा शिरो विष्णूतन्नवंकपालः पुरोडाशो
भवति ते त्र्यस्त्रिकपालास्त्रिवृता स्तोमेन सम्मितास्तेजस्त्रिवृतेजं
एव यज्ञस्य शीरुषं दंधाति नवंकपालः पुरोडाशो भवति ते
त्र्यस्त्रिकपालास्त्रिवृता प्राणेन सम्मितास्त्रिवृद्धै (४)

प्राणस्त्रिवृतमेव प्राणमंभिपूर्वं यज्ञस्य शीरुषं दंधाति
प्रजापतेर्वा एतानि पक्ष्माणि यदश्वाला ऐक्षवी तिरश्ची
यदाश्वालः प्रस्तरो भवत्यैक्षवी तिरश्ची प्रजापतेरेव तच्छक्षुः
सम्भरति देवा वै या आहुतीरजुहवुस्ता असुरा निष्कावंमादन्ते
देवाः कार्ष्ण्यमपश्यन्कर्मण्यो वै कर्मेन कुर्वतेति ते
कार्ष्ण्यमयाऽन्परिधीन् (५)

अकुर्वत तैर्वै ते रक्षाङ्गस्यपाप्नत यत्कार्ष्ण्यमयाः परिधयो
भवन्ति रक्षसामपहत्यै सङ्गस्परशयति रक्षसामनन्वचाराय
न पुरस्तात्परिं दधात्यादित्यो ह्येवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षाङ्गस्यपुहन्त्युद्घर्वे
समिधावा दंधात्युपरिष्ठादेव रक्षाङ्गस्यपहन्ति यजुषान्यां तृष्णीमन्यां
मिथुनत्वाय द्वे आ दंधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो
वदन्ति (६)

अग्निश्च वा एतौ सोमश्च कथा सोमायातिथ्यं क्रियते नाग्न्य
इति यदुग्नावग्निं मथित्वा प्रहरति तेनैवाग्नय आतिथ्यं क्रियते-
जथो खल्वोहुरग्निः सर्वा देवता इति यद्विरासाद्याग्निं मन्थति

हृव्यायैवासंन्रायु सर्वा देवता जनयति॥ (७)

पविंया एव जगत्या आ त्रिवृद्धै पंशुधीन वंदन्त्येकचत्वारिंशत्ता॥७॥ [१]

देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा मिथो विप्रिया आसन्ते-
इ(१)न्योन्यस्मै ज्यैष्यायातिष्ठमानाः पश्चथा व्यक्तामन्त्रग्निर्वसुभिः
सोमो रुद्रैरिन्द्रो मुरुद्विर्वरुण आदित्यैर्बृहस्पतिर्विश्वैर्दैवस्ते-
उमन्यन्तासुरेभ्यो वा इदं भ्रातृव्येभ्यो रघ्यामो यन्मिथो विप्रियाः
स्मो या न इमाः प्रियास्तनुवस्ताः समवद्यामहै ताभ्यः स
निरक्रच्छाद्यः (८)

नः प्रथमोऽ(१)न्योन्यस्मै द्रुह्यादिति तस्माद्यः सतानूनन्त्रिणां
प्रथमो द्रुह्यति स आर्तिमार्च्छति यत्तानूनन्त्र ए समवद्यति
भ्रातृव्याभिभूत्ये भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति पश्च
कृत्वोऽव द्यति पश्चथा हि ते तथसमवद्यन्ताथो पश्चाक्षरा पङ्किः
पाङ्को यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्ध आपतये त्वा गृह्णामीत्याह प्राणो
वै (९)

आपतिः प्राणमेव प्रीणाति परिपतय इत्याह मनो
वै परिपतिर्मने एव प्रीणाति तनूनन्त्र इत्याह तनुवो हि
ते ताः समवद्यन्त शाकुरायेत्याह शक्तये हि ते ताः
समवद्यन्त शक्मन्त्रोजिष्ठायेत्याहौजिष्ठ ए हि ते तदात्मनः
समवद्यन्तानाधृष्टमस्यनाधृष्टमित्याहानाधृष्ट द्यैतदनाधृष्टं
देवानामोजः (१०)

इत्याहौ देवानाऽहूं ह्यैतदोजोऽभिशस्ति पा अनभिशस्तेन्यमित्याहार्था
ह्यैतदनभिशस्तेन्यमनु मे दीक्षां दीक्षापर्तिमन्यतामित्याह
यथायुजुरेवैतद् घृतं वै देवा वज्रं कृत्वा सोममघ्नन्तिकमिंवु खलु
वा अस्यैतचरन्ति यत्तानून्मेण प्रचरन्त्यशुरशुस्ते देव सोमा
प्यायतामित्याहू यत् (११)

एवास्यापुवायते यन्मीयते तदेवास्यैतेना प्याययुत्या
तुभ्युमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वेत्याहोभावेवेन्द्रं च सोमं
चा प्याययुत्या प्यायय सखीन्द्युन्या मेधयेत्याहुर्त्विजो वा अस्य
सखायुस्तानेवा प्याययति स्वस्ति तै देव सोम सुत्यामशीय (१२)

इत्याहौऽशिषेमवैतामा शास्ते प्र वा एतेऽस्मालोकाच्यवन्ते
ये सोममाप्याययन्त्यन्तरिक्षदेवत्यो हि सोम आप्यायित एष्टा
रायः प्रेषे भग्नायेत्याहूं द्यावापृथिवीभ्यामेव नमस्कृत्यास्मिंलोके
प्रति तिष्ठन्ति देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा बिभ्यते ऽग्निं
प्राविंशन्तस्मादाहुरुग्निः सर्वा देवता इति ते (१३)

अग्निमेव वरुणं कृत्वासुरानभ्यं भवन्नग्निमिंवु खलु वा एष प्र
विंशति योऽवान्तरदीक्षामुपैति भ्रातृव्याभिभूत्ये भवत्यात्मना परास्य
भ्रातृव्यो भवत्यात्मानमेव दीक्षयो पाति प्रजामवान्तरदीक्षयो
सन्तरां मेखलाऽ समायच्छते प्रजा ह्यात्मनोऽन्तरतरा तस्व्रतो
भवति मदन्तीभिर्मार्जयते निर्ह्याग्निः शीतेन वायति समिञ्च्यै या
ते अग्ने रुद्रिंया तुनूरित्याहूं स्वयैवैनदेवतोया ब्रतयति सयोनित्वायु

शान्त्यै॥ (१४)

यो वा ओजं आहु यदर्शीयेति तैऽग्ने एकादश च॥७॥ [२]

तेषामसुराणान्तिसः पुरं आसन्नयस्मव्यवमाऽथ रजताऽथ हरिणी ता देवा जेतुन्नाशक्वन्ता उपसदेवाजिगीषन्तस्मादाहुर्यश्वैव वेद यश्व नोपसदा वै मंहापुरं जयन्तीति त इषुः समस्कुर्वताग्निमनीकुः सोमः शल्यं विष्णुन्तेजनन्तेऽब्रुवन्क इमामसिष्यतीति (१५)

रुद्र इत्यब्रुवन्त्रुद्रो वै कूरः सोऽस्यत्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणा अहमेव पश्नामधिपतिरसानीति तस्माद्गुद्रः पश्नामधिपतिस्ताः रुद्रोऽवासृजथस तिसः पुरो भित्त्वैभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदत्त यदुपसदं उपसद्यन्ते भ्रातृव्यपराणुत्त्यै नान्यामाहुतिं पुरस्ताङ्गुहयादन्यामाहुतिं पुरस्ताङ्गुहयात् (१६)

अन्यन्मुखं कुर्याथ्सुवेणाधारमा घारयति यज्ञस्य प्रज्ञात्यै परांडनतिक्रम्य जुहोति परांच एवैभ्यो लोकेभ्यो यजमानो भ्रातृव्यान्प्र णुदत्ते पुनरत्याक्रम्योपसदं जुहोति प्रणुद्यैवैभ्यो लोकेभ्यो भ्रातृव्याजित्वा भ्रातृव्यलोकमभ्यारोहति देवा वै याः प्रातरुपसदं उपासीदन्नहस्ताभिरसुरान्प्राणुदन्त याः सायः रात्रियै ताभिर्यथ्सायं प्रातरुपसदः (१७)

उपसद्यन्तेऽहोरात्राभ्यामेव तद्यजमानो भ्रातृव्यान्प्र णुदत्ते याः

प्रातर्याज्याः स्युस्ताः सायं पुरोनुवाक्याः कुर्यादयांतयामत्वाय तिस्त
उपसद उपैति त्रयं इमे लोका इमानेव लोकान्प्रीणाति षट्थसं
पद्यन्ते पद्मा कृतवं कृत्वनेव प्रीणाति द्वादशाहीने सोम उपैति द्वादश
मासाः संवथ्सुरः संवथ्सुरमेव प्रीणाति चतुर्विंशतिः सम् (१८)

पद्यन्ते चतुर्विंशतिरर्धमासा अर्धमासानेव प्रीणात्याराग्रामवान्त
कामयैतास्मिन्मे लोकेऽर्धुकङ्क स्यादित्येकमग्रेऽथ द्वावथ त्रीनथं
चतुरं एषा वा आराग्रामवान्तरदीक्षास्मिन्नेवास्मै लोकेऽर्धुकं
भवति पुरोवरीयसीमवान्तरदीक्षामुपेयाद्यः कामयैतामुष्मिन्मे
लोकेऽर्धुकङ्क स्यादिति चतुरोऽग्रेऽथ त्रीनथ द्वावथैकमेषा वै
पुरोवरीयस्यवान्तरदीक्षामुष्मिन्नेवास्मै लोकेऽर्धुकं भवति॥ (१९)

अस्मिष्टीति जुहुयाथ्सायं प्रातरुपसदुक्षतुर्विंशतिः सञ्चतुरोऽग्रे षोडश च॥५॥————[३]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति य उपसद उपयन्ति तेषां य उन्नयते
हीयत एव स नोदेनेषीति सूनीयमिव यो वै स्वार्थेतां यताङ्क श्रान्तो
हीयत उत स निष्ठाय सुह वसति तस्माथ्सुकृदुनीय नापरमुन्नयेत
द्वधोन्नयेतैतद्वै पशुना रूप रूपेणैव पशुनवं रुन्धे (२०)

यज्ञो देवेभ्यो निलायतु विष्णु रूपं कृत्वा स पृथिवीं प्राविशत्तं
देवा हस्तान्धसूरभ्यैच्छन्तमिन्द्रं उपर्युपर्यत्यक्तामुर्थसोऽब्रवीत्को
मायमुपर्युपर्यत्यक्तमीदित्यहं दुर्गं हन्तेत्यथ कस्त्वमित्यहं
दुर्गादाहर्तेति सोऽब्रवीदुर्गं वै हन्तावोचथा वराहोऽयं

वांममोषः (२१)

सप्तानां गिरीणां परस्ताद्वित्तं वेद्यमसुराणां विभर्ति तं जहि
यदि दुर्गे हन्तासीति स दर्भपुञ्जीलमुद्घृष्टं सप्त गिरीभित्वा
तमंहन्थसोऽब्रवीदुर्गाद्वा आहर्तावोचथा एतमा हरेति तमेभ्यो
यज्ञ एव यज्ञमाहरुद्यत्तद्वित्तं वेद्यमसुराणामविन्दन्तु तदेकं वेद्यै
वेदित्वमसुराणाम् (२२)

वा इयमग्रं आसीद्यावदासीनः परापश्यति तावदेवानान्ते देवा
अब्रुवन्नस्त्वेव नोऽस्यामपीति कियद्वा दास्याम् इति यावदियः
सलावृकी त्रिः परिक्रामति तावन्नो दुत्तेति स इन्द्रः सलावृकी
रूपं कृत्वेमां त्रिः सर्वतः पर्यक्रामुत्तदिमामविन्दन्तु यदिमामविन्दन्तु
तद्वेद्यै वेदित्वम् (२३)

सा वा इयः सर्वैव वेदिरियति शक्यामीति त्वा अवमायं
यजन्ते त्रिशत्पदानि पश्चात्तिरश्ची भवति षट्ट्रिशत्प्राची
चतुर्विंशतिः पुरस्तात्तिरश्ची दशादश सं पद्यन्ते दशाक्षरा
विराङ्गन्न विराङ्गद्विराजैवान्नाद्यमव रुन्ध उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं
तदपं हन्त्युद्धन्ति तस्मादोषधयः परां भवन्ति बुरुहिः स्तृणाति
तस्मादोषधयः पुनरा भवन्त्युत्तरं बुरुहिष्ठ उत्तरबुरुहिः स्तृणाति
प्रजा वै बुरुहिर्यजमान उत्तरबुरुहिर्यजमानमेवायंजमानादुत्तरं
करोति तस्माद्यजमानोऽयजमानादुत्तरः॥ (२४)

रुचे वाममोषे वैदित्वमसुराणां वैदित्वं भवन्ति पञ्चविंशतिश्च॥५॥ [४]

यद्वा अनीशानो भारमादत्ते वि वै स लिंशते यद्वादेश
साहस्योपसदः स्युस्तिस्तोऽहीनस्य यज्ञस्य विलोम क्रियेत तिस्र
एव साहस्योपसदो द्वादेशाहीनस्य यज्ञस्य सवीर्यत्वायाथो सलोम
क्रियते वथ्मस्यैकः स्तनो भागी हि सोऽथैकुङ्ग स्तनं व्रतमुपैत्यथ
द्वावथ त्रीनथं चतुरं एतद्वै (२५)

क्षुरपविनामं व्रतं येन प्र जातान्नातुव्यान्तुदत्ते
प्रति जनिष्यमाणानथो कर्नीयसैव भूय उपैति चतुरोऽग्ने
स्तनान्व्रतमुपैत्यथ त्रीनथं द्वावथैकमेतद्वै सुजघनं नामं व्रतं
तपस्य एव सुवर्ग्यमथो प्रैव जायते प्रजयो पुशुभिर्यवाग् राजन्यस्य
व्रतं कूरेव वै यवाग् कूर इव (२६)

राजन्यो वज्रस्य रूपं समृद्ध्या आमिक्षा वैश्यंस्य पाकयज्ञस्य
रूपं पुष्ट्यै पयो ब्राह्मणस्य तेजो वै ब्राह्मणस्तेजः पयस्तेजसैव तेजः
पय आत्मन्धत्तेऽथो पयसा वै गर्भ वर्धन्ते गर्भ इव खलु वा एष
यद्विक्षितो यदेस्य पयो व्रतं भवत्यात्मानमेव तद्वर्धयति त्रिव्रतो वै
मनुरासीद्विव्रता असुरा एकव्रताः (२७)

देवाः प्रातर्मध्यन्दिने सायं तन्मनोऽव्रतमासीत्पाकयज्ञस्य
रूपं पुष्ट्यै प्रातश्च सायं चासुराणां निर्मध्यं क्षुधो रूपं
ततस्ते पराभवन्मध्यन्दिने मध्यरात्रे देवानां ततस्तेऽभवन्मध्यसुवर्गं
लोकमायन् यदेस्य मध्यन्दिने मध्यरात्रे व्रतं भवति मध्यतो

वा अन्नेन भुजते मध्यत एव तदूर्जं धत्ते भ्रातृव्याभिभूत्यै
भवत्यात्मना" (२८)

पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति गर्भो वा एष यद्दीक्षितो
योनिर्दीक्षितविमितं यद्दीक्षितो दीक्षितविमितात्प्रवसेद्यथा योनेर्गर्भः
स्कन्दति ताद्वगेव तत्र प्रवस्तव्यमात्मनो गोपीथायैष वै
व्याघः कुलगोपो यदग्निस्तस्माद्दीक्षितः प्रवसेथ्स एनमीश्वरो-
जनूत्थाय हन्तोर्न प्रवस्तव्यमात्मनो गुस्यै दीक्षिणतः शंय एतद्वै
यज्ञमानस्यायतनं इ स्व एवाऽयतने शयेऽग्निमभ्यावृत्य शये
देवता एव यज्ञमभ्यावृत्य शये॥ (२९)

एतद्वै कूर इवैकंब्रता आत्मना यज्ञमानस्य त्रयोदश च॥५॥ [५]

पुरोहितिः देवयज्ञने याजयेद्यां कामयेतोपैनुमुत्तरो यज्ञो
नमेदभि सुवर्गं लोकं जयेदित्येतद्वै पुरोहितिर्देवयज्ञनं यस्य होता
प्रातरनुवाकमनुब्रुवन्नग्निमप आदित्यमभि विपश्यत्युपैनुमुत्तरो यज्ञो
नमत्यभि सुवर्गं लोकं जयत्याप्ते देवयज्ञने याजयेद्वातृव्यवन्तं
पन्था वाधिस्पृशयैक्तर्त वा यावन्नान्से यातवै (३०)

न रथायैतद्वा आसं देवयज्ञनमाप्नोत्येव भ्रातृव्यं नैनं
भ्रातृव्य आप्नोत्येकोन्नते देवयज्ञने याजयेत्पशुकाममेकोन्नताद्वै
देवयज्ञनादङ्गिरसः पशूनसृजन्तान्तरा संदोहविर्धने उन्नतं
स्यादेतद्वा एकोन्नतं देवयज्ञनं पशुमानेव भवति अन्नते
देवयज्ञने याजयेत्पशुवर्गकामच्युन्नताद्वै देवयज्ञनादङ्गिरसः सुवर्गं

लोकमायन्नतुराहंवनीयं च हविर्धानं च (३१)

उन्नतः स्यादन्तरा हविर्धानं च सदशान्तरा सदश्च
गारहंपत्यं चैतद्वै अन्नतं देवयज्ञं सुवर्गमेव लोकमेति
प्रतिष्ठिते देवयज्ञने याजयेत्प्रतिष्ठाकाममेतद्वै प्रतिष्ठितं देवयज्ञं
यथसुर्वतः समं प्रत्येव तिष्ठति यत्रान्याऽन्या ओषधयो व्यतिषक्ताः
स्युस्तद्याजयेत्पुशुकाममेतद्वै पंशुनां रूपं रूपेणैवास्मै
पुशून् (३२)

अवं रुचे पशुमानेव भवति निरकृतिगृहीते देवयज्ञने
याजयेद्यां कामयेत् निरकृत्यास्य यज्ञं ग्राहयेयमित्येतद्वै
निरकृतिगृहीतं देवयज्ञं यथसदृशयै सत्यां ऋक्षनिरकृत्यैवास्य
यज्ञं ग्राहयति व्यावृत्ते देवयज्ञने याजयेद्यावृत्कामं यं पात्रे वा
तल्पे वा मीमांसेरन्माचीनंमाहवनीयात्रवृण्डं स्यात्प्रतीचीनं
गारहंपत्यादेतद्वै व्यावृत्तं देवयज्ञं वि पाप्मना भ्रातृव्येणा वर्तते
नैनं पात्रे न तल्पे मीमांसन्ते कार्यं देवयज्ञने याजयेद्भूतिकामं
कार्यं वै पुरुषो भवत्येव॥ (३३)

यात्रै हविर्धानंश्च पुशून्याप्मनाऽषाढश च॥४॥ [६]

तेभ्य उत्तरवेदिः सिद्धी ही रूपं कृत्वोभयानन्तरापुक्रम्यातिष्ठते
देवा अमन्यन्त यत्तरान् वा इयमुपावर्थ्यति त इदं भविष्यन्तीति
तामुपामन्त्रयन्त साब्रवद्वरं वृणे सर्वान्मया कामान्व्यशजवथं पूर्वा

तु मा॒उग्नेराहु॑तिरश्ववता॒ इति॒ तस्मा॑दुत्तरवेदिं॒ पूर्वा॑मुग्नेर्व्याघा॑रयन्ति॒
वारे॒वृत्तु॒ह्यं॒ ह्यस्यै॒ शम्यया॑ परि॒ मिमीते॒ (३४)

मात्रैवास्यै॒ साऽथो॑ युक्तेनैव॒ युक्तमवं॑ रुन्धे॑ वित्तायनी॑
मे॒ऽसीत्याह॑ वित्ता॑ ह्यैना॑नाव॑त्तिक्तायां॑नी॑ मे॒ऽसीत्याह॑ तिक्तान्॑
ह्यैना॑नावदवंतान्मा॑ नाथि॑तमित्याह॑ नाथितान्॑ ह्यैना॑नावदवंतान्मा॑
व्यथि॑तमित्याह॑ व्यथि॑तान्॑ ह्यैना॑नाव॑द्विदेरुग्निर्भो॑ नामं॑ (३५)

अग्ने॑ अङ्गिरः॑ इति॒ त्रिरहरति॑ य॑ ए॒वैषु॑ लोकेष्वग्न्यस्तानेवावं॑
रुन्धे॑ तूष्णी॑ च॑तुर्थ॒ह॑ हर॑त्यनिरुक्तमेवावं॑ रुन्धे॑ सि॒हीरंसि॑
महिषीर॑सीत्याह॑ सि॒हीर॑ह्यैषा॑ रूपं॑ कृत्वोभयां॑नन्तुरापुकम्याति॑ष्ठदुरु॑
प्रथस्वोरु॑ ते॑ यज्ञपतिः॑ प्रथतामित्याह॑ यजमानमेव॑ प्रजया॑ पशुभिः॑
प्रथयति॑ ध्रुवा॑ (३६)

असीति॑ सः॑ हन्ति॑ धृत्यै॑ देवेभ्यः॑ शुन्धस्व॑ देवेभ्यः॑
शुभ्मस्वेत्यवं॑ चोक्षति॑ प्रचं॑ किरति॑ शुच्चाँ॑ इन्द्रघोषस्त्वा॑ वसुभिः॑
पुरस्ताँत्पात्वित्याह॑ दिग्भ्य॑ ए॒वैनां॑ प्रोक्षति॑ देवाः॑ श्वेदुत्तरवेदिरुपावंवर्ती॑हि॑
वि॑ जयामहा॑ इत्यसुरा॑ वज्रमुद्यत्य॑ देवानुभ्यायन्तु॑ तानिन्द्रघोषो॑
वसुभिः॑ पुरस्ताँदप॑ (३७)

अनुदत्॑ मनो॑जवाः॑ पितृभिर्दक्षिणतः॑ प्रचेता॑ रुद्रैः॑
पश्चाद्विश्वकर्मादित्यैरुत्तरतो॑ यदेवमुत्तरवेदिं॑ प्रोक्षति॑ दिग्भ्य॑
एव॑ तद्यजमानो॑ भ्रातृव्यान्प्रणुदत्॑ इन्द्रो॑ यत्तान्सालावृकेभ्यः॑

प्रायं च्छुत्तान्दक्षिणत उत्तरवेद्या आदन् यत्प्रोक्षणीनामुच्छिष्येत्
तद्वक्षिणत उत्तरवेद्यै नि नयेद्यदेव तत्र कूरं तत्तेन शमयति यं
द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥ (३८)

मिर्मीते नामं ध्युवाऽपं शुचा त्रीणि च॥५॥ [७]

सोत्तरवेदिरब्रवीम्सर्वान्मया कामान्व्यशजवथेति ते
देवा अकामयन्तासुरान्नातृव्यानभि भवेमेति तैऽजुहवुः
सिंहीरसि सपलसाही स्वाहेति तैऽसुरान्नातृव्यानभ्यभवन्ते-
ऽसुरान्नातृव्यानभिभूयाकामयन्त प्रजां विन्देमहीति तैऽजुहवुः
सिंहीरसि सुप्रजावनिः स्वाहेति ते प्रजामविन्दन्त ते प्रजां
वित्त्वा (३९)

अकामयन्त पशून् विन्देमहीति तैऽजुहवुः सिंहीरसि
रायस्पोषवनिः स्वाहेति ते पशूनविन्दन्त ते पशून् वित्त्वा-
ऽकामयन्त प्रतिष्ठां विन्देमहीति तैऽजुहवुः सिंहीरस्यादित्यवनिः
स्वाहेति त इमां प्रतिष्ठामविन्दन्त त इमां प्रतिष्ठां वित्त्वाकामयन्त
देवता आशिष उपेयामेति तैऽजुहवुः सिंहीरस्या वह
देवान्देवयते (४०)

यजमानाय स्वाहेति ते देवता आशिष उपायन्यश्च कृत्वो
व्याघारयति पश्चाक्षरा पङ्किः पाङ्को यज्ञो यज्ञमेवावरुन्धेऽक्षणया
व्याघारयति तस्मादक्षणया पश्वोऽङ्गानि प्रहरन्ति प्रतिष्ठित्यै
भूतेभ्यस्त्वेति सुचुमुद्भूताति य एव देवा भूतास्तेषान्तद्वाग्धेयन्तानेव

तेन प्रीणाति पौतुं द्रवान्परिधीन्परि दधात्येषाम् (४१)

लोकानां विधृत्या अग्रेस्ययो ज्यायाऽसो भ्रातरं आसन्ते
देवेभ्यो हव्यं वहन्तः प्रामीयन्त सौऽग्निरविभेदित्थं वाव स्य
आर्तिमारिष्यतीति स निलायत स यां वनस्पतिष्ववसन्तां पूतुं द्रौ
यामोषधीषु ताऽ सुंगन्धितेजन्ते यां पुशुषु तां पेत्वस्यान्तुरा शङ्के
तं देवताः प्रैषमैच्छुन्तमन्विन्दन्तमंब्रुवन् (४२)

उपं न आ वर्तस्व हव्यं नो वुहेति सौऽब्रवीद्वरं वृणे यदेव
गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दात्तन्मे भ्रातुणां भागधेयमसदिति
तस्माद्यद् गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दति तेषान्तद्वाग्धेयं
तानेव तेन प्रीणाति सौऽमन्यतास्थन्वन्तो मे पूर्वं भ्रातरः
प्रामैषतास्थानि शातया इति स यानि (४३)

अस्थान्यशातयत तत्पूतुद्वभवद्यन्माऽसमुपमृतं तद्वल्लुलु
यदेतान्सम्भारान्सम्भरत्यग्निमेव तथसम्भरत्यग्नेः पुरीषमसीत्याहुग्नेर
यथसम्भारा अथो खल्वाहुरेते वावैनं ते भ्रातरः परि शेरे यत्पौतुं द्रवाः
परिधय इति॥ (४४)

विच्चा दैवयुत एषामंब्रुवन् यानि चतुंशत्वारिंशत्त्वा ॥ ६ ॥ [८]

बद्धमवं स्यति वरुणपाशादेवैने मुश्चति प्र णैनेक्ति मेघ्यै एवैने
करोति सावित्रियर्चा हुत्वा हविर्धन्ते प्र वर्तयति सवितृप्रसूत
एवैने प्र वर्तयति वरुणो वा एष दुर्वागुभयतो बद्धो यदक्षः स

यदुथ्सर्जेद्यजंमानस्य गृहानुभ्युथ्सर्जेथ्सुवागदेव दुर्याः आ वुदेत्याह
गृहा वै दुर्याः शान्त्यै पत्नी (४५)

उपांनक्ति पत्नी हि सर्वस्य मित्रं मित्रत्वाय यद्वै पत्नी
युज्ञस्य कुरोति मिथुनं तदथो पत्निया एवैष युज्ञस्यान्वारम्भो-
जनवच्छित्त्यै वर्त्मना वा अन्वित्य युज्ञ रक्षा॑सि जिघा॑सन्ति
वैष्णवीभ्यामृग्भ्यां वर्त्मनोर्जुहोति युज्ञो वै विष्णुर्युज्ञादेव रक्षा॑स्यपं
हन्ति यदध्वर्युरनुग्रावाहुतिञ्चुहयादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रक्षा॑सि युज्ञ
हन्युः (४६)

हिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति
न युज्ञ रक्षा॑सि ग्रन्ति प्राची प्रेतमध्वरं कुल्पयन्ती इत्याह
सुवर्गमेवैनं लोकं गमयत्यत्र रमेथां वर्ष्मन्पृथिव्या इत्याह वर्ष्म
ह्यैतत्पृथिव्या यद्वैवयजन्तुः शिरो वा एतद्युज्ञस्य यद्विर्धानन्दिवो
वा विष्णवुत वा पृथिव्याः (४७)

इत्याशीर्पदयुर्चारा दक्षिणस्य हविर्धानस्य मेर्थो नि हन्ति
शीर्षत एव युज्ञस्य यजमान आशिषोऽवं रुन्धे दुण्डो वा
औपरस्तृतीयस्य हविर्धानस्य वषट्कारेणाक्षमच्छन्दत्तीय
छुदिरहविर्धानयोरुदाहियते तृतीयस्य हविर्धानस्यावरुच्छै शिरो वा
एतद्युज्ञस्य यद्विर्धानविष्णों रुराटमसि विष्णोः पृष्ठमसीत्याह
तस्मादेतावद्धा शिरो विष्णूतं विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवमसीत्याह

वैष्णवः हि देवताया हविर्धानं यं प्रथमं ग्रन्थिं ग्रंथीयाद्यत्तं न
विंस्तुः सयेदमेहेनाध्वर्युः प्रमायेत् तस्माथ्स विस्तस्यः॥ (४८)

पर्वी हनुर्वा पृथिव्या विष्यूतं विष्णोः पद्मिंशतिश्च॥४॥ [१]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्यभ्रिमा दत्ते प्रसूत्या
अश्विनोऽबहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानांमध्वर्यू आस्तां पूष्णो
हस्तांभ्यामित्याहू यत्यै वज्रं इव वा एषा यदभ्रिभ्रिरसि
नारिरसीत्याहू शान्त्यै काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञः रक्षाः सि
जिघाः सन्ति परिलिखितः रक्षः परिलिखिता अरातयु इत्याहू
रक्षसामपंहत्यै (४९)

इदम् रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं
चं वृयं द्विष्म इत्याहू द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनु
द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा
पृथिव्यै त्वेत्याहैभ्य एवैनाल्लोकेभ्यः प्रोक्षति पुरस्तादुर्वाचीं प्रोक्षति
तस्मात् (५०)

पुरस्तादुर्वाचीं मनुष्यां ऊर्जमुप जीवन्ति कूरमिव वा
एतत्करोति यत्खनन्त्युपोऽवं नयति शान्त्यै यवं मतीरवं नयत्यूर्गवै
यवं ऊर्गुदुम्बरं ऊर्जेवोर्जः समर्धयति यजमानेनु समितौदुम्बरी
भवति यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं दधाति पितृणा ः
सदनम् सीति बुरुहिरवं स्तृणाति पितृदेवत्यम् (५१)

ह्येतद्यन्निखांतं यद्वरुहिरनवस्तीर्य मिनुयात्पिंतुदेवत्या
 निखांता स्याद्वरुहिरनवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनां मिनोत्यथो
 स्वारुहंमेवैनांक्षण्युद्विवङ्गं स्तभानान्तरिक्षं पृष्ठेत्याहैषां लोकानां
 विधृत्यै द्युतानस्त्वां मारुतो मिनोत्वित्याह द्युतानो ह स्म वै
 मारुतो देवानामौदुम्बरो मिनोति तेनैव (५२)

एनां मिनोति ब्रह्मवर्णे त्वा क्षत्रवनिमित्याह यथायुजुरेवैतद्
 घृतेन द्यावापृथिवी आ पृष्ठेथामित्यौदुम्बर्या जुहोति द्यावा-
 पृथिवी एव रसेनानक्त्यान्तमन्ववस्त्रावयत्यान्तमेव यजमानं
 तेजसाऽनक्त्यैन्द्रमसीति छुदिरधि नि दंधात्यैन्द्रः हि देवतंया
 सदो विश्वजुनस्य छायेत्याह विश्वजुनस्य ह्येषा छाया यथ्मदो
 नवंछदि (५३)

तेजस्कामस्य मिनुयात् त्रिवृता स्तोमेन सम्मितं तेजस्त्रिवृत्-
 तेजस्व्येव भवत्येकादशछदीन्द्रियकामस्यैकादशाक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं
 त्रिष्टुगिन्द्रियाव्येव भवति पञ्चदशछदि भ्रातृव्यवतः पञ्चदशो
 वज्रो भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशछदि प्रजाकामस्य सप्तदशः प्रजा-
 पतिः प्रजापतेरास्या एकंविंशतिछदि प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशः
 स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्या उदरं वै सदु ऊर्गुदुम्बरो मध्यत
 औदुम्बरो मिनोति मध्यत एव प्रजानामूर्ज दधाति तस्मात् (५४)

मध्यत ऊर्जा भुञ्जते यजमानलोके वै दक्षिणानि
 छदीर्षि भ्रातृव्यलोक उत्तराणि दक्षिणान्युत्तराणि करोति

यजंमानमेवायंजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजंमानोऽयंजमानादुत्तरो-
अन्तर्वर्तान्करोति व्यावृत्त्यै तस्मादरण्यं प्रजा उपं जीवन्ति परि-
त्वा गिर्वणो गिर इत्याह यथायजुरेवैदिन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य
ध्रुवमसीत्याहैन्द्रं हि देवतया सदो यं प्रथमं ग्रन्थिं ग्रंथीयाद्यतं
न विस्तुःसयेदमेहेनाध्वर्युः प्र मीयेत तस्माथ्म विस्त्रस्यः॥ (५)

अपहत्यै तस्मात्पितृदेवत्यन्तेनैव नवच्छिदि तस्माथ्मदः पञ्चदश च॥७॥ [१०]

शिरो वा एतद्यजस्य यद्धविर्धनं प्राणा उपरवा हविर्धने-
खायन्ते तस्माच्छीरूषन्प्राणा अधस्तोत्खायन्ते तस्मादधस्तच्छीर्ष्यः
प्राणा रक्षोहणो वलगृहनो वैष्णवान्खनामीत्याह वैष्णवा
हि देवतयोपरवा असुरा वै निर्यन्तो देवानां प्राणेषु
वलुगान्ध्रेखनन्तान्बाहुमात्रेऽन्विन्दन्तस्माद्वाहुमात्राः खायन्त
इदमुहं तं वलुगमुद्धपामि (५६)

यं नः समानो यमसमानो निचुखानेत्याहु द्वौ वाव
पुरुषौ यश्वैव समानो यश्वासमानो यमेवास्मै तौ वलुगं
निखनतस्तमेवोद्धृपति सं तृणत्ति तस्माथ्मसन्तुणा अन्तरुतः प्राणा
न सम्भिनत्ति तस्मादसम्भिन्नाः प्राणा अपोऽवं नयति तस्मादद्र्दा
अन्तरुतः प्राणा यवंमतीरवं नयति (५७)

ऊर्गवं यवं प्राणा उपरवाः प्राणेष्वेवोर्जं दधाति बुरुहिरवं
स्तृणाति तस्माल्लोमुशा अन्तरुतः प्राणा आज्येन् व्याघारर्यति तेजो-

वा आज्यं प्राणा उपरवाः प्राणेष्वेव तेजों दधाति हनुं वा एते
यज्ञस्य यदधिष्वर्णे न सं तृणत्यसन्तृणे हि हनुं अथो खलुं
दीर्घसोमे सन्तृद्ये धृत्ये शिरो वा एतद्यज्ञस्य यद्विर्धानम् (५८)

प्राणा उपरवा हनुं अधिष्वर्णे जिह्वा चर्म ग्रावाणो दन्ता
मुखमाहवनीयो नासिकोत्तरवेदिरुदरः सदौ यदा खलु वै जिह्वां
दथस्वधि खादत्यथ मुखं गच्छति यदा मुखं गच्छत्यथोदरं गच्छति
तस्माद्विर्धाने चर्मन्त्रधि ग्रावभिरभिषुत्याहवनीये हुत्वा प्रत्यशं
पुरेत्य सदसि भक्षयन्ति यो वै विराजो यज्ञमुखे दोहुं वेदं दुह
एवैनांमियं वै विराद्वस्यै त्वक्लर्मोधोऽधिष्वर्णे स्तनो उपरवा ग्रावाणो
वृथ्सा क्रत्विजो दुहन्ति सोमः पयो य एवं वेदं दुह एवैनांम्॥ (५९)

त्रृपामि यवंमतीरवं नयति हविर्धानमेव त्रयोविशतिश्च॥४॥ [११]

यदुभौ देवासुरा मिथस्तेषां सुवर्गं यद्वा अर्नीशानः पुरोहविषि तेष्यः सोत्तरवेदिर्बुद्धं देवस्याभिः
शिरो वा एकांदशा॥११॥

यदुभावित्याह देवानां यज्ञो देवेष्यो न रथाय यजमानाय पुरस्ताद्वर्चीन्नवंपश्चाशत्॥५९॥
यदुभौ दुह एवैनांम्॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां षष्ठकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः
समाप्तः॥६-२॥

काण्डे दशिन्यः—१३५

आदितः दशिन्यः—१७४९

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

चात्वार्लाङ्घिष्ठियानुपं वपति योनिर्वै यज्ञस्य चात्वारं यज्ञस्य
सयोनित्वाय देवा वै यज्ञं पराजयन्त तमाग्नीध्रात्पुनरपाजयन्त्रेतद्वै
यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रं यदाग्नीध्राङ्घिष्ठियान् विहरति यदेव
यज्ञस्यापराजितं तत एवैन् पुनस्तनुते पराजित्येव खलु वा एते
यन्ति ये बहिष्पवमानः सर्पन्ति बहिष्पवमाने स्तुते (१)

आहाग्नीदग्नीन् वि हर बरुहिः स्तृणाहि पुरोडाशाऽ अलं
कुर्विति यज्ञमेवापजित्य पुनस्तन्वाना यन्त्यङ्गारैर्द्वे सर्वने वि
हरति शलाकाभिस्तृतीयः सशुक्रत्वायाथो सम्भरत्येवैनद्विष्ठिया
वा अमुष्मिल्लोके सोममरक्षन्तेभ्योऽधि सोममाहरन्तमन्ववायन्तं
पर्यविशन् य एवं वेदं विन्दते (२)

परिवेष्टारन्ते सोमपीथेन व्याध्यन्त ते देवेषु सोमपीथमैच्छन्त
तां देवा अब्रुवन्देष्टे नामी कुरुध्वमथं प्र वापस्यथं न वेत्यग्नयो
वा अथ धिष्ठियास्तस्माद्विनामा ब्राह्मणोऽर्धुकस्तेषां ये नेदिष्ठं
पर्यविशन्ते सोमपीथं प्राप्तुवन्नाहवनीय आग्नीध्रीयो होत्रीयो
मार्जलीयस्तस्मात्तेषु जुहृत्यतिहाय वषद्वरोति वि हि (३)

एते सोमपीथेनाध्यन्त देवा वै याः प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये

पुरस्तादसुरा आसन्ताऽस्ताभिः प्राणुदन्त याः प्रतीचीर्ये
पश्चादसुरा आसन्ताऽस्ताभिरपानुदन्त प्राचीरन्या आहुतयो हूयन्ते
प्रत्यङ्गासीनो धिष्ठियन्वाघारयति पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च यजमानो
भ्रातृव्यान्प्रणुदते तस्मात्परांचीः प्रजाः प्रवीयन्ते प्रतीर्चीः (४)

जायन्ते प्राणा वा एते यद्धिष्ठिया यदध्वर्युः प्रत्यङ्गिष्ठियान्तिसप्ते
कर्षेत्प्रमायुक्तः स्यान्नाभिर्वा एष यज्ञस्य यद्धोतोर्ध्वः खलु वै
नाभ्यै प्राणोऽवाङ्पानो यदध्वर्युः प्रत्यङ्गोतारमतिसर्पेदपाने
प्राणं दध्यात् प्रमायुक्तः स्यान्नाध्वर्युरुपं गायेद्वाग्वीर्यो वा
अध्वर्युर्यदध्वर्युरुपगायेदुद्गात्रे (५)

वाचः सम्प्रयच्छेदुपदासुकास्य वारख्याद्वृह्णवादिनो वदन्ति
नासऽस्थिते सोमेऽध्वर्युः प्रत्यङ्गसदोऽतीयादथ कथा दाक्षिणानि
होतुमेति यामो हि स तेषां कस्मा अहं देवा यामं वायामं वानु
ज्ञास्यन्तीत्युत्तरेणाग्नींप्रं परीत्यं जुहोति दाक्षिणानि न प्राणान्सं
कर्षति न्यन्ये धिष्ठिया उप्यन्ते नान्ये यान्निवपति तेन तान्मीणाति
यान्न निवपति यदनुदिशति तेन तान्॥ (६)

स्तुते विन्दते हि वीयन्ते प्रतीर्चीरुद्गात्र उप्यन्ते चतुर्दश च॥६॥ [१]

सुवर्गय वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्वैसर्जनानि
द्वाभ्यां गारहपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या
आग्नीधे जुहोत्यन्तरिक्ष एवा क्रमत आहवनीये जुहोति

सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति देवान् वै सुवर्गं लोकं यतो
रक्षाऽस्यजिधाऽसन्ते सोमैन् राजा रक्षाऽस्यपहत्यासुमात्मानं
कृत्वा सुवर्गं लोकमायुत्रक्षसामनुपलाभायात् सोमो भवत्यर्थं (७)

वैसुर्जनानि जुहोति रक्षसामपहत्यै त्वऽ सोम तनूकृद्ध्य
इत्याह तनूकृद्ध्येष द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्य इत्याहान्यकृतानि हि
रक्षाऽस्युरु यन्तासि वर्त्थमित्याहोरु णस्कृधीति वावैतदाह
जुषाणो असुराज्यस्य वेत्वित्याहासुमेव यजमानं कृत्वा सुवर्गं
लोकं गमयति रक्षसामनुपलाभाया सोमं ददते (८)

आ ग्रावण आ वायव्यान्या द्रोणकलशमुत्पन्नीमा
नयन्त्यन्वनाऽसि प्र वर्तयन्ति योवदेवास्यास्ति तेन सह सुवर्गं
लोकमेति नयवत्यर्चाग्नीधे जुहोति सुवर्गस्य लोकस्याभिनीत्यै
ग्रावणो वायव्यानि द्रोणकलशमाग्नीधे उपं वासयति वि ह्येन
तैर्गृह्णते यथसुहोपवासयेदपुवायेतं सौम्यर्चा प्र पादयति स्वया (९)

एवैनं देवतया प्र पादयत्यदित्याः सदोऽस्यदित्याः सद आ
सीदेत्याह यथायुजुरेवैतद्यजमानो वा एतस्य पुरा गोसा भवत्येष
वो देव सवितः सोम इत्याह सवितृप्रसूत एवैनं देवताभ्यः सम्प्र
यच्छत्येतत्त्वऽ सोम देवो देवानुपांग इत्याह देवो ह्येष सन् (१०)

देवानुपैतीदमहं मनुष्यो मनुष्यानित्याह मनुष्यो ऽ ह्येष
सन्मनुष्यानुपैति यदेतद्यजुर्न ब्रूयादप्रजा अपशुर्यजमानः स्याथसुह

प्रुजया॑ सुह रायस्पोषेत्याह प्रुजयैव पुशुभिः सुहेमं लोकमुपावर्तते
नमो देवेभ्यु इत्याह नमस्कारो हि देवानां स्वधा पितृभ्यु इत्याह
स्वधाकारो हि (११)

पितृणामिदम् ह निर्वर्णस्य पाशादित्याह वरुणपाशादेव
निर्मुच्यतेऽग्ने॒ ब्रतपत आ॒त्मनः पूर्वा॑ तु नूरादेयेत्याहुः को हि तद्वेद्
यद्वसीयान्थस्वे वशे॑ भूते पुनर्वा॑ ददाति॑ न वेति॑ ग्रावाणो॑ वै सोमस्य
राज्ञौ मलिमुसेना॑ य एवं विद्वान्नाव्यन् आग्नीध्र उपवासयाति॑ नैनं
मलिमुसेना॑ विन्दति॥ (१२)

अथ ददते॑ स्वया॑ सन्ध्यवधाकारो हि विन्दति॥६॥ [२]

वैष्णव्यर्चा॑ हुत्वा॑ यूपमच्छैति॑ वैष्णवो॑ वै देवतया॑ यूपः॑
स्वयैवैनं॑ देवतयाच्छ्रुत्यत्यन्यानगां॑ नान्यानुपांगामित्याहाति॑
ह्यन्यानेति॑ नान्यानुपैत्यर्वाक्षां॑ परैरविदं पुरोऽवैरित्याहुर्वाग्ध्येनुं॑
परैर्विन्दति॑ पुरोवैरैस्तं त्वा॑ जुषे॑ (१३)

वैष्णवं देवयज्याया॑ इत्याह देवयज्यायै ह्यैनं जुषते॑ देवस्त्वा॑
सविता॑ मध्वानक्षित्याहु॑ तेजसैवैनंमनत्तयोषधे॑ त्रायस्वैनङ्गु॑ स्वधिते॑
मैनेऽ॑ हि॑ सीरित्याहु॑ वज्रो॑ वै स्वधिति॑ शान्त्यै॑ स्वधितेर्वृक्षस्य
बिभ्यतः॑ प्रथमेन॑ शक्तलेन॑ सुह तेजः॑ परा॑ पतति॑ यः॑ प्रथमः॑ शक्तलः॑
परापतेत्तमप्या॑ हरेऽथसतेजसम्॑ (१४)

एवैनुमा॑ हरतीमे॑ वै लोका॑ यूपात्प्रयुतो॑ बिभ्यति॑ दिवमग्रेण॑

मा लैखीरुन्तरिक्षं मध्येन मा हि सीरित्याहैभ्य एवैन लोकेभ्यः
शमयति वनस्पते शतवलशो वि रोहेत्यावश्चने जुहोति
तस्मादावश्चनाद्वृक्षाणां भूया स उत्तिष्ठन्ति सुहस्रवलशा वि वृय
रुहेमेत्याहाऽशिष्मेवैतामा शास्तेऽनक्षसङ्गम् (१५)

वृश्चेद्यदक्षसङ्गं वृश्चेदधर्ष्टपं यजमानस्य प्रमायुक्तं
स्याद्यं कामयेताप्रतिष्ठितः स्यादित्यारोहं तस्मै वृश्चेदेष वै
वनस्पतीनामप्रतिष्ठितोऽप्रतिष्ठित एव भवति यं कामयेतापशुः
स्यादित्यंपर्ण तस्मै शुष्काग्रं वृश्चेदेष वै वनस्पतीनामपशव्यो-
ऽपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्स्यादिति बहुपर्ण तस्मै
बहुशाखं वृश्चेदेष वै (१६)

वनस्पतीनां पशव्यः पशुमानेव भवति प्रतिष्ठितं
वृश्चेत्प्रतिष्ठाकामस्यैष वै वनस्पतीनां प्रतिष्ठितो यः सुमे
भूम्यै स्वाद्योनै रुढः प्रत्येव तिष्ठति यः प्रत्यङ्गपंनतस्तं वृश्चेथ्स
हि मेधमभ्युपनतः पश्चारलिं तस्मै वृश्चेद्यं कामयेतोपैनमुत्तरो यज्ञो
नमेदिति पश्चाक्षरा पुङ्किः पाङ्को यज्ञ उपैनमुत्तरो यज्ञः (१७)

नमति षडरलिं प्रतिष्ठाकामस्य षड्वा ऋतवं ऋतुष्वेव प्रति-
तिष्ठति सप्तारलिं पशुकामस्य सप्तपदा शक्तरी पशवः शक्तरी
पशुनेवाव रुन्धे नवारलिं तेजस्कामस्य त्रिवृता स्तोमैन सम्मितं
तेजस्मिवृतेजस्व्येव भवत्येकादशारलिमिन्द्रियकामस्यैकादशाक्षरा
त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुगिन्द्रियाव्येव भवति पश्चदशारलिं भ्रातृव्यवतः

पञ्चदशो वज्रो भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदशारलिं प्रजाकामस्य सप्तदशः
प्रजापंतिः प्रजापतेरास्या एकवि॒शत्यरलिं प्रतिष्ठाकामस्यैक-
वि॒शः स्तोमानां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्या अष्टाश्रिंर्भवत्यष्टाक्षरा गायत्री
तेजों गायत्री गायत्री यज्ञमुखं तेजसैव गायत्रिया यज्ञमुखेन्
सम्मितः॥ (१८)

जूषे सतेजसुमनक्षमसङ्गं बहुशाखं वृश्चेदेष वै यज्ञ उपैनुमुत्तरो यज्ञ आस्या एकान्नवि॒शतिश्च॥६॥ [३]

पृथिव्यै त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वेत्याहैभ्य एवैनं लोकेभ्यः
प्रोक्षति॒ परांश्च प्रोक्षति॒ परांडिव् हि सुवर्गो लोकः क्रूरमिव् वा
एतत्करोति॒ यत्खनत्युपोवं नयति॒ शान्त्ये॒ यवमतीरवं नयुत्यूर्वे॒ यवो
यजमानेन् यूपः सम्मितो यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं
दधाति (१९)

पितृणा॑ २ सदनमसीति॑ बुरुहिरवं स्तृणाति पितृदेवत्य १३
ह्यैतद्यन्निखातं यद्वरुहिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्यो॑ निखातः
स्याद्वरुहिरवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनमिनोति॑ यूपशक्लमवास्यति॑
सतेजसमेवैनमिनोति॑ देवस्त्वा॑ सविता॑ मध्वानुक्तियाह॑
तेजसैवैनमनक्ति॑ सुपिष्पुलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इति॑ चृषालं प्रति॑ (२०)

मुश्ति॑ तस्माच्छीरप्त ओषधयः॑ फलं॑ गृहन्त्यनक्ति॑
तेजो वा आज्यं॑ यजमानेनाग्निष्ठाश्रिः॑ सम्मिता॑ यदग्निष्ठा-
मश्रिमनक्ति॑ यजमानमेव तेजसानक्तयान्तमनक्तयान्तमेव यजमानं

तेजसानक्ति सर्वतः परिं मृशत्यपरिवर्गमेवास्मिन्तेजो दधात्युद्दिवङ्गं
स्तभानान्तरिक्षं पृष्ठेत्याहैषां लोकानां विधृत्यै वैष्णव्यर्चा (२१)

कल्पयति वैष्णवो वै देवतंया यूपः स्वयैवैन् देवतंया कल्पयति
द्वाभ्यां कल्पयति द्विपाद्यजंमानः प्रतिष्ठित्यै यं कामयेत् तेजसैनं
देवतांभिरिन्द्रियेण व्यर्धयेयुमित्यग्निष्ठां तस्याश्रिमाहवनीयांदित्थं
वेत्थं वाति नावयेत्तेजसैवैन् देवतांभिरिन्द्रियेण व्यर्धयति यं
कामयेत् तेजसैनं देवतांभिरिन्द्रियेण समर्धयेयुमिति (२२)

अग्निष्ठां तस्याश्रिमाहवनीयेन् सम्मिनुयात्तेजसैवैन्
देवतांभिरिन्द्रियेण समर्धयति ब्रह्मवर्णे त्वा क्षत्रवनिमित्याह
यथायजुरेवैतत्परि व्ययत्यूर्ग्वे रशना यजमानेन यूपः सम्मितो
यजमानमेवोर्जा समर्धयति नाभिदुघ्ने परि व्ययति नाभिदुघ्न
एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्नाभिदुघ्न ऊर्जा भुञ्जते यं
कामयेतोर्जेनम् (२३)

व्यर्धयेयुमित्यूर्ध्वा वा तस्यावाचीं वावोहेदूर्जैवैन् व्यर्धयति यदि
कामयेत् वर्षुकः पर्जन्यः स्यादित्यवाचीमवोहेद्वृष्टिमेव नि यच्छति
यदि कामयेतावर्षुकः स्यादित्यूर्ध्वामुद्देद्वृष्टिमेवोर्धच्छति पितृणां
निखातं मनुष्याणामूर्ध्वं निखातादा रशनाया ओषधीनाऽ रशना
विश्वेषाम् (२४)

देवानामूर्ध्वं रशनाया आ चृषालादिन्द्रस्य चृषालः

साध्यानामतिरिक्तं स वा एष सर्वदेवत्यो यद्यूपे यद्यूपं मिनोति
सर्वा एव देवताः प्रीणाति यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्ते-
ऽमन्यन्त मनुष्यां नोऽन्वाभविष्यन्तीति ते यूपैन योपयित्वा सुवर्गं
लोकमायन्तमृषये यूपैनैवानु प्राजानन्तद्यूपस्य यूपत्वम् (२५)

यद्यूपं मिनोति सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै पुरस्तान्मिनोति
पुरस्ताद्वि यज्ञस्य प्रज्ञायतेऽप्रज्ञातः हि तद्यदतिपन्न आहुरिदं
कार्यमासीदिति साध्या वै देवा यज्ञमत्यमन्यन्त तान् यज्ञो
नास्पृशत्तान् यद्यज्ञस्यातिरिक्तमासीत्तदस्पृशदतिरिक्तं वा
एतद्यज्ञस्य यदग्रावग्निं मथित्वा प्रहरत्यतिरिक्तमेतत् (२६)

यूपस्य यदूर्ध्वं चृषालात्तेषां तद्वागधेयं तानेव तेन प्रीणाति
देवा वै सङ्स्थिते सोमे प्र सुचोहरन्म यूपं तेऽमन्यन्त यज्ञवेशसं
वा इदं कुर्म इति ते प्रस्तुरः सुचान्निष्कर्यणमपश्यन्त्स्वरु-
यूपस्य सङ्स्थिते सोमे प्र प्रस्तुरः हरति जुहोति
स्वरुमयज्ञवेशसाय॥ (२७)

दधाति प्रत्युचा समर्धयेऽमित्यूर्जेन विशेषां यूपत्वमतिरिक्तमेतद्विचत्वारि॑शब्दा॥९॥————[४]

साध्या वै देवा अस्मिंलोक आसन्नान्यलिकिश्चन मिषत्ते-
ऽग्निमेवाग्नये मेधायालभन्त न ह्यन्यदालभ्यमविन्दन्ततो वा इमाः
प्रजाः प्राजायन्त यदग्रावग्निं मथित्वा प्रहरति प्रजानां प्रजननाय
रुद्रो वा एष यदग्निर्यजमानः पशुर्यत्पशुमालभ्यग्निं मन्त्रेद्रुद्राय

यजंमानम् (२८)

अपि दध्यात्प्रमायुक्तः स्यादथो खल्वाहुरग्निः सर्वा देवता हुविरेतद्यत्पशुरिति यत्पशुमालभ्यग्निं मन्थति हुव्यायैवासन्नाय सर्वा देवता जनयत्युपाकृत्यैव मन्थस्तत्रेवालंब्धं नेवानालब्धमग्नेर्जन्निवृष्ट्यौ स्थ इत्याहु वृष्ट्यौ (२९)

ह्येतावुर्वश्यस्यायुरसीत्याह मिथुनत्वाय घृतेनाक्ते वृष्ट्यं दधाथामित्याहु वृष्ट्यं शुद्धेते दधाते ये अग्निङ्गायत्रं छन्दोऽनुप्र जायस्वेत्याहु छन्दोभिरेवैन् प्र जनयत्यग्नये मध्यमानायानुब्रूहीत्याह सावित्रीमृच्चमन्वाह सवितृप्रसूत एवैन् मन्थति जातायानुब्रूहि (३०)

प्रहियमाणायानुब्रूहीत्याह काण्डेकाण्ड एवैन् क्रियमाणे समर्धयति गायत्रीः सर्वा अन्वाह गायत्रछन्दा वा अग्निः स्वेनैवैन् छन्दसा समर्धयत्यग्निः पुरा भवत्यग्निं मधित्वा प्र हरति तौ सम्भवन्तौ यजंमानमभि सम्भवतो भवतं नः समनसावित्याह शान्त्ये प्रहृत्य जुहोति जातायैवास्मा अन्नमपि दधात्याज्येन जुहोत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम यदाज्यं प्रियेणैवैन् धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा॥ (३१)

यजंमानमाह वृष्ट्यौ जातायानुब्रूहीत्यादादश च॥४॥

[५]

इषे त्वेति बुरुहिरा दत्त इच्छत इव ह्येष यो यजंत

उपवीरसीत्याहोप् ह्येनानाकरोत्युपो देवान्दैवीर्विशः प्रागुरित्याहु
दैवीरह्येता विशः सतीर्देवानुपयन्ति वहीरुशिजु इत्याहुर्लिंजो वै
वहंय उशिजुस्तस्मादेवमाहु बृहस्पते धारया वसूनीति (३२)

आहु ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनवं रुम्ये हुव्या
तै स्वदन्तामित्याह स्वदयत्येवैनान्देवं त्वष्टर्वसु रण्वेत्याहु त्वष्टा वै
पशूनां मिथुनानाऽरुपकृद्रूपमेव पशुषु दधाति रेवती रमध्वमित्याह
पशवो वै रेवतीः पशूनेवास्मै रमयति देवस्य त्वा सवितुः प्रसुव
इति (३३)

रशनामा दत्ते प्रसूत्या अश्विनोर्बहुभ्यामित्याहश्विनौ हि
देवानांमध्वर्यू आस्तां पूष्णो हस्ताभ्यामित्याहु यत्या कृतस्य त्वा
देवहविः पाशेना रभु इत्याहु सत्यं वा कृतः सत्येनैवैनमृतेना
रभतेऽक्षण्या परि हरति वध्यः हि प्रत्यश्च प्रतिमुश्वन्ति व्यावृत्त्यै
धर्षा मानुषानिति नि युनक्ति धृत्या अन्नः (३४)

त्वौषधीभ्यः प्रोक्षामीत्याहान्नो ह्येष ओषधीभ्यः सम्भवति
यत्पशुरपां पेरुरसीत्याहैष ह्यपां पाता यो मेधायारभ्यते स्वात्तं
चिथ्मदेव एव हुव्यमापो देवीः स्वदतैनमित्याह स्वदयत्येवैनमुपरिष्ठात्प्रो
मेध्यं करोति पाययत्यन्तरुत एवैनं मेध्यं करोत्युधस्तादुपोक्षति
सुर्वतं एवैनं मेध्यं करोति॥ (३५)

अग्निना वै होत्रां देवा असुरानभ्यं भवन्नग्नये समिध्यमांनायानु
ब्रूहीत्योहु भ्रातृव्याभिभूत्यै सुसदंश सामिधेनीरन्वाह सप्तदशः
प्रजापतिः प्रजापतेरास्यै सुप्तदशान्वाहु द्वादश मासाः पञ्चतत्त्वः स
संवथ्सरः संवथ्सरं प्रजा अनु प्रजायन्ते प्रजानां प्रजननाय देवा वै
सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्थ्स प्रजापतिस्तूष्णीमाधारम् (३६)

आधारयुत्ततो वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाधारमाधारयति
यज्ञस्यानुख्यात्या असुरेषु वै यज्ञ आसीत्तं देवास्तूष्णीऽहोमेनावृञ्जत्
यत्तूष्णीमाधारमाधारयति भ्रातृव्यस्यैव तद्यज्ञं वृङ्गे परिधीन्थसम्मार्द्धि
पुनात्येवैनान्निश्चिः सम्मार्द्धि त्रावृद्धि यज्ञोऽथो रक्षसामपंहत्यै
द्वादश सं पद्यन्ते द्वादश (३७)

मासाः संवथ्सरः संवथ्सरमेव प्रीणात्यथो संवथ्सरमेवास्मा
उप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य
यदाधारौऽग्निः सर्वा देवता यदाधारमाधारयति शीर्षत एव यज्ञस्य
यज्मानः सर्वा देवता अव रुन्धे शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाधार
आत्मा पशुराधारमाधार्य पशुऽसमन्तक्यात्मन्त्रेव यज्ञस्य (३८)

शिरः प्रति दधाति सं ते प्राणो वायुनां गच्छतामित्याह
वायुदेवत्यो वै प्राणो वायावेवास्य प्राणं जुहोति सं यज्मैरङ्गानि सं
यज्ञपतिराशिषेत्याह यज्ञपतिमेवास्याऽशिषं गमयति विश्वरूपो
वै त्वाष्ट् उपरिष्टात्पशुमुभ्यं वमीत्तस्मादुपरिष्टात्पशोर्नावं द्यन्ति

यदुपरिष्टात्पशुः संमुनक्ति मेध्यमेव (३९)

एनुं करोत्यृत्विजो वृणीते छन्दाऽस्येव वृणीते सुस वृणीते
 सुस ग्राम्याः पशवः सुसारण्याः सुस छन्दाऽस्युभयस्यावरुच्या
 एकादश प्रयाजान् यंजति दश वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो
 यावानेव पशुस्तं प्र यंजति वपामेकः परि शय आत्मैवात्मानं
 परि शये वज्रो वै स्वधिंतिर्वज्रो यूपशक्तलो घृतं खलु वै देवा
 वज्रं कृत्वा सोममग्न्युतेनात्कौ पशं त्रायेथामित्याहु वज्रेणैवैनुं वशे
 कृत्वा लभते॥ (४०)

आघारं पंद्रन्ते द्वादशात्मनेव यज्ञस्य मेध्यमेव खलु वा अष्टादश च॥५॥ ————— [७]

पर्यग्नि करोति सर्वहुतमेवैनं करोत्यस्कन्दायास्कन्त्रुः हि
 तद्यद्धुतस्य स्कन्दति त्रिः पर्यग्नि करोति त्र्यावृद्धि यज्ञो-
 ऽथो रक्षसामपंहत्यै ब्रह्मवादिनो वदन्त्यन्वारभ्यः पशू (३)
 नान्वारभ्या (३) इति मृत्यवे वा एष नीयते यत्पशुस्तं यदेन्वारभेत
 प्रमायुक्तो यजमानः स्यादथो खल्वाहुः सुवर्गाय वा एष लोकाय
 नीयते यत् (४१)

पशुरिति यन्नान्वारभेत सुवर्गल्लोकाद्यजमानो हीयेत
 वपाश्रपणीभ्यामन्वारभते तत्रेवान्वारब्धं नैवानन्वारब्धमुप प्रेष्यं
 होतरहुव्या देवेभ्य इत्याहेषितः हि कर्म क्रियते रेवतीर्यजपतिं
 प्रियधा विश्वतेत्याह यथायजुरेवैतदग्निनां पुरस्तादेति रक्षसामपंहत्यै

पृथिव्याः सुम्पृचः पाहीति बुरुहिः (४२)

उपस्युत्यस्कन्दायास्कन्त्रं हि तद्बुरुहिषि स्कन्दत्यथो
बरुहिषद्मेवैनं करोति पराङ्मा वर्तते उध्वर्युः पशोः संज्ञप्यमानात्पशुभ्ये
एव तन्नि हुत आत्मनोनाव्रस्काय गच्छति श्रियं प्र पशूनामोति
य एवं वेद पश्चाल्लोका वा एषा प्राच्युदानीयते यत्पत्ती नमस्त
आतनेत्याहादित्यस्य वै रशमयः (४३)

आतानास्तेभ्य एव नमस्करोत्यनुर्वा प्रेहीत्याहु भ्रातृव्यो
वा अर्वा भ्रातृव्यापनुत्यै घृतस्य कुल्यामनु सुह प्रजया सुह
रायस्पोषेणेत्याहाऽशिष्मेवैतामा शास्त आपो देवीः शुद्धायुव
इत्याह यथायुजुरेवैतत्॥ (४४)

लोकायं नीयते यद्बुरुही रशमयः सुसत्रिरशच॥४॥ [८]

पशोर्वा आलब्धस्य प्राणाञ्छुगृच्छति वाक्तु आ प्यायतां
प्राणस्तु आ प्यायतामित्याह प्राणेभ्य एवास्य शुचं शमयति
सा प्राणेभ्योऽधिं पृथिवीं शुक्रं विशति शमहौभ्यामिति नि
नयत्यहोरात्राभ्यामेव पृथिव्यै शुचं शमयत्योषधे त्रायस्वैनं
स्वधिते मैनं हि सीरित्याहु वज्रो वै स्वधितिः (४५)

शान्त्यै पार्श्वत आच्छ्र्यति मध्यतो हि मनुष्यां आच्छ्रन्ति
तिरश्चीनुमा च्छ्रत्यनुचीनं हि मनुष्यां आच्छ्रन्ति व्यावृत्त्यै
रक्षसां भागोऽसीति स्थविमतो बुरुहिरक्षापास्यत्यस्तैव रक्षांसि

निरवंदयत इदमहङ् रक्षोऽधमं तमो नयामि योऽस्मान्देष्टि यं च
वृयं द्विष्म इत्याहु द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव (४६)

द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तावुभावधमं तमो नयतीषे त्वेति
वृपामुत्खिंदतीच्छत् इव हैष यो यजते यदुपतृन्द्याद्रुद्रोऽस्य
पुशून्धातुकः स्याद्यन्नोपतृन्द्यादयता स्यादन्ययोपतृणत्यन्यया न
धृत्यै घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्वाथामित्याहु द्यावापृथिवी एव
रसेनानुक्तयछिन्नः (४७)

रायः सुवीर इत्याह यथायजुरेवैतल्कुरमिव वा एतत्करोति
यद्वपामुत्खिदत्युर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याहु शान्त्ये प्र वा एषोऽ-
स्माल्लोकाच्यवते यः पुशुं मृत्यवे नीयमानमन्वारभते वपाश्रपणी
पुनरन्वारभते ऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यग्निनां पुरस्तादेति
रक्षसामपंहत्या अथो देवतां एव हुव्येन (४८)

अन्वेति नान्तममङ्गारमति हरेददन्तममङ्गारमतिहरेऽदेवता
अति मन्येत वायो वीहि स्तोकानामित्याहु तस्माद्विभक्ताः स्तोका
अवं पद्यन्तेऽग्रं वा एतत्पशूनां यद्वपाग्रमोषधीनां बुरुहिरग्रेणैवाग्रं
समर्धयत्यथो ओषधीष्वेव पुशून्मतिष्ठापयति स्वाहाकृतीभ्यः
प्रेष्येत्याह (४९)

यज्ञस्य समिष्यै प्राणापानौ वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यमात्मा
वृपा पृषदाज्यमभिघार्य वृपामभि घारयत्यात्मन्नेव पशूनां प्राणापानौ

दंधाति स्वाहोर्ध्वनंभसम्मारुतं गच्छतुमित्याहोर्ध्वनंभा ह स्मै वै
मारुतो देवानां वपाश्रपणी प्रहरति तेनैवैने प्र हरति विषूची प्र
हरति तस्माद्विष्वश्चौ प्राणापानौ॥ (५०)

स्वर्थितिश्वेवाच्छिन्नो हुव्येनेष्वेत्याहु पद्मत्वारिष्टशब्द॥६॥ [१]

पशुमालभ्यं पुरोडाशं निर्वपति समेधमेवैनमा लभते वपया
प्रचर्यं पुरोडाशेन प्र चरत्युग्वं पुरोडाश ऊर्जमेव पशुनां मध्यतो
दंधात्यथो पशोरेव छिद्रमपि दधाति पृषदाज्यस्योपहत्य त्रिः
पृच्छति शृतः हवीः (३) शमितुरिति त्रिषत्या हि देवा योऽशृतः
शृतमाहु स एनसा प्राणापानौ वा एतौ पशुनाम् (५१)

यत्पृषदाज्यं पशोः खलु वा आलब्धस्य हृदयमात्माभि
समेति यत्पृषदाज्येन हृदयमभिघारयत्यात्मनेव पशुनां प्राणापानौ
दंधाति पशुना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्यां
नोऽन्वाभविष्यन्तीति तस्य शिरश्छित्वा मेधं प्राक्षारयन्स
प्रक्षोऽभवत्तत्प्रक्षस्य प्रक्षत्वं यत्प्रक्षशाखोत्तरबुरुहिर्भवति
समेधस्यैव (५२)

पशोरवं द्यति पशुं वै ह्रियमाणः रक्षाङ्गस्यनु सचन्तेऽन्तरा
यूपं चाहवनीयं च हरति रक्षसामपहत्यै पशोर्वा आलब्धस्य मनोऽपि
क्रामति मनोतायै हुविषोऽवदीयमानस्यानु ब्रूहीत्याहु मनं एवास्यावं
रुन्ध एकादशावदानान्यवं द्यति दश वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो

यावानेव पुशुस्तस्यावं (५३)

द्यति हृदयस्याग्रेऽवं द्यत्यथं जिह्वाया अथ वक्षसो यद्वै हृदयेनाभिगच्छति तज्जिह्वां वदति यज्जिह्वाया वदति तदुर्सोऽधि निर्वदत्येतद्वै पशोर्यथापूर्वं यस्यैवमवदाय यथाकाममुत्तरेषामवद्यति यथापूर्वमेवास्यं पशोरक्तं भवति मध्यतो गुदस्यावं द्यति मध्यतो हि प्राण उत्तमस्यावं द्यति (५४)

उत्तमो हि प्राणो यदीतरं यदीतरमुभयमेवाजामि जायमानो वै ब्राह्मणस्त्रिभिरक्षणवा जायते ब्रह्मचर्येणरूपिभ्यो यज्ञेन देवेभ्यः प्रजयां पितृभ्यं एष वा अनृणो यः पुत्री यज्वा ब्रह्मचारिवासी तदवदानैरेवावं दयते तदवदानानामवदानत्वन्देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा अग्निमब्रुवन्त्वयां वीरेणासुरानुभि भवमेति (५)

सोऽब्रवीद्वरं वृणे पशोरुद्धारमुद्धरा इति स एतमुद्धारमुद्दरतु दोः पूर्वार्धस्यं गुदं मध्यतः श्रोणि जघनार्धस्य ततो देवा अभवन्परासुरा यत् अङ्गाणाऽ समवद्यति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यक्षणयावं द्यति तस्मादक्षणया पुशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति प्रतिष्ठित्यै॥ (५६)

एतौ पशूना॒ १ समेधस्यैव तस्यावैत्तमस्यावं द्यतीति पश्चचत्वारिंशत्त्वा॥६॥ [१०]

मेदसा सुचौ प्रोर्णति मेदोरूपा वै पुशवो रूपमेव पुशुषु दधाति यूषन्नवधायु प्रोर्णति रसो वा एष पशूनां यद्यूरसमेव

पुशुषु दधाति पार्श्वेन वसाहोमं प्र यौति मध्यं वा एतत्पशुनां
यत्पार्श्वे रसे एष पशुनां यद्वसा यत्पार्श्वेन वसाहोमं प्रयौति
मध्यत एव पशुनां रसे दधाति ग्रन्ति (५७)

वा एतत्पशुं यथसज्जपयन्त्यन्द्रः खलु वै देवतया प्राण ऐन्द्रो-
ऽपान ऐन्द्रः प्राणो अङ्गः अङ्गे नि दैर्घ्यदित्यांह प्राणापानावेव पुशुषु
दधाति देवं त्वष्टर्भूरि ते सः समेत्वित्यांह त्वाष्ट्रा हि देवतया पशवो
विषुरूपा यथसलक्ष्माणो भवथेत्यांह विषुरूपा ह्यते सन्तः सलक्ष्माण
एतरहि भवन्ति देवता यन्तम् (५८)

अवसे सखायोऽनु त्वा माता पितरो मदन्त्वित्याहानुमतमेवैन
मात्रा पित्रा सुवर्गं लोकं गमयत्यर्थर्च वसाहोमं जुहोत्यसौ वा
अर्धर्च इयमर्धर्च इमे एव रसेनानक्ति दिशो जुहोति दिशं एव
रसेनानक्तयथो दिग्भ्य एवोर्जुः रसमवे रुन्धे प्राणापानौ वा एतौ
पशुनां यत्पृषदाज्यं वानस्पत्याः खलु (५९)

वै देवतया पशवो यत्पृषदाज्यस्योपहत्याह वनस्पतयेऽनु
ब्रह्मि वनस्पतये प्रेष्येति प्राणापानावेव पुशुषु दधात्यन्यस्यान्यस्य
समवत्ते समवद्यति तस्मान्नानांरूपाः पशवो यूष्णोप सिश्वति
रसो वा एष पशुनां यद्यु रसमेव पुशुषु दधातीडमुप ह्यते पशवो
वा इडा पशुनेवोप ह्यते चतुरुपं ह्यते (६०)

चतुष्पादो हि पशवो यं कामयैतापशुः स्यादित्यमेदस्कं तस्मा-

आ दैध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवैन् पशुभ्यो निर्भजत्यपशुरेव
भवति यं कामयेत् पशुमान्थस्यादिति मेदस्वत्तस्मा आ
दैध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवास्मै पशूनवं रुन्धे पशुमानेव
भवति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत् स आज्यम् (६१)

पुरस्तादसृजत पशुं मध्यतः पृष्ठदाज्यं पश्चात्तस्मादाज्येन
प्रयाजा इज्यन्ते पशुनां मध्युतः पृष्ठदाज्येनानूयाजास्तस्मादेतन्मिश्रमि
पश्चाथ्मृष्टङ् ह्येकादशानूयाजान् यजति दश वै पशोः
प्राणा आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तमनु यजति ग्रन्ति वा
एतत्पशुं यथसङ्जपयन्ति प्राणापानौ खलु वा एतौ पशुनां
यत्पृष्ठदाज्यं यत्पृष्ठदाज्येनानूयाजान् यजति प्राणापानावेव पशुषु
दधाति॥ (६२)

ग्रन्ति यन्तु खलु चतुरुपं हयत् आज्यं यत्पृष्ठदाज्येन पद्मं॥६॥ [११]

चात्वालाथ्मुवर्गाय यद्वैसर्जनानि वैष्णव्यर्चा पृथिव्यै साध्या हुये त्वेत्यग्निना पर्यग्नि पशोः पशुमालभ्य
मेदस्मा सुचावेकादश॥११॥

चात्वालादेवानुपैति मुञ्चति प्रहियमाणाय पर्यग्नि पशुमालभ्य चतुष्पादो द्विषष्टिः॥६२॥

चात्वालात्पशुषु दधाति॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यज्ञर्वदीय-तैत्तिरीय-संहितायां षष्ठकाण्डे तृतीयः प्रश्नः
समाप्तः॥६-३॥

काण्डे दशिन्यः—१९७

आदितः दशिन्यः—१८११

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

यज्ञेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत् ता उपयज्ज्ञिरेवासृजत्
यदुपयज्ञ उपयज्ञति प्रजा एव तद्वज्ञमानः सृजते जघनार्धादवं
द्यति जघनार्धाद्वि प्रजाः प्रजायन्ते स्थविमतोऽवं द्यति स्थविमतो
हि प्रजाः प्रजायन्तेऽसम्भिन्नत्रवं द्यति प्राणानामसम्भेदाय न
पुर्याकृतयति यत्पुर्यावृत्येदुदावृतः प्रजा ग्राहकः स्याथ्समुद्रं गच्छु
स्वाहेत्याह रेतः (१)

एव तद्वधात्यन्तरिक्षं गच्छु स्वाहेत्याहान्तरिक्षेणैवास्मै प्रजाः
प्रजनयत्यन्तरिक्षङ्गु ह्यनु प्रजाः प्रजायन्ते देवऽ सवितारं गच्छु
स्वाहेत्याह सवितृप्रसूत एवास्मै प्रजाः प्रजनयत्यहोरात्रे गच्छु
स्वाहेत्याहाहोरात्राभ्यामेवास्मै प्रजाः प्रजनयत्यहोरात्रे ह्यनु प्रजाः
प्रजायन्ते मित्रावरुणौ गच्छु स्वाहा (२)

इत्याह प्रजास्वेव प्रजातासु प्राणापानौ दधाति सोमं गच्छु
स्वाहेत्याह सौम्या हि देवताया प्रजा यज्ञं गच्छु स्वाहेत्याह प्रजा एव
यज्ञियाः करोति छन्दाऽसि गच्छु स्वाहेत्याह पशवो वै छन्दाऽसि
पशूनेवावं रुन्धे द्यावापृथिवी गच्छु स्वाहेत्याह प्रजा एव प्रजातां
द्यावापृथिवीभ्यामुभयतः परि गृह्णति नभः (३)

दिव्यं गच्छु स्वाहेत्याह प्रजाभ्य एव प्रजाताभ्यो वृष्टिं नि

यंच्छ्रित्यग्निं वैश्वानुरं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजा एव प्रजांता अस्यां
प्रतिष्ठापयति प्राणानां वा एषोऽव॑ द्यति यौऽव॑द्यति गुदस्य मनौ मे
हार्दि यच्छ्रेत्याह प्राणानेव यथास्थानमुप॑ हृयते पुशोर्वा आलंब्यस्य
हृदये शुगृच्छति सा हृदयशूलम् (४)

अभि समैति यत्पृथिव्या ९ हृदयशूलमुद्भासयैत्पृथिवी ९ शुचा-
ऽर्पयेद्यदुपस्वप्तः शुचाऽर्पयेच्छुष्कस्य चार्द्रस्य च सन्धावुद्भासयत्युभयस्य
शान्त्ये यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनंमर्पयति॥ (५)

रेतो मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा नभो हृदयशूलं द्वात्रिःशत्तम्॥ ५॥ [१]

देवा वै यज्ञमाग्नीधे व्यभजन्तु ततो यदुत्यशिष्यत् तदंब्रुवन्वसंतु
नु न इदमिति तद्वसतीवरीणां वसतीवरित्वं तस्मिंन्मातर्न
समशक्वन्तदुपसु प्रावेशयन्ता वसतीवरीरभवन्वसतीवरीर्गृह्णाति
यज्ञो वै वसतीवरीर्यज्ञमेवारभ्यं गृहीत्वोप॑ वसति यस्यागृहीता
अभि निम्रोचेदनारब्योऽस्य यज्ञः स्यात् (६)

यज्ञं वि च्छिन्द्याज्योतिष्या वा गृहीयाद्विरण्यं वावधाय
सशुक्राणामेव गृह्णाति यो वा ब्राह्मणो बहुयाजी तस्य
कुम्भानां गृहीयात्स हि गृहीत्वसतीवरीको वसतीवरीर्गृह्णाति
पश्वो वै वसतीवरीः पशूनेवारभ्यं गृहीत्वोप॑ वसति यदन्वीपं
तिष्ठन्गृहीयान्निर्मार्गुका अस्मात्पशवः स्युः प्रतीपं तिष्ठन्गृह्णाति
प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृहीतीन्द्रः (७)

वृत्रमंहन्सो इऽपो इऽभ्यंप्रियत् तासां यन्मेध्यं यज्ञियः
सदैवमासीत्तदत्यमुच्यत् ता वहन्तीरभवन्वहन्तीनां गृह्णाति या
एव मेध्यो यज्ञियाः सदैवा आपुस्तासामेव गृह्णाति नान्तमा
वहन्तीरतीयाद्यदन्तमा वहन्तीरतीयाद्यज्ञमति मन्येत् न स्थावराणां
गृहीयाद्वरुणगृहीता वै स्थावरा यथस्थावराणां गृहीयात् (८)

वरुणेनास्य यज्ञं ग्राहयेद्यद्वै दिवा भवत्यपो रात्रिः प्र
विंशति तस्मात्तामा आपो दिवा ददृशे यन्त्रकुम्भवत्यपोऽहुः प्र
विंशति तस्माच्चन्द्रा आपो नक्तं ददृशे छायायै चातपतश्च सन्ध्यौ
गृह्णात्यहोरात्रयोरेवास्मै वर्णं गृह्णाति हुविष्मतीरिमा आपु इत्याह
हुविष्कृतानामेव गृह्णाति हुविष्माऽस्तु (९)

सूर्य इत्याहु सशुक्राणामेव गृह्णात्यनुष्टुभां गृह्णाति वाग्वा
अनुष्टुग्वाचैवैनाः सर्वया गृह्णाति चतुष्पदयुर्चां गृह्णाति त्रिः सांदयति
सप्त सं पूर्वन्ते सप्तपदा शक्तरी पशवः शक्तरी पशुनेवावरुन्येऽस्मै
वै लोकाय गारहंपत्य आ धीयतेऽमुष्मां आहवनीयो यद्वारहंपत्य
उपसादयेदुस्मिलोके पशुमान्थस्याद्ययदाहवनीयेऽमुष्मिन् (१०)

लोके पशुमान्थस्यादुभयोरुपं सादयत्युभयोरेवैनं लोकयोः
पशुमन्तं करोति सर्वतः परि हरति रक्षसामपंहत्या
इन्द्राग्नियोर्भाग्नेयीः स्थेत्याह यथायजुरेवैतदाग्नीध्रु उपं
वासयत्येद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रुं यदेव यज्ञस्यापराजितं

तदेवैना उपं वासयति यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञः रक्षाङ्गस्यवं चरन्ति यद्वहन्तीनां गृह्णाति क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य शये रक्षासामनन्ववचाराय न ह्येता इलयन्त्या तृतीयसंवनात्परि शेरे यज्ञस्य सन्तत्यै॥ (११)

स्यादिन्द्रो गृह्णायादस्त्वमुष्मिन्क्रियते पद्मिंशतिश्च॥ ६॥

[२]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्यः स्याद्यः सोममुपावहरन्धसर्वाभ्युदेवताभ्यु उपावहरेदिति हृदे त्वेत्याह मनुष्येभ्य एवैतेन करोति मनसे त्वेत्याह पितृभ्य एवैतेन करोति दिवे त्वा सूर्याय त्वेत्याह देवेभ्य एवैतेन करोत्येतावतीर्वे देवतास्ताभ्य एवैनुः सर्वाभ्यु उपावहरति पुरा वाचः (१२)

प्रवदितोः प्रातरनुवाकमुपाकरोति यावत्येव वाक्तामवरुन्धेऽपोऽग्रेऽभिव्याहरति यज्ञो वा आपो यज्ञमेवाभि वाचं विसृजति सर्वाणि छन्दाङ्गस्यन्वाह पशवो वै छन्दांसि पशूनेवावरुन्धे गायत्रिया तेजस्कामस्य परि दध्यात् त्रिष्टुभेद्वियकामस्य जगत्या पशुकामस्यानुष्टुभां प्रतिष्ठाकामस्य पञ्चाण्या यज्ञकामस्य विराजान्नकामस्य शृणोत्वग्निः सुमिधा हवम् (१३)

म इत्याह सवितृप्रसूत एव देवताभ्यो निवेद्यापोऽच्छैत्युप इष्य होतरित्याहेषितः हि कर्म क्रियते मैत्रावरुणस्य चमसाधर्यवाद्रवेत्याह मित्रावरुणौ वा अपां नेतारौ ताभ्यामेवैना अच्छैति

देर्वीरापो अपां नपादित्याहाहुत्यैवैना निष्क्रीयं गृह्णात्यथो
हुविष्कृतानामेवाभिघृतानां गृह्णाति (१४)

कारधिरसीत्याहु शमलमेवासामपे प्लावयति समुद्रस्य
वोक्षित्या उन्नय इत्याहु तस्मादद्यमानाः पीयमाना आपो न
क्षीयन्ते योनिवै यज्ञस्य चात्वालं यज्ञो वस्तीवरीरहोतृचमुसं
च मैत्रावरुणचमुसं च सुङ्गस्पश्य वस्तीवरीव्यानियति यज्ञस्य
सयोनित्वायाथो स्वादेवैना योनेः प्र जनयत्यध्वर्योऽवेरपा (३)
इत्याहोतेमनन्नमुरुतेमाः पश्येति वावैतदाहु यद्यग्निष्ठेमो जुहोति
यद्युक्थ्यः परिधौ नि मार्ष्टि यद्यतिरात्रो यजुर्वदन्प्र पंद्यते यज्ञक्रतूनां
व्यावृत्त्यै॥ (१५)

वाचो हवमुभिघृतानां गृह्णात्युत पञ्चविंशतिश्च॥४॥

[३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसुव इति ग्रावाणुमा दत्ते प्रसूत्या
अश्विनोर्बहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्तां पूष्णो
हस्ताभ्यामित्याहु यत्यै पशवो वै सोमो व्यान उपांशुसवनो
यदुपांशुसवनमुभि मिमीते व्यानमेव पुशुषु दधातीन्द्रायु त्वेन्द्रायु
त्वेति मिमीतु इन्द्रायु हि सोम आहियते पञ्च कृत्वो यजुंषा
मिमीते (१६)

पञ्चाक्षरा पङ्किः पाङ्को यज्ञो यज्ञमेवाव॑ रुन्धे पञ्च
कृत्वस्तूष्णीन्दश सं पंद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्नं विराङ्गुराजैवान्नाद्यमव॑

रुन्धे श्वात्राः स्थं वृत्रतुर् इत्याहैष वा अपाऽ सोमपीथो य
एवं वेद् नापस्वार्तिमार्च्छति यत्ते सोम दिवि ज्योतिरित्याहैभ्य
एवैनम् (१७)

लोकेभ्यः सम्भरति सोमो वै राजा दिशोऽभ्यध्यायुथ्स दिशो-
ज्ञु प्राविशत्प्रागपागुदंगधुरागित्याह दिग्भ्य एवैन् सम्भरत्यथो
दिशं एवास्मा अवं रुन्धेऽम्बु नि प्वरेत्याहु कामुका एन्तुङ् स्त्रियो
भवन्ति य एवं वेद् यत्ते सोमादाभ्यं नाम् जागृवीति (१८)

आहैष वै सोमस्य सोमपीथो य एवं वेद् न
सौम्यामार्तिमार्च्छति ग्रन्ति वा एतथ्सोमं यद्भिषुण्वन्त्यऽशूनपं
गृह्णाति त्रायत एवैन् प्राणा वा अश्वः पशवः सोमोऽशून्पुनरपि
सृजति प्राणानेव पुशुषु दधाति द्वौद्वावपि सृजति तस्माद्वौद्वौ
प्राणाः॥ (१९)

यजुंषा मिमीत एन् जागृवीति चतुश्चत्वारिंशत्ता॥४॥ [४]

प्राणो वा एष यदुपाऽशुर्यदुपाऽश्वंग्रा ग्रहां गृह्यन्ते" प्राणमेवानु
प्र यन्त्यरुणो ह स्माहौपेवेशः प्रातःसवन् एवाहं यज्ञऽ
सऽस्थापयामि तेन ततः सऽस्थितेन चरामीत्यष्टौ कृत्वोऽग्रे-
ऽभि षुणोत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रं प्रातःसवनं प्रातःसवनमेव
तेनाऽप्रोत्येकादश कृत्वो" द्वितीयमेकादशाक्षरा त्रिष्टुतैष्टुभुं
माध्यन्दिनम् (२०)

सवंनं माध्यन्दिनमेव सवंनं तेनाऽप्रोति द्वादशं कृत्वं स्तूतीयं
द्वादशाक्षरं जगती जागतं तृतीयसवनन्तर्तीयसवनमेव तेनाऽप्रोत्येताऽहु वाव स यज्ञस्य सङ्स्थितिमुवाचास्कन्दायास्कन्त्रः
हि तद्यद्यज्ञस्य सङ्स्थितस्य स्कन्दत्यथो खल्वाहुर्गायत्री वाव
प्रातःसवने नातिवाद् इत्यनातिवादुक एन् भ्रातुव्यो भवति य एवं
वेद् तस्मादुष्टावर्ष्टौ (२१)

कृत्वैऽभिषुत्यं ब्रह्मवादिनौ वदन्ति पवित्रवन्तोऽन्ये ग्रहा
गृह्यन्ते किं पवित्र उपाऽशुरिति वाक्पवित्र इति ब्रूयात् वाचस्पतये
पवस्व वाजिनित्याह वाचैवैन पवयति वृष्णो अशुभ्यामित्याहु
वृष्णो ह्येतावृशू यौ सोमस्य गर्भस्तिपूत् इत्याहु गर्भस्तिना ह्येनं
पवयति देवो देवानां पवित्रमसीत्याह देवो ह्येषः (२२)

सं देवानां पवित्रं येषां भागोऽसि तेभ्यस्त्वेत्याहु येषां
ह्येष भागस्तेभ्य एनं गृह्णति स्वां कृतोऽसीत्याह प्राणमेव
स्वमकृत मधुमतीर्न् इषस्कृधीत्याहु सर्वमेवास्मा इदं स्वदयति
विशेष्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्य इत्याहोभयेष्वेव
दैवमनुष्येषु प्राणान्दधाति मनस्त्वा (२३)

अद्वित्याहु मनं एवाशञ्जुत उर्वन्तरिक्षमन्विहीत्याहान्तरिक्षदेवत्यो
हि प्राणः स्वाहा ल्वा सुभवः सूर्ययेत्याह प्राणा वै स्वभवसो
देवास्तेष्वेव परोक्षं जुहोति देवेभ्यस्त्वा मरीचिपेभ्य इत्याहादित्यस्य

वै रश्मयो देवा मरीचिपास्तेषां तद्वाग्धेयन्तानेव तेन प्रीणाति
यदिं कामयेत् वर्षुकः पर्जन्यः (२४)

स्यादिति नीचा हस्तेन नि मृज्याद्वृष्टिमेव नि यच्छति
यदिं कामयेतावर्षुकः स्यादित्युत्तानेन नि मृज्याद्वृष्टिमेवोद्यच्छति
यद्यभिचरेदमुं जह्यथं त्वा होष्यामीति ब्रूयादाहुतिमेवैनं प्रेपसन्
हन्ति यदिं दूरे स्यादा तमितोस्तिष्ठेत्प्राणमेवास्यानुगत्य हन्ति
यद्यभिचरेदमुष्यं (२५)

त्वा प्राणे सादयामीति सादयेदसंन्नो वै प्राणः प्राणमेवास्य
सादयति पञ्चिरुशुभिः पवयति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनं पवयति
त्रिः पवयति त्रयं इमे लोका एुभिरेवैनं लोकैः पवयति ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्माऽस्त्यात् त्रयः पशूनां हस्तादानां इति यत्
त्रिरुपाशु वस्तेन विगृह्णाति तस्मात् त्रयः पशूनां हस्तादानाः
पुरुषो हस्ती मुर्कटः॥ (२६)

माष्यन्दिनमृष्टावैष्टवेष मनस्त्वा पर्जन्योऽमुष्यं पुरुषो द्वे चं॥७॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत् तदसुरा अकुर्वत् ते देवा उपाश्शौ
यज्ञं सुःस्थाप्यमपश्यन्तमुपाश्शौ समस्थापयन्तेऽसुरा
वज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त ते देवा बिभ्यत् इन्द्रमुपाधावन्तानिन्द्रो-
न्तर्यमेणान्तरधत्त तदन्तर्यामस्यान्तर्यामुत्वं यदन्तर्यामो गृह्यते
भ्रातृव्यानेव तद्यज्ञमानोऽन्तर्धत्तेऽन्तस्ते (२७)

दधामि द्यावापृथिवी अन्तर्लव्नतरिक्षमित्याहैभिरेव
 लोकैर्यजंमानो भ्रातृव्यानन्तर्धर्त्ते ते देवा अमन्यन्तेन्द्रो वा
 इदम्भूद्यद्वयः स्म इति तेऽब्रुवन्मधवन्ननु न आभजेति सजोषा
 देवैरवरैः परैश्चेत्यब्रवीद्ये चैव देवाः परे ये चावरे तानुभयान् (२८)

अन्वाभंजथ्सजोषा देवैरवरैः परैश्चेत्याह ये चैव देवाः
 परे ये चावरे तानुभयान्वाभंजत्यन्तर्यामि मोघवन्मादयस्वेत्याह
 यज्ञादेव यजमानं नान्तरेत्युपयामगृहीतोऽसीत्याहापानस्य
 धृत्यै यदुभावपवित्रौ गृह्येयातां प्राणमपानोऽनु न्युच्छेत्प्रमायुकः
 स्यात्पवित्रवानन्तर्यामो गृह्यते (२९)

प्राणापानयोर्विधृत्यै प्राणापानौ वा एतौ यदुपाङ्ग्नतर्यामौ
 व्यान उपाङ्गुसवनो यं कामयेत प्रमायुकः स्यादित्यसङ्ग्सृष्टौ
 तस्य सादयेद्यानेनैवास्यं प्राणापानौ वि च्छिनति ताजकप्रमायते
 यं कामयेत् सर्वमायुरियादिति सङ्ग्सृष्टौ तस्य सादयेद्यानेनैवास्यं
 प्राणापानौ सं तनोति सर्वमायुरेति॥ (३०)

तु उभयान्गृहते चतुश्चत्वारिंशत्र॥४॥

[६]

वाग्वा एषा यदैन्द्रवायवो यदैन्द्रवायवाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते
 वाचमेवानु प्र यन्ति वायुं देवा अब्रुवन्ध्सोमः राजानः
 हनमेति सोऽब्रवीद्वरं वृणे मदंग्रा एव वो ग्रहा गृह्यान्ता इति
 तस्मादैन्द्रवायवाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते तमंघन्ध्सोऽपूयुत् तं देवा

नोपाधृष्णुवन्ते वायुमंब्रुवन्निमं नः स्वदय (३१)

इति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मद्देवत्यान्येव वः पात्राण्युच्यान्ता
इति तस्मान्नानादेवत्यानि सन्ति वायुव्यान्युच्यन्ते तमेभ्यो
वायुरेवास्वदयत्तस्माद्यत्पूर्यति तत्प्रवाते वि षंजन्ति वायुरहि तस्य
पवयिता स्वदयिता तस्य विग्रहणं नाविन्दन्ध्साऽदितिरब्रवीद्वरं
वृणा अथ मया वि गृह्णीध्वं मद्देवत्यां एव वः सोमाः (३२)

सन्ना अंसन्नित्युपयामगृहीतोऽसीत्याहादितिदेवत्यास्तेन
यानि हि दारुमयाणि पात्राण्यस्यै तानि योने: सम्भूतानि यानि
मृमयानि साक्षात्तान्यस्यै तस्मादेवमाहु वाग्वै पराच्यव्याकृतावदत्ते
देवा इन्द्रमब्रुवन्निमां नो वाचं व्याकुर्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणु मह्यं
चैवैष वायवै च सुह गृह्याता इति तस्मादैन्द्रवायुवः सुह
गृह्यते तामिन्द्रौ मध्यतोऽवक्रम्य व्याकरोत्तस्मादियं व्याकृता
वागुद्यते तस्माध्सुकृदिन्द्राय मध्यतो गृह्यते द्विर्वायवे द्वौ हि स
वराववृणीत॥ (३३)

स्वदयु सोमाः सुहाशविश्शतिश्च॥ ३॥ [७]

मित्रं देवा अंब्रुवन्ध्सोमः राजानः हनमेति सोऽब्रवीन्नाह
सर्वस्य वा अहं मित्रमस्मीति तमंब्रुवन् हनामैवेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै
पयसैव मे सोमः श्रीणन्निति तस्मान्मैत्रावरुणं पयसा श्रीणन्ति
तस्मात्पूशवोऽपांकामन् मित्रः सन्कूरमकरिति कूरमिव खलु वा
एषः (३४)

करोति यः सोमेन् यजते तस्मात्पशवोऽपं क्रामन्ति
 यन्मैत्रावरुणं पयसा श्रीणाति पशुभिरेव तन्मित्रः संमर्धयति
 पशुभिर्यजमानं पुरा खलु वावैवं मित्रोऽवेदपु मत्कृरं चकुषः पशवः
 क्रमिष्यन्तीति तस्मादेवमवृणीत् वरुणं देवा अब्रुवन्त्वयांशभुवा
 सोमः राजानश्च हनुमेति सौऽब्रवीद्वरं वृणै मह्यं च (३५)

एवैष मित्राय च सह गृह्यात् इति तस्मान्मैत्रावरुणः
 सह गृह्यते तस्माद्राजा राजानमशभुवा घन्ति वैश्येन वैश्यश्च
 शूद्रेण शूद्रन्न वा इदं दिवा न नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते देवा
 मित्रावरुणावब्रुवन्निदं नो वि वासयतुमिति तावब्रूतां वरं वृणावहा
 एकं एवावत्पूर्वो ग्रहो ग्रहो गृह्यात् इति तस्मादैन्द्रवायुवः पूर्वो
 मैत्रावरुणाद्वृह्यते प्राणापानौ ह्यैतौ यदुपांश्चन्तर्यामौ मित्रोऽहरजनयद्वरुणो रात्रिं ततो वा इदं व्यौच्छुद्यन्मैत्रावरुणो गृह्यते
 व्युष्यै॥ (३६)

एष चैन्द्रवायुवो द्वाविशतिश्च॥ ३॥ [८]

यज्ञस्य शिरोऽच्छिद्यते देवा अश्विनावब्रुवन्निषज्जौ वै स्थं
 इदं यज्ञस्य शिरः प्रति धत्तमिति तावब्रूतां वरं वृणावहै ग्रहं
 एव नावत्रापि गृह्यतामिति ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णततो वै तौ
 यज्ञस्य शिरः प्रत्यधत्तां यदाश्विनो गृह्यते यज्ञस्य निष्कृत्यै तौ
 देवा अब्रुवन्नपूतौ वा इमौ मनुष्यचुरौ (३७)

भिषजाविति तस्मा"द्वाह्युणेन भेषजं न कार्यमपूतो
ह्ये इ षोऽमेध्यो यो भिषक्तौ बहिष्पवमानेन पवयित्वा
ताभ्यामेतमाश्चिनमगृह्णन्तस्मा"द्विष्पवमाने स्तुत आश्चिनो गृह्यते
तस्मादेवं विदुषां बहिष्पवमान उपसद्यः पवित्रं वै बहिष्पवमान
आत्मानमेव पवयते तयोऽस्त्रेषां भैषज्यं वि न्यदधुरग्नौ तृतीयमप्सु
तृतीयं ब्राह्मणे तृतीयं तस्मादुदपात्रम् (३८)

उपनिधाय ब्राह्मणं दक्षिणतो निषाद्य भेषजं कुर्याद्यावदेव
भैषजं तेन करोति सुमर्धुकमस्य कृतं भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
कस्मा"अस्त्यादेकपात्रा द्विदेवत्या गृह्यन्ते" द्विपात्रा हूयन्त् इति
यदेकपात्रा गृह्यन्ते तस्मादेकोऽन्तरः प्राणो द्विपात्रा हूयन्ते
तस्माद्वौद्वौ बहिष्टात्माणाः प्राणा वा एते यद्विदेवत्याः पशव इडा
यदिङां पूर्वा द्विदेवत्यैर्भ्य उपहृयेत (३९)

पशुभिः प्राणानन्तर्दधीत प्रमायुकः स्याद्विदेवत्या"न्भक्षयित्वेऽमुपं
हृयते प्राणानेवाऽऽत्मन्धित्वा पशूनुपं हृयते वाग्वा ऐन्द्रवायवश्चक्षुमैत्राव
श्रोत्रमाश्चिनः पुरस्तादैन्द्रवायवं भक्षयति तस्मा"त्पुरस्ताद्वाचा
वदति पुरस्तामैत्रावरुणं तस्मा"त्पुरस्ताच्चक्षुषा पशयति सर्वतः
परिहारमाश्चिनं तस्मा"असर्वतः श्रोत्रेण शृणोति प्राणा वा एते
यद्विदेवत्याः (४०)

अरिक्तानि पात्राणि सादयति तस्मादरिक्ता अन्तरः प्राणा

यतः खलु वै यज्ञस्य वितंतस्य न क्रियते तदनु यज्ञः रक्षाः स्यवं
चरन्ति यदरिक्तानि पात्राणि सादयति क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य
शये रक्षसामनन्वचाराय दक्षिणस्य हविर्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्या
सादयति वाच्येव वाचं दधात्या तृतीयसवनात्परि शेरे यज्ञस्य
सन्तत्यै॥ (४१)

मनुष्यचरावृदपात्रमुपहृयेत द्विदेवत्याः पद्मत्वारिःशच॥ ५॥ [१]

बृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसीच्छण्डामर्कावसुराणां
ब्रह्मण्वन्तो देवा आसन्ब्रह्मण्वन्तोऽसुरास्ते इन्योन्यं नाशकृवन्नभिर्भवि
देवाः शण्डामर्कावुपामत्रयन्त तावब्रूतां वरं वृणावहै ग्रहावेव
नावत्रापि गृह्येतामिति ताभ्यामेतो शुक्रामन्थिनांवगृह्णन्ततो देवा
अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषः शुक्रामन्थिनौ गृह्येते भवत्यात्मना
परा॥ (४२)

अस्य भ्रातुव्यो भवति तौ देवा अपुनुद्यात्मन् इन्द्रायाजुहवुरपनुतै
शण्डामर्कौ सहामुनेति ब्रूयाद्यं द्विष्याद्यमेव द्वेष्टि तेनैनौ सहापं
नुदते स प्रथमः सङ्कृतिर्विश्वकर्मत्यैवैनावात्मन् इन्द्रायाजुहवुरिन्द्रो
ह्यैतानि रूपाणि करिकुदचरदसौ वा आदित्यः शुक्रश्वन्द्रमा
मन्थ्यपिगृह्य प्राश्वौ निः (४३)

ऋमतस्तस्मात्प्राश्वौ यन्तौ न पश्यन्ति प्रत्यश्वावावृत्यं
जुहुतस्तस्मात्प्रत्यश्वौ यन्तौ पश्यन्ति चक्षुषी वा एते

युज्ञस्य यच्छुक्रामन्थिनौ नासिंकोत्तरवेदिरभितः परिक्रम्य
जुहुतस्तस्मादभितो नासिंकां चक्षुषी तस्मान्नासिंकया चक्षुषी
विधृते सर्वतः परि क्रामतो रक्षसामपहत्यै देवा वै या:
प्राचीराहुतीरज्जुहवुर्ये पुरस्तादसुरा आसन्ताऽस्ताभिः प्र (४४)

अनुदन्त याः प्रतीचीर्ये पश्चादसुरा आसन्ताऽस्ताभिरपानुदन्त
प्राचीरन्या आहुतयो हृयन्ते प्रत्यश्वौ शुक्रामन्थिनौ पश्चाच्चैव पुरस्ताच्च
यजमानो भ्रातृव्यान्प्र णुदते तस्मात्परांचीः प्रजाः प्र वीयन्ते
प्रतीचीर्जायन्ते शुक्रामन्थिनौ वा अनुप्रजाः प्र जायन्तेऽत्रीश्वाद्याश्व
सुवीराः प्रजाः प्रजनयन्पर्हि शुक्रः शुक्रशोचिषा (४५)

सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन्पर्हि मन्थी मन्थिशोचिषेत्याहैता
वै सुवीरा या अत्रीरेताः सुप्रजा या आद्या य एवं वेदात्यस्य
प्रजा जायते नाद्या प्रजापतेरक्ष्यश्वयत्तत्परापतत्तद्विकंङ्कतं
प्राविशत्तद्विकंङ्कते नारमत तद्यवं प्राविशत् तद्यवैरमत
तद्यवस्य (४६)

यवत्वं यद्वैकंङ्कतं मन्थिपात्रं भवति सकुभिः श्रीणाति प्रजा-
पतेरेव तच्चक्षुः सम्भरति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्माऽसुत्यान्मन्थिपात्रं
सदो नाशजुत इत्यर्तपात्रं हीति ब्रूयाददशजुवीतान्योऽध्वर्युः
स्यादार्तिमाच्छुतस्मान्नाशजुते॥ (४७)

देवा वै यद्युज्ञेऽकुर्वत् तदसुरा अकुर्वत् ते देवा
 आग्रयुणाग्रान्प्रहानपश्यन्तानंगृह्णत् ततो वै तेऽग्रं पर्यायिन्
 यस्यैवं विदुषं आग्रयुणाग्रा ग्रहा गृह्यन्तेऽग्रंमेव समानानां पर्येति
 रुग्णवत्युर्चा भ्रातृव्यवतो गृहीयाद्वातृव्यस्यैवं रुक्षाग्रं समानानां
 पर्येति ये देवा दिव्येकादश स्थेत्याह (४८)

एतावतीर्वं देवतास्ताभ्यं एवैनः सर्वाभ्यो गृह्णात्येष ते
 योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्याह वैश्वदेवो ह्येष देवतया वाग्वै
 देवेभ्योऽपांक्रामद्युज्ञायातिष्ठमाना ते देवा वाच्यपक्रान्तायां
 तृष्णीं ग्रहानगृह्णत् साऽमन्यत् वागुन्तर्यन्ति वै मेति साग्रयुणं
 प्रत्यागच्छुतदाग्रयुणस्याग्रयणत्वम् (४९)

तस्मादाग्रयुणे वाग्वि सृज्यते यत्तृष्णीं पूर्वे ग्रहा गृह्यन्ते यथा
 ध्मारीयति मु आखु इयति नापं राथस्यामीत्युपावसृजत्येवमेव
 तदध्वर्युर्गाग्रयुणं गृहीत्वा युज्ञमारभ्य वाचं वि सृजते त्रिरहिं
 करोत्युद्वातृनेव तद्वृणीते प्रजापतिर्वा एष यदाग्रयुणो यदाग्रयुणं
 गृहीत्वा हिङ्करोति प्रजापतिरेव (५०)

तत्प्रजा अभि जिग्रति तस्माद्वृथ्सं जातं गौरभि जिग्रत्यात्मा
 वा एष युज्ञस्य यदाग्रयणः सवनेसवनेऽभि गृह्णात्यात्मन्नेव यज्ञः
 सं तनोत्युपरिष्ठादा नयति रेतं एव तद्वधात्युधस्तादुपं गृह्णति
 प्र जनयत्येव तद्वध्यवादिनो वदन्ति कस्माऽस्त्याद्वायुत्री कनिष्ठा

छन्दसां सूती सर्वाणि सवनानि वहतीत्येष वै गायत्रियै
वथ्सो यदा॑ग्रयणस्तमेव तदभिनिवर्तं॑ सर्वाणि सवनानि वहति॑
तस्माद्वथ्समुपाकृतं गौरुभि॑ नि वर्तते॥ (५१)

आहुग्रयणत्वं प्रजापतिरेवेति॑ विशुतिश्च॥४॥ [११]

यज्ञेन ता॑उपयज्ञिर्देवा॑ वै यज्ञमात्रै॒प्रे ब्रह्मवादिनः॑ सत्यै॒ देवस्य॑ ग्रावाणं प्राण॑ उपाः॒श्वंग्रा॑ देवा॑ वा॑
उपाः॒शौ॑ वाग्वै॒ मित्रं॑ यज्ञस्य॑ बहुस्पतिर्देवा॑ वा॑ आ॑ग्रयणाग्रानेकादश॥११॥
यज्ञेन लोके॑ पशुमान्प्रस्याथसवनं॑ माध्यन्दिनं॑ वाग्वा॑ अरिक्तानि॑ तत्प्रजा॑ अभ्येकपञ्चाशत्॥५१॥
यज्ञेन गौरुभि॑ निवर्तते॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां॑ षष्ठकाण्डे॑ चतुर्थः॑ प्रश्नः॑
समाप्तः॥६-४॥

काण्डे॑ दशिन्यः—२४८

आदितः॑ दशिन्यः—१८६२

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

इन्द्रो वृत्रायु वज्रमुदयच्छुथ्स वृत्रो वज्रादुद्यंतादविभेथ्सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदं मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तस्मा उक्थ्यं प्रायंच्छुत्समै द्वितीयमुदयच्छुथ्सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदं मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति (१)

तस्मा उक्थ्यमेव प्रायंच्छुत्समै तृतीयमुदयच्छुतं विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदं मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तस्मा उक्थ्यमेव प्रायंच्छुतं निर्मायं भूतमंहन् यज्ञो हि तस्य मायासीदुक्थ्यो गृह्यतं इन्द्रियमेव (२)

तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क इन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत् इत्याहेन्द्रायु हि स तं प्रायंच्छुत्समै त्वा विष्णवे त्वेत्याहु यदेव विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति तस्माद्विष्णुमन्वाभंजति त्रिर्निर्गृह्णाति त्रिर्हि स तं तस्मै प्रायंच्छुदेष ते योनिः पुनर्हविरसीत्याहु पुनःपुनः (३)

ह्यस्मान्निर्गृह्णाति चक्षुर्वा एतद्यज्ञस्य यदुक्थ्यस्तस्मादुक्थ्यं हुतः सोमा अन्वायन्ति तस्मादात्मा चक्षुरन्वैति तस्मादेकं

यन्त बुहवोऽनु यन्ति तस्मादेको बहुनां भद्रो भवति
 तस्मादेको बृहीर्जाया विन्दते यदि कामयेताध्वर्युरात्मानं
 यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तराहवनीयं च हविर्धानं च तिष्ठन्नवं
 नयेत् (४)

आत्मानंमेव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत् यजमानं
 यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तरा सदोहविर्धने तिष्ठन्नवं नयेद्यजमानमेव
 यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत् सदस्यान् यज्ञयशसेनार्पयेयमिति
 सद आलभ्यावं नयेऽसदस्यानेव यज्ञयशसेनार्पयति॥ (५)

इतीन्द्रियमेव पुनःपुनर्नेत्रयस्त्रिःशत्र्य॥ ५॥ [१]

आयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्गुव उत्तमो ग्रहाणां गृह्यते तस्मादायुः
 प्राणानामुत्तमं मूर्धनं दिवो अरुतिं पृथिव्या इत्याह मूर्धनंमेवैनं
 समानानां करोति वैश्वानरमृताय जातमग्निमित्याह वैश्वानरः
 हि देवतयायुरुभयतोवैश्वानरो गृह्यते तस्मादुभयतः प्राणा
 अधस्ताच्चोपरिष्टाच्चार्धिनोऽन्ये ग्रहां गृह्यन्तेऽर्धा ध्रुवस्तस्मात् (६)

अर्ध्यवाङ्माणोऽन्येषां प्राणानामुपोऽस्तेऽन्ये ग्रहाः साद्यन्तेऽनुपोस्ते
 ध्रुवस्तस्मादुस्थान्याः प्रजाः प्रतितिष्ठन्ति माऽसेनान्या असुरा वा
 उत्तरतः पृथिवीं पर्याचिकीर्षन्तां देवा ध्रुवेणाद्वृहन्तद्गुवस्य ध्रुवत्वं
 यद्गुव उत्तरतः साद्यते धृत्या आयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्गुव आत्मा होता
 यद्गुवतृचमुसे ध्रुवमवनयत्यात्मन्नेव यज्ञस्य (७)

आयुर्दधाति पुरस्तांदुकथस्यावनीय इत्याहुः पुरस्ताद्यायुषो
भुङ्गे मंध्यतोऽवनीय इत्याहुर्मध्यमेन ह्यायुषो भुङ्ग उत्तरार्धेऽवनीय
इत्याहुरुत्तमेन ह्यायुषो भुङ्ग वैश्वदेव्यामृचि शस्यमानायामवं नयति
वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजास्वेवायुर्दधाति॥ (८)

भृवस्तस्मादेव यज्ञस्यैकान्नचत्वारिंशता॑॥ ३॥

[२]

यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्यां
नोऽन्वाभविष्यन्तीति ते संवर्थसरेण योपयित्वा सुवर्गं
लोकमायन्तमृषयं क्रतुग्रहैरेवानु प्राजानन् यद्वत्ग्रहा गृह्यन्ते
सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै द्वादशं गृह्यन्ते द्वादशं मासाः संवर्थस्तुः
संवर्थस्तुरस्य प्रज्ञात्यै सह प्रथमौ गृह्येते सुहोत्तमौ तस्माद्वौद्वावृत्तू
उभयतोमुखमृतुपात्रं भवति कः (९)

हि तद्वेद् यतं क्रतूनां मुखमृतुना प्रेष्येति षड्कृत्वं आहु षड्वा
क्रतवं क्रतूनेव प्रीणात्यृतुभिरिति चतुश्चतुर्ष्पद एव पशून्नीणाति द्विः
पुनर्क्रतूनांह द्विपदं एव प्रीणात्यृतुना प्रेष्येति षड्कृत्वं आहुर्तुभिरिति
चतुस्तस्माच्चतुर्ष्पादः पशवं क्रतूनुपं जीवन्ति द्विः (१०)

पुनर्क्रतूनांह तस्माद्विपादश्चतुर्ष्पदः पशूनुपं जीवन्त्यृतुना
प्रेष्येति षड्कृत्वं आहुर्तुभिरिति चतुर्द्विः पुनर्क्रतूनांहाक्रमणमेव
तथ्सेतुं यज्ञमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्टै नान्योऽन्यमनु
प्र पंद्रेत् यदन्योऽन्यमनु प्रपद्येत् तुर्क्रतुमनु प्र पंद्रेत् तर्तवो मोहुकाः

स्युः (११)

प्रसिंद्धमेवाध्वर्युर्दक्षिणेन प्र पंचते प्रसिंद्धं प्रतिप्रस्थातोत्तरेण
तस्मादादित्यः षण्मासो दक्षिणैति पडुत्तरेणोपयामगृहीतो
असि सःसर्वोऽस्य इहस्पृत्याय त्वेत्याहास्ति त्रयोदशो मासु
इत्याहुस्तमेव तत्प्रीणाति॥ (१२)

को जीवन्ति द्विः स्युश्चतुर्लिङ्गशब्दाच्च॥ ४॥ [३]

सुवर्गाय वा एते लोकाय गृह्यन्ते यद्यतुग्रहा ज्योतिरिन्द्राश्ची
यदैन्द्राश्चमृतुपात्रेण गृह्णाति ज्योतिरेवास्मा उपरिष्ठादधाति
सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या ओजोभृतौ वा एतौ देवानां
यदैन्द्राश्ची यदैन्द्राश्चो गृह्यत ओजं एवाव रुच्ये वैश्वदेव इ
शुक्रपात्रेण गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजा असावादित्यः शुक्रो
यद्वैश्वदेव इशुक्रपात्रेण गृह्णाति तस्माद्सावादित्यः (१३)

सर्वाः प्रजाः प्रत्यङ्गदेति तस्माथ्सर्वं एव मन्यते मां
प्रत्युदगादिति वैश्वदेव इशुक्रपात्रेण गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै
प्रजास्तोजः शुक्रो यद्वैश्वदेव इशुक्रपात्रेण गृह्णाति प्रजास्वेव तेजो
दधाति॥ (१४)

तस्माद्सावादित्यस्मि इशब्दाच्च॥ २॥ [४]

इन्द्रो मरुद्धिः सांविद्येन माध्यन्दिने सवने वृत्रमहन्
यन्माध्यन्दिने सवने मरुत्वतीया गृह्यन्ते वार्त्रघा एव ते

यजंमानस्य गृह्यन्ते तस्य वृत्रं जुघ्मुषं क्रृतवोऽमुह्यन्थस क्रृतुपात्रेण
मरुत्वतीयांनगृह्णात्ततो वै स क्रृतून्प्राजांनाद्यद्वृतुपात्रेण मरुत्वतीया
गृह्यन्ते क्रृतूनां प्रज्ञात्यै वज्रं वा एतं यजंमानो भ्रातृव्यायु प्र हरति
यन्मरुत्वतीया उदेव प्रथमेन (१५)

यच्छ्रुति प्र हरति द्वितीयेन स्पृणुते तृतीयेनायुधं
वा एतद्यजंमानः सङ्स्कुरुते यन्मरुत्वतीया धनुरेव
प्रथमो ज्या द्वितीयु इषुस्तृतीयः प्रत्येव प्रथमेन धत्ते वि
सृजति द्वितीयेन विध्यति तृतीयेनेन्द्रो वृत्रः हत्वा परा
परावतंमगच्छ्रुदपाराधमिति मन्यमानः स हरितोऽभवथ्स
एतान्मरुत्वतीयांनात्मस्परणानपश्युत्तानंगृहीत (१६)

प्राणमेव प्रथमेनास्पृणुतापानं द्वितीयेनाऽऽत्मानं तृतीयेनात्मस्परणं
वा एते यजंमानस्य गृह्यन्ते यन्मरुत्वतीयाः प्राणमेव प्रथमेन
स्पृणुतेऽपानं द्वितीयेनाऽऽत्मानं तृतीयेनेन्द्रो वृत्रमहन्तं देवा
अंब्रुवन्महान् वा अयमभूद्यो वृत्रमवधीदिति तन्महेन्द्रस्य
महेन्द्रत्वः स एतं माहेन्द्रमुख्दारमुद्दरत वृत्रः हत्वान्यासु
देवतास्वधि यन्माहेन्द्रो गृह्यते उद्धारमेव तं यजंमानु उद्धरते-
ज्ञ्यासु प्रजास्वधि शुक्रपात्रेण गृह्णाति यजमानदेवत्यो वै
माहेन्द्रस्तेजोः शुक्रो यन्माहेन्द्रः शुक्रपात्रेण गृह्णाति यजंमान एव
तेजो दधाति॥ (१७)

अदितिः पुत्रकांमा साध्येभ्यो देवेभ्यो ब्रह्मौदनमंपचुत्तस्यां
उच्छेष्ठणमदुस्तत्प्राशज्ञाथ्सा रेतोऽधत्तु तस्यै चत्वारं आदित्या
अंजायन्तु सा द्वितीयं पच्चामन्यतो च्छेष्ठणान्म इमेऽज्ञतु यदग्रे
प्राशिष्यामीतो मे वर्सीया ४ सो जनिष्यन्तु इति साग्रे प्राशज्ञाथ्सा
रेतोऽधत्तु तस्यै व्यृद्धमाण्डमंजायत् सादित्येभ्य एव (१८)

तृतीयं पच्चद्वोगाय म इदं श्रान्तमस्त्विति तैऽब्रुवन्वरं
वृणामहै योऽतो जायाता अस्माक॑ स एकोऽसुद्योऽस्य
प्रजायामृद्याता अस्माकम्भोगाय भवादिति ततो विवस्वानादित्योऽ-
जायत् तस्य वा इयं प्रजा यन्मनुष्यास्तास्वेकं एवर्द्धो यो यजते
स देवानाम्भोगाय भवति देवा वै यज्ञात् (१९)

रुद्रमन्तरायन्थस आदित्यानन्वाक्रमत ते द्विदेवत्यान्प्रापद्यन्तु
तात्र प्रति प्रायच्छुन्तस्मादपि वध्यं प्रपन्नं न प्रति प्रयच्छन्ति
तस्मा द्विदेवत्येभ्य आदित्यो निर्गृह्यते यदुच्छेष्ठणादजायन्तु
तस्मादुच्छेष्ठणाद्वृह्यते तिसृभिरकृग्भिर्गृह्णाति माता पिता पुत्रस्तदेव
तस्मिथुनमुल्बं गर्भो जरायु तदेव तत् (२०)

मिथुनं पशवो वा एते यदादित्य ऊर्गदधि दृग्मा मध्यतः
श्रीणात्यूर्जमेव पशुनां मध्यतो दधाति शृतातुङ्गेन मेध्यत्वायु
तस्मादामा पक्षं दुहे पशवो वा एते यदादित्यः परिश्रित्य गृह्णाति
प्रतिरुध्यत्वास्मै पशून्गृह्णाति पशवो वा एते यदादित्य एष रुद्रो

यदुग्निः परिश्रित्य गृह्णाति रुद्रादेव पूशूनन्तर्दधाति (२१)

एष वै विवस्वानादित्यो यदुपाशुसवन्: स एतमेव सोमपीथं परिं शय आ तृतीयसवनाद्विवस्व आदित्यैष तै सोमपीथ इत्याहु विवस्वन्तमेवाऽऽदित्यः सोमपीथेन समर्घयति या दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामीति वृष्टिकामस्य श्रीणीयाद्वृष्टिमेवावरुन्धे यदिं ताजकप्रस्कन्देद्वरुषुकः पर्जन्यः स्याद्यदिं चिरमवरुषुको न सादयत्यसंन्नाद्वि प्रजाः प्रजायन्ते नानु वषद्वरोति यदनुवषद्वर्याद्वुद्रं प्रजा अन्ववसृजेन्न हुत्वान्वीक्षेत् यदन्वीक्षेत् चक्षुरस्य प्रमायुक्तं स्यात्तस्मान्नान्वीक्ष्यः॥ (२२)

एव यज्ञाङ्गरायु तदेव तदन्तर्दधाति न सप्तविंशतिश्च॥ ५॥ [६]

अन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयुणाद्वृह्णाति प्रजापतिर्वा एष यदाग्रयणः प्रजानां प्रजननाय न सादयत्यसंन्नाद्वि प्रजाः प्रजायन्ते नानु वषद्वरोति यदनुवषद्वर्याद्वुद्रं प्रजा अन्ववसृजेदेष वै गायत्रो देवानां यथसवितैष गायत्रिये लोके गृह्यते यदाग्रयुणो यदन्तर्यामपात्रेण सावित्रमाग्रयुणाद्वृह्णाति स्वादेवैनु योनेनिर्गृह्णाति विश्वे (२३)

देवास्तृतीयः सवन्न नोदयच्छुन्ते सवितारं प्रातःसवनभाँगः सन्त तृतीयसवनमभि पर्यणयन्ततो वै ते तृतीयः सवनमुदयच्छुन् यत्तृतीयसवने सावित्रो गृह्यते तृतीयस्य सवनस्योदयत्यै

सवितृपत्रेण वैश्वदेवं कलशाद्गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजा
वैश्वदेवः कलशः सविता प्रसवानामीशे यथसवितृपत्रेण वैश्वदेवं
कलशाद्गृह्णाति सवितृप्रसूत एवास्मै प्रजाः प्र (२४)

जनयति सोमे सोममभिगृह्णाति रेतं एव तदधाति सुशर्मासि
सुप्रतिष्ठान इत्याह सोमे हि सोममभिगृह्णाति प्रतिष्ठित्या एतस्मिन्वा
अपि ग्रहे मनुष्येभ्यो देवेभ्यः पितृभ्यः क्रियते सुशर्मासि सुप्रतिष्ठान
इत्याह मनुष्येभ्य एवतेन करोति बृहदित्याह देवेभ्य एवतेन करोति
नम इत्याह पितृभ्य एवतेन करोत्येतावतीर्व देवतास्ताभ्य एवैन्ऽ
सर्वाभ्यो गृह्णात्येष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्याह वैश्वदेवो
ह्यैषः॥ (२५)

विश्वे प्र पितृभ्य एवतेन करोत्येकान्नविश्वतिश्च॥ ३॥ [७]

प्राणो वा एष यदुपांशुर्यदुपांशुपत्रेण प्रथमश्वेत्तमश्व
ग्रहौ गृह्यते प्राणमेवानु प्रयन्ति प्राणमनूद्यन्ति प्रजापतिर्वा
एष यदाग्रयणः प्राण उपांशुः पर्वीः प्रजाः प्र जनयन्ति
यदुपांशुपत्रेण पात्रीवत्माग्रयणाद्गृह्णाति प्रजानां प्रजननाय
तस्मात्प्राणं प्रजा अनु प्र जायन्ते देवा वा इतइतः पर्वीः
सुवर्गम् (२६)

लोकमजिगांसन्ते सुवर्गं लोकं न प्राजानन्त एतं
पात्रीवत्मपश्यन्तमगृह्णतु ततो वै ते सुवर्गं लोकं प्राजानन्

यत्पात्रीवतो गृह्यते सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै स सोमो
नातिष्ठत स्त्रीभ्यो गृह्यमाणस्तं घृतं वज्रं कृत्वा द्वन्तं निरिन्द्रियं
भूतमंगृह्णन्तस्माथिक्षयो निरिन्द्रिया अदायादीरपि पापात्पुङ्स
उपस्थितरम् (२७)

वदन्ति यद् घृतेन पात्रीवतः श्रीणाति वज्रेणैवैनं वशे कृत्वा
गृह्णात्युपयामगृहीतोऽसीत्याहेयं वा उपयामस्तस्मादिमां प्रजा
अनु प्र जायन्ते बृहस्पतिसुतस्य तु इत्याहु ब्रह्म वै देवानां
बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै प्रजाः प्र जनयतीन्दो इत्याहु रेतो वा इन्दू
रेतो एव तद्वधातीन्द्रियाव इति (२८)

आहु प्रजा वा इन्द्रियं प्रजा एवास्मै प्र जनयत्यग्ना (३)
इत्याहाग्निर्वै रेतोधाः पर्वीव इत्याह मिथुनत्वाय सूजूर्देवेन त्वष्टा
सोमं पिबेत्याह त्वष्टा वै पशुनां मिथुनानाऽरुपकृद्रूपमेव पशुषु
दधाति देवा वै त्वष्टारमजिधाऽसुन्धस पर्वीः प्रापद्यत तं न प्रति
प्रायच्छन्तस्मादपि (२९)

वध्यं प्रपत्रं न प्रति प्र यच्छन्ति तस्मात्पात्रीवते त्वष्टेऽपि
गृह्यते न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते नानु वषद्वरोति
यदनुवषद्वर्याद्वुद्रं प्रजा अन्ववसृजेदन्नानुवषद्वर्यादशान्तमुग्नीथ्योम
भक्षयेदुपाश्वनु वषद्वरोति न रुद्रं प्रजा अन्ववसृजति
शान्तमुग्नीथ्योमभक्षयत्यग्नीन्नेष्टरुपस्थमा सौद (३०)

नेष्टः पर्वीमुदानयेत्याहुग्नीदेव नेष्टरि रेतो दधांति नेष्टा
पत्नियामुद्ग्रात्रा सं ख्यापयति प्रजापतिर्वा एष यदुद्ग्राता प्रजाना
प्रजननायाप उप प्र वर्तयति रेतं एव तथ्मिंश्चत्यूरुणोप प्र
वर्तयत्यूरुणा हि रेतः सिच्यते नग्नं कृत्योरुमुप प्र वर्तयति यदा
हि नग्नं ऊरुभवत्यथं मिथुनी भवतोऽथ रेतः सिच्यते ऽथ प्रजाः
प्र जायन्ते॥ (३१)

पर्वीः सुवर्गमुपस्तिरमिन्द्रियाव इत्यपि सीद मिथुन्यंष्टौ च॥६॥ [८]

इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य शीर्षकपालमुदौज्ञाथ्स द्रैणकलशो-
अभवत्तस्माथ्सोमः समस्ववृथ्स हारियोजनोऽभवत्तं व्यचिकिथसञ्जुहवान्-
मा हौषा(३) मिति सौऽमन्यत यद्धोष्याम्यामः हौष्यामि यन्न
होष्यामि यज्ञवेशसं करिष्यामीति तमधियत होतुः सौऽग्निरब्रवीन्न
मय्यामः हौष्यसीति तं धानाभिरश्रीणात् (३२)

तः शृतं भूतमज्जुहोद्यद्धानाभिरहारियोजनः श्रीणाति
शृतत्वाय शृतमेवैन भूतं जुहोति बृहीभिः श्रीणात्येतावती-
रेवास्यामुष्मिल्लोके कामदुधां भवन्त्यथो खल्वाहुरेता वा
इन्द्रस्य पृश्वर्यः कामदुधा यद्धारियोजनीरिति तस्माद्बृहीभिः
श्रीणीयादख्सामे वा इन्द्रस्य हरी सोमपानां तयोः परिधय आधानं
यदप्रहृत्य परिधीञ्जुहुयादन्तराधानाभ्याम् (३३)

घासं प्र यच्छेत्प्रहृत्यं परिधीञ्जुहोति निराधानाभ्यामेव

घासं प्र यच्छत्युन्नेता जुहोति यातयामेव ह्येतरह्यध्यर्यः
स्वगाकृतो यदध्यर्युर्जुहुयाद्यथा विमुक्तं पुनर्युनक्ति तादगेव
तच्छीरुषन्नधिनिधाय जुहोति शीरूपतो हि स समर्वद्विकम्य
जुहोति विक्रम्य हीन्द्रो वृत्रमहन्समृद्धै पशवो वै हारियोजनीर्यथ्सम्भिः

एनं पशवो भुञ्जन्त उपं तिष्ठेरन् यन्न समिन्द्याद्वहवं एनं
पशवो भुञ्जन्त उपं तिष्ठेरन्मनसा सम्बाधत उभयं करोति बहवं
एवैनं पशवो भुञ्जन्त उपं तिष्ठन्त उन्नेतर्युपहवमिच्छन्ते य एव तत्र
सोमपीथस्तमेवावरुन्धत उत्तरवेद्यां नि वंपति पशवो वा उत्तरवेदिः
पशवो हारियोजनीः पशुष्वेव पशून्प्रतिष्ठापयन्ति॥ (३५)

अश्रीणादन्तराधानाभ्युमल्पाः स्थापयन्ति॥ ४॥ [१]

ग्रहान् वा अनुप्रजाः पशवः प्र जायन्त उपाङ्ग्नन्तर्यामावजावयः
शुक्रामन्थिनौ पुरुषा ऋतुग्रहानेकशफा आदित्यग्रहं गावं
आदित्यग्रहो भूयिष्ठाभिरकृग्भिर्गृह्यते तस्माद्वावः पशुनां
भूयिष्ठा यत् त्रिरूपांशुः हस्तैन विगृह्णाति तस्माद्वौ त्रीनुजा
जनयत्यथावयो भूयसीः पिता वा एष यदाग्रयुणः पुत्रः कलशो
यदाग्रयुण उपदस्यैत्कलशाद्गृहीयाद्यथा पिता (३६)

पुत्रं क्षित उपधावति तादगेव तद्यत्कलशं उपदस्यैदाग्रयुणाद्गृहीय
पुत्रः पितरं क्षित उपधावति तादगेव तदात्मा वा एष यज्ञस्य
यदाग्रयुणो यद्वहो वा कलशो वोपदस्यैदाग्रयुणाद्गृहीयादात्मनं

एवाधि॑ यज्ञं निष्करोत्यविज्ञाते वा एष गृह्यते यदाग्रयणः स्थाल्या
गृह्णाति॒ वायुव्येन जुहोति॒ तस्मात् (३७)

गर्भेणाविज्ञातेन ब्रह्महावभृथमवं यन्ति॒ परा॑ स्थालीरस्यन्त्युद्घायुव्य
हरन्ति॒ तस्माथिन्द्रियं॑ जातां॑ परा॑ स्यन्त्युत्पुमारसः॑ हरन्ति॒
यत्पुरुरुचमाहु॑ यथा॑ वस्यस आहरंति॒ तादृगेव॑ तद्यद्ध्रहं॑ गृह्णाति॒
यथा॑ वस्यस आहृत्य॑ प्राहं॑ तादृगेव॑ तद्यथ्सादयंति॒ यथा॑ वस्यस
उपनिधायापक्रामति॒ तादृगेव॑ तद्यद्धै॑ यज्ञस्य॑ साम्ना॑ यजुषा॑
क्रियते॑ शिथिलं॑ तद्यद्धुचा॑ तद्वृढं॑ पुरस्तादुपयामा॑ यजुषा॑ गृह्यन्त
उपरिष्टादुपयामा॑ क्रुचा॑ यज्ञस्य॑ धृत्यै॥ (३८)

यथा॑ पिता॑ तस्मादपक्रामति॒ तादृगेव॑ तद्यद्यादशं च॥३॥ [१०]

प्रान्यानि॑ पात्राणि॑ युज्यन्ते॑ नान्यानि॑ यानि॑ पराचीनानि॑
प्रयुज्यन्ते॑ मुमेव॑ तैर्लोकमभि॑ जंयति॒ पराडिव॑ ह्यसौ॑ लोको॑ यानि॑
पुनः॑ प्रयुज्यन्ते॑ इममेव॑ तैर्लोकमभि॑ जंयति॒ पुनः॑ पुनरिव॑ ह्यंयं॑
लोकः॑ प्रान्यानि॑ पात्राणि॑ युज्यन्ते॑ नान्यानि॑ यानि॑ पराचीनानि॑
प्रयुज्यन्ते॑ तान्यन्वोषधयः॑ परा॑ भवन्ति॒ यानि॑ पुनः॑ (३९)

प्रयुज्यन्ते॑ तान्यन्वोषधयः॑ पुनरा॑ भवन्ति॒ प्रान्यानि॑
पात्राणि॑ युज्यन्ते॑ नान्यानि॑ यानि॑ पराचीनानि॑ प्रयुज्यन्ते॑
तान्यन्वारुण्याः॑ पश्वोरुण्यमपं॑ यन्ति॒ यानि॑ पुनः॑ प्रयुज्यन्ते॑
तान्यनु॑ ग्राम्याः॑ पश्वो॑ ग्राममुपावयन्ति॒ यो॑ वै॑ ग्रहाणां॑ निदानं॑

वेदं निदानं वान्भवत्याज्युमित्युक्थं तद्वै ग्रहाणां निदानं यदुपाङ्शु
शङ्सति तत् (४०)

उपाङ्शन्तर्यामयोर्यदुच्चैस्तदितरेषां ग्रहाणामेतद्वै ग्रहाणां
निदानं य एवं वेदं निदानं वान्भवति यो वै ग्रहाणां मिथुनं वेदं प्र
प्रजया पुशुभिर्मिथुनैर्जायते स्थालीभिरन्ये ग्रहां गृह्यन्ते वायुव्यैरन्य
एतद्वै ग्रहाणां मिथुनं य एवं वेदं प्र प्रजया पुशुभिर्मिथुनैर्जायते
इन्द्रस्त्वष्टुः सोममभीषहापिबुध्स विष्वङ्गः (४१)

व्याच्छुर्थस आत्मन्नारमणं नाविन्दुथस एतानुसवनं
पुरोडाशानपश्यत्तां निरंवपत्तैर्व स आत्मन्नारमणमकुरुत
तस्मादनुसवनं पुरोडाशा निरूप्यन्ते तस्मादनुसवनं पुरोडाशानां
प्राशर्जीयादात्मन्नेवारमणं कुरुते नैनः सोमोऽति पवते ब्रह्मवादिनो
वदन्ति नर्चा न यजुंषा पुङ्किराप्यतेऽथ किं यज्ञस्य पाङ्कल्त्वमिति
धानाः करम्भः परिवापः पुरोडाशाः पयस्यां तेन पुङ्किराप्यते
तद्यज्ञस्य पाङ्कल्त्वम्॥ (४२)

भवन्ति यानि पुनः शङ्सति तद्विष्वङ्किश्चतुर्दश च॥४॥ [११]

इन्द्रो वृत्रायाऽयुर्वै यज्ञेन सुवर्गयेन्द्रो मुरुद्विर्दितिरन्तर्यामपत्रेण प्राण उपाङ्शुपत्रेणेन्द्रो वृत्रमहन्तस्य
ग्रहान् वै प्रान्यान्येकादशा॥१॥

इन्द्रो वृत्राय पुनरक्षतुनांह मिथुनं पुशवो नेष्टः पर्णीमुपाङ्शन्तर्यामयोद्विचत्वारिंशता॥४२॥

इन्द्रो वृत्राय पाङ्कल्त्वम्॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां षष्ठकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः
समाप्तः॥६-५॥

काण्डे दशिन्यः—२९०

आदितः दशिन्यः—११०४

॥ षष्ठः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे षष्ठः प्रश्नः ॥

सुवर्गायु वा एतानि लोकायं हृयन्ते यद्वाक्षिणानि
द्वाभ्यां गारहंपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या आग्नीधे
जुहोत्यन्तरिक्ष एवा क्रमते सदोऽभ्यैति सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति
सौरीभ्यामृग्भ्यां गारहंपत्ये जुहोत्यमुमेवैनं लोकः समारोहयति
नयंवत्यर्चाग्नीधे जुहोति सुवर्गस्य लोकस्याभिर्नीत्ये दिवं गच्छ
सुवः पतेति हिरण्यम् (१)

हुत्वोद्भूताति सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति रूपेण वो
रूपमभ्यैमीत्याह रूपेण ह्यांसाः रूपमभ्यैति यद्विरण्येन तुथो
वो विश्ववेदा वि भंजत्वित्याह तुथो ह स्म वै विश्ववेदा देवानां
दक्षिणा वि भंजति तेनैवैना वि भंजत्येतत्ते अग्ने राधः (२)

ऐति सोमच्युतमित्याहु सोमच्युतः ह्यस्य राध ऐति तन्मित्रस्य
पथा नयेत्याहु शान्त्या क्रृतस्य पथा प्रेतं चन्द्रदक्षिणा इत्याह सत्यं
वा क्रृतः सत्येनैवैना क्रृतेन वि भंजति यज्ञस्य पथा सुविता
नयन्तरित्याह यज्ञस्य ह्येताः पथा यन्ति यद्वक्षिणा ब्राह्मणमद्य
राध्यासम् (३)

ऋषिमार्षेयमित्याहैष वै ब्राह्मण ऋषिरार्षेयो यः
शुश्रुवान्तस्मादेवमाहु वि सुवः पश्य व्यन्तरिक्षमित्याह सुवर्गमेवैनं

लोकं गंमयति यतंस्व सदस्यैरित्याह मित्रत्वायास्मद्दात्रा देवत्रा
गच्छतु मधुमतीः प्रदातारमा विशतेत्याह वृयमिह प्रदातारः
स्मैऽस्मानुमुत्र मधुमतीरा विशतेति (४)

वावैतदाहु हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेव
पुरस्ताद्धते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या अग्नीर्घे ददात्यग्निमुखानेवर्तन्
ब्रह्मणे ददाति प्रसूत्यै होत्रे ददात्यात्मा वा एष यज्ञस्य
यद्भोतात्मानमेव यज्ञस्य दक्षिणाभिः समर्धयति॥ (५)

हिरण्यु राथो राध्यासमुत्र मधुमतीरा विशतेत्युष्टात्रिरशब्दा॥५॥ [१]

समिष्टयजूर्षि जुहोति यज्ञस्य समिष्ट्यै यद्वै यज्ञस्य कूरं
यद्विलिष्ट यदत्येति यन्नात्येति यदतिकरोति यन्नापि करोति तदेव
तैः प्रीणाति नवं जुहोति नवं वै पुरुषे प्राणाः पुरुषेण यज्ञः सम्मितो
यावनेव यज्ञस्तं प्रीणाति षडग्नियाणि जुहोति षड्वा कृतवं कृतूनेव
प्रीणाति त्रीणि यजूर्षि (६)

त्रयं इमे लोका इमानेव लोकान्नीणाति यज्ञं यज्ञं गच्छ
यज्ञपतिं गच्छेत्याह यज्ञपतिमेवैनं गमयति स्वां योनिं गच्छेत्याह
स्वामेवैनं योनिं गमयत्येष ते यज्ञो यज्ञपते सुहसूक्तवाकः सुवीर
इत्याह यजमान एव वीर्यं दधाति वासिष्ठो ह सात्यहृव्यो दैवभागं
पंप्रच्छ यथसृज्यान्बहुयजिनोऽर्यीयजो यज्ञे (७)

यज्ञं प्रत्यंतिष्ठिपा(३)यज्ञपुता(३)विति स हौवाच यज्ञपतविति

सत्यादै सृज्याः परा बभूवुरिति होवाच यज्ञे वाव यज्ञः
 प्रतिष्ठाप्य आसीद्यजंमानस्यापराभावायेति देवा गातुविदो
 गातुं वित्त्वा गातुमितेत्याह यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयति
 यजंमानस्यापराभावाय॥ (८)

यज्ञ॑पि यज्ञ एकचत्वारि॒शत्त्वा॑॥ ३॥

[२]

अवभृथयज्ञ॑षि जुहोति यदेवार्वाचीनमेकंहायनादेनः
 करोति तदेव तैरव यजते॒पोऽवभृथमैत्युप्सु वै वरुणः
 साक्षादेव वरुणमव यजते वर्त्मना वा अन्वित्य यज्ञ॑ रक्षा॑सि
 जिधा॑सन्ति साम्ना॑ प्रस्तोतान्वैति साम् वै रक्षोहा॑ रक्षसामपंहत्यै
 त्रिनिधनमुपैति त्रय इमे लोका एभ्य एव लोकेभ्यो॑ रक्षा॑सि (९)

अपं हन्ति पुरुषः पुरुषो निधनमुपैति पुरुषः पुरुषो हि रक्षस्वी
 रक्षसामपंहत्या उरु॑ हि राजा॑ वरुणश्चकारेत्याहु॑ प्रतिष्ठित्यै शतं ते॑
 राजन्मिषजः सहस्रमित्याह॑ भेषजमेवास्मै करोत्यभिष्ठितो वरुणस्य
 पाश इत्याह॑ वरुणपाशमेवाभि॑ तिष्ठति बुरुहिरुभि॑ जुहोत्याहु॑तीनां॑
 प्रतिष्ठित्या॑ अथो अग्निवत्येव जुहोत्यपंबरहिषः प्रयाजान् (१०)

यज्ञति प्रजा॑ वै बुरुहिः प्रजा॑ एव वरुणपाशान्मुश्चत्याज्यभागौ
 यजति यज्ञस्यैव चक्षुषी॑ नान्तरेति वरुणं यजति वरुणपाशादेवैनं॑
 मुश्चत्यग्नीवरुणौ यजति साक्षादेवैनं॑ वरुणपाशान्मुश्चत्यपंबरहिषावनूय-
 यंजति प्रजा॑ वै बुरुहिः प्रजा॑ एव वरुणपाशान्मुश्चति चतुरः॑

प्रयाजान् यंजति द्वावनूयाजौ षट्थसं पंद्यन्ते षड्वा क्रृतवः (११)

क्रृतुष्वेव प्रतिं तिष्ठत्यवंभृथ निचङ्कुणेत्याह यथोदितमेव
वरुणमवं यजते समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तरित्याह समुद्रे ह्यन्तर्वरुणः
सं त्वा विशन्त्वोषधीरुतापु इत्याहाद्विरेवैनमोषधीभिः सम्यश्च
दधाति देवीराप एष वो गर्भ इत्याह यथायजुरेवैतत्पश्वावो वै (१२)

सोमो यद्विन्दूनां भृक्षयेत्पशुमान्ध्याद्वरुणस्त्वेनं गृह्णीयाद्यन्न
भृक्षयेदपुशुः स्यान्नैन् वरुणो गृह्णीयादुपस्पृश्यमेव पंशुमान्वति
नैन् वरुणो गृह्णाति प्रतियुतो वरुणस्य पाश इत्याह
वरुणपाशादेव निर्मुच्यते ऽप्रतीक्षमा यन्ति वरुणस्यान्तरहित्या
एधोऽस्येधिषीमहीत्याह समिधैवाग्निं नमस्यन्तं उपायन्ति तेजोऽसि
तेजो मयि धृहीत्याह तेजे एवाऽऽत्मन्यत्ते॥ (१३)

रक्षाऽसि प्रयाजानुवो वै नमस्यन्तो द्वादश च॥५॥

[३]

स्फ्येन वेदिमुद्घन्ति रथाक्षेण वि मिमीते यूपं मिनोति
त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै
यदन्तर्वेदि मिनुयादैवलोकमभि जयेद्यद्विहिर्वेदि मनुष्यलोक
वैद्यन्तस्य सन्धौ मिनोत्युभयोर्लोकयोरभिजित्या उपरसमितां
मिनुयात्पितृलोककामस्य रशनसमितां मनुष्यलोककामस्य
चषालसमितामिन्द्रियकामस्य सर्वान्धसमान्वितिषाकामस्य ये
त्रयो मध्यमास्तान्धसमान्धशुकामस्यैतान् वै (१४)

अनुपश्चात् उपतिष्ठन्ते पशुमानेव भवति व्यतिष्ठेदितराम्रजयै
 पशुभिर्व्यतिष्ठति यं कामयेत् प्रमायुक्तः स्यादिति गर्तुमितुं
 तस्य मिनुयादुत्तराध्यं वर्षिष्ठमथु हसीयाऽसमेषा वै
 गर्तुमिद्यस्यैवं मिनोति ताजक्त्र मीयते दक्षिणाध्यं वर्षिष्ठं
 मिनुयाथ्सुवर्गकामस्याथु हसीयाऽसमाक्रमणमेव तथ्सेतुं
 यजमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै (१५)

यदेकस्मिन् यूपे द्वे रशने परिव्ययति तस्मादेको द्वे जाये
 विन्दते यन्नैकाऽ रशनां द्वयोर्यूपयोः परिव्ययति तस्मान्नैका
 द्वौ पर्ती विन्दते यं कामयेत् ऋस्य जायेतेत्युपान्ते तस्य
 व्यतिष्ठेऽर्थ्येवास्य जायते यं कामयेत् पुमानस्य जायेतेत्यान्तं
 तस्य प्रवैष्टयेत्पुमानेवास्य (१६)

जायेतेऽसुरा वै देवान्दक्षिणत उपानयन्तां देवा
 उपशयेनैवापानुदन्त तदुपशयस्योपशयत्वं यद्वक्षिणत उपशय
 उपशये भ्रातृव्यापनुत्यै सर्वे वा अन्ये यूपाः पशुमन्तोऽथोपशय
 एवापशुस्तस्य यजमानः पशुर्यन्न निर्दिशेदार्तिमाच्छुद्यजमानोऽसौ
 ते पशुरिति निर्दिशेद्यं द्विष्याद्यमेव (१७)

द्वेष्टि तमस्मै पशुं निर्दिशति यदि न द्विष्यादाखुस्ते
 पशुरिति ब्रूयान्न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नाऽरुण्यान्प्रजापतिः प्रजा
 असृजत् सौऽन्नाद्येन् व्याध्यत् स एतामेकादशिनीमपश्यत्तया

वै सोऽन्नाद्युमवारुन्ध यदश्च यूपा भवन्ति दशाक्षरा विराङ्गन्नं
विराङ्गिराजैवान्नाद्युमवे रुन्धे (१८)

य एकादशः स्तनं एवास्यै स दुह एवैनां तेन वज्रो
वा एषा समीयते यदेकादशिनी सेश्वरा पुरस्तात्प्रत्यञ्च यज्ञः
सम्पर्दितोर्यत्पालीवतं मिनोति यज्ञस्य प्रत्युत्तब्ध्यै सयत्वायां॥ (१९)

वै समंष्टे पुमानेवास्य यमेव रुन्धे त्रिशब्दां॥६॥

[४]

प्रजापतिः प्रजा असृजत् स रिरिचानोऽमन्यत् स
एतामेकादशिनीमपश्यत्तया वै स आयुरिन्द्रियं वीर्यमात्मन्त्रधत्त
प्रजा इव खलु वा एष सृजते यो यजते स एतरहि रिरिचान इव
यदेषैकादशिनी भवत्यायुरेव तयेन्द्रियं वीर्यं यजमान आत्मन्त्रते
प्रैवाऽग्नेयेन वापयति मिथुनः सारस्वत्या करोति रेतः (२०)

सौम्येन दधाति प्र जनयति पौष्णेन बारहस्पत्यो भवति ब्रह्म
वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै प्रजाः प्र जनयति वैश्वदेवो भवति
वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजा एवास्मै प्र जनयतीन्द्रियमेवैन्द्रेणावरुन्धे
विश्च मारुतेनौजो बलमैन्द्राग्नेन प्रसवाय सावित्रो निर्वरुणत्वाय
वारुणो मध्युत ऐन्द्रमा लभते मध्युत ऐवेन्द्रियं यजमाने
दधाति (२१)

पुरस्तात्प्रदस्य वैश्वदेवमालभते वैश्वदेवं वा अन्नमन्त्रमेव
पुरस्ताद्वत्ते तस्मात्पुरस्तादन्नमद्यत ऐन्द्रमालभ्यं मारुतमा लभते

विष्वे मुरुतो विश्वेवास्मा अनुं बधाति यदि कामयेत् योऽवंगतः
सोऽपं रुध्यतां योऽपंरुद्धः सोऽवं गच्छत्वित्यैन्द्रस्य लोके वारुणमा
लभेत वारुणस्य लोक ऐन्द्रम् (२२)

य एवावंगतः सोऽपं रुध्यते योऽपंरुद्धः सोऽवं गच्छति यदि
कामयेत् प्रजा मुह्येयुरिति पशून्वतिषजेत्प्रजा एव मोहयति
यदभिवाहुतोऽपां वारुणमालभेत् प्रजा वरुणो गृहीयादक्षिणत
उदश्चमा लभतेऽपवाहुतोऽपां प्रजानामवरुणग्राहाय॥ (२३)

रेतो यजमाने दधाति लोक ऐन्द्रः सुपत्रिःशब्दः॥ ५॥ [५]

इन्द्रः पत्रिया मनुमयाजयतां पर्यग्निकृतामुदसृजत्तया
मनुरार्द्धाद्यत्पर्यग्निकृतं पाकीवतमुथ्सृजति यामेव मनुरक्षद्धि-
मार्द्धत्तामेव यजमान ऋषोति यज्ञस्य वा अप्रतिष्ठिताद्यज्ञः परा
भवति यज्ञं पराभवन्तं यजमानोऽनु परा भवति यदाज्येन
पाकीवतः सङ्स्थापयति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै यज्ञं प्रतितिष्ठन्तं
यजमानोऽनु प्रति तिष्ठतीष्ट वृपया (२४)

भवत्यनिष्टं वशयाथ पाकीवतेन प्र चरति तीर्थ एव प्र चरत्यथो
एतरह्येवास्य यामस्त्वाष्टो भवति त्वष्टा वै रेतसः सिक्तस्य रूपाणि
वि करोति तमेव वृषाणं पत्रिष्वपि सृजति सोऽस्मै रूपाणि वि
करोति॥ (२५)

वृपया पद्मिःशब्दः॥ २॥ [६]

ग्रन्ति वा एतथ्सोमं यदभिषुणवन्ति यथसौम्यो भवति
 यथा मृतायांनुस्तरर्णीं ग्रन्ति तद्वगेव तद्यदुत्तरार्थं वा मध्ये वा
 जुहुयाद्वेवताभ्यः सुमदं दध्याद्वक्षिणार्थं जुहोत्येषा वै पितृणां
 दिरख्स्वायामेव दिशि पितृन्निरवदयत उद्गातृभ्यो हरन्ति सामदेवत्यो
 वै सौम्यो यदेव साम्रांश्छम्बद्धवन्ति तस्येव स शान्तिरवं (२६)

ईक्षन्ते पवित्रं वै सौम्य आत्मानमेव पवयन्ते य आत्मानं
 न परिपश्येदितासुः स्यादभिदिं कृत्वावेक्षेत तस्मिन् ह्यात्मानं
 परिपश्यत्यथो आत्मानमेव पवयते यो गतमनाः स्याथ्सोऽवैक्षेत
 यन्मे मनः परागतं यद्वामे अपरागतम्। राजा सोमेन् तद्वयमस्मासु
 धारयामसीति मने एवाऽत्मन्दाधार (२७)

न गतमना भवत्यपु वै तृतीयसवने यज्ञः क्रामतीजानादनीजानम्
 घृतस्य यजत्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं च
 दाधारोपाशु यंजति मिथुनत्वाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति मित्रो
 यज्ञस्य स्विष्टं युवते वरुणो दुरिष्टं कं तरहि यज्ञः कं यजमानो
 भवतीति यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते मित्रेणैव (२८)

यज्ञस्य स्विष्टश्च शमयति वरुणेन दुरिष्टं नार्तिमार्च्छति
 यजमानो यथा वै लाङ्गलेनोर्वरां प्रभिन्दन्त्येवमृख्सामे यज्ञं
 प्रभिन्तो यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते यज्ञायैव प्रभिन्नाय
 मृत्यमृत्वास्यति शान्त्यै यातयामानि वा एतस्य छन्दाश्च सि-

य ईजानश्छन्दसामेष रसो यद्वशा यन्मैत्रावरुणीं वशामालभते
छन्दां स्येव पुनरा प्रीणात्ययातयामत्वायाथो छन्दःस्वेव रसं
दधाति॥ (२९)

अवं दाधार मित्रेणैव प्रीणाति पद्म॥४॥ [७]

देवा वा इन्द्रियं वीर्यं व्यंभजन्त ततो यदत्यशिष्यत
तदतिग्राह्यां अभवन्तदतिग्राह्याणामतिग्राह्यत्वं यदतिग्राह्यां
गृह्यन्त इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्धते तेजं
आग्नेयेनैन्द्रियमैन्द्रेण ब्रह्मवर्चसः सौर्येणोपस्तम्भन् वा एतद्वज्ञस्य
यदतिग्राह्यांश्चके पृष्ठानि यत्पृष्ठे न गृह्णीयात्प्राश्च यज्ञं पृष्ठानि सः
शृणीयुर्यदुक्थ्ये॥ (३०)

गृह्णीयात्प्रत्यञ्च यज्ञमतिग्राह्याः सः शृणीयुर्विश्वजिति सर्वपृष्ठे
ग्रहीतव्या यज्ञस्य सवीर्यत्वाय प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्वादिशस्स
प्रियास्तनूरप न्यधत्त तदतिग्राह्यां अभवन्वितनुस्तस्य यज्ञ
इत्याहुर्यस्यातिग्राह्यां न गृह्यन्त इत्यप्यग्निष्ठेमे ग्रहीतव्या यज्ञस्य
सतनुत्वाय देवता वै सर्वाः सृदर्शीरासन्ता न व्यावृतमगच्छन्ते
देवाः॥ (३१)

एत एतान्ग्रहानपश्यन्तानंगृह्णताग्नेयमग्निरैन्द्रमिन्द्रः सौर्यः
सूर्यस्ततो वै तैज्याभिर्देवताभिर्वृत्तमगच्छन् यस्यैवं विदुषं
एते ग्रहां गृह्यन्ते व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छतीमे

लोका ज्योतिष्मन्तः सुमावंद्वीर्याः कार्या इत्याहुराग्नेयेनास्मिंलोके
ज्योतिर्धत्त एन्द्रेणान्तरिक्ष इन्द्रवायू हि सुयुजौ सौर्यणामुष्मिंलोके (३२)

ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तोऽस्मा इमे लोका भवन्ति
सुमावंद्वीर्यनेनान्कुरुत एतान् वै ग्रहान्बम्बाविश्ववयसाववित्तां
ताभ्यामिमे लोकाः परांश्वश्वार्वाश्वश्व प्राभुर्यस्यैवं विदुषं एते ग्रहां
गृह्यन्ते प्रास्मां इमे लोकाः परांश्वश्वार्वाश्वश्व भान्ति॥ (३३)

उक्थ्ये देवा अमुष्मिंलोक एकान्त्रचत्वारि॒शत्र॑॥४॥ [४]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत् तदसुरा अकुर्वत् ते देवा अदांभ्ये
छन्दांसि सवनानि समस्थापयन्ततो देवा अभवन्परासुरा यस्यैवं
विदुषोऽदांभ्यो गृह्यते भवत्यात्मना परांस्य भ्रातृव्यो भवति यद्वै देवा
असुरानदांभ्येनादेभ्वन्तददांभ्यस्यादाभ्युत्वं य एवं वेदं दुभ्रोत्येव
भ्रातृव्यं नैनं भ्रातृव्यो दभ्रोति (३४)

एषा वै प्रजापतेरतिमोक्षिणी नामं तनूर्यददांभ्य उपनद्वस्य
गृह्णात्यतिमुक्तया अतिं पाप्मानं भ्रातृव्यं मुच्यते य एवं वेदं ग्रन्ति
वा एतथ्सोमं यदभिषुणवन्ति सोमे हृन्यमाने युजो हृन्यते युजे
यजमानो ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे यजमानः कुरुते येन
जीवैन्धसुवर्गं लोकमेतीति जीवग्रहो वा एष यददांभ्योऽनभिषुतस्य
गृह्णाति जीवन्तमेवैन सुवर्गं लोकं गमयति वि वा एतद्यज्ञं
छिन्दन्ति यददांभ्ये सङ्स्थापयन्त्यशूनपि सृजति युजस्य
सन्तत्यै॥ (३५)

द्वेषोत्यनंभिषुतस्य गृह्णात्येकान्नविशृतिश्च॥२॥ [१]

देवा वै प्रबाहुग्रहानंगृह्णत् स एतं प्रजापतिरुशुमंपश्युत्तमंगृहीत्
तेन वै स आप्रौद्यस्यैवं विदुषोऽशुर्गृह्यते क्रध्नोत्येव
सूकृदंभिषुतस्य गृह्णाति सूकृद्धि स तेनाप्रौन्मनंसा गृह्णाति
मनं इव हि प्रजापतिः प्रजापतेरास्या औदुम्बरेण गृह्णात्यूग्र्वा
उदुम्बर ऊर्जमेवावं रुच्ये चतुःस्तक्ति भवति दिक्षु (३६)

एव प्रति तिष्ठति यो वा अशोरायतेन वेदाऽयतेनवान्भवति
वामदेव्यमिति साम तद्वा अस्यायतेन मनंसा गायंमानो
गृह्णात्यायतेनवानेव भवति यदध्वर्युरुशुं गृह्णन्नार्घयेदुभाभ्यां
नर्थ्येताध्वर्यवे च यजंमानाय च यदर्घयेदुभाभ्यांमृथ्येतानेवानं
गृह्णाति सैवास्यद्धिरहिरण्यमुभि व्यनित्यमृतं वै हिरण्यमायुः
प्राण आयुषेवामृतंमुभि धिनोति शतमानं भवति शतायुः पुरुषः
शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति॥ (३७)

दिक्षवंनिति विशृतिश्च॥२॥ [१०]

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्वादिशस्त्रिरिचानोऽमन्यत्
स यज्ञानाऽषोडशधेन्द्रियं वीर्यमात्मानंमुभि समक्षिदत्
तथ्योऽश्येभवन्न वै षोडशी नामं यज्ञोऽस्ति यद्वाव षोडशऽ
स्तोत्रं षोडशऽशुम्भं तेनं षोडशी तथ्योऽशिनः षोडशित्वं
यथ्योऽशी गृह्यते इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजंमान आत्मन्यते देवेभ्यो

वै सुवर्गो लोकः (३८)

न प्राभवत्त एत षोडशिनं मपश्यन्तमगृह्णत ततो वै तेभ्यः
सुवर्गो लोकः प्राभवद्यथोऽशी गृह्यते सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या
इन्द्रो वै देवानां मानुजावर आसीअस प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एत
षोडशिनं प्रायच्छुत्तमगृहीत ततो वै सोऽग्रं देवतानां पर्यद्यस्यैवं
विदुषः षोडशी गृह्यते (३९)

अग्रमेव समानानां पर्यति प्रातः सवने गृह्णाति वज्रो वै
षोडशी वज्रः प्रातः सवनङ्ग स्वादेवैन योनेर्निर्गृह्णाति सवनेसवने-
जभि गृह्णाति सवनाथसवनादेवैन प्रजनयति तृतीयसवने
पुशुकामस्य गृहीयाद्वज्रो वै षोडशी पशवस्तृतीयसवनं वज्रेणैवास्मै
तृतीयसवनात्पशूनवे रुन्धे नोकथ्यै गृहीयात्प्रजा वै पशवं उक्थानि
यदुक्थ्यै (४०)

गृहीयात्प्रजां पशूनस्य निर्देहेदतिरात्रे पुशुकामस्य गृहीयाद्वज्रो
वै षोडशी वज्रेणैवास्मै पशूनवरुद्ध्य रात्रियोपरिष्टाच्छमयत्यप्यग्निष्ठोमे
राजन्यस्य गृहीयाद्यावृत्कामो हि राजन्यो यजते साह एवास्मै
वज्रं गृह्णाति स एनं वज्रो भूत्या इन्द्रे निर्वा दहत्येकविंशतिः
स्तोत्रं भवति प्रतिष्ठित्यै हरिं वच्छस्यत इन्द्रस्य प्रियं धामं (४१)

उपमोति कर्नीयाऽसि वै देवेषु छन्दाङ्गस्यासञ्चायाङ्गस्यसुरेषु
ते देवाः कर्नीयसा छन्दसा ज्यायश्छन्दोऽभि व्यंशऽसन्ततो वै

तेऽसुराणां लोकमंवृञ्जत् यत्कर्नीयसा छन्दसा ज्यायश्छन्दोऽभि
विशः संति भ्रातृव्यस्यैव तलोकं वृङ्गे पड़क्षराण्यति रेचयन्ति पद्मा
ऋतवं कृतूनेव प्रीणाति चत्वारि पूर्वाण्यवं कल्पयन्ति (४२)

चतुष्पद एव पशूनवं रुन्धे द्वे उत्तरे द्विपदं एवावं रुन्धे-
अनुष्टुभम् भि सम्पादयन्ति वाग्वा अनुष्टुमस्मात्प्राणानां वागुत्तमा
संमयाविषिते सूर्ये षोडशिनः स्तोत्रमुपाकरोत्येतस्मिन्वै लोक
इन्द्रो वृत्रमहन्साक्षादेव वज्रं भ्रातृव्यायु प्र हरत्यरुणपिशङ्गोऽश्वो
दक्षिणैतद्वै वज्रस्य रूपः समृद्धै (४३)

लोको विदुः षोडशी गृह्यते यदुकथ्ये धामं कल्पयन्ति सुसचत्वारिःशत्॥६॥—————[११]

सुवृग्याय यद्वाक्षिणानि समिष्युजूः पूर्वबृथयुजूः पि स्फ्येनं प्रजापतिरेकादशिनामिन्द्रः पत्रिया प्रन्ति
देवा वा इन्द्रियं देवा वा अदौन्ये देवा वै प्रबाहुक्त्रजापतिर्देवेभ्यः स रिरचानः पौडशपैकादशा॥११॥
सुवृग्याय यजति प्रजाः सौम्येनं गृहीयात्प्रत्यञ्च गृहीयात्प्रजां पशूत्रिचत्वारिःशत्॥४३॥
सुवृग्याय वज्रस्य रूपः समृद्धै॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां षष्ठकाण्डे षष्ठः प्रश्नः
समाप्तः॥६-६॥

काण्डे दशिन्यः—३३३

आदितः दशिन्यः—१९४७

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां षष्ठकाण्डः समाप्तः॥६॥

॥ काण्डम् ७ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्रजननं ज्योतिंरुग्निर्देवतानां ज्योतिंविराद्गुन्दसां ज्योतिंविराङ्गाचो
ज्ञौ सं तिष्ठते विराजंमभि सं पद्यते तस्मात्ज्योतिरुच्यते द्वौ
स्तोमौ प्रातःसवनं वंहतो यथा प्राणश्चापानश्च द्वौ माध्यन्दिनः
सवनं यथा चक्षुश्च श्रोत्रं च द्वौ तृतीयसवनं यथा वाक्रं प्रतिष्ठा च
पुरुषसम्मितो वा एष यज्ञोऽस्थूरिः (१)

यं कामं कामयते तमेतेनाभ्यंशब्दुते सर्वं ह्यस्थूरिणाभ्यशब्दुते-
उग्निष्ठोमेनु वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अग्निष्ठोमेनुव
पर्यगृह्णात्तासां परिंगृहीतानामश्वतुरोऽत्यप्रवत् तस्यानुहायु रेतु
आदत् तद्दर्दभे न्यमार्दस्माद्दर्दभो द्विरेता अथो आहुर्वडबायां
न्यमार्दिति तस्माद्वडबा द्विरेता अथो आहुरोषधीषु (२)

न्यमार्दिति तस्मादोषधयोऽनभ्यक्ता रेभन्त्यथो आहुः प्रजासु
न्यमार्दिति तस्माद्यमौ जायेते तस्मादश्वतुरो न प्रजायत आत्तरेता
हि तस्माद्वरुहिष्यनवकूपः सर्ववेदुसे वा सुहस्रे वावकूपोऽति-
ह्यप्रवत् य एवं विद्वानग्निष्ठोमेन यजते प्राजाताः प्रजा जनयति
परि प्रजाता गृह्णाति तस्मादाहुर्ज्येष्यज्ञ इति (३)

प्रजापतिर्वाव ज्येष्ठः स ह्येतेनाग्रेऽयंजत प्रजापतिरकामयत्
प्र जायेयेति स मुखुतस्त्रिवृतं निरमिमीतु तमग्निर्देवतान्वसृज्यत
गायुत्री छन्दो रथन्तरः सामं ब्राह्मणो मनुष्याणामजः पशुनां
तस्माते मुख्या मुखुतो ह्यसृज्यन्तोरसो बहुभ्यां पञ्चदशं
निरमिमीतु तमिन्द्रो देवतान्वसृज्यत त्रिष्टुप्छन्दो बृहत् (४)

सामं राजन्यो मनुष्याणामविः पशुनां तस्माते वीर्यावन्तो
वीर्याद्विसृज्यन्त मध्यतः सप्तदशं निरमिमीतु तं विश्वे देवा देवता
अन्वसृज्यन्तु जगती छन्दो वैरूपः साम् वैश्यो मनुष्याणां गावः
पशुनां तस्माते आद्या अन्नधानाद्विसृज्यन्तु तस्माद्वयाः सोऽन्येभ्यो
भूयिष्ठा हि देवता अन्वसृज्यन्त पृत्त एकविश्वं निरमिमीतु
तमनुष्टुप्छन्दः (५)

अन्वसृज्यत वैराजः सामं शूद्रो मनुष्याणामश्वः पशुनां
तस्मात्तौ भूतसङ्कामिणावश्वश्च शूद्रश्च तस्माच्छूद्रो यज्ञेऽनवक्षसो न
हि देवता अन्वसृज्यतु तस्मात्पादावुपं जीवतः पृत्तो ह्यसृज्येतां
प्राणा वै त्रिवृदर्धमासाः पञ्चदशः प्रजापतिः सप्तदशस्त्रयं इमे लोका
असावादित्य एकविश्वं एतस्मिन्वा एते श्रिता एतस्मिन्प्रतिष्ठिता
य एवं वैदेतस्मिन्नेव श्रयत एतस्मिन्प्रति तिष्ठति॥ (६)

अस्थूरिरोपधीषु ज्येष्ठयज्ञ इति बृहदनुष्टुप्छन्दः प्रतिष्ठिता नवं च॥६॥ [१]

प्रातःसवने वै गायुत्रेण छन्दसा त्रिवृते स्तोमायु ज्योतिर्दधंदेति

त्रिवृताौ ब्रह्मवर्चसेनं पश्चदशाय ज्योतिर्दध्देति पश्चदशेनौ जंसा
 वीर्येण सप्तदशाय ज्योतिर्दध्देति सप्तदशेन प्राजापत्येन
 प्रजननेनैकविशाय ज्योतिर्दध्देति स्तोमं एव तथस्तोमाय
 ज्योतिर्दध्देत्यथो स्तोमं एव स्तोममभि प्रणयति यावन्तो वै
 स्तोमास्तावन्तः कामास्तावन्तो लोकास्तावन्ति ज्योतीङ्ग्येतावत्
 एव स्तोमानेतावत् कामानेतावतो लोकानेतावन्ति ज्योतीङ्ग्यवं
 रुन्धे॥ (७)

तावन्तो लोकास्त्रयोदश च॥१॥ [२]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यजेत् योऽग्निष्ठेमेन् यजमानोऽथ
 सर्वस्तोमेन यजेतेति यस्य त्रिवृतमन्तर्यन्ति प्राणाङ्गस्तस्यान्तर्यन्ति
 प्राणेषु मेऽप्यसुदिति खलु वै यज्ञेन् यजमानो यजते यस्य
 पश्चदशमन्तर्यन्ति वीर्यं तस्यान्तर्यन्ति वीर्यं मेऽप्यसुदिति खलु वै
 यज्ञेन् यजमानो यजते यस्य सप्तदशमन्तर्यन्ति (८)

प्रजां तस्यान्तर्यन्ति प्रजायां मेऽप्यसुदिति खलु वै यज्ञेन्
 यजमानो यजते यस्यैकविशामन्तर्यन्ति प्रतिष्ठां तस्यान्तर्यन्ति
 प्रतिष्ठायां मेऽप्यसुदिति खलु वै यज्ञेन् यजमानो यजते यस्य
 त्रिष्णवमन्तर्यन्त्यृतूङ्क्षु तस्य नक्षत्रियां च विराजमन्तर्यन्त्यृतुषु मे-
 ऽप्यसन्नक्षत्रियायां च विराजीति (९)

खलु वै यज्ञेन् यजमानो यजते यस्य त्रयस्त्रिशमन्तर्यन्ति

देवतास्तस्यान्तर्यन्ति देवतासु मेऽप्यसदिति खलु वै यज्ञेन
यज्ञमानो यजते यो वै स्तोमानामवमं परमतां गच्छन्तं वेदं
परमतामेव गच्छति त्रिवृद्धै स्तोमानामवमस्त्रिवृत्परमो य एवं वेदं
परमतामेव गच्छति॥ (१०)

समदशमन्तर्यन्ति विराजीति चतुश्चत्वारिंशत्तम्॥ ३॥

[३]

अङ्गिरसो वै सत्रमासत् ते सुवर्गं लोकमायन्तेषां
हुविष्मांश्च हविष्कृचाहीयेतान्तावकामयेतां सुवर्गं लोकमियावेति
तावेतं द्विरात्रमपश्यतां तमाहरतां तेनायजेतां ततो वै तौ सुवर्गं
लोकमैतां य एवं विद्वान्द्विरात्रेण यजते सुवर्गमेव लोकमैति
तावैतां पूर्वेणाऽह्नाऽगच्छतामुत्तरेण (११)

अभिप्लुवः पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरं ज्योतिष्ठेमोऽग्निष्ठेमः
पूर्वमहर्भवति तेजस्तेनावं रुन्धे सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तरं
सर्वस्याऽस्यै सर्वस्यावरुद्धै गायत्रं पूर्वहन्त्सामं भवति तेजो
वै गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसं तेजं एव ब्रह्मवर्चसमात्मन्धत्ते
त्रैष्टुभुत्तरं ओजो वै वीर्यं त्रिष्टुगोजं एव वीर्यमात्मन्धत्ते रथन्तरं
पूर्वं (१२)

अहन्त्सामं भवतीयं वै रथन्तरमस्यामेव प्रति तिष्ठति
बृहदुत्तरेऽसौ वै बृहदमुष्यामेव प्रति तिष्ठति तदाहुः
कं जगती चानुष्टुप्येति वैखानुसं पूर्वऽहन्त्सामं भवति

तेनु जगंत्यै नैति षोडशयुत्तरे तेनानुष्टुभोऽथाहुर्यथ्मानै-
अर्धमासे स्यातामन्यतरस्याहो वीर्यमनु पद्येतेत्यमावास्यायां
पूर्वमहर्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरन्नानैवार्धमासयोर्भवतो नानावीर्ये भवतो
हुविष्मन्निधनुं पूर्वमहर्भवति हविष्कृत्रिधनुमुत्तरं प्रतिष्ठित्यै॥ (१३)

उत्तरेण रथन्तरं पूर्वेऽन्वेकविशतिश्च॥ ३॥

[४]

आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत्तस्मिन्नजापतिर्वायुभूत्वाचरथ्म
इमामपश्यन्तां वरुहो भूत्वाहरत्तां विश्वकर्मा भूत्वा व्यमाटर्थसाप्रथत्
सा पृथिव्यंभवत्तत्पृथिव्ये पृथिवित्वन्तस्यामश्राम्यत्वंजापतिः स
देवानंसृजत् वसून्नुद्रानांदित्यान्ते देवाः प्रजापतिमब्रुवन्न जायामहा-
इति सोऽब्रवीत् (१४)

यथाहं युष्माङ्गस्तपसासुक्ष्येवं तपसि प्रजननमिच्छध्वमिति
तेभ्योऽग्निमायतनुं प्रायच्छदेतेनायतनेन श्राम्यतेति तें-
अग्निनायतनेनाश्राम्यन्ते संवध्सर एकां गामसृजन्त तां वसुभ्यो
रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्रायच्छन्नेताऽरक्षध्वमिति तां वसवो रुद्रा
आदित्या अरक्षन्त सा वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्राजायत्
त्रीणि च (१५)

शतानि त्रयस्त्रिशतां चाथ सैव संहस्रतम्यभवते देवाः प्रजा-
पतिमब्रुवन्धस्तुहस्त्रेण नो याजयेति सोऽग्निष्ठोमेनु वसूनयाजयत्त
इमं लोकमंजयन्तचाददुः स उक्थयेन रुद्रानयाजयत्ते-

अन्तरिक्षमजयन्तचांदुः सौऽतिरात्रेणादित्यानयाजयत्तेऽमुं
लोकमजयन्तचांदुस्तदन्तरिक्षम् (१६)

व्यवैर्यत् तस्मांदुद्रा घातुका अनायतना हि तस्मांदाहुः शिथिलं
वै मध्यममहस्त्रिरात्रस्य वि हि तदवैर्यतेति त्रैष्टुभं मध्यमस्याहू
आज्यम्भवति सुंयानानि सूक्तानि शः सति षोडशिनः शः सुत्यहौ
धृत्या अशीथिलं भावाय तस्मात् त्रिरात्रस्याग्निष्ठोम एव प्रथममहः
स्यादथोक्थ्योऽथातिरात्र एषां लोकानां विधृत्यै त्रीणित्रीणि
शतान्यनूचीनाहमव्यवच्छिन्नानि ददाति (१७)

एषां लोकानामनु सन्तत्यै दशतं न विच्छिन्द्याद्विराजु
नेद्विच्छिनदानीत्यथ या संहस्रतम्यासीत्स्यामिन्द्रश्च विष्णुश्च
व्यायच्छेताः स इन्द्रोऽमन्यतानया वा इदं विष्णुः सुहस्रं
वक्ष्यत इति तस्यामकल्पेतां द्विभागं इन्द्रस्तृतीये विष्णुस्तद्वा
एषाभ्यनूच्यत उभा जिग्यथुरिति तां वा एतामच्छावाकः (१८)

एव शः सत्यथ या संहस्रतमी सा होत्रे देयेति होतारं
वा अभ्यतिरिच्यते यदतिरिच्यते होतानास्यापयिता-
थाहुरुत्रेते देयेत्यतिरिक्ता वा एषा सुहस्रस्यातिरिक्त
उत्त्रेतर्त्विजामथाहुः सर्वेभ्यः सदस्येभ्यो देयेत्यथाहुरुदाकृत्या
सा वशं चरेदित्यथाहुर्ब्रह्मणे चाग्नीधे च देयेति (१९)

द्विभागं ब्रह्मणे तृतीयमग्नीधे एन्द्रो वै ब्रह्मा वैष्णवो-

अग्नीद्यथैव तावकंलपेतामित्यथाहुर्या कंल्याणी बंहरूपा सा देयेत्यथाहुर्या द्विरूपोभूयतंएनी सा देयेति सुहस्रस्य परिगृहीत्यै तद्वा एुतथ्सुहस्रस्यायनं सुहस्रं स्तोत्रीयोः सुहस्रं दक्षिणाः सुहस्रसम्मितः सुवर्गो लोकः सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै॥ (२०)

अब्रवीच तदन्तरिक्षन्ददात्यच्छावाकश्च देयेति सुसच्चावरिंशत्ता॥ ७॥ [५]

सोमो वै सुहस्रमविन्दत्तमिन्द्रोऽन्विन्दत्तौ यमो न्यागंच्छुत्तावंब्रवीदस्तु मेऽत्रापीत्यस्तु ही(३) इत्यंब्रूताऽ स यम एकस्यां वीर्यं पर्यपश्यदियं वा अस्य सुहस्रस्य वीर्यं बिभूर्तीति तावंब्रवीदियं ममास्त्वेतद्युवयोरिति तावंब्रूताऽ सर्वे वा एुतदेतस्यां वीर्यम्॥ (२१)

परि पश्यामोऽशमा हरामहा इति तस्यामशमाहरन्त तामप्सु प्रावेशयन्थसोमायोदेहीति सा रोहिणी पिङ्गलैकंहायनी रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शृतैः सुहोदैत्तस्माद्रोहिण्या पिङ्गलयैकंहायन्या सोमं क्रीणीयाद्य एुं विद्वात्रोहिण्या पिङ्गलयैकंहायन्या सोमं क्रीणाति त्रयस्त्रिंशता चैवास्यं त्रिभिश्च (२२)

शृतैः सोमः क्रीतो भवति सुक्रीतेन यजते तामप्सु प्रावेशयन्त्रिन्द्रायोदेहीति सा रोहिणी लक्ष्मणा पष्ठौही वार्त्रघी रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शृतैः सुहोदैत्तस्माद्रोहिणीं लक्ष्मणां

पंष्ठौर्हीं वार्त्रग्नीं दद्याद्य एवं विद्वान्त्रोहिणीं लक्ष्मणं पंष्ठौर्हीं वार्त्रग्नीं
ददाति त्रयस्त्रिःशच्चैवास्य त्रीणि च शतानि सा दत्ता (२३)

भवति तामुपसु प्रावेशयन् यमायोदेहीति सा जरती
मूर्खा तञ्जघन्या रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिःशता च त्रिभिश्च शतैः
सहोदैत्तस्माञ्जरतीं मूर्खा तञ्जघन्यामनुस्तरणीं कुर्वति य एवं
विद्वाञ्जरतीं मूर्खा तञ्जघन्यामनुस्तरणीं कुरुते त्रयस्त्रिःशच्चैवास्य
त्रीणि च शतानि सामुष्मिल्लोके भवति वागेव संहस्रतमी
तस्मात् (२४)

वरो देयः सा हि वरः सुहस्रमस्य सा दत्ता भवति तस्माद्वरो
न प्रतिगृह्यः सा हि वरः सुहस्रमस्य प्रतिगृहीतं भवतीयं वर
इति ब्रूयादथन्यां ब्रूयादियं ममेति तथास्य तथसुहस्रमप्रतिगृहीतं
भवत्युभयतएनी स्यात्तदाहुरन्यतएनी स्याऽसुहस्रं पुरस्तादेतुमिति
यैव वरः (२५)

कल्याणी रूपसंमृद्धा सा स्याथ्मा हि वरः समृद्धै
तामुत्तरेणाग्नीं ध्र्याणीयाहवनीयस्यान्ते द्रोणकलशमवे ग्रापयेदा
जिग्र कलशं मह्युरुधारा पयस्वत्या त्वा विशन्त्विन्दवः समुद्रमिव
सिन्धवः सा मा सुहस्र आ भज प्रजयो पशुभिः सुह पुनर्मा
विशताद्रयिरिति प्रजयैवैनं पशुभीं रुद्या सम् (२६)

अर्धयति प्रजावान्पशुमान्त्रयिमान्वति य एवं वेद तया

सुहामीध्रं पुरेत्यं पुरस्ता॑त्पूर्तीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहुयादुभा जिंग्यथुर्न
परा॑ जयेथे न परा॑ जिग्ये कतरश्चनैनोः। इन्द्रश्च विष्णो॑
यदप॑स्पृधेथां त्रेधा सुहस्रं वि तदैरयेथामिति॑ त्रेधाविभुक्तं वै त्रिग्रात्रे॑
सुहस्रं साहुस्रीमेवैनां करोति॑ सुहस्रस्यैवैनां मात्रांम् (२७)

करोति॑ रूपाणि॑ जुहोति॑ रूपैरेवैनां समर्धयति॑ तस्यां॑
उपोत्थायु॑ कर्णमा जंपेदिङ्गे॑ रन्तेऽदिंते॑ सरस्वति॑ प्रिये॑ प्रेयसि॑ महि॑
विश्रुत्येतानि॑ ते अग्निये॑ नामानि॑ सुकृतं॑ मा देवेषु॑ ब्रूतुदिति॑ देवेभ्यं॑
एवैनुमा वैदयुत्यन्वैनं देवा बुध्यन्ते॥ (२८)

एतदेवतस्या॑ वीर्यमस्य त्रिभिश्च दृता॑ संहस्रतमी॑ तस्मादेव वरः सं मात्रामेकान्नचत्वारि॑शब्दं॥८॥ [६]

सुहस्रतम्यां॑ वै यजमानः॑ सुवर्गं लोकमेति॑ सैनं॑ सुवर्गं॑
लोकं गंमयति॑ सा मा॑ सुवर्गं लोकं गंमयेत्याह॑ सुवर्गमेवैनं॑ लोकं
गंमयति॑ सा मा॑ ज्योतिष्मन्तं लोकं गंमयेत्याहु॑ ज्योतिष्मन्तमेवैनं॑
लोकं गंमयति॑ सा मा॑ सर्वान्पुण्यालोकान्नामयेत्याहु॑ सर्वान्नेवैनं॑
पुण्यालोकान्नामयति॑ सा (२९)

मा॑ प्रतिष्ठां गंमय प्रजया॑ पुशुभिः॑ सुह पुनर्मा॑ विशताद्वयिरिति॑
प्रजयैवैनं॑ पुशुभी॑ रुद्यां प्रतिष्ठापयति॑ प्रजावान्पशुमान्नयिमान्वति॑
य एवं वेद तामुमीधे॑ वा ब्रह्मणे॑ वा॑ होत्रे॑ वोद्घात्रे॑ वांघ्वर्यवे॑ वा॑
दद्याथ्सुहस्रमस्य॑ सा दृता॑ भवति॑ सुहस्रमस्य॑ प्रतिगृहीतं॑ भवति॑
यस्तामविद्वान् (३०)

प्रतिगृह्णाति तां प्रति गृहीयादेकांसि न सुहस्रमेका॑ त्वा भूतां प्रति गृह्णामि॑ न सुहस्रमेका॑ मा भूता विशं मा सुहस्रमित्येकामेवैनां भूतां प्रति गृह्णाति॑ न सुहस्रं य एवं वेदं स्योनासि॑ सुषदा॑ सुशेवा॑ स्योना॑ मा विशं सुषदा॑ मा विशं सुशेवा॑ मा विशं (३१)

इत्याह स्योनैवैन॑ सुषदा॑ सुशेवा॑ भूता विशति॑ नैन॑ हिनस्ति॑ ब्रह्मवादिनौ॑ वदन्ति॑ सुहस्र॑ सहस्रतम्यन्वेती॑(३) सहस्रतमी॑ सुहस्रा॑(३)मिति॑ यत्प्राचीमुथ्सृजेऽसुहस्र॑ सहस्रतम्यन्वियात्तथसुहस्रमप्रज्ञात्र॑ सुवर्गं लोकं न प्रजानीयात्प्रतीचीमुथ्सृजति॑ ताऽ सुहस्रमनु॑ पर्यावर्तते॑ सा प्रजानन्ती॑ सुवर्गं लोकमेति॑ यजमानमभ्युथ्सृजति॑ क्षिप्रे॑ सुहस्रं प्रजायत उत्तमा॑ नीयते॑ प्रथमा॑ देवान्गच्छति॑॥ (३२)

लोकानामयति॑ साविद्वान्मुशेवा॑ माविशं यजमानं द्वादशं च॥४॥—————[७]

अत्रिरददादौर्वाय प्रजां पुत्रकामाय॑ स रिरिचानो॑ इमन्यत निर्वीर्यः शिथिलो यातयामा॑ स एतं चतूरात्रमपश्यत् तमाहरत्तेनायजत् ततो॑ वै तस्य चत्वारौ॑ वीरा आजायन्त सुहौता॑ सूद्धाता॑ स्वध्वर्युः॑ सुसंभेयो॑ य एवं विद्वाऽश्चतूरात्रेण॑ यजत् आस्य चत्वारौ॑ वीरा जायन्ते॑ सुहौता॑ सूद्धाता॑ स्वध्वर्युः॑ सुसंभेयो॑ ये चतुर्विंशाः॑ पवमाना ब्रह्मवर्चसं तत्॑ (३३)

य उद्घन्तः॑ स्तोमाः॑ श्रीः॑ सात्रिं॑ श्रुद्धादेव॑ यजमानं

चत्वारिं वीर्याणि नोपानमन्तेजं इन्द्रियं ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यः स
एताऽश्चतुरश्चतुष्टोमान्ध्सोमानपश्यत्तानाहरत्तैरयजत् तेजं एव
प्रथमेनावारुन्धेन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन
य एवं विद्वाऽश्चतुरश्चतुष्टोमान्ध्सोमानाहरति तैर्यजते तेजं एव
प्रथमेनावरुन्धेन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन
यामेवात्रिरुक्तद्विमार्घेत्तामेव यजमान क्रम्पोति॥ (३४)

ततेजं एवाशादेष च॥२॥

[८]

जुमदंग्रिः पुष्टिकामश्चतुरात्रेणायजत् स एतान्पोषाऽ
अपुष्यत्तस्मात्पलितौ जामदंग्रियौ न सं जानाते एतानेव
पोषाऽन्पुष्यति य एवं विद्वाऽश्चतुरात्रेण यजते पुरोडाशिन्यं उपसदो
भवन्ति पशवो वै पुरोडाशोः पशुनेवावरुन्धेऽन्नं वै पुरोडाशो-
ऽन्नमेवावरुन्धेऽन्नादः पशुमान्वति य एवं विद्वाऽश्चतुरात्रेण
यजते॥ (३५)

जुमदंग्रिरुक्तचत्वारिंशत्॥१॥

[९]

संवर्ध्सरो वा इदमेकं आसीध्सोऽकामयतर्तून्धसुजेयेति स एतं
पश्चरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत् ततो वै स कृतूनसृजत् य एवं
विद्वान्पश्चरात्रेण यजते प्रैव जायते त ऋतवः सृष्टा न व्यावर्तन्त त
एतं पश्चरात्रमपश्यन् तमाहरन्तेनायजन्त् ततो वै ते व्यावर्तन्त (३६)

य एवं विद्वान्पश्चरात्रेण यजते वि पाप्मना भ्रातृव्येणा
वर्तते सार्वसेनिः शौचेयोऽकामयत पशुमान्ध्यामिति स

एतं पञ्चरात्रमाहरुत्तेनायजत् ततो वै स सुहस्रं पशून्प्रोद्ध
 एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्र सुहस्रं पशूना प्रोति बबुरः
 प्रावाहणिरकामयत वाचः प्रवदिता स्यामिति स एतं
 पञ्चरात्रमा (३७)

अहरुत्तेनायजत् ततो वै स वाचः प्रवदिताभवद्य एवं
 विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्रवदितैव वाचो भवत्यथो एनं
 वाचस्पतिरित्याहुरनासश्तूरात्रोऽर्तिरिक्तः षड्ग्रात्रोऽथ वा एष
 सं प्रति यज्ञो यत्पञ्चरात्रो य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते सम्प्रत्येव
 यज्ञेन यजते पञ्चरात्रो भवति पश्च वा क्रृतवै संवध्सुरः (३८)

ऋतुष्वेव संवध्सरे प्रति तिष्ठत्यथो पञ्चाक्षरा पङ्किः पाङ्को
 यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्धे त्रिवृदग्निष्ठोमो भवति तेज एवाव रुन्धे
 पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुच्छा
 अथो प्रैव तेन जायते पञ्चविश्शोऽग्निष्ठोमो भवति प्रजापतेरात्यै
 महात्रतवानन्नाद्यस्यावरुच्छै विश्वजिथसर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति
 सर्वस्यामिजित्यै॥ (३९)

ते व्यावर्तन्त प्रवदिता स्यामिति स एतं पञ्चरात्रमा संवध्सरोऽमिजित्यै॥४॥ [१०]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसुवेऽश्विनोर्बहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामा
 दद इमामंगृणन्नशनामृतस्य पूर्व आयुषि विदथेषु कव्या। तया
 देवाः सुतमा बभूवुरकृतस्य सामन्थसुरमारपन्ती। अभिधा अस्ति

भुवैनमसि यन्तासि धर्तासि सोऽग्निं वैश्वानरः सप्रथसं गच्छ
 स्वाहाकृतः पृथिव्यां यन्ता राज्यन्तासि यमनो धर्तासि धरुणः
 कृष्णे त्वा क्षेमाय त्वा रथ्ये त्वा पोषाय त्वा पृथिव्ये त्वाऽन्तरिक्षाय
 त्वा दिवे त्वा सुते त्वासंते त्वाभ्यस्त्वौषधीभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा
 भूतेभ्यः॥ (४०)

धरुणः प्रश्नविश्वाशतिश्व॥१॥

-[88]

विभूर्मात्रा प्रभूः पित्राश्वोऽसि हयोऽस्यत्योऽसि नरोऽस्यर्वासि
सप्तिरसि वाज्यसि वृषासि नृमणा असि ययुर्नामास्यादित्यान्
पत्वान्विह्युग्रये स्वाहा स्वाहैन्द्राग्निभ्याऽुं स्वाहा॑ प्रजापतये स्वाहा॑
विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा॑ सर्वाभ्यो देवेताभ्य इह धृतिः स्वाहेह
विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमतिः स्वाहा॑ भूरसि भुवे त्वा॑
भव्यांय त्वा॑ भविष्यते त्वा॑ विश्वेभ्यस्त्वा॑ भूतेभ्यो॑ देवा॑ आशापाला॑
एतं देवेभ्योऽश्वं मेधांय प्रोक्षितं गोपायत॥ (४१)

रन्तिः स्वाहा द्वाविशतिश्च॥१॥

[۹۲]

आयनायु स्वाहा प्रायणायु स्वाहोद्भ्रवायु स्वाहोद्भूतायु स्वाहो
 शूकुरायु स्वाहा शूकृतायु स्वाहा पलायितायु स्वाहाऽपलायितायु
 स्वाहाऽवल्प्यते स्वाहा परावल्प्यते स्वाहाऽयुते स्वाहा" प्रयुते
 स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा"॥ (४२)

आयं नायोत्तरमा पलायिताय

[३]

अुग्रये स्वाहा॑ सोमाय॑ स्वाहा॑ वायवे॒ स्वाहा॑पां॒ मोदाय॑ स्वाहा॑
सवित्रे॒ स्वाहा॑ सरस्वत्यै॒ स्वाहेन्द्राय॑ स्वाहा॑ बृहस्पतयै॒ स्वाहा॑
मित्राय॑ स्वाहा॑ वरुणाय॑ स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४३)

[१४]

पृथिव्यै॒ स्वाहा॑ऽन्तरिक्षाय॑ स्वाहा॑ दिवे॒ स्वाहा॑ सूर्याय॑ स्वाहा॑
चन्द्रमसे॒ स्वाहा॑ नक्षत्रेभ्यः॒ स्वाहा॑ प्राच्यै॒ दिशे॒ स्वाहा॑ दक्षिणायै॒ दिशे॒
स्वाहा॑ प्रतीच्यै॒ दिशे॒ स्वाहोर्दौच्यै॒ दिशे॒ स्वाहोर्ध्वयै॒ दिशे॒ स्वाहा॑
दिग्भ्यः॒ स्वाहा॑ऽवान्तरदिशाभ्यः॒ स्वाहा॑ समाभ्यः॒ स्वाहा॑ शुरद्व्यः॒
स्वाहा॑ऽहोरात्रेभ्यः॒ स्वाहा॑ऽर्धमासेभ्यः॒ स्वाहा॑ मासेभ्यः॒ स्वाहुर्तुभ्यः॒
स्वाहा॑ संवथ्सुराय॑ स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४४)

[१५]

अुग्रये॒ स्वाहा॑ सोमाय॑ स्वाहा॑ सवित्रे॒ स्वाहा॑ सरस्वत्यै॒ स्वाहा॑
पूष्णे॒ स्वाहा॑ बृहस्पतयै॒ स्वाहा॑पां॒ मोदाय॑ स्वाहा॑ वायवे॒ स्वाहा॑
मित्राय॑ स्वाहा॑ वरुणाय॑ स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४५)

[१६]

पृथिव्यै॒ स्वाहा॑ऽन्तरिक्षाय॑ स्वाहा॑ दिवे॒ स्वाहा॑ऽग्रये॒ स्वाहा॑
सोमाय॑ स्वाहा॑ सूर्याय॑ स्वाहा॑ चन्द्रमसे॒ स्वाहा॑ऽहे॒ स्वाहा॑ रात्रियै॒
स्वाहुर्जवे॒ स्वाहा॑ साधवे॒ स्वाहा॑ सुक्षित्यै॒ स्वाहा॑ क्षुधे॒ स्वाहा॑ऽ-

शिति॑मे स्वाहा॒ रोगाय॑ स्वाहा॑ हि॒माय॑ स्वाहा॑ शीताय॑ स्वाहा॑-
इ॒तपाय॑ स्वाहा॑रण्याय॑ स्वाहा॑ सुवर्गाय॑ स्वाहा॑ लोकाय॑ स्वाहा॑-
सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४६)

[१७]

भुवो॑ देवानां॑ कर्मणा॑पसर्तस्य॑ पथ्यासि॑ वसु॑भिर्देवभिर्देवतंया॑
गाय॑त्रेण॑ त्वा॑ छन्दसा॑ युनज्मि॑ वसु॑न्तेन॑ त्वर्तुना॑ हृविषा॑
दीक्षयामि॑ रुद्रभिर्देवभिर्देवतंया॑ त्रैष्टुभेन॑ त्वा॑ छन्दसा॑ युनज्मि॑
ग्रीष्मेण॑ त्वर्तुना॑ हृविषा॑ दीक्षयाम्यादित्येभिर्देवभिर्देवतंया॑ जागतेन॑
त्वा॑ छन्दसा॑ युनज्मि॑ वरुषाभिस्त्वर्तुना॑ हृविषा॑ दीक्षयामि॑
विश्वेभिर्देवभिर्देवतंयानुष्टुभेन॑ त्वा॑ छन्दसा॑ युनज्मि॑ (४७)

शुरदा॑ त्वर्तुना॑ हृविषा॑ दीक्षयाम्यङ्गिरोभिर्देवभिर्देवतंया॑
पाङ्केन॑ त्वा॑ छन्दसा॑ युनज्मि॑ हेमन्तशिशिराभ्यां॑ त्वर्तुना॑ हृविषा॑
दीक्षयाम्याहं॑ दीक्षामरुहमृतस्य॑ पर्वी॑ गाय॑त्रेण॑ छन्दसा॑ ब्रह्मणा॑
चृतं॑ सृत्येऽधा॑ सृत्यमृतेऽधाम्। मुहीमू॑ षु॑ सुत्रामाणमिह॑ धृतिः॑
स्वाहुह॑ विधृतिः॑ स्वाहुह॑ रन्ति॑ स्वाहुह॑ रमाति॑ स्वाहा॑॥ (४८)

[१८]

ईङ्गाराय॑ स्वाहें॑ कृताय॑ स्वाहा॑ कन्दते॑ स्वाहा॑वृक्नदते॑ स्वाहा॑
प्रोथते॑ स्वाहा॑ प्रप्रोथते॑ स्वाहा॑ गुन्धाय॑ स्वाहा॑ ग्राताय॑ स्वाहा॑
प्राणाय॑ स्वाहा॑ व्यानाय॑ स्वाहा॑पानाय॑ स्वाहा॑ सन्दीयमानाय॑

स्वाहा॑ सन्दिताय॑ स्वाहा॑ विचृत्यमांनाय॑ स्वाहा॑ विचृत्ताय॑
 स्वाहा॑ पलायि॒ष्यमाणाय॑ स्वाहा॑ पलायि॒ताय॑ स्वाहो॒परङ्ग्स्यु॒ते
 स्वाहो॒परताय॑ स्वाहा॑ निवेक्ष्यु॒ते स्वाहा॑ निविशमांनाय॑ स्वाहा॑
 निविष्टाय॑ स्वाहा॑ निषथ्स्यु॒ते स्वाहा॑ निषीद्वते॑ स्वाहा॑ निषेण्णाय॑
 स्वाहा॑ (४९)

आसि॒ष्यु॒ते स्वाहाऽऽसी॒नाय॑ स्वाहाऽऽसि॒ताय॑ स्वाहा॑
 निपथ्स्यु॒ते स्वाहा॑ निपद्यमानाय॑ स्वाहा॑ निपन्नाय॑ स्वाहा॑ शयि॒ष्यु॒ते
 स्वाहा॑ शयां॒नाय॑ स्वाहा॑ शयि॒ताय॑ स्वाहा॑ सम्मीलिष्यु॒ते स्वाहा॑
 सम्मीलिते॑ स्वाहा॑ सम्मीलिताय॑ स्वाहा॑ स्वफस्यु॒ते स्वाहा॑ स्वपु॒ते
 स्वाहा॑ सुप्ताय॑ स्वाहा॑ प्रभो॒थ्स्यु॒ते स्वाहा॑ प्रबुध्यमानाय॑ स्वाहा॑
 प्रबुद्धाय॑ स्वाहा॑ जागरि॒ष्यु॒ते स्वाहा॑ जाग्रते॑ स्वाहा॑ जागरि॒ताय॑
 स्वाहा॑ शुश्रूषमाणाय॑ स्वाहा॑ शृण्वते॑ स्वाहा॑ श्रुताय॑ स्वाहा॑
 वीक्षिष्यु॒ते स्वाहा॑ (५०)

वीक्ष्माणाय॑ स्वाहा॑ वीक्षिताय॑ स्वाहा॑ सङ्हास्यु॒ते स्वाहा॑
 सञ्जिहां॒नाय स्वाहोजिहां॒नाय स्वाहा॑ विवर्थ्यते॑ स्वाहा॑ विवर्तमानाय
 स्वाहा॑ विवृत्ताय॑ स्वाहो॒त्थास्यु॒ते स्वाहो॒त्तिष्ठते॑ स्वाहो॒त्थिताय॑ स्वाहा॑
 विधविष्यु॒ते स्वाहा॑ विधून्वानाय॑ स्वाहा॑ विधूताय॑ स्वाहो॒ल्कङ्ग्स्यु॒ते॑
 स्वाहो॒ल्कामते॑ स्वाहो॒ल्कान्ताय॑ स्वाहा॑ चङ्गमिष्यु॒ते स्वाहा॑
 चङ्गम्यमाणाय॑ स्वाहा॑ चङ्गमिताय॑ स्वाहा॑ कण्डूयिष्यु॒ते स्वाहा॑
 कण्डूयमांनाय॑ स्वाहा॑ कण्डूयि॒ताय॑ स्वाहा॑ निकषिष्यु॒ते स्वाहा॑

निकंषेमाणाय स्वाहा निकंषिताय स्वाहा यदत्ति तस्मै स्वाहा
यत्पिबति तस्मै स्वाहा यन्मेहति तस्मै स्वाहा यच्छकृत्करोति
तस्मै स्वाहा रेतसे स्वाहा० प्रजाभ्यः स्वाहा० प्रजननाय स्वाहा०
सर्वस्मै स्वाहा०॥ (५१)

[१९]

अग्नये स्वाहा० वायवे स्वाहा० सूर्याय स्वाहृत्मस्यृतस्यृत्मसि
सृत्यमसि सृत्यस्य सृत्यमस्यृतस्य पन्था० असि देवानां छायामृतस्य
नाम तथसृत्यं यत्त्वं प्रजापतिरस्याधि० यदस्मिन्वाजिनीव शुभः
स्पर्धन्ते दिवः सूर्येण विशोऽपो वृणुनः पवते कुव्यन्पुशुं न गोपा
इर्यः परिज्ञा० (५२)

प्रजननं प्रातः सवने वै ब्रह्मवादिनः स त्वा अङ्गिरसु आपो वै सोमो वै संहस्रतुम्याऽत्रिर्जुमदंग्निः
संवध्सुरो देवस्य विभूरायनायाग्रये पृथिव्या अग्नये पृथिव्यै भुवे ईङ्गारायाऽग्रये वायवे सूर्याय विश्शतिः॥२०॥
प्रजननमाङ्गिरसः सोमो वै प्रतिगृहाति० वीभूर्वीक्षेमाणाय द्विपञ्चाशत्॥५२॥
प्रजननं परिज्ञा०

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां सप्तमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः
समाप्तः॥ ७-१॥

काण्डे दशिन्यः—५२

आदितः दशिन्यः—१९९९

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

साध्या वै देवाः सुवर्गकामा एत् पंडूत्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायज्ञततो वै ते सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वाऽसः पंडूत्रमासते सुवर्गमेव लोकं यन्ति देवसुत्रं वै पंडूत्रः प्रत्यक्षङ् ह्यैतानि पृष्ठानि य एवं विद्वाऽसः पंडूत्रमासते साक्षादेव देवता अभ्यारोहन्ति पंडूत्रो भवति षड्ब्रा कृतवृः पद्मृष्ठानि (१)

पृष्ठेरेवर्तुनन्वारोहन्त्यतुभिः संवथ्सरन्ते संवथ्सर एव प्रति तिष्ठन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याङ्गसायनी सुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति त्रिवृदग्निष्ठेऽमो भवति तेजं एवावं रुन्धते पञ्चदशो भवतीन्द्रियमेवावं रुन्धते सप्तदशः (२)

भवत्यन्नाद्यस्यावरुच्या अथो प्रैव तेन जायन्त एकविश्शो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽत्मन्दधते त्रिणवो भवति विजित्यै त्रयस्त्रिश्शो भवति प्रतिष्ठित्यै सदोहविर्धनिन् एतेन पंडूत्रेण यजेरन्नाश्रव्यती हविर्धनं चार्गीधं च भवतस्तद्वि सुवर्गर्य चक्रीवती भवतः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या उलूखंलबुध्मो यूपो भवति प्रतिष्ठित्यै प्राश्वो यान्ति प्राणिवृ हि सुवर्गः (३)

लोकः सरस्वत्या यान्त्येष वै देवयानः पन्थास्तमेवान्वारोहन्त्यात्र

यान्त्यवर्तिमेवान्यस्मिन्नतिषज्यं प्रतिष्ठां गच्छन्ति यदा दशं शतं
 कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं शतायुः पुरुषः शतेन्द्रियं आयुष्येवेन्द्रिये प्रति-
 तिष्ठन्ति यदा शतं सहस्रं कुर्वन्त्यथैकमुत्थानं सहस्रसमितो
 वा असौ लोकाऽमुमेव लोकमभि जयन्ति यदैषां प्रमीयेत यदा
 वा जीयेरन्नथैकमुत्थानन्तद्धि तीर्थम्॥ (४)

पृष्ठानि सप्तदशः सुवर्गो जयन्ति यदैकादश च॥५॥ [१]

कुसुरुबिन्दु औद्धालकिरकामयत पशुमान्थस्यामिति स
 एतं संसरात्रमाहरत्तेनायजत् तेन वै स यावन्तो ग्राम्याः
 पशवस्तानवारुन्ध य एवं विद्वान्थसंसरात्रेण यजते यावन्तं एव
 ग्राम्याः पशवस्तानेवावरुन्धे संसरात्रो भवति सप्त ग्राम्याः पशवः
 संसारण्याः सप्त छन्दाऽस्युभयस्यावरुन्धे त्रिवृद्गिष्ठोमो भवति
 तेजः (५)

एवावरुन्धे पश्चदशो भवतीन्द्रियमेवावरुन्धे सप्तदशो
 भवत्यन्नाद्यस्यावरुन्धा अथो प्रैव तेन जायत एकविंशो भवति
 प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽत्मन्धते त्रिणवो भवति विजित्यै
 पश्चविंशोऽग्निष्ठोमो भवति प्रजापतेराह्यै महाब्रतवानन्नाद्यस्यावरुन्धे
 विश्वजिथसर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै यत्प्रत्यक्षं
 पूर्वेष्वहः सु पृष्ठान्युपेयुः प्रत्यक्षम् (६)

विश्वजिति यथा दुग्धामुपसीदत्येवमुत्तममहः स्यान्नैकरात्रश्वन
 स्याद्वृहद्रथन्तुरे पूर्वेष्वहः सूपं यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव

न युन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्ति यत्प्रत्यक्षं विश्वजिति
पृष्ठान्युपयन्ति यथा प्रत्ता दुहे ताद्वगेव तत्॥ (७)

तेजं उपेयः प्रत्यक्षं द्विचत्वारिंशत्तम्॥ ३॥ [२]

बृहस्पतिरकामयत ब्रह्मवर्चसी स्यामिति स एतमंष्टरात्रमंपश्यत्तम्
ततो वै स ब्रह्मवर्चस्यभवद्य एवं विद्वानंष्टरात्रेण यजते ब्रह्मवर्चस्येव
भवत्यष्टरात्रो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसमायत्रियैव
ब्रह्मवर्चसमवं रुन्धेऽष्टरात्रो भवति चतंस्त्रो वै दिशश्वतंस्त्रो-
ज्वान्तरदिशा दिग्भ्य एवं ब्रह्मवर्चसमवं रुन्धे (८)

त्रिवृद्ग्निष्ठोमो भवति तेजं एवावं रुन्धे पञ्चदशो
भवतीन्द्रियमेवावं रुन्धे सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुच्छा अथो प्रैव
तेन जायत एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽऽत्मन्धते
त्रिणवो भवति विजित्यै त्रयस्त्रिंशो भवति प्रतिष्ठित्यै पञ्चविंशो-
ज्ग्निष्ठोमो भवति प्रजापतेरात्यै महाब्रतवानन्नाद्यस्यावरुच्छै
विश्वजिथसर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥ (९)

दिग्भ्य एव ब्रह्मवर्चसमवंरुन्धेऽभिजित्यै॥ २॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत ताः सृष्टाः क्षुधं न्यायन्धम् एतं
नवरात्रमंपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै प्रजाभ्योऽकल्पत् यरहि
प्रजाः क्षुधं निगच्छेयुस्तरहि नवरात्रेण यजेतेमे हि वा एतासां लोका
अक्लूसां अथेताः क्षुधं नि गच्छन्तीमानेवाभ्यो लोकान्कल्पयति
तान्कल्पमानान्प्रजाभ्योऽनु कल्पते कल्पन्ते (१०)

अस्मा इमे लोका ऊर्ज प्रजासु दधाति त्रिरात्रेणैवेम
लोकं कल्पयति त्रिरात्रेणान्तरिक्षं त्रिरात्रेणामुं लोकं यथा गुणे
गुणमन्वस्यत्येवमेव तलोके लोकमन्वस्यति धृत्या अशिंशिलं
भावाय ज्योतिर्गौरायुरिति ज्ञाताः स्तोमा भवन्तीयं वाव
ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरेष्वैव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति ज्ञात्र
प्रजानाम् (११)

गच्छति नवरात्रो भवत्यभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति यो
ज्योगामयावी स्याथ्स नवरात्रेण यजेत प्राणा हि वा एतस्याधृता
अथैतस्य ज्योगामयति प्राणानेवास्मिन्दाधारोत यदीतासुर्भवति
जीवत्येव॥ (१२)

कल्पन्ते प्रजानात्र्यस्त्रिःशत्त्र्या ३॥ [४]

प्रजापतिरकामयत् प्रजायेयेति स एतं दशहोतारमपश्यत्तमजुहो
दशरात्रमसृजत् तेन दशरात्रेण प्राजायत दशरात्राय दीक्षिष्यमाणो
दशहोतारं जुहुयादशहोत्रैव दशरात्र॑ सृजते तेन दशरात्रेण प्र
जायते वैराजो वा एष यज्ञो यदशरात्रो य एवं विद्वान्दशरात्रेण
यजते विराजमेव गच्छति प्राजापत्यो वा एष यज्ञो यदशरात्रः (१३)

य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते प्रैव जायत इन्द्रो वै
सुदृढेवताभिरासीथ्स न व्यावृतमगच्छुथ्स प्रजापतिमुपाधावत्
तस्मां एतं दशरात्रं प्रायच्छुत्तमाहरतेनायजत ततो वै सोऽन्याभिर्दृवताभिर्व्यावृतमगच्छुद्य एवं विद्वान्दशरात्रेण यजते

व्यावृतमेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छति त्रिकुकुद्वै (१४)

एष यज्ञो यद्वशरात्रः कुकुत्पश्चदशः कुकुदेकविशः
कुकुत् त्रयस्त्रिशो य एवं विद्वान्दशरात्रेण यज्ञते त्रिकुकुदेव
संमानानां भवति यज्ञमानः पश्चदशो यज्ञमान एकविशो
यज्ञमानस्त्रिशः पुर इतरा अभिचर्यमाणो दशरात्रेण
यजेत देवपुरा एव पर्यूहते तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति
नैनं मभिचरन्त्स्तुणुते देवासुराः संयक्ता आसन्ते देवा एताः (१५)

देवपुरा अपश्यन् यद्वशरात्रस्ताः पर्यौहन्त तेषां
न कुतश्चनोपाव्याधोऽभवत्ततो देवा अभवन्परासुरा यो
भ्रातृव्यवान्त्स्याथ्स दशरात्रेण यजेत देवपुरा एव पर्यूहते
तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो
भवति स्तोमः स्तोमस्योपस्तिर्भवति भ्रातृव्यमेवोपस्तिं कुरुते
जामि वै (१६)

एतत्कुर्वन्ति यज्ञायाऽसुङ्ग स्तोममुपेत्य कर्नीयाऽसमुपयन्ति
यदग्निष्ठोमसामान्यवस्ताच्च परस्ताच्च भवन्त्यजामित्वाय
त्रिवृदग्निष्ठोमोऽग्निष्ठुदाग्नेयीषु भवति तेज एवावरुन्धे पश्चदश उकथ्य
ऐन्द्रीष्विन्द्रियमेवावरुन्धे त्रिवृदग्निष्ठोमो वैश्वदेवीषु पुष्टिमेवावरुन्धे
सप्तदशोऽग्निष्ठोमः प्राजापत्यासु तीव्रसोमोऽन्नाद्यस्यावरुद्ध्या
अथो प्रैव तेन जायते (१७)

एकविंश उक्थ्यः सौरीषु प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवा-
इत्मन्धते सप्तदशोऽग्निष्ठोमः प्राजापत्यासूपहव्यं उपहवमेव
गच्छति त्रिणुवावभिष्ठेमावभित्ते एन्द्रीषु विजित्यै त्रयस्त्रिंश
उक्थ्यो वैश्वदेवीषु प्रतिष्ठित्यै विश्वजिष्ठसर्वपृष्ठोऽतिरात्रो भवति
सर्वस्याभिजित्यै॥ (१८)

प्राजापत्यो वा एष युजो यद्यशगुत्रस्त्रिकुद्धा एता वै जायत् एकंत्रिंशत्ता॥६॥————[५]

ऋतवो वै प्रजाकामाः प्रजां नाविन्दन्त तैऽकामयन्तः
प्रजां सृजेमहि प्रजामवं रुन्धीमहि प्रजां विन्देमहि प्रजावन्तः
स्यामेति त एतमेकादशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते
प्रजामसृजन्त प्रजामवंरुन्धत प्रजामविन्दन्त प्रजावन्तोऽभवन्त
ऋतवोऽभवन्तदार्तवानामार्तवृत्वमृतूनां वा एते पुत्रास्तस्मात् (१९)

आर्तवा उच्यन्ते य एवं विद्वांसं एकादशरात्रमासंते
प्रजामेव सृजन्ते प्रजामवं रुन्धते प्रजां विन्दन्ते प्रजावन्तो
भवन्ति ज्योतिरतिरात्रो भवति ज्योतिरेव पुरस्तादधते सुवर्गस्य
लोकस्यानुख्यात्ये पृष्ठ्यः षडुहो भवति षड्वा ऋतवः षट्टुष्ठानि
पृष्ठेरवर्तूनन्वारोहन्त्युतुभिः संवर्धस्त्रन्ते संवर्धस्त्र एव प्रति तिष्ठन्ति
चतुर्विंशो भवति चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री (२०)

गायत्रं ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियामेव ब्रह्मवर्चसे प्रति तिष्ठन्ति
चतुश्वत्वारिंशो भवति चतुश्वत्वारिंशदक्षरा त्रिष्ठगिन्द्रियं

त्रिष्टुप्त्रिष्टुभ्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्यष्टाचत्वारि १ शो भंवत्यष्टाचत्वारि १ शद
क्षरा जगती जागताः पश्वो जगत्यामेव पशुषु प्रति
तिष्ठन्त्येकादशरात्रो भंवति पश्च वा कृतवं आर्तवाः पश्चतुष्वेवार्तवेषु
संवर्थसरे प्रतिष्ठाय प्रजामवं रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतः प्रजाये
परिंगृहीत्यै॥ (२१)

तस्माद्ब्राह्मेकान्त्रपञ्चाशाच्च ॥ ३ ॥ [६]

ऐन्द्रवायवाग्रांनृहीयाद्यः कामयेत यथापूर्वं प्रजाः कल्पेरन्निति
यज्ञस्य वै कूसुमनुं प्रजाः कल्पन्ते यज्ञस्याकूसुमनुं न
कल्पन्ते यथापूर्वमेव प्रजाः कल्पयति न ज्यायाऽसुं
कर्नीयान्ति क्रामत्यैन्द्रवायवाग्रांनृहीयादामयाविनः प्राणेन
वा एष व्यृध्यते यस्यामयंति प्राण ऐन्द्रवायवः प्राणैवैन ऽ
समर्धयति मैत्रावरुणाग्रांनृहीरनु येषां दीक्षितानां प्रमीयेत (२२)

प्राणापानाभ्यां वा एते व्यृध्यन्ते येषां दीक्षितानां प्रमीयते
प्राणापानौ मित्रावरुणौ प्राणापानावेव मुखुतः परि हरन्त
आश्विनाग्रांनृहीतानुजावरोऽश्विनौ वै देवानामानुजावरौ पश्चेवाग्रं
पर्येतामश्विनावेतस्य देवता य आनुजावरस्तावेवैनमग्रं परि णयतः
शुक्राग्रांनृहीत गुतश्रीः प्रतिष्ठाकामोऽसौ वा आदित्यः शुक्र
एषोऽन्तोऽन्तमनुष्यः (२३)

श्रिये गत्वा नि वर्तते ऽन्तादेवान्तमा रभते न ततः
पापीयान्भवति मन्थ्यंग्रानृहीताभिचरन्नार्तपात्रं वा एतद्यन्मन्थिपात्रं

मृत्युनैवैनं ग्राहयति ताजगार्तिमार्च्छत्याग्रयुणाग्रा"न्गृहीत् यस्य
पिता पितामुहः पुण्यः स्यादथ तत्र प्राप्तुयाद्वाचा वा एष इन्द्रियेण
व्यृद्ध्यते यस्य पिता पितामुहः पुण्यः (२४)

भवत्यथ तत्र प्राप्तोत्युर इवैतद्यज्ञस्य वागिंव यदा"ग्रयणो
वाचैवैनमिन्द्रियेण समर्धयति न ततः पार्षीयान्भवत्युक्थ्या"ग्रान्गृहीताभि
सर्वेषां वा एतत्पात्राणामिन्द्रियं यदुक्थ्यपात्रः सर्वैवैनमिन्द्रियेणाति
प्र युङ्के सरस्वत्युभि नो नेषि वस्य इति पुरोरुचं कुर्याद्वाग्वै (२५)

सरस्वती वाचैवैनमति प्र युङ्के मा त्वक्षेत्राण्यरणानि
गन्मेत्याह मृत्योर्वै क्षेत्राण्यरणानि तेनैव मृत्योः क्षेत्राणि न
गच्छति पूर्णान्ग्रहा"न्गृहीयादामयाविनः प्राणान् वा एतस्य
शुगृच्छति यस्यामयति प्राणा ग्रहाः प्राणानेवास्य शुचो मुश्चत्युत
यदीतासुर्भवति जीवत्येव पूर्णान्ग्रहा"न्गृहीयाद्यरहि पर्जन्यो न
वर्षेत्प्राणान् वा एतरहि प्रजानाऽशुगृच्छति यरहि पर्जन्यो न
वर्षति प्राणा ग्रहाः प्राणानेव प्रजानाऽशुचो मुश्चति ताजक्ष्र
वर्षति॥ (२६)

प्रमीयेत मनुष्यं ऋष्यते यस्य पिता पितामुहः पुण्यो वाग्वा एव पूर्णान्ग्रहान्पञ्चविंशतिश्च॥५॥ [७]

गायुत्रो वा ऐन्द्रवायुवो गायत्रं प्रायणीयमहस्तस्मा"त्प्रायणीये-
ऽहंत्रैन्द्रवायुवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति त्रैष्टुभेऽवै शुक्रस्त्रैष्टुभं
द्वितीयमहस्तस्मा"द्वितीयेऽहञ्जुक्रो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति

जागंतो वा आग्रयणो जागंतं तृतीयमहस्तस्मात्तृतीयेऽहन्त्राग्रयणो
गृह्यते स्व एवैनंमायतने गृह्णात्येतद्वै (२७)

यज्ञमापद्यच्छन्दाऽस्याप्रोति यदाग्रयणः श्वो गृह्यते यत्रैव
यज्ञमदशन्तते एवैनं पुनः प्र युङ्के जगन्मुखो वै द्वितीयस्त्रिरात्रो
जागंत आग्रयणो यच्चतुर्थेऽहन्त्राग्रयणो गृह्यते स्व एवैनंमायतने
गृह्णात्यथो स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते राथन्तरो वा ऐन्द्रवायुवो
राथन्तरं पञ्चमहस्तस्मात्पञ्चमेऽहन्त्रं (२८)

ऐन्द्रवायुवो गृह्यते स्व एवैनंमायतने गृह्णाति बारहतो वै शुक्रो
बारहतः पञ्चमहस्तस्मात्पञ्चेऽहन्त्रुको गृह्यते स्व एवैनंमायतने
गृह्णात्येतद्वै द्वितीय यज्ञमापद्यच्छन्दाऽस्याप्रोति यच्छुक्रः श्वो
गृह्यते यत्रैव यज्ञमदशन्तते एवैनं पुनः प्र युङ्के त्रिष्टुप्मुखो वै
तृतीयस्त्रिरात्रस्त्रैष्टुभः (२९)

शुक्रो यथसमेऽहन्त्रुको गृह्यते स्व एवैनंमायतने
गृह्णात्यथो स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते वाग्वा आग्रयणो
वाग्ष्टममहस्तस्मादष्टमेऽहन्त्राग्रयणो गृह्यते स्व एवैनंमायतने
गृह्णाति प्राणो वा ऐन्द्रवायुवः प्राणो नवममहस्तस्मात्त्रिवमे-
अहन्त्रैन्द्रवायुवो गृह्यते स्व एवैनंमायतने गृह्णात्येतत् (३०)

वै तृतीय यज्ञमापद्यच्छन्दाऽस्याप्रोति यदैन्द्रवायुवः
श्वो गृह्यते यत्रैव यज्ञमदशन्तते एवैनं पुनः प्र युङ्केऽथो

स्वमेव छन्दोऽनुं पर्यावर्तन्ते पथो वा एतेऽध्यपथेन यन्ति
यैऽन्यैन्द्रवायुवात्र्यतिपद्मन्तेऽन्तः खलु वा एष युज्ञस्य
यद्वशममहर्दशमेऽहन्त्रैन्द्रवायुवो गृह्यते युज्ञस्य (३१)

एवान्तं गुत्वापथात्पन्थामपि यन्त्यथो यथा वर्हौयसा प्रतिसारं
वर्हन्ति ताद्वगेव तच्छन्दाङ्गस्यन्योन्यस्य लोकमभ्यध्यायन्तान्येतेनैव
देवा व्यवाहयन्त्रैन्द्रवायुवस्य वा एतदायतनं यच्चतुर्थमहस्तस्मिन्नाग्रयुणे
गृह्यते तस्मादाग्रयणस्यायतने नवमेऽहन्त्रैन्द्रवायुवो गृह्यते शुक्रस्य
वा एतदायतनं यत्पञ्चमम् (३२)

अहस्तस्मिन्नैन्द्रवायुवो गृह्यते तस्मादैन्द्रवायुवस्यायतने
सप्तमेऽहञ्चुको गृह्यत आग्रयणस्य वा एतदायतनं यत्पञ्चमहस्तस्मिन्न
गृह्यते तस्माच्छुकस्यायतनेऽष्टमेऽहन्नाग्रयुणो गृह्यते छन्दाङ्गस्येव
तद्वि वाहयति प्र वस्यसो विवाहमाप्नोति य एवं वेदाथो देवताभ्य
एव युज्ञे संविदं दधाति तस्मादिदमन्योन्यस्मै ददाति॥ (३३)

पुत्रद्वै पञ्चमेऽहन्त्रैष्टम् एतद्वृह्यते युज्ञस्य पञ्चममन्यस्मा एकश्च॥ ७॥ [८]

प्रजापतिरकामयत् प्र जायेयेति स एतं द्वादशरात्रमपशयत्तमाहरं
ततो वै स प्राजायत् यः कामयेत् प्र जायेयेति स द्वादशरात्रेण
यजेत् प्रैव जायते ब्रह्मवादिनो वदन्त्यग्निष्ठोमप्रायणा युज्ञा अथ
कस्मादतिरात्रः पूर्वः प्र युज्यत् इति चक्षुषी वा एते युज्ञस्य
यदतिरात्रौ कुनीनिके अग्निष्ठोमौ यत् (३४)

अग्निष्ठोमं पूर्वं प्रयुज्ञीरन्बहिर्धा कुनीनिके दध्युस्तस्मादतिरात्रः
पूर्वः प्रयुज्यते चक्षुषी एव यज्ञे धित्वा मध्यतः कुनीनिके प्रति दधति
यो वै गायत्री ज्योतिःपक्षां वेद ज्योतिषा भासा सुवर्गं लोकमेति
यावग्निष्ठोमौ तौ पक्षौ येऽन्तरेऽष्टावुकथ्याः स आत्मैषा वै गायत्री
ज्योतिःपक्षा य एवं वेद ज्योतिषा भासा सुवर्गं लोकम् (३५)

एति प्रजापतिर्वा एष द्वादशधा विहितो यद्वादशरात्रो
यावतिरात्रौ तौ पक्षौ येऽन्तरेऽष्टावुकथ्याः स आत्मा प्रजा-
पतिर्वावैष सन्ध्याद्व वै सुत्रेण स्पृणोति प्राणा वै सत्प्राणानेव
स्पृणोति सर्वासां वा एते प्रजानां प्राणैरासते ये सत्रमासते
तस्मात्पृच्छन्ति किमेते सुत्रिण् इति प्रियः प्रजानामुत्थितो भवति
य एवं वेदे॥ (३६)

अग्निष्ठोमौ यथसुवर्गं लोकं प्रियः प्रजानां पञ्च च॥३॥ [१]

न वा एषोऽन्यतोवैश्वानरः सुवर्गाय लोकाय प्राभवदूर्ध्वे ह वा
एष आतंत आसीत्ते देवा एतं वैश्वानरं पर्याहन्सुवर्गस्य लोकस्य
प्रभूत्या क्रृतवो वा एतेन प्रजापतिमयाजयन्तेष्वांग्रीदधि तद्भ्रोति
ह वा क्रृत्विक्षु य एवं विद्वान्द्वादशाहेन यजते तेऽस्मिन्नैच्छन्त स
रसुमहं वसन्ताय प्रायच्छत् (३७)

यवं ग्रीष्मायौषधीर्वरुषाभ्यो व्रीहीञ्चुरदे माषतिलौ
हैमन्तशिशिराभ्यान्तेनेन्द्रं प्रजापतिरयाजयत्ततो वा इन्द्र-

इन्द्रोऽभवत्समादाहुरानुजावरस्य यज्ञ इति स ह्येतेनाग्रेऽयंजतैष
हू वै कुणपंमत्ति यः सत्रे प्रतिगृह्णाति पुरुषकुणपंश्चकुणपञ्जौर्वा
अन्नं येन पात्रेणान्नं बिन्नति यत्तत्र निर्णनिजति ततोऽधि (३८)

मलं जायत् एकं एव यज्ञेतैको हि प्रजापतिरार्घ्यद्वादशं
रात्रीर्दक्षितः स्याद्वादशं मासाः संवथ्सरः संवथ्सरः प्रजापतिः
प्रजापतिर्वैष एष हू त्वै जायते यस्तपसोऽधि जायते चतुर्धा वा
एतास्तिस्तिस्तिस्त्रो रात्रयो यद्वादशोपसदो याः प्रथमा यज्ञं ताभिः
सम्भरति या द्वितीया यज्ञं ताभिरा रमते (३९)

यास्तृतीयाः पात्राणि ताभिर्निर्णनिक्ते याश्रतुर्थीरपि
ताभिरात्मानमन्तरतः शुन्धते यो वा अस्य पशुमत्ति माः सः
सोऽत्ति यः पुरोडाशं मस्तिष्कः स यः परिवापं पुरीषः स
य आज्यं मञ्जानः स यः सोमः स्वेदः सोऽपि हू वा
अस्य शीर्षण्यां निष्पदः प्रति गृह्णाति यो द्वादशाहे प्रतिगृह्णाति
तस्माद्वादशाहेन न याज्यं पाप्मनो व्यावृत्त्यै॥ (४०)

अयच्छुदधि रमते द्वादशाहेन चुत्वारि च॥४॥ [१०]

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्याः स्वाहा॑ त्रिभ्यः स्वाहा॑ चतुर्भ्यः
स्वाहा॑ पञ्चभ्यः स्वाहा॑ षड्यः स्वाहा॑ सप्तभ्यः स्वाहा॑ उष्टुभ्यः
स्वाहा॑ नवभ्यः स्वाहा॑ दशभ्यः स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा॑ द्वादशभ्यः
स्वाहा॑ त्रयोदशभ्यः स्वाहा॑ चतुर्दशभ्यः स्वाहा॑ पञ्चदशभ्यः स्वाहा॑

षोडशभ्यः स्वाहा॑ सप्तदशभ्यः स्वाहा॑ऽष्टादशभ्यः स्वाहैकान्न
 वि॒श॒त्यै स्वाहा॑ नवंवि॒श॒त्यै स्वाहैकान्न च॑त्वारि॒शते॒ स्वाहा॑
 नवंचत्वारि॒शते॒ स्वाहैकान्न पुष्ट्यै स्वाहा॑ नवंषष्ठ्यै स्वाहैकान्नाशी॒त्यै
 स्वाहा॑ नवांशी॒त्यै स्वाहैकान्न श॒तायु॑ स्वाहा॑ श॒तायु॑ स्वाहा॑ द्वाभ्या॑
 श॒ताभ्या॑ उ॑ स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४१)

नवंचत्वारि॒शते॒ स्वाहैकान्नैकवि॒शतिश्च॥ १॥ [११]

एकस्मै॒ स्वाहा॑ त्रिभ्यः॒ स्वाहा॑ पञ्चभ्यः॒ स्वाहा॑ सप्तभ्यः॒ स्वाहा॑
 नुवभ्यः॒ स्वाहैकादुशभ्यः॒ स्वाहा॑ त्रयोदशभ्यः॒ स्वाहा॑ पञ्चदशभ्यः॒
 स्वाहा॑ सप्तदशभ्यः॒ स्वाहैकान्न वि॒श॒त्यै॒ स्वाहा॑ नवंवि॒श॒त्यै॒
 स्वाहैकान्न च॑त्वारि॒शते॒ स्वाहा॑ नवंचत्वारि॒शते॒ स्वाहैकान्न पुष्ट्यै॒
 स्वाहा॑ नवंषष्ठ्यै॒ स्वाहैकान्नाशी॒त्यै॒ स्वाहा॑ नवांशी॒त्यै॒ स्वाहैकान्न
 श॒तायु॑ स्वाहा॑ श॒तायु॑ स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४२)

एकस्मै॒ त्रिभ्यः॒ पञ्चाशत्॥ २॥ [१२]

द्वाभ्या॑ उ॑ स्वाहा॑ चतुर्भ्यु॑ः॒ स्वाहा॑ पुङ्ग्यु॑ः॒ स्वाहा॑ऽष्टाभ्यः॒ स्वाहा॑
 दुशभ्यः॒ स्वाहा॑ द्वादुशभ्यः॒ स्वाहा॑ चतुर्दुशभ्यः॒ स्वाहा॑ षोडुशभ्यः॒
 स्वाहा॑ऽष्टादुशभ्यः॒ स्वाहा॑ वि॒श॒त्यै॒ स्वाहा॑ऽष्टानवत्यै॒ स्वाहा॑ श॒तायु॑
 स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४३)

द्वाभ्यांमुष्टाननवत्यै॒ षड्वि॒शतिः॥ ३॥ [१३]

त्रिभ्यः॒ स्वाहा॑ पञ्चभ्यु॑ः॒ स्वाहा॑ सप्तभ्यु॑ः॒ स्वाहा॑ नुवभ्यु॑ः॒

स्वाहैकादुशभ्यः स्वाहा॑ त्रयोदशभ्यः स्वाहा॑ पञ्चदशभ्यः स्वाहा॑
 सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्न वि॒शृत्यै स्वाहा॑ नवंवि॒शृत्यै स्वाहैकान्न
 चत्वारि॒शते स्वाहा॑ नवंचत्वारि॒शते स्वाहैकान्न पृष्ठै स्वाहा॑
 नवंषष्ठै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा॑ नवाशीत्यै स्वाहैकान्न शृतायु॑
 स्वाहा॑ शृतायु॑ स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४४)

त्रिभ्यौ॒ इष्टाचत्वारि॒शतः॥ १॥ [१४]

चतुर्भ्यृः स्वाहा॑ इष्टाभ्यः स्वाहा॑ द्वादुशभ्यृः स्वाहा॑ षोडुशभ्यृः
 स्वाहा॑ वि॒शृत्यै स्वाहा॑ षण्ठवत्यै स्वाहा॑ शृतायु॑ स्वाहा॑ सर्वस्मै॒
 स्वाहा॑॥ (४५)

चतुर्भ्यृः षण्ठवत्यै॒ षोडशा॥ १॥ [१५]

पञ्चभ्यृः स्वाहा॑ दुशभ्यृः स्वाहा॑ पञ्चदुशभ्यृः स्वाहा॑ वि॒शृत्यै॒
 स्वाहा॑ पञ्चनवत्यै॒ स्वाहा॑ शृतायु॑ स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४६)

पञ्चभ्यृः पञ्चनवत्यै॒ चतुर्दशा॥ १॥ [१६]

दशभ्यृः स्वाहा॑ वि॒शृत्यै॒ स्वाहा॑ त्रि॒शते॒ स्वाहा॑ चत्वारि॒शते॒
 स्वाहा॑ पञ्चाशते॒ स्वाहा॑ पृष्ठै॒ स्वाहा॑ सप्त॒शत्यै॒ स्वाहा॑ इशीत्यै॒ स्वाहा॑
 नव॒त्यै॒ स्वाहा॑ शृतायु॑ स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४७)

दुशभ्यृ॒ द्वावि॒शतिः॥ १॥ [१७]

वि॒शृत्यै॒ स्वाहा॑ चत्वारि॒शते॒ स्वाहा॑ पृष्ठै॒ स्वाहा॑ इशीत्यै॒

स्वाहा॑ शुतायु॒ स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४८)

वि॒शुत्यै॒ द्वादशा॑॥ १॥ [१८]

पञ्चाशते॑ स्वाहा॑ शुतायु॒ स्वाहा॑ द्वाभ्यां॑ शुताभ्यां॑ स्वाहा॑
त्रिभ्यः॑ शुतेभ्यः॑ स्वाहा॑ चुतुभ्यः॑ शुतेभ्यः॑ स्वाहा॑ पञ्चभ्यः॑ शुतेभ्यः॑
स्वाहा॑ षड्भ्यः॑ शुतेभ्यः॑ स्वाहा॑ सु॒सभ्यः॑ शुतेभ्यः॑ स्वाहा॑ऽष्टाभ्यः॑
शुतेभ्यः॑ स्वाहा॑ न॒वभ्यः॑ शुतेभ्यः॑ स्वाहा॑ सु॒हस्रायु॒ स्वाहा॑ सर्वस्मै॒
स्वाहा॑॥ (४९)

पञ्चाशते॑ द्वात्रिर॒शता॑॥ १॥ [१९]

शुतायु॒ स्वाहा॑ सु॒हस्रायु॒ स्वाहा॑ऽयुतायु॒ स्वाहा॑ नियुतायु॒
स्वाहा॑ प्रयुतायु॒ स्वाहा॑र्बुदायु॒ स्वाहा॑ न्यर्बुदायु॒ स्वाहा॑ समुद्रायु॒
स्वाहा॑ मध्यायु॒ स्वाहा॑न्तायु॒ स्वाहा॑ परार्धायु॒ स्वाहोषसे॑ स्वाहा॑
व्युष्ठै॒ स्वाहो॒देष्यै॒ ते॑ स्वाहो॒द्यै॒ ते॑ स्वाहो॒दितायु॒ स्वाहा॑ सुवर्गायु॒
स्वाहा॑ लो॒कायु॒ स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (५०)

शुतायु॒त्रिर॒शता॑॥ १॥ [२०]

साध्या॑ पंडात्रं कु॒सुरुविन्द॑ः सप्तरात्रं बृहस्पतिरष्टरात्रं प्रजापतिस्ताः॑, क्षुर्धन्वरात्रं प्रजापतिरकामयतु॑
दशोतारमृतवं ऐन्द्रवायुवाग्रान्नायुत्रो वै प्रजापतिः॑ स द्वादश रात्रं न वा एकस्मा॑ एकस्मै॒ द्वाभ्यां॒त्रिभ्यश्चुतुभ्यः॑
पञ्चभ्यो॑ दुश्ययो॑ विशुत्यै॒ पञ्चाशते॑ शुतायु॑ विशुतिः॑॥ २०॥

साध्या॑ अंस्मा॑ हृमे॑ लोका॑ गायुत्रं वै तृतीयमेकस्मै॒ पञ्चाशता॑॥ ५०॥

साध्या॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां सप्तमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः
समाप्तः॥ ७-२॥

काण्डे दशिन्यः—१०२

आदितः दशिन्यः—२०४९

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

प्रजवं वा एतेन यन्ति यद्दशममहः पापावहीयं वा एतेन भवन्ति
यद्दशममहर्यो वै प्रजवं यतामपेतेन प्रतिपद्यते यः स्थाणुः हन्ति
यो भ्रेषं न्येति स हीयते स यो वै दशमेऽहन्त्रविवाक्य उपहन्यते
स हीयते तस्मै य उपहताय व्याहु तमेवान्वारभ्यु समशजुतेऽथ
यो व्याहु सः (१)

हीयते तस्माद्दशमेऽहन्त्रविवाक्य उपहताय न व्युच्यमथो
खल्वाहुर्यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन् यज्ञस्य
वृद्धेनासुरान्पराभावयन्निति यत्खलु वै यज्ञस्य समृद्धं
तद्यजमानस्य यद्युद्धं तद्वातृव्यस्य स यो वै दशमेऽहन्त्रविवाक्य
उपहन्यते स एवाति रेचयति ते ये बाह्यां दशीकवः (२)

स्युस्ते वि ब्रूयुर्यदि तत्र न विन्देयुरन्तःसदुसाद्युच्यं यदि
तत्र न विन्देयुर्गृहपतिनां व्युच्यन्तद्व्युच्यमेवाथ वा एतस्पराज्ञिया
ऋग्भिः स्तुवन्तीयं वै सर्पतो राज्ञी यद्वा अस्यां किं चार्चन्ति
यदानुचुस्तेनेयं सर्पराज्ञी ते यदेव किं च वाचानुचुर्यदतो-
ऽध्यर्चितारः (३)

तदुभयमात्मावरुद्धयोत्तिष्ठामेति ताभिर्मनसा स्तुवते न वा
इमामश्वरथो नाश्वतरीरथः सुद्यः पर्यासुमरहति मनो वा इमाः

सुद्यः पर्यासुमरहति मनः परिभवितुमथु ब्रह्म वदन्ति परिमिता
वा ऋचः परिमितानि सामानि परिमितानि यजूऽप्यथैतस्यैवान्तो
नास्ति यद्ब्रह्म तत्प्रतिगृह्णत आ चक्षीत् स प्रतिगुरः॥ (४)

व्याह् स दंशीकबोऽर्चितारः स एकंश॥ ४॥ [१]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं द्वादशाहस्यं प्रथमेनाहुर्लिङ्जां
यजमानो वृक्षं इति तेजं इन्द्रियमिति किं द्वितीयेनेति
प्राणाननन्नाद्यमिति किं तृतीयेनेति त्रीनिमालोणकानिति किं
चतुर्थेनेति चतुष्पदः पृशूनिति किं पञ्चमेनेति पञ्चाक्षरां
पञ्चिमिति किं पञ्चेनेति पञ्चतूनिति किं संस्तमेनेति संसपदाऽ
शक्तरीमिति (५)

किमष्टमेनेत्यष्टाक्षरां गायत्रीमिति किं नवमेनेति
त्रिवृत्तँ स्तोममिति किं दशमेनेति दशाक्षरां विराजमिति
किमेकादशेनेत्येकादशाक्षरां त्रिष्टुभमिति किं द्वादशेनेति
द्वादशाक्षरां जगतीमित्येतावद्वा अस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति तदेषां
वृक्षे॥ (६)

शक्तरीमित्येकचत्वारि ४ शब्द॥ २॥ [२]

एष वा आसो द्वादशाहो यत् त्रयोदशरात्रः संमानऽ
हैतदहुर्यत्प्रायुणीर्यश्वेदयनीर्यश्व त्र्यतिरात्रो भवति त्रयं इमे
लोका एषां लोकानामात्यै प्राणो वै प्रथमोऽतिरात्रो व्यानो
द्वितीयोऽपानस्तृतीयः प्राणापानोदानेष्वेवान्नाद्ये प्रति तिष्ठन्ति

सर्वमायुर्यन्ति य एवं विद्वां सम्योदशरात्रमासंते तदांहुर्वाञ्चा
एषा वित्ता (७)

यद्वादशाहस्तां विच्छिन्द्युर्यन्मध्येऽतिरात्रं कुर्युरुपदासुका
गृहपतेर्वाक्ष्यादुपरिष्ठाच्छन्दोमानां महाब्रतं कुर्वन्ति सन्ततामेव
वाचमवे रुच्यते उपदासुका गृहपतेर्वाञ्चभवति पश्वो वै छन्दोमा
अत्रं महाब्रतं यदुपरिष्ठाच्छन्दोमानां महाब्रतं कुर्वन्ति पशुषु
चैवान्नाद्ये च प्रति तिष्ठन्ति॥ (८)

वित्ता त्रिचत्वारिंशत्ता॥ २॥ [३]

आदित्या अंकामयन्तोभयौर्लोकयोरक्षध्युयामेति त
एतं चतुर्दशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्तु ततो वै त
उभयौर्लोकयोराध्युवन्नस्मिंश्चामुष्मिंश्च य एवं विद्वां संश्वतुर्दशरात्रम
उभयौरेव लोकयोराध्युवन्त्यस्मिंश्चामुष्मिंश्च चतुर्दशरात्रो भवति
सप्त ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयौषामवरुच्छ्वै यत्पराचीनानि
पृष्ठानि (९)

भवन्त्यमुमेव तैर्लोकमभि जयन्ति यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि
भवन्तीममेव तैर्लोकमभि जयन्ति त्रयस्त्रिंशौ मध्यतः स्तोमौ
भवतः साम्राज्यमेव गच्छन्त्यधिराजौ भवतोऽधिराजा एव
संमानानां भवन्त्यतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥ (१०)

पृष्ठानि चतुर्स्त्रिंशत्ता॥ २॥ [४]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैततं देवा अन्वायन्तानां दित्याश्च
पश्वश्वान्वायन्ते देवा अब्रुवन् यान्पशूनुपार्जीविष्मि त इमैः
अन्वागमन्त्रिति तेभ्य एतं चतुर्दशरात्रं प्रत्यौहन्त आदित्याः पृष्ठैः
सुवर्गं लोकमारोहच्युहभ्यामुस्मिलोके पशून्प्रत्यौहन्पृष्ठैरादित्या
अमुष्मिलोक आर्द्धुवच्युहभ्यामुस्मिन् (११)

लोके पश्वो य एवं विद्वाऽसंश्वतुर्दशरात्रमासंत उभयोरेव
लोकयोरक्षध्वुवन्त्युस्मिंश्चामुष्मिंश्च पृष्ठैरवामुष्मिलोकं क्रक्षध्वुवन्ति
च्युहभ्यामुस्मिलोके ज्योतिर्गर्वायुरिति च्युहो भवतीयं वाव
ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति
यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविवधः स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति
सविवधत्वाय (१२)

ओजो वै वीर्यं पृष्ठान्योजं एव वीर्यं मध्यतो दधते
बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथौ
अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याङ्गसायनी स्तुती ताभ्यामेव
सुवर्गं लोकं यन्ति परांश्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति
ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यच्छुहो भवति प्रत्यवरुद्ध्या
अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोरक्षद्वोत्तिष्ठन्ति चतुर्दशैतास्तासां
या दश दशाक्षरा विराङ्गनं विराङ्गुराजैवान्नाद्यमवं रुन्धते
याश्वतस्त्रश्वतस्त्रो दिशो दिक्षवैव प्रति तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवतः

परिंगृहीत्यै॥ (१३)

आप्तुवश्याम् स्मिष्मविवधुत्वाय प्रतिष्ठित्या एकत्रिः शब्दः ॥३॥ [५]

इन्द्रो वै सुद्देवतांभिरासीथस न व्यावृतं मगच्छुथस प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतं पञ्चदशरात्रं प्रायच्छुत्तमाहरत् तेनायजत ततो वै सौऽन्याभिर्देवतांभिर्व्यवृतं मगच्छुद्य एवं विद्वाः सः पञ्चदशरात्रमासते व्यावृतं मेव पाप्मना भ्रातृव्येण गच्छन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षम् (१४)

गौरसावायुरेष्वैव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यसत्रं वा एतद्यद्वच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूच्छन्दोमैरोजो वा वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्यैव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति पञ्चदशरात्रो भवति पञ्चदशो वज्रो वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य परिंगृहीत्यै॥ (१५)

अन्तरिक्षमिन्द्रियस्यैकं शब्दः ॥२॥ [६]

इन्द्रो वै शिथिल इवाप्रतिष्ठित आसीथसोऽसुरेभ्योऽबिभेथस प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतं पञ्चदशरात्रं वज्रं प्रायच्छुत तेनासुरान्पराभाव्यं विजित्य श्रियं मगच्छदग्निष्ठुतां पाप्मानं निरंदहत पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मनं धत्त य एवं विद्वाः सः पञ्चदशरात्रमासते भ्रातृव्यानेव पराभाव्यं विजित्य श्रियं

गच्छन्त्यग्निष्ठूता पाप्मानुं निः (१६)

दहन्ते पश्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्दधत एता
एव पंशव्याः पश्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवथ्सर
आप्यते संवथ्सरं पश्वोऽनु प्रजायन्ते तस्मात्पशव्या एता एव
सुवर्ग्याः पश्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवथ्सर
आप्यते संवथ्सरः सुवर्गो लोकस्तस्मात्सुवर्ग्या ज्योतिर्गौरायुरिति
अथो भवतीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षम् (१७)

गौरसावायुरिमानेव लोकानुभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि
स्युर्विविवधः स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो वै वीर्यं
पृष्ठान्योजं एव वीर्यं मध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव
रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रतिं तिष्ठन्त्येते वै
यज्ञस्याङ्गसायनी सुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकम् (१८)

यन्ति पराश्वो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि
पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्गुहो भवति प्रत्यवर्णद्वा अथो प्रतिष्ठित्या
उभयोर्लोकयोरक्षद्वोत्तिष्ठन्ति पश्चदशैतास्तासां या दशदशक्षरा
विराडन्नं विराङ्गुराजुवान्नाद्यमवं रुन्धते याः पश्च पश्च दिशों दिक्षवेव
प्रति तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य वीर्यस्य प्रजायै पशूनां
परिंगृहीत्यै॥ (१९)

गुच्छन्त्यग्निष्ठृतां पाप्मानुन्निर्न्तरिक्षं लोकं प्रजायै द्वे चं॥४॥ [७]

प्रजापतिरकामयतान्नादः स्यामिति स एतत् संसदशरात्रमपश्यत्त
ततो वै सौऽन्नादौऽभवद्य एवं विद्वा इसः संसदशरात्रमासंतेऽन्नादा
एव भवन्ति पश्चाहो भवति पश्च वा कृतवः संवध्सर कृतुष्वेव
संवध्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पश्चाक्षरा पङ्किः पाङ्को यज्ञो यज्ञमेवाव
रुन्धतेऽसंत्र वा एतत् (२०)

यदंछन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन संत्र देवता एव पृष्ठैरवं
रुन्धते पुशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पुशावश्छन्दोमा ओजस्येव
वीर्यं पुशुषु प्रति तिष्ठन्ति संसदशरात्रो भवति संसदशः प्रजापतिः
प्रजापतेरात्यां अतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥ (२१)

एतस्मत्रिंश्च॥ २॥ [८]

सा विराङ्गुकम्यातिष्ठद्व्याणा देवेष्वनेनासुरेषु ते देवा
अंकामयन्तोभयुः सं वृञ्जीमहि ब्रह्म चान्नं चेति त एता
विश्शतिः रात्रीरपश्यन्ततो वै त उभयुः समवृञ्जत ब्रह्म चान्नं
च ब्रह्मवर्चसिनोऽन्नादा अभवन् य एवं विद्वा इसं एता आसंत
उभयमेव सं वृञ्जते ब्रह्म चान्नं च (२२)

ब्रह्मवर्चसिनोऽन्नादा भवन्ति द्वे वा एते विराजौ तयोरेव नाना
प्रति तिष्ठन्ति विश्शो वै पुरुषो दश हस्त्या अङ्गुलयो दश पद्मा
यावानेव पुरुषस्तमाघ्वोत्तिष्ठन्ति ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं

वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं
अथा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गम् (२३)

लोकमभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि स्युर्विविवधः स्यान्मध्ये
पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो वै वीर्यं पृष्ठान्योजं एव वीर्यं
मध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ
बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै
यज्ञस्याङ्गसायनी सुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति पराश्च
वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति
प्रत्यङ्गुहो भवति प्रत्यवरुद्ध्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर
ऋष्णोत्तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्यानाद्यस्य
परिगृहीत्यै॥ (२४)

बृज्ञते ब्रह्म चात्रश्च सुवर्गमेते सुवर्गत्रयोविष्टशतिश्च॥ ३॥ [९]

असावादित्योऽस्मिँलोक आसीत्तं देवाः पृष्ठैः परिगृह्यं
सुवर्गं लोकमगमयन्परैरवस्तात्पर्यगृह्णन्दिवाकीर्त्येन सुवर्गं
लोके प्रत्यस्थापयन्परैः परस्तात्पर्यगृह्णन्पृष्ठैरुपावारोहन्त्यस वा
असावादित्योऽमुष्मिँलोके परैरुभयतः परिगृहीतो यत्पृष्ठानि
भवन्ति सुवर्गमेव तैर्लोकं यजमाना यन्ति परैरवस्तात्परिं गृह्णन्ति
दिवाकीर्त्येन (२५)

सुवर्गं लोके प्रति तिष्ठन्ति परैः परस्तात्परिं गृह्णन्ति

पृष्ठैरुपावरोहन्ति यत्परे पुरस्तान्न स्युः परांश्चः सुवर्गाल्लोकान्निष्पद्येरन्
 यद्वस्तान्न स्युः प्रजा निर्दहेयुभितो दिवाकीर्त्यं परःसामानो
 भवन्ति सुवर्ग एवैनां लोक उभयतः परिं गृह्णन्ति यजमानां
 वै दिवाकीर्त्यं संवध्सुरः परःसामानोऽभितो दिवाकीर्त्यं परः
 सामानो भवन्ति संवध्सुर एवोभयतः (२६)

प्रति तिष्ठन्ति पृष्ठं वै दिवाकीर्त्यं पार्श्वं परःसामानोऽभितो
 दिवाकीर्त्यं परःसामानो भवन्ति तस्मादभितः पृष्ठं पार्श्वं भूयिष्ठा
 ग्रहां गृह्यन्ते भूयिष्ठं शस्यते यज्ञस्यैव तन्मध्यतो ग्रन्थं
 ग्रन्थन्त्यविस्त्रं साय सुस गृह्यन्ते सुस वै शीर्षण्याः प्राणाः
 प्राणानेव यजमानेषु दधति यत्पराचीनानि पृष्ठानि भवन्त्यमुमेव
 तैर्लोकमभ्यारोहन्ति यदिमं लोकं न (२७)

प्रत्यवरोहेयुरुद्धा माद्येयुर्यजमानाः प्र वा मीयेरन्
 यत्प्रतीचीनानि पृष्ठानि भवन्तीममेव तैर्लोकं प्रत्यवरोहन्त्यथो
 अस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठन्त्यनुन्मादायेन्द्रो वा अप्रतिष्ठित
 आसीथ्स प्रजापतिमुपाधावत्स्मा एतमेकविशतिरात्रं
 प्रायच्छुत्तमाहरुत्तेनायजत ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्ये बहुयजिनो-
 अप्रतिष्ठिताः (२८)

स्युस्त एकविशतिरात्रमासीरुद्धादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रयं
 इमे लोका असावादित्य एकविश्श एतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव

यथापूर्वं प्रतिं तिष्ठन्त्यसावादित्यो न व्यरोचत् स प्रजापतिमुपाधावत्स्मा एतमेकविश्शतिरात्रं प्रायच्छ्रुतमाहरत्तेनायजतततो वै सोऽरोचत् य एवं विद्वांस एकविश्शतिरात्रमासतेरोचन्त एवैकविश्शतिरात्रो भवति रुग्वा एकविश्शो रुचमेवगच्छन्त्यथौ प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठा ह्यैकविश्शो-उतिरात्रावभितोभवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ (२९)

गृह्णन्ति दिवाकीत्यनैवोभयते नाप्रतिष्ठिता आसत् एकविश्शतिश्च॥५॥ [१०]

अर्वाङ्ग्यज्ञः सं क्रामत्वमुष्मादधि मामभि। ऋषीणां यः पुरोहितः। निर्देवं निर्वरं कृत्वा विष्कन्धं तस्मिन् हीयतां योऽस्मान्द्वेष्टि। शरीरं यज्ञशमलं कुर्सीदं तस्मिन्द्वीदतु योऽस्मान्द्वेष्टि। यज्ञं यज्ञस्य यत्तेजस्तेन सं क्राम मामभि। ब्राह्मणानृत्विजो देवान् यज्ञस्य तपसा ते सवाहमा हुवे। इष्टेन पक्षमुपै (३०)

ते हुवे सवाहम्। सन्ते वृजे सुकृतं सं प्रजां पशून्। प्रैषान्थसामिधेनोराधारावाज्यभागावाश्रुतं प्रत्याश्रुतमा शृणामि ते। प्रयाजानूयाजान्थिस्वंष्टुकृतमिडामाशिष आ वृजे सुवः। अग्निनेन्द्रेण सोमेन सरस्वत्या विष्णुना देवताभिः। यज्यानुवाक्याभ्यामुपै ते हुवे स्वाहं यज्ञमा ददे ते वषट्कृतम्। स्तुतं शुचं प्रतिग्रं ग्रहमिडामाशिषः (३१)

आ वृजे सुवः। पुलीसंयजानुपै ते हुवे सवाहं समिष्टयजुरा

देदे तवं पुशून्ध्मुतं पुरोडाशान्ध्मवंनान्योत यज्ञम्। देवान्ध्मेन्द्रानुपं
ते हुवे सवाहम् ग्निमुखान्ध्मोमवतो ये च विश्वे॥ (३२)

उप ग्रहमिठामाशिषो द्वात्रि॒शत्त्वा॥ ३॥ [११]

भूतं भव्यम्भविष्यद्वष्टृदथ्स्वाहा नम् ऋख्साम् यजुर्वष्टृदथ्स्वाहा
नमो गायुत्री त्रिष्टुजगती वष्टृदथ्स्वाहा नमः पृथिव्यन्तरिक्षं द्यौर्वष्टृ-
स्वाहा नमोऽग्निर्वायुः सूर्यो वष्टृदथ्स्वाहा नमः प्राणो व्यानोऽपानो
वष्टृदथ्स्वाहा नमोऽन्नं कृषिर्वृष्टिर्वष्टृदथ्स्वाहा नमः पिता पुत्रः पौत्रो
वष्टृदथ्स्वाहा नमो भूर्भुवःसुवर्वष्टृदथ्स्वाहा नमः॥ (३३)

भुवश्त्वारिं च॥ १॥ [१२]

आ मै गृहा भंवं त्वा प्रजा म् आ मा यज्ञो विशतु वीर्यावान्।
आपो देवीर्यज्ञिया मा विशन्तु सुहस्रंस्य मा भूमा मा प्रहासीत्। आ
मे ग्रहौ भवत्वा पुरोरुख्स्तुतशस्त्रे मा विशता॑ सुमीर्चौ॥ आदित्या
रुद्रा वस्त्रो मे सदस्यौ॥ सुहस्रंस्य मा भूमा मा प्रहासीत्। आ
माँग्निष्टोमो विशतूक्थ्यश्चातिरात्रो मा विशत्वापिशर्वरः। तिरोअंहिया
मा सुहुत्ता आ विशन्तु सुहस्रंस्य मा भूमा मा प्रहासीत्॥ (३४)

अग्निष्टोमो विशत्वादृशं च॥ १॥ [१३]

अग्निना तपोऽन्वभवद्वाचा ब्रह्मं मणिना रूपाणीन्द्रेण देवान्
वातेन प्राणान्ध्मूर्येण द्याश्वन्द्रमंसा नक्षत्राणि यमेन पितृत्राज्ञा
मनुष्यान्फलेन नादेयानजगरेण सर्पान्व्याघ्रेणारुण्यान्पशूञ्छेनेन

पतुत्रिणो वृष्णाश्वानृपभेण गा बुस्तेनाजा वृष्णिनावीर्त्त्वहिणान्नानि
यवेनौषधीन्यग्रोधेन वनस्पतीनुदुम्बरेणोर्ज गायत्रिया छन्दांसि
त्रिवृता स्तोमान्नाम्ब्राह्मणेन वाचम्॥ (३५)

ब्राह्मणेनैकञ्च॥

[१४]

स्वाहाधिमाधीताय स्वाहा स्वाहाधीतं मनसे स्वाहा स्वाहा
मनः प्रजापतये स्वाहा काय स्वाहा कस्मै स्वाहा कतुमस्मै
स्वाहादित्ये स्वाहादित्ये मह्ये स्वाहादित्ये सुमृडीकाये स्वाहा
सरस्वत्ये स्वाहा सरस्वत्ये बृहत्ये स्वाहा सरस्वत्ये पावकाये
स्वाहा पूष्णे स्वाहा पूष्णे प्रपथ्याय स्वाहा पूष्णे नरन्धिषाय
स्वाहा त्वष्टे स्वाहा त्वष्टे तुरीपाय स्वाहा त्वष्टे पुरुरूपाय स्वाहा
विष्णवे स्वाहा विष्णवे निखुर्युपाय स्वाहा विष्णवे निभूयुपाय
स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ (३६)

पुरुरूपाय स्वाहा दर्श च॥

[१५]

दृद्यः स्वाहा हनूम्याङ्ग स्वाहोषाम्याङ्ग स्वाहा मुखाय स्वाहा
नासिंकाम्याङ्ग स्वाहाक्षीम्याङ्ग स्वाहा कणाम्याङ्ग स्वाहा पार
इक्षवौऽवार्यम्यः पक्षमम्यः स्वाहावार इक्षवः पार्यम्यः पक्षमम्यः
स्वाहा शीरणे स्वाहा भ्रम्याङ्ग स्वाहा ललाटोय स्वाहा मूर्धे
स्वाहा मस्तिष्काय स्वाहा केशम्यः स्वाहा वहाय स्वाहा ग्रीवाम्यः
स्वाहा स्कन्धेम्यः स्वाहा कीकंसाम्यः स्वाहा पृष्ठीम्यः स्वाहा

पाजुस्यायु स्वाहा॑ पार्श्वाभ्यां तु स्वाहा॑॥ (३७)

अ॒सा॑भ्यां तु स्वाहा॑ दोषभ्यां तु स्वाहा॑ बाहुभ्यां तु स्वाहा॑
जङ्घाभ्यां तु स्वाहा॑ श्रोणीभ्यां तु स्वाहोरुभ्यां तु स्वाहा॑ष्ठीवद्यां तु
स्वाहा॑ जङ्घाभ्यां तु स्वाहा॑ भूसदे॒ स्वाहा॑ शिखुण्डेभ्यः स्वाहा॑
वालुधानायु स्वाहाण्डाभ्यां तु स्वाहा॑ शेपायु स्वाहा॑ रेतंसे॒ स्वाहा॑
प्रजाभ्यः स्वाहा॑ प्रजननायु स्वाहा॑ पद्यः स्वाहा॑ शफेभ्यः स्वाहा॑
लोमभ्यः स्वाहा॑ त्वचे॒ स्वाहा॑ लोहितायु स्वाहा॑ मांसायु स्वाहा॑
म्नावभ्यः स्वाहा॑स्थभ्यः स्वाहा॑ मुञ्जभ्यः स्वाहाङ्गेभ्यः स्वाहात्मने॒
स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (३८)

पार्श्वाभ्यां तु स्वाहा॑ मुञ्जभ्यः स्वाहा॑ पद्वा॑॥२॥

[१६]

अ॒ञ्जेतायु स्वाहा॑ञ्जिसुकथायु स्वाहा॑ शितिपदे॒ स्वाहा॑
शितिकुदे॒ स्वाहा॑ शितिरन्त्रायु स्वाहा॑ शितिपृष्ठायु स्वाहा॑
श्रित्यंसायु स्वाहा॑ पुष्पुकर्णायु स्वाहा॑ श्रित्योष्ठायु स्वाहा॑
शितिभ्रवे॒ स्वाहा॑ शितिभसदे॒ स्वाहा॑ श्रेतानूकाशायु स्वाहाज्ञये॒
स्वाहा॑ लुलामायु स्वाहासिंतज्जवे॒ स्वाहा॑ कृष्णेताय स्वाहा॑
रोहितैतायु स्वाहारुणैतायु स्वाहेदृशायु स्वाहा॑ कीदृशायु स्वाहा॑
तादृशायु स्वाहा॑ सुदृशायु स्वाहा॑ विसदृशायु स्वाहा॑ सुसदृशायु॒
स्वाहा॑ रूपायु स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (३९)

रूपायु स्वाहा॑ द्वे च॑॥

[१७]

कृष्णाय स्वाहा॑ श्वेताय स्वाहा॑ पिशङ्गाय स्वाहा॑ सारङ्गाय
 स्वाहारुणाय स्वाहा॑ गौराय स्वाहा॑ ब्रह्मवे॒ स्वाहा॑ नकुलाय स्वाहा॑
 रोहिताय स्वाहा॑ शोणाय स्वाहा॑ श्यावाय स्वाहा॑ श्यामाय स्वाहा॑
 पाकलाय स्वाहा॑ सुरुपाय स्वाहानुरुपाय स्वाहा॑ विरुपाय स्वाहा॑
 सरुपाय स्वाहा॑ प्रतिरुपाय स्वाहा॑ शबलाय स्वाहा॑ कमलाय
 स्वाहा॑ पृश्जये॒ स्वाहा॑ पृश्जसुकथाय स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४०)

कृष्णाय पद्मत्वारिंशतिः ॥१॥ [१८]

ओषधीभ्यः स्वाहा॑ मूलेभ्यः स्वाहा॑ तूलेभ्यः स्वाहा॑ काण्डेभ्यः
 स्वाहा॑ वलशेभ्यः स्वाहा॑ पुष्पेभ्यः स्वाहा॑ फलेभ्यः स्वाहा॑ गृहीतेभ्यः
 स्वाहागृहीतेभ्यः स्वाहावपन्नेभ्यः स्वाहा॑ शयानेभ्यः स्वाहा॑ सर्वस्मै॒
 स्वाहा॑॥ (४१)

ओषधीभ्युश्तुर्विंशतिः ॥१॥ [१९]

वनस्पतिभ्यः स्वाहा॑ मूलेभ्यः स्वाहा॑ तूलेभ्यः स्वाहा॑
 स्कन्धोभ्यः स्वाहा॑ शाखाभ्यः स्वाहा॑ पर्णेभ्यः स्वाहा॑ पुष्पेभ्यः
 स्वाहा॑ फलेभ्यः स्वाहा॑ गृहीतेभ्यः स्वाहागृहीतेभ्यः स्वाहावपन्नेभ्यः
 स्वाहा॑ शयानेभ्यः स्वाहा॑ शिष्टाय स्वाहातिशिष्टाय स्वाहा॑
 परिशिष्टाय स्वाहा॑ संशिष्टाय स्वाहोच्छिष्टाय स्वाहा॑ रिक्ताय
 स्वाहारिक्ताय स्वाहा॑ प्ररिक्ताय स्वाहा॑ संरिक्ताय स्वाहोद्रिक्ताय
 स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४२)

वनस्पतिभ्यः स्कन्धोऽभ्यः शिष्टाय रिक्ताय षट्वारिंशत्॥१॥ [२०]

प्रजवं ब्रह्मवादिनः किमेष वा आस आदित्या उभयोः प्रजापतिर्न्वायुन्निन्द्रो वै सुद्धिन्द्रो वै शिथिलः प्रजापतिरकामयतान्नादः सा विराङुसावादित्योऽर्वाङ्गुतमा मेऽग्निना स्वाहापिन्द्रद्योऽश्युताय कृष्णायोपधीभ्यो वनस्पतिभ्यो विश्शुतिः॥२०॥

प्रजवं प्रजापतिर्यदछन्दुमन्ते हुवे सवाहमोपधीभ्यो द्विचत्वारिंशत्॥४२॥

प्रजवं सर्वस्मै स्वाहा॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां सप्तमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः समाप्तः॥७-३॥

काण्डे दशिन्यः—१४४

आदितः दशिन्यः—२०९१

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

बृहस्पतिरकामयत् श्रन्मे देवा दधीरन्गच्छेयं पुरोधामिति स
 एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यत्तमाहरुत्तेनायजत ततो वै तस्मै श्रद्धेवा
 अदध्यतागच्छत्पुरोधां य एवं विद्वा॑ संश्तुर्विंशतिरात्रमासंते
 श्रद्धेभ्यो मनुष्यां दधते गच्छन्ति पुरोधां ज्योतिर्गौरायुरिति अहा
 भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुः (१)

इमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं अहा भवन्त्यभिपूर्वमेव
 सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्त्यसंत्रं वा एतद्यद्यच्छन्दोमं यच्छन्दोमा
 भवन्ति तेन सत्रं देवतां एव पृष्ठैरवं रुन्धते पशूञ्चन्दोमैरोजो वै
 वीर्यं पृष्ठानि पशवश्चन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति
 बृहद्रथन्तुराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तुरमसौ बृहदाभ्यामेव (२)

यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्यां असायनी
 सुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति
 चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवथ्सरः संवथ्सरः सुवर्गो लोकः संवथ्सर
 एव सुवर्गं लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री
 गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमवं रुन्धतेऽतिरात्रावभितो
 भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै॥ (३)

यथा॑ वै मंनुष्यो॑ एवं देवा॑ अग्रं आसन्ते॒ कामयु॒ न्तावंति॑
पाप्मानं॑ मृत्युमंपहत्य॑ दैवी॑ स॒ सदं॑ गच्छेऽमेति॑ त एवं
चतुर्विं॑ शतिरात्रमंपश्यु॒ न्तमाहरु॒ न्तेनायजन्तु॑ ततो॑ वै तेऽवंति॑
पाप्मानं॑ मृत्युमंपहत्य॑ दैवी॑ स॒ सदं॑ मगच्छु॒ न् य एवं
विद्वा॑ सश्चतुर्विं॑ शतिरात्रमासंते॒ ऽवंति॑ मेव पाप्मानं॑ मंपहत्य॑
श्रियं॑ गच्छन्ति॑ श्रीरहि॑ मंनुष्यस्य॑ (४)

दैवी॑ स॒ सञ्ज्योतिरतिरात्रो॑ भंवति॑ सुवर्गस्य॑ लोकस्यानुख्यात्यै॑
पृष्ठ्यः॑ पडुहो॑ भंवति॑ पङ्क्षा॑ ऋतवः॑ संवधसरस्तं॑ मासा॑
अर्धमासा॑ ऋतवः॑ प्रविश्य॑ दैवी॑ स॒ सदं॑ मगच्छु॒ न् य एवं
विद्वा॑ सश्चतुर्विं॑ शतिरात्रमासंते॑ संवधसुरमेव प्रविश्य॑ वस्यसी॑
स॒ सदं॑ गच्छन्ति॑ त्रयस्त्रयस्त्रि॑ शा॑ अवस्ताऽद्भवन्ति॑ त्रयस्त्रयस्त्रि॑ शा॑:
पुरस्तात्॑ त्रयस्त्रि॑ शैरेवोभयतो॒ ऽवंति॑ पाप्मानं॑ मंपहत्य॑ दैवी॑
स॒ सदं॑ मध्युतः॑ (५)

गच्छन्ति॑ पृष्ठानि॑ हि दैवी॑ स॒ सञ्जामि॑ वा एतत्कुर्वन्ति॑ यत्
त्रयस्त्रयस्त्रि॑ शा॑ अन्वश्चो॑ मध्येऽनिरुक्तो॑ भवति॑ तेनाजाम्यूर्ध्वानि॑
पृष्ठानि॑ भवन्त्यूर्ध्वाशच्छु॒ न्दोमा॑ उभाभ्यां॑ रूपाभ्यां॑ सुवर्गं॑ लोकं
युन्त्यसंत्रं॑ वा एतद्यद्यच्छु॒ न्दोमं॑ यच्छु॒ न्दोमा॑ भवन्ति॑ तेन॑ सुत्रं॑ देवता॑
एव पृत्तैरवं॑ रुन्धते॑ पशूञ्छु॒ न्दोमैरोजो॑ वै वीर्यं॑ पृष्ठानि॑ पुशवः॑ (६)

छु॒ न्दोमा॑ ओजस्येवं॑ वीर्यं॑ पशुषु॑ प्रति॑ तिष्ठन्ति॑ त्रयस्त्रयस्त्रि॑ शा॑

अवस्तांद्वन्ति त्रयं स्त्रयस्त्रिः शाः परस्तान्मध्ये पृष्ठान्युरो वै
त्रयस्त्रिः शा आत्मा पृष्ठान्यात्मनं एव तद्यजमानाः शर्म नह्यन्ते-
ज्ञात्यै बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव
यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याङ्गसायनी सुती
ताभ्यामेव (७)

सुवर्गं लोकं यन्ति परांश्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति
ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्गुडहो भवति प्रत्यवरुद्ध्या अथो
प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोरऋद्धोत्तिष्ठन्ति त्रिवृतोऽधिं त्रिवृतमुपं
यन्ति स्तोमानां सम्पत्यै प्रभवाय ज्योतिरग्निष्टोमो भवत्ययं
वाव स क्षयोऽस्मादेव तेन क्षयान्न यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति
चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवथ्सरः संवथ्सरः सुवर्गो लोकः संवथ्सर
एव सुवर्गं लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यक्षरा गायत्री
गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमवे रुन्धते ऽतिरात्रावभितो
भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिंगृहीत्यै॥ (८)

मनुष्यस्य मध्यतः पशुवस्ताभ्यामेव संवथ्सरशतुर्विंशतिश्च॥ ५॥ [२]

ऋक्षा वा इयमलोमकांसीथ्साकांमयतौषंधीभिर्वनस्पतिभिः प्र
जायेयेति सैतास्त्रिः शतं रात्रीरपश्यत्ततो वा इयमोषंधीभिर्वनस्पतिभिः
प्राजायत् ये प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता ओसीरन्नैव
जायन्ते प्रजयां पशुभिरियं वा अंक्षुध्युथ्सैतां विराजंमपश्यत्तामात्मन्मि-

वनस्पतीन्प्रजां पशून्तेनावर्धत् सा जेमानं महिमानंमगच्छुद्य

एवं विद्वाऽसं एता आसते विराजमेवाऽत्मन्धित्वाऽन्नाद्यमवं
रुन्धते वर्धन्ते प्रजयो पशुभिर्जेमान् महिमान् गच्छन्ति
ज्योतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै पृष्ठाः पड़हो
भवति पद्मा कृतवः पद्मष्टानिं पृष्ठेरवर्तनन्वारोहन्त्यृतुभिः संवधसुरन्ते
संवधसुर एव (१०)

प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रिःशात् त्रयस्त्रिःशमुपं यन्ति यज्ञस्य
सन्तत्या अथो प्रजापतिर्वै त्रयस्त्रिःशः प्रजापतिमेवा रभन्ते
प्रतिष्ठित्यै त्रिणवो भवति विजित्या एकविश्शो भवति प्रतिष्ठित्या
अथो रुचमेवाऽत्मन्दधते त्रिवृदग्निष्टुद्भवति पाप्मानमेव तेन
निर्दहन्तेऽथो तेजो वै त्रिवृत्तेजं एवाऽत्मन्दधते पञ्चदश
इन्द्रस्तोमो भवतीन्द्रियमेवावं (११)

रुन्धते सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या अथो प्रैव तेन
जायन्त एकविश्शो भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽत्मन्दधते
चतुर्विश्शो भवति चतुर्विश्शतिरधमासाः संवधसुरः संवधसुरः
सुवर्गो लोकः संवधसुर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो एष
वै विषूवान् विषूवन्तो भवन्ति य एवं विद्वाऽसं एता आसते
चतुर्विश्शात्पृष्टान्युपं यन्ति संवधसुर एव प्रतिष्ठायं (१२)

देवता अभ्यारोहन्ति त्रयस्त्रिःशात् त्रयस्त्रिःशमुपं यन्ति
त्रयस्त्रिःशद्वै देवता देवतास्वेव प्रति तिष्ठन्ति त्रिणवो भवतीमे वै
लोकास्त्रिणव एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठन्ति द्वावेकविश्शौ भवतः

प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽऽत्मन्दधते बुहवः पोडशिनो भवन्ति
तस्माद्द्विहवः प्रजासु वृषाणो यदेते स्तोमाव्यतिषक्ता भवन्ति
तस्मादियमोषधीभिर्वर्नस्पतिभिर्वर्यतिषक्ता (१३)

व्यतिषज्यन्ते प्रजयां पशुभिर्य एवं विद्वांसं एता आसन्ते-
ऽक्लसा वा एते सुवर्गं लोकं यन्त्युच्चावचान् हि स्तोमानुपयन्ति
यदेत ऊर्ध्वाः कूसाः स्तोमाभवन्ति कूसा एव सुवर्गं लोकं
यन्त्युभयोरेभ्यो लोकयोः कल्पते त्रिशदेतास्त्रिशदक्षरा विराङ्गन्न
विराङ्गुराजैवान्नाद्यमव रुन्धतेऽतिरात्रावुभितो भवतोऽन्नाद्यस्य
परिगृहीत्यै॥ (१४)

ओषधीः संवर्ध्न्ते एवाव प्रतिष्ठाय व्यतिषक्तेकान्नपञ्चाशाच्च॥ ६॥ [३]

प्रजापतिः सुवर्गं लोकमैततं देवा येन्येन छन्दसानु
प्रायुञ्जत तेन नाप्नुवन्त एता द्वात्रिशतांशु रात्रौरपश्यन्
द्वात्रिशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा प्रजा-
पतिमास्वाभ्यारुह्यं सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांसं एता
आसन्ते द्वात्रिशदेता द्वात्रिशदक्षरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः
स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमास्वा श्रियं गच्छन्ति (१५)

श्रीरहि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिशदेता द्वात्रिशदक्षरानुष्टु
वाचमाप्नुवन्ति सर्वे वाचो वदितारो भवन्ति सर्वे हि
श्रियं गच्छन्ति ज्योतिर्गारायुरिति अहा भवन्तीयं वाव

ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुरिमानेव लोकानुभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं
अहा भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमुभ्यारोहन्ति बृहद्रथन्तुराभ्यां
यन्ति (१६)

इयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथौ अनयोरेव
प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याङ्गसायनी स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं
लोकं यन्ति परांश्च वा एते सुवर्गं लोकमुभ्यारोहन्ति ये
परांचरूप्यहानुपयन्ति प्रत्यङ्ग्हो भवति प्रत्यवरूप्या अथो
प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋक्ष्वोत्तिष्ठन्ति द्वात्रिःशदेतास्तासां
यास्त्रिःशत् त्रिःशदक्षरा विराङ्गन्त्रं विराङ्गुराजैवान्नाद्यमवं रुन्धते
ये द्वे अंहोरात्रे एव ते उभाभ्यां रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं
यन्त्यतिरात्रावभितो भवतः परिगृहीत्यै॥ (१७)

गुच्छुन्ति यन्ति त्रिःशदक्षरा द्वाविःशतिश्च॥३॥ [४]

द्वे वाव दैवसुत्रे द्वांदशाहश्वैव त्रयस्त्रिःशदहश्च य एवं
विद्वा ऽसंख्यस्त्रिःशदहमासंते साक्षादेव देवता अभ्यारोहन्ति
यथा खलु वै श्रेयानुभ्यारूपः कामयते तथा करोति
यद्यविविध्यति पापीयाभवति यदि नावविविध्यति सदृश्य
एवं विद्वा ऽसंख्यस्त्रिःशदहमासंते वि पाप्मना भ्रातृव्येणा
वर्तन्तेऽहर्माजो वा एता देवा अग्र आहरन् (१८)

अहरेकोऽभंजताहरेकस्ताभिर्वै ते प्रबाहुर्गार्घ्यवन् य एवं
विद्वा ऽसंख्यस्त्रिःशदहमासंते सर्वे एव प्रबाहुर्गृघ्यवन्ति सर्वे

ग्रामणीयं प्राप्तुवन्ति पश्चाहा भवन्ति पश्च वा क्रृतवः संवध्सर
क्रृतुष्वेव संवध्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पश्चाक्षरा पङ्किः पाङ्को
यज्ञ यज्ञमेवाव रुन्धते त्रीण्याश्विनानि भवन्ति त्रय इमे लोका
एषु (१९)

एव लोकेषु प्रति तिष्ठन्त्यथो त्रीणि वै यज्ञस्यैन्द्रियाणि
तान्येवाव रुन्धते विश्वजिद्वत्यन्नाद्यस्यावरुद्धै सर्वपृष्ठो भवति
सर्वस्याभिजित्यै वाग्वै द्वादशाहो यत्पुरस्ताद्वादशाहमुपेयुरनासां
वाचमुपेयुरुपदासुकैषां वाख्यादुपरिष्टाद्वादशाहमुप यन्त्यासामेव
वाचमुप यन्ति तस्मादुपरिष्टाद्वाचा वदामोऽवान्तरम् (२०)

वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा असृजत यद्दशरात्रो
भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एताः ह वा
उदङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धिमुवाच यद्दशरात्रो यद्दशरात्रो
भवति सत्रस्यर्द्धा अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते
तस्यैवेषा शान्तिर्द्वनीका वा एता रात्रयो यज्माना
विश्वजिष्ठातिरात्रेण पूर्वाः षोडश सुहातिरात्रेणोत्तराः षोडश
य एवं विद्वाऽसंखयस्त्रिः शदहमासंत ऐषां द्वनीका प्रजा
जायतेऽतिरात्रावभितो भवतः परिंगृहीत्यै॥ (२१)

अहरत्रेष्ववान्तरः षोडश सुह सुप्रदश च॥४॥ [५]

आदित्या अकामयन्त सुवर्गं लोकमियामेति ते

सुवर्गं लोकं न प्राजानन्न सुवर्गं लोकमायन्त एतः
षट्ट्रिंशद्रात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै ते सुवर्गं
लोकं प्राजानन्सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांसः
षट्ट्रिंशद्रात्रमासंते सुवर्गमेव लोकं प्र जानन्ति सुवर्गं
लोकं यन्ति ज्योतिरतिरात्रः (२२)

भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्धधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
षड्हा भवन्ति षड्हा क्रतवं क्रतुष्वेव प्रति तिष्ठन्ति चत्वारौ
भवन्ति चतंस्तो दिशो दिक्षवेव प्रति तिष्ठन्त्यसंत्र वा एतद्वद्छन्दोमं
यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरवं रुन्धते
पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव (२३)

वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति षट्ट्रिंशद्रात्रो भवति षट्ट्रिंशदक्षरा
बृहती बारहताः पशवो बृहत्यैव पशूनवं रुन्धते बृहती
छन्दसाङ्गं स्वाराज्यमाशजुताशजुवते स्वाराज्यं य एवं विद्वांसः
षट्ट्रिंशद्रात्रमासंते सुवर्गमेव लोकं यन्त्यतिरात्रावभितो भवतः
सुवर्गस्य लोकस्य परिगृहीत्यै॥ (२४)

अतिरात्र ओजस्येव षट्ट्रिंशच॥ ३॥

[६]

वसिष्ठो हुतपुंत्रोऽकामयत विन्देयं प्रजामभि सौदासान्भवेयमिति
स एतमेकस्मान्नपश्चाशमपश्युत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै सोऽविन्दत
प्रजामभि सौदासान्भवद्य एवं विद्वांस एकस्मान्नपश्चाशमासंते

विन्दन्ते^८ प्रजामुभि भ्रातृव्याभवन्ति त्रयस्त्रिवृतोऽग्निष्ठोमा भंवन्ति
वज्रस्यैव मुखः सङ् श्यन्ति दशा पञ्चदशा भंवन्ति पञ्चदशो
वज्रः (२५)

वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः प्र हरन्ति षोडशिमद्दशममहर्भवति
वज्र एव वीर्य दधति द्वादश सप्तदशा भंवन्त्यन्नाद्यस्यावरुद्ध्या
अथो प्रैव तैर्जायन्ते पृष्ठ्यः षड्हो भंवति षड्वा क्रृतवः षट्पृष्ठानि
पृष्ठेरवर्तूनन्वारोहन्त्युतुभिः संवथ्सरन्ते संवथ्सर एव प्रति तिष्ठन्ति
द्वादशैकविंश्चा भंवन्ति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवाऽत्मन् (२६)

दधते बहवः षोडशिनो भवन्ति विजित्यै षडशिनानि भवन्ति
षड्वा क्रृतवं क्रृतुष्वेव प्रति तिष्ठन्त्यूनातिरिक्ता वा एता रात्रय
ऊनास्तद्यदेकस्यै न पञ्चाशदतिरिक्तास्तद्यद्यूयसीरुषाचत्वारिंशत
ऊनाच्च खलु वा अतिरिक्ताच्च प्रजापतिः प्राजायत ये
प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्नैव जायन्ते
प्रजयां पशुभिर्वराजो वा एष यज्ञो यदेकस्मान्नपञ्चाशो य
एवं विद्वांसं एकस्मान्नपञ्चाशमासंते विराजमेव गच्छन्त्यन्नादा
भंवन्त्यतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥ (२७)

वज्र आत्मन्त्रजया द्वाविंशतिश्च॥ ३॥ [७]

संवथ्सराय दीक्षिष्यमाणा एकाष्टकायां^९ दीक्षेन्नेषा वै
संवथ्सरस्य पल्ली यदेकाष्टकैतस्यां वा एष एतां रात्रि वसति

साक्षादेव संवध्सरमारभ्य दीक्षन्त आर्त वा एते संवध्सरस्याभि
दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्तेऽन्तनामानावृत् भवतो व्यस्तं वा
एते संवध्सरस्याभि दीक्षन्ते य एकाष्टकायां दीक्षन्तेऽन्तनामानावृत्
भवतः फल्युनीपूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा एतत् (२८)

संवध्सरस्य यत्कल्युनीपूर्णमासो मुखत एव संवध्सरमारभ्य
दीक्षन्ते तस्यैकैव निर्या यथां मैघ्ये विषूवान्धस्म्पद्यते
चित्रापूर्णमासे दीक्षेरन्मुखं वा एतसंवध्सरस्य यच्चित्रापूर्णमासो
मुखत एव संवध्सरमारभ्य दीक्षन्ते तस्य न का चन निर्या भवति
चतुरहे पुरस्तात्पौर्णमास्यै दीक्षेरन्तेषांमेकाष्टकायां क्रयः सं पद्यते
तेनैकाष्टकां न छुम्बद्वर्वन्ति तेषांम् (२९)

पूर्वपक्षे सुत्या सं पद्यते पूर्वपक्षं मासां अभि सं पद्यन्ते
ते पूर्वपक्ष उत्तिष्ठन्ति तानुत्तिष्ठत् ओषधयो वनस्पतयोऽनूत्तिष्ठन्ति
तान्कल्याणी कीर्तिरनूत्तिष्ठत्यरांशुरिमे यजमानां इति तदनु सर्वं
राध्वन्ति॥ (३०)

एतच्छुम्बद्वर्वन्ति तेषांश्चतुर्मि॒शच्च॥ ३॥ [८]

सुवर्गं वा एते लोकं यन्ति ये सूत्रमुपयन्त्यभीन्धत एव
दीक्षाभिरात्मानः श्रपयन्त उपसद्विद्वाभ्यां लोमाव द्यन्ति
द्वाभ्यान्त्वचं द्वाभ्यामसृद्वाभ्यां मांसं द्वाभ्यामस्थि द्वाभ्यां
मञ्जानेमात्मदक्षिणं वै सूत्रमात्मानमेव दक्षिणां नीत्वा सुवर्गं

लोकं यन्ति शिखामनु प्र वंपन्तु ऋच्या अथो रघीयांसः सुवर्गं
लोकमयामेति॥ (३१)

सुवर्गं पञ्चाशत्॥१॥

[९]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यतिरात्रः परमो यज्ञक्रतूनां कस्मात्तं
प्रथममुपं यन्तीत्येतद्वा अग्निष्ठोमं प्रथममुपं यन्त्यथोक्थ्यमथं
षोडशिनमर्थातिरात्रमनुपूर्वमेवैतद्यज्ञक्रतूनुपेत्यु तानालभ्यं परिगृह्य
सोममेवैतत्पिबन्त आसते ज्योतिष्ठोमं प्रथममुपं यन्ति ज्योतिष्ठोमो
वै स्तोमानां मुखं मुखुत एव स्तोमान्नं युञ्जते ते (३२)

सङ्स्तुता विराजमभि सं पद्यन्ते द्वे चर्चावति
रिच्येते एकया गौरतिरिक्त एकयायुरुनः सुवर्गो वै लोको
ज्योतिरुर्गिर्वाद्युवर्गमेव तेन लोकं यन्ति रथन्तरं दिवा
भवति रथन्तरं नक्तमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः केन तदजामीति
सौभरं तृतीयसवने ब्रह्मसामं बृहत्तन्मध्युतो दधति विधृत्यै
तेनाजामि॥ (३३)

त एकान्नपञ्चाशत्॥२॥

[१०]

ज्योतिष्ठोमं प्रथममुपं यन्त्यस्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्ति
गोष्ठोमं द्वितीयमुपं यन्त्यन्तरिक्षं एव तेन प्रति तिष्ठन्त्यायुष्टोमं
तृतीयमुपं यन्त्यमुष्मिन्नेव तेन लोके प्रति तिष्ठन्तीयं वाव
ज्योतिरन्तरिक्षं गौरसावायुर्यदेतान्धस्तोमानुपयन्त्येष्वैव तलोकेषु
सुत्रिणः प्रतितिष्ठन्तो यन्ति ते सङ्स्तुता विराजम् (३४)

अभि सं पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकंया गौरतिरिक्तं
एकंयायुरुनः सुवर्गो वै लोको ज्योतिरुर्गिर्वराङ्गजमेवावं रुन्धते ते
न क्षुधार्तिमार्च्छन्त्यक्षोधुका भवन्ति क्षुधसंम्बाधा इव हि सत्रिणौ-
उग्निष्ठोमावुभितः प्रधी तावुकथ्या मध्ये नभ्यं तत्तदेतत्परियद्वेवचक्रं
यदेतेन (३५)

षडहेन यन्ति देवचक्रमेव सुमारोहन्त्यरिष्ट्यै ते स्वस्ति
समश्जुवते षडहेन यन्ति षड्वा क्रतवं क्रृतुष्वेव प्रति
तिष्ठन्त्युभयतोज्योतिषा यन्त्युभयतं एव सुवर्गे लोके प्रतितिष्ठन्तो
यन्ति द्वौ षड्हौ भवतस्तानि द्वादशाहानि सं पद्यन्ते द्वादशो वै
पुरुषो द्वे सुकथ्यौ द्वौ बाहू आत्मा च शिरश्च चत्वार्यङ्गानि स्तनौ
द्वादशौ (३६)

तत्पुरुषमनु पर्यावर्तन्ते त्रयः षड्हा भवन्ति तान्युष्टादशाहानि
सं पद्यन्ते नवान्यानि नवान्यानि नवं वै पुरुषे प्राणास्तत्प्राणाननु
पर्यावर्तन्ते चत्वारः षड्हा भवन्ति तानि चतुर्विंशतिरहानि सं
पद्यन्ते चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवर्धसुरस्तथस्वरमनु पर्यावर्तन्ते-
उप्रतिष्ठितः संवर्धसुर इति खलु वा आहुर्वर्षीयान्प्रतिष्ठाया
इत्येतावद्वै संवर्धसुरस्य ब्राह्मणं यावन्मासो मासिमास्येव
प्रतितिष्ठन्तो यन्ति॥ (३७)

विराजंमेतेन द्वादशावेतावद्वा अष्टौ च॥ ४॥

[११]

मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितग्रीवश्छागैः शल्मलिर्वृद्धाँ

पुर्णो ब्रह्मणा पुक्षो मेधेन न्युग्रोधंश्चमसैरुदुम्बरं ऊर्जा गायत्री
छन्दोभिस्त्रिवृथ्स्तोमैरवन्तीः स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं त्वा प्रियाणां
वर्गषिष्ठुमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिः हवामहे वसो
मम॥ (३८)

मेषः पद्मि॑शत्॥१॥

[१२]

कूप्यांभ्यः स्वाहा॒ कूल्यांभ्यः स्वाहा॑ विकर्यांभ्यः स्वाहा॑-
ज्वर्ट्यांभ्यः स्वाहा॒ खन्यांभ्यः स्वाहा॒ हद्यांभ्यः स्वाहा॒ सूद्यांभ्यः
स्वाहा॑ सरस्यांभ्यः स्वाहा॑ वैशन्तीभ्यः स्वाहा॑ पल्वल्यांभ्यः स्वाहा॑
वर्ष्यांभ्यः स्वाहा॑ज्वर्ष्यांभ्यः स्वाहा॑ हादुनीभ्यः स्वाहा॒ पृष्वांभ्यः
स्वाहा॒ स्यन्दमानाभ्यः स्वाहा॑ स्थावराभ्यः स्वाहा॑ नादेयीभ्यः स्वाहा॑
सैन्यवीभ्यः स्वाहा॑ समुद्रियांभ्यः स्वाहा॒ सर्वांभ्यः स्वाहा॑॥ (३९)

कूप्यांभ्यश्चत्वारि॑शत्॥१॥

[१३]

अ॒द्यः स्वाहा॒ वहन्तीभ्यः स्वाहा॑ परिवहन्तीभ्यः स्वाहा॑ समन्तं
वहन्तीभ्यः स्वाहा॒ शीघ्रं वहन्तीभ्यः स्वाहा॒ शीभुं वहन्तीभ्यः स्वाहोग्रं
वहन्तीभ्यः स्वाहा॑ भीमं वहन्तीभ्यः स्वाहा॑म्भो॑भ्यः स्वाहा॒ नभो॑भ्यः
स्वाहा॒ महो॑भ्यः स्वाहा॒ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (४०)

अ॒द्य एकान्नत्रि॑शत्॥१॥

[१४]

यो अर्वन्तं जिघा॑सति॒ तमुभ्यंमीति॒ वरुणः। पुरो मर्तः॑ पुरः॑

श्वा। अहं च त्वं च वृत्रहन्सम्बूव सुनिभ्य आ। अरातीवा
चिंदद्विवोऽनु नौ शूर मःसतै भुद्रा इन्द्रस्य रातयः। अभि क्रत्वैन्द्र
भूरधु ज्मन्त्र तेविव्यङ्ग्हिमानुः रजाःसि। स्वेना हि वृत्रः शवसा
जघन्थ न शत्रुरन्तविविदद्युधा ते॥ (४१)

विविदद्वे च॥ १५

नमो राज्ञे नमो वरुणाय नमोऽश्वाय नमः प्रजापतये
नमोऽधिपतये ऽधिपतिरस्यधिपतिं मा कुर्वधिपतिरहं प्रजाना॑
भूयासुम्मां धेहि मयि धेह्युपाकृताय स्वाहा॒ऽलंब्याय स्वाहा॑
हुताय स्वाहा॑॥ (४२)

नम एकान्नत्रिःशत॥ १६

मयोभूर्वातो अभि वातुसा ऊर्जस्वतीरोषधीरा रिंशन्ताम्।
पीवस्वतीर्जीवधन्याः पिबन्त्ववसाय पद्वते रुद्र मृड। याः
सरूपा विरूपा एकरूपा यासामुग्निरिष्या नामानि वेद। या
अङ्गिरसस्तपस्तेह चकुस्ताभ्यः पर्जन्य महि शर्म यच्छ। या देवेषु
तनुवमैरयन्त यासाः सोमो विश्वा रूपाणि वेद। ता अस्मभ्यं
पयसा पिन्वमानाः प्रजावतीरिन्द्र (४३)

गोष्ठे रिरीहि। प्रजापतिर्मह्यमेता रराणो विश्वैर्द्वैः पितृभिः
संविदानः। शिवाः सतीरूपं नो गोष्ठमाकस्तासां वयं प्रजया सः
संदेम। इह धृतिः स्वाहेह विधृतिः स्वाहेह रन्तिः स्वाहेह रमतिः

स्वाहा॑ मुहीमू॒षु सुत्रामाणम्॥ (४४)

इन्द्राद्यात्रि॑शब्द॥२॥

[१७]

किञ्चं स्विंदासीत्पूर्वचिन्ति॒ः किञ्चं स्विंदासीद्वृहद्वयः।
किञ्चं स्विंदासीत्पिशङ्गिला॒ किञ्चं स्विंदासीत्पिलिप्पिला॒।
द्यौरासीत्पूर्वचिन्ति॒रश्वं आसीद्वृहद्वयः। रात्रिंरासीत्पिशङ्गिलाविरासीत्पि-
कः स्विंदेका॒की चरति॒ क उ॑ स्विज्ञायते॒ पुनः। किञ्चं स्विंद्धिमस्य॑
भेषुजं किञ्चं स्विंदावपनं॑ मुहत्। सूर्य॑ एका॒की चरति॒ (४५)

चुन्द्रमा॑ जायते॒ पुनः। अग्निरहिमस्य॑ भेषुजं॑ भूमिरावपनं॑
मुहत्। पृच्छामि॑ त्वा॒ परमन्तं॑ पृथिव्या॒ पृच्छामि॑ त्वा॒ भुवनस्य॑
नाभिम्। पृच्छामि॑ त्वा॒ वृष्णो॒ अश्वस्य॑ रेतः॑ पृच्छामि॑ वाचः॑ परमं॑
व्योम। वेदिंमाहुः॑ परमन्तं॑ पृथिव्या॒ युज्ञमाहुर्भुवनस्य॑ नाभिम्।
सोममाहुर्वृष्णो॒ अश्वस्य॑ रेतो॒ ब्रह्मैव वाचः॑ परमं॑ व्योम॥ (४६)

सूर्य॑ एका॒की चरति॒ पद्मत्वारि॑शब्द॥२॥

[१८]

अम्बे॑ अम्बाल्यम्बिके॑ न मा॑ नयति॒ कश्चन। सुसस्त्य॑श्वकः।
सुम्भे॑ कां पौलवासिनि॑ सुवर्गे॑ लोके॑ सं प्रोण्वाथाम्। आहम्जानि॑
गर्भधमा॑ त्वमंजासि॑ गर्भधम्। तौ॑ सह॑ चतुरः॑ पदः॑ सम्प्र सारयावहै।
वृषा॑ वा॑ रेतोधा॑ रेतो॑ दधातूथसुकथ्योर्गृदं॑ धै॒ह्यञ्जिमुदञ्जिमन्वज। यः॑
स्त्रीणां॑ जीवुभोजनो॑ य आ॑साम् (४७)

बिलधावनः। प्रियः॑ स्त्रीणामपीच्यः। य आ॑सां कृष्णे॑ लक्ष्मणि॑

सर्दिंगृदिं परावधीत्। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा॑ यभति कश्चन। सुसस्त्यंश्वकः। ऊर्ध्वमैनामुच्छ्रयताद्वेणुभारं गिराविव। अथास्या मध्यमेधताऽ शीते वाते पुनन्त्रिव। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा॑ यभति कश्चन। सुसस्त्यंश्वकः। यद्धरिणी यवमत्ति न (४८)

पुष्टं पशु मन्यते। शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय धनायति। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा॑ यभति कश्चन। सुसस्त्यंश्वकः। इयं यका शकुन्तिकाहलमिति सर्पति। आहतं गमे पसो नि जल्युलीति धाणिका। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा॑ यभति कश्चन। सुसस्त्यंश्वकः। माता च ते पिता च तेऽग्रं वृक्षस्य रोहतः। (४९)

प्र सुलामीति ते पिता गमे मुष्टिमंतऽसयत्। दुधिक्रावणो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः। सुरभि नो मुखा॑ करत्प्र णु आयू॑षि तारिषत्। आपो हिष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दंधातन। महे रणाय चक्षसे। यो वेः शिवतंमो रसस्तस्य भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः॥ (५०)

आसामत्ति न रोहते जिन्वथ चृत्वारि च॥४॥ [१९]

भूर्भुवः सुवर्वसंवस्त्वाङ्न्तु गायत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वाङ्न्तु त्रैष्टुभेनु छन्दसादित्यास्त्वाङ्न्तु जागतेनु छन्दसा यद्वातो अपो अग्नमुदिन्द्रस्य तनुवं प्रियाम्। एतः स्तोतरेतेन पथा पुनरश्वमा

वर्तयासि नः। लाजी (३) ज्ञाची (३) न् यशो मुमा (४)म्। यव्यायै
गव्याया एतदेवा अन्नमत्तैतदन्नमद्धि प्रजापते। युञ्जन्ति ब्रह्ममरुषं
चरन्तं परि तस्थुषः। रोचन्ते रोचना दिवि। युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी
विपक्षसा रथौ। शोणा धृष्णू नृवाहसा। केतुं कृष्णन्नकेतवे पेशो मर्या
अपेशसौ। समुषद्विरजायथाः॥ (५१)

[२०]

प्राणायु स्वाहा॑ व्यानायु स्वाहा॑ऽपानायु स्वाहा॒ स्नावभ्यः स्वाहा॑
सन्तानेभ्यः स्वाहा॒ परिसन्तानेभ्यः स्वाहा॒ पर्वभ्यः स्वाहा॑ सन्धानेभ्यः
स्वाहा॒ शरीरेभ्यः स्वाहा॑ यज्ञायु स्वाहा॒ दक्षिणाभ्यः स्वाहा॑ सुवर्गायु
स्वाहा॑ लोकायु स्वाहा॒ सर्वस्मै स्वाहा॑॥ (५२)

[२१]

सितायु स्वाहा॑सितायु स्वाहा॑भिहितायु स्वाहा॑भिहितायु
स्वाहा॑ युक्तायु स्वाहा॑युक्तायु स्वाहा॒ सुयुक्तायु स्वाहोद्युक्तायु
स्वाहा॒ विमुक्तायु स्वाहा॒ प्रमुक्तायु स्वाहा॒ वश्वते स्वाहा॑ परिवश्वते
स्वाहा॑ संवश्वते स्वाहा॑ऽनुवश्वते स्वाहोद्वश्वते स्वाहा॑ युते स्वाहा॒
धावते स्वाहा॒ तिष्ठते स्वाहा॒ सर्वस्मै स्वाहा॑॥ (५३)

[२२]

बहुस्पतिः श्रद्धथा वा कृक्षा वै प्रजापतिर्येनयेन द्वे वाव दैवसत्रे आदित्या अंकामयन्त सुवर्गं
वसिष्ठः संवध्मरायं सुवर्गं ये सुत्रं ब्रह्मवादिनैऽतिरिग्रत्रो ज्योतिषोमं मेषः कूर्याण्योऽज्ञो यो नमौ मयोभूः

किं स्विदन्वे भूः प्राणायं स्तितायु द्वाविश्चतिः॥२२॥

बृहस्पतिः प्रतितिष्ठन्ति वै दंशरात्रेण सुवर्गं यो अर्वन्तं भूमिपञ्चाशतः॥५३॥

बृहस्पतिः सर्वस्मै स्वाहा॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः
समाप्तः॥७-४॥

काण्डे दशिन्यः—१९७

आदितः दशिन्यः—२१४४

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

गावो वा एतथ्सुत्रमांसताशृङ्गः सुतीः शृङ्गाणि नो
जायन्ता इति कामेन तासां दश मासां निषंणा आसुत्रथ
शृङ्गाण्यजायन्त ता उदैतिष्ठन्नराथ्स्मेत्यथ यासां नाजायन्त ताः
संवथ्सरमात्मोदैतिष्ठन्नराथ्स्मेति यासां चाजायन्त यासां च न ता
उभयीरुदैतिष्ठन्नराथ्स्मेति गोसुत्रं वै (१)

संवथ्सुरो य एवं विद्वाऽसः संवथ्सुरमुपयन्त्यैत्रुवन्त्येव
तस्मांत्पुरा वार्षिकौ मासौ पत्वा चरति सुत्राभिजितुङ् ह्यस्यै
तस्मांथसंवथ्सरसदो यत्किं च गृहे क्रियते तदासमवरुद्धमुभिजितं
क्रियते समुद्रं वा एते प्र प्लवन्ते ये संवथ्सुरमुपयन्ति यो वै
संमुद्रस्य पारं न पश्यति न वै स ततु उदैति संवथ्सुरः (२)

वै संमुद्रस्तस्यैतत्पारं यदैतिरात्रौ य एवं विद्वाऽसः
संवथ्सुरमुपयन्त्यनार्ता एवोद्धचं गच्छन्तीयं वै पूर्वोऽतिरात्रोऽ-
सावुत्तरो मनः पूर्वो वागुत्तरः प्राणः पूर्वोऽपान उत्तरः प्ररोधनं पूर्व-
उदयनमुत्तरो ज्योतिष्ठोमो वैश्वानरोऽतिरात्रो भवति ज्योतिरेव
पुरस्ताद्धते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै चतुर्विंशः प्रायुणीयो
भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः (३)

संवथ्सुरः प्रयन्त एव संवथ्सुरे प्रति तिष्ठन्ति तस्य त्रीणि

च शतानि पृष्ठिश्च स्तोत्रीयास्तावंतीः संवथ्सुरस्य रात्रय उभे
एव संवथ्सुरस्य रूपे आप्नुवन्ति ते सङ्स्थित्या अरिष्ट्या
उत्तरैरहौभिश्चरन्ति पङ्क्तुहा भवन्ति पङ्क्तु क्रृतवः संवथ्सुर क्रृतुप्वेव
संवथ्सुरे प्रति तिष्ठन्ति गौश्चायुश्च मध्युतः स्तोमौ भवतः
संवथ्सुरस्यैव तन्मिथुनं मध्युतः (४)

दधति प्रजननाय ज्योतिरभितो भवति विमोचनमेव
तच्छन्दाङ्गस्येव तद्विमोक्तं यन्त्यथौ उभयतो ज्योतिषैव पङ्क्तुहेन
सुवर्गं लोकं यन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्त्यासते केन यन्तीति
देवयानैन पथेति ब्रूयाच्छन्दाङ्गसि वै देवयानः पन्था गायत्री
त्रिष्टुजगती ज्योतिर्वै गायत्री गौमिष्टुगायुर्जगती यदेते स्तोमा
भवन्ति देवयानैनैव (५)

तत्पथा यन्ति समानः साम भवति देवलोको वै साम
देवलोकादेव न यन्त्यन्याऽन्या क्रचो भवन्ति मनुष्यलोको वा
क्रचो मनुष्यलोकादेवान्यमन्यं देवलोकमन्यारोहन्तो यन्त्यभिवर्तो
ब्रह्मसामं भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिवृत्या अभिजिद्ववति
सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै विश्वजिद्ववति विश्वस्य जित्यै
मासिमासि पृष्ठान्युपं यन्ति मासिमास्यतिग्राह्यां गृह्यन्ते
मासिमास्यैव वीर्यं दधति मासां प्रतिष्ठित्या उपरिष्टान्मासां
पृष्ठान्युपं यन्ति तस्मादुपरिष्टादोषधयः फलं गृह्णन्ति॥ (६)

गावो वा एतथस्त्रमांसताशृङ्गाः सुतीः शृङ्गाणि सिषांसन्तीस्तासां
दश मासा निषेणा आसन्नथं शृङ्गाण्यजायन्त ता अंब्रुवन्नराथ्मोत्तिष्ठा-
तं कामंमरुथ्महि येन कामेन न्यषंदामेति तासांमु त्वा
अंब्रुवन्नर्धा वा यावंतीर्वासांमहा एवेमौ द्वादशौ मासौ संवथ्मरः
सुम्पाद्योत्तिष्ठामेति तासांम् (७)

द्वादशे मासि शृङ्गाणि प्रावर्तन्त श्रद्धया वाऽश्रद्धया वा ता
इमा यास्तूपरा उभय्यो वाव ता आर्ध्वन् याश्व शृङ्गाण्यसन्वन्
याश्वोर्जमवारुन्यत्प्रोति दुशसु मासूत्तिष्ठन्नप्रोति द्वादशसु य एवं
वेदं पदेन खलु वा एते यन्ति विन्दति खलु वै पदेन यन्तद्वा
एतद्वद्धमयन्तं तस्मादेतद्वोसनिः॥ (८)

तिष्ठामेति तासां तस्माद्वे च॥२॥ [२]

प्रथमे मासि पृष्ठान्युपं यन्ति मध्यम उपं यन्त्युत्तम उपं
यन्ति तदाहुर्यां वै त्रिरेकस्याहं उपसीदन्ति दुहं वै सापराभ्यां
दोहाभ्यां दुहेऽथ कुतः सा धोक्ष्यते यां द्वादशं कृत्वं उपसीदन्तीति
संवथ्मरः सुम्पाद्योत्तमे मासि सुकृत्पृष्ठान्युपेयुस्तद्यजमाना यज्ञं
पशूनवं रुन्धते समुद्रं वै (९)

एतेऽनवारमंपारं प्र प्लवन्ते ये संवथ्मरमुपयन्ति यद्वृहद्रथन्तरे
अन्वर्जयुर्यथा मध्ये समुद्रस्य प्लवमन्वर्जयुस्तादक्तदनुर्थसर्गं
बृहद्रथन्तराभ्यामित्वा प्रतिष्ठां गच्छन्ति सर्वेभ्यो वै कामेभ्यः

सन्धिर्दुहे तद्यजमानाः सर्वान्कामानवं रुन्धते॥ (१०)

समुद्रं वै चतुर्स्थिः॥२॥

[३]

समान्यं ऋचो भवन्ति मनुष्यलोको वा ऋचो मनुष्यलोकादेव
न यन्त्यन्यदन्यथाम भवति देवलोको वै साम देवलोकादेवान्यमन्यं
मनुष्यलोकं प्रत्यवरोहन्तो यन्ति जगतीमग्र उपं यन्ति जगतीं
वै छन्दांसि प्रत्यवरोहन्त्याग्रयणं ग्रहां बृहत्पृष्ठानि त्रयस्त्रिःशः
स्तोमास्तस्माज्यायांसं कर्नीयान्प्रत्यवरोहति वैश्वकर्मणो गृह्यते
विश्वान्येव तेनु कर्माणि यजमानाः अवं रुन्धत आदित्यः (११)

गृह्यत इयं वा अदितिरस्यामेव प्रति तिष्ठन्त्यन्योन्यो गृह्यते
मिथुनत्वाय प्रजात्या अवान्तरं वै दशरात्रेण प्रजापतिः प्रजा
असृजत यदशरात्रो भवति प्रजा एव तद्यजमानाः सृजन्त एतां
ह वा उद्ङ्कः शौल्बायनः सत्रस्यर्द्धमुवाच यदशरात्रो यदशरात्रो
भवति सत्रस्यर्द्धा अथो यदेव पूर्वेष्वहःसु विलोम क्रियते तस्यैवैषा
शान्तिः॥ (१२)

आदित्यस्तस्यैव द्वे च॥२॥

[४]

यदि सोमौ संसुतौ स्यातां महृति रात्रियै प्रातरनुवाकमुपाकुर्यात्
वाचं पूर्वं देवताः पूर्वश्छन्दांसि वृक्षे वृषण्वतीं प्रतिपदं
कुर्यात्प्रातःसवनादेवैषामिन्द्रं वृक्षेऽथो खल्वाहुः सवनमुखेसवनमुखे
कार्येति सवनमुखाथसवनमुखादेवैषामिन्द्रं वृक्षे संवेशायोपवेशायं

गायत्रियास्त्रिष्टुभो जगत्या अनुष्टुभः पङ्गा अभिभूत्ये स्वाहा
छन्दांसि वै संवेश उपवेशश्छन्दोभिरवैषाम् (१३)

छन्दांसि वृक्षे सजनीयः शस्यं विहव्यं शस्यमगस्त्यस्य
 कयाशुभीयः शस्यमेतावद्वा अस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति तदेषां
 वृक्षे यदि प्रातःसवने कलशो दीर्घते वैष्णवीषु शिपिविष्टवंतीषु
 स्तुवीरन् यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते विष्णुं तच्छिपिविष्टमभ्यति
 रिच्यते तद्विष्णुः शिविपिष्टोऽतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्यथो
 अतिरिक्तेनैवातिरिक्तमात्माव रुप्तते यदि मध्यन्दिने दीर्घते
 वषद्वारनिधनः सामे कुर्युवषद्वारो वै यज्ञस्य प्रतिष्ठा
 प्रतिष्ठामेवैनद्वमयन्ति यदि तृतीयसवन एतदेव॥ (१४)

छन्दोभिरेव पूमवैकान्त्रिव शतिश्च ॥ २ ॥ [५]

पठहैर्मासा॑न्धस्म्पाद्याहुरुथ्सृजन्ति पठहैर्ग्नि मासा॑न्धस्म्पश्यन्त्यमा॒सा॑न्धस्म्पश्यन्त्यमा॒वास्यया मासा॑न्धस्म्पाद्याहुरुथ्सृजन्त्यमा॒वास्यया हि मासा॑न्धस्म्पश्यन्ति पौर्णमास्या मासा॑न्धस्म्पाद्याहुरुथ्सृजन्ति पौर्णमास्या हि मासा॑न्धस्म्पश्यन्ति यो वै पूर्ण आस्ति॒श्चति॒ परा॒ संश्चति॒ यः पूर्णदुदचति॒ (१५)

प्राणमस्मिन्थं दधाति यत्पौर्णमास्या मासान्ध्रम्पाद्याहरुथ्मृज
संवथ्सुरायैव तत्प्राणं दधति तदनु सुत्रिणः प्राणन्ति
यदहर्नोरुथ्मृजेयुर्यथा दृतिरुपनद्वो विपतत्येव ए संवथ्सुरो वि

पंते दार्ति माच्छ्रुयुर्यत्पौर्णमास्या मासा॑न्धूम्पाद्याहृरुथसृजन्ति
संवर्थसृरायैव तदुदानं दंधति तदनुं सुत्रिणु उत् (१६)

अनुन्ति नार्ति माच्छ्रुन्ति पूर्णमासे वै देवानाऽ सुतो
यत्पौर्णमास्या मासा॑न्धूम्पाद्याहृरुथसृजन्ति देवानामेव तद्यज्ञेन
यज्ञं प्रत्यवरोहन्ति वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यत्षड्हसन्ततः॒
सन्तमथाहृरुथसृजन्ति प्राजापत्यं पुशुमालभन्ते प्रजापतिः
सर्वा॑ देवता॑ देवताभिरेव यज्ञः॒ सं तन्वन्ति यन्ति वा एते
सर्वनाद्येऽहः (१७)

उथसृजन्ति तुरीयं खलु वा एतथसवनं यथसा॑न्नाय्यं यथसा॑न्नाय्यं
भवन्ति तेनैव सर्वनान्न यन्ति समुपहूयं भक्षयन्त्येतथसौमपीथा॑
ह्यैतर्हि॑ यथायतनं वा एतेषाऽ सर्वनभाजो॑ देवता॑ गच्छन्ति
येऽहृरुथसृजन्त्यनुसवनं पुरोडाशान्निर्वपन्ति यथायतनादेव
सर्वनभाजो॑ देवता॑ अव॑ रुन्धते॑ष्टाकंपालान्प्रातःसर्वन एका॑-
दशकपालान्माध्यन्दिने॑ सर्वने॑ द्वादशकपालाऽस्तृतीयसवने॑
छन्दाऽस्येवास्वाव॑ रुन्धते॑ वैश्वदेवं चरुं तृतीयसवने॑ निर्वपन्ति
वैश्वदेवं वै तृतीयसवनन्तेनैव तृतीयसवनान्न यन्ति॥ (१८)

उदचत्युद्येऽहरुत्वा पञ्चदश च॥४॥ [६]

उथसृज्या (३) न्नोथसृज्या (३) मिति॑ मीमाऽसन्ते
ब्रह्मवादिनस्तद्वाहुरुथसृज्यमेवेत्यमावास्यायां च पौर्णमास्यां

चोथ्मूज्युमित्याहुरेते हि यज्ञं वहत् इति ते त्वाव नोथ्मूज्ये
इत्याहुर्ये अवान्तरं यज्ञं भेजाते इति या प्रथमा व्यष्टका
तस्यामुथ्मूज्युमित्याहुरेष वै मासो विशुर इति नादिष्टम् (१९)

उथ्सृजेयुर्यदादिष्टमुथ्सृजेयुर्याद्वशे पुनः पर्याप्लावे मध्ये
षड्हस्य सम्पद्येत षड्हैर्मासान्थसम्पाद्य यथ्संस्तममह-
स्तस्मिन्नुथ्सृज्येयुस्तदग्नये वसुमते पुरोडाशमृष्टाकंपालं
निर्वपेयुरेन्द्रं दधीन्द्राय मरुत्वंते पुरोडाशमेकादशकपालं
वैश्वदेवं द्वादशकपालमुग्नेर्वै वसुमतः प्रातःसवनं यदग्नये वसुमते
पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपन्ति देवतामेव तद्गागिर्नीं कुर्वन्ति (२०)

सवनमृष्टाभिरुपं यन्ति यदैन्द्रं दधि भवतीन्द्रमेव तद्गाग्धेयान्न
च्यावयन्तीन्द्रस्य वै मरुत्वंते माध्यन्दिनः सवनं यदिन्द्राय
मरुत्वंते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपन्ति देवतामेव तद्गागिर्नीं
कुर्वन्ति सवनमेकादशभिरुपं यन्ति विश्वेषां वै देवानामभुमतां
तृतीयसवनं यद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं निर्वपन्ति देवता एव
तद्गागिर्नीः कुर्वन्ति सवनं द्वादशभिः (२१)

उपं यन्ति प्राजापत्यं पुशुमा लभन्ते यज्ञो वै प्रजा-
पतिर्यज्ञस्याननुसर्गायाभिर्वर्त इतः षण्मासो ब्रह्मसामं भवति
ब्रह्म वा अभिवृत्ते ब्रह्मण्वै तथ्सुवर्गं लोकमभिर्वर्तयन्तो यन्ति
प्रतिकूलमिव हीतः सुवर्गो लोक इन्द्रं क्रतुं नु आ भर-

पिता पुत्रेभ्यो यथा॑। शिक्षा॑ नो अस्मिन्पुरुहूत् यामनि जीवा॑
ज्योतिरशीमहीत्युमुतं आयताऽष्मासो ब्रह्मसामं भंवत्ययं वै
लोको ज्योतिः प्रुजा ज्योतिरिममेव तल्लोकं पश्यन्तोऽभिवदन्तु
आ यन्ति॥ (२२)

नादिष्टुवन्ति द्वादशभिरिति विष्णुतिश्च॥४॥

[७]

देवानां वा अन्तं जग्मुषामिन्द्रियं वीर्यमपाक्रामत्तत्कोशेनावा॑
रुन्धत् तत्कोशस्यं क्रोशत्वं यत्कोशेन चात्वालस्यान्ते स्तुवन्ति
यज्ञस्यैवान्तं गत्वेन्द्रियं वीर्यमवं रुन्धते सुत्रस्यर्थाहवनीयस्यान्ते
स्तुवन्त्यग्निमेवोपद्रष्टारं कृत्वद्विमुपं यन्ति प्रुजापतेरुहृदयेन
हविर्धानेऽन्तः स्तुवन्ति प्रेमाणमेवास्यं गच्छन्ति क्षेकेन
पुरस्ताथसदसः (२३)

स्तुवन्त्यनुक्षेकेन पश्चाद्यज्ञस्यैवान्तं गत्वा क्षोकभाजो
भवन्ति नवभिरध्यरुद्धायति नवं वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव
यजमानेषु दधाति सर्वं ऐन्द्रियो भवन्ति प्राणेष्वेवेन्द्रियं
दधत्यप्रतिहृताभिरुद्धायति तस्मात्पुरुषः सर्वाण्यन्यानि शीर्षो-
ङ्गानि प्रत्यंचति शिरं एव न पश्चदुशः रथन्तरं भंवतीन्द्रियमेवावं
रुन्धते सप्तदशम् (२४)

बृहदन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त एकविष्णं भद्रं
द्विपदासु प्रतिष्ठित्यै पलंय उपं गायन्ति मिथुनत्वाय प्रजात्यै प्रुजा-

पंतिः प्रजा अंसृजत् सोऽकामयतासामहः राज्यं परीयामिति
तासां राजनेनैव राज्यं पर्येत्तद्राजनस्य राजनत्वं यद्राजनं भवति
प्रजानामेव तद्यजंमाना राज्यं परि यन्ति पश्चविशं भवति प्रजा-
पते: (२५)

आत्मै पश्चभिस्तिष्ठन्तः स्तुवन्ति देवलोकमेवाभि जयन्ति
पश्चभिरासीना मनुष्यलोकमेवाभि जयन्ति दश सं पंद्यन्ते दशक्षिरा
विराङ्गन्त्रं विराजैवान्नाद्यमवं रुच्यते पश्चधा विनिषद्य स्तुवन्ति पश्च
दिशो दिक्षवेव प्रति तिष्ठन्त्येकैक्यास्तुतया सुमायन्ति दिग्भ्य
एवान्नाद्यः सम्भरन्ति ताभिरुद्ग्रातोद्ग्रायति दिग्भ्य एवान्नाद्यम् (२६)

सम्भृत्य तेज आत्मन्दधते तस्मादेकः प्राणः सर्वाण्यज्ञान्यवत्यथे-
यथा सुपर्ण उत्पतिष्यच्छिरं उत्तमं कुरुते एवमेव तद्यजंमाना:
प्रजानामुत्तमा भवन्त्यासुन्दीमुद्ग्राता रोहन्ति साम्राज्यमेव गच्छन्ति
प्लुङ्गः होता नाकस्यैव पृष्ठः रोहन्ति कूर्चावध्वर्युर्ब्रह्मस्यैव विष्टपं
गच्छन्त्येतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रति तिष्ठन्त्यथो
आक्रमणमेव तथेतुं यजंमानाः कुर्वते सुवर्गस्य लोकस्य
समष्टौ॥ (२७)

सदैः सप्तदशं प्रजापतेर्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यं प्रत्येकादश च॥५॥ [८]

अकर्येण वै संहस्रशः प्रजापतिः प्रजा अंसृजत् ताभ्यु-
इलान्देनेरां लूतामवारुच्य यद्कर्यम्भवति प्रजा एव तद्यजंमानाः
सृजन्त इलान्दं भवति प्रजाभ्य एव सुष्टाभ्यु इरां लूतामवं

रुन्धते तस्माद्याः समाः सुत्रः समृद्धं क्षोधुकास्ताः समाः प्रजा
इषुङ् ह्यासामूर्जमाददते याः समां व्यृद्धमक्षोधुकास्ताः समाः
प्रजाः (२८)

न ह्यासामिषमूर्जमाददते उल्कोदं कुर्वते यथा बन्धान्मुचाना
उल्कोदं कुर्वते एवमेव तद्यजमाना देवबन्धान्मुचाना
उल्कोदं कुर्वते इषमूर्जमात्मन्दधाना वाणः शततन्तुर्भवति
शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठन्त्याजिं
धावन्त्यनभिजितस्याभिजित्यै दुन्दुभीन्समाग्रन्ति परमा वा एषा
वाग्या दुन्दुभौ परमामेव (२९)

वाचमव रुन्धते भूमिदुन्दुभिमा ग्रन्ति यैवेमां वाकप्रविष्टा
तामेवाव रुन्धते थो इमामेव जयन्ति सर्वा वाचौ वदन्ति सर्वासां
वाचामवरुच्या आद्रे चर्मन्व्यायच्छेते इन्द्रियस्यावरुच्या आन्यः
क्रोशाति प्रान्यः शः सति य आक्रोशाति पुनात्यैवैनान्यस स यः
प्रशः सति पूतेष्वेवान्नाद्य दधात्युषिंकृतं च (३०)

वा एते देवकृतं च पूर्वमासैरव रुन्धते यद्भूतेच्छदाः
सामानि भवन्त्युभयस्यावरुच्यै यन्ति वा एते मिथुनाद्ये
संवर्थसुरमुपयन्त्यन्तर्वेदि मिथुनौ सम्भवतस्तेनैव मिथुनान्न
यन्ति॥ (३१)

चर्मावं भिन्दन्ति पाप्मानं मेवैषामवं भिन्दन्ति मापं राथ्सीर्माति
व्याथ्सीरित्याह सम्प्रत्येवैषां पाप्मानुमवं भिन्दन्त्युदकुभानं धिनिधायं
दास्यो मार्जलीयं परि नृत्यन्ति पुदो निंघ्रतीरिदं मधुं गायन्त्यो
मधुं वै देवानां परममन्त्राद्यं परममेवान्नाद्यमवं रुन्धते पुदो नि
घ्रन्ति महीयामेवैषु दधति॥ (३२)

चर्मेकान्नपञ्चशत्॥ १॥

[१०]

पृथिव्यै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहा॑ दिवे स्वाहा॑ सम्प्लोष्यते स्वाहा॑
सम्प्लवं मानाय स्वाहा॑ सम्पुत्ताय स्वाहा॑ मेघायिष्यते स्वाहा॑ मेघायते
स्वाहा॑ मेघिताय स्वाहा॑ मेघाय स्वाहा॑ नीहाराय स्वाहा॑ निहाकायै
स्वाहा॑ प्रासुचाय स्वाहा॑ प्रचलाकायै स्वाहा॑ विद्योतिष्यते स्वाहा॑
विद्योतमानाय स्वाहा॑ संविद्योतमानाय स्वाहा॑ स्तनयिष्यते स्वाहा॑
स्तनयते स्वाहोग्रङ्गं स्तनयते स्वाहा॑ वर्षिष्यते स्वाहा॑ वर्षते
स्वाहा॑भिवर्षते स्वाहा॑ परिवर्षते स्वाहा॑ संवर्षते (३३)

स्वाहा॑नुवर्षते स्वाहा॑ शीकायिष्यते स्वाहा॑ शीकायते
स्वाहा॑ शीकिताय स्वाहा॑ प्रोषिष्यते स्वाहा॑ प्रुण्णते स्वाहा॑
परिप्रुण्णते स्वाहोद्भृत्यते स्वाहोद्भृते स्वाहोद्भृताय स्वाहा॑
विप्लोष्यते स्वाहा॑ विप्लवं मानाय स्वाहा॑ विप्लुताय स्वाहा॑ तपस्यते
स्वाहा॑तपते स्वाहोग्रमातपते स्वाहुर्भ्यः स्वाहा॑ यजुर्भ्यः स्वाहा॑
सामभ्यः स्वाहाङ्गिरोभ्यः स्वाहा॑ वेदेभ्यः स्वाहा॑ गाथाभ्यः स्वाहा॑

नाराशः सीभ्यः स्वाहा॑ रैभी॒भ्यः स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (३४)

सुं वर्षते रैभी॒भ्यः स्वाहा॑ द्वे चां॥२॥ [११]

दत्वते स्वाहा॑ऽदन्तकाय॑ स्वाहा॑ प्राणिने स्वाहा॑ऽप्राणाय॑
स्वाहा॑ मुखवते स्वाहा॑ऽमुखाय॑ स्वाहा॑ नासिकवते स्वाहा॑-
ज्ञासिकाय॑ स्वाहा॑ऽक्षण्वते स्वाहा॑ऽनक्षिकाय॑ स्वाहा॑ कर्णिने
स्वाहा॑ऽकर्णकाय॑ स्वाहा॑ शीर॒षण्वते स्वाहा॑ऽशीर॒षकाय॑ स्वाहा॑
पूद्वते स्वाहा॑ऽपादकाय॑ स्वाहा॑ प्राणिते स्वाहा॑ऽप्राणिते स्वाहा॑
वदंते स्वाहा॑वदंते स्वाहा॑ पश्यते स्वाहा॑पश्यते स्वाहा॑ शृण्वते
स्वाहा॑शृण्वते स्वाहा॑ मनुस्विने स्वाहा॑ (३५)

अमनसे स्वाहा॑ रेतस्विने स्वाहा॑ऽरेतस्काय॑ स्वाहा॑ प्रजाभ्यः
स्वाहा॑ प्रुजननाय॑ स्वाहा॑ लोमवते स्वाहा॑ऽलोमकाय॑ स्वाहा॑ त्वचे
स्वाहा॑त्वकाय॑ स्वाहा॑ चर्मण्वते स्वाहा॑ऽचर्मकाय॑ स्वाहा॑ लोहितवते
स्वाहा॑ऽलोहिताय॑ स्वाहा॑ मा॑सन्वते स्वाहा॑ऽमा॑सकाय॑ स्वाहा॑
स्नावभ्यः स्वाहा॑ऽस्नावकाय॑ स्वाहा॑ऽस्थन्वते स्वाहा॑ऽनस्थिकाय॑
स्वाहा॑ मञ्जन्वते स्वाहा॑ऽमञ्जकाय॑ स्वाहा॑ऽङ्गिने स्वाहा॑ऽनङ्गाय॑
स्वाहा॑ऽत्मने स्वाहा॑नात्मने स्वाहा॑ सर्वस्मै॒ स्वाहा॑॥ (३६)

मनुस्विने स्वाहा॑नात्मने स्वाहा॑ द्वे चां॥२॥ [१२]

कस्त्वा॑ युनक्ति॑ स त्वा॑ युनक्तु॑ विष्णुस्त्वा॑ युनक्तु॑स्य॑ युजस्यद्वै॑
मह्य॑ सन्त्रत्या॑ अ॒मुष्मै॑ कामायायुषे॑ त्वा॑ प्राणाय॑ त्वा॑पानाय॑ त्वा॑

व्यानायं त्वा व्युष्ट्यै त्वा रथ्यै त्वा राधसे त्वा घोषायं त्वा पोषायं
त्वाराद् घोषायं त्वा प्रच्युत्यै त्वा॥ (३७)

कस्त्वाऽष्टात्रिःशत्॥१॥ [१३]

अग्रये गायत्रायं त्रिवृते राथन्तराय वासन्तायाष्टाकपाल
इन्द्राय त्रैष्टुभाय पञ्चदशाय बारहताय ग्रेष्मायैकादशकपालो
विश्वेभ्यो देवेभ्यो जागतेभ्यः सप्तदशेभ्यो वैरूपेभ्यो वार्षिकेभ्यो
द्वादशकपालो मित्रावरुणाभ्यामानुष्टुभाभ्यामेकवि॒शाभ्या॑
वैराजाभ्या॒ शारदाभ्यां पयस्या॑ बृहस्पतये॒ पाङ्गाय त्रिणवाय
शाक्कराय हैमन्तिकाय चरुः सवित्र आतिच्छन्दसायं त्रयस्त्रि॒शाय
रैवतायं शैशिग्राय द्वादशकपालोऽदित्यै विष्णुपत्न्यै चरुरग्रये॑
वैश्वानुराय द्वादशकपालोऽनुमत्यै चरुः काय एककपालः॥ (३८)

अग्रयेऽदित्या अनुमत्यै सुप्रचत्वारिःशत्॥२॥ [१४]

यो वा अग्रावग्निः प्रहित्यते यश्च सोमो राजा तयोरेष आतिथ्यं
यदंग्रीषोमीयोऽथैष रुद्रो यश्चीयते यथसञ्चितेऽग्रावेतानि॑ हृवी॒षि॑ न
निर्वपेदेष एव रुद्रोऽशान्त उपोत्थायं प्रजां पशून् यजमानस्याभि॑
मन्येत् यथसञ्चितेऽग्रावेतानि॑ हृवी॒षि॑ निर्वपति॑ भागधेयैनैवैन॒
शमयति॑ नास्य रुद्रोऽशान्तः (३९)

उपोत्थायं प्रजां पशूनभि॑ मन्यते॑ दशं॑ हृवी॒षि॑ भवन्ति॑ नव॑
वै पुरुषे॑ प्राणा नाभिर्दशमी॑ प्राणानेव यजमाने॑ दधात्यथो॑ दशाक्षरा॑
विराङ्गन्नं॑ विराज्येवान्नाद्ये॑ प्रतिं॑ तिष्ठत्यृतुभिर्वा॑ एष छन्दोभिः॑ स्तोमैः॑

पृष्ठैश्चेत् व्य इत्याहुर्यदेतानि हृवीः षिं निर्वपत्यृतुभिरेवैनं छन्दोभिः
स्तोमैः पृष्ठैश्चेनुते दिशः सुषुवाणेन (४०)

अभिजित्या इत्याहुर्यदेतानि हृवीः षिं निर्वपति दिशामुभिजित्या
एतया वा इन्द्रं देवा अंयाजयन्तस्मादिन्द्रसुव एतया मनुं
मनुष्यास्तस्मान्मनुसुवो यथेन्द्रो देवानां यथा मनुर्मनुष्याणामेवं
भवति य एवं विद्वानेतयेष्या यजते दिग्बतीः पुरोनुवाक्यां भवन्ति
सर्वासां दिशामुभिजित्यै॥ (४१)

अशान्तः सुषुवाणेनैकचत्वारि शतां ॥३॥ [१५]

यः प्राणुतो निमिषुतो महित्वैक इद्राजा जगतो बभूव। य ईशे
अस्य द्विपदश्वतुष्पदः कस्मै देवाय हृविषां विधेम। उपयामगृहीतोऽसि
प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते द्यौर्महिमा नक्षत्राणि
रूपमादित्यस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने प्रजापतये स्वाहा॥ (४२)

यः प्राणुतो द्यौर्महित्यौऽष्टात्रि शतां ॥१॥ [१६]

य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं उपासते प्रशिषं यस्य
देवाः। यस्य छायामृतं यस्य मृत्युः कस्मै देवाय हृविषां विधेम।
उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णामि तस्य ते पृथिवी
महिमौषधयो वनस्पतयो रूपमग्निस्ते तेजस्तस्मै त्वा महिम्ने
प्रजापतये स्वाहा॥ (४३)

य आत्मदाः पृथिव्यग्निरेकान्नचत्वारि शतां ॥१॥ [१७]

आ ब्रह्मन्नाहृणो ब्रह्मवर्चसी जायतामाऽस्मिन्नाष्टे राजन्यं
इषव्यः शूरो महारथो जायतान्दोग्धीं धेनुर्वोदाऽनुद्वानाशुः सत्ति:
पुरन्धिर्योषां जिष्ण रथेष्ठाः सभेयो युवाऽस्य यजमानस्य वीरो
जायतान्निकामेनिकामे नः पुर्जन्यो वर्षतु फलिन्यो नु ओषधयः
पच्यन्तां योगक्षेमो नः कल्पताम्॥ (४४)

आ ब्रह्मन्नेकंचत्वारिंशत्॥ १॥ [१८]

आकान् वार्जी पृथिवीमुग्नि युजमकृत वाज्यर्वाकान्
वाज्यन्तरिक्षं वायुं युजमकृत वाज्यर्वा द्यां वाज्याऽक्रैस्त् सूर्य
युजमकृत वाज्यर्वाग्निस्तै वाजिन् युड्धनु त्वा रमे स्वस्ति मा सं
पारय वायुस्तै वाजिन् युड्धनु त्वा रमे स्वस्ति मा सम् (४५)

पारयादित्यस्तै वाजिन् युड्धनु त्वा रमे स्वस्ति मा सं
पारय प्राणधृग्ंसि प्राणं मै दृ॒ह व्यानधृग्ंसि व्यानं मै
दृ॒हापानधृग्ंस्यपानं मै दृ॒ह चक्षुरसि चक्षुर्मर्यिं धेहि श्रोत्रमसि
श्रोत्रं मर्यिं धेह्यायुरस्यायुर्मर्यिं धेहि॥ (४६)

वायुस्तै वाजिन् युड्धनु त्वा रमे स्वस्ति मा सत्रिचत्वारिंशत्॥ २॥ [१९]

जज्ञि बीजं वर्षा पुर्जन्यः पक्ता सुस्य॑ सुपिप्ला
ओषधयः स्वधिचरणेय॑ सूपसद्नौऽग्निः स्वध्यक्षमन्तरिक्ष॑
सुपावः पवमानः सूपस्थाना द्यौः शिवमसौ तपन् यथापूर्वमहोरात्रे
पञ्चदशिनोऽर्धमासास्त्रिंशिनो मासाः कूसा कृतवः शान्तः
सवथसुरः॥ (४७)

जज्ञि बीजुमेकत्रिंशत्॥१॥ [२०]

आग्नेयोऽष्टाकंपालः सौम्यश्वरुः सावित्रीऽष्टाकंपालः
पौष्णश्वरु रौद्रश्वरुग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालो मृगाखरे
यदि नागच्छेदग्नयेऽहोमुचेऽष्टाकंपालः सौर्यं पयो वायुव्यं
आज्यभागः॥ (४८)

अग्नेयश्वर्तुर्विंशतिः॥१॥ [२१]

अग्नयेऽहोमुचेऽष्टाकंपालु इन्द्रायाऽहोमुचु एकादश-
कपालो मित्रावरुणाभ्यामागोमुग्भ्या॑ पयस्या॑ वायोसावित्र
आगोमुग्भ्या॑ चरुरश्विभ्यामागोमुग्भ्या॑ धाना मरुद्य॑ एनोमुग्भ्यः
सुसंकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्ये एनोमुग्भ्यो द्वादशकपालोऽनुमत्यै
चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालो द्यावांपृथिवीभ्यामऽहोमुग्भ्या॑
द्विकपालः॥ (४९)

अग्नयेऽहोमुचे॑ त्रिंशत्॥१॥ [२२]

अग्नये समनमत्पृथिव्ये समनमुद्यथाग्निः पृथिव्या समनमदेवं
मह्यं भद्राः सन्ततयः सं नमन्तु वायवे समनमदन्तरिक्षायु
समनमुद्यथा॑ वायुरन्तरिक्षेण सूर्याय समनमद्विवे समनमुद्यथा॑
सूर्यो दिवा चन्द्रमसे समनमन्तरिक्षत्रेभ्यः समनमुद्यथा॑ चन्द्रमा॑
नक्षत्रैर्वरुणाय समनमदद्यः समनमुद्यथा॑ (५०)

वरुणोऽद्विः साम्ने॑ समनमदुचे॑ समनमुद्यथा॑ सामुर्चा॑ ब्रह्मणे॑

समन्नमत्क्षत्राय समन्नमद्यथा ब्रह्म क्षत्रेण राजे समन्नमद्विशे
 समन्नमद्यथा राजा विशा रथाय समन्नमदश्वैभ्यः समन्नमद्यथा
 रथोऽश्वैः प्रजापतये समन्नमद्वैभ्यः समन्नमद्यथा प्रजापतिर्भूतैः
 समन्नमदेवं मह्यं भुद्राः सन्नतयः सं नमन्तु॥ (५१)

अन्यः समन्नमद्यथा मह्यं चृत्वारिं च॥२॥

[२३]

ये ते पन्थानः सवितः पूर्व्यसौऽरेणवो वितता अन्तरिक्षे।
 तेभिर्नो अद्य पथिभिः सुगेभी रक्षां च नो अधि च देव ब्रूहि। नमो-
 ऽग्नये पृथिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि नमो-
 वायवैऽन्तरिक्षक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि नमः
 सूर्याय दिविक्षिते लोकस्पृते लोकमस्मै यजमानाय देहि॥ (५२)

ये ते चतुर्शत्वारिष्ठात्॥१॥

[२४]

यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरो वेदं शीरण्वान्मेध्यो भवत्युषा-
 वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः सूर्यशक्तुर्वातः प्राणश्वन्द्रमाः श्रोत्रन्दिशः
 पादां अवान्तरदिशाः परश्वावोऽहोरात्रे निमेषोऽर्धमासाः पर्वाणि-
 मासाः सन्धानान्यृतवोऽङ्गानि संवर्ध्सर आत्मा रशमयः केशा-
 नक्षत्राणि रूपन्तारका अस्थानि नभो माऽसान्योपधयो लोमानि-
 वनस्पतयो वालां अग्निर्मुखं वैश्वानरो व्यात्तम् (५३)

समुद्र उदरमन्तरिक्षं पायुर्दावापृथिवी आण्डौ ग्रावा शेषः
 सोमो रेतो यज्ञञ्जुम्यते तद्वि द्यौतते यद्विधूनुते तथस्तनयति

यन्मेहंति तद्वर्षति वागेवास्य वागहुर्वा अश्वस्य जायमानस्य
 महिमा पुरस्ताङ्गायते रात्रिरेनं महिमा पश्चादनुं जायत एतौ
 वै महिमानावश्वभितः सम्बूवतुरुहयो देवानवहुदर्वासुरान्
 वाजी गन्धर्वानश्वो मनुष्यान्समुद्रो वा अश्वस्य योनिः समुद्रो
 बन्धुः॥ (५४)

व्यात्तमवह्वादं च॥२॥ [२५]

गावो गावः सिपासन्तीः प्रथमे मासि समान्यो यदि सोमै पडुहैरुभ्यज्या(३)ं देवानामुकर्णं चर्मावं
 पुथिव्यै दुत्वते कस्त्वाग्नये यो वै यः प्राणतो य आत्मदा आ ब्रह्मनाकाञ्जिं वीजंमाग्नेयोऽष्टाकंपालोऽग्रये-
 ऽहोमुचेऽष्टाकंपालोऽग्रये समन्नमये ते पन्थान्तो यो वा अश्वस्य मेधस्य शिरः पञ्चविंशतिः॥२५॥

गावः समान्यः सवनमष्टभिर्वा एते देवकृतश्चभिजित्या हत्याहुर्वर्णणोऽद्विः साम्ने चतुःपश्चाशतः॥५४॥

गावो योनिः समुद्रो बन्धुः॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां सप्तमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः

समाप्तः॥७-५॥

काण्डे दशिन्यः—२५१

आदितः दशिन्यः—२१९८

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां सप्तमकाण्डः समाप्तः॥७॥

